

С. Т. КАЙЫПОВ

ТҮРКИЯДА ЖАШАГАН ПАМИР КЫРГЫЗДАРЫНЫН МАКАЛ, ДАКАПТАРЫ

ЛИНГВОФОЛЬКЛОРИСТИКАЛЫК
БУЛАК КАТАРЫ

С. Т. КАЙЫПОВ

ТҮРКИЯДА ЖАШАГАН
ПАМИР КЫРГЫЗДАРЫНЫН
МАКАЛ, ДАКАПТАРЫ

ЛИНГВОФОЛЬКЛОРИСТИКАЛЫК
БУЛАК КАТАРЫ

Бишкек – 2017

УДК 398
ББК 82.3(2Ки)
К 15

Рецензиялагандар:

Филол. илим доктору, КР УИАнын мүчө-корр. **Р. З. Кыдырбаева**
Филол. илим доктору, КР УИАнын мүчө-корр. **С. Ж. Мусаев**

Кайыпов С. Т.

К 15 **Түркияда жашаган памир кыргыздарынын макал, лакаптары:** Лингво-фольклористикалык булак катары / Жооптуу ред.: Мамбеттурду Мамбетакун, Элмира Көчүмкулова. – Б.: Борбордук Азия Университети, 2017. – 566 б.

ISBN 978-9967-12-655-8

Китепте Түркияда жашаган памир кыргыздарынын макалдары менен лакаптарынын, табигый пикир алышуу шарттарында жыйналып алынып, текстологиялык тактыгы камсыз кылынган өрнөктөрү берилди. Автордун элдик оозеки чыгармаларды илимий талапка ылайык жыйноо жана талдоо багытында жасаган көп жылдык аракеттеринин натыйжаларынан болгон бул эмгек, лингвофольклористикалык изилдөөлөр үчүн ишенимдүү булак даярдоо тажрыйбасы катары, тилчи, фольклорчу, этнографтарга жана жогорку окуу жайларынын “Филология” багыты боюнча билим алып жаткан студенттерине арналат.

Kaiypov S. T. Proverbs and Sayings of the Pamiri Kyrgyz Living in Turkey. As Lingua-Folkloristic Primary Source. Editors in Chief: Mambetturdu Mambetakun and Elmira Köchümkulova, Bishkek: University of Central Asia, 2017. – 566 p.

This book presents authentic examples of proverbs and sayings that were recorded in their spoken form by the Pamiri Kyrgyz community living in the Van region of Turkey. The work is the result of many years of field work by the author and attempts to record and analyze the multi-faceted genres of oral tradition according to the highest academic standards. This newest contribution to the field of ethnography and folklore studies is dedicated to researchers as well as a broader public interested in learning more about this under-researched community, providing new lingua-folkloristic primary source material for linguists, folklorists, ethnographers and university students in the field of Philology.

К 4604000000-17
ISBN 978-9967-12-655-8

УДК 398
ББК 82.3(2Ки)

© Борбордук Азия Университети, 2017
© Кайыпов С., 2017

МАЗМУНУ

АЛГЫ СӨЗ.....	6
ПАМИР КЫРГЫЗДАРЫ ЖАНА АЛАРДЫН МАКАЛ, ЛАКАПТАРЫН ИЗИЛДӨӨНҮН МАСЕЛЕЛЕРИ	9
1. Памир кыргыздары кимдер?.....	9
2. Памир кыргыздарынын макал, лакаптарын изилдөөнүн тарыхнаамасы	26
3. Макал, лакаптардын лингвофольклористикалык маңызы	30
4. Макал жана лакап: жалпылыктары, айырмачылыктары	42
1. МАКАЛДАР	48
А	48
Ә	113
Б	127
В	183
Г	184
Д	190
Ж	201
З	261
И	264
Й	275
К	276
Л	347
М	348
Н	361
О	364
Ө	378
П	393
С	399

Т	416
У	442
Ү	452
Ф	456
Х	457
Ҳ	465
Ч	466
Ш	472
Ы	474
Э	476
2. ЛАКАПТАР	504
1. Колдонуу кырдаалы баяндалган лакаптар	504
2. Колдонуу кырдаалы баяндалбаган лакаптар	526
3. Стилистикалык лакаптар	533
4. Афористтик сөз айкаштары – макал менен лакаптын стилистикалык арсеналы	539
КОРУТУНДУ	557
РЕСПОНДЕНТТЕР	560
АДАБИЯТТАР	562

АРИПТЕР ЖАНА ТЫНЫШ БЕЛГИЛЕР

Эл оозунан жыйналып алынган паремиологиялык бирдиктердин жандуу речтеги тилдик турпатын мүмкүн болушунча так, туура чагылдыруу максатында азыркы кыргыз алфавити менен тыныш белгилер түзүмүн кошумча ариптер, белгилер менен толуктап туруп колдонууга туура келди. Айрым арип жана белгилерге кошумча маани жүктөлдү. Төмөндө ариптер билдирген тыбышы, ал эми тыныш белгилер болсо, аткарган кошумча милдеттери менен бирдикте берилди:

АРИПТЕР:

Аа [a, a:, aa]	Йй [j]	Тт [t]
Әә [ə, ə:, әә]	Кк [k, k]	Уу [u, u:, uu]
Бб [b]	Лл [l]	Үү [ü, ü:, üü]
Вв [v]	Мм [m]	Фф [f]
Гг [g, g̣]	Нн [n]	Хх [h]
Дд [d]	Ңң [ŋ]	Ҥҥ [ɬ]
Ее [e, e:]	Оо [o, o:, oo]	Чч [ç]
Жж [dʒ]	Өө [ö, ö:, öö]	Шш [ʃ]
Зз [z]	Пп [p]	Ыы [y]
Ии [ɪ, ɪ:]	Рр [r]	Ээ [e, ee]
	Сс [s]	

ТЫНЫШ БЕЛГИЛЕР

[:] – 1) жалпылагыч сөздөн кийин коюлат; 2) үндүү тыбыштарды белгилөөчү тамгалардан кийин коюлуп, анын жарым созулма үндүү экендигин билдирген фонетикалык белги.

[;] – 1) кошмо сүйлөмдөн турган макал, лакаптардагы жөнөкөй сүйлөмдөрдү бири-биринен ажыратуу үчүн коюлат.

[–] – 1) жалпылагыч сөздөн мурда; 2) макал, лакаптын семантикасына жараша, шарттуу ыңгайдын *-ca* мүчөсүнөн кийин; 3) диалог түрүндөгү макал, лакаптарды жазууда; 4) макалдардын айтылышында учураган мазмун аныктоочу интонацияны белгилөө үчүн колдонулат.

[...] – 1) сүйлөм катары бүтпөй калган лакаптардын аягына; 2) айрым лексемалардын атайын кыскартылып жазылган тыбышынын ордуна коюлат.

АЛГЫ СӨЗ

Сунушталып жаткан эмгек автордун 1997–2015-жылдар аралыгында Түркия Республикасынын Ван областына караштуу Эржиш районуна таандык Улуу-Памир айылынын тургундары – памир кыргыздарынын арасынан мыскалдап жыйнап алган макал, лакап тексттери жана алардын фольклордук-тилдик насилин бири-биринен ажыратпай, биримдикте кароо зарылдыгын тастыктоо багытында жүргүзгөн иликтөөлөрүнүн натыйжасы катары келип чыкты.

Макал, лакап тексттеринин жандуу баарлашуудагы айтылышын магниттүү тасмага тарттырып алуудан баштап, аларды кагаз бетинде чагылдыруу, талдоо маселелерине өзгөчө тактык менен мамиле жасалды. Тексттерди түзгөн сөздөрдүн тыбыштык курамына, айтылышындагы басым жана интонациялык өзгөчөлүктөрүнө өзгөчө көңүл бурулуп, тыныш белгилерди да ошого жараша коюу далалаты жасалды. Башкача айтканда, автор памир кыргыздарынын макал, лакаптарын так, туура жыйнап алып, аларды болгонун болгондой жарыялоону жалпы адамзаттык паремиологиялык казынага жана аны изилдеген илимге салым кошуу вазыйпасы катары эсептеди.

Макал, лакаптарды жыйноонун өз оюбуздагы идеалына жете алдыкпы, албетте, жок. Ар бир өрнөктү кагаз бетине түшүрүүдө аны речинде колдонгон кишинин аты-жөнүн, датасын белгилесек да, колдонуу контекстин, айтылыш шекилин, айтуунун тилдик-психологиялык жактан кандай ишке ашырылышын, уккан адамдын кабылдоосун, баарлашуунун нугуна тийгизген таасирин ж. б. далай өзгөчөлүктөрдү каттап алууга мүмкүнчүлүк болгон жок. Ал милдеттерди аткаруу жагын келечектеги мүмкүнчүлүгү биздикинен алда канча кенен изилдөөчүлөргө калтыруу менен, ар бир өрнөктүн вербалдык негизин так, туура каттап алуу вазыйпасын мойнубузга алдык жана өтөсүнө чыктык деген ишенимдебиз.

Автор өзгөчө маани берүү менен колго алган бул эмгегинде, дүйнө паремиологдорунун салыштырма-типологиялык изилдөөлөр үчүн текстологиялык жактан жарамдуу материал бере алган болсо, макал, лакаптарды жыйноо, аларга жасалган мамиле жагынан изилдөөчүлөрдү азыноолак жаңы ойлорго түрткөн болсо, максатына жеттим деп эсептейт.

Чын-чынына келгенде, бул китеп автордун үч бөлүктөн турган лингвофольклористикалык изилдөө катары аткарууну пландаган эмгегинин алгачкы жана негизги бөлүгү болуп эсептелет. Негизги бөлүгү деп жатка-

ныбыздын себеби, ал изилдөөчүнүн узак жылдар бою жыйнап, тактаган паремиологиялык тексттерди – баалуу булакты камтыйт. Азыртан эле айтып койчу болсом, эмгектин кийинки бөлүгүн ушул такталган тексттин негизинде иштелип чыккан “Түркияда жашаган памир кыргыздарынын макал, лакаптарынын конкордансы” аттуу фольклордук лексикография багытында өтөлгөн эмгек түзөт. Ал эми акыркы, жыйынтыктоочу бөлүгү “Түркияда жашаган памир кыргыздарынын макал, лакаптарынын лингво-фольклористикалык изилдениши” аттуу монографиялык талдоодон турат. Ошону менен, памир кыргыздарынын макал, лакаптары тууралуу илимий изилдөөлөрүбүздүн цикли соңуна чыгат.

Алгы сөзүмдүн акырында бул эмгектин жаралышына ниети, ою, иши менен көмөктөш болгон замандаштарыма ыраазычылык билдирүүнү парзым деп эсептейм. Алардын эң башында, албетте, Ван шаарындагы 100-жыл университетинин ошол кездеги ректору, илимдин доктору, профессор **Йүжел Ашкын** турат. Ал менин өтүнүчүмдү кабыл алып, Ван шаарынан 136 км узак жайгашкан Улуу-Памир кыргыз айылына апта сайын университеттин атайын бөлүнгөн автоунаасы менен барып келүү мүмкүнчүлүгүн түзүп бербесе, материалдык-техникалык жактан көмөктөшпөсө, бул иштин жаралышы күмөн эле. Түрк ааламынын бул интеллектуал адамына канчалык таазим кылсам аз.

Университеттин Түрк тили жана адабияты бөлүмүнүн мурдагы, кийинки башчылары профессор **Мухсин Мажит**, профессор **Зафер Өнлөр** бөлүмдөгү академиялык жүгүмдү жеңилдетип, сабактарымдын жүгүртмөсүн мага ыңгайлуу кылып жайгаштырып беришкен чыныгы илимпоз туугандарымдын жардамы эсимден эч качан чыкпайт.

Бул эмгек башка түзүлүштө, башка курамда, башка максат менен, алдыдагы жылдардын биринде ашыкпай жарыяланмак эле. Аны ушул жылы басып чыгаруу үчүн кайрадан карап, изилдөөчүлөргө да, студенттерге да жана жалпы окурмандарга да түшүнүктүү абалга келтирип, кайрадан иштеп чыгуума себеп болгон Сары Кызым – бир кездеги сүйүктүү студентим, азыркы теңтайлаш кесиптешим, илимдин доктору **Элмира Көчүмкуловага** жана китептин басылышына каржылык колдоо көрсөткөн Борбордук Азия Университети менен анын **Шамш Кассим-Лахка** жана **Богдан Кравченко** башында турган жетекчилерине терең ыраазычылык билдирем. Бул өзгөчө миссияны аркалаган Университет эл аралык деңгээлдеги жогорку билим берүү менен, келечекте мыкты адистерди даярдап, Борбордук Азиянын, ай-

рыкча анын тоолуу аймактарынын социалдык-экономикалык өнүгүүсүнө чоң салым кошоруна бекем ишенем.

Макал, лакаптарды жыйноо, иреттөө этабында мага тажабай көмөк көрсөткөн памир кыргыздарынын өкүлдөрү, азыр да Улупамир айылында жашап жатышкан **Эйдэр Эрдем Орозмамбет уулу, Абдулгафур Эржийес Эдил уулу, Аашым Адыгүзел Дэрийэбай уулу, Абдулхалим Ватан Аса уулу, Мухаммедсалих Санжактар Касым Ээжи уулу, Мухаммедакбар Кутлу Рахманкул Хан уулуна** терең ыраазычылык айтып, узак өмүр жашоолорун тилейм.

Ошондой эле, азыр арабызда жок, көзү өтүп кеткен **Жээнбек Йурдакул Пэрмэн уулу, Абдулмалик Кутлу Рахманкул Хан уулу, Мэстэнэ Кескин Мээткэбыл кызы, Маамыт Ээжи Фырат Козубай уулунун** бул китептин жаралышына сиңирген эмгектери зор. Памир кыргыздарынын акыл-эсинин, инсандык нарктуулугунун символу болгон бул кайталангыс адамдарга Теңирим жар болуп, топурагын торко кылсын, жаткан жайын нурга бөлөсүн деп тилейм.

Ушул эмгектин жарык көрүшүнө салым кошкон бардык инсандарга, айрыкча, бул китептин редакторлугу менен корректорунун милдетин бирдей өтөгөн, бир кездеги студентим **Гүлбарчын Абдрахмановага**, китеп беттеринин чен-өлчөмүн мизилдете тизип чыккан **Аида Тостоковага** ийги ниеттери, күжүрмөн аракеттери үчүн рахматымды айтып, колдору дарт көрбөсүн деп тилек кылам.

ПАМИР КЫРГЫЗДАРЫ ЖАНА АЛАРДЫН МАКАЛ, ЛАКАПТАРЫН ИЗИЛДӨӨНҮН МАСЕЛЕЛЕРИ

1. Памир кыргыздары кимдер?

Элдик оозеки чыгармачылыктын ар кандай маселелерин изилдөөдө аны жараткан этностун тарыхын, этномаданий байланыштарын, материалдык жана рухий маданиятынын өнүгүү жолун жана азыркы абалын көңүлдүн борборунда тутуу шарт эмеспи. Ошондуктан, төмөндө Түркияда жашаган памир кыргыздарынын тарыхый-этнографиялык бейнеси тууралуу кыскача сөзгө орун берүүнү чечтик.

Памир кыргыздары деген этностук аталыш азыр жөнөкөй пикир алышууларда гана эмес, илимий адабияттарда да ар түрдүү мааниге ээ боло баштады. Бул этноним, тактап айта турган болсок, Памир тоо кыркаларынын Тажикстан, Кытай Эл Республикасы, Ооганстан өлкөлөрүнө таандык ныпталарында кылымдардан бери, орунтукутуу жашап келе жаткан кыргыз этностук тобунун жалпы аты болуп саналат. Ал өз ичине *саркол кыргыздары, каратегин кыргыздары, ооган кыргыздары, мургабдык кыргыздар* деген сыяктуу аталыш менен таанылган кыргыз уруу топторун камтыйт.

Изилдөөнүн бул бөлүгүндө сөз чордонун ушул эле памир кыргыздарынын Түркияда жашап жаткан бөлүгү ээлемекчи. Сөз болуп жаткан этностун атын толук жазуу зарыл болгон учурда *Түркияда жашаган памир кыргыздары*, ал эми кыскартып айтуу мүмкүн болгон чакта *памир кыргыздары* деген жалпы аталышты колдонууну туура көрдүк. Ооганстан Памиринин Вакхан коридорунун, жергиликтүүлөрдүн тили менен айтканда, Кичик-Паамылдан көчүп келип, 1986-жылдан бери Түркиянын Ван областына караштуу Эржиш шаарынын 26 км түндүк-батыш тарабындагы Алтындере (Зейлан) өрөөнүндө жашап жаткан кыргыз этностук тобу тууралуу сөз болот.

Памир тоолорун мекендеген кыргыздардын тарыхы, этнографиясы, фольклору, тили мурдатан эле изилдөөчүлөрдүн көз жаздымында калган эмес. Азыр алардын коомдук турмушунун өткөнү, бүгүнү, ал турсун келечеги да коомчулукту өзгөчө кызыктырып жаткан кез.

Биздин изилдөөлөрүбүз ушул Түркияга көчүп келип жашап жаткан этностук топтун материалдары менен гана чектелип, бул жерде да, памир кыргыздарынын ушул бөлүгүнөн жыйналган талаа материалдарынын негизинде гана сөз болмокчу.

Памир кыргыздарынын тарыхы мурдатан эле окумуштуулардын көңүлүн буруп келген. Алардын келип чыгышы, тарыхы, этномаданий байланыштары, салттуу жана азыркы маданияты, фольклору, тили, социалдык абалы жөнүндөгү маселелер изилдөөчүлөрдүн көз жаздымында калган эмес. Кыргыз окумуштуулары менен катар чет өлкөлүк антрополог¹, этнолог² жана географтардын³ атайын изилдөөлөрү жарык көргөн.

Изилдөөчүлөрдүн Памирге жана памир кыргыздарынын ар кыл маселелерине болгон кызыгуусу кийинки мезгилдерде мурдагыдан да артып бараткандыгы байкалат⁴.

Памир кыргыздарынын өзүнө таандык басып өткөн тарыхый жолу, тажрыйбасы адамзат тарыхын, пикирин жана көз карашын байыта турган маалыматтарга бай экендиги талашсыз. Талаа материалдарына таянуу менен, сөздү ток этер жеринен баштасак, бул түрк тилдүү этнографиялык топтун негизи болгон памир кыргыздары **этногенетикалык** жагынан эң жок дегенде **беш** этностук катмардын бири-бири менен болгон жуурулу-

¹ *M. Nazif Shahrani. The Kirghiz and Wakhi of Afghanistan: Adaptation to closed frontiers and war/ With a new preface and epilogue by the author. – Seattle and London: University of Washington Press, 2002.*

² *Rémi Dor. "Si Tu Me Dis: Chante! Chante!... Documents Pour Servir a la Connaissance de la Tradition Orale Des Kirghiz Du Pamir Afghan: These pour le Doktorat Es-Lettres par Rémi Dor Presentee le 22 Desembre 1980. – Paris, 1980. – T. 1. – P. 602; Rémi Dor. Contribution a l'etude Des Kirghiz Du Pamir Afghan (Sahiers Turkcica, 1). – Paris, 1975. – 341 p.; Рему Дор. Ооган Памириндеги кыргыздар: тарыхый-этнографиялык баян / Түз. П. Казыбаев. – Бишкек: Кыргызстан, 1993. – 104 б.*

³ *Tuncay Özdemir. Türkistan'dan Anadolu'ya Bir Göç ve Tarımsal Üretim Amaçlı İskan Örneği: Ulupamir // Türk Coğrafya Dergisi, 1997. – Sayı: 32. – S. 161-185.*

⁴ *Таинов Б. Сары-Кол тарыхынан. – Ош, 2002; Сапарбаев А., Темиркулов К. Памир кыргыздары. – Ош, 2003. – 296 б.; Маанаев Э. Ж., Каратаев О. К. Кыргыз элинин этникалык өнүгүшү. – Бишкек: КНУ, 2003. – 268 б.; Yılmaz Öztekin. Van Kırgızlarının Tarihi Kışiler Hakkındaki Ağıtları: İnceleme – Metin: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. – Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003. – 209 s.; Маанаев Э. Ж. Этническая история кыргызского народа. – Бишкек: БГУ, 2008. – 212 с.; Жумабаев Б. М. Южный Кыргызстан глазами российских путешественников (вторая полов. XIX–нач. XX вв. – Б., 1999. – 133 с.; Жумабаев Б. М. Памир: Улуу державалардын ортосундагы геосаясий күрөш (XIX к. аягы). – Б., 2009. – 192 б.; Kayırov S. Van Kırgızlarına Etnolojik Bir Bakış // Prof. Dr. Sulayman Kayırov. Folklor Üzerine Yazılar. – Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları: 124; İlimi Yayınlar Dizisi: 12. – 2009. – S. 147-164.; Kayırov S. Ethnological Review of the Van Kyrgyz // International Journal of Central Asian Studies, Seoul, 2010. – Vol. 14. – P. 181-199.*

шунан келип чыккандыгы ачык байкалат. Ал беш катмардын, албетте, *биринчисин* жана эң негизгисин, тарыхчы, профессор Э. Ж. Маанаев айткандай, кылымдар бою Памиринде жашап келген жергиликтүү кыргыз уруулары түзөт¹.

Орто Азиянын эң байыркы элдеринин бири болгон кыргыздардын бир бөлүгүнүн Памир тоолорунун боорунда жергиликтүү эл катары жашап келиши табигый көрүнүш. Бирок кээ бир тарыхчылар кыргыздардын Памирге көчүп барып конгон эл экендиги жөнүндөгү пикирди колдошот. Айрым изилдөөчүлөр кыргыздардын Памирге IX–X кылымдар арасында көчүп келгендигин далилдөө аракетин жасашса, бул көчтүн XVI–XVII кылымдарда ишке ашкандыгын ырастоого киришкен изилдөөчүлөр да бар.

Кыргыздардын Памирге жайгашуу мезгилин андан да жакынкы учурларга, XIX кылымдагы этносаясий өнүгүүлөргө байланыштыра түшүндүрүү далалатын жасагандар да жок эмес. Бул маселелердин толук жана ырааттуу тарыхнаамасы, талкууланышы памир кыргыздарынын тарыхы боюнча атайын изилдөөлөр жүргүзгөн белгилүү тарыхчы Э. Ж. Маанаевдин эмгегинде кеңири орун алган².

Айтылган бардык көз караштарды жана жыйналган фактыларды системага салып келсек, памир кыргыздары ар кайсы учурда ар кайсы чөлкөмдөрдөн ар түрдүү себептер менен көчүп барган кыргыз үй-бүлөлөрүнүн ал жердин жергиликтүү тургундары болгон кыргыз уруулары менен жуурулушуусунан келип чыккан, өзүнчө уруулук курамга ээ этностук топ экендиги ачык көрүнөт. Ооганстан Памирине азыркы Кыргыз Республикасынын түштүгүнөн болгон акыркы көчтүн XX кылымдын 1930-жылдарында жүзөгө ашырылгандыгы да тарыхтан маалым.

Памир кыргыздарынын жергиликтүү катмары *тейит*, *кесек*, *бостон* жана салыштырмалуу кийинчерээк келип кошулган *найман* урууларынан турган деп болжолдоого болот. Жергиликтүү памир кыргыздарынын тили, салт-санаасы, ишеним системасы да кийин келип отурукташкан кыргыз үй-бүлөлөрүнөн кыйла айырмаланып турган. Мисалы, жергиликтүү кыргыздар сырттан көчүп келген кыргыздардын бир бөлүгүнө, Кыргызстандын Алай аймагынан көчүп келгендиктеринен улам, аларга *алайчы* деген ат ыроолошкон. Бул аталыш кийин этникалык ысым маанисине ээ болуп, бүгүнкү күнгө чейин өзүнүн терминдик маанисин жоготпой келе жатат.

¹ Маанаев Э. Ж. Этническая история..., с. 35.

² Маанаев Э. Ж. Там же, с. 4-35, 132-167.

Айрыкча, XIX кылымдын экинчи жарымында жана XX кылымдын башында Кыргызстандын түштүгүнөн Памирди көздөй көчүп барышкан кыргыз топтору жергиликтүү памир кыргыздарына караганда социалдык активдүүлүгү жагынан айырмаланып турушкан. Тарыхтан белгилүү болгондой, Кыргызстандын түштүгү падышалык Россиянын карамагына 1870-жылдардын аягында толугу менен өткөн.

Бир жагынан, мурдагыдай таасирдүү болбой калган Кокон хандыгынын жасаган кадамдары, экинчи жагынан, Падышалык Россиянын империалисттик саясаты жергиликтүү калктын жашоо турмушунун бузулушуна, экономикасынын төмөндөшүнө жана башкаруучуларга болгон ишенимдин кыйрашына алып келген.

Элдин тынчтык жол менен баш көтөрүүлөрүнөн таптакыр майнап чыкпаган соң, кандуу көтөрүлүштүн келип чыгуу кырдаалы түзүлгөн. Албетте, аймактар арасында байланыш түзүү, кабар жеткирүү кыйынчылыктарынан улам, бүткүл элди тез арада империалисттерге жана жергиликтүү бийликке каршы көтөрүп чыгуу, төңкөрүш жасоо мүмкүн эмес эле. Ошондуктан, алгачкы кадамды каршы тараптын башында тургандарды же аны колдогон топту катуу жазалоо, керек болсо тындым кылуу жолун тандап алган көтөрүлүшчүлөр мамлекет колдогон куралдуу күчтөрдүн чабуулунан коргонуу үчүн тез арада аскердик топтор жете алгыс жерлерге журт которуп кетүүгө аргасыз болушкан.

Ошентип, памир кыргыздарынын эң кийинки келип кошулган катмары бул алгачкы көтөрүлүшкө катышып, жеңишке ээ боло албаган лидерлер менен алардын айланасындагы адамдардын расмий бийлик тарабынан көрсөтүлгөн оор кысымына чыдабай, ата-бабасынан мурас калган журтун таштап, коопсуз бир жерге көчүп кетүүгө мажбур болгон бөлүгүнөн турган.

Бул процесс кийинчерээк Советтер Союзунун алгачкы мезгилдериндеги саясий тирешүүдөн улам андан ары улантылып, кыргыз үй-бүлө жана топтору “адреси” мурдатан маалым болгон памир кыргыздарынын арасына көчүп барып жашап калууга мажбур болушкан. Ошентип, жергиликтүү памир кыргыздарынын арасына социалдык жактан активдүү, саясий позициясы бар, күрөшчүл рух менен сугарылган адамдар Кыргызстандын түштүгүнөн барып кошулуп, *экинчи* этностук катмарды түзүп калышкан.

Оозеки булактарга караганда, памир кыргыздарынын ханы Рахманкул Жапаркул уулунун чоң аталары, жогоруда айтылган себептерден улам,

1880-жылдары Кыргызстандын түштүгүндөгү Алай районунан азыркы Тажикстанга караштуу Мургаб (Нургап) аймагына көчүп барган. Көчкө тейит уруусунан чыккан Атабек аттуу адам жол башчылык кылган. Бирок, бир нече убакыттан кийин Падышалык Россиянын таасири Мургабка чейин жетип, мына ошондон кийин Ооганстандын Кичи-Памир жайлоосунда жашаган кыргыздардын арасына келип баш калкалашкан.

Кийинки, памир кыргыздарынын гана эмес, Памирдин тегерегинде жашаган бардык элдердин лидери Рахманкул Хандын күрөшчүл, тайманбас аракеттеринин түпкү тамыры мына ушул тарыхый окуялар орун алган мезгилдерге барып такалат. Атадан балага өтүп, мурункулардан кийинкилерге мурасталып келген социалдык активдүүлүк, күрөшчүл рух 1978-жылы Рахманкул Хандын өкүмдарлыгынын кыйрашы, Памирден көчүшү жана 1990-жылдын 6-августунда Түркияда өмүрүнүн бүтүшү менен соңуна чыккан.

Памир кыргыздарын түзгөн *үчүнчү* этностук катмарды Кытай Эл Республикасынын Уйгур Автономиялык Областынын Кызыл-Суу, Ак-Чий, Даңбаш ж. б. аймактарында жашаган кыргыздардын Памирге көчүп келип отурукташкан топтору түзөт. Ушундан улам, азыркы Ванда жашаган памир кыргыздарынын тили, фольклору жана каада-салттарында, бир жагынан, Кыргызстандын түштүк райондорунда жашаган *ичкилик* урууларына мүнөздүү элементтер орун алса, экинчи жагынан, Синьцзян аймактарында жашаган кыргыздардын маданиятына таандык элементтердин да бар экендиги байкалат.

Памир кыргыздарынын этностук түзүлүшүндө анчалык чоң роль ойнобосо да, өзүнө таандык орду бар дагы эки этностук элемент жөнүндө айта кетүүнүн жөнү бар. Алардын бири (*төртүнчү* этностук топ) Ооганстан, Индия (Пакистан), Арабстан сыяктуу өлкөлөрдө жашаган кыргыздардын же башка түрк тилдүү элдердин өкүлдөрүнүн бирин-серин болсо да, памир кыргыздарынын арасына көчүп келип отурукташуусу болуп саналат.

Памир климаттык шартынын катаалдыгы, даңгыр, дайыма ачык турган каттоо жолунун жоктугу, башкаруу борборлорунан ыраак болушу менен саясий себептерден улам мекенинен ажырагандар үчүн баш калкалоонун эң ыңгайлуу жайы болгон. Мисалы, Советтер Союзунун алгачкы мезгилдериндеги улуттук кыймылдын жетекчилеринин бири **Жаныбек Казы** дагы эки уулу менен 1930-жылдардын орто ченинде Памирге, *отунчу уругу* жашаган аймакка келип отурукташкан.

Кийинчерээк, коопсуздук маселелеринин курчугандыгынан улам, Англиянын Кытайдагы Элчисинин колдоосу менен Пакистанга – өмүрүнүн акырына чейин жашаган жерге көчүп кетүүгө мажбур болгон¹.

Эң акыркы, *бешинчи* этностук элемент катары памир кыргыздарынын арасына сиңип, кыргыздашып кеткен башка улут өкүлдөрүн эсептөөгө болот. Аз санда болсо да түркмөн, өзбек, уйгур үй-бүлөлөрү менен бирге дини жана тили жагынан жакындыгы болбогон вахы үй-бүлөлөрү да учурайт.

Памирде жашап жаткан кезде кыргыздардын кошуна элдерге караганда социалдык-экономикалык жактан жогору болушу; тоолуу аймактар менен борборду байланыштырып турган лидер Рахманкул Хан Афгани Жапаркул уулунун кыргыздардан чыгышы; анын Ооганстан мамлекетинин башчылары менен алакадар болуп, өлкөнүн ысмы белгилүү инсандарынын бирине айланышы, Памирде элди иш, жан сактоо каражаттары менен камсыз кылуу даражасына чейин жетиши башка этносторго таандык адамдардын да кыргыздардын арасына келип отурукташып, бара-бара “кыргыздашып” кетишине себеп болгон.

Сырткы антропологиялык айырмачылыктары ачык байкалып турса да, мындай үй-бүлө мүчөлөрү бүгүнкү күндө өздөрүн кыргыз деп таанышат жана башкаларга да кыргызмын деп тааныштырышат; кыргыз салттуу маданиятын, кыргыз тилин, ислам динин колдонуу боюнча аларды ичине алган кыргыз тобунан эч кандай айырмаланбайт. Азыркы Ванда жашаган памир кыргыздарынын айылы Улуу-Памирде да мындай үй-бүлөлөр бар.

Памир кыргыздарын түзүп турган **эностук бирдиктер** кыргыз санжыраларында кезиккен белгилүү уруулардан болуп саналат. Бул жагдайды андан мурда чет элдик саякатчылар, географтар жана түркологдор да белгилешкен. Кыргыз тарыхчыларынын эмгектеринде алар тууралуу жетишерлик маалыматтар берилгендиктен, атайын токтолуп отурууну туура көргөн жокпуз².

Памир кыргыздарынын оозеки чыгармачылыгында жана жазма булактарында системалуу түрдө оозеки айтылган санжыра түрү жокко эсе.

¹ *Талаа дептери*. Саадат Каякесер Молло Эширкул уулу. (28.08.2002).

² *Маанаев Э.* Памирские киргизы (историко-этнографический очерк): автореф. дис. ... канд. ист. наук. – Фрунзе, 1963. – 24 с.; *Маанаев Э. Ж.* Этническая история кыргызского народа. – Бишкек: БГУ, 2008. – 212 с.; *Абышкаев А.* Каратегинские киргизы в конце XIX – начале XX веков. – Фрунзе: АН КиргССР, 1965. – с. 3-16; *Маанаев Э. Ж., Каратаев О. К.* Кыргыз элинин этникалык өнүгүшү. – Бишкек: КНУ, 2003. – 237–240-б.; *Жумабаев Б. М.* Памир: Улуу державалардын ортосундагы геосаясий күрөш (XIX к. аягы). – Бишкек, 2009. – 17–52-б.

Ошентсе да, бул кыргыз этностук тобунун курамын аныктоодо колдонулган уруу, урук, ата, топ сыяктуу этностук иерархия системасынын негизги түшүнүктөрү бүгүнкү күнгө чейин жашап келе жатат. Бирок, кыргыз санжырачыларынын салтындагыдай, кыргыздардын келип чыгышын Адам-Ата, Нук пайгамбардан баштап, андан кийин *Оң, Сол* жана *Ичкилик* деп, үч канатка бөлүп айтуу салты унутулган. Ар бир уруунун уруктарга, уруктардын аталарга, аталардын топторго бөлүнүшүн гана жөнөкөй сөздөр менен санап айтуу өнөкөткө айланган.

Уруу, урук болуп жайгашуу, жашоо жана ошого жараша түзүлгөн башкаруу системасынын издери азыркы учурда да ачык-айкын байкалып турат. Ар ким өзүнүн кайсы уруудан, тектен экенин сөзсүз билишет. Адамдар менен мамиле түзүүдө, үй-бүлө курууда, той-тамаша жана өлүм-житим жөрөлгөлөрүн өткөрүүдө уруулук түзүлүш маанилүү уюштуруу фактор болуп саналат. Бир уруудагы адамдар бирин-бири жакын тууган деп эсептешет да, бири-бирине дайыма, ар тараптан колдоо көрсөтүп турушат.

Учурда Түркияда жашаган памир кыргыздарынын этностук курамында төмөнкү уруулар бар: *тейит, кесек, бостон, найман, кыпчак, төөлөс*. Айрым уруулардын өздөрүнө таандык адам санынын аз болгондугуна байланыштуу социалдык мартабасы жогору жана мүчөлөрүнүн саны көп болуп келген *тейит* уруусуна кошулуп кеткендигин көрүүгө болот. Памир кыргыздарынын уруулук курамы, алардын *урук, ата, топ* жана *майда топторго* бөлүнүшү тууралуу атайын изилдөөлөрдүн жарыялангандыгына байланыштуу¹, бул жерде урууларды атоо менен гана чектелүүнү туура көрдүк.

Жалпысынан алганда, памир кыргыздарынын этностук курамы кыргыз элинин ичкилик канатына кирген уруулардан түзүлгөндүгүн көрүүгө болот. Айрым *адигине* уруулар биримдигине кирген этностук топтун өкүлдөрү сан жагынан өтө эле аз болгондуктан, көбүнчө, тейит уруусуна таандык уруктардын арасына сиңип кеткендиги байкалат. Мисалы, *бөөрү* уругун мына ушундай топтордун катарына кошууга болот.

---

¹ *Kayırov S. Van Kırgızlarına Etnolojik Bir Bakış // Prof. Dr. Sulayman Kayırov. Folklor Üzerine Yazılar. – Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları: 124; İlimi Yayınlar Dizisi: 12. – 2009. – S. 147–164.; Kayırov S. Ethnological Review of the Van Kyrgyz // International Journal of Central Asian Studies, Seoul, 2010. – Vol. 14. – P. 181–199; Памир кыргыздарынын тарыхый-этнографиялык бейнеси // Кыргызстан тарыхынын маселелери. – Бишкек, 2012. – № 2/3. – 165–181-б.; Памир кыргыздарынын тамактануу системасы: Ритуал жана турмуш, салттуулук жана жаңылануу: Этнологиялык изилдөө. – Бишкек: Бийиктик, 2011. – 23–54-б.*

Памир кыргыздары, алардын Ванда жашаган бөлүгү да Памирдеги салтын улап, *Оң* жана *Сол* канаттарга кирген кыргыз урууларына таандык адамдарды *отуз уул* деген жалпы ат менен аташат. Памир кыргыздарынан чыккан мыкты жигиттердин бири Төрөкулдун отуз уулга таандык экендиги, анын уулу Мәмэдэйип өзүнө айтылуу Жаныбек казыны атып салуу жөнүндөгү тапшырма берилгенде: “Мен да отуз уул, Жаныбек казы да отуз уул, өз тууганымды кантип атам”, – деп, аман калтыргандыгы жөнүндөгү икаялар айтылат¹.

Демек, памир кыргыздарынын этностук курамынын калыптанышына кыргыздын белгилүү ичкилик уруулары негиз болсо да, алардан сырткары отуз уул уруу жана уруктарына таандык үй-бүлөлөрдүн, ал турсун, башка улут өкүлдөрүнүн да катышкандыгын көрүүгө болот.

Памир кыргыздарынын азыркы Ванда жашап жаткан бөлүгүнүн өз Ата Мекени болгон Памирди таштап, башка өлкөгө **көчүп чыгышынын** чыныгы себептеринин эмнеде экендигин илимпоздор азыркыга чейин толук аныкташа элек. Көчтүн чыгышын ошол учурдагы Ооганстан мамлекетин социалисттик өлкөгө айландыруу максатын көздөгөн Бабрак Кармалдын бийликке келиши менен байланыштыруу, Ажы Рахманкул Хандын социалисттик системаны жерип, ага караманча каршы болгондугу үчүн бул тагдыр жаратуучу көчтү уюштурган деп түшүндүрүү жетишсиз сыяктанат.

Колдо бар материалдарга караганда, памир кыргыздары кан жолдон канчалык ыраак жерде жашашса да, дүйнөнүн бардык өзгөрүүлөрүнөн кабардар болуп турушкан. Ошону менен бирге, соода-сатык жолу менен ар кандай буюм-тайым, азыкзат, ал гана эмес, тамеки, бангизаттар да каалаган ар бир үйгө чейин жеткирилип турган.

Баарынан кыраакы, көрөгөч лидер Рахманкул Хан бангизаттарды колдонууга анын кыргыздар арасында жайыла баштагандыгын байкары менен тыюу салган. Ошого карабастан, эл ичинде апиийим чегүүгө тез эле көнүп алгандар да пайда болуп, алардын саны улам артып отурган. Бара-бара топтун ар бир мүчөсүнүн жеке кызыкчылыгы, каалоосу алдыңкы планга чыгып, кадимден бери келе жаткан ынтымактык, ырктуулук күчүн жогото баштаган.

Натыйжада, бийликке моюн сунуу, анын талабын аткаруу, тартипти сактоо мурдагыдай болбой, коом ичтен кыйроо жолуна түшкөн. Памир

¹ *Талаа дептери*. Саадат Каякесер Молло Эширкул уулу. (28.08.2002)

кыргыздарынын хандык түзүлүшүнүн пайдубалын түзүп турган **Хан – Аксакалдар – Бийлер – Эл – Хан** алкагы ыдырап, хан өкүмү мурдагыдай таасирдүү болбой калган. Эки тараптуу каттоо, соода-сатык байланыштары улам барган сайын күчөй берген. Мунун баары жүрүп отуруп, коомдук түзүлүштүн жаңыланышына – элдин ханга, хандын элге муктаждыгы болбой калган жапжаңы кырдаалдын түзүлүшүнө алып келген. 1970-жылдардын экинчи жарымында бул процесс өзүнүн өнүгүү чегине жеткен да, оозеки маалыматтарга караганда, Рахманкул Хан Пакистанга өз үй-бүлөсү менен гана көчүп кетүүнү пландаган. Бирок, хандын бул сыры кандайдыр бир жол менен элге билинип калган да, өмүр бою Рахманкул Хандын жетегинде жашаган көпчүлүк эл, көнүмүш адат менен аны ээрчип, Пакистанды көздөй көчүп жөнөгөн.

Көп өтпөй, айрым үй-бүлөлөрдүн Памирдеги журтуна кайра келип конгондугу жана азыр да алардын укум-тукумдарынын ал жерде жашап жаткандыгы маалым. Бул маселенин маңызын чындап түшүнүү үчүн памир кыргыздарынын Памир тоолорунда жашаган мезгилдердеги коомдук түзүлүшү, башкаруу жана башкарылуу системасы тууралуу маалыматтардан кабардар болуу абзел.

Ооганстан мамлекети Памир кыргыздарынын башкаруу системасын хандык катары кабыл алган жана мамлекеттик салыктан жана аскер кызматын аткаруу милдетинен бошоткон. Хандык бийликти мыкты жүргүзүп, памир кыргыздарынын гана эмес, Памир тоолорунун тегерегинде жашаган ар кыл этностордун күнүмдүк турмушундагы проблемалардан тартып, борбор шаары Кабулда каралчу маселелеринен бери чечип, укуктук, экономикалык талаптарынын орундалышына көмөкчү болгондугу үчүн ал Хансахип (Хан-эгем) деп аталган жана Ажы Рахманкул Ханга Ооганстан шахы Закир-Шах “Пасыбан-и Памир” (Памирдин коргоочусу, кожоюну) деген наам берген жана III даражадагы мамлекеттик медаль менен сыйлаган.

Памир кыргыздарынын социалдык антропологиясын изилдеген АКШ-дагы Индиана университетинин Антропология бөлүмүнүн башчысы профессор М. Назиф Шахрани: “Мен ван кыргыздарынын Памирдеги жашоосу тууралуу китеп жазып жатам. Китеп “Орто Азиянын акыркы ханы” же “Орто Азиянын акыркы хандыгы” деп аталмакчы. Ажы Рахманкул Хан чыныгы хан болгон. Ал башкарган коомдук түзүлүш чыныгы хандык эле”, – дейт.

Памир кыргыздарынын **салттуу башкаруу системасында** эң жогорку бийлик ээси *хан* болгон. Андан кийин хандын чечимдерин ишке ашырган жана элдин проблемаларын ханга жеткирген *бийлер* турган. Мындан тышкары, хандын жана бийлердин кеңешчилери *аксакалдар* тобу болгон. Хандык даража памир кыргыздарында атадан балага мурас катары өткөн эмес. Ханды эл ичинен аксакалдар көп кырдуу талдоодон өткөрүү жолу менен тандаган.

Памирде башкаруу системасы үч негизге таянып жүргүзүлгөн: элдик салт, шарият жана Афганистан мыйзамдары. 1979-жылы Памир жайлоолоруна социализмдин илеби келгенге чейин, кыргыздардын Памир хандыгы ичинен чирип, кыйраганга чейин бул система эч бир жеринен аксаган эмес. Жаштарга, Ажы Рахманкул Хан өзү баш болуп, билимдүү адамдар жана атайын жалданган молдолор билим беришкен. Эл ичинде кеңири тараган чагатай адабиятына таандык чыгармалар окутулган. Ушул күндө да Улуу-Памир айылынын тургундарынын китеп бокчосунан эски басма жана кол жазма китептерди жолуктурууга болот.

Ошентип, памир кыргыздарынын кылымдар бою жердеп келген Ата Журтунан козголушу – Памирден Пакистанды көздөй көчүп чыгышы кокусунан ишке ашкан, кандайдыр бир саясий кырдаал түрткү болгон чекене окуялардан эмес. Ал өз учурунда катардагы жеке инсандарга канчалык күтүүсүз окуядай көрүнсө да, бул көч памир кыргыздарынын коомдук өнүгүшүндө көптөн бери жүрүп келген процесстин корутундусу, акыркы чекити болуп эсептелген.

Рахманкул Хан көрөгөч инсан, лидер катары, памир кыргыздарынын мурдагыдай башкарылууга муктаж эмес экендигин, коомдун жаңылануу жолуна түшүшү керектигин мыкты билген. Рахманкул Хан Памирден көчүп чыккандан кийин, эч качан Памир тоолоруна кайтып барып, жашоону кайрадан эскиче улантуу жөнүндө ой толгоп, аны эңсеген эмес. Тарыхтын өткөн, өз кызматын өтөп бүткөн этабын кайрып келүүгө мүмкүн эмес экендигин ал абдан жакшы түшүнгөн. Демек, көчтүн негизги себеби памир кыргыздарынын башкаруу системасынын, коомдук түзүлүшүнүн ыдырашы менен түздөн-түз байланыштуу. Ал ыдыроону эң жакындан сезген, анын маңызын түшүнгөн жана ошого ылайык өз чечимин кабыл алган лидер, албетте, Рахманкул Хан болгон. Ал өз карамагындагы кыргыз тобун мындан ары жаңы шарт, жаңы тагдыр, жаңыча жашоо күтүп тургандыгын, ал жаңыланууда өзүнүн ордунун жок экендигин сөзсүз билген. Ошондук-

тан, Пакистанга өзү гана, көпчүлүккө жарыялабай туруп, жадагалса, үйлөнүп-жайланган балдарын Памирге калтырган бойдон, жалгыз көчүп кетүүнү пландаган. Ал элди өзү менен кошо көчүрүп кетүү жагын ойлогон эмес. Пакистанга көчүп чыгарда Кичи-Памир тургундарынын “бизге сиз керексиз” деп, түп көтөрө ээрчип алганы Рахманкул Хандын эсинен чыкпас окуялардан болуп калган. Бул жагынан, Рахманкул Хандын өз колу менен, 1990-жылдын 6-августунда, өмүрүнүн акыркы сааттарында чагатайча, кыргызча аралаш жазып калтырган осуят сөздөрү маанилүү документ катары кызмат кыла алат. Анда Рахманкул Хандын:

“Мухтәрәм азиз көргүчү эли-журт ва миллетим! Мен бу хасталыка йа-каландым. Ахрин нәфәстә сизлерге ведам үчүн бир-эки кәлимә йаздым. Азиз каум-карындашым, мен вәтәндән айрылмак чагымда сиз эли-журт чакырып, мен Афганистанды Пакистанга хижрет кыламын, мени Пакистанга йолга салгыла. Сизди Аллага аманат кылдым. Вәтәндән айрылмай тургула дедим. Дегенимде сизлер: бизге вәтән, үй-жәй, мал-мүлк керек эмес, бизге сиз керексиз деп, – хәммәләриниз бир ооздан, – сиз хер жерде болсоңуз биз дә сени менен дедиңиз. Хич бир заман бу фидакар вафадарлыкларыны унутмадым. Хәм дә бу төхфәләрини кыяматка армаган кетирдим. Азиз элим, йәнә дә сизләрден рижә кыламын. Сизге дегеним: овал динге мәхкәм болуңузлар ва иттифаklarини сурап, ахрин нәфәс ва ахрин видам. Аллага аманат. Хажы Рахманкул Кутлу”, – деген сөздөрү орун алган.

Бул тексттин түп нускасынын көчүрмөсүн 2011-жылдын 28-майында Стамбулда, Абдулгафур Эржийес Эдил уулунун үйүндө Жумабай Гүвен Гөлөк уулунан алдым.

Жумабай Гүвен, өзүнүн айтуусуна караганда, Рахманкул Хан катуу ооруп, көз жумар алдында жатканда жанында болгон. Рахманкул Хан ага: “Мага калем, кагазың болсо берчи. Жок болсо, эшиктен таап келип, баш жагыма коюп кой. Бир-эки ооз сөз жазайын дедим эле. Же мен айтайын, сен жазчы”, – деген. Аңгыча абалы начарлап кетип, сөзүн бүтүргөн эмес. Жумабай Гүвен болсо, калем, кагаз таап барып, баш жагына коюп койгон. Эртеси күнү: “Бир-эки ооз сөз жазып койдум. Көзүм өтүп кетсе, мүрзөмдүн башында окуп бересиң. Бул сага аманат, эгер окуп бербей койсоң, эки дүйнөдө ыраазы болбойм”, – деп колуна берген. Ошол эле күнү Рахманкул Хан дүйнөдөн кайткан. Жумабай Гүвен Рахманкул Хандын аманатын аткарган.

Бул текст жөнүндө мурдатан эле ар кандай маалыматтар бар болучу. Улууамир айылында ар кимдин кол жазма көчүрмөлөрүнөн топтоп жатып,

реконструкцияланган варианты басма бетинде жарыяланган. Жумабай Гүвен кол жазманын оригиналын көрсөтүүнү каалаган жок. Кол жазманын Рахманкул Хандын өзүнө таандык экендиги анык.

Бүгүнкү күнгө чейинки айтылып жана жазылып келе жаткан маалыматтарга кайрылсак, 1978-жылы Ооганстанда Совет аскерий күчтөрүнүн колдоосу менен социалисттик мамлекет куруу коркунучу пайда болот. Коммунисттик түзүлүшкө башынан каршы турган Ажы Рахманкул Хан Жапаркул уулу жана анын жакындары Пакистандын Гилгит аймагына көчүүнү чечишет. Көчүүгө болгон даярдык бүткөн соң, Рахманкул Хан эли менен бирге Гилгитке көчүп чыгат. Жалпысынан алганда, бул маалыматтардын тууралыгында калет жок. Бирок, маселеге тереңирээк карасак, жогоруда айтылгандай, Ооганстандагы саясий абал Рахманкул Хандын Памирден көчүшүнүн негизги себеби эмес, анын шылтоосу гана болгон. Социалисттик түзүлүштүн Ооганстанга орнотулушу жөнүндөгү кабарлар окуянын болушун ылдамдаткан жана ага шыкак берген, маселенин тезирээк чечилишин шарттаган. Анын үстүнө, бул тарыхый окуяны саясий мотивдер аркылуу түшүндүрүү Рахманкул Хандын өзү үчүн да, ал окуяны изилдегендер үчүн да оңой жана бир жаңсыл жол болгон. Мына ушул эле көз караштын биздин да чет тилдерде жарыяланган айрым изилдөөлөрүбүздөн орун алгандыгын айта кетпесек адилеттик болбос¹.

Чын-чынына келгенде, бул көч кыргыз элинин миндеген жылдар бою жашатып, сактап келген бийлик жүргүзүү салтынын, дагы тагыраак айтсак, элдин өз тарыхый тажрыйбасына таянуу менен түзүп, өнүктүрүп, ийгиликтүү пайдаланып келген, өзгөчө мамлекеттүүлүк түзүмүнүн эң акыркы жандуу өрнөгүнүн кыйрашы, кыргыз коомдук өнүгүү тажрыйбасынын рухунда башкаруу жана башкарылуу салтынын эң акыркы күнүнүн батышы болгон. Бул көчтүн ишке ашышы менен, өз тарыхый тажрыйбасынан өнүп чыккан уюшуу, биригүү, коомго айлануу, бири-бирине баш ийүү, орток максатты көздөй умтулуу принциптери менен өмүр сүргөн бир да кыргыз тобунун эми турмушта болбой тургандыгы тарыхый чындыкка айланган. Ушуну менен, ар кайсы өлкөдө жашаса да, бирдиктүү кыргыз элин түзүп турган этностук топтордун бардыгы, бири калбай, сырттан таңууланган,

¹ *Kayırov S. Avesta ve Orta Asya Türk Folkloru // VI. Milletler Arası Türk Halk Kültürü Kongresi: Son Elli Yılda Türkiye Dışındaki Türk Halk Kültürü Çalışmaları Sektör Bildirileri. – Ankara, 2002. – S. 159; Kayırov S. Ethnological Review of the Van Kyrgyz // International Journal of Central Asian Studies, Seoul, 2010. – Vol. 14. – P. 194.*

даяр башкаруу системасына моюн сунуп жашоо, коомдук өнүгүүнүн дүйнөлүк системасы менен интеграциялануу, өзүнүн элдик башкаруу усулун танып, жаңы тартип, жаңы талаптарга өзүн-өзү даярдоо, башкаларга окшоп жашоого умтулуу жолуна жапырт түшкөн. Ал көчтүн жалпы кыргыз тарыхынын контекстиндеги маанисин мына ушундайча түшүнүү туура.

Ошентип, памир кыргыздарынын азыркы Түркияда жашап жаткан бөлүгү 1978-жылдын акыркы айларында Пакистандын Гилгит деген жерине келип орношушкан.

Памирге эч бир жагы окшобогон бул жаңы жер, таптакыр башка этно-маданий чөйрө, чарба жүргүзүүнүн салтка айланган, жан сактоонун негизги каражаттарын өндүрүүгө багытталган жактарын жүргүзүүгө ыңгайсыз физикалык-географиялык абал, мына ушулардын натыйжасында келип чыккан экономикалык маселелер жана аба ырайына көнбөгөндүктөн жаш адамдардын өмүрүнүн кыйыла башташы, эртеңи белгисиз келечек ж. б. маселелер качкындардын өздөрүнүн арасындагы мамилелерди да кайрадан карап чыгуу жагдайын түзгөн.

Бир топ талаш-тартыш, кеңешмелерден кийин, шәйим тобунан чыккан Эбдирәшиттин (Абдирашит) жетекчилиги астында кырк үй-бүлө кайрадан Памирди көздөй көчүп чыгышкан. Абдирашит өмүрүнүн аягына чейин Памир жайлоолорунда жашаган кыргыздардын ханы болуп саналган.

Рахманкул Хандын кадыры менен Пакистан өкмөтү, чет элдик уюмдар, маданий борборлор тарабынан канчалык колдоо көрүшсө да, Памир сыяктуу бийик жана салкын жайда жашап көнгөн элдин жаңы климатка көнүп кетүүсү мүмкүн болгон эмес. Ысыктын таасиринен төрт жыл ичинде 272 адамдын өмүрү кыйылып, алардын көпчүлүгүн жаштар түзгөн. Мал чарбачылыгы менен күн өткөрүп келген памир кыргыздары Пакистанда да мал багууну улантуу менен бирге фабрикаларда, соода жаатында да иштөө шартына көнө башташкан.

Качкындардын көпчүлүгү тиричилигин өткөрүү үчүн убактылуу, күнүмдүк, арзан иштерди жалданып иштөөгө мажбур болушкан. Бирок, төрт жыл ичинде дүкөндөрдүн, соода борборлорунун ачылышы менен элдин жашоо-шарты бир кыйла оңоло түшкөн. Бирок, Рахманкул Хан калктын жалпы абалына көңүл буруу менен, аларды башка бир өлкөгө көчүрүп барып орноштуруунун планын түзүп, аны ишке ашырууга киришкен.

Памирдеги башкаруу системасы бузулуп бүткөн болсо да, Рахманкул Хан ушул күнгө чейин өзүнө Хан Эәжим (Хан Ажым) деп кайрыл-

ган адамдарды бул кыйын абалдан чыгаруу жолун **Түркияга** же **Америкага** көчүрүп баруудан көргөн. Кеңешчилери менен бир пикирге келген соң, Түркия Республикасы жана Америка Кошмо Штаттарынын мамлекет башчыларына баш калкалоо ниетин билдирген каттарын жазган.

Эки өлкөдөн тең оң жооп алган лидер, көпчүлүктүн пикирин эске алуу менен Түркияга көчүүнү туура деп тапкан. Мындай чечимге келгенинин себеби, Түркия түрктөрүн кыргыздарга теги, тили жана дини жагынан окшош жана жакын деп эсептешкен. Рахманкул Хан Түркиянын мурунку Президенти Кенан Эврен менен жолугушуп, туура деп тапкан чечимине дагы бир жолу ынанган соң, элин жаңы көчкө даярдаган жана аны Түркия мамлекетинин колдоосу менен ишке ашырган.

Ошентип, памир кыргыздарынын бир бөлүгү болгон бул эл 1982-жылы Түрк аба жолдорунун учактары менен Пакистандын борбору Исламабаддан Аданага 330 эркек, 430 аял, бардыгы болуп, 760 адам көчүп келишкен. 1982–1986-жылдары 298 үй-бүлөнүн ичинен 202си Ван шаарына жакын жердеги Эрчек көлүнүн жээгинде, калган 96 үй-бүлө болсо, Малатия шаарында убактылуу жашап турушкан. 1986-жылдан баштап Улуу-Памир айылында чогуу жашай башташкан.

Мына ошондон бери калкынын саны 3000ден алда качан ашкан бул чакан айыл чарба жүргүзүү, жан сактоо үчүн тар келе баштагандыктан, Түркиянын башка тараптарына, айрым үй-бүлөлөрдүн Кыргызстанга, Ооганстанга көчө баштагандыгына бир топ жылдын жүзү болду. Азыр жүздөн ашуун үй-бүлө Стамбулда, ондогон үй-бүлө Анкара, Малатия, Адана, Измир шаарларына көчүп барып жан сактап жатат.

Улуу-Памир айылынын тургундары мал чарбачылыгы менен алектенишет. Жайында уй, кой жана эчки сүтүнөн жасалган таза жана сапаттуу быштактар кардарсыз калбайт. Стамбулда жашагандар тери иштетүү, кол өнөрчүлүк менен алектенишип, көбүнчө, жалданма иштерди аткарышат.

Айыл жаштарынын билим алууга болгон умтулуусу күндөн-күнгө артып жаткандыгын байкоого болот. Акыркы учурлары жыл сайын төрт-беш улан-кыздын университеттердин ар кандай факультеттерине тапшырып өтүшү көнүмүшкө айланган. Жаштардын маданий иш-чараларга жакындыгы байкалат.

Улуу-Памир айылында жашаган кыргыздардын **материалдык маданияты**: турак жайы, кийим-кечеси, тамак-ашы кыйла өзгөрүүлөргө учурап,

барган сайын этностук ажарынан ажырап бара жатса да, алардын айрым бир элементтерин жандуу түрдө сактап келе жаткандыгын көрүүгө болот.

Турак жай жагына келгенде, салттуу башпаанектен эч нерсе калбагандыгын көрүү кыйын эмес. Памирдеги кышын-жайын жашаган боз үйлөрдүн ордун бир типтеги, чакан, колдонууга ыңгайсыз жана эстетикалык жагы төмөн болсо да, эки кабаттуу үйлөр ээлеген. Кыргызстанда жасалган көөнө боз үйлөрдүн айрым короолордо экзотикалык максатта тигилип тургандыгын көрүүгө болот.

Кийим-кечек маселесине келгенде, аялдардын кийимдеринин консервативдүү экендиги көзгө урунат. Колго тигилген, негизинен кызыл түстүү көйнөктөр, кемсел, ак, кызыл жоолуктар али колдонулуудан кала элек. Улгайган, орто жаш, жаш ургаачылардын жана кыздардын кийимдери бири-биринен айырмаланып турат. Айрыкча, жаңы келинди кийинтүү, башына *кэлэк* кийгизүү жагы толук сакталып калган. Памирде тагылган мончок түрлөрүнүн азыр да жатыркоосуз колдонулуп жаткандыгын көрүүгө болот.

Эркектердин кийим-кечектери болсо, толугу менен өзгөрүп, дээрлик Европа тибиндеги кийимдерди кийүүгө өтүшкөн. Айрым адамдардын Кыргызстанда тигилген калпак, тумактарды кийип жүргөнүн көрүү мүмкүн.

Колго жасалчу үй буюмдарынын ичинен таар согулуп, андан ар кандай куржун, баштык жасалат. *Энжэм* деп аталган ат жабдыктары өзүнүн кооздугу менен айырмаланат. Килем согулуп, кийиз бышырылып жаткандыгын анда-санда болсо да учуратып калууга болот.

Тамак-аш системасы да көптөгөн жаңыланууларга учураган. Салттуу тамактардын ордуна жаңыдан өздөштүрүлгөн түрк тамак-аш түрлөрүнүн активдүү колдонула баштагандыгы мүнөздүү көрүнүш.

Эскерүүлөргө караганда, Памирде көркөм кол өнөрчүлүк абдан өнүккөн абалда болгон. Азыр болсо, анын айрым элементтери гана сакталып калган. Айылдын айрым жаштары териден жана тери кыйкымдарынан балдар жана чондор үчүн ар түрдүү кийим тигүү өнөрүн өздөштүрүп алышкан.

Улуу-Памирден профессионалдуу өнөр чеберлери да чыккан. Маселен, Ажы Рахманкул Хандын уулдары сүрөтчү Абдулмалик Кутлу менен айкелчи Мухаммедакбар Кутлунун чыгармалары Афганистан, Пакистан, Германия, Бельгия өндүү мамлекеттерде көргөзмөлөргө коюлуп, дүйнөнүн бир топ музейлери тарабынан сатылып алынган.

Улуу-Памир айылында жашаган памир кыргыздарынын элдик оозеки чыгармалары тууралуу сөз кылганда, “Манас”, “Семетей”, “Гөрүглу”, “Чоң теке” (“Кожожаш”), “Олжобай менен Кишимжан”, “Жанайыл Жалгыз”, “Мактым” ж. б. жомоктордун, жүздөгөн жөө жомоктордун варианттары азыркы күнгө чейин өзүнүн жандуулугун жоготпой келгендигин белгилей кетүү абзел.

Аталган эпикалык чыгармалар баш болуп, жомок, аңгеме, ашыктык ырлары, үлпөт ырлары, кошоктор, макалдар, фразеологизмдер, лакаптар, табышмак жана жаңылмачтар фольклордук чыгармаларды жыйноочу адис окумуштууларды күтүп жатат. 1997-жылдан бери биз тараптан жүргүзүлгөн фольклордук, этнографиялык жана тил жаатындагы изилдөөлөрдүн натыйжасында оозеки чыгармачылыктын негизги үлгүлөрү магниттүү тасмага тартылып, кагазга түшүрүлүп алынды десек болот.

Төкмөлүк өнөр, мурда канчалык сүймөнчүктүү болгондугуна карабастан, учурдун шарттарына туура келбегендиги үчүн унутула баштаган. Төкмө акындык жөндөмгө ээ болуп, *апыз*, *ырчы* деп аталган көркөм сөз чеберлеринин чыгармалары жаш муун өкүлдөрүн анчалык кызыктырбайт.

Элдик оюндардын көпчүлүгү өзгөртүүлөргө учурап, унутулуп баратса да, айрым түрлөрү салттуу маданияттын үлгүлөрү катары өмүрүн улантып келет. Айрыкча, ат үстүндө ойногон *көк бөөрү* (башкача аталышы: *улак тартыш*, *бүзкеш*) оюну ар бир кишинин кызыгып көргөн оюндарынын бири болуп саналат. Бул оюнду баштоо үчүн теке же болбосо, эчки союлат да, териси сыйрылбастан туруп, ичегилери жана башка ички органдары алынып салынат. Ичи тазалангандан кийин кесилген жери тигилип, шыйрактары кесилип ташталат. Бул даярдыктар жасалгандан кийин оюнчулар, *көк бөөрү* ойноо үчүн ылайыктуу кең аянтка аттарын чаап жөнөшөт. Союлган улакты көбүнесе оюнду уюштуруучулардын жооптуусу аянтчанын ортосуна алып келип таштайт. Оюнга катышчу 40-50, кээде 100дөн ашуун атчан жигиттер союлган улакты көздөй ат салышат. Бул оюнда эң күчтүү жана тажрыйбалуу чабандес улакты жерден ала коюп, атынын жалына салып алып, чапкан бойдон белгиленген чекке алып келип таштоого аракет кылат. Улакты белгиленген жерге жеткирген оюнчу байге (*нәттә*) алат. Аны марага жеткирүү абдан кыйын, анткени, оюнга катышып жаткан ар бир чабандес колунан келишинче улакты оюнчунун колунан тартып алуу

үчүн аракет кылат. Бул оюнду атка мыкты минген күчтүүлөрдүн күчтүүсү гана ойной алат. Мыкты ойногондор *чавандез* деп аталат. *Көк бөөрү* оюнунун көрүүчүлөрү ар убак көп болот жана оюнду жан дили менен көрүшөт, “Чап, чап, азамат, чыныгы жигит экенсиң, кем болбо!” деп кыйкырышып, кубаттап турушат.

Бул оюн 4-5 саат, кээде андан көбүрөөк убакытка созулат. Бул оюн Түркияда ойнолбогондуктан, таңдануунун булагы болуп, майрамдарда, белгилүү күндөрдө атайын ойнотулат жана аны көрүүгө алыс жактардан келген сыйлуу коноктор да болот, оюндун болгондугу жөнүндө күндөлүк басма сөз беттеринде сүрөттөрү менен кабар жарыяланат. Дагы бир элдик оюндун түрү *ордо* деп аталат. Ал – койдун, эчкинин, кийиктин чүкөлөрү менен ойноло турган эң байыркы элдик спорттук оюндардын бири. Кезинде, Памирде “Вазир-паша”, “Беш таш”, “Чаканек” сыяктуу эң көп оюндар убакыттын, шарттын жоктугунан улам ойнолбой калган.

Памир кыргыздары – **көп тилдүү** эл. Жашы 35-40тан жогорулар Түркияга келгенге чейин кыргыз тили менен катар парс тилин, кээ бирлери вахы тилин да билишкен. Пакистанда соода жүргүзгөндөр ал жерде сүйлөнгөн тилдерди да үйрөнүп алышкан.

Түркияга көчүп келгенден кийин өлкөнүн расмий тили болгон түрк тилин тез эле үйрөнүп алып, күндөлүк пикир алышууда, соода-сатык жасоодо кыйынчылык тартышпайт. Учурда 40 жаштан жогорулар 4-5 тилде, ал эми 30 жаштан ылдыйкылар кыргыз жана түрк тилдеринде гана сүйлөй алышат. Ал эми мектеп жашындагы балдар болсо, түрк тилинде гана сүйлөп, кыргыз тилин унутуп бара жаткандыгы байкалат. Соода, кызматташуу жана башка социалдык байланыш тармактарында иштегендер кошуна айылдарда жашаган адамдар күнүмдүк турмушунда колдонгон курманч диалектисин да өздөштүрүп алышкан.

Учурда адамдардын ортосундагы мамилелерде пайда болгон талаш маселелердин көпчүлүгү Памирдегидей эле алгач аксакалдар аркылуу чечилет. Ар кандай маселе аксакалдар “кеңешинде” каралгандан кийин гана сотко жөнөтүлөт. Үй-бүлөнүн бузулушу, ажырашуу сыяктуу көрүнүштөр жокко эсе. Улуу-Памир айылынан элдин каада-салты, салттуу тажрыйбалары менен заманбап демократиялык мамлекеттин мыйзамдарынын айкалыштырыла колдонулуп жаткандыгын көрүүгө болот.

Корутундулап айтканда, Памир кыргыздары менен алардын Түркияда жашаган бөлүгүнүн терең тарыхы бар, өзүнүн материалдык жана рухий маданиятына ээ, бирдиктүү этностук топ экендигинде шек жок. Бирок, Ванда жашаган памир кыргыздарынын мындан кийинки тарыхы жана тагдыры, алардын Памир тоолорун мекендеген боюнча көчпөй калган бөлүгүнөн башкача жолдо өнүгөрү да талашсыз чындык. Алар бир жагынан, жаңы шарттарда жашап, улам барган сайын шаар турмушунун агымына сүңгүп кирип бара жатса, экинчи жагынан, кылымдап жыйнаган материалдык жана рухий баалуулуктарынан кол жууп калуу, акырындап, этностук жүзүн биротоло жоготуу жазмышы менен алпуруша күн өткөрүп келе жатышат.

2. Памир кыргыздарынын макал, лакаптарын изилдөөнүн тарыхнаамасы

Памир кыргыздарынын элдик оозеки чыгармачылыгынын, анын ичинен макал, лакаптарынын изилдениш тарыхнаамасы анчалык бай эмес. 1970-жылдардын орто ченинен башталган жыйноо, иреттөө жана иликтөө иштерин кийинки мезгилдерде ырааттуу түрдө, үзгүлтүксүз улантууга мүмкүн болгон эмес. Анткенин себеби, бул кыргыз тобунун жашаган аймагынын – Ооганстан Памиринин кан жолдон кыйла оолак, жетип барууга татаал жерде жайгашкандыгы менен байланыштуу десе болот. Жолдун татаалдыгы менен бирге, климаттык шартынын катаалдыгынан улам изилдөөчүлөр кааласа да, тагдырын тобокелге салып, даап бара алышкан эмес. Бул жагынан, француз филологу Реми Дор менен АКШ антропологу Назиф Шахранин Кичи-Памирге чейин чыгып барып, айлар бою конуп-түнөп талаа материалдарын жыйнашы жана кийин аны илимий изилдөөлөрүндө колдонушу эрдикке тете иш болгон.

Памир кыргыздарынын макал, лакаптарынын чыныгы академиялык деңгээлде изилдөөнүн башталышы 1970-жылдардын жаш окумуштуусу, азыркы белгилүү түрколог, профессор Реми Дордун ысмы менен байланыштуу. Ал өзүнүн докторлук диссертациясын Ооганстан Памиринде, азыркы кезде Түркияда жашаган кыргыздардын тилин алардын элдик оозеки чыгармаларынын негизинде изилдөөгө арнаган. 1980-жылы кор-

голгон бул диссертацияда окумуштуу памир кыргыздарынын 118¹ макал, лакабын эл оозунан жыйнап алып, француз тилине которгон жана паремиологиялык булак катары талдоого алган.

Реми Дордун бул эмгегинин дагы бир өзгөчөлүгү, ал – памир кыргыздарынын макал, лакаптарын башка түрк элдеринин макал, лакап өрнөктөрү менен салыштырып изилдөөнү алгачкы ирет колго алган илимий эмгек. Бул изилдөөгө чейин кыргыз макал, лакаптарынын мындай планда салыштырылып талданышын жүзөгө ашырган эмгекти кыргыз библиографиясынын тарыхынан учуратууга мүмкүн эмес.

Реми Дордун бул маанилүү эмгегинде ошол учурдун талап жана деңгээлине жараша, кайсы макал, лакап өрнөгүн качан, кимден жазып алгандыгы көрсөтүлгөн эмес. Бирок башка жанрларга таандык тексттер аталган маалыматтар менен ырааттуу түрдө, толук коштолгон.

Реми Дордун аталган эмгегинин макал, лакаптарга арналган бөлүмү өз алдынча эки бөлүктөн турат. Изилдөөчү алгач терминдер, түшүнүктөр, макал менен лакаптардын шекил өзгөчөлүктөрү, айтылышы, аткарган милдети ж. б. жөнүндө башка түрк элдеринин оозеки чыгармаларындагы жана тилиндеги мисалдар менен салыштыруу аркылуу чечмелейт². Окумуштуунун бул эмгегинен кийин памир кыргыздарынын макал, лакаптары, дегеле элдик оозеки чыгармачылыгы боюнча жыйноо, жарыялоо, иликтөө иштери чейрек кылым өткөнгө чейин изилдөөчүлөр тарабынан колго алынган эмес.

Реми Дордун эл оозунан жыйнап алган макал, лакаптарынын тексттери тарыхый-филологиялык жактан да зор мааниге ээ. Мисалы, “Ач тамагым, тынч кулагым” деген макалды азыркы памир кыргыздарынын паремиологиялык казынасынан ушул шекилинде учурата алган жокпуз. Анын ордуна, Жээнбек Йурдакул Пэрман уулуна анын “Ач кулагым – тынч кулак” де-

¹ Реми Дор бул изилдөөсүндө өз колу менен жыйнаган макал, лакап өрнөктөрүн алфавиттик тартипте, катар номер берүү менен жайгаштырган жана алардын ар бирин жеке-жеке, өз алдынча талдоого алган. Анын эсептөөсү боюнча колдонулган макал, лакаптардын саны 118 деп турса да, 9-макалдын эки башка макалдын механикалык түрдө бирге жазылып калышынан тургандыгын, ошол эле 9-макалдын изилдөөчү көрсөткөн кошумча вариантын эске алсак, окумуштуу 120 макал, лакап жана учкул сөз өрнөгүн булак катары пайдаланган (*Rémi Dor*: "Si Tu Me Dis: Chante! Chante!... Documents Pour Servir a la Connaissance de la Tradition Orale Des Kirghiz Du Pamir Afghan: These pour le Doktorat Es-Lettres par Rémi Dor Presentee le 22 Desembre 1980. – Paris, 1980. – T. 1. – P. 201–269).

² *Ibidm*, p. 194–200.

ген вариантын жазып алган болучубуз. Ал эми, Реми Дор катка түшүргөн “Элге кирсең элиңче, сууга кирсең белиңче” деген макал таптакыр унутулган десе болот.

Дегеле, Реми Дордун изилдөөсүнөн орун алган 120 макал, лакап жана учкул сөздөрдү памир кыргыздарынын азыркы кездеги паремиологиялык фонду менен салыштырып изилдөө кызыктуу жыйынтыктарды бербей койбойт. Алибетте, ал өз алдынча колго алынуусу зарыл болгон илимий жумуш.

Реми Дордун бул маанилүү изилдөөсүнөн кийин Түркияда жашаган памир кыргыздарынын макал, лакаптары ушул саптардын автору тарабынан 1997-жылдын май айынан тартып жыйнала баштап, анын фольклордук жана этнографиялык изилдөөлөрүндө улуттук дидактикалык, көркөм ойлоо туундусу, элдин коомдук турмуш тажрыйбаларын чагылдырган ишенимдүү булак, оозеки көркөм сөз өнөрүнүн үлгүсү катары колдонулуп келди. Айрыкча, памир кыргыздарынын тамак-аш маданияты тууралуу жазылган эмгектеринде макал, лакап өрнөктөрү тастыктоочу, ойдун тууралыгына кепил болуучу; нерсе, түшүнүк, расмилердин көөнө же жаңы, салттуу же азыркы экендигин көрсөтүүчү “оозеки документ” катары пайдаланылды. Автордун памир кыргыздарынын тамак-аш маданияты тууралуу жазылган макалаларында жана монографияларында¹ жүздөгөн макал, лакаптар өз орду тапты.

¹ **Макалалар:** Айран, жуурат жана сүзмө (памир кыргыздарынын тамактануу салтында) // Наука и новые технологии. – Бишкек, 2011. – № 5. – 154–158-б.; Аш – памир кыргыздарынын ысык тамагы // Известия вузов. – Бишкек, 2011. – № 7. – 123–130-б.; Боорсок жана токоч (памир кыргыздарынын ритуалдык тамактарынан) // Наука и новые технологии. – Бишкек, 2010. – № 7. – 152–156-б.; Быштак, эжигей жана ширине // Социальные и гуманитарные науки. – Б., 2011. – № 3–4. – 3–7-б.; Каймак жана анын түрлөрү (памир кыргыздарынын тамактануу салтында) // Известия вузов. – Бишкек, 2009. – № 10. – 3–7-б.; Канаттуулардын эти, жумурткасы жана балыктан жасалган тамактар (памир кыргыздарынын тамактануу маданиятынан) // Кыргызстан тарыхынын маселелери. – Бишкек, 2011. – № 4. – 111–121-б.; Көмөч, жалчиман жана алардын түрлөрү (талаа материалдарынын негизинде) // Наука и новые технологии. – Бишкек, 2010. – № 7. – 144–149-б.; Курут – жагымдуу азыкзат, өтүмдүү товар катары // Известия вузов. – Бишкек, 2009. – № 10. – 8–13-б.; Күрүчтөн жасалган тамактар // Известия вузов. – Бишкек, 2010. – № 8. – 3–7 б.; Кыргыз тамактануу салты жана табыпчылык (памир кыргыздарынын мисалында) // И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жарчысы: Филологиялык илимдер. Алтынчы чыгарылышы. – Бишкек, 2011. – 75–84 б.; Мал союу, эт сактоо жана мүчө тартуу салттары: (памир кыргыздарынын мисалында) // Наука и новые технологии. – Бишкек, 2011. – № 4. – 201–206 б.; Мешке, сары май жана толто (памир кыргыздарынын тамак-аш системасында) // Наука и новые технологии. – Бишкек, 2011. – № 4. – 194–198-б.; Мөмө-жемиш, жашылча жана кактар (памир кыргыздарынын тамактануу системасында) // Социальные и гуманитарные науки.

Аталган эмгектерде макал, лакаптардын кимден, качан жазылып алынган да көрсөтүлгөн. Бирок, айта кете турган нерсе, эскерилген эмгектерде урунулган макал, лакап өрнөктөрүн айтып берген кишинин аты-жөнү менен жазылып алынган күнү, тексттин лексико-грамматикалык курамы ушул китепте көрсөтүлгөн маалыматтар менен толук дал келбей калышы мүмкүн. Анткени, ал эмгектерде айтылган ойду тастыктоо үчүн “Талаа дептеринде” катталган өрнөктөр ылганбай, ылайыгына карата колдонула берген, бул китептегидей иргелип, бир эле өрнөктүн кимден мурдараак, кимден кийинирээк жазылып алынгандыгы эске алынып жайгаштырылган эмес. Филологиялык багыттагы иш болбогондуктан, тексттердин фонетикалык, лексикалык, грамматикалык кылдаттыктарына эмес, билдирген тарыхый-этнографиялык мазмунуна басым жасалган. Көрсөтүлгөн макалалар жана монографиялар макал менен лакаптарды изилдөөнү атайын максат кылган филологиялык эмгектер эмес, бирок, сөз болуп жаткан паремиологиялык жанрдын улуттук эстутумду байытып, жаңыны эскиден, мурдагыны кийинкиден, салтты жаңылануудан айырмалап турган маа-

---

– Бишкек, 2010. – № 5–6. – 10–15-б.; Нан памир кыргыздарынын дасторконунда (салт жана анын жаңыланышы // Социальные и гуманитарные науки. – Бишкек, 2010. – № 5–6. – 23–28-б.; Памир кыргыздары урунган ашкана буюмдары (фольклордук-этнографиялык булактардын негизинде) // Известия вузов. – Бишкек, 2011. – № 5. – 200–207-б.; Памир кыргыздарынын жандооч тамактары // Социальные и гуманитарные науки. – Бишкек, 2011. – № 3–4. – 8–11-б.; Памир кыргыздарынын тамактануу этикети жөнүндө // Известия вузов. – Бишкек, 2010. – № 8. – 8–13 б.; Памир кыргыздары ойногон ордо // Кыргызстан тарыхынын маселелери. – Бишкек, 2012. – № 2/3. – 182–190-б.; Памир кыргыздарынын тарыхый-этнографиялык бейнеси // Кыргызстан тарыхынын маселелери. – Бишкек, 2012. – № 2/3. – 165–181 б.; Ритуалдар жана аларды аткарууда колдонулган тамак-аш түрлөрү (Талаа материалдарынын негизинде) // Кыргызстан тарыхынын маселелери. – Бишкек, 2011. – № 4. – 122–139-б.; Уз жана андан жасалган тамактар (памир кыргыздарынын тамак-аш маданиятынын мисалында) // Известия вузов. – Бишкек, 2011. – № 5. – 212–215-б.; Чаваты менен каттаманын түрлөрү (памир кыргыздарынын мисалында) // Наука и новые технологии. – Бишкек, 2011. – № 5. – 145–149-б.; Чай жана памир кыргыздарынын тамак-аш системасы // Кыргызстан тарыхынын маселелери. – Бишкек, 2011. – № 3. – 125–136-б.; Шорпо – памир кыргыздарынын салттуу тамагы (синхрондук-диахрондук сереп) // И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жарчысы: Филологиялык илимдер. – Алтынчы чыгарылышы. – Бишкек, 2011. – 84–97-б.; Эт бышыруунун эң көөнө ыкмалары (памир кыргыздарынын тамак-аш маданиятынан) // Известия вузов. – Бишкек, 2011. – № 7. – 112–119-б. **Монографиялар:** Памир кыргыздарынын тамактануу системасы: Ритуал жана турмуш, салттуулук жана жаңылануу: Этнологиялык изилдөө. – Бишкек: Бийиктик, 2011. – 180 б.; Памир кыргыздарынын сүтгөн жана эттен жасалган тамак-аштары: Этнографиялык изилдөө. – Бишкек: Бийиктик, 2011. – 220 б.; Дан-эгин, мөмө-жемиш жана жашылчалар (памир кыргыздарынын тамактануу системасында): Этнографиялык изилдөө. – Бишкек: Бийиктик, 2011. – 160 б.

нилүү этнологиялык булак экендигин көрсөтүүдө өз алдынча мааниге ээ. Ошону менен бирге эле, кызыккан филологдор да өз эмгектеринде макал, лакап өрнөгү катары пайдалана алышат.

Ошентип, памир кыргыздарынын макал, лакаптарынын изилдениш тарыхы кыска мөөнөттү камтуу менен бирге, атайын аткарылган филологиялык өңүттөгү илимий эмгектерге анчалык бай эмес.

3. Макал, лакаптардын лингвофольклористикалык маңызы

Макал менен лакаптар – дүйнө паремиологдорунун көңүлүнүн чордонун эбактан бери эле ээлеп келгендигине, айрыкча кийинки кездерде, изилдөөнүн улам жаңы ыкма жана усулдары менен куралданган илимпоздордун катары күн санап артып, алардын ар кыл максатта аткарылган илимий иштеринин баймабай жарыяланып жаткандыгына карабай, учурда жана келечекте улантып изилдениши, такталышы, чечилиши, кайра каралышы зарыл болгон илимий-теориялык маселелери арбыгандан арбып бара жаткан, өзгөчө элдик оозеки мурас.

Макал, лакаптар, башка фольклордук жанрлардан айырмаланып, адамзат тарыхынын бардык этаптарында бирдей өмүр сүрүп, көөнөрбөй, колдонуудан чыгып калбай, жашай берет. Ал – жандуу оозеки пикир алышууда жана жазма тексттерди түзүүдө колдонулуш ыкмалары, этикети, салты улам ичкертен жаңыланып, этностун тилинин өнүгүү абалын, элдин космос, табият, коом, адам жана анын ойломун таанып билүү тажрыйбасынын деңгээлин көрсөтүүчү өзгөчө тилдик-маданий мурас. Муну дүйнөнүн тектеш жана тектеш эмес, ар кыл коомдук-экономикалык баскычтарда жашаган элдеринин оозунан жыйналып алынган тексттер, аларды сыпаттоо жана талдоо аракеттеринин натыйжалары толук тастыктады десек болот.

Албетте, дүйнөлүк паремиология канчалык ийгиликке жетишсе да, макал, лакаптардын табиятын толук ачып берүү жаатында өтөлө турган илимий иштердин негизгилеринин эми, мындан кийин, элдик оозеки мураска жаңыча мамиле жасай билген, даярдыгы филологиялык билим тармактары менен гана чектелип калбаган, социалдык-гуманитардык илимдердин жетишкендиктерин өз изилдөөлөрүндө айкалыштыра билген илимпоздордун жаңы мууну тарабынан жүзөгө ашырылары бүгүнкү күндө талаш туудурбайт.

Филология тармактарынын азыркы жетишкендиктерин эске алуу менен караганда, башка фольклордук жанрлардын тексттери жалаң тилдик каражаттардын гана эмес, эң жок дегенде, бирин бири толуктап турган үч каражаттын: сөз, музыка, мимиканын синкреттик биримдигинен, жуурулушуусунан келип чыгат жана ал каражаттарды бири-биринен ажыратуу фольклордук тексттин бүтүндүгүнө зыян келтирүү дегендикке жатат. Ал эми макалдардын текстинин негизги каражаты тил болуп эсептелип, музыка менен мимиканын ордун өзгөчө паремиологиялык интонация ээлейт¹.

Макал, лакаптар сыяктуу паремиологиялык жанрлардын жандуу речте колдонулушу канчалык синкреттик белгилерге ээ болсо да, алардын негизги каражатын грамматикалык жактан уюшулган сөздөр түзөт. Ошондуктан, бул мурастарды изилдөөдө фольклор изилдөөчү тил илиминин жардамысыз алдыга койгон максатына жете албайт. Көркөм ойду берүү ыргактуу, көбүнесе уйкаш, өлчөмдүү түзүлгөн сүйлөм, же сөз айкашы түрүндө ишке ашат. Бирок, паремиологиялык чыгармалар, айрыкча макал, лакаптар синтаксистик жагынан күнүмдүк пикир алышуу тилинде колдонулган грамматикалык нормаларга ылайык түзүлөт деп эч ким айта албайт.

Мына ушундан улам, макал, лакаптарды тил таануу өнүгүнөн изилдеген филолог-окумуштуулар, тилчилер да фольклористика илиминин жардамысыз ийгиликке жетише алышпайт. Ошентип, паремиологиялык чыгармаларды, анын ичинен макалдарды лингвистикалык жана фольклористикалык бирдей даярдыгы бар, ошондой эле риторика, стилистика ж. б. илим тармактарынан кабардар изилдөөчү гана алардын сырткы көрүнүшүн сыпаттоо менен чектелип калбайт, ички культурологиялык маңызын да ачып бере алат.

Бул жагынан алганда, изилдөөчүлөрдүн бизге чейинки муун жана биздин муун өкүлдөрүнүн үлүшүнө эң оболу жандуу паремиологиялык процесстин туундуларын так, туура, бурмалабай жыйноо, системага салуу, сыпаттап берүү вазыйпасы гана туш келип жаткандыгын моюнга алышыбыз керек. Бирок, бул сөздөр эч качан, ушул күнгө чейин өтөлгөн жана азыркы

---

¹ Бул тууралуу караңыз: *Кайыпов С. Sözlü Gelenekte ve Edebiyatta Metin Kavramı // Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı: Bildiriler: 26–28 Mayıs 2000. – Ankara, 2002. – S. 459–465; Кайыпов С. Sözlü Gelenek Ürünlerinin Senkretizmi (Derleme, Arşivleştirme ve Müzeleştirme Sorunları Üzerine) // Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi: Sempozyum Bildirileri. – Ankara, 2004. – S. 36–45.*

учурда өтөлүп жаткан илимий иштердин баасын төмөндөтүү дегендикке жатпайт. Тескерисинче, илимдин жетишкендигин камсыз кыла турган негиз, баарыдан мурда, булактык негиз болуп эсептелет. Паремиологиялык текст туура жыйналып, өз учурундагы паремиологиялык мейкиндиктин (паремиологическое пространство) маңызын так чагылдыра ала турган деңгээлде иштелсе гана бул илим тармагынын андан ары ийгиликтүү өнүгүшү жөнүндө сөз болушу мүмкүн. Келечектин изилдөөчүлөрү үчүн текстологиялык жактан кынтыксыз, ишенимдүү булак даярдап калтыруу – азыркы илимпоздор үчүн ыйык вазыйпа.

Фольклористикада туура жыйналган, жанрдын ошол кездеги абалын табиятын туура жана толук чагылдырган булак – түбөлүктүү, өлбөс булак. Ошондуктан, биз фольклордук тексттин эң майда делип эсептелген бөлүкчөлөрүнө чейин аздектеп, аларга дыкаттык менен мамиле кылууга милдеттүүбүз. Сөздүн ыгы келген соң айта кетели – сунуш кылынып жаткан бул эмгек мына ушул методологиялык мүдөөнү көңүлдүн борборунда тутуу менен аткарылып, автордун өзүнүн жана кийинки муун өкүлдөрүнүн мындан кийин, жаңыдан жаратыла турган илимий изилдөөлөрү үчүн ишенимдүү паремиологиялык булак даярдоо максатын көздөйт.

Макал, лакаптардын жандуу речте колдонулушуна жүргүзгөн байкоолорубуз аларды статикалык, өзгөрүлбөс (же аз өзгөргөн) стилистикалык калыптар, клише катары кароонун, же алардын вербалдык фактурасы менен гана чектеп салуунун дайыма эле туура боло бербестигин көрсөттү. Келечекте макал, лакаптардын вербалдык негиздери, алардын колдонулуш кырдаалы, айтылыш максаты, колдонуп жаткан кишинин интонациясы, мимикасы, жасаган басымы, угуп жаткан адамдын кабыл алышы; пикир алышуунун динамикасына, формалдык жана концептуалдык жактарына тийгизген таасири ж. б. факторлор жыйноочу тарабынан толугу менен катталып алынып, бирин бири толуктап турган бүтүндүк катары талдоого алынаары бышык.

Албетте, мындай татаал, көп күч жана убакытты талап кылган изилдөөнү жүзөгө ашыруу оңой-олтоң иш эмес. Талаа материалдарын жыйноо учурунда биз оропара келген ар кыл татаалдыктар түзүмү бул изилдөөнү идеалыбызга ылайык мерчемдеп, көңүлүбүздөгүдөй жүзөгө ашырышыбызга мүмкүнчүлүк берген жок. Ошентсе да, памир кыргыздарынын макал, лакаптарынын эң куру дегенде, вербалдык курамын, тилдик фактурасын бардык деңгээлдеринде кандай болсо, ошондой бойдон, лингвофолькло-

ристикалык текстологиянын талаптарына жооп бергидей тактыкта каттап алууга жетиштик деп ойлойм. Фольклористика илиминин азыркы этабында мына ушул талаптарга жооп бере ала турган жыйноочулук-текстологдук жумушту аткаруунун өзү да зор илимий жениш экендигин эске сала кетүүнү туура көрөм.

Көлөмүнүн кыскалыгы, колдонууга ыңгайлуулугу менен, бир караганда жөпжөнөкөй көрүнгөн макал, лакаптарга, чындап келгенде, бүткүл аалам бардык көп түрдүүлүгү, татаалдыгы менен толук сыйдырылган десе болот. Макал, лакаптар – элдин дүйнөтааным тажрыйбасынын күзгүсү. Адамзаттын акылы, таланты аркылуу жөнөкөйлүк менен татаалдыкты, жупунулук менен тереңдикти жалгаштыра билүүнүн накта өрнөгү ушул макал, лакаптар болуп саналат.

Ар бир элдин, улуттун дүйнөнү, өзүн өзү таанып билүү тажрыйбасынан келип чыккан табылгалары, ой корутундулары ушул көлөмү жагынан чекене макал, лакаптардын ар бир тыбыш, сөз, сүйлөмүнө, айтуу интонациясы жана мимикасына билгичтик, усталык менен чөгөрүлгөн.

Азырынча, изилдөөчүлөр тарабынан макал, лакаптардын вербалдык негизи гана талдоого алынып келет. Чын-чынына келгенде, изилдөөлөрдө макал менен лакаптын кагаз бетине түшүрүлгөн тилдик калыбы гана эмес, аларды колдонууда пайдаланылган башка, толуктоочу, жандандыруучу каражаттарга да өз алдынча маани берилиши абзел.

Макал, лакаптар көп кылымдык акыл ойлоонун гана эмес, көркөм чыгармачылыктын да натыйжалары экендиги талашсыз. Мына ушул жөнөкөй, жупуну шекилге сыйдырылган татаалдык менен тереңдиктин, көркөмдүк менен тилдик прагматизмдин айкалышын көрө билип, аларды бири-бирин толуктап турган бүтүндүк, түзүм катары таанып, ошого жараша илимий сыпаттама берүү оңой-олтоң, тез эле бүтүрө калчу иш эмес. Ошондуктан, өз боюна улуттун менталдык өзгөчөлүктөрүн кошо сиңирген бул лингво-фольклористтик булакты канчалык изилденсе, ошончолук тереңдиктери ачыла берген соолбос булак деп атаса болот.

Элдик оозеки чыгармачылыктын паремиологиялык жанрлар системасын изилдөө ХХ кылымдын экинчи жарымынан тартып өнүгүүнүн жаңы нугуна түштү. Паремиологдордун жаңы илимий мектептери пайда болду. Прикладдык максатта, дилетанттар тарабынан аткарылган иштердин доору аяктап, паремиологиялык чыгармаларды тереңдете, социалдык-гуманитардык илимдердин тогошунда изилдөө тажрыйбалары ийгиликтүү

ишке ашырыла баштады. Бүгүнкү күндө паремиологиялык мурастарды жыйноо, сактоо, жарыялоо жана талдоо иштеринин ар бири жаңы ыкма жана каражаттарга, жаңы усул жана методологияга, жаңы максат жана аспекттерге ээ болду¹.

Макал, лакаптарды изилдөөнүн бүгүнкү деңгээлин, натыйжаларын эске алуу менен, жалпылаштыра айта турган болсок, ал өзүнүн жөнөкөй шекили, калыпка салынган түзүлүшү менен ар бир улуттук фольклордун жанрдык системасынан, өз алдынча курамдык бирдик катары, өзгөчө орун ээлеген жанр катары таанылды. Алардын келип чыгышы, калыптанышы, өнүгүшү, колдонулушу, мазмуну, поэтикасы, дидактикалык ойлом системасындагы орду, культурологиялык маңызы жөнүндө ой толгогон, дүйнөнүн ар кайсы тилдеринде жарыяланган илимий жана таанытуучу эмгектердин саны барган сайын артып баратат. Ошентсе да, негизинен, ар бир улут өзүнүн макал, лакаптарын этномаданий, тилдик каражат катары сыпаттоо этабынын соңуна толук чыгып бүтө элек.

Өзүнүн ички жана сырткы турпаты, стилдик калыптарга ээ экендиги, мазмундун берилиши жана угуучу тарабынан кабылданышы, тилдин тарыхындагы алган орду, коомдук турмуштагы аткарган милдети жагынан, макал менен лакаптардын жалпы адамзаттык мүнөзгө, улуттар аралык орток касиетке ээ экендиги жыйналган материал жана изилдөөлөрдөн белгилүү болду.

Макал, лакаптардын тилинде, курулушунда орун алган жергиликтүү этномаданий, стилдик өзгөчөлүктөр алардын жалпы адамзаттык маңызын өзгөртө албайт, тескерисинче жаңы этностук түс, мазмун менен толуктайт. Ар бир элдин, ал турсун ар бир этномаданий чөлкөмдүн өзүнө таандык өзгөчөлүктөрү, алардын формалдык жактан көп түрдүүлүгүн, этностук, тилдик жактан кайталангыстыгын, ошону менен бирге эле тилдик-культурологиялык феномен катары жалпы адамзаттык көрүнүш экендигин тастыктайт. Кыскача айтканда, макал, лакаптар – жалпылык менен жекеликти,

---

¹ Бул жерде миңдеп саналган макала, билдирүү, монография жана диссертациялардын библиографиясын келтирип отуруунун кажети жок. Төмөнкү эмгектерге жана ал эмгектерде колдонулган илимий булактарга көз чаптыруунун өзү эле жетиштүү болот ко деп ойлойбуз: *Маслова Ж. Н. Поэтическая картина мира и ее репрезентация в языке.* – Тамбов: Издательский дом ТГУ им. Г.Р. Державина, 2010. – 280 с.; *Маслова Ж.Н. Когнитивная концепция поэтической картины мира [электронный ресурс].* – М.: ФЛИНТА, 2012. – 420 с.

жергиликтүүлүк менен дүйнөлүктү, улуттук менен жалпы адамзаттыкты жалгаштырып турган көркөм, маданий-тилдик-фольклордук система.

Кайсыл гана элдин макал, лакаптары болбосун, аларды бир гана этномаданий алкактын чегинде кароо жетишсиз; мындай чектелген изилдөөлөр аркылуу макал, лакаптардын жанрдык, тилдик, культурологиялык маңызын толук ачып берүүгө мүмкүн эмес. Макал, лакаптар тектеш жана тектеш эмес маданияттагы үлгүлөрү менен тарыхый-генетикалык жана тарыхый-типологиялык жактан салыштырылып изилдениши керектиги – табигый зарылдык.

Ошентип, кайсы бир элдин же кайсы бир этностук чөлкөмдүн колдонгон макал, лакаптарын жыйноо жана изилдөө да, өзүнүн этногеографиялык жактан чектүү экендигине карабастан, жалпы адамзаттык паремиологиялык казынанын байышына, изилденишине салым кошуу дегендикке жатат. Демек, улуттук фольклордун бул тармагын изилдөөнүн жоопкерчилиги бир этностук топтун гана эмес, жалпы адамзаттын алдындагы илимий, рухий жоопкерчилик болуп саналат.

Ушундан улам, макал, лакаптардын кеңири масштабдагы, типологиялык изилденишин ишке ашыруу үчүн, эң алгач, эл оозунан жыйналган материалдардын текстологиялык жактан так жана ишенимдүү болушу – шарт. Ар бир улуттук макал, лакап казынасынын илимий талапка ылайык, так жыйналып алынышы зор илимий-теориялык мааниге ээ. Ал гана эмес, колдонуу кырдаалынан ажыратпай, кандай шартта, кандай мааниде, ким тарабынан кантип айтылгандыгын, аны кимдин кандай кабыл алгандыгын, кыскасы, жандуу колдонулушун толук каттоонун зарылдыгы бар.

Эпикалык чыгармалардын ар бир аткарылышы кайталангыс чыгармачылык акт болгондой эле, макал, лакаптардын колдонулушу жана кабылданышы да кайталангыс мүнөзгө ээ. Табияттагы, иш-аракеттердеги жана акыл ойлоодогу ар бир кайталангыс нерсе уникалдуулук касиетке эгедер экендигин эске алсак, макал, лакаптардын жандуу речте колдонуу кырдаалынын ар бир учурунун каттап алууга татыктуу экендиги түшүнүктүү болот.

Бирок азырынча, андай тереңдикте изилдөөнү колго алган илимий эмгек эч бир өлкөдө жарыкка чыга элек. Колуңуздардагы изилдөө да, канчалык далалат жасалгандыгына – макал, лакаптардын ар бир айтылышын кайталангыс тилдик-фольклордук акт катары эсептеп, аларды калтырбай кат-

тап алуу машакаты тартылгандыгына карабай, андай эмгектердин катарына кирбейт. Андай болушунун эң башкы себеби, иштин башталышында коюлган максат башка болучу. Максат салттуу фольклордук изилдөө ыкмаларын колдонуу менен, Түркияда жашаган памир кыргыздарынын макал, лакап өрнөктөрүн жыйнап жарыялоо, изилдөөлөрдө колдонуу мүдөөсүнө жетүү, андан соң, колдогу тексттерди фольклордук-лексикографиялык булак катары өздөштүрүү, эң акырында, когнитивдик поэтиканын¹ жетишкендиктеринен пайдалануу менен монографиялык изилдөөнү жүзөгө ашыруу болучу. Бул – маселенин биринчи жагы.

Экинчиден, мындай көп пландуу, татаал максаттуу изилдөөнүн зарылдыгы – макал, лакаптарды изилдөөнүн салттуу усул жана методологиясын жаңылоо, ага болгон адабий мамилени жоюу; аны бир эле учурда тилдик-практикалык, фольклордук-эстетикалык, ойломдук-философиялык, салттык-этнологиялык татаал айкашта, көптөгөн социалдык-гуманитардык, керек учурда, табигый илим тармактарынын жалгашуусунда, азыркы электрондук технологиянын жетишкендиктерин колдонуу менен аткарылышы керектиги жандуу паремиологиялык процесстин үстүнөн жүргүзүлгөн көп жылдык байкоолордун натыйжасында гана түшүнүктүү болду. “Тасманы кайра баштан түрүү”, жаңы усулда кайрадан баштоо мүм-

¹ Когнитивдик поэтика салыштырмалуу жаңы, XXI кылымдын башында сунуш кылынган түшүнүк болсо да, кийинки кездерде изилдөөчүлөр тарабынан көбүрөөк колдонулуп, филология тармактарынын өз алдынча бир багыты катары калыптана баштады. Когнитивдик поэтика бир жагынан, мурдатан колдонулуп келген риторика, тексттин лингвистикасы, дискурс анализи, когнитивдик лингвистика сыяктуу биринен сала бири келип чыккан тилтаануу илимине таандык дисциплиналарга танапташ болсо, экинчи жагынан, поэтика, теориялык поэтика, тарыхый поэтика, микропоэтика, көркөм сөз каражаттарынын поэтикасы деген адабияттаануу жана фольклористикага таандык илимий категориялар менен да байланыштуу.

Когнитивдик поэтика терминин биринчи жолу англиялык окумуштуу Питер Стоквелл өзүнүн “Когнитивдик поэтика. Киришүү катары” деген эмгегинде сунуш кылган (*Peter Stokwell. Cognitive Poetics. An Introduction*, London, Routledge, 2002). Анын артынан эле Америка Кошмо Штаттарынын Дьюка Университетинин басмасы “Poetic Today” журналынын бир санын гуманитардык илим тармактарында когнитивдик талдоонун ордун аныктоого далалат жасаган макалаларды жайгаштыруу менен бирге, адабияттаануу тармагына таандык когнитивдик поэтикага да атайын бөлүм арнаган (*Poetics Today, (Literature and the Cognitive Revolution)*, Vol. 23, Number 1, Spring, 2002). Питер Стоквеллдин жогоруда аталган китебинде айтылган пикирлердин практикалык жактан ишке ашышын көздөгөн эмгектер да жарык көрдү (*Joanna Gavins, Gerard Steen (eds.), Cognitive Poetics in Practise*. London, Routledge, 2003).

күнчүлүгү колдо болбогондугунан улам, ишти башталган методологиялык алкакта улантуу жана аяктоо чечими эң туура чечим болуп эсептелди.

Ошентсе да, изилдөөнүн логикасынан келип чыккан бир топ жаңылыктардын орун алгандыгын өзүнчө бөлүп айтууга тийишмин. Алар төмөнкүлөр:

1. Макал, лакап өрнөктөрүн жыйноо, иреттөө жана жарыялоодо ага *адабий мамиле* жасоого таптакыр жол берилген жок. Алар жандуу паремнологиялык процессте кандай сакталса, кандай колдонулса, так ошондой бойдон жазылып алынды.

2. Мурдатан өкүм сүрүп келген, фольклор изилдөөчүлөрдүн канына сиңип бүтүп, ар бир элдик оозеки чыгармага жасаган мамилесинен, аны талдоо ыкмасы менен урунган түшүнүк, термин, категорияларынан көрүнүп турган *идеологиялык мамиле* жасоо өнөкөтү бул иштен эч орун алган жок.

3. Макал, лакаптардын бардык варианттары, кырдаалга карата өзгөрүлгөн түрлөрү кошо камтылды. Айрыкча, макалдардын колдонулушунда максаттуу жасалган инверсиялар, сөз же тыбыштардын өзгөрүлүп айтылышы да дыкаттык менен каттоого алынды.

4. Макал, лакаптардын тилдик өзгөчөлүктөрүн толук сактоо, негизги принциптердин бири катары, баштан аяк, ырааттуу түрдө кармалды. Макал, лакап өрнөктөрүн колдонуу учурунда байкалган фонетикалык, морфологиялык, синтаксистик деңгээлдердеги этногеографиялык өзгөчөлүктөрү толук сакталды – аларды жалпыга түшүнүктүү болсун деген ниет менен *адабий нормага* салуу өнөкөтү бул ишке өз таасирин тийгизе алган жок.

5. Тарыхый, филологиялык тактыкты камсыз кылуу максатында жазылып алынган макал, лакапты колдонгон же айтып берген кишинин аты-жөнү, жазылып алынган күнү, айы, жылы тексттин аягында сөзсүз көрсөтүлдү.

6. Макал, лакап өрнөктөрүн жазууда кыргыз тилинин тыныш белгилерин коюу эрежелери “кеңейтилип” пайдаланылды. Макал, лакаптардын жандуу речтеги колдонулушунда анын маанисин көбүнесе, *интонация* ача тургандыгы аныкталды. Мына ушундан улам, мазмун аныктоочу бул фонетикалык каражатты тиешелүү тыныш белги [–] менен белгилөө туура көрүлдү.

7. Ар бир катталган текст, жанрдык табиятына, тарыхый-поэтикалык түзүлүшүнө жараша ритмикалык бирдиктерге (саптарга) бөлүнүп берилди.

8. Макал менен лакаптардын тилдик-утилитардык жана фольклордук-эстетикалык максаттарда колдонулушун бири-биринен ажыратууга мүмкүн эмес экендиги көңүлгө алынды.

9. Макал, лакаптардын ар бир айтылышынын кайталангыс *речтик акт* экендиги көңүлдүн борборунда тутулду. Ошондуктан, бир эле макалдын же лакаптын фонетикалык, лексикалык, грамматикалык өзгөрүүлөргө учураган бардык түрлөрү өз алдынча текст катары жыйналып алынып, жарыялоого сунуш кылынды.

Кайрадан макал, лакаптардын лингвофольклористикалык жалпы маселелерине кайрыла турган болсок, макал, лакаптар элдик оозеки чыгармалардын ичинен түздөн түз тил менен ойлоонун туундусу катары келип чыккан жана адамзат тарыхынын бардык этаптарында өзүнүн коммуникативдик кудуретин сактап, үзгүлтүксүз өнүгүп келген. Ал азыркы учурда да өзүнүн маанисин жогото элек; мындан кийин да, улуттук ойломдун негизги булактарынын бири, дидактикалык көркөм ой бүтүмдөрүн камтыган паремиянын негизги бир түрү, этностун тилинин логикалык жана көркөм туюнтуу мүмкүнчүлүктөрүн даана көрсөткөн фольклордук-тилдик казына катары илимий да, таалим берүүчү да маанисин сактап кала берет.

Дүйнөнүн бардык элдеринде, алардын социалдык-маданий өнүгүү деңгээлинин кайсы баскычта экендигине карабай, этностордун тарыхый, турмуштук, ойлом тажрыйбаларын, менталитетин чагылдырган макал, лакаптарынын системасы түзүлүп, анын коомдук турмуштагы көп кырдуу вазыйпасын аткарып келе жаткандыгын илимий изилдөөлөр көрсөттү.

Макалдардын пайда болушу, калыпташкан стилистикалык туруктуу формулага айланышы, фольклористика өнүтүнөн алганда, жанрдык өзгөчөлүктөргө ээ болушу жалпы адамзаттык көрүнүш. Дидактикалык мазмундагы, көлөмү кыска, колдонууга жеңил, тилге жатык, аң-сезимге жугумдуу бул фольклордук чыгармалар коомдук турмуштун бардык тармактарында, күнүмдүк пикир алышууда, көркөм ой жүгүртүүдө, диний ишенимдерди орнотууда, тарыхый эстутумду байытуу жана сактоодо өз ролун тарыхтын бардык этаптарында тынымсыз ойноп келген.

Макал, лакаптар ар бир элдин тилдик практикасында жана фольклордук маданиятында өзүнүн стилистикалык калып катары жаралуу, жанр катары

калыптануу жана өнүгүү, адамдардын эсинде сакталып калуу сапатына ээ болуу, пикир алышуу кырдаалына жараша речте колдонулуу салтына ээ.

Макал, лакаптардын жаралышында жана бүгүнкү деңгээлге жетип, өнүгүшүндө, албетте, тилдик туюму жана табити жетик, көркөм чыгармачылыкка шыктуу, байкагыч, сезимтал, акылман, турмуштук тажрыйбанын негизинде такталган ой корутундусун жалпылап, ага көркөм шекил бере билген, анан да, айтылган макал өрнөгүн унутпай эсте тутуп калып, ыгы менен колдонгонду билген чечен адамдардын ролу чоң.

Кыргыз паремиялогиясынын, анын ичинде, памир кыргыздарынын тилине таандык макал, лакаптардын көпчүлүгү, шекил жагынан алганда, психологиялык жана стилистикалык параллелизм принцибинин негизинде түзүлгөндүгүн көрүүгө болот. Эки же андан ашык стилистикалык параллель компоненттерден түзүлгөн макалдарда ал компоненттердин бирин бири мазмун жагынан толуктап, чечмелеп же карама-каршы мааниде тургандыгын көрүү мүмкүн. Турмуштук тажрыйбадан келип чыккан ой корутундулары өзгөчө ыргакта уюштурулган, керек жерде уйкаштыктын түрлөрү колдонулган макал, лакаптар речтик кырдаалга жараша айтылганда колдонуучунун интонациясы менен толуктала тургандыгы табигый көрүнүш. Бул жагынан алганда, макалдарды айтууда колдонулган интонациянын тилдик жана фольклордук жактарын бири биринен ажыратпай туруп талдоого алуунун илимий мааниси зор. Анткени, макалдарды речте колдонуп жатканда элдик оозеки чыгармачылыктын лирикалык жана эпикалык түр жана жанрларына таандык чыгармалардын текстинин курамындагы үч компоненттин экөөнүн, мимика менен музыканын, ордун интонация гана ээлейт.

Демек, макалдарды колдонуу интонациясы тилдик гана эмес, фольклордук да көрүнүш, анткени ал айтылган макалдын мазмунун жеткиликтүү кылуу менен бирге, анын жандуу айтылышына көрк, уккулуктуулук, тактап айтканда эстетикалык өң берет. Макалдардын жандуу речте айтылышын интонологиялык өнүттөн изилдөө үчүн ар бир макал өрнөгүн колдонулган контекстинен ажыратпай каттап алууга жетишүү абзел. Кыскасы, жаңы максат-мүдөө, жаңыча мамиле менен жыйналган так талаа материалдарына муктаждык бар дегендикке жатат.

Макал, лакаптар тилдик каражат катары, стиль өзгөртүүчү, семантикалык талаа жаратуучу касиеттерге да ээ. Биринчиден, ар бир макалдын кол-

донулушу үчүн стилистикалык негиздин, ылайыктуу контексттин түзүлүшү зарыл. Контекст жана айтылган макал бирин бири толуктап, айтылган ойдун так, угуп жаткандарга туура жана көркөмдүк деңгээлде жетишин камсыз кылат. Макал, лакаптар баарлашуу учурунда айтылып жаткан же айтылып бүткөн мазмунга гана тактык киргизип тим болбостон, айтылгандан кийинки сүйлөмдөрдүн стилдик жактан уюштурулушуна таасир этет жана алардын мазмунун аныктайт. Ошентип, макал өзү бүткөн текст абалында болуу менен бирге текст түзүүчү күчкө да ээ.

Макал менен лакаптарды баарынан мурда, көркөм чыгарма, эстетикалык баалуулукка ээ паремиологиялык бирдик катары кабыл алуу салтка айланган. Андан соң, көбүнчө анын мазмунун түзгөн ой корутундусунун утилитардык мааниси жөнүндө сөз болот. Чындыгында, макалдардын эң баалуулугу мазмуну менен бычынынын бири-бирине шайкеш келип, терең мазмун менен аны берген тилдик фактуранын ажыралгыс биримдигинде десек туура болот.

Макал, лакаптар салттуу, калыпташкан, ошол эле мезгилде өзгөрүү, өнүгүү мүмкүнчүлүктөрүнөн ажырап калбаган стилдик бүтүндүк экендигин көрүүгө болот. Макалдардын мазмуну, семантикасы өзгөрбөй туруп, речтик кырдаалдан, идиолектилик себептерден улам тилдик каражаттары жаңыланышы мүмкүн. Бирок ал жаңылануу мазмун өзгөртүүчү касиетке ээ болбойт. Эгерде мазмун жаңылана турган болсо, анда жаңы макал өрнөгү келип чыгат. Бул стилистикалык жаңылануулардын эсебинен бир эле макалдын ар түрдүү варианттары жаралат.

Макал, лакаптарды эл ичинен жыйноо убагында аларга жасалган фольклористтик мамиленин жеткиликсиз экендиги ачык байкалды. Ар бир макалдын семантикалык орбитасы боло тургандыгы, ал орбитанын чегинде бир эле макалдын бир нече тилдик варианттарынын жарала тургандыгы тастыкталды. Мына ошол варианттарды түзүү мүмкүнчүлүгүнөн улам, макалдар катып калган калыпка айланбай, улам өнүгүп туруу мүмкүнчүлүгүнө ээ болору, тилдин өнүгүшү менен бирге өнүгүп отулары ачык көрүндү.

Ушул эмгектин негизин түзгөн, бир нече жыл бою өз колубуз менен эл арасынан жыйнап, иреттеп келген бул макал, лакаптар азыр биз үчүн элдик оозеки чыгарма гана эмес, памир кыргыздарынын ааламды, жаратылышты, адамды, адам акыл-эсин жана турмуштун ар кандай кырдаалдарын логикалык жана эстетикалык жактан өздөштүрүү тажрыйбасын өзгөчө тилдик, стилдик бычында чагылдырган лингвофольклористикалык баалуу булак

болуп саналат. Бул макал, лакаптарда этностук дух, өзүн жана курчап турган дүйнөнү этностун көзү менен көрүү, аларды кыргызча кабылдоо, түшүнүү жана акыл корутундусун жалпылаштырып, жалпы адамзатка кыргыз сөзү, стили менен сунуу бар.

Памир кыргыздарынын коомдук турмушунда макал, лакаптар адамдарга ар кандай татаал кырдаалдарда туура жолду көрсөтүүчү, этностун көөнө замандардан бери жыйнаган акыл-ой корутундуларын кийинки муундарга жеткирүүчү, ой жүгүртүү жөндөмүн өстүрүүчү, көркөм ойлоо шыгын өнүктүрүүчү жана, эң негизгиси, тилдик табитин калыптандыруучу милдеттерди аткарып келген, мындан ары да ал функцияларынан оолак калбайт.

Макал, лакаптардын эң көөнөлөрү да азыркы күндө өзүнүн актуалдуулугун таптакыр жоготкон эмес. Анткени, аларда кыргыз этносунун бай турмуштук тажрыйбанын негизинде ачкан жана ага өзүнө шайкеш тилдик бычын берген, мазмуну көөнөрбөс, түбөлүк кала турган чындыктар чагылдырылган. Макалдардын мазмуну менен бычынына татаалдыкты ичине сыйдыра алган жөнөкөйлүк; жалпы адамзаттык маанини-маңызды ичине батыра алган этностук; тереңдик менен салмактуулукту ичине сыйдыра алган жөнөкөйлүк мүнөздүү. Бул өзгөчөлүктөр макалдардын негизги жанрдык белгилеринен экени талашсыз.

Демек, макал, лакаптар салттуу, белгилүү бир стилистикалык туруктуу калыпка ээ болгондугунан улам, бир караганда, канчалык өзгөрүлбөс болуп көрүнсө да, катып калган, кыймылсыз, жабык, өнүкпөгөн система эмес. Макал, лакаптарды оозеки же жазуу речинде колдонуу жагы улуттук рухий маданияттын бир көрүнүшү катары, мурдатан бери урунулуп келген стилистикалык калыптардын салтында жанданып, жаңылана берет. Мурдатан айтылып келген салттуу макалдардын кайсы бир деңгээлде өзгөрүлүп айтылышы же жаңы кырдаалга жараша ага окшогон жаңы макалдын пайда болушу мына ошол мүмкүнчүлүктү пайдалануунун жемиши болуп саналат. Ушул өзгөчөлүк элдин макал, лакап казынасын улам жаңы мисалдар менен толуктап, байытып турушу үчүн кызмат кылат.

Памир кыргыздарынын макал, лакаптары – жалпы кыргыз паремиологиясын маанилүү өрнөктөрү менен байыткан, этногеографиялык бөтөнчөлүктөрү ачык байкалуу менен бирге жалпы адамзаттык мазмунга да эгедер, керемет мурас. Аны жыйноо жана тартипке салуунун натыйжалары терең жана ар тараптуу лингвофольклористикалык изилдөөлөргө булак катары кызмат өтөп бере алат.

4. Макал жана лакап: жалпылыктары, айырмачылыктары

Макал менен лакаптардын ортосундагы жанрдык жалпылык жана айырмачылыктар жөнүндөгү маселе тилчилердин, паремиологиялык чыгармаларды изилдеген фольклорчулардын көңүлүн абалтан бери эле буруп келген. Адегенде тилчи-лексикографтар тарабынан байкалган, тилдик көрүнүш катары сыпатталган бул өрнөктөр кийин паремиологдордун эмгектеринен да өз ордун тапкан. Бир караганда жөнөкөй көрүнгөн бул маселенин татаал жактары улам тереңдеп изилдеген сайын көбүрөөк чыгып, чиеленишип отуруп, бүгүнкү күндө такталган жактарына караганда такталбаган жактары оголе арбын лингвофольклордук объект абалына келгендигин көрүүгө болот.

Филологдордун эмгектеринде канчалык көп сөз болсо, ошончолук көбүрөөк чаташкан маселелердин бири ушул макал менен лакаптардын жанрдык айырмачылыктары жана жалпылыктары жөнүндөгү маселе десе болот. Бул маселени талкуулоонун тарыхы кыйла узун жана ар түрдүү мисалдарга, оригиналдуу айтылган пикирлерге бай. Бул жерде алардын ар бирине өзүнчө токтолуп отурбай, фольклорчулар менен тилчилер тарабынан айтылган көз караштарды кыскача жалпылаштыра турган болсок, төмөндөгүчө: ар бир изилдөөчү бул маселе тууралуу кеп кылганда алгач макал менен лакаптын эки башка паремиологиялык жанр экендигин ишенимдүү констатациялайт; андан соң мисалдарга кайрылуу менен бул эки жанрдын жалпылыктарынын арбын экендигин белгилейт; сөзүнүн акырында бул эки терминди бири-биринен ажыратпай, жанаша урунуунун туура болоорун тастыктаган пикирин текстуалдык же контекстуалдык каражаттар аркылуу билдирет.

Бири-биринен жазылуу мезгили, изилдөө аспектиси, койгон максаты, колдонгон материалдары, илимий деңгээли ж. б. жагынан айырмаланып турган эмгектердеги концептуалдык ойдун өнүгүшү мына ушундай. Ал эми макал, лакаптардын тексттерин жарыялоодо, изилдөөдө аларды вербалдык гана булак катары колдонуу практикасынан эч ким оолактай элек. Демек, макал, лакаптардын жанрдык айырмачылыктары менен жалпылыктары жөнүндөгү маселе, канчалык көп сөз болсо да, ушул күнгө чейин такталып бүтө элек дегендикке жатат.

Макал менен лакаптардын жанрдык чектерин белгилеп, “кызыл калем менен сызып” чыгуунун илимий-теориялык мааниси эмнеде, эмне үчүн

окумуштуулар бул лингвофольклордук көрүнүштү тактоо үчүн интеллектуалдык күч-кубатын, убактысын сарптап келишет, аны аныктап, тактап чыгуунун илим үчүн канчалык зарылчылыгы бар деген суроолорду коюнун жана аларга так жооп берүүнүн мезгилдик мерчеми келди.

Социалдык-гуманитардык илимдердин интеграцияланышы өкүм сүрүп жаткан азыркы учурда бул суроолорго бир гана филология илимдери тармактарынын чегинде жооп берүү жеткиликтүү болбойт. Макалдын да, лакаптын да келип чыгышы жана өнүгүшү биринчи иретте этностун тилинин, дидактикалык, эстетикалык ойломунун өнүгүү деңгээли менен шартталган. Вербалдык калып катары келип чыгышы, калыптанышы, речте колдонулуу аркылуу адамдардын коомдук турмушун жөнгө салуу жана өнүктүрүүнүн салттык-укуктук-философиялык негиздеринин бири катары кызмат өтөшү алардын көп функционалдуу, семантикалык жактан алганда өздөрүн грамматикалык бирдик катары түзүп турган лексемалардын маанилеринин суммасы гана эмес, терең культурологиялык контекстте түшүндүрүлө турган мазмунга ээ экендигин далилдеп турат.

Макал, лакаптардын бири-биринен болгон жанрдык айырмачылыктары философиялык жалпылаштыруу деңгээлинен алганда анчалык маанилүү болбошу мүмкүн. Ал эми, филологиялык изилдөөлөрдүн объектиси катары алганда, бул бири-бирине жакын турган эки паремиологиялык жанрдын ортосундагы бардык байланыштардын: келип чыгышы, курамы, колдонулушу, семантикасы ж. б. эң майда ньюанстарына чейин толугу менен аныкталышы шарт.

Теориялык негиздери орус окумуштууларынын эмгектерине таянуу менен түзүлгөн кыргыз фольклористикасында да макал, лакаптардын жанрдык жактан айырмачылыктары жөнүндө атайын сөз болгону менен, бул эки түшүнүк бири-биринен ажыратылбай, “макал, лакаптар”, ал эми кээде “макал-лакаптар” түрүндө колдонулуп келет.

Макал, лакаптар кылымдар бою көптөгөн муундардын турмуштук-практикалык жана ой-бүтүм чыгаруу тажрыйбасынын, акыл ой корутундуларынын жыйындысы катары, коомдук турмуштун уюштурулушунда мыйзамдардын жыйындысы катары кызмат өтөп келген. Коомдук турмушунда мыйзамга, динге, дагы башка багыттоочу идеологияларга караганда элдик салтка активдүү орун берген кыргыз эли үчүн дидактикалык мазмундагы чыгармалардын, анын ичинде макал, лакаптардын орду өзгөчө болгон. Алар жөн гана речтин кооздугу үчүн эмес, ойдун омоктуулугун, ишенимдүүлү-

гүн, айтылып жаткан ойдун жокко чыгарылышы мүмкүн эмес экендигин тастыктоо үчүн колдонулган. Ушундан улам, макал, лакаптарды орду менен, туура колдонууга зор маани берилген.

Ошондуктан, макал, лакаптарда айтылган ой бүтүмдөрү өзүнүн актуалдуулугун коомдук өнүгүүнүн бардык этаптарында коргоп келген. Коомдук түзүлүш өзгөрүп, адамдардын руханий калыптануусуна башка күчтөр таасир эте баштагандан тартып, макал, лакаптарга эстелик катары мамиле кылуу орун ала баштаган. Биз азыр макал, лакаптарга тилдин байлыгын көрсөткөн, көп кылымдар бою стилистикалык калыптардын сакталышын жана өнүгүшүн камсыз кылган булак жана элдик оозеки чыгарманын бир жанры катары мамиле кыла баштадык.

Макалдар дайыма, ар бир угуучуга түшүнүктүү делип эсептелген. Ошондуктан, айтылган ойдуу тастыктоо үчүн, угуп жаткан адам түшүнсө да, түшүнбөсө да, орду менен макал же лакап айтылган. Демек, макалдарда айтылган ойлор, этностун мүчөлөрүнүн рухий калыптануусунда өз ордун тапкан болушу керек делип эсептелген.

Кыргыз тилиндеги “макал” жана “лакап” түшүнүктөрү сыяктуу эле, ушул маанилерди туюнткан эки терминдин бирге колдонулушу көпчүлүк элдердин тилдерине мүнөздүү. Ошондон улам, бул паремиологиялык чыгармаларды изилдеген окумуштуулар да бул эки терминдин айырмачылыктары менен жалпылыктары тууралуу атайын токтолбой коюшпайт.

Макал менен лакаптын эки башка түшүнүк экендигинде шек жок. Бирок, фольклордук жанр катары, көлөмү, түзүлүшү, аткарган милдети, речте колдонулушу, стилдик өзгөчөлүгү жагынан орток белгилерге ээ.

Макалдар бычын жагынан алганда, салыштырмалуу кыска, стилдик калып түрүндө айтылган, көбүнчө өзүнө мүнөздүү уйкаштык жана ыргак түзүүчү ыкма менен каражаттарга ээ, мазмун жагынан алганда адамдарга түздөн-түз же каймана түрдө жол көрсөтүүгө, анын оюн, кыймыл-аракетин мурдатан сыналып, тууралыгы тастыкталган нукка салууга багытталган афористтик сүйлөмдөр болуп саналат.

Кээ бир макалдар стилистикалык жагынан, кара сөз түрүндө айтылган кыскача сүйлөмдөр түрүндө кездешсе, кээ бир макалдар өз ара уйкаштыкка ээ, эки же андан көп ыр саптарынан турган дидактикалык ыр түрүндө учурайт. Ал эми көпчүлүк бөлүгү кара сөз же ыр деп айтууга мүмкүн болбогон, макалдарга гана таандык поэтикалык бычында айтылат. Макалдардын мындай болушунун себептери анын элдик оозеки чыгармачылыктын

жанрдык системасында өз орду болуп, өзүн ар кыл фольклордук жанрга таандык булактардан байытып тургандыгын, ошондой эле өзү да башка жанрлардын байышына көмөкчү болгондугун тастыктайт.

Макалдардын катары күнүмдүк турмуш тажрыйбасынан келип чыккан корутундулар менен бирге, таланттуу ырчы, чечен, ойчул адамдардын сүйлөгөн сөздөрүнүн, чыгармаларынын, адабий чыгармалардын жана диний эрежелердин эсебинен толукталып, байып, ошону менен бирге эле корретировкаланып турат.

Макалдардын жанрдык маңызын ачуу үчүн аны эң башта, тилдик факт, айтым катары кабыл алып, бир эле макалдын тыбыштык, морфемалык, лексикалык жана синтаксистик өзгөрүүлөрүн чагылдырган мисалдарды калтырбай, толук каттоо зарыл. Фольклор изилдөөчүлөрүнүн көпчүлүгү өздөрүн адабиятчы деп эсептегендиктен, макалдарды жыйноодо бир макалдын көп варианттарынын ичинен эң “мыктысын” тандап алуу менен чектелгендигин көрүүгө болот. Мындай мамиле макалдардын жаралуу, өнүгүү жана колдонулуу спецификасына карама-каршы келет жана анын жанрдык маңызын ачууга бөгөөт болот.

Айрым кара сөз түрүндөгү макалдардын макал экендиги речтик кырдаалга жана коммуникативдик контекстке байланыштуу экендигин көрүүгө болот. Мисалы, “Эки жерде эки – төрт” деген сүйлөм өзүнчө алганда макал эмес. Бирок, речтин жүрүшүндө, контекстке жараша макал ордуна колдонулган сүйлөм экендиги анык. Мындай мисалдарды мындан ары да каалаганча келтире берүүгө болот.

Лакаптар макалдардан бычыны боюнча да, мазмуну боюнча да айырмаланып турат. Алгачкы абалында фразеологиялык касиетке ээ болбогон, кийинчерээк, лакап сыпатына ээ болгондон кийин, бузулбай айтылышы талап кылынган туруктуу сөз айкаштар болуп саналат.

Лакаптардын келип чыгыш булактары ар түрдүү экендиги байкалат:

1) Окуяларга негизделген лакаптар; бул лакаптардын негизин чакан, таасирдүү окуя ээлеп, ал керек учурда баяндалып да берилген. Мындай лакаптардын окуясы унутулган соң, каймана мааниге ээ болуп, метафоралашып кеткендигин көрүүгө болот.

2) Кимдир бирөө тарабынан айтылган сөзгө негизделген лакаптар же стилистикалык каражаттар менен чектелген, вербалдык каражаттарга гана таянган лакаптар;

3) Адамдардын жана айбандардын лакап аттарына (прозвище), кандайдыр бир белгилерине негизделген лакаптар.

Лакаптар макалдардан айырмаланып, ачык, баарыга түшүнүктүү жол көрсөтүүчү мазмунга ээ эмес. Ошондой эле, стилдик курулушу жагынан кара сөз түрүндө болот. Ошентсе да, лакаптардын эң жакын жанры макалдар болгондуктан дайыма бирге айтылып келет.

Чындыгында канчалык өз ара жакын болсо да, экөө эки башка жанр катары каралышы туура. Биз бул жерде экөөнү бирге колдонуп жаткан болсок, алардын бирдей болгондугуна ишенгенибизден эмес, филологиядагы калыптанып калган салтты бузбоо, башкалардын көнгөн кабылдоосуна бүлүк салбоо максатын көздөгөнүбүздөн деп билүү абзел. Көпчүлүк лакаптардын поэтикалык түзүлүшүнө уйкаштык, ыргактуулук мүнөздүү эмес. Бирок, мазмун жагынан көркөм ассоциацияга бай болушу шарт.

Макалдар тилдик фактурасынын жөнөкөйлүгү, уккан ар бир адамга түшүнүктүүлүгү, анда айтылган ойдун угуучу тарабынан талкууланбай кабыл алынышы жагынан лакаптардан айырмаланып турат. Лакаптарда ой-бүтүм макалдардагыдай ачык, түздөн-түз айтылбайт. Лакаптардын басымдуу бөлүгү алардын келип чыгышына негиз болгон окуя баяндалмайынча мазмуну купуя бойдон кала берет. Окуясы толук унутулган лакаптар болсо, көркөм ассоциациянын жардамы менен гана түшүнүлөт же башка паремиологиялык жанрга өтөт. Башка жанрга өтүү процесси ишке ашпаган мындай лакаптар биротоло унутулуп калат.

Лакаптардын көпчүлүгүнө ирониялуулук мүнөздүү; алар ылайыксыз жорук-жосун, кыймыл-аракет, кылган иш, айткан сөз ж. б. турмуштук көрүнүштөрдү сынга алуу, шылдыңдоо, андай оңтойсуз абалдардын башкалар тарабынан кайталанбашы керектигин эскертүү максатын көздөйт. Демек, лакаптардын мазмунунда акыл корутундусуна караганда көркөм эмоция басымдуулук кылат, лакапты уккан адам ой-корутундуну өзү жасайт; сындалып жаткан кырдаалга, окуяга, сөзгө, мүнөзгө өз алдынча баа берүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болот.

Макалдарды колдонуу үчүн ылайык речтик кырдаал сүйлөшүү жүрүп жатканда бир гана эмес, бир нече ирет түзүлүшү мүмкүн. Бир эле кырдаал үчүн бир нече маанилеш, ал турсун маани жагынан бири-бирине карама-каршы макалдар колдонулушу мүмкүн. Ал эми лакаптарды колдоно турган речтик кырдаал дайыма эле түзүлө бербейт. Лакаптардын айтылышы үчүн өзгөчө речтик кырдаал түзүлүшү шарт. Лакаптын мазмуну түзүлгөн кырдаалга ылайык келбей турган болсо, ал түшүнүксүз бойдон

кала берет. Айтылган лакап түзүлгөн кырдаалга далмадал келгенде гана максатына жетет. Ошондуктан, лакаптар сан жагынан да макалдарга караганда алда канча аз учурайт.

Лакаптар кандайдыр бир сүйлөмдүн ичинде көркөм каражат катары колдонулуп, анын образдуулугун, эмоциялуулугун арттырышы мүмкүн. Эң жөнөкөй речтик лакаптардын чекене, курамы толук эмес салыштыруулардан же башка компоративдик негизде курулган сөз айкаштарынан тургандыгын көрүүгө болот.

Ошентип, макал менен лакаптардын айырмасын азырынча төмөнкүдөй ырааттуулукта көрсөтүү мүмкүн:

- макалдар угуучуга түздөн-түз насаат айтуу, жол көрсөтүү, ынандыруу максатында колдонулса, лакаптар айтылган ойго, пикирге жекече мамиле жасоого мүмкүнчүлүк берет; башкача айтканда, макалдарды колдонуу салтында ой-бүтүм кандай айтылса, аны ошол бойдон кабыл алуу, аткаруу – милдет; лакаптарды колдонуу салтында болсо, угуучу өзүнүн жекече тилдик-турмуштук тажрыйбасына жараша өз алдынча кабылдоо, жыйынтык чыгаруу эркине ээ;
- макалдар бүткөн, алымча-кошумча жасоого мүмкүн болбогон, өзүнүн стилистикалык алкагында гана өзгөрүүлөргө учураган, бүткөн калып сүйлөмдөрдөн турат, ал эми лакап болсо, өзү бир сүйлөмдүн ичинен орун алып, анын курамдык бир бөлүгү, семантикалык өзөгү катары кызмат кылат;
- макалдарга ыргактуулук, эки же андан ашык компоненттен турган өрнөктөрүнө кыргыз ырынын уйкаштык системасы мүнөздүү; ал эми лакаптардын стилистикалык курамы үчүн мындай өзгөчөлүктөрдүн болушу шарт эмес;
- айрым лакаптар убакыттын өтүшү менен, жаңы макалдын келип чыгышына негиз болуп бериши мүмкүн; ошондой эле, айрым макалдар сүйлөөчү тарабынан лакап стилине ылайыкташтырылып колдонулушу да толук ыктымал;
- макал менен лакап келип чыгышы, поэтикалык курамы, көркөм мазмуну, колдонулушу, речтеги аткарган милдети жагынан жалпылыктар менен бирге айырмачылыктары да болгон эки башка паремиологиялык жанр.

Макал менен лакаптардын ортосундагы жалпылык менен айырмачылыктар, кыскача айтканда, мына ушундай. Бул маселеге кайрадан кайрылып, кыргыз лакаптарынын этнофольклордук өзгөчөлүгүн ачып чыгуу келечектин иши.

1. МАКАЛДАР

- ⁰⁰⁰¹Аалым бар жерде тилиңи тый,
Уста бар жерде колуңу тый.
[А.Ә., 04.07.1997].
- ⁰⁰⁰²Аалым билгенини эйтәт,
Ахмак жегенини эйтәт.
[А.-М.К., 10.12.1997].
- ⁰⁰⁰³Аалым болсоң, эәләм сеники.
[М.Т., 02.04.2002].
- ⁰⁰⁰⁴Аалым болуш – асан,
Әдәм болуш – кыйын.
[З.Т., 11.07.1997].
- ⁰⁰⁰⁵Аалымнын жәнидә тилиңе сак бол,
Устанын жәнидә колуңа сак бол.
[Ә.Ә., 30.05.2006].
- ⁰⁰⁰⁶Аалымнын уйкусудан корк,
Молдонун сыйкысынан корк.
[А.-М.К., 05.08.2001].
- ⁰⁰⁰⁷Аарчыйәлваганга эсит пок.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ⁰⁰⁰⁸Аарыва десе, бар бол де,
Салам әйтсә, әлик ал.
[М.-Ә.К., 05.10.1997].
- ⁰⁰⁰⁹Аарываган ат болвойт,
Тозуваган тон болвойт.
[К.О., 29.01.2004].
- ⁰⁰¹⁰Аарываган ат болвойт,
Хаарываган катын болвойт.
[А.А., 23.07.2006].
- ⁰⁰¹¹Аарывасаң алыс барасың,
Өлвөсөң көптү көрөсүң.
[А.В., 15.04.2001].
- ⁰⁰¹²Аарыган – алат,
Аарываган – калат.
[Ж.Йу., 04.07.1997].

- ⁰⁰¹³ Аарыган ат семирет,
Ачкан карын тойунат.
[Э.Э., 30.12.2003].
- ⁰⁰¹⁴ Аарыган ат семирет,
Ачылган этек жавылат.
[М.Т., 12.06.1999].
- ⁰⁰¹⁵ Аарыган аштуу болот.
[И.Ч., 07.11.1997].
- ⁰⁰¹⁶ Аарыган бээригэ жетет,
Аарываган кандай келсе –
шо бойдон кетет.
[М.-Э.К., 05.06.1997].
- ⁰⁰¹⁷ Аарыгыча иште,
Тойгуча аш же.
[А.-М.К., 16.10.1999].
- ⁰⁰¹⁸ Аарысаң, акыветини көрөсүн.
[Э.Э., 12.07.1997].
- ⁰⁰¹⁹ А:зываймын деген адэм чак түштө а:зыйт.
[А.Э., 13.06.2006].
- ⁰⁰²⁰ А:зывас адэм барвы,
Тозувас тон барвы.
[А.Э., 13.06.2006].
- ⁰⁰²¹ А:зыган жэнгэ жин жолдош.
[А.Э., 04.07.1999].
- ⁰⁰²² А:зыганга жылдыз – Ай,
Карды ачканга тырп дэ – май.
[А.Э., 05.03.2003].
- ⁰⁰²³ А:зысаң дэ элиң менен а:зы,
Тозусаң дэ элиң менен тозу.
[М.-А.К., 14.05.1997].
- ⁰⁰²⁴ А:рынын уйугуга катылва.
[А.В., 23.01.2003].
- ⁰⁰²⁵ А:рынын уйугуга тийве.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ⁰⁰²⁶ А:рынын уйугуну бузба.
[М.-А.К., 20.05.1997].

- 0027 Абдал аарывайт дэ хаарывайт.
[И.Ч., 17.01.1998].
- 0028 Абдал атка минсе,
Атасыга “Кимсин?” – дейт.
[П.А., 24.09.1999].
- 0029 Абдал атка минсе,
“Бий болдум” деп ойлойт.
[М.Т., 21.11.1999].
- 0030 Абдал иттен коркот,
Ит абдалдан коркот.
[А.Э., 14.01.2005].
- 0031 Абдал тойго барат,
Хуржуну ондо калат,
Өзү мунда калат.
[Ж.Йу., 24.07.2002].
- 0032 Абдалдын бийи болвойт,
Бийи болсо да сыйы болвойт.
[М.К., 28.09.1999].
- 0033 Абдалы ондо, хуржуну мунда.
[Ө.Э., 14.01.2005].
- 0034 Авсын айда мушташат,
Күнү күндө мушташат.
[А.Ө., 24.06.2006].
- 0035 Авсын – аңдышкан жоо,
Күндөш – күйүшкөн жоо.
[К.О., 30.12.2003].
- 0036 Ага-ининин эзэри болот,
безери болвойт.
[А.Ө., 04.07.1997].
- 0037 Ага өлсө – жеңе мурааз,
Ат өлсө, соору – мурааз.
[Т.Г., 27.12.2004].
- 0038 Ага хадыры жалаалуу болгондо билинет,
Ата хадыры балалуу болгондо билинет.
[Ө.Э., 04.01.2005].
- 0039 Агам го – өз, жеңем – жат.
[З.Ө., 26.08.2002].

- ⁰⁰⁴⁰ Агам өз болсо, жеңем – жат.
[Н.Д., 01.08.2003].
- ⁰⁰⁴¹ Агарган сакал карарвайт.
[Т.К., 17.05.1997].
- ⁰⁰⁴² Агасы бардын ырысы бар,
Иниси бардын тынышы бар.
[А.Ә., 05.04.2003].
- ⁰⁰⁴³ Агын су:да арам жок.
[Н.Ш., 30.12.2003].
- ⁰⁰⁴⁴ Агындагы су:да арам болвойт.
[М.-А.К., 05.03.2003].
- ⁰⁰⁴⁵ Агындагы су:нун хадыры жок.
[А.Ә., 25.04.2003].
- ⁰⁰⁴⁶ Агып жаткан су:да шек жок.
[М.-Ә.К., 30.12.2003].
- ⁰⁰⁴⁷ Адашканга акыл бер,
Жолоочуга салам эйт,
Гам тартканды тасэлли кыл.
[М.К., 11.05.2001].
- ⁰⁰⁴⁸ Аз болсун, көп болсун,
Айылдын ашы – көңүлдүн хошу.
[Ж.Г., 25.05.2011].
- ⁰⁰⁴⁹ Аз болсун, уз болсун,
Баратыган жолуң түз болсун.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- ⁰⁰⁵⁰ Аз болсун, уз болсун,
Алган жарың кыз болсун.
[А.Э., 13.06.2006].
- ⁰⁰⁵¹ Аз гөп кыл, саз гөп кыл,
Үзүнө карап, түз гөп кыл.
[З.Т., 30.12.1997].
- ⁰⁰⁵² Аз жеген эр күн жейт,
Көп жеген бир күн жейт.
[Ы.Э., 12.07.1997].
- ⁰⁰⁵³ Аз кайгыны аш басат,
Көп кайгыны дос басат.
[А.Ә., 05.03.2003].

- 0054 Аз кылсаң да, уз кыл. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 0055 Аз сөз – ок сөз,
Көп сөз – пок сөз. [К.О., 12.06.2001].
- 0056 Аз сүйлө, көп ук,
Аз укта, көп маң. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 0057 Аз сүйлөп, көп тыңша. [М.-Э.К., 19.09.2002].
- 0058 Аз сүйлөсөң, көптү угасың,
Аз жесең, көп жэшәйсин. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 0059 Аз сүйлөсөң, хадырлуу болосун,
Аз жесең, омурлуу болосун. [Ж.Йу., 17.09.2003].
- 0060 Аз тамаша – саз тамаша. [М.-Э.К., 11.06.2001].
- 0061 Аз хадырыны билвеген,
Көп хадырыны дә билвейт,
Өз хадырыны билвеген,
Жат хадырыны билвейт. [А.А., 30.12.1998].
- 0062 Азаа хаарывайт,
Алтын чиривейт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 0063 Азаттан безат эбзәлсийт. [Ө.Д., 28.08.2002].
- 0064 Азга – бәракә берсин,
көпкө – дөүлөт [М.-А.К., 14.05.1997].
- 0065 Азга – канаат, көпкө – шүкүр. [А.Э., 23.08.2003].
- 0066 Азга канаат кылваган көпкө жетбейт. [А.В., 30.12.2003].

- ⁰⁰⁶⁷Аздан – аз, көптөн – көп,
Кичиктен – кичик, зордон – зор.
[Ж.Йу., 14.02.1998].
- ⁰⁰⁶⁸Азды айаган көптөн куру калат.
[А.Э., 13.06.2006].
- ⁰⁰⁶⁹Аздын азанчысы болгуча,
Көптүн казанчысы бол.
[А.Э., 27.08.2002].
- ⁰⁰⁷⁰Азоого – укрук,
Ахмакка – токмок.
[А.-М.К., 14.05.1997].
- ⁰⁰⁷¹Азы – иштин агынан,
Көбү – жигиттин багынан.
[М.-А.К., 03.08.2001].
- ⁰⁰⁷²Азыраак сүйлөп, көвүрөөк ук.
[З.Т., 30.12.1997].
- ⁰⁰⁷³Азыраак сүйлөп, көп иште.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- ⁰⁰⁷⁴Азыраак сүйлөп, көп тыңша.
[А.Э., 12.06.1999].
- ⁰⁰⁷⁵Ай короолосо, айгыр минип, ууга чап,
Күн короолосо, күрөгүндү алып, журтка чап.
[А.В., 29.04.2001].
- ⁰⁰⁷⁶Ай короолосо, айгыр минип, ууга чап,
Күн короолосо, күрөк алып покко чап.
[А.Э., 25.04.2003].
- ⁰⁰⁷⁷Айаган көзгө чөп түшөт.
[Э.Э., 19.18.2001].
- ⁰⁰⁷⁸Айагы жевейт, башы жейт,
Аркандап койсо, жакшы жейт.
Туйагы жевейт, башы жейт,
Тушап бир койсо, жакшы жейт.
[М.-Э.К., 31.12.2003].
- ⁰⁰⁷⁹Айагы тынса, ат семирет,
Кулагы тынса, эр семирет.
[А.Э., 08.04.2003].

- 0080 Айагыга карап ашыны ич,
Энесиге карап кызыны ал. [Ж.Йу., 04.08.2004].
- 0081 Айак ашы менен көрктүү,
Алтын ээр кашы менен көрктүү. [М.-Э.К., 05.10.1997].
- 0082 Айак ашы менен көрктүү,
Әдәм эгини менен көрктүү. [А.Ә., 05.04.2003].
- 0083 Айак – ашы менен,
Кыз – кылыгы менен. [Ә.Ә., 10.07.2004].
- 0084 Айактын көркүнү аш чыгарат,
Әдәмнин көркүнү эгин чыгарат. [А.Ә., 03.07.2000].
- 0085 Айал – үйдүн көркү,
Ат – жолдун көркү. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 0086 Айалуу көзгө чөп түшөт. [М.-С.С., 11.06.2001].
- 0087 Айван ээсини тартбаса, арам өлөт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 0088 Айванга боор оорусаң, боорго тевет. [А.Ә., 13.06.2006].
- 0089 Айваннын аласы тышында,
Әдәмнин аласы ичинде. [А.Ә., 13.06.2006].
- 0090 Айваннын көрү жолго кирвейт,
Әдәмнин көрү гөпкө кирвейт. [А.А., 27.08.2002].
- 0091 Айгыр койсоң, үндүүдөн койгун – азынасын,
Кочкор койсоң, жүндүүдөн койгун – гуркурасын¹. [А.Ә., 13.06.2006].
- 0092 Айгыры ала болсо, кулуну кула болот. [Э.Ч., 09.01.2005].

---

¹ Гуркура – кочкордун куут мезгилинде өзгөчө доош чыгарып мекиренгени.

- 0093 Айда айыл болвойт,
Жылда коңшу болвойт.
[А.А., 12.05.2001].
- 0094 Айда барсаң, аш ичесин,
Күндө барсаң, күл ичесин.
[М.Э., 18.05.1997].
- 0095 Айда жеген ток болот,
Аптада жеген сук болот,
Әр күн жеген пок болот.
[Ә.Э., 16.09.2002].
- 0096 Айдай үзүндү поктой хуйуң бузат.
[А.А., 08.07.2004].
- 0097 Айдай чырайды поктой хуй бузат.
[А.А., 29.07.2003].
- 0098 Айды жарыткан – Күн,
Байды байыткан – кул.
[М.-Ә.К., 07.06.1998].
- 0099 Айдын бетинде деле сепкил бар.
[А.Э., 08.04.2003].
- 0100 Айдын да он беши – жарык,
он беши – караңгы.
[А.А., 10.06.2002].
- 0101 Айдын да он беши кара, он беши ак,
Әдәм дә, бирде кәсәл, бирде шак.
[Ж.Йу., 13.01.2005].
- 0102 Айла – алтоо, акыл – жетөө.
[Ж.Йу., 18.09.2002].
- 0103 Айла түгөйт, акыл түгөвөйт.
[М.-Ә.К., 06.04.2003].
- 0104 Айланы акыл тават,
Уккандар макул тават.
[А.-М.К., 20.05.1997].
- 0105 Айрыла:р дос айаган буйумуңду сурайт.
[А.Э., 19.04.2003].
- 0106 Айрылган – азат, бириккен – озот.
[Ә.Э., 25.01.2004].

- ⁰¹⁰⁷ Айрылгыс досуна кайрылгыс гәп әйткән – наамәрт.
[А.-М.К., 14.05.1997].
- ⁰¹⁰⁸ Айт да болот,
Айттын эртеси да болот;
Той да болот,
Тойдун эртеси да болот.
[Ө.Э., 26.01.2004].
- ⁰¹⁰⁹ Айт десе, авышка жатбайт,
Той десе, кәмпир жатбайт.
[А.В., 28.07.2001].
- ⁰¹¹⁰ Айтта катын алва,
Жаанда ат алва.
[А.-М.К., 19.05.1997].
- ⁰¹¹¹ Айтта катын тандава,
Жаанда ат тандава.
[Ө.Э., 27.07.2003].
- ⁰¹¹² Айтта осурган куйругум тойдо да осурат.
[А.В., 27.05.2001].
- ⁰¹¹³ Айтта осурган куйругун
Тойдо да осурат, ойдо да осурат.
[Ж.Йу., 20.08.2001].
- ⁰¹¹⁴ Айттан кийин аш керек,
Тойдон кийин тон керек.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ⁰¹¹⁵ Айттан кийин да аш керек болот,
Тойдон кийин да тон керек болот.
[А.В., 09.02.2003].
- ⁰¹¹⁶ Айу: да болсо – эрим,
Алачык да болсо – үйүм.
[М.-А.К., 05.08.2001].
- ⁰¹¹⁷ Айу: да болсо, эрим болсун,
Алачык да болсо, үйүм болсун.
[Ж.Йу., 04.08.2004].
- ⁰¹¹⁸ Айу: да болсо, эрим жакшы,
Үңкүр да болсо, үйүм жакшы.
[М.-С.С., 24.07.2001].

- 0119 Айу:дан качсаң – дөңөчкө. [А.В., 29.05.2001].
- 0120 Айу:дан качкан дөңөчкө туш болот. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 0121 Айу:нун териси өзү жатып, өзү ий болот. [Ө.Э., 31.12.2003].
- 0122 Айыл ити ала болсо да,
Бөөрүнү көргөндө бириге калат. [А.Ө., 05.04.2003].
- 0123 Айылдаштын аты озгуча
Короолоштун койу озсун. [Ө.Э., 08.04.2003].
- 0124 Айылдын ашы – көңүлдүн хошу. [А.В., 19.08.2001].
- 0125 Айылчы катындан хайырчы кыз туулат. [А.Ө., 24.06.2006].
- 0126 Айылчы катыннын айагы
ашта-тойдо тыйылат. [Г.А., 25.01.2004].
- 0127 Айылчынын баласы “опа” дейт,
Көмөшчүнүн баласы “нәнә” дейт. [Аг.Э., 27.05.2011].
- 0128 Айылчынын баласы “опә” деп ийләйт,
Уйкучунун баласы “тәтәә” деп ийләйт,
Соргоктун баласы “мәмә” деп ийләйт. [К.О., 25.01.2004].
- 0129 Айылы аралаштын:
Ашы – жоролош,
Койу – короолош. [А.Ө., 24.06.2006].
- 0130 Айылы жакын – ашташ,
Үйү жакын – эшиктеш. [А.Ө., 20.04.2003].
- 0131 Айылы жакын ит бөөрүдөн коркбойт. [А.Ө., 29.04.2003].
- 0132 Айыңдаса, айыл бузулат. [Ш.Э., 25.01.2004].

- 0133 Айыңчыл әдәм айылды бузат.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 0134 Айыпсыз ат барвы,
Лакамсыз эр барвы?
[А.А., 30.12.2003].
- 0135 Айыпсыз ат барвы,
Хаадасыз кыз барвы?
[Ө.Э., 10.01.2005].
- 0136 Айыпсыз дос издеген доссуз калат.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 0137 Ак – алкыш,
Кара – каргыш.
[А.Ө., 19.04.2003].
- 0138 Ак арпа жеген ат ойнойт,
Загыра жеген сарт ойнойт.
[А.Ө., 25.05.2011].
- 0139 Ак бу:дай, сенде айып жок,
Кылатыган зайып жок.
[А.В., 11.06.2001].
- 0140 Ак бу:дайда айып жок,
Кылатыган зайып жок.
[З.Д., 12.06.2001].
- 0141 Ак жәйигә карал тават¹,
Кара кара эле бойдон калат.
[Ө.Э., 10.06.2006].
- 0142 Ак жеринен ийләтсә,
Әзиз көздөн жәш чыгат.
[К.О., 28.01.2004].
- 0143 Ак жерини тапкыча
атың колдон кетет.
[М.-С.С., 11.06.2001].
- 0144 Ак ийилет, сынбайт.
[А.-М.К., 05.08.2001].
- 0145 Ак ит, кара ит – бәәри шо бир ит.
[А.-М.К., 01.08.2001].

---

¹ Ак канчалык караланган болсо да, бир күнү акталып чыгат д. м. [Ө.Э., 23.10.2005].

- ⁰¹⁴⁶ Ак ит, көк ит, кара ит, сары ит – бээри ит.
[Ж.Йу., 15.07.1998].
- ⁰¹⁴⁷ Ак койдон да кара козу туулат.
[З.Д., 11.11.2001].
- ⁰¹⁴⁸ Ак кочкордон кара кашка козу туулат.
[М.-А.К., 09.11.1999].
- ⁰¹⁴⁹ Ак көңүл адэм айткэннэн чыкбайт,
Ахмакка акыл айтсэң укбайт.
[К.О., 28.01.2004].
- ⁰¹⁵⁰ Ак көңүл адэмнин арамдыгы болвойт.
[К.О., 28.01.2004].
- ⁰¹⁵¹ Ак көңүлдүн аты аарывайт,
Аты аарыса да өзү хаарывайт.
[А.А., 10.06.2002].
- ⁰¹⁵² Ак олпоктун жакасы бар, жеңи болвойт,
Акылдуунун ачуусу бар, кеги болвойт.
[А.Ә., 31.03.2001].
- ⁰¹⁵³ Ак сакал бар жерде –
санат менен сәнжэрэ,
Ахмак бар жерде –
гоуга менен мәжэрэ.
[Ә.Э., 10.07.2004].
- ⁰¹⁵⁴ Ак сакал менен жүрсөң, гөш жейсин,
Ахмак менен жүрсөң, муш жейсин.
[М.К., 28.09.1999].
- ⁰¹⁵⁵ Ак сакал чогулса – санат-сәнжэрэ.
[М.-Ә.К., 11.06.2001].
- ⁰¹⁵⁶ Ак сөз ачуу болот,
Калп сөз – тэтти.
[А.Ә., 19.04.2003].
- ⁰¹⁵⁷ Ак таала дэргөйүндө хасыл кылваса,
ич неме болвойт.
[Н.Ш., 01.06.2006].
- ⁰¹⁵⁸ Ак үздөгү кара мең – зийнэт,
Кара үздөгү ак мең – мейнэт.
[М.Т., 12.06.1999].

- 0159 Ак үйлүү болгонунда кара үйүндү унутба,
Кең үйлүү болгонунда тар үйүндү унутба. [М.Т., 06.06.2001].
- 0160 Ак чымчыкка – кара карга,
Көк чымчыкка – ала карга,
Алла буйруса, кандай арга. [Ы.Э., 05.10.1997].
- 0161 Акка ак де, карага – кара,
Жакшыга жакшы де, жаманга – жаман. [М.-Э.К., 17.05.1997].
- 0162 Аккан агындан су: келет. [М.-А.К., 08.12.1998].
- 0163 Аккан арыктан су: келет. [Ө.Э., 25.07.2002].
- 0164 Аккан су: шапшыса дә арам болвойт,
Жакшы эдәм алжыса дә жаман болвойт. [А.Э., 20.04.2003].
- 0165 Аккан су: да арам жок. [М.-Э.К., 20.10.2001].
- 0166 Аккан су: нун арамы болвойт. [А.А., 30.12.2003].
- 0167 Аксак эчки кой алдын,
Аксак эззе той алдын. [Ө.Э., 23.10.2005].
- 0168 Акты карадан, жакшыны жамандан
айыра бил. [М.К., 20.11.1999].
- 0169 Актын ноому бар,
Каранын дээми бар. [М.Т., 21.06.1997].
- 0170 Акыйкат өзү бирөө эле,
Ону көвөйткөн эдэмдэр. [М.Т., 01.07.2007].
- 0171 Акыл акылдан озот,
Ат аттан озот. [Ө.Э., 30.12.2003].

- ⁰¹⁷² Акыл – алтыннан кыймат,
Эдэм – бээридэн кыймат.
[А.В., 28.01.2004].
- ⁰¹⁷³ Акыл болвосо, көз – а... тешиги.
[А.В., 25.01.2003].
- ⁰¹⁷⁴ Акыл болвосо, көз неге жэрэйт?
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ⁰¹⁷⁵ Акыл го жетет, ал жетбейт,
Көзүм го жетет, күч жетбейт.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- ⁰¹⁷⁶ Акыл жэштэ эмес, башта.
[А.В., 14.04.2001].
- ⁰¹⁷⁷ Акыл жэштэн чыгат,
Эсил таштан чыгат.
[Э.Э., 30.05.2006].
- ⁰¹⁷⁸ Акыл жеткенге ал жетбеген заман,
Бахул жеткенге бай жетбеген заман.
[Ж.Йу., 31.12.2003].
- ⁰¹⁷⁹ Акыл хаарывайт, алтын чиривейт.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- ⁰¹⁸⁰ Акыл – хазинэ,
Алтын – пул.
[Э.Э., 10.07.2004].
- ⁰¹⁸¹ Акылга – акыл,
Ачууга – сабыр.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- ⁰¹⁸² Акылдан акыл озот,
Аттан ат озот.
[М.Т., 02.04.2002].
- ⁰¹⁸³ Акылдан акыл өтөт,
Аллага макулу өтөт.
[Ж.Йу., 14.07.1998].
- ⁰¹⁸⁴ Акылдуу адашса, ахмак сүйүнөт.
[Э.Э., 19.09.2003].
- ⁰¹⁸⁵ Акылдуу арын сактайт,
Ахмак жэнин сактайт.
[Э.Э., 27.07.2003].

- ⁰¹⁸⁶ Акылдуу эдем эдэпти
эдэпсиздэн дэ үйрөнөт.
[Ы.Э., 28.12.2000].
- ⁰¹⁸⁷ Акылдуу эдем айттирвэй билет,
Билвесе, айткэн гәпкә кирет.
[А.Ә., 20.04.2003].
- ⁰¹⁸⁸ Акылдуу эдем таап сүйлөйт,
Ахмак эдем каап сүйлөйт.
[М.-Ә.К., 05.03.2003].
- ⁰¹⁸⁹ Акылдуу билет, билсе дэ айтбөйт,
Ахмак билвейт, билвесе дэ айтәт.
[М.К., 09.11.1997].
- ⁰¹⁹⁰ Акылдуу бир алданат,
Акылы жок миң алданат.
[Ы.Э., 01.06.2001].
- ⁰¹⁹¹ Акылдуу бир алданат,
Ахмак миң алданат.
[М.К., 20.11.1999].
- ⁰¹⁹² Акылдуу душманың болсо, онон коркбо,
Ахмак досуң болсо, шонон корк.
[А.А., 16.05.1997].
- ⁰¹⁹³ Акылдуу жаңылса, өзүдөн көрөт,
Ахмак жаңылса, бүрөөнөн көрөт.
[А.В., 28.01.2004].
- ⁰¹⁹⁴ Акылдуу жаңылса, өзүм кылдым дейт,
Ахмак жаңылса, досум кылды дейт.
[Ж.Йу., 01.10.2001].
- ⁰¹⁹⁵ Акылдуу жигит айдәтбәй билет,
Әр немеге азыр болуп жүрөт.
[Ө.Э., 27.07.2003].
- ⁰¹⁹⁶ Акылдуу ишиге ишенет,
Ахмак түшүгө ишенет.
[А.Ә., 30.12.1998].
- ⁰¹⁹⁷ Акылдуу кылган ишиге ишенет,
Ахмак көргөн түшүгө ишенет.
[А.В., 28.01.2004].

- ⁰¹⁹⁸ Акылдуу менен жол жүрсөң – алдыда жүр.
Ахмак менен жол жүрсөң – аркада жүр.
[А.Э., 20.04.2003].
- ⁰¹⁹⁹ Акылдуу миң бэлээдэн кутулат,
Ак көңүл ак жеринен айыпка тутулат.
[К.О., 28.01.2004].
- ⁰²⁰⁰ Акылдуу ойлонгуча
ахмак су:дан өтөт.
[З.Т., 04.02.2002].
- ⁰²⁰¹ Акылдуу отту карайт,
Ахмак – казанды.
[А.В., 24.07.2006].
- ⁰²⁰² Акылдуу отту карайт,
Ахмак казанды карайт.
[А.В., 22.04.2003].
- ⁰²⁰³ Акылдуу өзүдөн көрөт,
Наадан досудан көрөт.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- ⁰²⁰⁴ Акылдууга айткэн гөп жерде калвайт.
[А.-М.К., 14.05.1997].
- ⁰²⁰⁵ Акылдууга – бир сөз,
Ахмакка – миң сөз.
[Ж.Йу., 18.09.2002].
- ⁰²⁰⁶ Акылдууга – ишээрэт,
Ахмакка – кэлтэк.
[Э.Э., 28.05.2006].
- ⁰²⁰⁷ Акылдуунун айткэн гэви – дөрмөн,
Акылсыздын айткэн гэви – арман.
[К.О., 12.07.2004].
- ⁰²⁰⁸ Акылдуунун бир гэви
ахмактын миң гэвигэ татыйт.
[Э.Э., 27.07.2003].
- ⁰²⁰⁹ Акылдуунун бир күнү –
Ахмактын миң күнү.
[М.К., 09.11.1997].

- 0210 Акылдуунун ишенгени – кылган иши,
Ахмактын ишенгени – көргөн түшү. [Ж.Йу., 08.11.1997].
- 0211 Акылдуунун өзү кетет, сөзү калат. [Ы.Э., 03.06.1997].
- 0212 Акылдуунун өзү өлсө да сөзү өлвөйт. [Ш.Э., 25.01.2004].
- 0213 Акылдуунун хадыры
ахмактын жэнидэ билинет. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 0214 Акылдын жолу бир. [А.В., 30.12.1998].
- 0215 Акылман адэм аз сүйлөйт,
Өр гэвини саз сүйлөйт. [Ж.Йу., 17.09.2003].
- 0216 Акылман тизет,
Ахмак бузат. [А.Э., 10.06.2003].
- 0217 Акылсыз акылдууга акыл айтат. [Ы.Э., 03.06.1997].
- 0218 Акылсыз атка минсе,
атасыны жолго тэштэйт. [М.Т., 02.04.2002].
- 0219 Акылсыз айтбэсэң билвейт,
ачбасаң көрвөйт. [А.Э., 20.04.2003].
- 0220 Акылсыз баштын азавын аяк таргат. [Н.Ш., 19.10.2001].
- 0221 Акылсыз баштын азавыны пут таргат,
Акылсыз бийдин азабыны журт таргат. [А.Э., 25.04.2003].
- 0222 Акылы бардын жакыны бар,
Эси бардын эши бар. [Ы.Э., 07.07.1997].
- 0223 Акылы жок бала ата насаатын укбайт,
Азаптан башы чыкбайт. [М.-Э.К., 05.06.1997].

- 0224 Акылы жок уул атасы өлгөндө көвөт,
Эси жок кыз энеси өлгөндө көвөт.
[А.Т., 29.12.2003].
- 0225 Акылы жокко айткән гәп –
Агып кеткен су:га тең.
Акылдууга айткән гәп –
Асавалуу тууга тең.
[А.Ә., 29.04.2003].
- 0226 Акылы кәлтә, тили узун,
ойу кәлтә, бойу узун болво.
[М.К., 11.05.2001].
- 0227 Акылың болсо, алга чап,
Әләл иштен пәйдә тап.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 0228 Акылың болсо, арыңы сакта,
Анан кийин жәниңи сакта.
[А.Ә., 26.05.2011].
- 0229 Акың болсо, алдырсаң да бир күн аласың,
Акың болвосо, алсаң да бир күн алдырасың.
[М.-Ә.К., 30.12.2003].
- 0230 Ала:р дооң ала:рсың,
Акыветиң – карындаш.
[М.-Ә.К., 05.03.2003].
- 0231 Ала:рда – карчыга,
Бере:рде – терчиме.
[А.В., 13.05.2001].
- 0232 Ала айгырдан – кула кулун.
[М.-А.К., 10.11.1997].
- 0233 Ала боорду а...га катса эл болвойт.
[А.В., 23.01.2004].
- 0234 Ала инектен – чал куйрук торпок¹,
Ак кочкордон – кара кашка козу.
[М.Т., 01.06.2001].
- 0235 Ала каргада аласам болсун,
Аләлвасам эле көзүмү ойсун.
[М.-Ә.К., 20.10.2001].

¹ Чал куйрук – ак куйрук; чал баш – ак баш (чачы ак).

- 0236 Ала койду бөлө кырккан жүнгө жарывайт.
[А.Ә., 31.07.2003].
- 0237 Ала койду бөлө кырккан жүнгө жарывайт,
Ала капты бөлө тарткан унга жарывайт.
[Ж.Йу., 02.04.2002].
- 0238 Алаган колум – береген,
Береген колум – алаган.
[Ө.Э., 24.06.2006].
- 0239 Алаган колум – береген,
Майлуу колум – жэлэгән.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 0240 Аласалууга алты – аз,
Береселүүгө беш – көп.
[А.Ә., 10.06.2003].
- 0241 Алаткан куш көзүдөн мээлим,
Акылдуу жигит сөзүдөн мээлим.
[М.-Ө.К., 03.05.1998].
- 0242 Алатыган кыздын үзү – Ай,
үйү – сарай.
[А.-М.К., 20.05.1997].
- 0243 Алатыган кыздын үзү Ай,
үйү сарай көрүнөт.
[А.А., 31.12.2003].
- 0244 Алатыган кыздын үзү жигитиге Ай көрүнөт.
[З.Ө., 26.08.2002].
- 0245 Алатыган кыздын үзү
Кара дэ болсо, Ай көрүнөт,
Үйү кәпә дэ болсо, сарай көрүнөт.
[Ж.Йу., 04.07.1997].
- 0246 Алатыган кыздын үйү сарайдай,
үзү Айдай көрүнөт.
[К.О., 23.01.2003].
- 0247 Алачык болсо да, үйүң болсун,
Айу: болсо да, эриң болсун.
[И.Ч., 13.07.1997].

- 0248 Алва дә, бәрве,
Барва дә, келве. [З.Т., 09.11.1997].
- 0249 Алган – башка, саткан – башка. [А.О., 09.02.2003].
- 0250 Алган кыймат алдым дейт,
Саткан арзан саттым дейт. [М.К., 23.06.2001].
- 0251 Алганга арзан дә болсо, кыймат көрүнөт,
Сатканга кыймат дә болсо, арзан көрүнөт. [М.Т., 21.11.1999].
- 0252 Алганды билген бергенди да билет. [М.-А.К., 01.05.1999].
- 0253 Алганды билген бөлгөндү да билет. [А.Ә., 10.06.2003].
- 0254 Алганды билген колум бергенди дә билет. [М.К., 29.12.2003].
- 0255 Алганды хааласаң, бергенди үйрөн. [Ы.Э., 07.07.1997].
- 0256 Алганнын бергени бар,
Барганнын келгени бар. [Ә.Э., 17.09.2003].
- 0257 Алганнын бергени бар,
Бергеннин алганы бар. [М.К., 09.11.1997].
- 0258 Алганын бервегеннин эвийри жок,
Бергенин алваганнын нэзери ток. [А.В., 14.04.2001].
- 0259 Алганың жакшы болсо,
Ага-иниң үйүңнөн кетбейт.
Алганың жаман болсо,
Атаң да четтейт. [А.Ә., 31.07.2003].
- 0260 Алганың жакшы болсо – жакан агарат,
Алганың жаман болсо – чэчиң агарат. [Ә.Э., 27.12.2003].

- 0261 Алганың жакшы болсо,
Төрүңнөн мийман кетбейт.
Алганың жаман болсо,
Дос, тууган – бээри четтейт. [Ж.Йу., 18.09.2002].
- 0262 Алганың жаман болсо,
Аарывактан балдыр аарыйсын,
Хаарывактан балдыр хаарыйсын. [З.Д., 12.06.2001].
- 0263 Алдыдагыга карап пикир кыл,
Аркадагыга карап шүкүр кыл. [А.Ә., 23.08.2003].
- 0264 Алдын кетсең, бөөрү жейт,
Аркада калсаң, ууру алат. [Ж.Йу., 30.12.2003].
- 0265 Алдын копкон жатканнын рыскысыны жейт. [М.Т., 05.05.2000].
- 0266 Алдын чыккан кулактан
кийин чыккан мүүз озот. [М.-Ә.К., 11.07.2004].
- 0267 Алдыңа баш ийип келсе,
атаңнын кунуну кеч. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 0268 Алдыңа келген ашты тэштэвэ. [М.-А.К., 25.06.1997].
- 0269 Алдыңа келсе, атаңнын куну болсо дә кеч. [А.Ә., 10.06.2006].
- 0270 Алдыңгы көч кайда барса,
Арқаңгы көч шондо барат. [М.-С.С., 11.06.2001].
- 0271 Алдыңгы көч кайда барса,
Кийинги көч дә шондо барат. [А.Ә., 12.06.1999].
- 0272 Алдыңгынын адашканыны арқаңгы билет,
Мурунгунун адашканыны кийинги билет. [Ө.Э., 17.09.2003].

- 0273 Алдыраш иштин акывети болвойт.
[А.А., 10.06.2002].
- 0274 Алдыраш иштин чаласы көп.
[А.-М.К., 14.05.1997].
- 0275 Алдыраш к...ток а...га кирвейт.
[А.А., 30.12.2003].
- 0276 Алдыраш чыккан жолоочу жолдо калат.
[Ж.Йу., 18.09.2002].
- 0277 Алдырва, алып кал,
Жулдурва, жулуп кал.
[М.-Ә.К., 05.10.1997].
- 0278 Алла ачылган оозду ач койвойт,
Ачылган колду бош койвойт.
[Ж.Йу., 04.08.2004].
- 0279 Алла башка көрө аш берет,
Узун омур жэш берет.
[Ж.Йу., 13.01.2005].
- 0280 Алла бэндәсини азапка салам десе,
Овал акылыны алат,
Акыл кеткеннен кийин
Әдәмдә нимне калат?
[М.К., 23.06.2001].
- 0281 Алла бервегенди молло берэлвайт.
[А.Ә., 04.07.1997].
- 0282 Алла бервесе бэндәси не кылсын.
[З.Т., 31.03.2000].
- 0283 Алла бир улак жәрәтсә,
жәнинә бир түп шывак жәрәтәт.
[М.-Ә.К., 28.02.2004].
- 0284 Алла: “Жәрәтишин жәрәттим,
жәрәнишиң өзүң бил”, – деген.
[Ж.Йу., 04.08.2004].
- 0285 Аллага жагайын десең, азан әйт,
Моллого жагайын десең газал әйт.
[А.Ә., 30.09.2000].
- 0286 Аллага ишенбеген әдәм бәндәгә ишеневи,
Өзүгө ишенбеген әдәм башкага ишеневи?
[А.А., 05.05.1999].

- 0287 Алладан башка жалгыз жок –
Ээлэм жуп-жуву менен. [З.Т., 09.11.1997].
- 0288 Алладан жэширвэгэнди бэндэдэн жэширэви?
[М.К., 20.11.1999].
- 0289 Алладан коркбогон хэр немеден коркот,
Алладан корккон хич немеден коркбойт. [А.А., 17.05.1997].
- 0290 Алланын ишиге хич ким киришэлвайт.
[А.О., 30.04.2003].
- 0291 Алланын ишини билип болвойт.
[З.Т., 31.03.2000].
- 0292 Алма дарагыдан узак түшбөйт.
[М.К., 23.06.2001].
- 0293 Алма, пыш,
Оозума түш. [Ө.Э., 29.02.2004].
- 0294 Алмак – асан, бермек – зор.
[М.Э., 18.05.1997].
- 0295 Алмак бар, бермек жок,
Бармак бар, келмек жок. [К.О., 16.09.2004].
- 0296 Алмак – оңой, бермек – кыйын.
[Ө.Э., 30.05.2006].
- 0297 Алмактын бермеги бар,
Ичмектин чычмагы бар. [М.Т., 10.06.2001].
- 0298 Алп – атадан,
Нарк – энеден. [З.Т., 11.06.2001].
- 0299 Алтоо ала болсо,
Астыдагыны алдырат.
Төртөө бир болсо,
Төвөдөгүнү түшүрөт. [З.Т., 10.06.2003].

- 0300 Алтоо болуп, ала болсоң,
Астындагыны алдырасың.
Төртөө болуп, төп болсоң,
Төвөдөгүнү түшүрөсүн.
[М.Т., 05.06.2006].
- 0301 Алты азаайым¹ соо болсун,
Аркамда алты эйлөнө жоо болсун.
[К.О., 09.02.2003].
- 0302 Алты аталашың болгуча,
эки энелешип болсун.
[М.Т., 10.06.2001].
- 0303 Алты атасы бий болгон,
Алты уруунун камыны жейт,
Жети атасы бий болгон,
Жети уруунун камыны жейт.
Өз алдынча бий болгон,
Катындардын а...ыны жейт.
[М.-Э.К., 11.06.2001].
- 0304 Алты жэштэ бала – эрке,
Алтымыш жэштэ чал – эрке.
[Ы.Э., 05.03.2003].
- 0305 Алты жыл ач болсоң да,
ата кэмиң унутба.
[А.Э., 26.05.2011].
- 0306 Алты карыш кар жааса,
Арымы кыска койго күч,
Алды каткан тулга күч,
Ат бэйлөгөн кулга күч.
[А.Э., 25.04.2003].
- 0307 Алты катын азаага барса,
Эр кимиси өз дэрдигэ ийлэйт.
[А.Э., 31.07.2003].
- 0308 Алты күн атан болгуча,
бир күн буура бол.
[Э.Э., 08.05.2006].

---

¹ Азаа – мүчө; алты азаа: эки кол, эки бут, эки көз.

- 0309 Алты саным соо болсун,
Аласалуу доо болсун,
Алты эйлөнө жоо болсун.
[М.-Ө.К., 28.06.2002].
- 0310 Алты саның аман болсо,
жардымын деве.
[А.Ө., 12.06.1999].
- 0311 Алтыга ал дә, бешке бер,
Атың чыксын, соодегер.
[А.Ө., 23.06.2001].
- 0312 Алтымыш жаман бергиче,
ашыктай жалгыз берсин.
[М.-А.К., 26.03.1999].
- 0313 Алтын алва, алкыш ал.
[А.Ө., 23.08.2003].
- 0314 Алтын – байлык,
Акыл – оңон да зор байлык.
[Э.Ч., 09.01.2005].
- 0315 Алтын баштуу эзеден
бака баштуу эр жакшы.
[А.В., 13.05.2001].
- 0316 Алтын баштуу катыннан
бака баштуу эр артык.
[К.О., 09.02.2003].
- 0317 Алтын – жерден,
Акыл – элден.
[М.Т., 06.06.2001].
- 0318 Алтын жерден чыгат,
Баатыр элден чыгат.
[Ө.Э., 29.02.2004].
- 0319 Алтын катын айда бемар,
Күмүш катын күндө бемар.
[Ж.Йу., 24.07.2002].
- 0320 Алтын катын айда ооруйт,
Күмүш катын күндө ооруйт.
[Ө.Э., 15.01.2003].

- 0321 Алтын колдуу бол,
Ак аркак тондуу бол.
[М.-А.К., 26.10.1999].
- 0322 Алтын, күмүш – таш,
Арпа, бу:дай – аш.
[М.-Ө.К., 05.06.1997].
- 0323 Алтын, күмүш таш экен,
Арпа, бу:дай аш экен.
[А.Ә., 30.09.2000].
- 0324 Алтын менен күмүштүн сырын зэргэр билет.
[А.-М.К., 14.05.1997].
- 0325 Алтын тактагы бала, алачыктагы атасыдан
үмүт кылыштыр.
[М.Т., 10.06.2001].
- 0326 Алтын чиривейт,
Азаа хаарывайт.
[Ө.Э., 28.12.1997].
- 0327 Алтын чиривейт,
Доо хаарывайт.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 0328 Алтынды алганды билсең,
бөлгөндү дэ бил.
[М.-А.К., 10.11.1997].
- 0329 Алтынды эритэлвасаң күл болот,
Живекти тутэлвасаң жүн болот.
[А.Ә., 27.05.2006].
- 0330 Алтыннын алтын экени отто билинет,
Тууганнын тууган экени жокто билинет.
[Ж.Йу., 21.06.2003].
- 0331 Алтыннын хадырыны зэргэр билет,
Аттын хадырыны сэйәпкәр билет.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 0332 Алы жетбейт, акылы жетет.
[Ө.Э., 22.07.2006].
- 0333 Алың жетбеген менен алышба,
Күчүң жетбеген менен күрөшбө.
[Ж.Йу., 14.02.1998].

- 0334 Алырмынга алтоо – аз,
Берирминге бешөө – көп. [А.Ә., 23.06.2001].
- 0335 Алыскы жолдо ат озот,
Айылга жакындаганда ит озот. [А.Ә., 30.08.2003].
- 0336 Алыскы жолдо атың сыналат,
Каатчылык вахтыда катын сыналат. [А.Ә., 03.07.2000].
- 0337 Алыскы тууганды жакын кылган – алака. [М.-А.К., 10.11.1997].
- 0338 Алыстан алты жэшэр бала келсе,
алтымышта чал ордуан ковод. [Ж.Йу., 26.01.2003].
- 0339 Алыстан алты жэшэр бала келсе,
алтымыштагы ак сакал орнудан ковод. [М.-Ә.К., 28.06.2002].
- 0340 Алысты жакын кылган – ат,
Ачыкты тэтти кылган – туз. [А.Ә., 30.09.2000].
- 0341 Алышкан жоого арканы салва. [А.Ә., 30.08.2003].
- 0342 Алышсаң, атаң болсо да жыгыт. [А.Ә., 27.05.2006].
- 0343 Амаанат жэнгэ өлүм ҳак. [А.Ә., 23.06.2001].
- 0344 Амаанатка хыйаанат кылва. [Ө.Э., 01.05.2003].
- 0345 Амал – бир күн амал,
Бир күн – шамал. [Ж.Йу., 26.02.2004].
- 0346 Амалдашка жэш жакшы,
Арвай урсун как башты. [М.-Ә.К., 20.04.2003].
- 0347 Амандык жамандыкты жеңет,
Эсендик кэсэлдикти жеңет. [Ө.Э., 22.02.2004].

- 0348 А...чык берген бери жат,
Эмчек берген нары жат.
[Ө.Э., 27.01.2003].
- 0349 Андавай сүйлөгөн оорувай өлөт.
[Ө.Э., 07.02.2003].
- 0350 Андыган – көргөн эмес,
Алдырган – берген эмес.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 0351 Андышкан айыл болбойт,
Эрегишкен эл болбойт.
[А.Э., 23.06.2006].
- 0352 Анкоонун алды катты,
Күжүрмөндүн күнү тууду.
[Ө.Э., 26.06.2002].
- 0353 Апак кыздын айым болоору
агынан эмес – багынан.
[Н.Ш., 27.02.2004].
- 0354 Араби – эсэл,
Парси – шэкэр,
Түрки – анэр,
Вахи – күси хар.
[А.В., 18.02.2002].
- 0355 Арава сынса, отун көвөйөт,
Өгүз өлсө, этиң көвөйөт.
[А.Э., 26.05.2011].
- 0356 Араваны арпа тартат, ат тартбайт.
[М.-Ө.К., 05.05.2000].
- 0357 Арам аякты¹ а...га катса дә эл болбойт.
[А.В., 12.05.2001].
- 0358 Арам аякты а...га катса дә ысывайт.
[З.К., 12.05.2001].
- 0359 Арам гөштөн колуңну тарт,
Жалган гөптөн тилиңни тарт.
[З.К., 04.08.2003].
- 0360 Арам келди, элэлди жок кылды.
[З.Т., 09.11.1997].

¹ *Арам аяк* – жат, эч бир жагынан жакындыгы болбогон адамга айтылат.

- 0361 Арам малдын бэрэкэти болвойт. [М.К., 15.02.1998].
- 0362 Арам пулдун зэкэти болвойт. [М.Т., 05.05.2000].
- 0363 Арам төөдөн элэл эчки өөдө. [Ө.Э., 10.06.2006].
- 0364 Арасат конок ач калат. [А.-М.К., 14.05.1997].
- 0365 Арачачыга алты тайак ашыкча тийет. [А.В., 25.01.2004].
- 0366 Арвай гованмайынча тирик жованбайт. [Ж.Йу., 07.04.2003].
- 0367 Арвай сүйүнбөйүнчө тирик тойунбайт. [Ө.Э., 07.04.2003].
- 0368 Арвай урган тетилвейт,
Худай урган тетилет. [З.К., 14.04.2001].
- 0369 Аргымак аарыса да аарывагандай,
Азамат хаарыса да хаарывагандай. [Ж.Йу., 23.05.2004].
- 0370 Аргымак атты арыгыда көр,
Азамат эрди гарывыда көр. [Ө.Э., 16.09.2002].
- 0371 Аргымак атты байтал азгырат,
Азамат эрди шөйтөн азгырат. [А.Э., 23.06.2006].
- 0372 Аргымак аттын жакшысы,
Азыраак оттоп, көп жокшойт,
Азамат эрдин жакшысы
Азыраак сүйлөп, көп тыңшайт. [К.О., 31.12.2003].
- 0373 Аргымак бирде жалдуу, бирде жалсыз,
Азамат бирде малдуу, бирде малсыз. [А.Э., 30.08.2003].
- 0374 Аргымак да болсо аарыйт,
Азамат да болсо хаарыйт. [Ө.Э., 29.01.2004].

- 0375 Арзан алган алданат,
Кыймат алган бэрэкэ тават.
[Ж.Йу., 02.05.1998].
- 0376 Арзан гөштүн шорпосу татывайт.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 0377 Арзан мал айыпсыз болвойт.
[М.-А.К., 10.11.1997].
- 0378 Арзан малда айып көп.
[М.А., 15.01.2002].
- 0379 Арзаннын шорпосу татывайт.
[М.-С.С., 11.06.2001].
- 0380 Аркада калган эшекти бөөрү жептир.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 0381 Аркан ничке жеринен үзүлөт,
Кийиз жука жеринен сүзүлөт.
[Ж.Йу., 04.08.2004].
- 0382 Аркан ничкерген жеринен үзүлөт.
[Ж.Йу., 02.04.2002].
- 0383 Арканнын узуну, гөптин кыскасы жакшы.
[Э.Э., 29.02.2004].
- 0384 Арпа, буудай – аш,
Алтын, күмүш – таш.
[А.Э., 09.01.2005].
- 0385 Арпалуу жерде ат өлвөйт,
Эйдөмдүү жерде сарт өлвөйт.
[А.Э., 30.09.2000].
- 0386 Арпалыкка самандык –
Жакшылыкка жамандык.
[Э.Э., 06.04.2003].
- 0387 Арпанын наны – осурактын кэни.
[А.О., 26.01.2003].
- 0388 Арсар баштан акыл чыкбайт,
Акыл чыкса да, маакул чыкбайт.
[А.Э., 23.06.2006].
- 0389 Арсар келген конок ач жатат.
[М.-А.К., 16.06.1998].
- 0390 Арсар конок ач калат.
[Э.Э., 13.06.2002].

- 0391 Арслан ач, доңуз ток. [А.Ә., 30.08.2003].
- 0392 Арслан хаарыса – чөөгө жем. [Т.К., 17.05.1997].
- 0393 Арслан хаарыса, чычкан аңдыйт. [З.Т., 02.07.2000].
- 0394 Арсланды жатышыдан тааны. [М.К., 23.06.2001].
- 0395 Арсландын күчүгү да – арслан. [З.Т., 09.11.1997].
- 0396 Арсландын ойунунан
түлкүнүн мойуну үзүлөт. [А.Ә., 27.12.2003].
- 0397 Арсланнын жатагына түлкү түнөвөйт. [М.К., 06.05.2000].
- 0398 Арсыз күлгөнүн койвойт,
Тэмбэл уйкуга тойвойт. [К.О., 23.06.2004].
- 0399 Арсыздын үзүнө түкүрсөң:
“Алланын буйругу” дейт. [М.-Ә.К., 20.10.2001].
- 0400 Артык олжо – башка мээнет. [А.Ә., 26.05.2011].
- 0401 Ары жок адам жэйи жок гөп айтат. [Ө.Э., 18.06.2004].
- 0402 Ары жок адам күлкүгө тойвойт,
Тэмбэл адам уйкуга тойвойт. [Ж.Йу., 18.09.2002].
- 0403 Ары жок адам хаарывайт,
Хаарыса дө жарывайт. [М.К., 09.11.1997].
- 0404 Ары жокко дува айтсөң,
Алы келип шорпо ичет. [К.О., 21.08.2003].
- 0405 Ары жокко дува айткин,
Алы келип шорпо ичсин. [А.Ә., 25.04.2003].

- ⁰⁴⁰⁶ Ары жокту алдыга салва –
 баштап келдим дейт,
 Аркага койво –
 эйдэп кэлдим дейт.
 [А.А., 05.05.1999].
- ⁰⁴⁰⁷ Арык ат семирет,
 Ач карын тойунат.
 [Ә.Ә., 30.12.2003].
- ⁰⁴⁰⁸ Арык атка камчы – жоо.
 [Ә.Ә., 13.06.2006].
- ⁰⁴⁰⁹ Арык атка куйругу – жүк.
 [Ә.Т., 02.07.2000].
- ⁰⁴¹⁰ Арык менен семиздин боору тең,
 Жакшы менен жаманнын көөнү тең.
 [Ж.Йу., 20.10.2001].
- ⁰⁴¹¹ Арык-семиз – боору тең,
 Жакшы-жаман – көөнү тең.
 [М.-Ә.К., 11.01.2005].
- ⁰⁴¹² Арык семирет,
 Ач тойунат,
 Жетим жетилет,
 Кэмбагал тетилет.
 [Ә.Ә., 18.06.2004].
- ⁰⁴¹³ Арык эттин шорпосунун дээми жок,
 Акылсыздын айткениндө мәэни жок.
 [М.-Ә.К., 11.01.2005].
- ⁰⁴¹⁴ Арык эчки – тырышчаак,
 Ач калган адэм – урушчаак.
 [М.-А.К., 10.11.1997].
- ⁰⁴¹⁵ Асан эмес ат чапмак,
 Оңой эмес мал тапмак.
 Тоо айлэнип шалтактап,
 Мерген болот бир ахмак.
 [Ж.Йу., 04.08.2003].
- ⁰⁴¹⁶ Асман – узак, жер – катык.
 [А.-М.К., 02.08.2001].
- ⁰⁴¹⁷ Асман – ыраак, жер – катык.
 [А.А., 19.06.2004].

- 0418 Асман ыраак – учуп жетэлвайсын,
Жер катык – кире качып кетэлвайсын. [М.-Э.К., 11.01.2005].
- 0419 Асманда бүргүт тевишсе,
Каргаларга жем болот. [А.В., 27.12.1997].
- 0420 Асманда – жылдыз, жерде – мундуз. [Н.Ш., 27.02.2004].
- 0421 Асмандагы ак кушту алам деп,
Колундагы чымчыгындан айрылва. [А.Э., 27.12.2003].
- 0422 Асмандагы газдын шорпосуга нан чылайт. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 0423 Астыңа бир карасаң,
аркаңа беш кара. [А.Э., 12.06.1999].
- 0424 Асылган оору менен андыган бөөрү
алмайынча койбойт. [К.О., 10.01.2005].
- 0425 Асып урган да – урган,
Басып урган да – урган. [М.-А.К., 10.11.1997].
- 0426 Ат аарытмак – асан,
Журт аарытмак – зор. [А.Э., 30.12.2000].
- 0427 Ат аарытмак бир күндө,
Журт аарытмак миң күндө. [А.Э., 10.06.2006].
- 0428 Ат айаган жер карайт,
Куш айаган көк карайт. [М.-Э.К., 05.03.2003].
- 0429 Ат айаган жүйөү калвайт. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 0430 Ат аягыдан аксайт,
Эдәм гэвидән аксайт. [М.-А.К., 10.11.1997].
- 0431 Ат айагыны тай басат,
Ата айагыны уул басат. [А.Э., 25.04.2003].

- 0432 Ат аксак болсо да, эшekten ылдам.
[Ә.Ә., 24.01.2004].
- 0433 Ат алаткан болсоң, ай кеңеш,
Катын алаткан болсоң, жыл кеңеш.
[А.Ә., 30.12.2000].
- 0434 Ат алдыга эт салган, ит алдыга от салган
сараңнан кач.
[М.-Ә.К., 01.10.2000].
- 0435 Ат алсаң – айлыңа тәйин,
Кой алсаң – коңшуңа тәйин.
[К.О., 23.06.2004].
- 0436 Ат алсаң байдан ал,
Катын алсаң кәмбагалдан ал.
[З.Т., 11.06.2001].
- 0437 Ат алсаң тайдан ал,
Кыз алсаң байдан ал.
[Ж.Йу., 17.09.2003].
- 0438 Ат арпа жеп жатса,
эшек кулагын салат.
[А.Ар., 29.01.2004].
- 0439 Ат аттан калса, кулагыны кес,
Катын катыннан калса, тылагыны кес.
[А.Ә., 24.07.2002].
- 0440 Ат, аттан калсаң, жат.
[А.Ә., 22.07.2006].
- 0441 Ат, аттан кийин жат.
[Ә.Ә., 28.04.2003].
- 0442 Ат – әдәмнин канаты,
Аш – әдәмнин куваты.
[А.Ә., 28.05.2011].
- 0443 Ат – әдәмнин канаты,
Ит – әдәмнин жолдошу.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 0444 Ат әйләнип казыгыны тават,
Эр әйләнип эшигини тават.
[А.Ә., 12.06.1999].
- 0445 Ат әйрәни, кой гөшү –
амалы жоктун оокаты.
[М.-С.С., 07.08.2001].

- 0446 Ат – байдан,
Жэн – худайдан. [А.Ә., 24.06.2006].
- 0447 Ат бар жерде тайга жол жок,
Бай бар жерде гэдэйгэ жол жок. [А.Ә., 27.12.2003].
- 0448 Ат басбайм деген жерини алты басат,
Эр барвайм деген жериге эки барат. [А.Ә., 29.09.1999].
- 0449 Ат бэйлэнгэн жерге эшек бэйлэвэйт.
[М.-Ә.К., 19.09.2002].
- 0450 Ат бэйлэгэн жерге эшек бэйлэп болвойт.
[М.К., 15.02.1998].
- 0451 Ат берген дос тават,
Кыз берген – душман. [А.О., 31.12.2003].
- 0452 Ат берсең, достошосуң,
Кыз берсең, касташасың. [Т.Г., 31.12.2003].
- 0453 Ат бир сыналат,
Эр миң сыналат. [Ә.Ә., 10.02.2003].
- 0454 Ат да болсо аарыйт,
Азамат да болсо хаарыйт,
Ахун да болсо наалыйт. [М.-Ә.К., 02.04.2002].
- 0455 Ат жакшысы – аарывас бурак,
Катын жакшысы – жарыткан чырак. [А.Ә., 03.07.2000].
- 0456 Ат жакшысы – аркар соуру, гулжа сан,
кисе карын, эчки баш. [Ж.Йу., 18.02.2002].
- 0457 Ат жакшысы ашууда билинет,
Эр жакшысы – мэйлистә. [К.О., 08.01.2005].
- 0458 Ат жакшысы жарышта билинет,
Эр жакшысы чабышта билинет. [М.-Ә.К., 11.06.2001].

- ⁰⁴⁵⁹ Ат жакшысы жол арвытат,
Эр жакшысы мал арвытат,
Катын жакшысы жән арвытат.
[М.-Ә.К., 20.04.2003].
- ⁰⁴⁶⁰ Ат жакшысы жолдо билинет,
Катын жакшысы тойдо билинет.
[А.-М.К., 25.06.1997].
- ⁰⁴⁶¹ Ат жакшысы – канат,
Гәп жакшысы – санат.
[К.О., 13.06.2006].
- ⁰⁴⁶² Ат жакшысы эчки башлык, кыл мойунлук,
бир токумлук болот.
[Ж.Йу., 18.02.2002].
- ⁰⁴⁶³ Ат жакшысыны минип көр,
Тон жакшысыны кийип көр.
[А.Ә., 23.06.2001].
- ⁰⁴⁶⁴ Ат жок – энжәм дә жок.
[Ы.Э., 28.12.2000].
- ⁰⁴⁶⁵ Ат жок жерде эшек – улоо.
[М.Т., 29.09.1999].
- ⁰⁴⁶⁶ Ат жылдыз кууп качат,
Ит из кууп качат.
[Ө.Э., 23.10.2005].
- ⁰⁴⁶⁷ Ат кетти – арканы кошо кетти,
Баш кетти – бәрәкәси кошо кетти.
[З.Т., 30.12.1997].
- ⁰⁴⁶⁸ Ат көрвөгөн сарт ат көрсө,
Эр кайсы жака чапкылап,
Миневерип өлтүрөт.
А... көрвөгөн сарт а... көрсө,
Асты-үстүнөн каккылап,
С...геверип өлтүрөт.
[М.-Ә.К., 10.01.2005].
- ⁰⁴⁶⁹ Ат кызыгы аарыгычаң,
Эр кызыгы хаарыгычаң.
[А.Ә., 28.05.2011].
- ⁰⁴⁷⁰ Ат менен катындын сырты су:к.
[Ө.Э., 02.07.2002].

- 0471 Ат минбеген ат минсе,
Минип жүрүп өлтүрөт,
Катын алваган катын алса,
С...гип жүрүп өлтүрөт.
[К.О., 08.01.2005].
- 0472 Ат минбеген ат минсе,
Чава-чава кечкиртет,
Тон кийвеген тон кийсе,
Кага-кага эскиртет.
[К.О., 10.01.2005].
- 0473 Ат мингендики,
Агаркак кийгендики,
Апак бет сүйгөндүкү.
[М.-Э.К., 19.09.2002].
- 0474 Ат – мингендики,
Гэп – билгендики.
[М.Т., 04.07.2000].
- 0475 Ат мингениге карап басат.
[М.К., 06.05.2000].
- 0476 Ат мүдүрүлүп, жер тааныйт,
Эр мүдүрүлүп, эл тааныйт.
[А.Э., 29.09.1999].
- 0477 Ат озбойт, багуу озот,
Багуудан кийин бак озот.
[А.Э., 27.12.2003].
- 0478 Ат озбойт, оомат озот.
[Н.Ш., 01.06.2006].
- 0479 Ат оонаган жерде кыл калат.
[А.А., 10.06.2002].
- 0480 Ат оонаган жерде түлкү тойот.
[А.А., 31.12.2003].
- 0481 Ат оонаса, кылы калат,
Азамат өлсө, тулу калат.
[А.Э., 30.12.2000].
- 0482 Ат оонаса, түгү калат,
Жуурат төгүлсө, жугу калат.
[Ө.Э., 17.06.2004].

- ⁰⁴⁸³ Ат ордуну тай басат,
Ата ордуну уул басат.
[А.Ә., 25.04.2003].
- ⁰⁴⁸⁴ Ат өлө:р арыкчылык жок,
Эр өлө:р каамытчылык¹ жок.
[А.Тан., 23.07.2006].
- ⁰⁴⁸⁵ Ат өлсө энжэми калат,
Өгүз өлсө, гөнү калат.
[Ы.Э., 03.06.1997].
- ⁰⁴⁸⁶ Ат өлсө, соору калат,
Эр өлсө, ноому калат.
[Ө.Э., 30.12.2003].
- ⁰⁴⁸⁷ Ат өлсө – соору мурас,
Ага өлсө – жеңе мурас.
[А.А., 28.06.2002].
- ⁰⁴⁸⁸ Ат сабырсызы арык болот,
Эдэм сабырсызы гарып болот.
[А.Ә., 16.01.1998].
- ⁰⁴⁸⁹ Ат сатсаң, айылың менен кеңеш,
Кой сатсаң коңшуң менен кеңеш.
[А.Ар., 24.01.2004].
- ⁰⁴⁹⁰ Ат семирсе – айагынан,
Эдэм семирсе – кулагынан.
[А.Ә., 27.12.2003].
- ⁰⁴⁹¹ Ат сыйлаган кеч калвайт,
Эдэм сыйлаган ач калвайт.
[А.Ә., 10.06.2006].
- ⁰⁴⁹² Ат сынамак – бир күндүк,
Эр сынамак – миң күндүк.
[К.О., 31.12.2003].
- ⁰⁴⁹³ Ат сыноосу бир болот,
Куш сыноосу миң болот².
[А.Ә., 29.09.1999].
- ⁰⁴⁹⁴ Ат тавылса, энжэм жок.
[М.Э., 18.05.1997].

¹ *Каамытчылык* – жут, жутчулук.

² Кушту таптоо өтө кыйын д. м.

- 0495 Ат тапкыча аяк – улоо,
Тай тапкыча тайак – улоо. [Ө.Э., 21.04.2003].
- 0496 Ат тапкыча энжэм тап. [А.Э., 25.04.2003].
- 0497 Ат тапкыча энжэм тап,
Алтын тапкыча эсап тап. [А.Э., 25.04.2003].
- 0498 Ат туйагын тай басат,
Эр туйагын эркек бала басат. [А.Э., 28.12.2003].
- 0499 Ат хаарыса – эңги,
Катын хаарыса – бэңги. [Л.Г., 23.06.2004].
- 0500 Ат хаарыса, туйагы – басар-басбас,
Эр хаарыса, кулагы – угар-укбас. [Ж.Йу., 07.04.2003].
- 0501 Ат хаарыса – туйагыдан,
Эр хаарыса – кулагыдан. [З.Ө., 31.12.2003].
- 0502 Ат хаарыса – урунчаак,
Эр хаарыса – тарынчаак. [А.Э., 02.05.1998].
- 0503 Ат хадырын билвеген балдыр аарыйт,
Жэш хадырын билвеген балдыр хаарыйт. [М.-Ө.К., 05.03.2003].
- 0504 Ат хадырыны жүйөү билет,
Аш хадырыны ач билет. [Ж.Йу., 13.06.2003].
- 0505 Ат хадырыны минген билет,
Атар хадырыны мерген билет. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 0506 Ат хадырыны минген билет,
Тон хадырыны кийген билет. [А.Э., 30.12.2000].
- 0507 Ат харлаган эркектин,
Жүйөүлүк берсин сзэсин.

- Аш харлаган катыннын,
Ачтык берсин сээсин.
[А.Ә., 23.06.2001].
- ⁰⁵⁰⁸ Ат хыйалы кулагыдан билинет,
Ит хыйалы – куйругудан.
[А.Ар., 27.01.2004].
- ⁰⁵⁰⁹ Ат эле болсо, тулпар эмес,
Куш эле болсо, шумкар эмес.
[А.Ә., 13.06.2006].
- ⁰⁵¹⁰ Ата – акыл,
Эне – мээрим,
Ага-ини – кубат.
[К.О., 11.01.2005].
- ⁰⁵¹¹ Ата-баланын ортосуга
Алды каткан киришет.
Эр-зайыптын ортосуга
Эси кеткен киришет.
[Ө.Э., 22.07.2006].
- ⁰⁵¹² Ата балага так берсе, берет,
бак берэлвайт.
[М.-Ә.К., 25.06.2004].
- ⁰⁵¹³ Ата бар жерде агага гөп жок,
Эне бар жерде жеңеге гөп жок.
[А.Ә., 24.06.2006].
- ⁰⁵¹⁴ Ата даңкы менен кыз өтөт,
Мата даңкы менен бөз өтөт.
[М.-Ә.К., 06.04.2003].
- ⁰⁵¹⁵ Ата каргышы – ок,
Эне каргышы – пок.
[Ө.Э., 10.02.2003].
- ⁰⁵¹⁶ Ата кэсмиңи тэштэвэ.
[А.Ә., 30.12.2000].
- ⁰⁵¹⁷ Ата көргөн ат таргат,
Эне көргөн тон жават.
[К.О., 10.01.2005].
- ⁰⁵¹⁸ Ата көргөн ат чават,
Эне көргөн тон пычат.
[К.О., 10.06.2006].

- 0519 Ата көргөн ок куйат,
Эне көргөн тон пычат.
[Ы.Э., 07.07.1997].
- 0520 Ата көргөн уул атыңны алат,
Эне көргөн кыз пайандоз салат.
[Ж.Йу., 18.09.2003].
- 0521 Ата көргөн уул эшик ачат,
Эне көргөн кыз бакмал пычат.
[М.-А.К., 31.12.2003].
- 0522 Ата малы – чата малы.
[Ө.Э., 27.12.2004].
- 0523 Ата малы – чөчө малы.
[М.-Ө.К., 11.07.2004].
- 0524 Ата менен баланын ортосуга,
Алды каткан эдэм киришет.
Эр менен зайыптын ортосуга,
Эси кеткен эдэм киришет.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 0525 Ата насаатын укбаган бала –
Азаптан башы чыкбаган бала.
[И.Ч., 07.11.1997].
- 0526 Ата өлүп, бала калса –
Мурадыга жеткени.
Бала өлүп, ата калса –
Арманда омур өткөнү.
[М.-Ө.К., 02.04.2002].
- 0527 Ата өлүп, бала калса –
Мурадына жеткени.
Бала өлүп, ата калса –
Башынан бакыт кеткени.
[А.Ө., 06.02.2003].
- 0528 Ата – тайанган тоо,
Эне – соолвогон булак,
Бала – маңдайдакы шам чырак.
[К.О., 01.06.2006].
- 0529 Ата – так,
Эне – бак,
Бала – шак.
[Ж.Йу., 23.08.2003].

- ⁰⁵³⁰Ата – тыш чапан,
Эне – ич чапан.
[Ө.Э., 10.02.2003].
- ⁰⁵³¹Ата, уул, невре, чевире, тоончор, томпок –
онон кийин жок.
[А.В., 24.02.2004].
- ⁰⁵³²Ата хадырын балалуу болгондо билесиң.
[А.Ар., 29.01.2004].
- ⁰⁵³³Ата хадырыны ата болгонунда билесин,
Эне хадырыны эне болгонунда билесин.
[А.А., 30.12.1998].
- ⁰⁵³⁴Ата хадырыны билвеген,
Ата болуп жарытбайт,
Эне хадырыны билвеген
Эне болуп жарытбайт.
[М.К., 06.05.2000].
- ⁰⁵³⁵Атавыз – алвырган нур,
Апавыз – алп кара жер,
Канывыз – кайнап чыккан су:,
Жэнивиз – жүрүп турган жел.
[М.-Ө.К., 07.11.1997].
- ⁰⁵³⁶Ата-эненин мээри түшкөн балага
Алланын каары түшөт.
[К.О., 23.06.2004].
- ⁰⁵³⁷Ата-эненин хадыры
балалуу болгондо билинет.
[М.Э., 18.05.1997].
- ⁰⁵³⁸Атадан алтоо болсоң, жэн – жалыз.
[А.В., 12.05.2001].
- ⁰⁵³⁹Атадан – бала, аттан – тай.
[М.Т., 01.06.2001].
- ⁰⁵⁴⁰Атадан бала, аттан тай озот.
[А.Э., 10.06.2006].
- ⁰⁵⁴¹Атадан бала туулса жакшы,
Ата жолун кууса жакшы.
[Ж.Йу., 07.04.2003].
- ⁰⁵⁴²Атадан жакшы уул туулса,
Халктын камыны жейт.

- Атадан жаман уул туулса,
Халктын малыны жейт.
[М.Т., 10.06.2001].
- ⁰⁵⁴³Атадан жакшы уул туулса,
Эшиктеги башын төргө апарат.
Атадан жаман уул туулса,
Төрдөгү башын гөргө апарат.
[М.-Ө.К., 23.10.2005].
- ⁰⁵⁴⁴Атадан калган мал – мал эмес,
Ата малына ишенген бала – бала эмес.
[И.Ч., 17.01.1998].
- ⁰⁵⁴⁵Аталаны көп жесең заң татыйт.
[А.В., 23.02.2004].
- ⁰⁵⁴⁶Аталаңды койук чал,
Ишиңди худаага кой.
[И.А., 23.05.2004].
- ⁰⁵⁴⁷Аталаштан айылдаш жакын,
Энелештен эшиктеш жакын.
[А.Ө., 20.11.1999].
- ⁰⁵⁴⁸Аталаштан алтоо болгуча,
энелештен экөө болгон жакшы.
[А.Ө., 30.12.2000].
- ⁰⁵⁴⁹Аталуу жетим – ардак жетим,
Энелүү жетим – эрке жетим.
[А.В., 24.01.2004].
- ⁰⁵⁵⁰Аталуу жетим – мээлим жетим,
Энелүү жетим – жәрим жетим.
[А.Ө., 28.12.2003].
- ⁰⁵⁵¹Аталуу сагыр – арсыз сагыр,
Энелүү сагыр – эрке сагыр.
[А.Ө., 28.05.2011].
- ⁰⁵⁵²Аталуу уул – кожолуу кул.
[А.Ө., 28.12.2003].
- ⁰⁵⁵³Аталуу уулда мал болбойт.
[М.-Ө.К., 02.04.2002].
- ⁰⁵⁵⁴Атамда болсо – караймын,
Алаканымда болсо – жәләймин.
[М.-С.С., 24.07.2001].

- 0555 Атан өлсө – кому калат,
Атаң өлсө – ноому калат.
[А.Ә., 24.06.2004].
- 0556 Атан өлсө, сойулат,
Атаң өлсө, койулат.
[А.Ә., 06.02.2003].
- 0557 Атан өлсө, тайлак бар,
Кому жерде калвастыр.
Атасы өлсө, уулу бар,
Ноому жерде калвастыр.
[М.Т., 10.06.2001].
- 0558 Атан төө мас болсо,
тайлак төө менен дос болот.
[А.Ә., 01.01.2001].
- 0559 Атан төө мас болсо,
төө тайлак менен дос болот.
[Ж.Йу., 05.04.2003].
- 0560 Атан төө ойноктогон жылы жут болот.
[М.Т., 10.06.2001].
- 0561 Атанан жаман туулганды,
Бий кылам деп ойлово,
Арык койдун терисин,
Ий кылам деп ойлово.
[А.Ар., 24.01.2004].
- 0562 Атанын акы – худаанын акы.
[Н.Ш., 01.06.2006].
- 0563 Атанын гәви – алтын,
өзү – дөүлэт.
[М.-А.К., 10.11.1997].
- 0564 Атанын каргышы – ок,
Эненин каргышы – пок.
[А.В., 17.09.2001].
- 0565 Атанын көөнү балада,
Баланын көөнү талаада.
[А.Ә., 26.07.2002].
- 0566 Атанын малы балага буйрувайт.
[Ө.Э., 19.18.2001].
- 0567 Атанын малы мал болвойт.
[М.-Ә.К., 06.04.2003].

- 0568 Атанын малы пат түгөйт.
[М.Т., 04.07.2000].
- 0569 Атанын мээри түшсө,
Алланын каары түшөт.
[Ө.Э., 24.06.2006].
- 0570 Атанын тилини алваган уул
бийаванда калат.
[Ы.Э., 04.07.1997].
- 0571 Атаң барда аш-тойго бар – эл тааны,
Атың барда ашуулар аш – жер тааны.
[М.-А.К., 24.03.1998].
- 0572 Атаң барда эл тааны,
Атың барда жер тааны.
[М.-С.С., 28.07.2001].
- 0573 Атаң – мазар,
Энең – базар,
Балаң – эзэр.
[А.Ж., 26.05.2006].
- 0574 Атаң Манас эрдей бол,
Эзирет Ээли шердей бол.
[М.-А.К., 16.10.1997].
- 0575 Атаң – нур,
Энең – жер,
Каның – су:,
Жэниң – жел.
[Ж.Йу., 13.07.1997].
- 0576 Атаң өлсө – бийсиз калганың,
Катының өлсө – үйсүз калганың.
[А.Ө., 23.08.2003].
- 0577 Атаң өлсө, өлсүн,
Атаңды көргөн өлвөсүн,
Энең өлсө, өлсүн,
Энеңди көргөн өлвөсүн.
[А.В., 25.04.2003].
- 0578 Атаңа не кылсаң,
алдыңа шо келет.
[А.Ө., 08.02.2003].

- 0579 Атаңа не кылсаң,
балаңнан шону көрөсүң.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 0580 Атаңа нимне кылсаң,
алдыңа шо келет.
[М.-Ә.К., 25.01.2004].
- 0581 Атаңа тарынып, гөргө баравысың,
Ашка тарынып пок жейвисиң.
[А.В., 24.07.2006].
- 0582 Атаңа тарынып, жок дейвисиң,
Ашка тарынып пок жейвисиң.
[А.В., 14.04.2001].
- 0583 Атаңа тарынып – кайда барасың,
Энеңе тарынып – сайда каласың.
[А.А., 13.07.2004].
- 0584 Атаңа хызмат кылсаң,
Балаңан хызмат көрөсүң.
[А.Ә., 23.06.2001].
- 0585 Атаңда болсо – карайсың,
Алаканыңда болсо – жэлэйсиң.
[А.В., 02.03.2003].
- 0586 Атаңды жоо чапса, кошулуп чап.
[Ө.Э., 28.07.2001].
- 0587 Атаңды өлтүргөнгө энеңди бер.
[А.В., 30.05.2006].
- 0588 Атаңды сыйласаң, атыңды тарт,
Энеңди сыйласаң, тонунду жап.
[А.Ар., 25.01.2004].
- 0589 Атаңнын атасы – нур,
Энеси – жер,
Каны – су:,
Жэни – жел,
Өдэмнэн эдем туулуп,
Куралган эл.
[Ж.Йу., 04.07.1997].
- 0590 Атаңнын атыны унутба,
Энеңнин сүтүнү унутба.
[А.Ә., 01.01.2001].

- 0591 Атасы башка акылдуу болсо,
алысым деве,
Жатыны бирге жаман болсо,
жакыным деве.
[А.Ә., 02.05.1998].
- 0592 Атасы башка, аттан түш.
[А.Ә., 10.06.2006].
- 0593 Атасы башка менен койон уулава.
[К.О., 10.06.2006].
- 0594 Атасы бирдин аты бир,
Энеси бирдин даты бир.
[М.К., 15.02.1998].
- 0595 Атасы болушчаактын баласы урушчаак,
Энеси болушчаактын кызы ийлээк.
[А.Ә., 01.01.2001].
- 0596 Атасы борч алат,
Баласы харч кылат,
Бу дүниэ таза галат.
[М.-Ә.К., 09.07.1998].
- 0597 Атасы жакшы эйттирвөйт,
Сөөгү жакшы сөктүрвөйт.
[З.Ө., 27.08.2003].
- 0598 Атасы жаман анда-санда оңолот,
Энеси жаман ҳич оңолвойт.
[А.-М.К., 02.07.1998].
- 0599 Атасы жаман – анда-санда,
Энеси жаман – ҳич.
[А.Ә., 24.06.2006].
- 0600 Атасы жамандын бири жаман,
Энеси жамандын бээри жаман.
[М.-Ә.К., 10.01.2005].
- 0601 Атасы жаманнан акыл сурава.
[А.Ә., 24.06.2006].
- 0602 Атасы конгон журтка баласы дә конот.
[М.-А.К., 10.11.1997].
- 0603 Атасы өлгөн уктаптыр,
ач калган уктайэлваптыр.
[Ө.Э., 13.06.2002].

- ⁰⁶⁰⁴ Атасы өлгөндү да угузат.
[А.Ә., 08.02.2003].
- ⁰⁶⁰⁵ Атасы өлсө, уулу бар,
Ноому жерде калвайт.
Агасы өлсө, ини бар,
Тону жерде калвайт.
Атан өлсө тайлак бар,
Кому жерде калвайт.
[А.В., 22.01.2004].
- ⁰⁶⁰⁶ Атасы туруп, баласы сүйлөгөннөн түңүл,
Энеси туруп, кызы сүйлөгөннөн түңүл.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- ⁰⁶⁰⁷ Атасыга бэйири жоктун
ҳич кимге хайыры жок.
[Ж.Йу., 17.09.2003].
- ⁰⁶⁰⁸ Атасыга хайыры болвогоннун
ҳич кимге хайыры болвойт.
[А.А., 30.12.1998].
- ⁰⁶⁰⁹ Атасыз бала – адырдагы моло.
[К.О., 31.12.2003].
- ⁰⁶¹⁰ Атасыз жетим – жетим эмес,
энесиз жетим – жетим.
[А.О., 31.12.2003].
- ⁰⁶¹¹ Атасын сыйлаваганды
баласы сыйлавайт,
Энесин сыйлаваганды
эли сыйлавайт.
[А.Ә., 05.02.2000].
- ⁰⁶¹² Атасыны ат тепсе,
баласыны ит кават.
[М.К., 23.06.2001].
- ⁰⁶¹³ Атасыны билвеген баласыны бакбайт.
[Ы.Э., 05.03.2003].
- ⁰⁶¹⁴ Атэлваган мерген атынан көрөт,
Кайтып келип, катынынан көрөт.
[Ө.Б., 24.01.2004].
- ⁰⁶¹⁵ Атбашы менен Нарбашы,
Әжәли жетип, күн пүтсө,
Өр кайда калат эр башы.
[Ж.Йу., 13.06.2003].

- 0616 Атка бергис гунан бар,
Кызга бергис жуван бар. [М.Э., 18.05.1997].
- 0617 Атка мингенде өзүнү унутба,
Аттан түшкөндө атыңы унутба. [М.-Э.К., 17.05.1997].
- 0618 Атты такалап жатса,
Эшек путуну көтөрөт. [М.-А.К., 10.11.1997].
- 0619 Аткан атат, жаткан жейт. [А.Э., 28.12.2003].
- 0620 Аткан жерде ок калат,
Чычкан жерде пок калат. [Ө.Э., 24.06.2006].
- 0621 Аткан ок кайтып келвейт. [Ө.Э., 24.07.2001].
- 0622 Аткан таш менен айткән гәп
кайтып келвейт. [М.-Э.К., 25.06.2004].
- 0623 Аткан таш, чыккан жән
кайтып келвейт. [Ж.Йу., 07.04.2003].
- 0624 Атсыз үй болот,
ашсыз үй болвойт. [А.Э., 09.02.2003].
- 0625 Аттан айрылсаң да,
әнжәмдән айрылва. [А.Э., 25.04.2003].
- 0626 Аттан артса, эшек жейт,
Байдан артса, гәдәй жейт. [М.К., 23.06.2001].
- 0627 Аттан ат озбойт, оомат озот. [Ж.Йу., 31.12.2003].
- 0628 Аттан тай озот,
Атадан бала озот. [А.Э., 28.05.2011].
- 0629 Аттан – тай, эшектен – ходик. [З.Т., 01.10.2000].

- ⁰⁶³⁰Аттан түшкөн – бир айып,
Эшекке минген – эки айып.
[Ы.Э., 04.07.1997].
- ⁰⁶³¹Аттан түшкөн эшекке дэ минет,
жүйөү дэ жүрет.
[К.О., 31.12.2003].
- ⁰⁶³²Аттан түшсө да,
үзөңгүдөн түшбөйт.
[К.О., 31.12.2003].
- ⁰⁶³³Аттан түшсө да,
үзөңгүнөн түшбөптүр.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- ⁰⁶³⁴Аттуу жүйөүгө күлөт,
Бай гэдэйгэ күлөт.
[М.Т., 29.09.1999].
- ⁰⁶³⁵Аттуу мийман патат,
иттүү мийман патбайт.
[Ө.Э., 19.09.2003].
- ⁰⁶³⁶Аттууга жүйөү жетэлвайт,
Жүйөү жетсе аттууга,
Жолго тэштэп кетэлвайт.
[К.О., 12.01.2005].
- ⁰⁶³⁷Аттууга жүйөү жетэлвайт,
Экөүгө бирөө патэлвайт.
[А.Э., 25.04.2003].
- ⁰⁶³⁸Аттууга жүйөү тең эмес.
[М.К., 15.02.1998].
- ⁰⁶³⁹Аттууга жүйөү эш эмес.
[А.Ар., 24.01.2004].
- ⁰⁶⁴⁰Аттууга той көп,
Аштууга дос көп.
[А.Э., 28.12.2003].
- ⁰⁶⁴¹Аттуудан жүйөү озот,
Мингени жаман болсо.
Атанан бала озот,
Алты азаа аман болсо.
[М.-С.С., 24.07.2001].

- 0642 Аттуунун акыны жүйөү жевейт.
[А.Ә., 09.02.2003].
- 0643 Атты аарыганда көр,
Азаматты хаарыганда көр.
[Ж.Йу., 07.04.2003].
- 0644 Атты аарыганда көр,
Эрди хаарыганда көр.
[А.В., 23.01.2003].
- 0645 Атты алсаң, карап ал,
Туруп чычар болвосун,
Катын алсаң карап ал,
Чэйип ичер болвосун.
[Ж.Йу., 18.02.2002].
- 0646 Атты алсаң, сынап ал,
Туруп чычар болвосун.
Катын алсаң, сынап ал,
Чэйини чэйпәп ичер болвосун.
[А.Ә., 23.06.2001].
- 0647 Атты арыгыда көр,
Эрди гарывыда көр.
[А.В., 14.04.2001].
- 0648 Атты бастырган – арпа,
онон кийин – камчы.
[З.Т., 01.10.2000].
- 0649 Атты сүрлүү кылган – жалы,
Әдәмди сүрлүү кылган – малы.
[А.Ә., 02.05.1998].
- 0650 Атты тепбейт деп болвойт,
Итти капбайт деп болвойт.
[А.В., 17.09.2001].
- 0651 Аттын арыгы – хор,
Жигиттин гарывы – хор.
[М.Т., 18.12.2000].
- 0652 Аттын аты улук,
Төөнүн талпагы улук.
[А.В., 24.01.2004].
- 0653 Аттын бээри тулпар эмес,
Куштун бээри шумкар эмес.
[А.Ә., 28.12.2003].

- 0654 Аттын жакшы, жаманы
 Өнжәм салып үстүгө,
 Мингениңде билинет.
 Өдөмнин жакшы, жаманы
 Жолдош болуп алыс жол
 Жүргөнүңдө билинет.
 [Ы.Э., 04.07.1997].
- 0655 Аттын жакшысы жөшкө керек,
 Катын жакшысы харыга керек.
 [А.А., 30.12.2003].
- 0656 Аттын жаманы – ала,
 Катыннын жаманы – бөлөө.
 [А.-М.К., 03.08.2001].
- 0657 Аттын изи менен иттин изини айрылбаган өдөм
 ишкөргө чыгыптыр.
 [Ж.Йу., 05.06.1998].
- 0658 Аттын көркү өнжөмдө,
 Өдөмнин көркү эгинде.
 [А.Э., 25.04.2003].
- 0659 Аттын көркү жал менен,
 Сулуунун көркү жар¹ менен.
 [А.Э., 13.06.2006].
- 0660 Аттын сыры эгесиге мөөлим,
 Кыздын сыры энесиге мөөлим.
 [А.Э., 21.02.2004].
- 0661 Аттын сырын эгеси билет,
 Кыздын сырын энеси билет.
 [К.О., 29.01.2004].
- 0662 Аттын тепкени ар эмес,
 эшектин тепкени – ар.
 [А.В., 23.07.2006].
- 0663 Аттын тепкениге ат чыдайт,
 Иттин капканыга ит чыдайт.
 [М.-Ө.К., 09.07.1998].

---

¹ Жар – ойнош

- 0664 Аттын үркүнчөөгү жаман,
Эрдин коркунчаагы жаман. [М.-Ә.К., 25.01.2004].
- 0665 Аттын шору – арыглык,
Эрдин шору – гарывлык. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 0666 Аттын ырыскысы – тогуз,
Бирөөнү өзү алып, сегизини ээсиге берет. [М.-Ә.К., 07.06.1998].
- 0667 Аты аланын көзү тынч,
Катыны каранын өзү тынч. [Ө.Э., 27.12.2003].
- 0668 Аты арык, өзү гарып, өңү сарык,
Не болсо дэ, үзү жарык. [М.К., 23.06.2001].
- 0669 Аты бар, заты жок,
Ноому бар, хаты жок. [М.Т., 18.11.2000].
- 0670 Аты жакшы жигитке
Жолдун алыс-жакыны жок;
Катыны жакшы жигитке
Элдин алыс-жакыны жок. [К.О., 06.02.2003].
- 0671 Аты жаман жол жүрсө,
Аты аарывайт, өзү аарыйт. [М.-А.К., 10.11.1997].
- 0672 Аты жамандан жүйөү озот,
Атасы жамандан күйөү озот. [А.Ә., 25.04.2003].
- 0673 Аты өлүп, жүйөү калган жаман,
Катыны өлүп, тул калган жаман. [М.-А.К., 13.05.1997].
- 0674 Атыга карап – арпа,
Эдэмигэ карап – дасторкон. [Ы.Э., 30.03.2001].
- 0675 Атыңы арканда, анан Худаага тапшыр. [З.Т., 02.07.2000].

- ⁰⁶⁷⁶ Атың арык болсо – айап чап,
Отунуң аз болсо – айап жак.
[А.Ә., 09.01.2005].
- ⁰⁶⁷⁷ Атың болсо, ашка бар,
Тонуң болсо, тойго бар.
[А.В., 01.07.1999].
- ⁰⁶⁷⁸ Атың болсо, баладай сактап, жоодай мин.
[А.А., 24.07.2006].
- ⁰⁶⁷⁹ Атың жаман болсо – сойуп кутул,
Катының жаман болсо – койуп кутул.
[Ж.Йу., 08.04.2003].
- ⁰⁶⁸⁰ Атың жемекей болсо – берди худай,
Катының жемекей болсо – урду худай.
[Ж.Йу., 24.07.2002].
- ⁰⁶⁸¹ Атың жорго болсо – жол арвытат,
Жолдошуң молдо болсо – гәп арвытат.
[М.-А.К., 10.11.1997].
- ⁰⁶⁸² Атың чыккыча жәнің чыксын.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ⁰⁶⁸³ Атыңны камчы менен әйдәгичә,
жем менен әйдә.
[А.-М.К., 05.08.2001].
- ⁰⁶⁸⁴ Атыңы берве,
Атыңы берсең,
Әстә жүр деве.
[А.Ә., 21.02.2004].
- ⁰⁶⁸⁵ Атыңы берве,
Берсең, терлептир деве.
[Ы.Э., 07.07.1997].
- ⁰⁶⁸⁶ Атыңы досундай багып,
душманыңдай мин.
[З.Т., 01.10.2000].
- ⁰⁶⁸⁷ Атыңы досундай бак,
Душманыңдай чап.
[Ж.Йу., 08.11.1997].
- ⁰⁶⁸⁸ Атып, жазган жаман,
Әйтип, калган жаман.
[А.Ә., 10.06.2006].

- 0689 Атып, тийвей калган жаман,
Эйтип, кылвай калган жаман. [М.-А.К., 17.02.1998].
- 0690 Атыша кетсең – жоо болот,
Эйтишө кетсең – доо болот. [А.Э., 13.06.2006].
- 0691 Ахмак аарывайт,
Көсөө хаарывайт,
Питинө жарывайт. [Н.Д., 01.08.2003].
- 0692 Ахмак аарыганыны билвейт,
Көсөө хаарыганыны билвейт. [Ө.Э., 27.01.2003].
- 0693 Ахмак ахмакты издевей тават. [М.К., 06.05.2000].
- 0694 Ахмак ач калса, Алласын унутат,
Тойсо, тоовасын унутат. [К.О., 12.01.2005].
- 0695 Ахмак эдем аш бергенге муш берет. [А.-М.К., 07.07.1998]
- 0696 Ахмак байдан, акылдуу гэдэй артык. [К.О., 12.07.2004].
- 0697 Ахмак баштын азавыны аяк тартат. [З.Т., 01.10.2000].
- 0698 Ахмак болвосо, акылдууга сый жок. [Ж.Йу., 23.08.2003].
- 0699 Ахмак достон көрө,
акылдуу душман жакшы. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 0700 Ахмак жаңылса, досуну жемелейт,
Акылдуу жаңылса, өзүнү жемелейт. [К.О., 28.01.2004].
- 0701 Ахмак жуучу той бузат. [М.-А.К., 10.11.1997].
- 0702 Ахмак отунга бара:рда палтасын унутат,
Базарга бара:рда халтасын унутат. [Ж.Йу., 08.04.2003].

- 0703 Ахмак тамагыңы ичет,
тавагыңа чычат.
[Ж.Йу., 24.06.2004].
- 0704 Ахмак тузуну ичет,
туздугуна чычат.
[М.-Ә.К., 31.12.2003].
- 0705 Ахмак тууганнан зирек душман жакшы.
[С.К., 27.08.2003].
- 0706 Ахмакка айткән эсит гәп.
[К.О., 28.01.2004].
- 0707 Ахмакка да акыл азуу чыгат.
[К.О., 28.01.2004].
- 0708 Ахмакка жол баштатба,
Калмакка кол баштатба.
[Ж.Йу., 08.04.2003].
- 0709 Ахмакка – токмок.
[Ә.Ә., 18.06.2004].
- 0710 Ахмакты зор тутба,
Акылдууну хор тутба.
[А.В., 30.03.2001].
- 0711 Ахмакты сыйласаң,
тең болдум деп ойлойт.
[К.О., 08.07.2004].
- 0712 Ахмактын акылы түштөн кийин кирет,
Иш өткөннөн кийин бээрени билет.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 0713 Ахмактын акылы түштөн кийин кирет,
Ырысы жоктун ити ууру кеткеннен кийин үрөт.
[А.Ә., 05.02.2000].
- 0714 Ахмактын досу – аңкоо,
Жалтактын досу – жалкоо.
[А.Ә., 21.02.2004].
- 0715 Ахмактын сәзәси – токмок.
[А.Ә., 23.06.2001].
- 0716 Ахмактын сөзү ахмакка өтөт.
[А.-М.К., 03.08.2001].

- 0717 Ахмактын тапканыны ач көз жейт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 0718 Ахур толгон мал күтүп, дөөлөтмөн бол,
Азоо күлүк ат минип, сөөлөтмөн бол. [М.-А.К., 17.03.1998].
- 0719 Ач азавын ток билвейт,
Дэрт азавын сак билвейт. [Ө.Э., 12.07.1997].
- 0720 Ач аландайт, ток тороңдойт. [А.Ө., 24.06.2004].
- 0721 Ач арсландан ток доңуз аала. [А.В., 27.04.2003].
- 0722 Ач арсландан – ток доңуз,
Ач молдодон – ток кафир. [А.О., 28.06.2002].
- 0723 Ач адэм ток болоорун ойловойт,
Ток адэм ач болоорун ойловойт. [М.-Ө.К., 06.04.2003].
- 0724 Ач адэмнин карны тойсо дә көзү тойвойт. [М.К., 08.07.1997].
- 0725 Ач адэмнин уйкусу келвейт. [М.-А.К., 10.11.1997].
- 0726 Ач бала ток бала менен жүрвөйт,
Ток бала ач баланын ач экенин билвейт. [Ы.Э., 05.03.2003].
- 0727 Ач бала ток бала менен ойновойт,
Ток бала ач баланы ач экен деп ойловойт. [М.-Ө.К., 25.01.2004].
- 0728 Ач бала ток бала менен ойновойт,
Ток бала ач кала:рыны ойловойт. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 0729 Ач баланын эңсегени – тамак,
Ток баланын эңсегени – жомок. [К.О., 10.06.2006].
- 0730 Ач бийден ток ит жакшы,
Ач молдодон ток кафир жакшы. [Ө.Т., 01.01.2001].

- 0731 Ач болсоң, атаннын погу элвэ татыйт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 0732 Ач бөөрү арсланга дэ кол салат. [З.Т., 14.07.1997].
- 0733 Ач бөөрү и:нде жатбайт. [Э.Э., 27.05.2006].
- 0734 Ач ит – каваак,
Ач эдэм – орой. [А.Э., 08.04.2003].
- 0735 Ач ит кэлтэктэн коркбойт. [М.-Э.К., 25.06.2004].
- 0736 Ач ит кутурган иттен жаман. [Ж.Йу., 04.07.2001].
- 0737 Ач иттин көтүнү сук ит жэлэйт. [М.-Э.К., 10.01.2005].
- 0738 Ач иттин көтүнү сук ит
ток да болсо жэлэйт. [А.-М.К., 02.08.2001].
- 0739 Ач иттин ойудан пок кетбейт. [М.-А.К., 10.11.1997].
- 0740 Ач калган айыл гыдырат. [К.О., 13.06.2006].
- 0741 Ач калган кул аш тандавайт,
Кеч калган кул үй тандавайт. [Э.Э., 10.02.2003].
- 0742 Ач калган кулга бээри – хэлэл,
Арам өлгөн мал – хэлэл. [М.Т., 21.06.1997].
- 0743 Ач калган уктавайт,
Атасы өлгөн уктайт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 0744 Ач калганга казан астырва,
Үшүгөнгө от жактырва. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 0745 Ач калсаң да ашык этини жеве,
Ток болсоң да томук этини тэштэвэ. [А.Ар., 27.01.2004].

- 0746 Ач карын тойот,
ач көз тойвойт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 0747 Ач кәфирдән кач, кәфир.
[М.-Ә.К., 09.08.2001].
- 0748 Ач – кекирет, ток – осурат.
[А.О., 26.01.2003].
- 0749 Ач көз арыкмын дейт,
Ууру гарыпмын дейт. [Ж.Йу., 04.07.1997].
- 0750 Ач көз атты жүгү менен,
Төөнү түгү менен жутат. [А.Ә., 02.05.1998].
- 0751 Ач көз әдәм тойвойт,
Тойсо да, ач көздүгүнү койвойт. [К.О., 23.01.2003].
- 0752 Ач көз байыса, ачка уктайт.
[А.Ар, 29.01.2004].
- 0753 Ач көздүн көзү дә тойвойт,
өзү дә тойвойт. [З.Т., 04.02.2002].
- 0754 Ач кулагым тынч кулак.¹
[Ж.Йу., 17.09.2003].
- 0755 Ач мал – бар мал,
Ток мал – жок мал. [Ж.Йу., 02.04.2002].
- 0756 Ач малым – бар малым,
Ток малым – жок малым. [Ж.Йу., 08.04.2003].
- 0757 Ач мергеннин уусу жүрвөйт.
[Ө.Э., 17.06.2004].
- 0758 Ач мусулмандан ток капыр жакшы.
[А.-М.К., 01.08.2001].

---

¹ Реми Дор бул макалдын: “aç tamagım tınç kulagım” деген вариантын жазып алып, француз тилине: “mon gosier est affamé, mes oreilles sont tranquilles” деп которгон (*Remi Dor*, p. 201).

- ⁰⁷⁵⁹ Ач нандуу болсом дейт,
Ток тондуу болсом дейт.
[Ө.Э., 23.06.2006].
- ⁰⁷⁶⁰ Ач не жевесин,
Ток не девесин.
[М.-С.С., 11.06.2001].
- ⁰⁷⁶¹ Ач тойот, ач көз тойвойт.
[К.О., 23.06.2004].
- ⁰⁷⁶² Ач хадырын ток билвейт.
[Ж.Йу., 10.02.2003].
- ⁰⁷⁶³ Ач хадырыны ток билвейт,
Жок хадырыны бар билвейт.
[И.Ч., 21.06.1997].
- ⁰⁷⁶⁴ Ач хадырыны ток билвейт,
Оору хадырыны соо билвейт.
[К.О., 12.01.2005].
- ⁰⁷⁶⁵ Ач – эсинейт, ток – кекирет.
[М.-С.С., 28.07.2001].
- ⁰⁷⁶⁶ Ачарчылык болсо,
Бай баласы алдын өлөт.
[Ж.Йу., 18.09.2002].
- ⁰⁷⁶⁷ Ачба сырың досуңа –
О да айтат досуңа.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ⁰⁷⁶⁸ Ачка жүрүп жыйган ак акча
кара күндө жумшалат.
[А.-М.К., 11.05.2006].
- ⁰⁷⁶⁹ Ачка калган не жевейт,
Азапта калган не девейт.
[А.В., 30.09.1999].
- ⁰⁷⁷⁰ Ачка өлгөннүн гөрү жок.
[Ө.Э., 30.04.2003].
- ⁰⁷⁷¹ Ачкан карын тойунат,
Аарыган ат семирет.
[М.-А.К., 20.05.1997].
- ⁰⁷⁷² Ачкан карын тойунат,
Ачылган этек жавылат.
[Ө.Т., 18.11.2000].

- 0773 Ачканнын Алласы бар,
Тойгоннун тоовасы бар. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 0774 Ачтыгыңды тойгондо унутба. [З.Т., 12.07.2004].
- 0775 Ачтык аш тандатбайт,
Ашыглык жэш тандатбайт. [А.Э., 04.08.2004].
- 0776 Ачтын аңы болвойт,
Токтун тоовасы болвойт. [А.Э., 04.07.1998].
- 0777 Ачтын көөнү – нанда,
Токтун көөнү – иманда. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 0778 Ачтын өзү тойсо да көзү тойвойт,
Тойсо да тойводум деп ойлойт. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 0779 Ачуу – акылдын душманы,
Ахырыда болот пушманы. [А.Э., 04.08.2004].
- 0780 Ачуу алдын жүрөт,
Акыл кийин жүрөт. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 0781 Ачуу гәп – зээрдин зээри,
Ширин гәп – көңүлгө дәри. [Ө.Э., 17.06.2004].
- 0782 Ачуу – душман,
Акыл – дос. [А.Э., 04.07.1997].
- 0783 Ачуу келсе, акыл кетет. [А.Э., 04.08.2004].
- 0784 Ачуу терден – дээмдүү тамак,
Аңкоо эрден – паамдуу бала. [А.-М.К., 25.06.1997].
- 0785 Ачуу – шәйтән,
Акыл – дос. [Т.К., 17.05.1997].

- 0786 Ачуу – шэйтэннин иши. [А.Э., 12.09.2002].
- 0787 Ачуулуу башта акыл болвойт. [Э.Э., 27.05.2006].
- 0788 Ачуулуу башта акыл болвойт –
Эйткэн гәпкә макул болвойт. [Ы.Э., 28.12.2000].
- 0789 Ачуулуу дувананын хуржуну бош. [З.Т., 14.07.1997].
- 0790 Ачуулууга – савыр,
Ач көзгө – шүкүр. [Э.Э., 13.06.2006].
- 0791 Ачуулуунун алдында турва. [А.Э., 13.07.1997].
- 0792 Ачуулуунун аркасыдан барва,
Астынан да чыга калва. [К.О., 10.06.2006].
- 0793 Ачуунун айагы – пушманлык. [Ө.Т., 01.01.2001].
- 0794 Аччылыкта агар алтыннан
бир жутум жарма жакшы. [Ы.Э., 11.06.2001].
- 0795 Ачык болсо дә туз жакшы,
Аксак болсо дә кыз жакшы. [Ө.Т., 02.08.2001].
- 0796 Ачык кавак – ырыска,
Пүркөк кавак – урушка. [А.-М.К., 10.11.1997].
- 0797 Ачык көттү ит жәләйт. [М.-Ә.К., 25.01.2004].
- 0798 Ачык менен тәттени таткан билет,
Узак менен чукулду баскан билет. [А.О., 10.06.2006].
- 0799 Ачык ооз ач калвайт,
Ат сыйлаган кеч калвайт. [Ж.Йу., 27.01.2003].

- 0800 Ачык эшик бэлээмэт,
Жавык эшик салаамат. [М.-Э.К., 23.10.2005].
- 0801 Ачылган соолот,
Ийлэгэн күлөт. [Ж.Йу., 23.08.2003].
- 0802 Аш – аркак,
Эгин – эриш. [Ө.У., 12.03.2005].
- 0803 Аш – аттуунуку,
Той – тондуунуку. [К.О., 11.01.2005].
- 0804 Аш – байдан,
Өжөл – худайдан. [Т.К., 17.05.1997].
- 0805 Аш бар жерде – казан,
Молдо бар жерде – азан. [М.-С.С., 28.07.2001].
- 0806 Аш бергенге муш бербе. [М.-А.К., 14.11.1997].
- 0807 Аш бергенге муш берген – ахмак. [М.-А.К., 10.11.1997].
- 0808 Аш да – саардыкы,
Иш да – саардыкы. [З.Ө., 19.02.2002].
- 0809 Аш жаманы – митэн,
Эл жаманы – кутан. [А.А., 08.07.2004].
- 0810 Аш – каруулаш,
Тон – сатуулаш. [А.А., 13.08.2003].
- 0811 Аш көп болсо, хаада көп,
Хаада көп жерде соода көп. [А.В., 06.07.1997].
- 0812 Аш кээси күннүн,
Баш кээси жылдын. [М.-С.С., 24.07.2001].

- 0813 Аш палваны болсоң дә,
сөз палваны болво. [М.Т., 29.12.2000].
- 0814 Аш турган жерге оору турвайт. [А.-М.К., 19.05.1997].
- 0815 Аш турган жерде дөрт турвайт. [М.-Ә.К., 01.06.2006].
- 0816 Аш хадырыны ток билвейт,
Оору хадырыны соо билвейт. [А.В., 17.09.2001].
- 0817 Ашка тойгон – бар,
Жәшкә тойгон – жок. [К.О., 01.06.2006].
- 0818 Ашкан ашыңды итиңден айава. [К.О., 12.01.2005].
- 0819 Ашты аш кылган – тузу,
Әдәмди баш кылган – сөзү. [Ә.Э., 17.06.2004].
- 0820 Ашты баштык ичбейт, баш ичет. [А.Й., 22.07.2006].
- 0821 Ашты куруткан – ак,
Элди куруткан – бек. [К.О., 04.01.2005].
- 0822 Аштын дээмини таткан билет,
Жол узагыны баскан билет. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 0823 Аштын көркү тузда,
Әдәмнин көркү сөздө. [К.О., 21.06.2004].
- 0824 Аштын тузун таткан билет,
Кыздын сырын баккан билет. [Ә.Э., 29.01.2004].
- 0825 Ашы болвосо да оту болсун,
Өзү болвосо да аты болсун. [Ә.Э., 24.01.2004].
- 0826 Ашыга жәрәшә тавагы,
Ишиге жәрәшә акысы. [А.-М.К., 21.05.1997].

- 0827 Ашык ак сүйлөйт,
Таш так сүйлөйт.
[А.Ә., 29.04.2003].
- 0828 – Ашык аткан – азат,
Топ ойногон – тозот,
Кой күтүп, көтөн жеген – озот, – десе:
– Ашык аткан – арзанчылык,
Топ ойногон – токчулук,
Кой күтүп, көтөн жеген – жокчулук, – дептир.
[М.-Ә.К., 06.04.2003].
- 0829 Ашык аткан – арзанчылыка,
Топ ойногон – токчулука,
Кой күтүп, көтөн жеген – жокчулука.
[М.-Ә.К., 11.01.2005].
- 0830 Ашык дөүлөт баш жарвайт,
Ашыкча болуп хич калвайт.
[К.В., 29.01.2004].
- 0831 Ашык ойногон – азат,
Топ ойногон – тозот,
Кой күтүп, көтөн жеген – озот.
[А.Ә., 31.07.2003].
- 0832 Ашык этини ач калсаң да жеве,
Томук этини ток болсоң да же.
[К.О., 12.01.2005].
- 0833 Ашыккан иштин чаласы көп.
[А.-М.К., 23.10.1999].
- 0834 Ашыккан кыз эрге жетбейт,
Эрге жетсе да, этек-пеши жерге жетбейт.
[З.Д., 12.06.2001].
- 0835 Ашыктын көзү көр, кулагы кэр.
[К.О., 13.06.2006].
- 0836 Ашыкча дөүлөт баш жэрвөйт.
[Ө.Э., 30.06.2002].
- 0837 Ашыкча жеген – азап,
Аз-аздан жеген – лэззэт.
[М.-А.К., 10.11.1997].

- 0838 Ашың болвосо да,
Кавагың-кашың болсун.
[И.Ч., 07.11.1997].
- 0839 Ашың менен тавагың болвосо дә,
Кашың менен кавагын болсун.
[Ж.Йу., 10.06.2002].
- 0840 Ашың калса калсын,
ишиң калвасын.
[А.Ә., 29.09.1999].
- 0841 Ашың көп болсо, эшиң көп.
[А.Ә., 04.08.2004].
- 0842 Ашыңа – бэрэкэт,
Башыңа – дөвлэт.
[Г.Ч., 02.04.2001].
- 0843 Ашыңа не салсаң,
кашыгыңа шо чыгат.
[Ы.Э., 04.07.1997].
- 0844 Ашыңа не туурасаң,
кашыгыңа шо чыгат.
[А.А., 12.06.1999].

– Ә –

- 0845 Әвийрди жапкан – бөз,
Әдәмни тапкан – сөз.
[Ы.Э., 11.06.2001].
- 0846 Әвийрими жапкан – ала чапаным,
Уйатымы жапкан – уул-кызым.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 0847 Әвийриңни жэшиңнэн сакта,
Әдэвиңни башынан сакта.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 0848 Әдэви жок жигит –
жүгөнү жок атка окшош,
Өзүңкү дә болсо,
бир бегэнэ жатка окшош.
[А.О., 10.06.2006].
- 0849 Әдэм ала:рыга калганда эстеп алат,
Бере:риге келгенде унутуп калат.
[М.-Ә.К., 11.04.1998].

- 0850 Эдәм аласы – ала,
Сөз аласы – бэлээ. [Ж.Йу., 27.01.2003].
- 0851 Эдәм аласы ичиде,
Жылкы аласы тышыда. [Р.Т., 28.05.2001].
- 0852 Эдәм аман болсо, алтын аяктан су: ичет. [Ө.Э., 21.06.2004].
- 0853 Эдәм арыгыны баксаң,
Оозу-мурдуң пок этет.
Мал арыгыны баксаң,
Оозу-мурдуң жоо этет. [Ө.Э., 28.07.2001].
- 0854 Эдәм арыгыны баксаң,
Оозу-мурдуңу пок этет.
Мал арыгыны баксаң,
Оозу-мурдуңу май этет. [Ө.Э., 30.06.2002].
- 0855 Эдәм ашка тойсо тойот, жәшкә тойвойт. [Ө.Э., 23.06.2006].
- 0856 Эдәм, әдәм деген менен әдәм болвойт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 0857 Эдәм – әдәм менен әдәм. [Ө.Э., 26.01.2004].
- 0858 Эдәм, әдәмди түгөткөн – бир дәм. [А.В., 13.05.2001].
- 0859 Эдәм базары әдәм менен. [Ө.Э., 01.05.2003].
- 0860 Эдәм бактын конгонуну билвейт,
учканыны билет. [М.Ч., 17.05.1997].
- 0861 Эдәм баласы бир туулат, бир өлөт. [А.В., 30.03.2001].
- 0862 Эдәм баласыга жакшылык жәрәшбәйт. [З.Т., 13.06.1999].
- 0863 Эдәм баскан жол менен әдәм басат. [З.Т., 11.06.2001].

- 0864 Өдөм болотыган бала погудан тэйин.
[М.-С.С., 28.07.2001].
- 0865 Өдөм болотыган баланын
Киши менен иши бар.
Өдөм болвос баланын
Киши менен не иши бар.
[М.-С.С., 07.08.2001].
- 0866 Өдөм – жэңгэл: эгизи бар, пасы бар.
[Ө.Э., 23.02.2004].
- 0867 Өдөм жетисинде не болсо,
жетимишинде дэ шо болот.
[А.А., 09.07.1997].
- 0868 Өдөм – изэткэ, айван – отко.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 0869 Өдөм не кылса, өзүгө кылат.
[Ө.Т., 28.09.1998].
- 0870 Өдөм не тапса, тилиден тават.
[К.О., 25.01.2004].
- 0871 Өдөм сөзүдөн бэйлэнэт,
Кэлэ мүүзүдөн бэйлэнэт.
[М.-А.К., 10.11.1997].
- 0872 Өдөм сөзүдөн кармалат.
[М.К., 04.05.1999].
- 0873 Өдөм сөзүнөн тутулат,
Кэлэ мүүзүнөн тутулат.
[Ж.Йу., 09.01.2005].
- 0874 Өдөм хаарыйт, көңүл хаарывайт.
[Ы.Э., 30.09.1999].
- 0875 Өдөм хадырыны эдөм билет,
Өдөм болөлваган нени билет.
[М.-Ө.К., 24.10.1999].
- 0876 Өдөм чүйлөсүдөн семирет,
мал – сыртыдан.
[Ө.Э., 10.06.2006].
- 0877 Өдөм эккенини орот.
[Ж.Йу., 10.02.2003].

- 0878 Эдэмгэ жакшылык кылсам билбеди дебе –
Ээлэм унутса да, калам унутбайт. [М.-С.С., 07.08.2001].
- 0879 Эдэмгэ жакшылык кылсаң, жамандык ойлойт.
[Ы.Э., 06.07.2000].
- 0880 Эдэмгэ өлүм хак.
[А.В., 22.01.2004].
- 0881 Эдэмгерчилик атаңнан улук.
[Ө.Э., 01.03.2003].
- 0882 Эдэмдөн – эрэкэт,
Алладан – бэрэкэт.
[Ө.Т., 28.09.1998].
- 0883 Эдэмдөр гөптөн калганда таштарга тил пүтөт.
[М.-Ө.К., 03.02.2001].
- 0884 Эдэмдөр сүйлөвөй калса, таштар сүйлөп баштайт.
[А.-М.К., 02.10.1999].
- 0885 Эдэмдөр тилден калганда таш сүйлөйт.
[Ж.Йу., 14.07.1998].
- 0886 Эдэмди атак бузат,
Айылды чатак бузат.
[Ө.Э., 21.06.2004].
- 0887 Эдэмди эдем кылган дө – мал,
Жаман кылган дө – мал.
[А.-М.К., 06.04.1999].
- 0888 Эдэмди билгиң келсе,
жолдош болуп жолго чык.
[М.-А.К., 24.03.1998].
- 0889 Эдэмди дэрт жейт,
Жыгачты курт жейт.
[Ж.Йу., 02.04.2002].
- 0890 Эдэмди жөшөткөн – үмүт.
[М.К., 04.02.2001].
- 0891 Эдэмди сөзүнөн кармайт,
котозду – мүүзүнөн.
[А.О., 09.02.2003].

- 0892 Эдэмдин агы да бар, погу да бар.
[Ж.Йу., 23.08.2003].
- 0893 Эдэмнэн арга качып кутулвайт.
[А.В., 30.03.2001].
- 0894 Эдэмнин акыргы күнү хош болсун,
Алды жагы бош болсун.
[М.-Ә.К., 04.07.2000].
- 0895 Эдэмнин эдэмдиги ачуусу келгенде билинет.
[А.-М.К., 21.05.1997].
- 0896 Эдэмнин биринчи душманы – тили,
Экинчи душманы – хуйу.
[А.-М.К., 01.06.1999].
- 0897 Эдэмнин жакшы-жаманы сөзүдөн билинет,
Кэсэлдин оор-жеңили көзүдөн билинет.
[М.-Ә.К., 11.04.1998].
- 0898 Эдэмнин жакшы-жаманы үзүдөн билинет,
Үзүдөн болвосо, сөзүдөн билинет.
[Ә.Э., 23.01.2004].
- 0899 Эдэмнин жакшысы өлгөндө билинет,
Аттын жакшысы мингенде билинет.
[А.-М.К., 14.10.1997].
- 0900 Эдэмнин көркү – чүпөрөк,
Жыгачтын көркү – жалвырак.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 0901 Эдэмнин күнү эдэм менен.
[Ж.Йу., 24.07.2002].
- 0902 Эдэмнин өзүгө карава, сөзүгө кара.
[А.-М.К., 21.05.1997].
- 0903 Эдэмнин пэнтини шэйтэн билвейт.
[З.Т., 13.06.1999].
- 0904 Эдэмнин түсүнү көр дэ, сөзүнү ук.
[Ш.Э., 25.01.2004].
- 0905 Эдэмнин хадыры өлгөндө билинет,
Пычактын хадыры сынганда билинет.
[З.Т., 12.07.2004].
- 0906 Эдэмнин чыккан жери – пейиш.
[М.К., 04.02.2001].

- 0907 Эдәпти бейәдәптән үйрөн.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 0908 Эдәпти кимден үйрөндүң десе,
эдәпсиздән дептир.
[Ж.Йу., 12.03.1999].
- 0909 Эдәптүү алкыш алат,
Эдәпсиз каргышка калат.
[М.-А.К., 10.11.1997].
- 0910 Эдәптүү бала – арлуу,
Эдәпсиз бала – чирлүү.
[Ж.Йу., 29.01.2001].
- 0911 Эдәптүү бала – атанын ары,
Эдәпсиз бала – атаны шору.
[М.-Ә.К., 25.06.2004].
- 0912 Эддини билвеген эзәли оңолвойт.
[З.Т., 13.06.1999].
- 0913 Эдегенде тай озот,
Барып-барып сары таман ат озот.
[Ә.Ә., 10.06.2007].
- 0914 Эдил әдәм эл баштайт,
Аалым әдәм жол баштайт.
[Ә.Ә., 14.01.2005].
- 0915 Эдил бий аз сүйлөйт,
Залым бий көп сүйлөйт.
[Ж.Йу., 24.07.2002].
- 0916 Эдил бий ачык сүйлөйт,
Залым бий басып сүйлөйт.
[Ж.Йу., 13.06.1999].
- 0917 Эдил иштин аркасы жакшы.
[Ж.Йу., 24.07.2002].
- 0918 Эдисе әнчекеликтен болот.
[И.Ч., 02.04.2001].
- 0919 Әжәл әйттирвәй келет.
[Ә.Ә., 27.01.2004].
- 0920 Әжәл жетбей, кул өлвөйт.
[М.-Ә.К., 05.06.1997].
- 0921 Әжәл жетбей өлмөк жок.
[Ж.Йу., 01.04.2000].

- 0922 Өжэл каш менен кавактын ортосунда. [М.-Ө.К., 04.07.2000].
- 0923 Өжэл келсе, баш оору – бээнә. [Ж.Йу., 14.03.1999].
- 0924 Өжэл менен мийман эйтип келвейт. [Ө.Э., 19.09.2003].
- 0925 Өжэл эрте келвейт, кеч келвейт,
вахтында келет. [Ж.Йу., 28.09.1998].
- 0926 Өжэлгә чээрә жок,
Эйтәргә бээнә жок. [М.Т., 12.07.1997].
- 0927 Өжәлдән башка эр неменин чээрәси вар. [М.-Ө.К., 30.03.2001].
- 0928 Өжәлдүү карга бүргүт менен ойнойт. [Ж.Йу., 24.07.2002].
- 0929 Өжәлдүү кийик адырга качат. [Ж.Йу., 24.07.2004].
- 0930 Өжәлдүү кийикке ай караңгыда аткан ок тийет. [Ш.Э., 25.01.2004].
- 0931 Өжәлдүү кийиктин айагы тынчывайт. [Ж.Йу., 13.06.1999].
- 0932 Өжәлдүү чычканга ач мышык жолугат. [Ж.Йу., 24.07.2004].
- 0933 Өжәли жетбеген кул өлвөйт. [Ө.Э., 28.12.1997].
- 0934 Өжәли жеткен – өлөт,
Азавы болгон – көрөт. [М.-А.К., 10.11.1997].
- 0935 Өжәли жетсе, әдәм өлөт,
Казаасы жетсе, хан өлөт. [Ж.Йу., 07.04.2003].
- 0936 Өзәлтән жоо эл болвойт,
Кум жыйылып бел болвойт. [А.Ә., 27.08.2002].
- 0937 Өззе чаптан пүткөн,
Эректе – оңнон. [М.У., 13.09.2002].

- 0938 Өззенин сырыны эззе билет,
Эрдин сырыны эр билет. [А.О., 28.12.2003].
- 0939 Өззенин тилини эззе билет. [З.Т., 05.07.1999].
- 0940 Өззесиз үй – кушсуз уйа. [Ы.Э., 07.07.1997].
- 0941 Өззесиз үй – су:суз тегирмен. [М.К., 04.02.2001].
- 0942 Өзил айтсэң, адил айт,
Тамаша айтсэң, таамай айт. [Ж.Йу., 29.01.2001].
- 0943 Өй деген атасы жок,
Кой деген кожоу жок. [Ө.Э., 04.01.2005].
- 0944 Өйдөй кел деген малдын алтоо жоголот,
Көрө кел деген малдын көвү жоголот. [К.О., 08.07.2004].
- 0945 Өйлө – алтоо,
Акыл – жетөө. [М.-Ө.К., 11.01.2005].
- 0946 Өйлэнгэн оору алвай койвойт. [А.Э., 05.03.2003].
- 0947 Өйнекке кандай карасаң
үзүң шондой көрүнөт. [М.-Ө.К., 11.06.2001].
- 0948 Өйрөн жакбаганга топо да жакбайт. [А.В., 30.05.2006].
- 0949 Өйрөн ичкен кутулат,
Жугуну жэлэгэн тутулат. [Ы.Э., 05.03.2003].
- 0950 Өйрөн ичкен кутулду,
Тавак жэлэгэн тутулду. [А.-М.К., 02.08.2001].
- 0951 Өйрөн сураган челегини жэширвэйт. [А.Э., 13.06.2006].
- 0952 Өйрөни жок, булкак талашат. [А.-М.К., 02.08.2001].

- 0953 Өйтөлваган сөз бузат,
Пычөлваган бөз бузат.
[Ж.Йу., 20.08.2001].
- 0954 Өйтө:р накылы жоктун,
Тава:р акылы жок.
[Ж.Йу., 24.07.2004].
- 0955 Өйтбөсөң сырың ким билет,
Ачбасаң үзүң ким көрөт.
[Ө.Э., 25.01.2004].
- 0956 Өйтилө:р гөп өйтилвөй калвайт.
[Ж.Йу., 11.04.1998].
- 0957 Өйтилвөгөн сөз гарып,
Үйдө калган кыз гарып.
[А.Э., 13.06.2006].
- 0958 Өйтилгөн гөп – атылган ок,
Чыга:ры бар, кайта:ры жок.
[Ы.Э., 07.07.1997].
- 0959 Өйтип койсо – соңгулукка,
Жиреп койсо – сойгулукка.
[М.-Ө.К., 20.10.2001].
- 0960 Өйтип кылган иштин айывы жок.
[А.Э., 13.06.2006].
- 0961 Өйтишин өйттим, дешин дедим,
Укса укту, укбаса, эсиден чыкты.
[М.-Ө.К., 11.04.1998].
- 0962 Өйткөн башка,
Өйткөнүни кылган башка.
[М.-А.К., 17.09.1997].
- 0963 Өйткөн сөз – аткан ок,
кайтанып алөлвайсын.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 0964 Өйткөн сөз менен аткан ок кайтып келвейт.
[Ш.Э., 25.01.2004].
- 0965 Өйткөн ушакчы эмес,
Өйтө келген – ушакчы.
[Ө.Э., 10.02.2003].

- 0966 Өйткэнди эр ким билет,
Ымдаганды зирек билет. [А.Ә., 13.06.2006].
- 0967 Өйткэннин оозу жаман,
Ийлэгэннин көзү жаман. [Ө.Э., 07.02.2003].
- 0968 Өйтмөйинчө ким билет,
Ачмайынча ким көрөт. [А.Ә., 13.06.2006].
- 0969 Өйтсө укбаган сөз арзан,
Сатса өтбөгөн бөз арзан. [Ж.Йу., 01.01.2001].
- 0970 Өйттирвэй бил,
Сураатбай бер. [М.-А.К., 10.11.1997].
- 0971 Өйттирип кылган – жаманнын иши. [А.Ә., 13.06.2006].
- 0972 Өкөм го – өз, жеңем – жат. [Ы.Э., 11.06.2001].
- 0973 Өкөң кимди алса, жеңең – шо. [А.-М.К., 27.05.1997].
- 0974 Өлиги жок салам – хәммәдән жаман. [М.-А.К., 10.11.1997].
- 0975 Өлик алганга салам айт. [А.Ә., 23.06.2001].
- 0976 Өлик алганга салам айтбай калва. [А.-М.К., 28.05.1997].
- 0977 Өмөл, жәйи келсе – шамал,
Үт, жәйи келсе – сүт. [К.О., 06.02.2003].
- 0978 Өмөли жок сопудан
тухуму жок тоок жакшы. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 0979 Өмир – темирден катык. [Ө.Э., 28.05.2006].
- 0980 Өнә өлөт, мана өлөт деген өлвөйт,
Өжәли жеткен шо өлөт. [Ж.Йу., 27.01.2003].

- 0981 Өнжәми алтыннан болсо дә,
Ат – ат, эшек – эшек.
[Т.К., 17.05.1997].
- 0982 Өр әдәм алына карап иш кылат.
[М.Т., 08.07.1997].
- 0983 Өр әдәмнин өз жери бар,
Өр жердин өз әдәми бар.
[М.-Ә.К., 11.04.1998].
- 0984 Өр жарыктын бир караңгылыгы,
әр караңгылыктын бир жарыглыгы бар.
[Ж.Йу., 03.05.1999].
- 0985 Өр зәләлдин бир хайыры бар.
[М.-Ә.К., 24.10.1999].
- 0986 Өр ишти баштаган оңой,
пүтүрмөк кыйын.
[А.-М.К., 06.10.1997].
- 0987 Өр ишти устасы кылсын,
Чымчык дә болсо, касапчы сойсун.
[А.В., 31.12.2003].
- 0988 Өр иштин башы – зор, айагы – асан.
[З.Т., 05.07.1999].
- 0989 Өр иштин өз вахты бар.
[К.О., 05.04.2003].
- 0990 Өр иштин өз вахты бар –
сааты келгенде башталып,
сааты чыкканда пүтөт.
[М.-Ә.К., 04.07.2000].
- 0991 Өр кәлләдә әр хыйал,
Өр хыйалды ким тыйар.
[А.-М.К., 23.10.1999].
- 0992 Өр ким алыга жәрәша,
Колуда барыга жәрәшә.
[А.Ә., 29.09.1999].
- 0993 Өр ким билгенидей дап¹ чалат.
[А.-М.К., 02.08.2001].

---

¹ Дап – добулбас.

- 0994 Эр ким качасыга көрө су: сузат. [А.-М.К., 08.07.1997].
- 0995 Эр ким өз айывыны билет. [З.Ө., 26.08.2002].
- 0996 Эр ким өз дэрти менен. [М.-Ө.К., 28.12.2000].
- 0997 Эр ким өз көрүнө барып жатат. [Ө.Э., 29.12.2003].
- 0998 Эр ким өз көмөчүгө күл тартат. [М.-Ө.К., 19.09.2002].
- 0999 Эр ким өз теңин тават. [Ө.Э., 27.01.2004].
- 1000 Эр ким өз үйүдө пааша. [А.-М.К., 14.12.1999].
- 1001 Эр ким өзүнүн бойуга ченеп тон пычат. [Ж.Йу., 24.07.2004].
- 1002 Эр ким чыккан тоом эгиз болсо дейт,
Телегейим тегиз болсо дейт. [А.-М.К., 02.08.2001].
- 1003 Эр кимге өз ватаны эзиз. [М.-Ө.К., 11.04.1998].
- 1004 Эр кимге өз жери – жәннәт,
Өз ватаны – Мисир. [М.-Ө.К., 26.01.2003].
- 1005 Эр кимге өз журту – пейиш. [К.О., 16.09.2004].
- 1006 Эр кимге өз салты хош. [М.К., 04.05.1999].
- 1007 Эр кимдики өзүгө,
Ай көрүнөт көзүгө. [А.В., 24.01.2004].
- 1008 Эр кимдин азыгы тишиге жәрәшә. [М.-Ө.К., 25.01.2004].
- 1009 Эр кимдин эр дәрди бар,
Кәл кыздын зор дәрди бар. [М.-С.С., 07.08.2001].

- ¹⁰¹⁰Эр кимдин баласы өзүгө,
Ай көрүнөт көзүгө.
[Ж.Йу., 10.02.2003].
- ¹⁰¹¹Эр кимдин баласы – өзүгө ширин,
Эр кимдин үйү – өзүгө жәннэт.
[Ө.Э., 31.12.2003].
- ¹⁰¹²Эр кимдин бир ойу бар,
Хыйалында миң койу бар.
[Ж.Йу., 13.06.1999].
- ¹⁰¹³Эр кимдин ватаны – өзүгө Мисир.
[Ж.Йу., 13.01.2005].
- ¹⁰¹⁴Эр кимдин вэтэни – өзүгө ширин.
[О.Г., 28.04.2015].
- ¹⁰¹⁵Эр кимдин өз багы бар,
Көңүлүндө дагы бар.
[А.-М.К., 10.06.1997].
- ¹⁰¹⁶Эр кимдин өз иши бар,
Бирөө менен бирөөнүн не иши бар?
[М.-Э.К., 04.07.2000].
- ¹⁰¹⁷Эр кимдин өзүгө жэрэшә дәрти бар.
[А.-М.К., 27.05.1997].
- ¹⁰¹⁸Эр кимнин акылы эр башка.
[Ж.Йу., 12.03.1999].
- ¹⁰¹⁹Эр кимнин вэтэни – өзүгө жәннэт.
[А.А., 06.07.1997].
- ¹⁰²⁰Эр кимнин өзүгө жэрэшә көкүрөк дәрти бар.
[А.О., 15.09.2002].
- ¹⁰²¹Эр көңүлдүн жазы да бар, кышы да бар.
[К.О., 13.06.2003].
- ¹⁰²²Эр көргөн адәмиңә сырыңды әйтбә.
[М.К., 04.02.2001].
- ¹⁰²³Эр көргөнүн әйтәверген – ахмак.
[М.-Э.К., 28.12.2000].
- ¹⁰²⁴Эр кушка – өз уйасы,
Эр кимге – өз ватаны.
[Ж.Йу., 02.05.1998].

- 1025 Эр неменин башы бар, ахыры бар. [З.Т., 05.07.1999].
- 1026 Эр неменин өз аты бар. [Ө.Т., 28.09.1998].
- 1027 Эр неменин өз вахты бар. [М.-А.К., 10.11.1997].
- 1028 Эр неменин өз вахтысы бар –
Алдыраш кылган иш пүтбөйт. [Ж.Йу., 01.04.2000].
- 1029 Эр неменин өз орду бар. [М.К., 04.02.2001].
- 1030 Эр неменин өзүнүн заманы бар. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 1031 Эр өйдөнүн бир ылдыйы бар,
Эр ылдыйдын бир өйдөсү бар. [А.-М.К., 05.10.1999].
- 1032 Эр савырдын түгөөр вахты бар. [Ы.Э., 06.07.2000].
- 1033 Эр сулуунун бир айывы болот. [А.А., 06.07.1997].
- 1034 Эр тарткан зэлэл акылга акыл кошот. [М.-Ө.К., 24.10.1999].
- 1035 Эр тоонун өз бойуга жэрэшә дәрти бар. [Ы.Э., 06.07.2000].
- 1036 Эр тухумдан чөжө чыкбайт. [К.О., 05.04.2003].
- 1037 Эр үйдүн өз адаты болот. [Ж.Йу., 14.07.1998].
- 1038 Эрәкәт бар жерде бәрәкәт бар,
Ым бар жерде ырыс бар. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 1039 Эрәкәт бар жерде бәрәкәт болот,
Ынтымак бар жерге ырыскы конот. [Ө.Э., 19.18.2001].
- 1040 Эрәкәт – бәндәдән,
Бәрәкәт – Алладан. [М.Т., 05.07.1997].

- ¹⁰⁴¹“Өрөкөт – сенен, бэрөкөт – менен” –
дейт экен Худаа.
[М.-Ө.К., 28.12.2000].
- ¹⁰⁴²Өрөкөтти ким кылса,
бэрөкөтти шо тават.
[А.А., 06.07.1997].
- ¹⁰⁴³Өрөпөдө жалган айтсөң,
Эйт өтбөй шөрмөндөң чыгат,
Бир эдөмгө айткэниңи
Миң эдөм угат.
[М.-Ө.К., 01.05.2003].
- ¹⁰⁴⁴Өстө бассаң, аксак дейт,
Эжеле бассаң таскак дейт.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- ¹⁰⁴⁵Өстө жүргөн аарывайт,
Алдыраш эдөм жарывайт.
[Ж.Йу., 28.09.1998].
- ¹⁰⁴⁶Өстө жүргөн ыраак барат.
[З.Т., 05.07.1999].
- ¹⁰⁴⁷Өстө сүйлөгөннүн амалы көп,
Күлүп сүйлөгөннүн пэнти көп.
[А.Ар., 24.01.2004].

– Б –

- ¹⁰⁴⁸Баатыр – бир октук,
Бай – бир жуттук.
[А.Э., 13.07.1997].
- ¹⁰⁴⁹Баатыр болмок билектен эмес – жүрөктөн.
[А.Э., 13.06.2006].
- ¹⁰⁵⁰Баатыр болмок – маңдайдан,
Чечен болмок – таңдайдан.
[Ө.Э., 27.05.2006].
- ¹⁰⁵¹Баатыр жарак тандавайт.
[А.А., 29.01.2004].
- ¹⁰⁵²Баатыр жоода сыналат, чечен – доода.
[Ө.Э., 08.06.2003].
- ¹⁰⁵³Баатыр өлөткан жерге күлүп барат.
[М.-А.К., 13.06.2006].

- ¹⁰⁵⁴Баатыр – сүрү менен,
Булбул – үнү менен.
[Ө.Э., 21.08.2003].
- ¹⁰⁵⁵Баатыр тапса, бээри жейт,
Басмачык тапса, басып жейт.
[А.Э., 16.09.2002].
- ¹⁰⁵⁶Баатыр тапса, бээри жейт,
Батмачык¹ тапса, бири жейт.
[А.К., 22.07.2006].
- ¹⁰⁵⁷Баатыр чапканыны айтат,
Соодегер сатканыны айтат.
[Ы.Э., 11.06.2001].
- ¹⁰⁵⁸Баатыр элини сагынат, газ – көлүнү.
[А.Э., 13.06.2006].
- ¹⁰⁵⁹Баатырдан – соугат,
Мергенден – шыралга.
[А.Э., 05.03.2003].
- ¹⁰⁶⁰Баатырды жеңсе – макта,
Тамакты сиңсе – макта.
[А.-М.К., 17.08.2002].
- ¹⁰⁶¹Баатырды жоода көр,
Чеченди доода көр.
[М.-С.С., 29.12.2003].
- ¹⁰⁶²Баатырды жоода сынайт,
Жоргону жолдо сынайт.
[М.-А.К., 13.06.2006].
- ¹⁰⁶³Баатырды эне тууйт.
[М.Т., 10.06.2001].
- ¹⁰⁶⁴Баатырдык билекте эмес – жүрөктө.
[А.-М.К., 02.06.1998].
- ¹⁰⁶⁵Баатырдын атын жоу чыгарат,
Чечендин атын доу чыгарат.
[А.Э., 27.08.2002].

---

¹ *Батмачык* – “кичинекей, эч ким көрвөгөн куш. Патмачык башка, Батмачык башка”
[А.К., 23.06.2006].

- ¹⁰⁶⁶Баатырдын баатырдыгы – мандайында,
Чечендин чечендиги – таңдайында. [Ж.Йу., 01.08.2002].
- ¹⁰⁶⁷Баатырдын баатырлыгы жоода билинет,
Чечендин чечендиги доода билинет. [Н.Ш., 30.12.2003].
- ¹⁰⁶⁸Баатырдын башы экөө болот. [Т.К., 17.05.1997].
- ¹⁰⁶⁹Баатырдын көөнү калканда,
Соргоктун көөнү талканда. [Ө.Э., 27.08.2002].
- ¹⁰⁷⁰Баатыры көптүн жоосу көп,
Чечени көптүн доосу көп. [Ы.Э., 23.07.2006].
- ¹⁰⁷¹Багуусу жэрэшсә, байтал да – күлүк. [А.Ө., 24.06.2006].
- ¹⁰⁷²Багы жокко дагы жок. [А.О., 10.06.2006].
- ¹⁰⁷³Бажа бажаны көрсө, башы кычышат,
Балдыз жездени көрсө, көтү кычышат. [М.-Ө.К., 13.11.2001].
- ¹⁰⁷⁴Бажа бажаны көрсө, башыны кашыйт. [М.-А.К., 10.11.1997].
- ¹⁰⁷⁵Базар бар, бахтыңнан көр. [А.В., 16.05.1997].
- ¹⁰⁷⁶Базар – кызыгында, нан – ысыгында. [А.Ө., 25.04.2003].
- ¹⁰⁷⁷Базарда миң киши, көңүлдө бир киши. [А.-М.К., 03.08.2001].
- ¹⁰⁷⁸Базардан коркбогон нэзэрдән коркбойт. [А.-М.К., 03.08.2001].
- ¹⁰⁷⁹Базары жакын байывайт,
Бахул эдэм жарывайт. [А.Ж., 26.05.2006].
- ¹⁰⁸⁰Базарыңды өзүн кыл,
Тегирмениңди өзүң тарт. [А.Ж., 26.05.2006].

- ¹⁰⁸¹Бай, бай,
бай жүргөн жер – бэйвэй.
[З.Ө., 27.08.2003].
- ¹⁰⁸²Бай – байга, су: – сайга.
[Ө.Э., 13.06.2002].
- ¹⁰⁸³Бай бакканын жейт,
Гэдэй тапканын жейт.
[Ж.Йу., 10.02.2003].
- ¹⁰⁸⁴Бай бар жерде бэйвэй бар.
[А.Тан., 23.07.2006].
- ¹⁰⁸⁵Бай бир колдоп берет,
эки колдоп алат,
Гэдэй жылыга
карз болуп калат.
[Ж.Йу., 14.07.1998].
- ¹⁰⁸⁶Бай болвогон бай болсо –
Чыкбаган дөвөсү калвайт.
Бий болвогон бий болсо –
Конбогон конушу калвайт.
[Ө.Э., 19.08.2001].
- ¹⁰⁸⁷Бай болсоң, бердим деп мактанба,
Баатыр болсоң, жеңдим деп мактанба.
[Ө.Э., 13.08.2001].
- ¹⁰⁸⁸Бай жакканын жейт,
Гэдэй тапканын жейт.
[А.Ар., 29.01.2004].
- ¹⁰⁸⁹Бай жакса жейт,
Гэдэй тапса жейт.
[Ы.Э., 04.07.1997].
- ¹⁰⁹⁰Бай кайда – бэй-бэй шондо.
[М.-Ө.К., 25.06.2004]¹.
- ¹⁰⁹¹Бай кайда болсо, бэй-вэй шондо.
[А.В., 23.07.2006].
- ¹⁰⁹²Бай кайда – вай-вай шондо.
[А.А., 28.06.2002].

---

¹ Малынын бир нерсесине кайгырып, күйүп деген мааниде.

- ¹⁰⁹³Бай кэмбагал болсо –
Жети жылгача байлыгыны койвойт.

Кэмбагал бай болсо –
Жети жылгача кэмбагалдыгыны койвойт.
[Ө.Э., 19.02.2002].
- ¹⁰⁹⁴Бай кэмбагал болсо –
Жети жылгача байлыгыны унутбайт,
Кэмбагал бай болсо –
Жети жылча кэмбагалдыгыны унутбайт.
[А.В., 12.05.2001].
- ¹⁰⁹⁵Бай кийсе: “Мээрек болсун!”– дейт,
Кэмбагал кийсе: “Кайдан таптың?” – дейт.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- ¹⁰⁹⁶Бай кийсе: “Мээрек болсун”,
Кэмбагал кийсе: “Кайдан таптың?”
[М.-С.С., 07.08.2001].
- ¹⁰⁹⁷Бай коногуну ойлойт,
Гэдэй тамагыны ойлойт.
[М.Т., 01.07.2002].
- ¹⁰⁹⁸Бай мактанса – тавылат,
Гэдэй мактанса – чавылат.
[К.О., 01.06.2006].
- ¹⁰⁹⁹Бай мактанып сүйлөйт,
Гэдэй сактанып сүйлөйт.
[А.Ар., 25.01.2004].
- ¹¹⁰⁰Бай малыны эйтэт,
Гэдэй алыны эйтэт.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- ¹¹⁰¹Бай малыны сактайт,
Бий арыны сактайт.
[Ж.Йу., 27.01.2003].
- ¹¹⁰²Бай оозу – маймак.
[Ө.Э., 13.06.2002].
- ¹¹⁰³Бай палтаңдайт,
Гэдэй жалтаңдайт.
[А.-М.К., 05.06.1997].

- ¹¹⁰⁴Бай тапканын коногума дейт,
Гэдэй тапканын тамагыма дейт. [Ы.Э., 05.03.2003].
- ¹¹⁰⁵Бай эдем деп мактанба,
Байдын малы – бир жуттук,
Баатырмын деп мактанба,
Баатыр жэни – бир октук. [Ж.Йу., 04.07.2001].
- ¹¹⁰⁶Бай эдем деп мактанба,
Жардылык бар кашында.
Көп эдем деп мактанба,
Жалгыздык бар башында. [Ө.Э., 09.01.2005].
- ¹¹⁰⁷Байга карз болво,
Гэдэйди карз кылва. [А.А., 30.12.1998].
- ¹¹⁰⁸Байга конуш көргөзбө,
Бийге кеңеш көргөзбө. [Ж.Йу., 19.04.2003].
- ¹¹⁰⁹Байга мал керек,
Койчуга жэн керек. [Ө.Э., 27.06.2002].
- ¹¹¹⁰Байга нооват келгенде,
Баласы менен козу айдэйт.
Бийге нооват келгенде,
Эки күлүк тең бэйлэйт.
Сайга нооват келгенде,
Лемшитип су: айдэйт. [Г.Ө., 24.07.2002].
- ¹¹¹¹Байда болсо, күндө мэйрэм, күндө той,
Кэмбагалда болсо, күндө элэм¹, күндө ой. [А.-М.К., 03.08.2001].
- ¹¹¹²Байдан карз алва – кутулвайсың өлгүчө,
Кулга карз берве – омуруң өтөт алгыча. [Ж.Йу., 17.09.2003].

---

¹ Элэм – азап, мээнет.

- ¹¹¹³Байды эр катын тууйт,
Бийди миңден бир катын тууйт. [Ж.Йу., 01.08.2002].
- ¹¹¹⁴Байдыкы пәрмән менен,
Жоктуку арман менен. [З.Ө., 15.09.2002].
- ¹¹¹⁵Байдыкы пәрмән менен пүтөт,
Жоктуку арман менен өтөт. [А.В., 15.04.2001].
- ¹¹¹⁶Байдын атыны минген кул сүйүнөт,
Бай болсо, кул минди деп күйүнөт. [А.В., 28.05.2001].
- ¹¹¹⁷Байдын ашы – тишке дәри. [А.А., 28.06.2002].
- ¹¹¹⁸Байдын ашынан гэдәйдин талканы жакшы. [А.Й., 23.06.2006].
- ¹¹¹⁹Байдын байәнәси жугат,
Бакырдын неси жугат. [Ө.Э., 27.06.2002].
- ¹¹²⁰Байдын байәнәси жугат,
Жоктун жоор тагы жугат. [М.-Ө.К., 11.01.2005].
- ¹¹²¹Байдын баласы баргыча базар түгөйт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- ¹¹²²Байдын баласы да эрке,
Баласы эле эмес, кәләси дә эрке. [А.-М.К., 03.08.2001].
- ¹¹²³Байдын катыны өлсө, төшөгү жаңырат. [Ө.Т., 02.07.1999].
- ¹¹²⁴Байдын келини болгуча,
Кәмбагалдын кызы бол. [А.К., 23.06.2006].
- ¹¹²⁵Байдын малы эзиз,
Жаманнын жәни эзиз. [М.-Ө.К., 01.05.2003].
- ¹¹²⁶Байдын малы эзиз,
Кәмбагалдын жәни эзиз. [Н.Ш., 19.10.2001].

- 1127 Байдын малы көрүнбөйт,
Кәмбагалдын кызынын эки эмчеги көрүнөт.
[Ж.Йу., 13.06.2003].
- 1128 Байдын малы чыкса,
Койчунун жэни чыгат.
[Ж.Йу., 19.04.2003].
- 1129 Байдын малыга башкасы аарыйт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 1130 Байдын мышыгы да койон алат.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 1131 Байдын сүйвес уулу түп тутат.
[А.В., 13.05.2001].
- 1132 Байдын уулу кайраным,
Эйрэниң дә эйрэниң,
Болвогондо эйрэниң,
Чыгат эде вэйрэниң.
[К.О., 29.01.2004].
- 1133 Байлык мурат эмес,
Гэдэйлик уйат эмес.
[Т.К., 17.05.1997].
- 1134 Байлыктын башы – тэн соолук,
Анан кийин – он соолук.
[М.-С.С., 07.08.2001].
- 1135 Байлыктын башы – тэн соолук,
Онон кийин – ак жоолук.
[Ы.Э., 07.07.1997].
- 1136 Баймын деп мактанба – жардылык бар,
Көпмүн деп мактанба – жалгыздык бар.
[Ы.Э., 05.03.2003].
- 1137 Байтал жүгүрүп, пэйге албайт.
[А.-М.К., 08.07.1997].
- 1138 Байтал кишнеп айгыр болвойт.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 1139 Байтал менен жэришкэн ат не болсун,
Катын менен жэришкэн эр не болсун.
[К.О., 09.02.2003].
- 1140 Байы зор болсо, кулу да зор.
[Ө.Э., 10.02.2003].

- ¹¹⁴¹Бак коноткан эдэмнин уулу эптүү,
кызы көрктүү чыгат.
[А.Ә., 19.09.2002].
- ¹¹⁴²Бака балчактыгыны билвей,
Жыланды ийри-ийри дейт.
[М.Э., 18.05.1997].
- ¹¹⁴³Бака, балык тили бир.
[Аг.Э., 03.04.2011].
- ¹¹⁴⁴Бакага – паткак, балыкка – көл.
[А.Ә., 05.04.2003].
- ¹¹⁴⁵Бакансыз үй барвы,
Лакамсыз эр барвы?
[А.Ә., 18.09.2002].
- ¹¹⁴⁶Бакансыз үй болвойт,
Лакамсыз эр болвойт.
[М.-А.К., 19.05.1998].
- ¹¹⁴⁷Бакансыз үй жок,
Лакамсыз эр жок.
[А.В., 11.06.2001].
- ¹¹⁴⁸Баканын өзү чөлдө болсо да,
эки көзү көлдө.
[Ж.Йу., 10.06.2003].
- ¹¹⁴⁹Бакбаса бала кетет,
Бакты, бэрэкэни ала кетет.
[А.-М.К., 06.04.1999].
- ¹¹⁵⁰Бакбаса мал өлөт,
Караваса катын кетет.
[З.Т., 11.06.2001].
- ¹¹⁵¹Бакбасаң бала кетет,
Каравасаң катын кетет.
[А.Ә., 08.04.2003].
- ¹¹⁵²Бакты деген бир куш бар,
конгонун билбей, учканын билесин.
[Ж.Йу., 19.04.2003].
- ¹¹⁵³Бактылуу атанын баласы жакшы чыгат.
[М.-С.С., 24.07.2001].

- ¹¹⁵⁴Бактылуу элдин башына жакшы келет,
Бактысыз элдин башына бакшы келет. [М.-С.С., 07.08.2001].
- ¹¹⁵⁵Бактынын конгону билинбейт,
учканы билинет. [А.Ә., 05.03.2003].
- ¹¹⁵⁶Бактыңа тарын, башкада гәп жок. [З.Т., 01.04.2001].
- ¹¹⁵⁷Бакыр дос пат эстен чыгат. [М.-Ә.К., 07.11.1997].
- ¹¹⁵⁸Бакыр достун паркы жок. [З.Ө., 26.08.2002].
- ¹¹⁵⁹Бал ширин, сөздүн жакшысы
балдан дә ширин. [З.Ө., 23.02.2004].
- ¹¹⁶⁰Бала акылыга киргиче
жети өкүмәттин тилини сүйлөйт. [Ө.Э., 03.03.2003].
- ¹¹⁶¹Бала: “Атам, энем бар болсун,
Оозу-мурду жок болсун”, – дейт. [М.-С.С., 28.07.2001].
- ¹¹⁶²Бала ахмагы – үйүнөн,
Эл ахмагы – бийинен. [К.О., 10.06.2006].
- ¹¹⁶³Бала ашык туулдум десе дә,
атадан бир мүчөсү кәм болот. [А.А., 08.01.2005].
- ¹¹⁶⁴Бала – әдәмнин боор эти,
Мал әдәмнин – куваты. [Ж.Йу., 10.02.2003].
- ¹¹⁶⁵Бала балага карап ийләйт,
Кәлә кәләгә карап мөөрөйт. [Ж.Йу., 13.01.2005].
- ¹¹⁶⁶Бала, баланын иши – чала. [М.-С.С., 29.08.2001].
- ¹¹⁶⁷Бала – балдан тәтти. [З.Т., 01.04.2001].

- ¹¹⁶⁸Бала барды дэ билвейт,
жокту дэ билвейт.
[М.-Ә.К., 03.06.1997].
- ¹¹⁶⁹Бала берсең жевейт,
бекитсең койвойт.
[Ө.Э., 25.05.2003].
- ¹¹⁷⁰Бала бирөөдө жок, бирөөдө бар,
Бирөөгө – зэр, бирөөгө – хар.
[Ж.Йу., 20.08.2001].
- ¹¹⁷¹Бала – боор эт менен тең.
[П.А., 24.09.1999].
- ¹¹⁷²Бала гәптин эсилини айтат.
[М.К., 15.02.1998].
- ¹¹⁷³Бала жаман болсо – ата хаарыйт,
Бала жакшы болсо – хызыр даарыйт.
[Ө.Э., 13.08.2001].
- ¹¹⁷⁴Бала жаманы жер каратат,
Бала жакшысы эл каратат.
[Ы.Э., 01.06.2001].
- ¹¹⁷⁵Бала – жарык нур,
Мал болсо – пул.
[М.К., 06.05.2000].
- ¹¹⁷⁶Бала жәшиндәгини унутбайт,
Кәл башындагыны унутбайт.
[А.Ә., 19.04.2003].
- ¹¹⁷⁷Бала жетиге киргиче
жер токмогуну жейт.
[Ө.Э., 23.07.2006].
- ¹¹⁷⁸Бала жетиге киргиче –
жерге башы токмок.
[А.А., 27.12.2004].
- ¹¹⁷⁹Бала жетиге киргиче
жети өкүмәттин тилини сүйлөйт.
[Ө.Э., 25.07.2002].
- ¹¹⁸⁰Бала ийләвәсә, әнеси әмчек салвайт.
[А.-М.К., 01.08.2001].

- ¹¹⁸¹Бала ийләп-ийләп зор болот. [М.Т., 29.12.2000].
- ¹¹⁸²Бала ийләсә мэмә берет. [З.Т., 20.04.2003].
- ¹¹⁸³Бала ийләсә эмчек берет. [М.-С.С., 24.07.2001].
- ¹¹⁸⁴Бала ийләвәсә эмчек салвайт,
Ийләгән бала эмчексиз калвайт. [А.-М.К., 25.06.1997].
- ¹¹⁸⁵Бала – кабыл, күч – эндәй. [А.А., 08.10.2005].
- ¹¹⁸⁶Бала кичигиде сүйдүрөт,
Зоройгондо күйдүрөт. [А.-М.К., 03.08.2001].
- ¹¹⁸⁷Бала көзү көргөннүн бээрини алсам дейт. [З.Т., 01.04.2001].
- ¹¹⁸⁸Бала – көңүлдүн гүлү, көздүн нуру. [Ж.Йу., 10.02.2003].
- ¹¹⁸⁹Бала күлкүгө тойвойт,
Тәмбәл уйкуга тойвойт. [А.Ә., 05.04.2003].
- ¹¹⁹⁰Бала ойунга тойвойт,
Бу дүнийәни ойун деп ойлойт. [М.-Ә.К., 23.06.2006].
- ¹¹⁹¹Бала уйаты – атадан,
Кыз уйаты – энеден. [А.А., 10.06.2002].
- ¹¹⁹²Баланы ишке жүгөрсөң,
аркасыдан өзүң бар. [Ы.Э., 07.07.1997].
- ¹¹⁹³Баланын жоошу – бешикте,
Әдәмнин жоошу – эшикте. [М.Ч., 17.05.1997].
- ¹¹⁹⁴Балаң жок болсо – бәләә,
Бар болсо – санаа,
Жаман болсо – жалаа. [К.О., 12.07.2004].

- ¹¹⁹⁵Балалуу карга покко тойвойт.
[К.О., 23.06.2004].
- ¹¹⁹⁶Балалуу катын бешикке жакын,
Баласыз катын эшикке жакын.
[Ж.Йу., 10.03.2003].
- ¹¹⁹⁷Балалуу катын мөвөлүү бактай,
Баласыз катын жүгөнсүз аттай.
[З.Ө., 25.06.2004].
- ¹¹⁹⁸Балалуу койон алыс качөлвайт,
Балалуу чымчык алыс учөлвайт.
[А.Ә., 13.07.1997].
- ¹¹⁹⁹Балалуу үй базарга окшойт,
Баласыз үй мазарга окшойт.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- ¹²⁰⁰Балалуу үйлөр – гүлстан,
Баласыз үйлөр – гөлстан.
[Ә.Э., 11.09.2002].
- ¹²⁰¹Балам, балалуу болгондо билесиң.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- ¹²⁰²Балам, баланы балалуу болгонунда билесиң.
[А.В., 14.04.2001].
- ¹²⁰³Баланы башта жэшидэн,
Катынды башта башыдан.
[К.О., 09.07.2004].
- ¹²⁰⁴Баланы бешикте сүй,
катынды – төшөктө.
[Ж.Йу., 13.06.2002].
- ¹²⁰⁵Баланы жэшинен,
Катынды башынан.
[М.-С.С., 29.08.2001].
- ¹²⁰⁶Баланы шыпыргы менен урва –
бойу өсбөй калат.
[Ж.Йу., 28.09.1998].
- ¹²⁰⁷Баланын бары дэ – дэрт,
жогу дэ – дэрт.
[М.-Ә.К., 09.07.1998].
- ¹²⁰⁸Баланын жакшысы эйттирвэй кылат.
[М.-С.С., 24.07.2001].

- ¹²⁰⁹Баланын зиреги эйттирвэй билет. [М.-А.К., 22.09.1999].
- ¹²¹⁰Баланын кимден экенин эне билет,
Эне билвесе, эге билет. [Ж.Йу., 16.01.1998].
- ¹²¹¹Баланын көөнү сүтүмашта. [А.Ә., 26.07.2002].
- ¹²¹²Баланын мазар менен иши нимне. [Ө.Э., 07.04.2003].
- ¹²¹³Баланын ойношуга кара,
Казаннын кайнашыга кара. [М.-Ө.К., 23.06.2006].
- ¹²¹⁴Баланын ойношудан,
Казаннын кайнашыдан. [А.В., 25.01.2003].
- ¹²¹⁵Баланын сынчысы – ата,
Кыздын сынчысы – эне. [А.Ар., 26.01.2004].
- ¹²¹⁶Баланын туулганы –
колу-путтун буулганы. [З.Д., 11.10.2001].
- ¹²¹⁷Баланын урушу – иттин талашы. [Ө.Э., 27.01.2004].
- ¹²¹⁸Балаң жакшы болвосо, жаман болсун,
Жаман болсо да, аман болсун. [А.Ә., 06.04.2003].
- ¹²¹⁹Балаң эрке болсо, асмандагы
Айды алып бер дейт. [Ж.Йу., 07.04.2003].
- ¹²²⁰Балаңнан бөлүп кутуласын,
Балаңнын баласыдан өлүп кутуласын. [М.-Ө.К., 10.01.2005].
- ¹²²¹Балаңнан үрмэт көрөм десең атаңы үрмэттә. [М.К., 06.05.2000].
- ¹²²²Балаңнын ойношуну кара,
Казаннын – кайнашыны. [Ө.Э., 06.03.2003].

- 1223 Баласы атасыга акыл үйрөтөт.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 1224 Баласы болвогон бала хадырыны билвейт.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 1225 Баласы жакшынын арманы жок,
Баласы жаманнын дөрмөни жок.
[А.Ә., 13.07.1997].
- 1226 Баласы жаман болгондо,
Төвөдөй болгон атасын,
Төө үстүндө ит кават,
Төвөсүн басып шүк калат.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 1227 Баласы жаман чыкканда:
Атасы барып койдо өлөт,
Баласы барып той көрөт.
[А.В., 23.01.2003].
- 1228 Баласы жоктун оозу жейт,
Баласы көптүн көзү жейт.
[З.Д., 11.11.2001].
- 1229 Балдыр келген конок,
Кийин келген конокко орун берет.
[А.Ә., 06.04.2003].
- 1230 Балдыр туулуп, кийин калган –
Бээринэн дө зор арман.
[А.А., 22.01.2004].
- 1231 Балканын миң урганыны базган бир урат.
[К.О., 04.01.2005].
- 1232 Балта келгенче көтөк дамалат.
[А.В., 19.10.2001].
- 1233 Балтыры жоон зайыптан
билеги жоон уул туулат.
[Ж.Йу., 10.03.2003].
- 1234 Балчык менен – ымарат,
Бээнэ менен – карындаш.
[Ж.Йу., 27.01.2004].
- 1235 Балык багып бай болвойт.
[М.Т., 01.07.2002].

- ¹²³⁶Балык башыдан сасыйт. [А.-М.К., 01.08.2001].
- ¹²³⁷Балык тутсаң башыдан тут. [Ы.Э., 01.06.2001].
- ¹²³⁸Балыкта сүт жок. [А.Ә., 19.04.2003].
- ¹²³⁹Балыкты балык жейт,
Бакырлар алып жейт. [А.Ж., 28.07.2003].
- ¹²⁴⁰Балыкты тутсаң башынан тут. [А.-М.К., 01.08.2001].
- ¹²⁴¹Балыктын тириглиги су: менен. [А.Й., 23.06.2006].
- ¹²⁴²Балырлуу көлдүн бакасы семиз. [А.Ар., 27.01.2004].
- ¹²⁴³Бар барын айтат,
Жок зэрин айтат. [А.Ә., 20.04.2003].
- ¹²⁴⁴Бар барынча, жок алынча. [А.В., 12.05.2001].
- ¹²⁴⁵Бар болсо, көз кызарат,
Жок болсо, үз кызарат. [М.К., 23.06.2001].
- ¹²⁴⁶Бар жакканын кийет,
Жок тапканын кийет. [К.О., 12.01.2005].
- ¹²⁴⁷Бар качаган кутулвайт,
Жок качаган тутулвайт. [А.Ә., 06.04.2003].
- ¹²⁴⁸Бар кутулвайт,
Жок тутулвайт. [Ө.Э., 17.06.2004].
- ¹²⁴⁹Бар мактанса – тавылат,
Жок мактанса – чавылат. [Ө.Э., 04.01.2005].
- ¹²⁵⁰Бар тавыштырат,
Жок чавыштырат. [М.Т., 02.04.2001].

- ¹²⁵¹Бар туруп жок деве,
Жок туруп бар деве.
[М.-А.К., 23.06.2006].
- ¹²⁵²Бар үйдө – барлык,
Жок үйдө – тарлык.
[А.В., 30.09.1999].
- ¹²⁵³Барган жериң бактывы,
Кыз көөнүңө жактывы?
[А.В., 02.03.2003].
- ¹²⁵⁴Барганнын келмеги бар,
Алганнын бермеги бар.
[А.К., 23.06.2006].
- ¹²⁵⁵Барда бардай, жокто жоктой бол,
Азда аздай, көптө көптөй бол.
[К.О., 13.06.2003].
- ¹²⁵⁶Барда палван-палван,
Жокто салван-салван.
[Ө.Т., 03.05.1999].
- ¹²⁵⁷Бардан жугат,
Балдан тамат.
[М.-Ө.К., 11.01.2005].
- ¹²⁵⁸Барды жок деве,
Ачты ток деве.
[М.-А.К., 23.06.2006].
- ¹²⁵⁹Барды көздө,
Жокту изде.
[А.Ө., 13.07.1997].
- ¹²⁶⁰Бардыкы палтаң-палтаң,
Жоктуку кылтаң-култаң.
[А.Ар., 26.01.2004].
- ¹²⁶¹Бардын түвү – жок,
Аштын түвү – пок.
[К.О., 24.02.2004].
- ¹²⁶²Барлык жэрәштирәт,
Жоктук талаштырат.
[Ө.Э., 15.01.2003].

- ¹²⁶³Барыга канаат кыл,
жогуга савыр кыл. [А.Ар., 25.01.2004].
- ¹²⁶⁴Барыда чара-чара,
жогуда бичээрэ. [Ө.Э., 15.09.2002].
- ¹²⁶⁵Барыда чара-чара,
жогуда не чара. [Н.Ш., 27.02.2004].
- ¹²⁶⁶Басканга эриккен жүгүрөт,
Бакканга эриккен жүгүнөт. [Н.Ш., 01.06.2006].
- ¹²⁶⁷Басмажык тапса, басып жейт,
Баатыр тапса, бээри жейт. [Ө.Э., 04.08.2003].
- ¹²⁶⁸Басмайылдын патканын,
Ээси билвейт, ат билет.
Эр жигиттин хадырын,
Эли билвейт, жат билет. [М.-Ө.К., 20.10.2001].
- ¹²⁶⁹Бастырган барат,
Чапкан жэрим жолдо калат. [М.Т., 02.04.2001].
- ¹²⁷⁰Бастырганды билвеген жолду бузат,
Баштаганды билвеген элди бузат. [А.Ар., 24.01.2004].
- ¹²⁷¹Басышка эриккен жүгүрөт,
Ийилишке эриккен бүгүлөт. [К.О., 01.06.2006].
- ¹²⁷²Батмандап тийген оору мыскалдап чыгат. [А.К., 23.06.2006].
- ¹²⁷³Бахулдун¹ багы көгөрвөйт. [А.-М.К., 03.08.2001].
- ¹²⁷⁴Бахулдун багы көгөрвөйт,
Көгөрсө дө өжөлвөйт. [Ө.Э., 26.01.2003].

---

¹ Бахул – бакыл.

- 1275 Баш аяк болот,
Аяк баш болот,
Пас эгиз болот,
Эгиз пас болот.
[Ө.Э., 06.03.2003].
- 1276 Баш аманда мал тэтти,
Баш кете:рде жән тэтти.
[Ө.Э., 25.01.2003].
- 1277 Баш барда келет мыйманың,
Балага калат жыйганың.
[Ж.Йу., 18.02.2002].
- 1278 Баш бармагын партайтып,
Барган жерге калп әйттип,
Бахул әдәм курусун.
[А.Ә., 06.02.1999].
- 1279 Баш – бирөө, санаа – миң.
[З.Т., 01.04.2001].
- 1280 Баш болмок асан,
баштап кетмек зор.
[З.Т., 12.07.2004].
- 1281 Баш болмок оңой,
баштаган кыйын.
[Ө.Э., 13.08.2001].
- 1282 Баш болсо, бөрк тавылат.
[М.К., 15.02.1998].
- 1283 Баш жарылса, бөрк ичинде,
Кол сынса, жең ичинде.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 1284 Баш жууганда багыша:рың болсун,
Кир жууганда кирише:рин болсун.
[М.-А.К., 05.06.1997].
- 1285 Баш кайда болсо, аяк ошол жерде,
Бай кайда болсо, тайак ошол жерде.
[А.В., 30.12.2003].
- 1286 Баш кесмек бар, тил кесмек жок.
[Ж.Йу., 01.08.2002].

- ¹²⁸⁷Баш көргөндү көз көрвөйт,
Жат көргөндү өз көрвөйт.
[М.-С.С., 29.08.2001].
- ¹²⁸⁸Баш ооруга бакшы дова,
Жән ооруга жакшы дова.
[К.О., 24.04.2006].
- ¹²⁸⁹Баш тантык баласыны мактайт,
Айаккы тантык алганыны мактайт.
[А.Ә., 08.02.2003].
- ¹²⁹⁰Баш тантык баласын мактайт,
Өтө тантык өзүн мактайт.
[А.В., 22.04.2003].
- ¹²⁹¹Баш ташка тийсе дә баш жәриләт,
Таш башка тийсе дә баш жәриләт.
[М.Т., 26.09.1999].
- ¹²⁹²Баш эле эсен болсо, шапак өзү тавылат.
[Ж.Йу., 16.01.1998].
- ¹²⁹³Баш эсен болсо, бөрк табылат.
[А.Ә., 01.10.2001].
- ¹²⁹⁴Баш эсен болсо, калпак тапмак асан.
[Ө.Э., 12.07.1997].
- ¹²⁹⁵Башка жер пейиш болсо дә, вәтән артык.
[М.К., 06.05.2000].
- ¹²⁹⁶Башка келгиче ашка келсин,
Жәнгә келгиче малга келсин.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ¹²⁹⁷Башка келсе, байтал – ат, эшек – улоо.
[М.-С.С., 29.08.2001].
- ¹²⁹⁸Башканын дәрти чегилет,
Баланын дәрти чегилвейт.
[К.Б., 26.06.2002].
- ¹²⁹⁹Башта дөүләт болвосо,
Атадан калган мал – харап.
[Ж.Йу., 04.07.1997].
- ¹³⁰⁰Баштадым деп мактанба,
Пүттүм деп мактан.
[М.-А.К., 15.06.1997].

- 1301 Башталган иш иришсе, пүтбөй калвайт.
[М.-Ә.К., 09.07.1998].
- 1302 Башты баш кылган – аяк,
Жолду жол кылган – туйак.
[Ы.Э., 30.03.2001].
- 1303 Баштын чоңу – дөүлөт,
Путтун чоңу – мээнет.
[З.Т., 24.06.2001].
- 1304 Башчы болмок оңой,
Башкарып кетмек зор.
[А.Й., 23.06.2006].
- 1305 Башы ахмак болсо – халк бузулат,
Базарчы ахмак болсо – нарк бузулат.
[А.-М.К., 05.06.1997].
- 1306 Башы бар, вафаасы жок,
Саны бар сафаасы жок.
[К.Ч., 24.07.2006].
- 1307 Башы бөлөктүн ашы бөлөк,
Үйү бөлөктүн сыйы бөлөк.
[М.-Ә.К., 23.06.2006].
- 1308 Башы жок мандалак,
Түвү жок зэнталак.
[А.А., 22.01.2004].
- 1309 Башы каранын бары жакшы,
Башыңда турса, дагы жакшы.
[А.В., 17.09.2001].
- 1310 Башы тоголоктун бээри эле адам эмес.
[А.Ар., 29.01.2004].
- 1311 Башыда акыл болвосо,
ээктеги сакалдан не пайдә.
[Ж.Йу., 10.03.2003].
- 1312 Башыда не болсо, аягы да шо болот.
[А.В., 31.12.2003].
- 1313 Башыда так болсо,
Аягыда гәп болвойт.
[А.А., 27.08.2002].
- 1314 Башың кайда болсо, путуң шондо.
[А.-М.К., 01.08.2001].

- ¹³¹⁵Башың кетсе кетсин,
Намызың кетбесин. [М.-А.К., 23.06.2006].
- ¹³¹⁶Башыңда акылың болсо,
Бээри журт жакының болот. [М.-Ө.К., 22.07.2006].
- ¹³¹⁷Башыңнын эсендигини тиле,
башкасы тавылат. [Ө.Э., 28.12.1997].
- ¹³¹⁸Бээривиз Өзрэйилгэ бир жән карзбыз. [М.Т., 04.05.1999].
- ¹³¹⁹Бээри-жокту молло билет,
Билип туруп су:га сийет. [А.Ө., 24.07.2002].
- ¹³²⁰Бээрини бир деп ойлово,
Өдәмнин ичиде эдәм бар. [А.-М.К., 29.05.1997].
- ¹³²¹Бээрини сыйла,
Сени дэ бээри сыйласын. [Т.К., 17.05.1997].
- ¹³²²Бээринин башы – тән соолук. [М.Т., 11.05.2001].
- ¹³²³Бэдәнің соо болсо, бээри соо болот. [А.-М.К., 13.05.1997].
- ¹³²⁴Бэй де:р бэжәм жок,
Кой де:р кожом жок. [А.А., 19.06.2004].
- ¹³²⁵Бэйлөөдө туруп күчүнү бервеген тулпардан
жэйлөөдө жүрүп сүтүнү берген инек аала. [М.-Ө.К., 01.05.2003].
- ¹³²⁶Бэлээлүү көткө бармагыңы салва. [М.К., 01.05.1998].
- ¹³²⁷Бәндә бәндәни не кылат,
худаанын көзү түз болсо. [З.Т., 14.02.1998].
- ¹³²⁸Бәндәнин көзүнү бир ууч турпак тойгузат. [А.А., 24.09.1999].

- 1329 Бэндәнин оозуда болсо,
Алланын кулагыда болот. [Ө.Э., 23.01.2004].
- 1330 Бәр пәдәриңә жүз миң нәәләт. [Ө.Э., 24.02.2004].
- 1331 Бәтәрдин бәтәри бар,
Биреү эмес, катары бар. [А.Ә., 28.01.2003].
- 1332 Бәчә грийәнә некәр,
Модәр синә нә метә. [А.Й., 22.07.2006].
- 1333 Бебуйрук ашка тиш тийвейт. [Ж.Йу., 07.04.2003].
- 1334 Бевахты бакырган тооктун башы кесилет. [К.О., 31.12.2003].
- 1335 Бегайрат эрдин шуту жок. [Ш.Э., 25.01.2004].
- 1336 Бегиң келгичең белиңди сындырат. [А.В., 25.01.2003].
- 1337 Бегиңе жеткичең белиңи сындырат. [Ө.Э., 03.08.2003].
- 1338 Бегоуга баштан гоугалуу баш жакшы. [Г.Ә., 24.07.2002].
- 1339 Беинсәпкә кашык салсаң беш ууртайт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 1340 Беймаал бакырган корооздун башыны кес. [Ө.Э., 24.06.2001].
- 1341 Бейтааныш жерде тон сыйлуу. [М.-А.К., 05.06.1997].
- 1342 Бек менен әйтишип болвойт –
Белиңи сындырат. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 1343 Бек уулунан кул чыгат,
Кул уулунан бек чыгат. [Ж.Йу., 13.06.2002].
- 1344 Беканаат бәә сойдурат. [Ж.Йу., 01.02.2003].

- 1345 Бекер адам су: ичсе дә семирет. [А.К., 26.01.2003].
- 1346 Бекер жүргүчө бекер иште. [А.Й., 27.05.2006].
- 1347 Бекер отургуча бекер иш кыл. [М.К., 01.05.1998].
- 1348 Бекерден кепин тавылса, өлмөк керек. [Ө.Э., 26.01.2003].
- 1349 Бекерден кепин тапсан, өлүп ал. [М.-С.С., 29.08.2001].
- 1350 Бекерден тавылган малдын бэрәкәси болбойт. [Ш.Э., 25.01.2004].
- 1351 Бекерден худай безиптир. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 1352 Бекердин чолосу жок,
Устаннын тогоосу жок. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 1353 Бекердин чолосу болбойт,
Устанын тогоосу болбойт. [М.-С.С., 30.09.2001].
- 1354 Бел бэйлэгәннин бээри эле эр эмес. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 1355 Бел ташсыз болсо болор,
эл башсыз болбойт. [Ж.Йу., 19.04.2003].
- 1356 Белинде пулуң болсо,
Үзүңдө нуруң болот. [М.Т., 26.09.1999].
- 1357 Бер малыңы элге,
Ур башыңы жерге. [М.-Ө.К., 11.06.2001].
- 1358 Бервегин дә алвагын,
Бейәдәптин жәнигә
Кычырса дә барвагын. [З.Т., 24.06.2001].
- 1359 Бервес аш – пышвас,
Алвас куш – учбас. [А.В., 12.05.2001].

- 1360 Бервес кыздын калыңы зор.
[К.О., 13.06.2006].
- 1361 Бервесе да медети,
Алваса да айдыңы.
[П.А., 04.03.2003].
- 1362 Бервесе дә сурап бак,
Өтбөсө дә бүлөп бак.
[Ө.Э., 14.03.1999].
- 1363 Бервесең ого дэрт,
Берсең саңа дэрт.
[А.Э., 09.02.2003].
- 1364 Бервеске бер – уйалсын,
Келвеске бар – уйалсын.
[А.-М.К., 14.12.1999].
- 1365 Бервести берип уйалт,
Келвести барып уйалт.
[Ө.Э., 25.05.2003].
- 1366 Бервестин ашы пышвас.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 1367 Бервестин бээси кулундавас.
[А.А., 17.06.2004].
- 1368 Бервестин шылтоосу көп,
Келвестин сыркоосу көп.
[М.-А.К., 05.06.1997].
- 1369 Бервестин шылтоосу көп,
Өлвөстүн онтоосу көп.
[Ө.Э., 25.01.2003].
- 1370 Берген алат, саткан калат.
[К.О., 13.06.2006].
- 1371 Берген колду бээри өвөт.
[М.-С.С., 30.09.2001].
- 1372 Берген мәрт эмес, алган – мәрт.
[К.О., 01.06.2006].
- 1373 Берген худаага жагыптыр.
[А.Ж., 03.07.2001].
- 1374 Берген худайга жагат,
Мәрт бэрэкә тават.
[М.-С.С., 24.07.2001].

- 1375 Бергенге беш – көп,
Алганга алты – аз.
[И.Ч., 21.06.1997].
- 1376 Бергенге бир – көп,
Алганга жүз – аз.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 1377 Бергенге пеш-пеш,
Бервегенге кара таш, боз топо.
[З.Д., 11.10.2001].
- 1378 Бергенде бешөө – көп,
Алганда алтоо – аз.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 1379 Бергеннин бэрэкэти бар.
[А.Ә., 24.04.2003].
- 1380 Берейин деген кулуна,
Белен кылат жолуна.
Бервейин деген кулуна,
Издесе чыкбайт пулуна.
[Ө.Э., 29.09.1999].
- 1381 Берем деген – жалган,
Колго тийген – алган.
[М.-А.К., 06.06.1997].
- 1382 Берип пушман болгуча,
бервей душман бол.
[Ж.Йу., 10.03.2003].
- 1383 Бермек – наадандык,
Алмак – зиреглик.
[М.-Ә.К., 01.10.2001].
- 1384 Берсе – ал, урса – кач.
[А.В., 01.07.1999].
- 1385 Берсе – тууган, бервесе – жат.
[А.В., 30.12.1998].
- 1386 Берсең бергендей бер,
Бервесең бекитип ал.
[А.А., 07.10.1998].
- 1387 Бесана әдәм су: ичсе дә семирет,
Катыны жок, кыздуу үйгө теминет.
[Ө.Т., 02.08.2001].

- 1388 Бесана жаман – уйкучу,
Бейэвир жаман – күлкүчү.
[К.С., 13.05.2001].
- 1389 Бесана жаман – уйкучу,
Бейэр жаман – күлкүчү.
[А.В., 13.05.2001].
- 1390 Бетаалай гайрат башты айрат.
[Н.Ш., 13.08.2001].
- 1391 Бетеге – белдин көркү,
Беглер – элдин көркү.
[М.-А.К., 05.06.1997].
- 1392 Бетеге кетет, бел калат,
Беглер кетет, эл калат.
[К.О., 13.06.2006].
- 1393 Бетеге кетип, бет калат,
Сулар кетип, сай калат.
[К.О., 13.06.2006].
- 1394 Бети жакшы болгуча,
ниети жакшы бол.
[Э.Э., 27.12.2004].
- 1395 Бөхүдө каргыш бөөрүгө тийвейт.
[К.О., 21.06.2004].
- 1396 Бечелден мээнет кетбейт –
бири пүтсө, бири бар.
[К.О., 22.02.2004].
- 1397 Бечелден мээнет узавайт,
Бейэвирдэн лээнэт узавайт.
[М.-С.С., 30.09.2001].
- 1398 Бечелди кэм чаглава, чечен болот.
[К.О., 21.06.2004].
- 1399 Беш бармак – тең болвойт,
Этек – жең болвойт.
[М.-А.К., 24.03.1999].
- 1400 Беш бармак тең эмес.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 1401 Беш кол бара:вар эмес.
[О.Г., 28.05.2001].

- ¹⁴⁰²Беш пәнжә бара:вар эмес – узун-кәлтә.
[А.Э., 24.03.2015].
- ¹⁴⁰³Беш пулдук кызга он пулдук никә.
[М.-С.С., 30.09.2001].
- ¹⁴⁰⁴Бешиктеги бала беш түлөйт.
[А.Ар., 24.01.2004].
- ¹⁴⁰⁵Бешиктеги баланын
Бек боло:рун ким билет.
Эмчектеги баланын
Эр боло:рун ким билет.
[А.В., 23.01.2003].
- ¹⁴⁰⁶Бигиз бийди коворот.
[Ө.Э., 19.08.2001].
- ¹⁴⁰⁷Бий бар жерде зорлук бар,
Зорлук бар жерде хорлук бар.
[А.-М..К., 05.06.1997].
- ¹⁴⁰⁸Бий билгенди кул билет,
Эйтәйин десе тили жок.
[К.О., 13.06.2006].
- ¹⁴⁰⁹Бий болвогон әдәм бий болсо,
Чыкбаган дөвөсү калвайт.
Бай болвогон әдәм бай болсо,
Конбогон конушу калвайт.
[А.Э., 23.06.2006].
- ¹⁴¹⁰Бий болвогон бий болсо,
Чыкбаган төвөсү калвайт.
Бай болвогон бай болсо,
Конбогон конушу калвайт.
[А.К., 23.06.2006].
- ¹⁴¹¹Бий болвосоң дә, ий бол,
Көп болбосоң дә, төп бол.
[М.-А.К., 23.10.1999].
- ¹⁴¹²Бий болупсун, ий болвопсун,
Көп болупсун, төп болвопсун.
[Ө.Э., 30.06.2002].
- ¹⁴¹³Бий буйругу менен,
Түлкү куулугу менен,

- Баатыр жүрөгү менен,
Бакыр билеги менен күн көрөт.
[М.-Ә.К., 26.01.2003].
- ¹⁴¹⁴Бийдин да бийлейтканы бар,
Хандын да карайтканы бар.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- ¹⁴¹⁵Бийдин ити дэ – бий.
[К.Б., 26.06.2002].
- ¹⁴¹⁶Бийдин ити – иттердин бийи.
[Ы.Э., 07.07.1997].
- ¹⁴¹⁷Бийдин сараңынан сакта,
Ичтин арамынан сакта.
[М.Т., 03.02.2001].
- ¹⁴¹⁸Бийи ахмак болсо – халк бузулат,
Базарчысы ахмак болсо – нарк бузулат.
[А.-М.К., 05.06.1997].
- ¹⁴¹⁹Бийиң жакшы болсо,
Журттун хамыны жейт,
Бийиң жаман болсо,
Журттун малыны жейт.
[А.В., 29.12.2003].
- ¹⁴²⁰Бийиң жаман болсо,
Журтуң бузулат,
Ханың жаман болсо,
Халкың бузулат.
[А.Ә., 04.06.1997].
- ¹⁴²¹Билвеген айып эмес,
Билгеннен сураваган – айып.
[М.-Ә.К., 09.07.1998].
- ¹⁴²²Билвеген айып эмес,
үйрөнбөгөн – айып.
Кылалваган айып эмес,
кылваган – айып.
[А.В., 07.02.1999].
- ¹⁴²³Билвеген билгеннин теңи эмес.
[М.К., 01.05.1998].

- ¹⁴²⁴Билвеген жердин ой-чукуру көп,
Билвеген элдин той-топуру көп. [М.-С.С., 24.07.2001].
- ¹⁴²⁵Билвеген жолго жүрсөң – аттыңнын шору,
Билвеген жерге түшсө – катыннын шору. [А.Т., 29.12.2003].
- ¹⁴²⁶Билвеген худайды да билвейт,
Билгендерди көзүгө илвейт. [Ж.Йу., 20.08.2001].
- ¹⁴²⁷Билвегенди сураган намыз эмес. [Ж.Йу., 14.02.1998].
- ¹⁴²⁸Билвегенди сураганнын уйаты жок,
Билгенди кылваганнын куваты жок. [Ө.Э., 04.10.1997].
- ¹⁴²⁹Билвегенини сурап билген – аалым,
Билгенини сураса, айтбэгән – залым. [А.-М.К., 03.08.2001].
- ¹⁴³⁰Билвей туруп билем деве,
Жайдак торсун минем деве. [Ж.Йу., 13.06.2003].
- ¹⁴³¹Билвей туруп катынды мактава,
Минбей туруп атынды мактава. [Ж.Йу., 20.08.2001].
- ¹⁴³²Билвейсин десе тарынба,
Билгеннен билвегениң көп. [Ө.Э., 30.04.2003].
- ¹⁴³³Билвес бийден билеселүү кул артык. [З.Т., 24.06.2001].
- ¹⁴³⁴Билвестин бийи болгуча,
билеселүүнүн кулу бол. [А.А., 07.10.1998].
- ¹⁴³⁵Билген айтә бервәйт,
Әйтә берген билвейт. [М.-А.К., 13.05.1997].
- ¹⁴³⁶Билген билип күлөт,
Билвеген хошәәметкә күлөт. [М.-С.С., 24.07.2001].

- ¹⁴³⁷Билген жолуңнан чыкба,
Билвестин гөвини укба.
[А.Ар., 26.01.2004].
- ¹⁴³⁸Билген менен билвеген бирдей эмес.
[П.А., 30.12.1999].
- ¹⁴³⁹Билгенге – ахаарат,
Билвегенге – хошээмет.
[А.А., 17.06.2004].
- ¹⁴⁴⁰Билгенге бир сөз – көп,
Билвегенге миң сөз – аз.
[М.Т., 03.02.2001].
- ¹⁴⁴¹Билгеним бир, билвегеним миң де.
[К.О., 13.06.2006].
- ¹⁴⁴²Билгениң – бир тогуз,
Билвегениң – токсон тогуз.
[Ө.Э., 28.03.2003].
- ¹⁴⁴³Билгениңди сүйлө,
сүйлөгөнүңдү бил.
[М.-Ө.К., 01.10.2001].
- ¹⁴⁴⁴Билгеннен билвегениң көп,
Көргөннөн көрвөгөнүң көп.
[Ж.Йу., 04.07.2001].
- ¹⁴⁴⁵Билгеннин да билелеги бар,
Көргөннүн да көрелеги бар.
[Н.Ш., 14.04.2001].
- ¹⁴⁴⁶Билеги бир болсо да,
бармактары айры.
[А.Т., 29.12.2003].
- ¹⁴⁴⁷Билеги жоон бий болот,
Балтыры жоон бай болот.
[Ж.Йу., 10.11.2001].
- ¹⁴⁴⁸Билеги жоон бирди жеңет,
Билими жоон миңди жеңет.
[М.-С.С., 30.09.2001].
- ¹⁴⁴⁹Билеги жоон бирди жыгат,
Билеселүү миңди жыгат.
[Ө.Э., 26.06.2002].

- 1450 Билеги жоон бирди жыгытат,
Билегеч миңди жыгытат. [А.К., 13.06.2006].
- 1451 Билек бир болгону менен пәнжэләри башка. [Ы.Э., 01.06.2001].
- 1452 Билем десең – тутулдуң,
Билвейм десең – кутулдуң. [А.-М.К., 08.07.1997].
- 1453 Билим – канат,
Өнөр – санат. [Ж.Йу., 26.02.2004].
- 1454 Билимдәр болуш эстә-эстә,
Бәләәмәт болуш бир пәстә. [Ж.Йу., 10.11.2001].
- 1455 Билимдүү – жарык,
Билимсиз – гарып. [Ә.Э., 30.04.2003].
- 1456 Билимдүү кул ачка өлвөйт. [Ж.Йу., 08.11.1997].
- 1457 Билимдүү – тийип турган Күн,
Билимсиз – капкараңгы түн. [М.-Ә.К., 20.10.2001].
- 1458 Билимдүүдөн хат калат,
Усталардан дат калат. [З.Т., 11.06.2001].
- 1459 Билимдүүнүн гәви – оң,
Билимсиздин гәви – тоң. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 1460 Билимсизге бий болгуча,
билимдүүгө кул бол. [Ж.Йу., 03.03.2003].
- 1461 Билимсизде бир омур,
Билимдәрдә миң омур. [А.Т., 29.12.2003].
- 1462 Билсең билгениңди әйт,
Билип туруп әйтбөгән әзәли жарывайт. [Ж.Йу., 10.11.2001].

- 1463 Билсең – насаат, билвесең – бесаат.
[Ж.Йу., 06.04.2003].
- 1464 Бир айагы ондо, бир айагы мунда,
Башы тоода, куйругу кумда.
[К.Б., 26.06.2002].
- 1465 Бир Ак билет,
Бир бак билет,
Бээригә жеткирген,
Мээнет менен тилек.
[М.Э., 18.05.1997].
- 1466 Бир акылдуу баш – миң кишиге ырыс.
[М.Т., 26.09.1999].
- 1467 Бир ал, эки бер,
Бэрәкә өзү келер.
[А.-М.К., 22.09.1999].
- 1468 Бир ат кулагы сак болот,
Бир ит кулагы сак болот.
[А.-М.К., 22.05.1997].
- 1469 Бир ата он баланы багат,
Он бала бир атаны багәлвайт.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 1470 Бир ата он баланы багыптыр,
Он бала бир атаны багәлваптыр.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 1471 Бир атадан бирөө от болуп туулса,
Бирөө пок болуп туулат,
Эсапта жок болуп туулат.
[А.О., 31.12.2003].
- 1472 Бир атадан – сар,
Бир атадан – карчыга.
[А.А., 31.12.2003].
- 1473 Бир аты улук бар,
Бир заты улук бар.
[М.Э., 18.05.1997].
- 1474 Бир ахмактын әйткән совалыны
жүз акылман чечәлваптыр.
[А.Т., 29.12.2003].

- 1475 Бир ахмактын жоготконуну
миң акылман тавөлвайт. [Т.К., 17.05.1997].
- 1476 Бир әдәм казган арыктан миң әдәм су: ичет. [А.Т., 29.12.2003].
- 1477 Бир байдын журтуну эки чычкан талашат. [Р.Т., 28.05.2001].
- 1478 Бир бала атасыга тең туулат,
Бир бала атасыдан кәм туулат,
Бир бала атасыдан артык туулат,
Бир бала тага жагыны тартып туулат. [М.-А.К., 26.10.1999].
- 1479 Бир бала атасына жетип туулат,
Бир бала атасынан өтүп туулат. [М.-Ә.К., 11.01.2005].
- 1480 Бир баш кайерге болсо патат. [П.А., 30.12.1999].
- 1481 Бир башка:
Эки кулак, эки көз,
Бир ооз, бир сөз. [Ж.Йу., 28.09.1998].
- 1482 Бир бәләәдән кутулам деген
эки бәләәгә тутулат. [Ы.Э., 07.07.1997].
- 1483 Бир дәрткә миң дәрмән бар,
Миң дәрткә бир дәрмән бар. [М.-Ә.К., 03.06.1997].
- 1484 Бир дәрттин миң доvasы бар. [З.Т., 30.12.1997].
- 1485 Бир жакшыга бир жаман әр кайда бар,
Эки жакшы биригер күн кайда бар. [М.Э., 18.05.1997].
- 1486 Бир жакшыга бир жаман,
Эгиз кылган теңирим.
Айды, Күндү бәрчәгә,
Тегиз кылган Теңирим. [Ж.Йу., 26.02.2004].

- 1487 Бир жакшыга он жаман,
Коштоп чапса жетэлвайт.
[А.Э., 03.04.2011].
- 1488 Бир жаманнын кэсэ:пэти миң жакшыга тийет.
[Ж.Йу., 10.11.2001].
- 1489 Бир жаманнын кэсэ:пэти миңге тийет,
Миңдики – түмөнгө.
[Ө.Э., 25.05.2003].
- 1490 Бир жолу туз ичкен жериңе
миң жолу салам айт.
[М.-С.С., 30.09.2001].
- 1491 Бир жылдын жазы да бирөө, кышы да бирөө.
[А.Ар., 27.01.2004].
- 1492 Бир жың*¹ алтыннан бир сээр* акыл артык.
[А.К., 12.07.2006].
- 1493 Бир ийик кара жип эр кимдин башында бар.
[М.-С.С., 29.01.2004].
- 1494 Бир ишти баштаганнан алдын пүтөөрүнү ойло.
[К.О., 17.06.2004].
- 1495 Бир калдыгач келген менен бээр болуп кетбейт.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 1496 Бир карлыгач келген менен бээр болвойт.
[Ө.Э., 28.01.2003].
- 1497 Бир катын бар:
Арпа унунан аш кылат,
Эрин элге баш кылат,
Көңүлүңү хош кылат.
Бир катын бар:
Хам-хатала аш кылат,
Чөп-чар менен чөч кылат,
Таап келгениң ушу деп,
Таалайыңы таш кылат.
[Ж.Йу., 31.12.2003].

¹ Жың – 600 гр; сээр – 200 гр.

- 1498 Бир кәлләдә миң хыйал,
Миң кәлләдә бир хыйал.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 1499 Бир кәр – әкис,
Бир көр – әкис.
[А.К., 25.04.2001].
- 1500 Бир кәр – орой,
Бир көр – орой.
[М.-А.К., 25.04.2001].
- 1501 Бир келди, пир келди,
Алладан сыр келди.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 1502 Бир киши такка минсе,
Кырк киши атка минет.
[Ө.Э., 12.06.1999].
- 1503 Бир койдон эки тери чыкбайт.
[М.К., 06.05.2000].
- 1504 Бир колдоп берген эки колдоп алат.
[А.А., 30.12.2003].
- 1505 Бир колу менен берип,
бир колу менен алат.
[М.Т., 26.09.1999].
- 1506 Бир колун бир колуну жуват.
[Ө.Э., 28.01.2003].
- 1507 Бир колун менен берсең,
эки колун менен аласың.
[Ж.Йу., 10.03.2003].
- 1508 Бир колунду ачсаң,
бир колунду жумуп жүр.
[А.В., 29.12.2003].
- 1509 Бир короо кой бир бөөрүгө тең эмес.
[А.О., 28.12.2003].
- 1510 Бир көзүмү бир көзүмө муктаж этбе.
[А.-М.К., 28.05.1997].
- 1511 Бир көр – әкис,
Бир кәр – әкис.
[М.-Ә.К., 11.07.2004].

- ¹⁵¹²Бир көргөн – билиш,
Эки көргөн – тааныш,
Үч көргөн – сырдаш.
[Ә.Э., 12.07.1998].
- ¹⁵¹³Бир көргөндө бил,
Эки көргөндө тааны,
Үч көргөндө – бери же нары.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- ¹⁵¹⁴Бир күн келет –
кечүү тапбайсың кечкенге;
Бир күн келет –
бир ууртам су: тапбайсың ичкенге.
[М.-Ә.К., 25.01.2004].
- ¹⁵¹⁵Бир күн орозо тутбаган,
Баласынын аты – Рамазан.
[А.-М.К., 15.06.1999].
- ¹⁵¹⁶Бир күн тойгон жериңе
тогуз күн тээзим кыл.
[А.-М.К., 05.08.2001].
- ¹⁵¹⁷Бир күн туз таткан жериңе
миң күн салам кыл.
[Ә.Э., 08.06.2003].
- ¹⁵¹⁸Бир күн тузуну ичкен жериңе
миң күн салам бер.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- ¹⁵¹⁹Бир күнгө койондун териси да чыдайт.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- ¹⁵²⁰Бир күндүк жолго чыксаң,
бир жума азырлык кыл.
[М.Т., 03.02.2001].
- ¹⁵²¹Бир кыздын тойу болсо,
кырк кыздын башы ооруйт.
[З.К., 12.05.2001].
- ¹⁵²²Бир кыш бар, кут алып келет,
Бир кыш бар, жут алып келет.
[Ж.Йу., 16.09.2004].

- 1523 Бир мәртгә туз таткан жериңе
миң мәртгә салам бер. [З.Т., 24.06.2001].
- 1524 Бир ок менен эки куш атыптыр. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 1525 Бир ооздон эр сөз чыккыча,
Эр ооздон бир сөз чыксын. [Ж.Йу., 05.06.1998].
- 1526 Бир ооздон гәп чыксын,
Бир жеңден кол чыксын. [Ж.Йу., 10.11.2001].
- 1527 Бир ооздон чыккан гәп миң кулакка жетет. [К.О., 01.06.2006].
- 1528 Бир ооздон чыккан гәпти миң кулак угат. [Ж.Йу., 19.02.2002].
- 1529 Бир ооздон чыкканды миң кулак угат. [М.-Ә.К., 09.07.1998].
- 1530 Бир өлүм бар жәшөөдөн артык,
Бир жәшөө бар өлгөннөн жаман. [М.-Ә.К., 05.05.2000].
- 1531 Бир сараң түйгөн түйүндү
жүз акылдуу чечәлвәптир. [М.Т., 03.02.2001].
- 1532 Бир сараңдын берген совалыга
он акылдуу жовап тавәлвайт. [Ы.Э., 13.05.2001].
- 1533 Бир сарттын – дөшү күйүк,
Бир сарттын – көтү күйүк¹. [М.-Ә.К., 24.07.2006].
- 1534 Бир сөз бар – әйтиләт, калат,
Бир сөз бар – укканнын жигәри жанат. [А.-М.К., 13.05.1997].
- 1535 Бир сөз бар – оору әдәмди соо кылат,
Бир сөз бар – соо әдәмди оору кылат. [М.К., 06.05.2000].

---

¹ Башы – табышмак: жандырмагы: тулга, казан.

- 1536Бир сугур су: ичсе,
миң сугурдун су:суну канат.
[Ж.Йу., 01.02.2003].
- 1537Бир тантык келет,
Бир сөз менен миң чеченди жеңет.
[Ж.Йу., 13.06.1999].
- 1538Бир тантык миң чеченди жеңиптир.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 1539Бир тэмбэл он әдәмди иштен калтырат,
Жүз әдәмди аштан калтырат.
[Ж.Йу., 13.07.1997].
- 1540Бир уйадан бир сасык тухум чыкбай койвойт.
[А.В., 18.01.1997].
- 1541Бир уйадан – карчыга,
Бир уйадан – сар,
Бир уйадан – шумкар,
Бээринин өзүгө көрө оокаты бар.
[Ж.Йу., 06.07.1997].
- 1542Бир уйадан – сар,
Бир уйадан – карчыга,
Бир уйадан – бүргүт.
[Н.Ш., 13.08.2001].
- 1543Бир уйадан – шумкар,
Бир уйадан – сар.
[А.К., 13.06.2006].
- 1544Бир уйдун мүүзүгө урсаң,
миң уйдун мүүзү зыркырайт.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 1545Бир уйдун мүүзүгө чапса,
миң уйдун мүүзү какшайт.
[А.В., 25.01.2003].
- 1546Бир үйдүн жарыгы бир үйгө тийвейт.
[А.Ә., 06.06.1998].
- 1547Бир чәйнә, бир чәйнәсәң май чәйнә.
[А.К., 23.06.2006].
- 1548Бир чәйнәсәң май чәйнә,
Былчылдасын оозунда,

- Бирди алсаң сулуу ал,
Былкылдасын койнуңда. [Ж.Йу., 19.02.2002].
- ¹⁵⁴⁹Бир чырпык менен миң кой эйдэйт. [Ө.Э., 16.06.2003].
- ¹⁵⁵⁰Бир эчки эгиз тууса,
Чөптүн башы эки ача чыгат. [Ж.Йу., 24.07.2004].
- ¹⁵⁵¹Бирге жүрмөк бар, бирге өлмөк жок. [А.О., 29.12.2003].
- ¹⁵⁵²Бирде жигит жүйөү жүрөт,
Бирде жигит төө минет. [К.О., 04.01.2005].
- ¹⁵⁵³Бирди айаган миңден ажырайт,
Азды айаган көптөн ажырайт. [А.Ар., 26.01.2004].
- ¹⁵⁵⁴Бирди айайм деп миңден ажыраптыр,
Жокту айайм деп, бардан ажыраптыр. [А.О., 29.12.2003].
- ¹⁵⁵⁵Бирди берген худайым миңди дө берет. [М.-А.К., 24.11.1998].
- ¹⁵⁵⁶Бирди бөлүп же,
Жэртини жэрип же. [Ө.Э., 26.09.1999].
- ¹⁵⁵⁷Бирди көрсөң пикир кыл,
Экини көрсөң шүкүр кыл. [Ө.Э., 28.01.2003].
- ¹⁵⁵⁸Бирди сурасаң, худайым миңди берет. [Г.Ч., 02.04.2001].
- ¹⁵⁵⁹Бирдики – миңге,
Миңдики – түмөнгө,
Түмөндүкү – санга. [Н.Ш., 13.08.2001].
- ¹⁵⁶⁰Бирдин кээви миңге тийет,
Миңден кийин түмөнгө тийет. [Ө.Э., 12.09.2002].
- ¹⁵⁶¹Бирдин кэсэпэти миңге тийет. [А.-М.К., 03.08.2001].

- 1562 Бирдин насы миңге тийет,
Онон кийин өзүгө тийет.
[Ө.Э., 12.09.2002].
- 1563 Бири кечерге кечүү тапбай жүрсө,
Бири ичерге су: тапбайт.
[Ж.Йу., 16.09.2004].
- 1564 Бири күлсө, миңи ийләйт,
Бичээрэ пүткөн адәмди әйт.
[М.К., 01.05.1998].
- 1565 Бири өлвөй, бири күн көрвөйт.
[И.Ч., 02.04.2001].
- 1566 Биринчи дөүлөт – жән соолук,
Экинчи дөүлөт – ак жоолук,
Үчүнчү дөүлөт – жүз соолук.
[С.К., 28.08.2002].
- 1567 Биринчи дөүлөт – тән соолук,
Экинчи дөүлөт – ак жоолук,
Үчүнчү дөүлөт – жүз соолук.
[М.-Ә.К., 28.06.2002].
- 1568 Бирлиги бар эл озот,
Бирлиги жок эл тозот.
[Ө.Э., 12.07.1997].
- 1569 Бирлик бар жерде тирилик бар,
Ым бар жерде ырыскы бар.
[Ө.Э., 29.12.2003].
- 1570 Бирлик болвой, тирилик болвойт,
Ынтымак болбой, ырыс болбойт.
[Ө.Э., 08.10.1998].
- 1571 Бирөө бар – көзүнөн таанылат,
Бирөө бар – сөзүнөн таанылат.
[А.В., 05.06.1998].
- 1572 Бирөө – жәнгә жолдош,
Бирөө – нанга жолдош.
[Ө.Э., 12.07.1998].
- 1573 Бирөө кечкенге кечүү тапбай жүрсө,
бирөө ичкенге су: тапбай жүрөт.
[М.-Ә.К., 01.10.2001].

- 1574 Бирөө кыйналып өлүп жатса,
Бирөө каткырып күлүп жатат.
Бирөө тытынып ийлөп жатса,
Бирөө кутуруп, туйлап жатат,
Мана шундай бэндээт.
[Ж.Йу., 19.02.2002].
- 1575 Бирөө мал кайгысында,
Бирөө жән кайгысында.
[Н.Ш., 14.04.2001].
- 1576 Бирөө малдын дәрдиде,
Бирөө жәндин дәрдиде.
[Г.А., 29.12.2003].
- 1577 Бирөө нан кайгысын тартса,
Бирөө жән кайгысын тартат.
[Ө.Э., 16.06.2003].
- 1578 Бирөө өлвөй, бирөө күн көрвөйт.
[Ө.Э., 24.06.2006].
- 1579 Бирөө өлвөсө, бирөөгө күн жок.
[Ө.Э., 21.08.2003].
- 1580 Бирөө чалма деп койверсе,
Бирөө алма деп алат.
[А.А., 31.12.2003].
- 1581 Бирөөгө – ала карга,
Бирөөгө – шумкар,
Бирөөгө – сагызган,
Бирөөгө – сэр.
[А.-М.К., 05.06.1997].
- 1582 Бирөөгө ашхаана керек,
Бирөөгө башбаана керек.
[Ө.Э., 12.07.1997].
- 1583 Бирөөгө бир жамандык кылсаң,
Миң жамандык болуп башыңа келет.
[А.Ар., 29.01.2004].
- 1584 Бирөөгө жамандык санасаң,
өз башыңа келет.
[Ө.Э., 16.06.2003].

- 1585 Бирөөгө кара санава – өз башыңа келет.
[Ж.Йу., 01.08.2002].
- 1586 Бирөөгө – күлкү,
Бирөөгө – ый,
Бирөөгө – хорлук,
Бирөөгө – сый,
Эдэм болом десең,
Намызыңы сакта,
Нәпсиңи тый.
[А.В., 07.06.1998].
- 1587 Бирөөгө ор казсаң кең каз,
өзүң ыргып чыгарга.
[Ә.Э., 30.04.2003].
- 1588 Бирөөгө таш атсаң,
өзүңө ок болуп тийет,
Ок болвосо,
үзүңө пок болуп тийет.
[Ж.Йу., 19.02.2002].
- 1589 Бирөөгө чукур казсаң өзүң түшөсүн.
[А.В., 18.01.1997].
- 1590 Бирөөдө жок, бирөөдө бар,
Бирөөдүн эзизи бирөөгө хар.
[Н.Ш., 13.08.2001].
- 1591 Бирөөдөн дөш жесең,
учаңы азыр тут.
[М.-Ә.К., 11.01.2005].
- 1592 Бирөөдөн экөө жакшы,
Аздан көп жакшы.
[М.-С.С., 29.01.2004].
- 1593 Бирөөнү күйгүзөм деве –
Өзүң пышасын.
Бирөөгө чукур казба –
Өзүң түшөсүн.
[Ә.Э., 29.09.1999].
- 1594 Бирөөнүн гөрүгө бирөө жатбайт.
[К.О., 11.01.2005].
- 1595 Бирөөнүн гыйватыны кылва,
ак сөзүңнөн жылва.
[А.В., 13.05.2001].

- 1596 Бирөөнүн жарыгы бирөөгө тийвейт.
[А.Э., 23.10.1999].
- 1597 Бирөөнүн ичи – теңиз,
Бирөөнүн ичи – доңуз.
[Ж.Йу., 18.02.2002].
- 1598 Бирөөнүн катыны бирөөгө кыз көрүнөт.
[А.В., 01.03.2003].
- 1599 Бирөөнүн колудагы токок бирөөгө зор көрүнөт.
[Ы.Э., 05.03.2003].
- 1600 Бирөөнүн көөнү тегиз,
Бирөөнүн көөнү – доңуз.
[А.В., 05.04.2003].
- 1601 Бирөөнүн малы мал болбойт.
[А.Э., 23.06.2001].
- 1602 Бирөөнүн тиши бар,
Жегидей гөшү жок.
Бирөөнүн гөшү бар,
Жегидей тиши жок.
[Ж.Йу., 18.04.2004].
- 1603 Бирөөнүн тоогу бирөөгө газ көрүнөт –
Өз малың көп болсо да,
Элдикиден аз көрүнөт.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 1604 Бирөөнүн тону тон болбойт.
[М.-А.К., 17.09.1997].
- 1605 Бирөөнүн торпогун каргасаң,
Өзүңүн өгүзүңө тийет.
[Ө.Э., 31.12.2000].
- 1606 Бирөөнүн хаккы болсо – бер,
Өзүңнүн хаккың болсо – ал.
[А.А., 02.07.1999].
- 1607 Бирөөнүн ырыскысы бирөөгө буйрувайт.
[А.В., 30.09.1999].
- 1608 Бирөөнүн эли эл болбойт,
Бирөөнүн жери жер болбойт.
[М.-А.К., 24.11.1998].

- ¹⁶⁰⁹Бирөөнүн эшигини чекбегин зынхар-зынхар,
Сенин эшигинди дэ чегү:чүлөр бар.
[Г.Г., 27.12.2004].
- ¹⁶¹⁰Биртке берет, аркасыдан итеверет.
[Ж.Йу., 19.02.2002].
- ¹⁶¹¹Бирөө менен бирөөнүн не иши бар?
[М.-А.К., 05.06.1997].
- ¹⁶¹²Бичээрэнин бир эшиги жавылса,
бир эшиги ачылат.
[Ж.Йу., 10.03.2003].
- ¹⁶¹³Бичээрэнин оозу ашка тийе:рде
башы ташка тийет.
[А.А., 02.07.1999].
- ¹⁶¹⁴Бозокордун үйү –
айкырык менен кыйкырык.
Нэсвэйкэштин үйү –
какырык менен түкүрүк.
[А.В., 17.09.2002].
- ¹⁶¹⁵Бозоргонду пышты дейт,
Осурганды чычты дейт.
[А.Э., 27.12.2003].
- ¹⁶¹⁶Бойдой бой тавылат,
Ойдой ой тавылвайт.
[Э.Э., 12.07.1998].
- ¹⁶¹⁷Бойлуу болсо, тохмок дейт,
Ойлуу болсо, ахмак дейт.
[К.О., 21.06.2004].
- ¹⁶¹⁸Бойу канча болсо,
көлөгөсү дэ шончо.
[М.-Э.К., 31.12.2003].
- ¹⁶¹⁹Бойу канча болсо,
ойу да шончо.
[М.-А.К., 28.07.2001].
- ¹⁶²⁰Бойу кэлтэнин ойу дэ кэлтэ.
[Г.Э., 24.07.2002].
- ¹⁶²¹Бойу кэлтэнин ойу кэлтэ болот.
[Э.Э., 12.07.1997].

- ¹⁶²²Бойу кичиктин ойу кичик. [А.В., 25.09.1998].
- ¹⁶²³Бойу пастын ойу пас. [А.В., 07.06.1998].
- ¹⁶²⁴Бойу – терек, ичи – көвөк. [З.Д., 11.11.2001].
- ¹⁶²⁵Бойуга карава, хуйуга кара. [Ж.Йу., 23.08.2003].
- ¹⁶²⁶Бойуга карап ойуну бил. [М.-Э.К., 01.10.2000].
- ¹⁶²⁷Бойуң пас болсо мэйли,
Ойуң пас болвосун. [Ө.Э., 03.07.1999].
- ¹⁶²⁸Бок болгучаң, ок бол,
Ок болвосоң, жок бол. [Ж.Йу., 07.04.2003].
- ¹⁶²⁹Болэлвасаң герийвер,
Гериге чыгып ийлэйвер. [З.Д., 12.06.2001].
- ¹⁶³⁰Болэлвасаң герийвер,
Гериге чыгып улуйвер. [Ө.Э., 16.11.2002].
- ¹⁶³¹Болэлсаң арслан бол,
түлкү эр ким болот. [К.Б., 26.06.2002].
- ¹⁶³²Болвогонго болушба,
погу менен кайнасын. [А.Э., 04.06.1997].
- ¹⁶³³Боло:р бала жети жэшинде баш болот,
Болвос бала кыркка кирсе да жэш болот. [Ө.Э., 08.10.1998].
- ¹⁶³⁴Боло:р бала он бешинде башмын дейт,
Болвос бала отузунда дэ жэшмин дейт. [Ө.Э., 14.03.1999].
- ¹⁶³⁵Боло:р бала погудан,
Болвос бала тэгидән. [Ы.Э., 07.07.1997].

- ¹⁶³⁶Боло:р болвос баш жаман,
Тойо:р тойвос аш жаман.
[Ж.Йу., 19.04.2003].
- ¹⁶³⁷Боло:р болсоң болуп өт,
Боз жоргодой желип өт.
[Ө.Э., 31.12.2000].
- ¹⁶³⁸Боло:р иш болду, бойогу канды.
[А.В., 20.08.2001].
- ¹⁶³⁹Боло:р иш болду,
Сына:р бел сынды,
Тына:р жән тынды,
Кыла:рыны кылды,
Ала:рыны алды,
Калатканы калды.
[М.Т., 03.02.2001].
- ¹⁶⁴⁰Боло:р уул – погудан,
Болвос уул – тәгиден.
[Ж.Йу., 16.09.2004].
- ¹⁶⁴¹Боло:р уул погудан,
Полот пычак савыдан.
[К.О., 26.06.2004].
- ¹⁶⁴²Боло:р элдин балдары
Бирин бири баатырым деп кычырат;
Болвос элдин балдары
Бирин бири катыным деп кычырат.
[Ж.Йу., 10.03.2003].
- ¹⁶⁴³Болотыган бала погудан мээлим.
[М.-Ө.К., 02.07.2002].
- ¹⁶⁴⁴Болотыган балаңы,
Колуга гылыч берип, жоуга сал.
Болвойтыган балаңы,
Колуга тайак берип, койго сал.
[М.Т., 22.07.2001].
- ¹⁶⁴⁵Болотыган жигит төп сүйлөйт,
Болвойткан жигит көп сүйлөйт.
[А.Э., 31.12.1999].

- 1646 Болотыган нэйветим¹,
Кичигинде шок чыгат,
Болвойтыган нэйветим,
Көтүнөн сокубилектей пок чыгат.
[А.Б., 10.08.2001].
- 1647 Болотыган уул – он бешинде баш,
Болвойтыган уул – отузга кирсе да жэш.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 1648 Болсо дагы хары өлөт,
Болвосо дагы хары өлөт.
[М.-А.К., 28.05.2006].
- 1649 Болсо – ийэкэнэ-буду,
Болвосо – ийэкэнэ-стахиин.
[М.-С.С., 11.06.2001].
- 1650 Болсоң болгондой бол,
Болвосоң бордой тозуп кет.
[Ж.Йу., 19.02.2002].
- 1651 Болсоң, болгондой бол,
Болвосоң, топодой тоз.
[М.Э., 18.05.1997].
- 1652 Болсоң, болгудай бол,
Болвосоң бордой тозуп кал.
[А.Э., 01.03.2003].
- 1653 Болсоң, эл ичинде бол,
Өлсөң эл ичинде өл.
[А.А., 14.03.1999].
- 1654 Бооз болгон кыз энесиге хуйланат.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 1655 Боор ооруса, боорго тевет.
[А.Э., 04.06.1997].
- 1656 Бороондуу жаан пат басылат.
[З.Т., 12.07.2004].
- 1657 Босогодо чалынсаң, төргө өтөм деве.
[К.О., 24.04.2006].

---

¹ *Нэйвэт* – чунак деген сөзгө жакын.

- 1658 Бөдөнөдө үй жок –
Кайда барса: “пытбылдык”.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 1659 Бөдөнөнүн үйү жок –
Кайда барса: “пытмылдык”.
[Ө.Э., 18.04.2004].
- 1660 Бөз эвийрди жават,
Сөз эвийрди тават.
[Ж.Йу., 15.07.1998].
- 1661 Бөлө жеген – март,
Өлө жеген – дэрт.
[М.-Ө.К., 01.05.2003].
- 1662 Бөлө жедим деп мактан,
Өлө жедим деп мактанба.
[М.-Ө.К., 02.07.2002].
- 1663 Бөлүнгөн мал – бөөрүгө жем,
Бөлүнгөн эл – бөлөк элге жем.
[А.Э., 19.04.2003].
- 1664 Бөлүнгөн эчки бөөрүгө жем болот.
[Ө.Э., 26.01.2004].
- 1665 Бөлүнгөндү бөөрү жейт.
[М.-С.С., 29.01.2004].
- 1666 Бөөрү ататкан уулду бөркүдөн бил,
Халк багаткан уулду көркүдөн бил.
[М.-А.К., 05.06.1997].
- 1667 Бөөрү эйдэгэнгө көнбөйт,
Эйдэгэнгө көнсө дэ,
Бэйлэгэнгө көнбөйт.
[Ө.Э., 25.01.2003].
- 1668 Бөөрү баласы баккан менен ит болбойт.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 1669 Бөөрү баласы – бөөрү,
Ууру баласы – ууру.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 1670 Бөөрү баласы ит болбойт.
[Ө.Э., 12.07.1997].

- ¹⁶⁷¹Бөөрү баласын баксаң,
тоону карап улуйт. [А.-М.К., 01.08.2001].
- ¹⁶⁷²Бөөрү баласын канча баксаң да,
эки көзү талаада. [Ө.Э., 29.09.1999].
- ¹⁶⁷³Бөөрү: “Бирди жесем, миңди буусам”, – дейт. [Ө.Э., 17.02.2003].
- ¹⁶⁷⁴Бөөрү бөөрүлүгүн койбойт,
Ууру уурулугуну койбойт. [А.-М.К., 06.04.1999].
- ¹⁶⁷⁵Бөөрү жолдошуну жолго тэштэвөйт. [Ж.Йу., 13.07.1997].
- ¹⁶⁷⁶Бөөрү жолдошуну хаставайт. [Ө.Э., 08.10.1998].
- ¹⁶⁷⁷Бөөрү көмөт, түлкү ачат. [Ө.Э., 05.02.2000].
- ¹⁶⁷⁸Бөөрү өз короосуга тийвейт. [Ж.Йу., 06.07.1997].
- ¹⁶⁷⁹Бөөрү өчүксө тым калбайт. [К.Б., 26.06.2002].
- ¹⁶⁸⁰Бөөрү таарыса, ит көмөт,
Жалгыз өлсө, ким көмөт. [З.Ө., 19.02.2002].
- ¹⁶⁸¹Бөөрү түндө келет,
Хастаса, күндө келет. [М.-С.С., 24.07.2001].
- ¹⁶⁸²Бөөрү хаарыса да бир койлук алы бар. [А.В., 02.03.2003].
- ¹⁶⁸³Бөөрү хаарыса – итке күлкү. [Ө.Т., 02.07.1999].
- ¹⁶⁸⁴Бөөрү хаарыса – итке шылдың,
Молдо хаарыса – журтка шылдың. [А.В., 01.07.1999].
- ¹⁶⁸⁵Бөөрү хаарыса чычкан уулайт. [К.О., 04.01.2005].

- ¹⁶⁸⁶Бөөрү харысыны көтөндөйт,
Харысы бээрисини көтөндөйт.
[А.В., 01.03.2003].
- ¹⁶⁸⁷Бөөрүгө – кой амаанат,
Ууруга – үй амаанат.
[А.К., 31.12.2003].
- ¹⁶⁸⁸Бөөрүгө кой кайтартбайт,
Ууруга – короо.
[М.-Ә.К., 05.05.2000].
- ¹⁶⁸⁹Бөөрүгө кой күттүрөвү,
Ууруга үй күттүрөвү.
[А.Ә., 18.11.2000].
- ¹⁶⁹⁰Бөөрүдөн – бөлтүрүк,
Койдон – козу.
[М.К., 06.07.2000].
- ¹⁶⁹¹Бөөрүдөн гайрат кетсе,
эчкини эже, тэкэни жезде дейт.
[Ы.Э., 23.07.2006].
- ¹⁶⁹²Бөөрүдөн коркон кой күтбөйт.
[А.А., 04.07.1999].
- ¹⁶⁹³Бөөрүнүн баласы, о дэ бөөрү,
Уурунун баласы, о дэ ууру.
[А.-М.К., 05.05.1998].
- ¹⁶⁹⁴Бөөрүнүн бээри көк.
[Ә.Э., 25.02.2004].
- ¹⁶⁹⁵Бөөрүнүн оозу жесе да – кан,
жевесе да – кан.
[Н.Ш., 29.12.2003].
- ¹⁶⁹⁶Бөөрүнүн харысыны өлтүр.
[М.К., 23.07.2006].
- ¹⁶⁹⁷Бу дүнийэ сага да калвайт,
мага дэ калвайт.
[Ы.Э., 07.07.1997].
- ¹⁶⁹⁸Бу дүнийэ төгөрөк,
Бири туулса, бири өлөт.
[А.А., 07.10.1998].

- ¹⁶⁹⁹Бу дүнийэдә малсыз болсо дә,
Ахыретте имансыз болвосун.
[М.К., 01.05.1998].
- ¹⁷⁰⁰Бу дүнийэдә эки эле әдәм бар:
Бири – ач, бири – ток,
Башка хич ким жок.
[Ж.Йу., 11.01.2005].
- ¹⁷⁰¹Бу дүнийэдә эки эле неме көрдүм:
Бири – туулдум, бири – өлдүм.
[М.-Ә.К., 09.07.1998].
- ¹⁷⁰²Бу дүнийәни мен пәнттәйм,
Бу дүнийә мени пәнттәйт.
[Ө.Ә., 27.05.2006].
- ¹⁷⁰³Бузмак – асан, курмак – зор,
Әйтмәк – асан, кылмак – зор.
[А.Т., 29.12.2003].
- ¹⁷⁰⁴Бузулмак – асан, түзөлмөк – зор.
[К.О., 13.06.2006].
- ¹⁷⁰⁵Буйруваган аш болсо,
Буламыктан тиш сынаг.
Пүтбөйтүган иш болсо,
Гыламыктан пут сынаг.
[А.В., 18.01.1997].
- ¹⁷⁰⁶Буйруваган ашка тиш тийвейт.
[Ө.Ә., 25.07.2002].
- ¹⁷⁰⁷Буйруган алат, жүткүнгөн калат.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- ¹⁷⁰⁸Буйругу жеткен турөлвайт,
Бурулуп арва кылөлвайт.
Казаасы жеткен турөлвайт,
Кайрылып арва кылөлвайт.
[М.К., 11.06.2001].
- ¹⁷⁰⁹Буйругу жок ашка тиш тийвейт.
[А.Ә., 04.06.1997].
- ¹⁷¹⁰Буйругу жок аштан үмүт кылва.
[К.О., 04.01.2005].

- 1711 Буйругу жок болсо,
буламыкка дә тиш сынат.
[М.Т., 22.07.2001].
- 1712 Буйрук – Алладан,
Куллук – бәндәдән.
[М.К., 06.07.2000].
- 1713 Буйрук – сизден,
Куллук – бизден.
[М.Т., 04.05.1999].
- 1714 Буйукканга жылдыз дә от көрүнөт.
[Ө.Э., 22.07.2006].
- 1715 Буйукканга жылдыз – от.
[Ж.Йу., 08.01.2005].
- 1716 Буйукканнын көзүгө жылдыз от болуп көрүнөт.
[Ө.Э., 29.01.2004].
- 1717 Буйумнун жаңысы жакшы,
Достун – көөнөсү.
[Ө.Э., 26.09.1999].
- 1718 Букада кайын жок,
Инекте төркүн жок.
[А.Ә., 14.02.1998].
- 1719 Буканын өзү хаарыса да,
мурду хаарывайт.
[А.Ә., 31.12.1999].
- 1720 Букачарым кутурткан – эки энеги,
Эки энеги жок болсо, не кереги.
[А.В., 06.07.1997].
- 1721 Булагы болвосо, дәрийә соолуйт.
[Ө.Э., 14.03.1999].
- 1722 Булактуу жердин су:су көп,
Бузулган элдин чуусу көп.
[А.О., 31.12.2003].
- 1723 Булбулдай тилдүү бол,
Арстандай сүрдүү бол.
[М.-А.К., 26.06.1997].
- 1724 Булуттуу көктүн күнү ачуу,
Билими жоктун тили ачуу.
[К.О., 22.02.2004].

- 1725 Бурган гәп – худай урган гәп. [А.-М.К., 05.06.1997].
- 1726 Бу:дай наның жок болсо,
Бу:дай сөзүң жокведе? [А.В., 13.07.1997].
- 1727 Бу:дайдын барар жери – тегирмен,
Кыздын барар жери – күйөө. [М.Т., 02.04.2001].
- 1728 Буунсуз жерге пычак салва,
Сиңбес жерге су: куйва. [Ж.Йу., 24.07.2004].
- 1729 Бүгүн берген худаим эрте дө берет. [М.-А.К., 05.06.1997].
- 1730 Бүгүн көргөн эрте жок. [Ө.Э., 12.09.2002].
- 1731 Бүгүн маңа, эрте саңа –
Келме кезек, терме тезек. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 1732 Бүгүн пүтөр иш болсо,
эртеңкиге калтырва. [Ж.Йу., 04.08.2003].
- 1733 Бүгүн өлө тургансып ибадат кыл,
Такыр өлвөй тургансып тириглик кыл. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 1734 Бүгүнгү ишинди эртеге койво. [А.-М.К., 02.08.2001].
- 1735 Бүгүнгү көргөн эрте жок,
Бу дүниә шундай пок. [Ө.Э., 18.09.2003].
- 1736 Бүгүнгү кылган илээ –
Эртеңки башка бөлээ. [М.-Ө.К., 24.02.2004].
- 1737 Бүгүнгү тухум – эрте палапан. [М.Т., 22.07.2001].
- 1738 Бүгүнгү фырсаат эрте келвейт. [А.Ж., 11.01.2005].

- 1739 Бүгүндүн эртеси бар,
Быйылдын келиргиси бар. [Ж.Йу., 10.09.2002].
- 1740 Бүргүт хаарыса, чычкан алат,
Мерген хаарыса тузак салат. [А.Э., 14.02.1998].
- 1741 Бүргүтчү гөшсүз калвайт,
Жылкычы атсыз калвайт. [А.Э., 22.07.2006].
- 1742 Бүрөө бар, колудан эр иш кэлэт,
Бүрөө бар колудан бир иш келвейт. [А.А., 04.07.1999].
- 1743 Бүрөө зэрлөп жүрүп алат,
Бүрөө зорлоп туруп алат. [З.Т., 14.02.1998].
- 1744 Бүрөө өлсө, бүрөө өнөт. [Н.Ш., 13.08.2003].
- 1745 Бүрөөгө жардам кыл, сага дө бүрөө
жардам кылсын. [М.-Э.К., 31.12.2000].
- 1746 Бүрөөгө кара көздүү калам каш көрүнсө,
Бүрөөгө пычык мурун, жалпак баш көрүнөт. [М.-А.К., 25.05.1999].
- 1747 Бүрөөгө карап күлсөң,
өз башыңа келгенде ийлэйсиң. [Ж.Йу., 08.11.1997].
- 1748 Бүрөөгө күлсөң, өзүң ийлэйсиң. [А.-М.К., 24.06.1997].
- 1749 Бүрөөгө оро казсаң, өзүң түшөсүң. [А.-М.К., 08.07.1997].
- 1750 Бүрөөгө өлүм тилегиче,
өзүңө омур тиле. [А.Э., 11.04.1998].
- 1751 Бүрөөгө сынтакба – өз башына келет. [А.А., 04.07.1999].
- 1752 Бүрөөгө чукур казба, өзүң түшөсүң. [Э.Э., 28.12.1997].

- 1753 Бүрөөнү пэнттэйм дэгэн эдэм өзү пэнттэлэт.
[А.О., 09.02.2003].
- 1754 Бүрөөнүн акысы бүрөөгө калвайт,
Калса дэ азык атбайт.
[А.А., 07.10.1998].
- 1755 Бүрөөнүн башыга күн түшкөндө күлгөн,
Өз башыга күн түшкөндө ийлэйт.
[М.-Э.К., 03.06.1997].
- 1756 Бүрөөнүн жери жер болвойт,
Бүрөөнүн эли эл болвойт.
[М.Т., 03.02.2001].
- 1757 Бүрөөнүн журтуда шаа болгуча,
Өзүңүн журтуңда гэдээ бол.
[А.-М.К., 14.12.1999].
- 1758 Бүрөөнүн катыны бүрөөгө кыз көрүнөт,
Нолок дэ болсо, уз көрүнөт.
[А.Э., 14.02.1998].
- 1759 Бүрөөнүн көзү коркок, колу баатыр,
Бирөөнүн өзү коркок, оозу баатыр.
[Ж.Йу., 13.07.1997].
- 1760 Бүрөөнүн өзү баатыр,
Бүрөөнүн сөзү баатыр.
[А.Э., 31.12.1999].
- 1761 Бүрөөнүн өлүмүнү тилегиче,
Өзүңнүн омуруңу тиле.
[А.-М.К., 06.10.1997].
- 1762 Бүрөөнүн сөзү баатыр,
Бүрөөнүн көзү баатыр,
Көзү баатырдын өзү дэ баатыр.
[М.-А.К., 17.09.1997].
- 1763 Бүрөөнүн ырыскысы бүрөөгө аш болвойт.
[А.А., 24.09.1999].
- 1764 Бээ баласын тепсе дэ керте тепбейт.
[М.-А.К., 23.06.2006].
- 1765 Бээ десе, төө дейт,
Төө десе, бээ дейт.
[А.Й., 23.04.2003].

¹⁷⁶⁶Бээ туумайынча байтал аты калвайт,
Катын туумайынча келин аты калвайт.
[Ы.Э., 23.07.2006].

– В –

¹⁷⁶⁷Вакыт – аттуу, биз – пийэдә.
[М.Т., 12.07.1997].

¹⁷⁶⁸Вакыт – тоодан аккан дэрийә.
[З.Т., 13.06.1999].

¹⁷⁶⁹Ван, Ван, худаыым берсин иман.
[М.Т., 18.05.1997].

¹⁷⁷⁰Ваннын тузу оор – келген кетэлвайт,
Кеткен кайтып жетэлвайт.
[М.Т., 18.05.1997].

¹⁷⁷¹Ватан – худаанын алтын бешиги,
Гурбәт – кара гөрдүн тешиги.
[А.В., 24.10.1999].

¹⁷⁷²Вафаа кылганга жапаа кылган әдәм –
әдәм эмес.
[М.-Ә.К., 24.07.2006].

¹⁷⁷³Вафаага жапаа – гөр кишинин иши,
Жапаага вафаа – эр кишинин иши.
[Ж.Йу., 06.07.1997].

¹⁷⁷⁴Вафаасы итчелик жок,
Әдәммин деп жүргөндөр көп.
[А.А., 13.07.2004].

¹⁷⁷⁵Вафаасыз туугандан,
вафаадар коңшу аала.
[А.-М.К., 03.08.2001].

¹⁷⁷⁶Вахтын кетсе, бактың кетет,
Алдыңнан тактың кетет.
[Ы.Э., 30.09.1999].

¹⁷⁷⁷Вахтында әйтилгән сөз –
Гылычтан өткүр, октон түз.
[М.К., 04.05.1999].

– Г –

- ¹⁷⁷⁸Газ келсе, жаз келет.
[А.Ә., 20.04.2003].
- ¹⁷⁷⁹Газ, өрдөгү болвосо,
Айдың чалкар көл гарып.
Улугу жакшы болвосо,
Овара болгон эл гарып.
[К.О., 08.07.2004].
- ¹⁷⁸⁰Газ, өрдөгү болвосо,
Балыр каптап көл гарып.
Халкы хадыр билвесе,
Гайраттуу туулган эр гарып.
[К.О., 25.01.2004].
- ¹⁷⁸¹Газ путуга су: жукбайт.
[Ө.Э., 09.01.2005].
- ¹⁷⁸²Газ эрчиген гөш жейт,
Карга эрчиген пок жейт.
[Ө.Э., 26.01.2003].
- ¹⁷⁸³Газды дуураймын деп,
карганын чаты айрилиптир.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- ¹⁷⁸⁴Газды дуурап, карганын чаты айрилэт.
[А.В., 14.04.2001].
- ¹⁷⁸⁵Газы болвой көл болвойт,
Гайраты болвой эр болвойт.
[А.В., 28.12.2000].
- ¹⁷⁸⁶Газы гаркылдап,
Сазы былкылдап турган жерге конбо;
Кекилиги сэйрәп,
Кийиготу жэйнәп турган жерге кон.
[Ө.Э., 19.09.2003].
- ¹⁷⁸⁷Гаймана куйруктан – азыргы буйрук.
[А.А., 08.01.2005].
- ¹⁷⁸⁸Гайрат ташты жэрәт,
Гоуга башты жэрәт.
[А.Ә., 06.06.1998].

- 1789 Гайраттуу эдэм хаарыса дэ жэштэй. [М.-А.К., 06.06.1997].
- 1790 Гайраттуу эрге бак конот. [А.Ә., 04.02.2001].
- 1791 Гайраттуунун харылыгы билинбейт. [Н.Ш., 13.08.2001].
- 1792 Гайраты жоктун айваты жок. [М.К., 06.07.2000].
- 1793 Гам хаарытат, үмүт жэшөтөт. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 1794 Ганжыганын катканын
Каптал билвейт, ат билет,
Азаматтын азганын,
Эли билвейт, жат билет. [К.О., 12.06.2001].
- 1795 Гарлык кылган асманды карайт,
Уурулук кылган жерди карайт. [А.Л., 28.02.2003].
- 1796 Гарлык кылган көк карайт,
Ууру кылган жер карайт. [А.Ә., 28.01.2003].
- 1797 Гарыпка салам берсең,
төвөсү көккө жетет. [Ы.Э., 13.05.2001].
- 1798 Гарыпты карашынан бил. [А.А., 27.09.1998].
- 1799 Гарыптын мойну – узун, тили – кыска. [П.А., 05.07.2000].
- 1800 Гэви жакшы аш жейт,
Гэви жаман муш жейт. [К.О., 24.04.2003].
- 1801 Гэдэй өлвөсө, тетилет,
Жетим өлвөсө, жетилет. [Ж.Йу., 18.04.2004].
- 1802 Гэдэйдин чонтойу бош, көңүлү – толо. [Ы.Э., 05.10.1997].

- 1803 Гәи зын сувар,
Гәи зын ба пуш¹.
[З.К., 23.07.2006].
- 1804 Гәп азоо жедирет,
Азоо музоо жедирет.
[Ө.Э., 21.04.2003].
- 1805 Гәп бир, кулак эки.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 1806 Гәп жаны, кулак эски.
[А.-М.К., 24.06.1997].
- 1807 Гәп ичинде гәвләр бар,
Сәндәлвак деген гәвләр бар.
[Ө.Э., 06.04.2003].
- 1808 Гәп ичинде гәп бар.
[А.Ө., 24.06.2006].
- 1809 Гәп козу әмизет,
Козу кәлтәк жегизет.
[Ө.Э., 13.08.2001].
- 1810 Гәп кәтөрвөй жакшы болвойт.
[К.О., 12.06.2001].
- 1811 Гәп кылганды билвеген,
Гәпти өзүгө келтирет.
Жүктөгөндү билвеген,
Көчтө өгүз өлтүрөт.
[А.В., 07.02.1999].
- 1812 Гәп әнеси – кулак,
Су: әнеси – булак.
[А.-М.К., 02.06.1998].
- 1813 Гәптән гәп чыгат,
Дәртгән дәрт чыгат.
[М.-С.С., 29.01.2004].
- 1814 Гәптән улам гәп чыгат.
[Ө.Э., 27.12.2003].
- 1815 Гәпти әйткин укканга,
Жәнди жәнгә сукканга.
[З.Ф., 23.07.2006].

---

¹ *парс.* Кээде ээрге минесин, кээде ээрди кәтөрүп жүрөсүн.

- 1816 Гэпти гәп келгенде әйтбаса,
гәптин атасы өлөт.
[З.Д., 12.06.2001].
- 1817 Гэпти кылгын укканга,
Жәнгә жәнди сыкканга.
[Ә.Б., 06.02.2003].
- 1818 Гэпти тыңшаганга әйт,
Гылычты такканга бер.
[Ә.Ә., 25.01.2003].
- 1819 Гэпти укканга әйт,
Көңүлүгө жукканга әйт.
[Ә.Ә., 08.10.1998].
- 1820 Гэпти укканга әйт,
Гәп өтөсүгө чыкканга әйт.
[Ж.Йу., 10.09.2002].
- 1821 Гэпти укканга кыл,
Назды – билгенге.
[М.-Ә.К., 30.12.2003].
- 1822 Гәптин башы катык болсо,
Айагы тәтти болот.
[Ә.Ә., 12.07.1997].
- 1823 Гәптин башы хам болсо,
Айагы жаман болот.
[Ә.Ә., 25.01.2003].
- 1824 Гәптин башыны әйткәндә түвүгө жет.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 1825 Гәптин жәйин билвеген,
Гәпти өзүгө келтирет.
Жүктүн жәйин билвеген,
Көчтө өгүз өлтүрөт.
[М.-Ә.К., 02.07.2002].
- 1826 Гәптин көгү кетбейт,
Тайактын көгү кетет.
[Ж.Йу., 25.01.2003].
- 1827 Гәптин учун әйтсә, түвүн түшүнөт.
[М.-Ә.К., 17.02.2002].
- 1828 Гәптин учуну әйтсә, түвүгө жет.
[К.О., 06.02.2003].

- 1829 Гэчэнин тилини энеси билет.
[М.-Ө.К., 05.03.2003].
- 1830 Геремсел жүрөт түз менен,
Боз кыргый келет күз менен,
Он эки түрлүү дээмдин,
Шириндиги – түз менен.
[М.-Ө.К., 06.04.2003].
- 1831 Гоогалуу аштан бегоога пок жакшы.
[Ө.Э., 29.12.2004].
- 1832 Гөштү чөмүч пышырат.
[Ө.Э., 28.02.2004].
- 1833 Гулжанын көркү – мүүзү.
[Т.Г., 24.07.2001].
- 1834 Гунажын көзүнү сүзвөсө,
букачар нашыны үзөвү?
[А.В., 29.04.2001].
- 1835 Гурбэт жәннэт болсо,
вэтән онон жакшы.
[М.Т., 04.05.1999].
- 1836 Гурбэттэ жүрвөгөн адэм
вэтән хадырыны билвейт.
[Ж.Йу., 10.10.1998].
- 1837 Гурбэттэ өткөн омур – омур эмес.
[П.А., 05.07.2000].
- 1838 Гүдү-гүдү бий бузат,
Кыжы-кужу үй бузат.
[З.Ө., 31.12.2003].
- 1839 Гүдүң-гүдүң гәп көвөйсө – бий бузулат,
Гыжың-гужуң гәп көвөйсө – үй бузулат.
[Ж.Йу., 13.06.2002].
- 1840 Гүжүрмөн ишиге ишенет,
Палван күчүгө ишенет,
Ахмак түшүгө ишенет.
[А.Э., 24.06.2006].
- 1841 Гүжүрмөннүн күнү тууйт,
Аңкоонун алды катат.
[Ө.Э., 24.06.2006].

- 1842 Гүлбакта туруп сэйрэгэн,
Булбулдан мундуу куш барвы?
Үйдө отуруп ийлэгэн,
Өлүмдөн жаман иш барвы?
[М.-Ә.К., 01.05.2003].
- 1843 Гүлү болсо, тикени да болот.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 1844 Гүмән иманды качырат.
[Т.Г., 24.07.2001].
- 1845 Гүрмөгөндү билвегеннин ичкен ашы – арам.
[А.В., 12.05.2001].
- 1846 Гүрүчтүн бээнәси менен гүрмөк су: ичет.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 1847 Гүрүчтүн дээмини май чыгарат.
[Ж.Йу., 29.01.2001].
- 1848 Ғылыч кында жатбайт,
Жылан и:нде жатбайт.
[Ә.Э., 25.05.2003].
- 1849 Ғылыч кыныны кесбейт,
Бигиз кавыны тешбейт.
[З.Т., 28.03.1998].
- 1850 Ғылыч тәнгә патат,
Сөз жәнгә патат.
[М.К., 14.07.1998].
- 1851 Ғылыч тәнди жәрәләйт,
Тил жәнди жәрәләйт.
[М.-Ә.К., 09.07.1998].
- 1852 Ғылычты тагәлган эрге бер,
Кызды багәлгән жерге бер.
[М.Т., 13.03.1999].
- 1853 Ғылычты шилтеген – кол,
Гәпти сүйлеген – тил.
[Ы.Э., 13.05.2001].
- 1854 Ғылычтын тагы кетет,
тилдин тагы кетбейт.
[К.О., 06.02.2003].

1855 Гылычын алып кыш келет,
Кэмбагалга түтүн менен ыс келет.
[Ө.Э., 24.06.2001].

– Д –

1856 Давачысы күчтүү жердин, казысы митээм.
[А.-М.К., 03.08.2001].

1857 Дап – даңгыраган жерде,
Эшек – аңгыраган жерде.
[А.Э., 26.07.2002].

1858 Дарак жэшиндэ ийсең ийилет,
Хаарыганда ийсең сынат.
[Ж.Йу., 01.08.2002].

1859 Дарак өсүп көккө жетбейт.
[А.В., 30.12.2003].

1860 Дарактын мөвэси канчалык болсо,
шагы шончолук ийилет.
[Н.Ш., 29.12.2003].

1861 Дастурханда колуңу тый,
Мэйлиштэ тилиңи тый.
[М.Т., 15.05.2001].

1862 Дастурханда колуңа сак бол,
Мэйлиштэ тилиңе сак бол.
[М.-Ө.К., 26.01.2003].

1863 Дат темирди жейт,
Эсирет омурду жейт.
[А.-М.К., 03.08.2001].

1864 Дат темирди түгөтөт,
Дэрт омурду түгөтөт.
[Ж.Йу., 01.08.2002].

1865 Дээми жок ашка туздун нимне кереги,
Пээми жок башка сөздүн нимне кереги.
[М.-Ө.К., 01.10.2001].

1866 Дэр бэ дэр, хак бэ сэр¹.
[А.К., 28.05.2006].

¹ *парс., с.с.* эшикме эшик, топо башыңа. Мааниси: эшикме эшик кыдырып жүргөн селсаяк, башыңа топрак; адегенде каргыш маанисинде айтылып, кийин лакап, акырында макал катары колдонулуп калган.

- 1867 Дэрийэ – бир, булак – миң,
Гэп – бир, кулак – миң.
[М.К., 06.07.2000].
- 1868 Дэрийэ кирип жардан ашбайт,
Эдэм зоройуп төөдөн ашбайт.
[А.Ар., 24.01.2004].
- 1869 Дэрийэ толуп, ыгынан ашбайт,
Дарак зоройуп, көккө жетбейт.
[М.-А.К., 31.12.2003].
- 1870 Дэрт батмандап келет,
Мыскалдап чыгат.
[Ж.Йу., 10.09.2002].
- 1871 Дэрт дэртти кычырат.
[А.А., 27.09.1998].
- 1872 Дэрт ийлэтэт,
Ышкы сүйлөтөт.
[М.К., 14.07.1998].
- 1873 Дэрт ичте, дэри тышта.
[Ы.Э., 01.06.2001].
- 1874 Дэрт келе:рде батмандап келип,
чыга:рда мыскалдап чыгат.
[М.Т., 04.05.1999].
- 1875 Дэрт келе:рде бир пэстэ,
Кете:рде эстэ-эстэ.
[А.В., 31.12.2003].
- 1876 Дэрти жок бэндэ ээлэмдэ жок.
[А.-М.К., 27.05.1997].
- 1877 Дэрти жокко дэринин не кереги.
[М.-А.К., 06.06.1997].
- 1878 Дэртими тоуга эйтсэм угарвеке,
Тоудан дэ бир тоош чыгарвеке.
[М.-Ө.К., 03.06.1997].
- 1879 Дэртиңи дэрттүүгэ эйт –
Дэрттүүнүн дэртиңи дэрттүү дэрттэйт.
[Ж.Йу., 29.03.1998].
- 1880 Дэртиңи жэширвэ, дэртиң жэширгэн
дэртмэниңи тавэлвайт.
[А.А., 27.09.1998].

- 1881 Дэртсиз баш болвойт,
Тузсуз аш болвойт. [Ы.Э., 13.05.2001].
- 1882 Дэртсиз башым – тузсуз ашым. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 1883 Дэртсиз бэндэ болвойт,
Дэрттүүнү худаа колдойт. [А.О., 15.09.2002].
- 1884 Дэртти батмандап берип,
мыскалдап алат. [Ж.Йу., 24.06.2004].
- 1885 Дэртти берген дэрмәнини дә берет. [И.Ч., 21.06.1997].
- 1886 Дэрттин аркасыдан дэрмән келет,
Дэрмән келвесе, арман келет. [Ы.Э., 05.10.1997].
- 1887 Дэрттин дэрти бар,
Мээнеттин мээнети бар. [П.А., 05.07.2000].
- 1888 Дэрттүү эдәм көп сүйлөйт. [М.Э., 18.05.1997].
- 1889 Дэрттүү бакта жэшәгичә
дэртсиз бийаванда жэшә. [А.-М.К., 24.06.1997].
- 1890 Дэрттүүнүн тили тынбайт,
Көрдүн колу тынбайт. [А.В., 24.10.1999].
- 1891 Дәт баскан темирден гылыч болвойт. [М.Т., 23.06.2001].
- 1892 Дешбе, дешкеннен кийин пок жешбе. [А.В., 23.07.2006].
- 1893 Дили бирдин муну бир. [А.Ә., 06.06.1998].
- 1894 Дили катыктын тили жумшак. [А.-М.К., 09.10.1997].
- 1895 Дили сууктун тили суук. [З.Ө., 19.02.2002].

- 1896 Динсиздин акыны имансыз жейт.
[М.К., 06.07.2000].
- 1897 Динсиздин эдэвини имансыз берсин.
[А.А., 24.09.1999].
- 1898 Динсиздин оозуну имансыз жават.
[З.Т., 14.02.1998].
- 1899 Довасы жок дэрт болвойт,
Докчул эдем мэрт болвойт.
[Н.Ш., 14.04.2001].
- 1900 Долу катын – ийлээк,
Бежэй катын – сүйлөөк.
[Ж.Йу., 10.09.2002].
- 1901 Долу катын ийлээк болот.
[П.А., 04.03.2003].
- 1902 Долу катын – ийлээк,
Котур эчки – туйлаак.
[Ө.Э., 13.08.2001].
- 1903 Долу катын – ийлээк,
Соргок катын – су:саак.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 1904 Доңуз токмок жеген сайын семирет.
[А.-М.К., 06.10.1997].
- 1905 Доңуздун териси өзү туруп өзү ий болот.
[Ж.Йу., 13.06.2002].
- 1906 Доо төлөнбөй калвайт.
[К.О., 24.04.2006].
- 1907 Доога – каңды менен тейит,
Жоога – найман менен кыпчак.
[А.А., 08.07.2004].
- 1908 Дооруккан эр доого жыгылат.
[И.Ч., 17.01.1998].
- 1909 Дос айрыган – тозооку.
[М.-А.К., 05.06.1997].
- 1910 Дос айрылат бир күнү,
Тууган кайрылат эр күнү.
[А.Э., 11.04.1998].

- ¹⁹¹¹ Дос айрылат,
Куда кайрылат. [М.-А.К., 01.08.2001].
- ¹⁹¹² Дос айрылат,
Тууган кайрылат. [Ж.Йу., 19.02.2002].
- ¹⁹¹³ Дос амандык тилейт,
Душман жамандык тилейт. [М.-А.К., 06.04.1999].
- ¹⁹¹⁴ Дос башка карайт, душман – аяакка. [К.О., 22.02.2004].
- ¹⁹¹⁵ Дос болсоң, малдан коркбо,
Душман болсоң, жәннән коркбо. [Ш.Э., 23.07.2006].
- ¹⁹¹⁶ Дос дос керек,
Эсап ирэс керек. [А.В., 27.05.2001].
- ¹⁹¹⁷ Дос – дос, эсап – дурус. [А.-М.К., 10.02.1998].
- ¹⁹¹⁸ Дос – доско арка-тирек. [М.Т., 15.05.2001].
- ¹⁹¹⁹ Дос жүз болсо дэ аз,
Душман бир болсо дэ көп. [А.Э., 06.06.1998].
- ¹⁹²⁰ Дос изде, душман издетбей тавылат. [Ы.Э., 13.05.2001].
- ¹⁹²¹ Дос катташбай кетсе кас болот,
Кас катташаверсе дос болот. [Ж.Йу., 28.12.1997].
- ¹⁹²² Дос катташбаса, душман болот. [М.Т., 06.06.2001].
- ¹⁹²³ Дос күйдүрүп айтат,
Душман күлдүрүп айтат. [А.-М.К., 09.10.1997].
- ¹⁹²⁴ Дос мактанса, бергенини алат. [А.Тан., 11.06.2006].
- ¹⁹²⁵ Дос сүйүнгүдөй, душман сүйүнгүдөй бол. [Ө.Э., 12.06.2002].

- 1926 Дос тапмак – асан, күтмөк – зор.
[А.Т., 29.12.2003].
- 1927 Дос хадырыны башыңа иш түшкөндө билесин.
[А.Ә., 07.10.1998].
- 1928 Досэндәнин жәни бир,
Кудәндәнин малы бир.
[М.-А.К., 06.06.1997].
- 1929 Доско достой бол,
Душманга – душмандай.
[А.А., 07.10.1998].
- 1930 Доско жумшак, душманга катык бол.
[А.Ә., 06.06.1998].
- 1931 Достошконнун жәни бир,
Курандашканнын малы бир.
[М.-А.К., 01.12.1998].
- 1932 Досту күткөндү бил,
Душманды тутканды бил.
[Ж.Йу., 13.07.1997].
- 1933 Досту үзүдөн, душманды көзүдөн тааны.
[Ы.Э., 05.03.2003].
- 1934 Достун ашын душманыңдай ич.
[М.-Ә.К., 05.06.1997].
- 1935 Достун доско зооку бар,
Дос келет деп коопу бар.
[А.Ә., 23.04.2003].
- 1936 Достун кәлтәги баш жәрвәйт.
[А.-М.К., 16.02.1999].
- 1937 Достун сөзүнү тәштәвә,
Тәштәсәң башыңны кашыва.
[А.-М.К., 17.09.1997].
- 1938 Достун сырыны дос билет.
[А.Ә., 12.06.1999].
- 1939 Достун тапканы ортодо.
[Ә.Э., 07.02.2003].
- 1940 Достун эскиси жакшы,
Постун жаңысы жакшы.
[Ж.Йу., 28.12.1997].

- 1941 Достуу болгон “Мана!” дейт,
Кастуу болгон “Кана” дейт.
[М.-Ө.К., 07.11.1997].
- 1942 Досу жок эр – канатсыз куш.
[М.Т., 23.06.2001].
- 1943 Досу көп менен сыйлаш,
Досу аз менен сырлаш.
[Ө.Э., 26.09.1999].
- 1944 Досу көпкө сыйынды көрсөт,
сырынды айтбә.
[Ө.Э., 27.12.2004].
- 1945 Досу көптү жоо алалбайт,
Акылдууну доо алалбайт.
[Ө.Э., 25.01.2003].
- 1946 Досу көптүн досу жок.
[Ж.Йу., 06.07.1997].
- 1947 Досум көп дегениң –
Досум жок дегениң.
[М.-Ө.К., 22.07.2006].
- 1948 Досумнун досу татти,
Койонектин шорвосунун шорвосу татти.
[Ө.Э., 11.09.2002].
- 1949 Досун чанган досу жок калат.
[А.К., 28.07.2001].
- 1950 Досуң менен көп сүйлөшбө – иши калат,
Касың менен көп сүйлөшбө – сырыңы алат.
[Ө.Э., 12.06.2002].
- 1951 Досуң миң болсо да аз,
Душманың бир болсо да көп.
[Ө.Э., 24.02.2004].
- 1952 Досуң сегиз болсо,
душманым тогуз деп бил.
[Ж.Йу., 10.09.2002].
- 1953 Досуң төрдө болсун,
Касың гөрдө болсун.
[Ө.Э., 30.04.2003].

- 1954 Досуңа гылыч берсең кындап бер,
Көңүлүңнөн чындап бер.
[К.О., 10.06.2006].
- 1955 Досуңа карз берве.
[А.-М.К., 22.05.1997].
- 1956 Досуңа карз болво.
[Ө.Э., 05.07.1999].
- 1957 Досуңа сырыңды айтбә,
досуң досуға айтәт.
[М.-Ә.К., 10.01.2005].
- 1958 Досуңан карз алва.
[А.-М.К., 22.05.1997].
- 1959 Досуңду үзүнөн бил,
Касыңды көзүнөн бил.
[Ө.Э., 31.12.2003].
- 1960 Досуңнун пычагы менен мүз кес,
Касыңнын пычагы менен кийиз кес.
[М.-А.К., 05.06.1997].
- 1961 Досуңнун үзүнө кара,
Душманыңнын көзүнө кара.
[М.К., 14.07.1998].
- 1962 Досуңнун үйдө чәч ал,
Душманыңнын үйдө тырмак ал.
[Ө.Э., 07.02.2003].
- 1963 Дөөлөр келгенде шаалар чыга качат.
[А.Тан., 23.07.2006].
- 1964 Дөүләт басканды эт басат,
Мээнет басканды пит басат.
[М.-А.К., 02.02.1999].
- 1965 Дөүләт кушу көр болот,
Соо турса, сараңга¹ конот,
Әләл турса, арамга конот,
Жакшы турса, жаманга конот.
Онусуга дә шүкүр де,
Ондо-мунда әдәмгә конот.
[М.-Ә.К., 31.12.2000].

¹ *Сараң* – жинди, акыл-эси ордунда эмес, келесоо.

- ¹⁹⁶⁶ Дөүлөт тоголок болот,
Мээнет жалпак болот. [Ө.Э., 12.06.2002].
- ¹⁹⁶⁷ Дөүлөт – тоголок,
Мээнет – жалпак. [М.-А.К., 02.03.1999].
- ¹⁹⁶⁸ Дөүлөтиңе ишенгиче мээнетиңе ишен. [А.-М.К., 06.10.1997].
- ¹⁹⁶⁹ Дөүлөтти Худаа берет,
бэндәси алалвайт. [Ы.Э., 05.10.1997].
- ¹⁹⁷⁰ Дөүлөттүү бир әдәм,
Мас болгон миң әдәм. [Ө.Э., 25.05.2003].
- ¹⁹⁷¹ Дөүлөттүүнү эт басат,
Мээнеттүүнү пит басат. [Н.Ш., 29.12.2003].
- ¹⁹⁷² Дувананын пикири не болсо,
зикири да шо. [Ж.Йу., 10.11.2001].
- ¹⁹⁷³ Дувасы жок ооздон
гәлжирәгән сөз чыгат. [Ө.Э., 24.02.2004].
- ¹⁹⁷⁴ Душман ашыңа карайт,
Дос башыңа карайт. [Ө.Э., 12.07.1997].
- ¹⁹⁷⁵ Душман әйтәргә гәп тапбаса,
итиңнин куйругу кәж дейт. [А.-М.К., 06.10.1997].
- ¹⁹⁷⁶ Душман әйтәргә сөз тапбаганда
итиңнин куйругу кыңыр дейт. [А.В. 28.07.2001].
- ¹⁹⁷⁷ Душман деген – душман,
Дос деген – дос. [А.А., 24.09.1999].
- ¹⁹⁷⁸ Душман кычырса, барва,
Дос кычырса, калва. [А.-М.К., 17.09.1997].

- 1979 Душман не девейт,
Доңуз не жевейт.
[М.-Ә.К., 11.01.2005].
- 1980 Душман не әйтбәйт,
Түшкө не кирвейт.
[А.А., 13.01.2003].
- 1981 Душман не девейт,
Түшкө не кирвейт.
[Ә.Ә., 05.07.1997].
- 1982 Душман сөз берет, бөз бервейт.
[А.В., 15.04.2001].
- 1983 Душманга жакын болсоң, сырыңды алат,
Ууруга жакын болсоң малыңды алат.
[А.Ә., 03.04.2011].
- 1984 Душманга жәниңди берсең дә,
сырыңды берве.
[А.Ә., 06.06.1998].
- 1985 Душманга тууган болгон – арсыз,
Тууганга душман болгон – нарксыз.
[Ә.Ә., 30.12.2003].
- 1986 Душманды элиңе жолотбо,
Кара жыгачты жериңе жолотбо.
[А.-М.К., 24.10.1997].
- 1987 Душманнын итинин куйругу кыңыр.
[М.-Ә.К., 11.01.2005].
- 1988 Душманнын каргышы – пок,
Ата-әненин каргышы – ок.
[Ж.Йу., 18.04.2004].
- 1989 Душманнын күлгөнүгө ишенбе.
[А.-М.К., 05.08.2001].
- 1990 Душманың алыс, досуң жакын болсун.
[М.-А.К., 02.07.1998].
- 1991 Душманың кылдай болсо, пилдей көр.
[Ә.Ә., 28.01.2003].
- 1992 Душманың чычкандай болсо,
өзүң жолборстой бол.
[А.-М.К., 10.02.1998].

- 1993 Душманыңа сүрлүү бол,
Досуңа нурлуу бол. [А.Ә., 07.10.1998].
- 1994 Душманыңды кичик көрүп, гең калва. [А.-М.К., 24.10.1997].
- 1995 Душманыңнын колуга пурсат берве,
Пурсат берсең, өлтүрдү деве. [К.Б., 26.06.2002].
- 1996 Дүк¹ эдэм гөрүдө түз болот. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 1997 Дүңйә кеңге – кең, тарга – тар,
Жокко – жок, барга – бар. [А.-М.К., 17.09.1997].
- 1998 Дүңүйә Сулайманга калган эмес. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 1999 Дүңүйә – ширин, жән – эзиз. [Ж.Йу., 13.07.1997].
- 2000 Дүңйәдә нан – улук, санаа – күлүк. [Ө.Э., 29.12.2003].
- 2001 Дүңүйәң жоголсо, жоголсун,
Жолуң жоголвосун. [К.О., 22.08.2003].
- 2002 Дыйкан болом десең,
Шүдгәр кылганды үйрөн,
Молло болом десең,
Текрәр кылганды үйрөн. [А.-М.К., 12.01.1998].
- 2003 Дыйкан болсоң, шүдгәр кыл,
Молло болсоң текрәр кыл. [А.С., 03.07.2001].
- 2004 Дымак – өнөргө шәй. [Ж.Йу., 04.08.2003].

---

¹ Дүк – бүкүрү.

– Ж –

- 2005⁵ Жаагың сынса, сынсын,
Шагың сынбасын.
[Ө.Э., 09.01.2005].
- 2006⁶ Жаагыңы оорутба жаманга –
Жакшы айткэн гәптин теңи эмес.
[А.-М.К., 10.12.1997].
- 2007⁷ Жаан жаап, жаз болот,
Күн күркүрөп, күз болот.
[Ж.Йу., 10.11.2001].
- 2008⁸ Жаан менен жер көгөрөт,
Пата менен эл көгөрөт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 2009⁹ Жаанда базарга барсаң, кой ал, ат алва.
[Ж.Йу., 15.07.1998].
- 2010¹⁰ Жаандан качкан жамгырга капташат.
[З.Т., 11.06.2001].
- 2011¹¹ Жаандан кутулам деп жамгырга тутулва.
[А.О., 28.12.2003].
- 2012¹² Жаандын көвү жерди бузат,
Гәптин көвү элди бузат.
[А.-М.К., 24.02.1998].
- 2013¹³ Жавык бойу от жаксаң,
Жалындатбай өчүргүн.
Жакшы-жаман гәп уксаң,
Кек сактавай кечиргин.
[Аг.Э., 03.04.2011].
- 2014¹⁴ Жавыр кылва, сабыр кыл.
[Ө.Э., 12.06.2002].
- 2015¹⁵ Жаз бар, кыш бар,
Өлвөгөн жәнгә
Түгөвөгөн иш бар.
[М.Т., 13.03.1999].
- 2016¹⁶ Жаз – жакырдыкы,
Түн – бакырдыкы.
[Ө.Т., 29.07.2001].

- 2017 Жаз жаткан катын –
Кыш каткан катын. [З.Д., 12.06.2001].
- 2018 Жаз жаткан катын,
Кыш копкон катын –
Омуру хорлук менен өткөн катын. [А.О., 28.12.2003].
- 2019 Жаз кийгенди кыш кийген,
Жарды кандай байысын? [С.К., 23.07.2006].
- 2020 Жазда башы пышкандын
Кышта ашы пышат. [А.А., 30.12.1999].
- 2021 Жазда жууратсыз калва,
Кышта жууркансыз калва. [М.-Ә.К., 03.06.1997].
- 2022 Жазда кылган эрэкэт,
Кышта болот бэрэкэт. [М.Т., 23.06.2001].
- 2023 Жазда мээнеттүү кул –
Кышта сөүлөттүү кул. [А.В., 29.12.2003].
- 2024 Жазда ойнойт, күлөт,
Кышта суукка тоңуп өлөт. [М.-Ә.К., 26.09.1998].
- 2025 Жазда терлевеген кышта титирейт. [Ы.Э., 16.01.1998].
- 2026 Жаздын күнү – жэш бала –
Ийлэгәннән күлгөнү пат. [А.А., 22.01.2004].
- 2027 Жазуудан эч ким качалбайт. [З.Т., 12.04.1998].
- 2028 Жак же, жалаңач жат,
Эт же, эгини жок жат. [Ө.Э., 29.04.2003].
- 2029 Жака барып этек болот,
Этек келип жака болот. [А.-М.К., 02.08.2001].

- 2030 Жакасы болсо – тон,
Жалы болсо – ат.
[А.В., 27.05.2002].
- 2031 Жактырваган кудана жаман эйтбэ,
Жакшы көргөн куданын көңүлү ооруйт.
[Ж.Йу., 23.08.2003].
- 2032 Жакшы авсыныңа баргыча,
Жаман бокчоңду кара.
[С.К., 27.08.2003].
- 2033 Жакшы аз, жаман көп,
Будай аз, саман көп.
[А.-М.К., 12.01.1998].
- 2034 Жакшы арын коруйт,
Жаман малын коруйт.
[Ө.Э., 14.07.1997].
- 2035 Жакшы ат – жән шериги,
Жакшы катын – эр шериги.
[Ж.Йу., 21.01.2003].
- 2036 Жакшы ат – жән шериги,
Жакшы ит – мал шериги.
[Ө.Э., 30.04.2003].
- 2037 Жакшы ат камчы чаптырвайт,
Жакшы эдәм эки эйттирвайт.
[Ж.Йу., 10.11.2001].
- 2038 Жакшы ат менен жакшы айал – эрдин багы,
Жакшы вэзир, жакшы хан – элдин багы.
[Ы.Э., 24.06.2001].
- 2039 Жакшы ат – эрдин канаты.
[Ө.Э., 22.07.2006].
- 2040 Жакшы атка – бир камчы,
Жаман атка – миң камчы.
[Ө.Э., 22.07.2006].
- 2041 Жакшы атка жаман ат,
Багуу менен теңелет.
Жакшы эрге жаман эр,
Малы менен теңелет,

- Жакшы кызга жаман кыз,
Багы менен теңелет. [Н.Ш., 13.08.2001].
- ²⁰⁴²Жакшы атка камчынын кереги не,
Жакшы кызга жуучунун кереги не. [А.-М.К., 24.10.1997].
- ²⁰⁴³Жакшы атты жалыдан бил,
Жакшы эрди гамыдан бил. [Ж.Йу., 16.09.2004].
- ²⁰⁴⁴Жакшы аттын жалын сакта,
Жакшы эрдин арын сакта. [Ө.Э., 24.02.2004].
- ²⁰⁴⁵Жакшы аш ашып калгыча
жаман карын жарылсын. [А.-М.К., 31.10.1997].
- ²⁰⁴⁶Жакшы эдэм Ай менен Күндей,
Жарыгы бээригэ бирдей. [Ж.Йу., 21.01.2003].
- ²⁰⁴⁷Жакшы эдэм асманнан тийген Айга окшош,
Жаман эдэм оттоп жүргөн малга окшош. [А.Э., 02.04.2000].
- ²⁰⁴⁸Жакшы эдэм жакшылардын башыны кошот,
Жаман эдэм жакшынын алдыны тосот. [Ал.Э., 03.04.2011].
- ²⁰⁴⁹Жакшы эдэм жүргөн жерин мактап жүрөт,
Жаман эдэм жүргөн жерин дөттөп жүрөт. [Ө.Э., 29.09.1999].
- ²⁰⁵⁰Жакшы эдэм көздөн ыраса дэ,
көнүлдөн ыравайт. [Ө.Э., 12.06.2002].
- ²⁰⁵¹Жакшы эдэм пайкап сүйлөйт,
Жаман эдэм чайпап сүйлөйт. [А.Э., 06.06.1998].
- ²⁰⁵²Жакшы эдэм, тууру эдэм – экөө бир эдэм. [М.Т., 23.06.2001].
- ²⁰⁵³Жакшы эдэм хаарыса,
Жазып койгон хатка окшош.

- Жаман әдәм хаарыса,
Былыгып турган покко окшош.
[А.Ә., 09.02.2003].
- ²⁰⁵⁴Жакшы әдәм хатаа кылса,
Өзүнү жемелейт,
Жаман әдәм хатаа кылса,
Досуну жемелейт.
[А.Ә., 14.02.1998].
- ²⁰⁵⁵Жакшы әдәм – элинин эркеси.
[А.Ә., 28.09.1998].
- ²⁰⁵⁶Жакшы әдәмдә жарак болвойт.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- ²⁰⁵⁷Жакшы әдәмнин аяк астыда өлсөң аздык кылат.
[А.-М.К., 12.01.1998].
- ²⁰⁵⁸Жакшы әдәмнин баласы
Гарып болот, кул болвойт.
[А.Ә., 14.02.1998].
- ²⁰⁵⁹Жакшы әдәмнин белгиси:
Гәәдә мурза, гәәдә кул.
Жакшы малдын белгиси:
Күтсө – дөүлөт, сатса – пул.
[Ж.Йу., 01.08.2002].
- ²⁰⁶⁰Жакшы әдәмнин жакшылыгы
Тар күндө тийет,
Жаман әдәмнин жамандыгы
Әр күндө тийет.
[М.К., 06.07.2000].
- ²⁰⁶¹Жакшы әйттирвәй билет,
Мәрт сурагбай берет.
[Ө.Ә., 23.06.2006].
- ²⁰⁶²Жакшы бала – атанын багы,
Жаман бала – атанын дагы.
[А.А., 29.07.2003].
- ²⁰⁶³Жакшы бала атасыны төргө сүйрөйт,
Жаман бала атасыны гөргө сүйрөйт.
[А.Ә., 18.11.2000].

- 2064⁷ Жакшы бала сүйүнтөт,
Жаман бала күйүнтөт.
[Ө.Э., 28.01.2003].
- 2065⁷ Жакшы бий жерден алат,
Жаман бий элден алат.
[Ж.Йу., 21.01.2003].
- 2066⁷ Жакшы бий эл камын жейт,
Жаман бий эл малын жейт.
[Ж.Йу., 13.06.2002].
- 2067⁷ Жакшы бир айткэндө билет,
Жаман миң айтсөң да билвейт.
[А.В., 18.01.1997].
- 2068⁷ Жакшы болсо зайывың,
Жат жакындап дос болот,
Жаркылдап көөнүң хош болот.
Жаман болсо зайывың,
Жакының ырап жат болот,
Жэниң күйүп дак болот.
[Ж.Йу., 16.09.2004].
- 2069⁷ Жакшы болсоң, жатык бол,
Улук болсоң, кичик бол.
[А.Ө., 14.02.1998].
- 2070⁷ Жакшы гэвин таап сүйлөйт,
Жаман дэйим каап сүйлөйт.
[С.Г., 23.06.2004].
- 2071⁷ Жакшы гэп – дэрткэ дова,
Жаман гэп – жэнгэ жапаа.
[А.Ар., 29.01.2004].
- 2072⁷ Жакшы гэп жэн семиртет,
Жаман гэп жэн секиртет.
[Ж.Йу., 21.01.2003].
- 2073⁷ Жакшы деген бир ат бар – кууса жеткис.
Жаман деген бир ат бар – жууса кеткис.
[А.Ө., 04.02.2001].
- 2074⁷ Жакшы дос – жэннэн артык.
[А.-М.К., 15.01.1998].

- ²⁰⁷⁵Жакшы доско жән – пидаа.
[Ө.Э., 24.02.2004].
- ²⁰⁷⁶Жакшы жаңылса,
Өзүнөн көрөт,
Жаман жаңылса,
Досудан көрөт.
[Ө.Э., 05.07.1997].
- ²⁰⁷⁷Жакшы – жэнгә жолдош,
Жаман – малга жолдош.
[Ө.Э., 30.04.2003].
- ²⁰⁷⁸Жакшы зайып алган кул,
Кул да болсо жарыйт,
Жаман зайып алган бий,
Бий да болсо хаарыйт.
[А.В., 29.12.2003].
- ²⁰⁷⁹Жакшы зайып – дөүлөт,
Жаман зайып – мээнет.
[Ө.Э., 19.09.2003].
- ²⁰⁸⁰Жакшы ит өлүгүнү көрсөтбөйт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ²⁰⁸¹Жакшы иштин эрте-кечи жок.
[А.Э., 28.03.1998].
- ²⁰⁸²Жакшы катын – гүлдүү бак,
Жакшы конуш – алтын так.
[Ө.Э., 26.04.2003].
- ²⁰⁸³Жакшы катын жаман эрди эр кылат,
Жаман катын жакшы эрди жер кылат.
[А.-М.К., 02.06.1998].
- ²⁰⁸⁴Жакшы катын жаман эркекти бий кылат,
Жаман катын жакшы эркекти кул кылат.
[А.Э., 01.04.2001].
- ²⁰⁸⁵Жакшы катын – зийнэт,
Жаман катын – мээнет.
[Ө.Э., 04.10.1997].
- ²⁰⁸⁶Жакшы катын тартарды тага кылат,
Бөдөнөнү бөлө кылат.
[Ж.Йу., 08.01.2005].

- 2087 Жакшы катын хаадасы –
Пула кылат терини,
Мурза кылат эрини.
Жаман катын хаадасы –
Галдырак кылат терини,
Карздар кылат эрини.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 2088 Жакшы катын – ырыс,
Жаман катын – уруш.
[Ө.Э., 26.04.2003].
- 2089 Жакшы катын эрин багат,
Эри элин багат.
[Ө.Э., 14.07.1997].
- 2090 Жакшы катын эринин
Жаман жерин жәширәт,
Жакшы жерин ашырат.
[Ж.Йу., 10.11.2001].
- 2091 Жакшы келин – келин,
Жаман келин – өлүм.
[Ө.Э., 05.07.1997].
- 2092 Жакшы келин – кут,
Жаман келин – жут.
[А.Ә., 28.03.1998].
- 2093 Жакшы келин – ырыс,
Жаман келин – уруш.
[А.Ә., 02.04.2000].
- 2094 Жакшы киши аш үстүгө кирет,
Жаман киши гәп үстүгө кирет.
[А.-М.К., 15.01.1998].
- 2095 Жакшы киши таап сүйлөйт,
Жаман киши каап сүйлөйт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 2096 Жакшы киши хаарыса,
Жәнидән кетбей зор-кичик –
Жазып койгон хатка окшош.
Жаман киши хаарыса,

- Жэнигэ эдэм жолотбой –
Мэңгэл болгон атка окшош. [А.Э., 28.09.1998].
- ²⁰⁹⁷Жакшы күндө бу дүнийэ жэннэт көрүнөт,
жаман күндө – дозок. [М.-Э.К., 31.12.2000].
- ²⁰⁹⁸Жакшы кыз жатка берилвейт. [А.А., 30.12.2003].
- ²⁰⁹⁹Жакшы мал жаман күн үчүн багылат. [Ө.Э., 27.12.2003].
- ²¹⁰⁰Жакшы мал жатка кетбесин. [М.-Э.К., 24.02.2004].
- ²¹⁰¹Жакшы мал жэнгэ садага. [Ө.Э., 12.07.1998].
- ²¹⁰²Жакшы малдын кереги жаман күндө тийет. [Ж.Йу., 13.07.2004].
- ²¹⁰³Жакшы мэздим жаман эркекти жакшы кылат.
Жаман мэздим жакшы эркекти бакшы кылат. [Ө.Э., 26.04.2003].
- ²¹⁰⁴Жакшы мэздим жатты өз кылат. [А.-М.К., 31.10.1997].
- ²¹⁰⁵Жакшы менен жолдош болсоң – жарыйсын,
Жаман менен жолдош болсоң – хаарыйсын. [М.-А.К., 13.06.2006].
- ²¹⁰⁶Жакшы менен жүрсөң – нэсиви жугат,
Жаман менен жүрсөң – кэсири жугат. [Ө.Э., 08.10.1998].
- ²¹⁰⁷Жакшы менен жүрсөң – шэрэпэти тийет,
Жаман менен жүрсөң – кэсэпэти тийет. [А.-М.К., 01.08.2001].
- ²¹⁰⁸Жакшы нээрин чэчэт,
Жаман зээрин чэчэт. [М.Э., 18.05.1997].
- ²¹⁰⁹Жакшы нэпэс – жэрим ырыскы. [Ө.Э., 14.07.1997].

- 2110 Жакшы ниет – жарым дөүлөт. [А.Ә., 22.07.2006].
- 2111 Жакшы ниет – жэрим дөүлөт,
Жаман ниет – жэрим мээнет. [К.О., 21.08.2003].
- 2112 Жакшы озот,
Жаман тозот. [А.Ә., 07.10.1998].
- 2113 Жакшы өлсө, аты калат,
Жаман өлсө, даты калат. [П.А., 05.07.2000].
- 2114 Жакшы өлсө, бээри өлөт,
Жаман өлсө, бири өлөт. [М.-Ө.К., 26.05.2006].
- 2115 Жакшы пайкап сүйлөйт,
Жаман чайкап сүйлөйт. [Ө.Э., 05.07.1997].
- 2116 Жакшы соода тойдун көркү,
Жакшы катын үйдүн көркү. [Ж.Йу., 21.01.2003].
- 2117 Жакшы сөз балдан тэтти. [А.-М.К., 15.01.1998].
- 2118 Жакшы сөз жән эргитет. [А.Ә., 28.03.1998].
- 2119 Жакшы сөз жыланды и:ниден чыгарат,
Жаман сөз гылычты кыныдан чыгарат. [А.-М.К., 26.06.1997].
- 2120 Жакшы сөз – эр азыгы. [Ө.Э., 08.07.1997].
- 2121 Жакшы таап сүйлөйт,
Жаман каап сүйлөйт. [З.Д., 11.10.2001].
- 2122 Жакшы тамак калгыча,
Жаман карын айрылсын. [А.Ә., 02.04.2000].
- 2123 Жакшы тамак калгыча,
Покту карын айрылсын. [А.Ә., 28.05.2011].

- ²¹²⁴Жакшы темир дат алвайт.
[Ө.Э., 27.01.2004].
- ²¹²⁵Жакшы тилек – жэрим ырыс.
[А.Ө., 28.03.1998].
- ²¹²⁶Жакшы укканын жэширэт,
Жаман укканын ашырат.
[М.Э., 18.05.1997].
- ²¹²⁷Жакшы уул ата малын тутат,
Жаман уул эйдэп-эйдэп сатат.
[Ж.Йу., 10.11.2001].
- ²¹²⁸Жакшы эрге жаман эр
Малы менен тең болот.
[М.-А.К., 13.05.1997].
- ²¹²⁹Жакшы эрге жаман эр
Малы менен теңелет.
Жакшы атка жаман ат,
Жалы менен теңелет.

Жакшы кушка жаман куш
Тавы менен теңелет.
Жакшы кызга жаман кыз
Багы менен теңелет.
[Ж.Йу., 13.06.2003].
- ²¹³⁰Жакшы эрдин атыны узактан ук.
[М.К., 06.07.2000].
- ²¹³¹Жакшы эрдин жэшин сурава,
Жакшы аттын тишин карава.
[Ө.Э., 12.07.1998].
- ²¹³²Жакшыга эйтсэң билет,
Жаманга эйтсэң күлөт.
[А.Ө., 22.07.2006].
- ²¹³³Жакшыга башынды көрсөтбө,
Жаманга ашынды көрсөтбө.
[А.В., 17.09.2001].
- ²¹³⁴Жакшыга гөп эйтсэң, кулагынын учунда,
Жаманга гөп эйтсэң туйагынын учунда.
[М.-С.С., 29.12.2003].

- 2135 Жакшыга дәрдинди әйтсәң – билет,
Жаманга дәрдинди әйтсәң – маскаралап күлөт.
[Ө.Ә., 26.09.1998].
- 2136 Жакшыга дөүлөт берсе,
Балдыргыдан пас болот.
[М.-Ә.К., 28.12.1999].
- 2137 Жакшыга жакшысын, жакшысын де,
Жакшылыгы артсын.
Жаманга жамансын, жамансын де,
Жамандыгыдан кайтсын.
[А.А., 24.09.1999].
- 2138 Жакшыга жакын кон,
Жамандан узак кон.
[А.В., 15.02.1998].
- 2139 Жакшыга жардам кылсаң,
Кылынды дейт;
Жаманга жардам кылсаң,
Жалынды дейт.
[Ө.Ә., 16.06.2003].
- 2140 Жакшыга – иззәт,
Жаманга – нәәләт.
[А.Ә., 28.09.1998].
- 2141 Жакшыга мәәнет тийсе –
төргө баргандай,
Жаманга мәәнет тийсе –
гөргө баргандай.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 2142 Жакшыга тийсең – жарыйсын,
Жаманга тийсең – хаарыйсын.
[К.Сеч., 30.05.2006].
- 2143 Жакшыда кек жок,
Жаманда тәк жок.
[М.-Ә.К., 22.07.2006].
- 2144 Жакшыдан – бөөн,
Жамандан – жәән.
[М.-С.С., 24.07.2001].

- 2145 Жакшыдан жаман туулса, эми болбойт,
Жамандан жакшы туулса, теңи болбойт.
[А.Э., 03.04.2011].
- 2146 Жакшылык жерде калвайт,
Жамандык узак барвайт.
[Ы.Э., 05.10.1997].
- 2147 Жакшылык зэйә кетбейт,
Жамандык пәйдә этбейт.
[Ө.Э., 08.07.1997].
- 2148 Жакшылык келвейт жаманнан,
Чаң созулат таманнан,
Мээнет кетбейт бечелден,
Гәп кутулвайт чеченнен.
[Н.Д., 01.08.2003].
- 2149 Жакшылык көрсөң –
омурунда унутба,
Жамандык көрсөң –
көңүлүндө тутба.
[А.-М.К., 31.10.1997].
- 2150 Жакшылык кыл да су:га сал,
Йаа калыгы билсин, йаа – балыгы.
[А.В., 29.04.2001].
- 2151 Жакшылык кыл, кылдым деве,
Хайыр бер, бердим деве.
[А.А., 27.09.1999].
- 2152 Жакшылык кылган жакшылык көрөт.
[Ы.Э., 24.06.2001].
- 2153 Жакшылык кылган кишинден корккун.
[А.Ж., 27.12.2003].
- 2154 Жакшылык кылганга жамандык кылва.
[М.-А.К., 02.08.2001].
- 2155 Жакшылык кылмак – зор,
Жамандык кылмак – асан.
[Ө.Э., 26.02.2004].
- 2156 Жакшылык кылып, су:га тәштә – балык билет,
Балык билвесе, калык билет.
[А.Ж. 03.07.2001].

- 2157 Жакшылыкка жакшылык –
эр кишинин иши,
Жамандыкка жакшылык –
эр кишинин иши.
[А.-М.К., 15.01.1998].
- 2158 Жакшылыкка жамандык –
Арпалыкка самандык.
[А.В., 15.04.2001].
- 2159 Жакшылыкты билвегенге да жакшылык кыл –
ойлой, ойлой оңолот.
[М.-А.К., 14.05.1997].
- 2160 Жакшынан – вафа,
Жаманнан – жафа.
[А.-М.К., 03.03.1998].
- 2161 Жакшынан жаман туулса – жоголгону,
Жаманнан жакшы туулса – оңолгону.
[М.-Э.К., 01.10.2001].
- 2162 Жакшынан жаман туулса, эми болвойт,
Жаманнан жакшы туулса, теңи болвойт.
[А.-М.К., 05.06.1997].
- 2163 Жакшыны алсаң жарыйсың,
Жаманды алсаң хаарыйсың.
[Ж.Йу., 01.08.2002].
- 2164 Жакшыны гөп эрчийт,
Жаманды чөп эрчийт.
[А.Э., 28.09.1998].
- 2165 Жакшыны жакшы дейт,
жаманды – жаман.
[П.А., 29.12.2000].
- 2166 Жакшыны жатка берсең – зэйә,
Жаманды жатка берсең – уйат.
[Ж.Йу., 10.10.1998].
- 2167 Жакшыны сөз өлтүрөт.
[А.Э., 31.03.2000].
- 2168 Жакшынын аты калат,
Жаманнын даты калат.
[А.-М.К., 11.11.1997].

- 2169 Жакшынын ахыйдеси өлгөндө билинет.
[Ж.Йу., 21.01.2003].
- 2170 Жакшынын ачуусу бар, кеги жок.
[К.О., 28.01.2004].
- 2171 Жакшынын баасы жок.
[С.К., 28.08.2002].
- 2172 Жакшынын бир аты – залым,
бир аты – зулум.
[Ж.Йу., 18.04.2004].
- 2173 Жакшынын бир мүчөсү кэм.
[Н.Д., 01.08.2003].
- 2174 Жакшынын гэви – дэри,
Жаманнын гэви – зээр.
[М.-С.С., 29.12.2003].
- 2175 Жакшынын жараси жеңил.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 2176 Жакшынын жарты мүчөсү кэм болот.
[А.Э., 08.02.2003].
- 2177 Жакшынын жаттыгы жок,
Жаманнын өздүгү жок.
[А.А., 28.06.2002].
- 2178 Жакшынын жаты жок,
Жаманнын уйаты жок.
[Э.Э., 29.09.1999].
- 2179 Жакшынын жүргөн жери базар,
Жаманнын жүргөн жери эзэр.
[Э.Э., 01.04.2001].
- 2180 Жакшынын кеги жок,
Жаманнын теңи жок.
[Э.Э., 26.09.1998].
- 2181 Жакшынын кэми жок,
Жаманнын теңи жок.
[А.Э., 28.01.2003].
- 2182 Жакшынын нэви тийет,
Жаманнын гэви тийет.
[М.-А.К., 05.06.1997].
- 2183 Жакшынын омуру кыска.
[М.-Э.К., 29.12.2003].

- 2184⁷ Жакшынын шэрээпэти тар жерде тиет,
Жаманнын кэсээпэти эр жерде тиет. [Ө.Э., 08.07.1997].
- 2185⁷ Жакшынын шэрээпэти тийет,
Жаманнын кэсээпэти тийет. [Ө.Э., 26.01.2003].
- 2186⁷ Жакшынын хадырын өлгөндө билет. [З.К., 29.12.2003].
- 2187⁷ Жакшынын хадырыны сакта,
Жэштиң эвирини сакта. [А.Ө., 23.07.2006].
- 2188⁷ Жакшынын хызматыны кылсаң –
кылынды дейт,
Жаманнын хызматыны кылсаң –
жалынды дейт. [Ж.Йу., 06.04.2003].
- 2189⁷ Жакшысыны көрөлвайт,
Жаманыны асырайэлвайт. [М.-Ө.К., 12.03.2005].
- 2190⁷ Жакын жерден кыз алсаң,
Кулагың тынбайт.
Узак жерден кыз алсаң,
Уулуң тынбайт. [Ж.Йу., 06.07.1997].
- 2191⁷ Жакын келсе, тиштешет,
Узап кетсе кишнешет. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 2192⁷ Жакын менен алысты жол айырат. [Ө.Э., 26.08.2002].
- 2193⁷ Жакын су:нун паркы жок. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 2194⁷ Жакыныны билвеген – жатка жем. [А.Ө., 28.03.1998].
- 2195⁷ Жакыныны сыйлайэлваган,
жатты сыйлап жарытбайт. [Ж.Йу., 28.12.1997].
- 2196⁷ Жалган болвосо,
Чынды ким билет,

- Жаман болвосо,
Жакшыны ким билет. [А.А., 19.11.1999].
- ²¹⁹⁷Жалган айтсэң жадыңнан чыгарва. [А.-М.К., 05.06.1997].
- ²¹⁹⁸Жалган гөп үз кызартат,
Тууру гөп омур узартат. [З.Т., 28.03.1998].
- ²¹⁹⁹Жалган дос – душманнан жаман. [М.-А.К., 05.06.1997].
- ²²⁰⁰Жалганнын омуру кэлтэ болот. [М.К., 14.07.1998].
- ²²⁰¹Жалганнын түвү жок. [Ы.Э., 24.06.2001].
- ²²⁰²Жалганчы ант ичкенге уста. [П.А., 29.12.2000].
- ²²⁰³Жалганчы жолдун бу башында айткэн
жалганына о башына келгенде өзү ишенет. [М.-Ә.К., 26.09.1998].
- ²²⁰⁴Жалганчы өзүнө өзү душман. [А.А., 13.07.1998].
- ²²⁰⁵Жалганчынын гүвәси азыр,
Чала молдонун дувасы азыр. [А.-М.К., 03.03.1998].
- ²²⁰⁶Жалганчынын куйругу бир тутам. [А.-М.К., 08.07.1997].
- ²²⁰⁷Жалганчынын үйү өрттөндү десе –
хич ким ишенбейт. [А.К., 13.06.2006].
- ²²⁰⁸Жалганчынын чын сөзү дэ зэйә. [Ө.Э., 31.12.2000].
- ²²⁰⁹Жалганчынын эртеси пүтбөйт,
Жалкоонун шылтоосу пүтбөйт. [А.-М.К., 24.02.1998].
- ²²¹⁰Жалгыз аттуу жәришкә тойвойт,
Жаман тондуу күрөшкө тойвойт. [Ө.Э., 01.04.2001].

- 2211 Жалгыз аттуудан чаң чыкбайт. [Ө.Э., 26.09.1998].
- 2212 Жалгыз аттунун чаңы чыкбайт,
Чаңы чыкса дэ даңы чыкбайт. [Ө.Э., 23.07.2006].
- 2213 Жалгыз аттын чаңы чыкбайт,
Жалгыз эрдин ноому чыкбайт. [З.Ө., 15.09.2003].
- 2214 Жалгыз бала покко тойвойт,
Жалгыз карга окко тойвойт. [З.Д., 11.11.2001].
- 2215 Жалгыз болгон Аллага жэрэшөт. [Ы.Э., 05.10.1997].
- 2216 Жалгыз газдын үнү чыкбайт,
Жалгыз кыздын муңу чыкбайт. [Ө.Э., 24.06.2001].
- 2217 Жалгыз жүрүп жол тапкычаң,
көпчүлүк менен жүрүп азыганың аала. [К.О., 25.01.2004].
- 2218 Жалгыз жыгач отун болвойт,
Жаман кыз катын болвойт. [М.-Ө.К., 20.04.2003].
- 2219 Жалгыз жыгач үй болвойт,
Жалгыз түтүн бий болвойт. [Ө.Э., 01.05.1999].
- 2220 Жалгыз койду бөөрү жейт,
Жалгыз атты ууру алат. [А.-М.К., 02.08.2001].
- 2221 Жалгыз куш уйа салвайт. [З.Т., 12.04.1998].
- 2222 Жалгыз куштун уйасы болвойт. [П.А., 29.12.2000].
- 2223 Жалгыз өгүз кош болвойт,
Жакалашкан дос болвойт. [А.Ө., 31.03.2000].
- 2224 Жалгыз түйө – туйлаак,
Жалгыз бала – ийлөөк. [Ө.Э., 01.04.2001].

- 2225 Жалгыз уук үй болвойт,
Жалгыз үйгө бий болвойт.
[А.В., 07.06.1998].
- 2226 Жалгыз үйдүн тамагы жетсе дэ,
айагы жетбейт.
[А.Э., 06.02.1999].
- 2227 Жалгыз үйлүүнүн тамагы жетсе да,
тавагы жетбейт.
[Н.Ш., 14.04.2001].
- 2228 Жалгыз эчки жарытбайт,
Жарытса да байытбайт.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 2229 Жалгыз эчки мал болвойт.
[А.В., 01.03.2003].
- 2230 Жалгыз эчки мал болвоптур,
Өлсө хайама дал болвоптур.
[А.Э., 11.07.1998].
- 2231 Жалгыздык Аллага гана махсус.
[А.О., 09.02.2003].
- 2232 Жалгыздын жары – жән Эгем.
[А.Э., 19.04.2003].
- 2233 Жалгыздын жары – худай.
[Н.Ш., 13.08.2003].
- 2234 Жалдуу экен деп жаман атты тандап алва,
Малдуу экен деп жаман эрди жэндөп алвэ.
[Э.Э., 05.02.2000].
- 2235 Жалдуунун бээри ат эмес,
Жакалуунун бээри тон эмес.
[А.В., 10.07.1998].
- 2236 Жалкоо жатып ичет,
Жамбаштап чычат.
[А.В., 25.04.2003].
- 2237 Жалкоо менен жүрсөң байывайсың,
Жаман менен жүрсөң жарывайсың.
[А.-М.К., 03.03.1998].
- 2238 Жалкоого жэниндэги су: узак.
[Э.У., 23.07.2006].

- 2239 Жалкоону ишке жүгөрсөң, жэнидэгини бар дейт.
[Ө.У., 20.10.2001].
- 2240 Жалкоонун жэни ширин, вахты тар.
[Ө.Э., 02.01.2000].
- 2241 Жалкоонун хаалаганы шо:
Жаз болсо, кыш болвосо,
Аш болсо, иш болвосо.
[А.-М.К., 15.05.1997].
- 2242 Жалкоонун шилтөөсү көп,
Жэни эзиздин сыркоосу көп.
[А.В., 28.01.2004].
- 2243 Жалы барда аарыган,
Жаман аттын ишин көр,
Жэни барда жалынган,
Жаман эрдин ишин көр.
[Ж.Йу., 08.01.2005].
- 2244 Жалы барда жавыккан,
Жаман аттын күчүн көр,
Жэни барда жалынган,
Жаман эрдин ишин көр.
[К.О., 23.06.2004].
- 2245 Жалы болсо – ат,
Жакасы болсо – тон.
[А.Тан., 23.07.2006].
- 2246 Жалыга карап ат алва,
Малыга карап дос күтбө.
[М.-А.К., 05.06.1997].
- 2247 Жалыны бар, ылыгы жок,
Раңы бар, кылыгы жок.
[М.-Ө.К., 31.12.2000].
- 2248 Жаман айгыр – энесиге дап.
[А.В., 29.04.2001].
- 2249 Жаман ат бээрдэ илкип калат,
Гүздө үркүп калат.
[Н.Ш., 30.12.2003].

- 2250⁰Жаман ат жалдуу болот, күлүк болвойт,
 Жаман эр малдуу болот, тунук болвойт,
 Жаман кыз бойлуу болот, сылык болвойт,
 Жэрэткэндин бул ишин билип болвойт.
 [Ж.Йу., 01.08.2002].
- 2251¹Жаман ат эрди аарытат,
 Жаман катын эрди хаарытат.
 [А.Ар., 25.01.2004].
- 2252²Жаман атак менен жүргөндөн көрө,
 Жакшы атак менен өлгөн жакшы.
 [А.-М.К., 24.03.1998].
- 2253³Жаман атка жал пүтсө,
 Жэнигэ торсун¹ бэйлэтбөйт,
 Жаман эрге мал пүтсө,
 Жэнигэ коңшу жэйлэтбөйт.
 [А.В., 29.05.2001].
- 2254⁴Жаман атка миң камчы,
 Жакшы атка бир камчы.
 [М.-С.С., 24.07.2001].
- 2255⁵Жаман аттуу жэришкэ тойвойт,
 Жаман тондуу күрөшкө тойвойт.
 [А.Ә., 24.07.2002].
- 2256⁶Жаман атты баккан менен тулпар болвойт,
 Жамансарды баккан менен шумкар болвойт.
 [К.О., 08.07.2004].
- 2257⁷Жаман атты жал басат,
 Жаман эрди гам басат.
 [А.В., 15.02.1998].
- 2258⁸Жаман аттын сырыны эгеси билет,
 Жаман кыздын сырыны энеси билет.
 [М.-С.С., 24.07.2001].
- 2259⁹Жаман эдэм ач калса – аландайт,
 Ток болсо – торондойт.
 [А.Ә., 05.03.2003].

---

¹ Торсун – минилбеген, үйрөтүлбөгөн, азо унаа.

- 2260⁷Жаман эдэм бөөндөй,
Сүйлөгөнү төөндөй. [Ж.Йу., 25.01.2003].
- 2261⁷Жаман эдэм катыны менен урушуп алып,
кайыныга салам бервейт. [Н.Ш., 19.10.2001].
- 2262⁷Жаман эдэм мас болсо,
Жакыныга кас болот. [А.Ә., 31.03.2000].
- 2263⁷Жаман эдэм – отузга кирсе да жэш. [Н.Ш., 19.02.2002].
- 2264⁷Жаман эдэм өз үйүдө коноксуйт. [А.Ә., 23.07.2006].
- 2265⁷Жаман эдэм өтсө –
Дүңйө кеңий түшкөндөй.
Жакшы эдэм өтсө –
Дүңйө кэмий түшкөндөй. [А.Ә., 07.10.1998].
- 2266⁷Жаман эдэм сыйлаганды билвейт. [А.Ә., 28.09.1998].
- 2267⁷Жаман эдэм хаарыган сайын жэшмин дейт. [А.В., 25.09.1998].
- 2268⁷Жаман эдэм ыштан менен көттү уруштурат. [А.В., 07.02.1999].
- 2269⁷Жаман эдэмди төө үстүндө ит кават. [Ө.Э., 05.08.2001].
- 2270⁷Жаман эдэмнин сырты топо болвойт¹. [Ө.Э., 23.07.2006].
- 2271⁷Жаман эйтбэй жакшы жок,
Жарагың болсо – көөнүң ток. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 2272⁷Жаман эйтбэй жакшы жок,
Жарагым жэндө – көөнүм ток. [М.Т., 01.06.2001].

---

¹ Сырты топо болвойт – уялбайт д. м.

- 2273 Жаман эйтсэ дэ билвейт,
Ачса дэ көрвөйт.
[М.-Ә.К., 11.01.2005].
- 2274 Жаман бай жэнигэ карайт,
Жакшы бай элиге карайт.
[М.-А.К., 05.06.1997].
- 2275 Жаман бала атасы өлгөндө көвөт.
[З.К., 29.12.2003].
- 2276 Жаман бала атасы өлгөндө мас болот.
[Ө.У., 24.06.2006].
- 2277 Жаман бала атасы өлгөндө тетилет.
[Ө.Э., 09.02.2003].
- 2278 Жаман бала атасыга кычырчу барат.
[З.Д., 12.06.2001].
- 2279 Жаман баланы атасыга кычырчу жүгөрөт.
[А.В., 01.03.2003].
- 2280 Жаман болсоң өлүп көр,
Гэдэй болсоң көчүп көр.
[Ө.Э., 13.09.2003].
- 2281 Жаман болсоң, өлүп көр,
Өлөлвасаң, кетип көр.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 2282 Жаман дэ болсо кетбесин,
Ордуга жакшы келвейткан болсо.
[А.-М.К., 14.05.1997].
- 2283 Жаман дэкор эмес.
[А.-М.К., 05.08.2001].
- 2284 Жаман дэрт кетет,
Жаман адат кетбейт.
[Ж.Йу., 04.01.2005].
- 2285 Жаман дегеннин бээри бузук эмес,
Жакшы дегеннин бээри түзүк эмес.
[А.-М.К., 07.04.1998].
- 2286 Жаман дос жоого туш кылат,
Жаман сөз доого туш кылат.
[Ж.Йу., 06.04.2003].

- 2287 Жаман – дүнийө менен малыны ойлойт,
Жакшы – намыс менен арыны ойлойт. [М.-А.К., 05.06.1997].
- 2288 Жаман жакынын таанывайт,
Тааныса дэ сыйлавайт. [Ө.Э., 01.05.1999].
- 2289 Жаман жалгайм деп – үзөт,
Түзөйм деп – бузат. [Ө.Э., 01.04.2001].
- 2290 Жаман жалгаймдын деп – үзөт,
Оңдоймун деп – бузат. [А.Т., 29.12.2003].
- 2291 Жаман жалгыз үйдү эриктирвейт,
Эки үйлүүнү бириктирвейт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 2292 Жаман жарытбайт,
Жарытса да байытбайт. [А.В., 29.04.2001].
- 2293 Жаман жэйини эйтэм деп, бээрини эйтэт. [А.Э., 31.03.2000].
- 2294 Жаман жән хадырыны билвейт. [А.Э., 04.02.2001].
- 2295 Жаман жердин аты – Гайыпмэзэр,
Жаман иттин аты – Бөөрүбасар. [М.-Ө.К., 23.07.2006].
- 2296 Жаман жолдош жарым жолдо тэштэйт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 2297 Жаман жолдош жоуга алдырат. [А.Э., 28.09.1998].
- 2298 Жаман жолдоштон жалгыздык аала. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 2299 Жаман жуучу той бузат. [М.Т., 05.17.2000].
- 2300 Жаман жыгач шагы менен көрктүү,
Жаман кыз багы менен парктуу. [Ж.Йу., 10.11.2001].

- 2301 Жаман инек жазда туват,
Жар түвүдө сазга туват.
[Ө.Э., 01.05.1999].
- 2302 Жаман инек жарда музоолойт,
Жарда музооловосо, карда музоолойт.
[А.В., 01.03.2003].
- 2303 Жаман инек жарда туват,
Жарда тууваса дә карда туват.
[А.Э., 06.02.1999].
- 2304 Жаман ит агытарда чычат,
Жаман куш жапыстап учат.
[А.О., 23.01.2004].
- 2305 Жаман ит андып келип кават,
Жаман әдәм кылдан дә кыйкым тават.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 2306 Жаман ит куйругун үйүгө такап үрөт.
[Ө.Э., 13.06.2006].
- 2307 Жаман иттин аты – Бөөрүбасар.
[М.-Ә.К., 25.01.2004].
- 2308 Жаман каап сүйлөйт,
Жакшы таап сүйлөйт.
[Ж.Йу., 04.08.2003].
- 2309 Жаман катын алгандын жоосу үйүндө,
Эки катын алгандын доосу үйүндө.
[Ө.Э., 31.12.2000].
- 2310 Жаман катын алгыча,
Бойдок жүргүн өлгүчө.
[А.-М.К., 24.03.1998].
- 2311 Жаман катын алгыча,
Жавырыга калгыча,
Жакшы ат ал да, ойноп жүр,
Мойнунду бур да, бойдок жүр.
[Н.Д., 01.08.2003].
- 2312 Жаман катын – әйәр,
Жәлчимәни тәйәр.
[Ө.Э., 18.09.2003].

- 2313 Жаман катын эйрэн уйутса иритет,
Тери ашатса, чиритет. [Ө.Э., 02.10.2000].
- 2314 Жаман катын – жалынчаак,
Жаман эркек – тарынчаак. [Н.Ш., 14.04.2001].
- 2315 Жаман катын жарасыны көрсөтөт,
Жән койвос деп, баласыны көрсөтөт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 2316 Жаман катын ишинен коркот,
Жаман эркек түшүнөн коркот. [З.Д., 23.04.2003].
- 2317 Жаман катын кетем деп коркутат,
Жаман эркек өлөм деп коркутат. [К.О., 25.01.2004].
- 2318 Жаман катын не кылат –
Галдырак кылат терини,
Карздар кылат эрини.
Жакшы катын не кылат –
Булгары кылат терини,
Мурза кылат эрини. [А.В., 29.05.2001].
- 2319 Жаман катын – төркүнчөөк,
Жаман эркек – кайынсаак. [А.А., 27.08.2002].
- 2320 Жаман катын үй бузат,
Жаман тууган той бузат. [Ө.Э., 29.09.1999].
- 2321 Жаман катын хаадасы –
Галдырак кылат терини,
Карздар кылат эрини.
Жакшы катын хаадасы –
Булгары кылат терини,
Мурза кылат эрини. [З.Д., 12.06.2001].
- 2322 Жаман катын чээрек унду аш кылат,
Таалайыңды таш кылат. [М.-С.С., 24.07.2001].

- 2323 Жаман катын шол анан:
Жата калса, жер тегиз,
Жамбашынан көтү эгиз.
[Ж.Йу., 07.04.2003].
- 2324 Жаман катын эрини жер каратат,
Жакшы катын эрини эл каратат.
[М.-А.К., 05.06.1997].
- 2325 Жаман катыннын үз жапкысы – баласы.
[Ж.Йу., 11.07.2002].
- 2326 Жаман кой токтусунда хаарыйт,
Жаман эркек отузунда аарыйт.
[А.В., 01.03.2003].
- 2327 Жаман кой шишегиде хаарыйт.
[А.А., 27.08.2002].
- 2328 Жаман коңшу күткүчөң, жалгыз кон,
Жаман катын алгычаң, бой жүр.
[Ж.Йу., 06.07.1997].
- 2329 Жаман коңшуга зарыккачаң,
көөнө чаваданыңды кара.
[Н.Д., 01.08.2003].
- 2330 Жаман коркконун сыйлайт.
[Ө.Э., 21.11.1999].
- 2331 Жаман куш – түлкүнүн жеми,
Жаман эр – күлкүнүн теңи.
[Ж.Йу., 08.01.2005].
- 2332 Жаман күндө савырдуу болгон,
жакшы күнгө пат жетет.
[М.К., 06.07.2000].
- 2333 Жаман кызга энеси жуучу.
[А.-М.К., 11.11.1997].
- 2334 Жаман мактанса, жакшыны жакасынан
алдым дейт.
[А.Ө., 07.10.1998].
- 2335 Жаман малыны коруйт,
Жакшы арыны коруйт.
[М.-А.К., 31.12.2003].

- 2336 Жаман мәрт, мәрт десе, малыны берет,
Баатыр, баатыр десе, жаныны берет. [М.-А.К., 02.10.1999].
- 2337 Жаман менен дос болсоң, жалаасы жугат,
Казанчы менен дос болсоң, карасы жугат. [А.Ә., 01.04.2001].
- 2338 Жаман менен дос болсоң,
Жәрти этегиң пок болот. [А.В., 24.07.2001].
- 2339 Жаман менен эгешкиче,
Жакшы менен кеңеш. [Ө.Э., 02.10.2000].
- 2340 Жаман нээт – жарым мээнет,
Жакшы нээт – жарым дөөлөт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 2341 Жаман өзү болөлвайт, болгонду көрөлвайт. [А.В., 22.01.2004].
- 2342 Жаман өзү бөөндөй,
Сүйлөгөнү, гэви төөндөй. [Ж.Йу., 10.06.2002].
- 2343 Жаман өзүнү билвейт,
Жакшыны көзүгө илвейт. [А.-М.К., 10.12.1997].
- 2344 Жаман өлүк кепинге чычат. [Т.Г., 23.07.2006].
- 2345 Жаман тарынам деп, нэсивидән кур калат. [М-Ө.К., 11.01.2005].
- 2346 Жаман тоннун хадыры жаанда билинет. [А.-М.К., 24.02.1998].
- 2347 Жаман төө чомуну жейт. [М.-Ө.К., 23.07.2006].
- 2348 Жаман тууган бар болсо, көрөлвайт,
Жок болсо, берөлвайт. [Ө.Э., 29.09.1999].
- 2349 Жаман тууган курусун,
Бар болсо, көрөлвайт,
Жок болсо, берөлвайт. [А.Ә., 03.04.2011].

- 2350^ЖЖаман туугандан көрө жат жакшы,
Жаттан көрө сарт жакшы.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 2351^ЖЖаман тууганнан жакшы жат аала.
[М.Э., 18.05.1997].
- 2352^ЖЖаман тууганнан жакшы теңтушун аала.
[А.В., 29.12.2003].
- 2353^ЖЖаман тууганнан – жакын коңшу.
[Ж.Йу., 06.04.2003].
- 2354^ЖЖаман уул атасы өлгөндө жетилет,
Жаман катын эри өлгөндө тетилет.
[М.-Ө.К., 02.07.2002].
- 2355^ЖЖаман уул – жаман келин,
Жаман кыз – жаман куда.
[М.-Ө.К., 01.10.2000].
- 2356^ЖЖаман уул – малга орток,
Жаман кыз – бээригэ орток.
[Ө.Э., 02.01.2000].
- 2357^ЖЖаман уул элдин малынын жейт,
Жакшы уул элдин хамыны жейт.
[А.Э., 10.06.2006].
- 2358^ЖЖаман үйден жаман түтүн чыгат,
Жаман ооздон жаман гөп чыгат.
[Ж.Йу., 28.12.1997].
- 2359^ЖЖаман хавар калп болвойт.
[А.-М.К., 24.03.1998].
- 2360^ЖЖаман хавар пат жетет.
[Ж.Йу., 04.08.2003].
- 2361^ЖЖаман хавар пат таркайт.
[А.В., 30.12.2003].
- 2362^ЖЖаман хавар тез таркайт.
[Ө.Э., 05.07.1999].
- 2363^ЖЖаман хавар угулвай калвайт.
[А.Э., 01.10.2001].
- 2364^ЖЖаман хырдарласаң, тырдарлайт.
[Н.Ш., 01.06.2006].
- 2365^ЖЖаман эр жолдошун жоого тэштэйт,
досун доого тэштэйт.
[Ө.Э., 04.10.1997].

- 2366 Жаман эрге мал пүтсө,
Жэнигэ коңшу жэйлэтбайт.
Жаман атка жал пүтсө,
Жэнигэ торсун бэйлэтбайт.
[З.Д., 12.06.2001].
- 2367 Жаман эрдин досу көп,
Жаман аттын ээси көп.
[А.В., 15.02.1998].
- 2368 Жаман эрдин малы бар,
О малынан калганда,
Чыгар-чыкбас жэни бар.
[А.А., 24.07.2007].
- 2369 Жаман – эшенге барса да жаман,
Эшекке барса да жаман.
[М.-С.С., 27.01.2004].
- 2370 Жаманга акыл айтсэң, алдады дейт.
[Ө.Э., 02.10.2000].
- 2371 Жаманга аш берсең да баш берве.
[А.-М.К., 07.04.1998].
- 2372 Жаманга ашыңды көрсөтбө,
Жакшыга башыңды көрсөтбө.
[А.В., 23.01.2003].
- 2373 Жаманга айткэн эсит сөз.
[А.В., 24.07.2001].
- 2374 Жаманга айткэн эсит сөз,
Өлгөнгө ийлэгэн эсит гөз.
[А.В., 29.04.2001].
- 2375 Жаманга айткэн эсит сөз,
Өлүккө ийлэгэн эсит көз.
[М.-С.С., 29.12.2003].
- 2376 Жаманга айтбэ сырынды,
Душманга айтип пас кылат,
Таалайыңды таш кылат.
[Аг.Э., 03.04.2011].
- 2377 Жаманга башчы болгуча,
Жакшыга ишчи бол.
[С.К., 23.07.2006].

- ²³⁷⁸Жаманга гөш берсең бер, иш берве.
[Ә.Ә., 02.04.2000].
- ²³⁷⁹Жаманга дөүлөт берсе,
Жәрим күндө мас болот.
[Ә.Ә., 18.09.2003].
- ²³⁸⁰Жаманга дүңйә менен мал артык,
Жакшыга намыс менен ар артык.
[М.-А.К., 05.06.1997].
- ²³⁸¹Жаманга жалваргыча өзүңнүн жакшы
текийеңди актар.
[Т.Г., 24.07.2001].
- ²³⁸²Жаманга жаман – дәри.
[М.-Ә.К., 05.07.1997].
- ²³⁸³Жаманга жәнәшбә,
Жакшынан адашба.
[А.Ә., 31.03.2000].
- ²³⁸⁴Жаманга же жалынып кутул,
же жарылып кутул.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ²³⁸⁵Жаманга зарыкканча,
жарый, жарый өзүң кыл.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ²³⁸⁶Жаманга мал кыймат,
Жакшыга ар кыймат.
[А.В., 10.07.1998].
- ²³⁸⁷Жаманга насаат кылва – тилдеди дейт.
[М.-Ә.К., 17.02.2002].
- ²³⁸⁸Жаманга насаат кылганнан көрө,
муш жакшы.
[Ә.У., 20.10.2001].
- ²³⁸⁹Жаманга насаат кылсаң,
Тилдеди деп тарынат.
[М.-А.К., 26.06.2002].
- ²³⁹⁰Жаманга сыр әйткичән,
әшекке ыр әйт.
[Т.Г., 27.12.2004].

- 2391 Жаманга сырыңды айтбэ – айгак болот. [М-Ө.К., 11.01.2005].
- 2392 Жаманга сырыңды айтбэ,
Жаныңа жапаа болот. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 2393 Жаманга эр, эр десе, жаныны берет,
Март, март десе, малыны берет. [М.-А.К., 17.09.1997].
- 2394 Жаманга эш тарткыча,
башына беш тарт. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 2395 Жамандан жэрти кашык кешик ашат. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 2396 Жамандан жеме уккуча,
Жакшыдан тайак же. [А.Тан., 09.06.2006].
- 2397 Жаманды жаанда көр,
Сулууну суукта көр. [Ж.Йу., 26.02.2004].
- 2398 Жаманды жакыным деве,
Жакшыны жатым деве. [А.Ә., 19.09.2002].
- 2399 Жаманды жакыным деве малыга карап,
Жаман жамандыгына барат. [М.-А.К., 05.06.1997].
- 2400 Жаманды мактаса, жардан учуп өлөт. [М-Ө.К., 28.02.2004].
- 2401 Жаманды төө үстүнөн ит кават. [А.В., 06.08.2001].
- 2402 Жаманды төөдүн үстүдө ит кават. [З.Д., 10.11.2003].
- 2403 Жаманды худай неге алвайт,
Жаткан төөгө минэлвайт,
Жалпак а...ды с...гэлвайт. [А.А., 19.06.2004].
- 2404 Жамандык болвой, жакшылык болвойт. [А.Ә., 23.07.2006].

- ²⁴⁰⁵Жамандык болсо – күйүнбө,
Жакшылык болсо – сүйүнбө.
[А.Ә., 01.04.2001].
- ²⁴⁰⁶Жамандык көрвөсөң, жакшынын хадырыга
жетбейсиң.
[А.-М.К., 11.11.1997].
- ²⁴⁰⁷Жамандык кылган дә өзүгө кылат,
Жакшылык кылган дә өзүгө кылат.
[Ө.Э., 07.02.2003].
- ²⁴⁰⁸Жамандык кылганга жакшылык кыл,
Айвандык кылганга әдәмдик кыл.
[А.Ж., 03.07.2001].
- ²⁴⁰⁹Жамандык кылганга жамандык кылам деве.
[Ы.Э., 24.06.2001].
- ²⁴¹⁰Жамандыкты амандык жеңет –
Жокчулук кетип, токчулук келет.
[Ө.Э., 25.01.2004].
- ²⁴¹¹Жаманнан же жарылып кутул,
Же жалынып кутул.
[А.В., 10.03.2003].
- ²⁴¹²Жаманнан жалынып кутул.
[А.В., 01.03.2003].
- ¹⁴¹³Жаманнан – жаан,
Жакшыдан – бөөн.
[А.В., 01.03.2003].
- ²⁴¹⁴Жаманнан жалынып сурагыча жакшы
бокчоңну актар.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- ²⁴¹⁵Жаманнан жалынып кутул, же болвосо,
жарынып кутул.
[А.В., 24.07.2001].
- ²⁴¹⁶Жаманнан же жалынып кутул,
же жарылып кутул.
[Ө.Э., 26.06.2002].
- ²⁴¹⁷Жаманнан жолдош алвай жүр,
Жәниңә пычак салвай жүр.
[М-Ә.К., 11.01.2005].

- 2418⁷Жаманнан кароол койсоң, ууру көвөйөт.
[А.-М.К., 17.03.1998].
- 2419⁷Жаманнын айагы сегиз,
Телегейге тийет тегиз.
[Ө.Э., 11.09.2002].
- 2420⁷Жаманнын дэмигэ паллоо пышат.
[Ө.Э., 25.02.2004].
- 2421⁷Жаманнын дөүлэти – күлкү,
Жалкоонун дөүлэти – уйку.
[Ө.Э., 04.10.1997].
- 2422⁷Жаманнын жарагы жэнидэ.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 2423⁷Жаманнын жарасы жугат,
Казаннын карасы жугат.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 2424⁷Жаманнын жары көп,
Жэнигэ пэйдэси жок.
[З.Д., 12.06.2001].
- 2425⁷Жаманнын жэназасыдан жакшынын
икайасы аала.
[А.-М.К., 07.04.1998].
- 2426⁷Жаманнын жэнигэ келве,
Жакшынан ырак кетбе.
[И.Ч., 13.07.1997].
- 2427⁷Жаманнын жэрти өнөрү ашык.
[А.В., 27.05.2001].
- 2428⁷Жаманнын көпкөнү да, өпкөнү да жаман.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 2429⁷Жаманнын көпкөнү жаман,
Үзөңгүнү тепкени жаман.
[А.Э., 07.10.1998].
- 2430⁷Жаманнын насы жакшыга тийет.
[А.Э., 01.04.2001].
- 2431⁷Жаманнын өздүгү болвойт,
Жакшынын жаты болвойт.
[А.А., 28.01.2003].

- 2432⁷ Жаманнын өздүгү жок,
Жакшынын жаттыгы жок. [А.А., 23.07.2006].
- 2433⁷ Жаманнын өпкөнү да жаман,
көпкөнү да жаман. [Ж.Йу., 09.04.2003].
- 2434⁷ Жаманнын тапканы – жапалак. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 2435⁷ Жаманнын теңи болбойт,
Жакшынын кеги болбойт. [Ә.Э., 22.07.2006].
- 2436⁷ Жаманнын теңи жапалак,
Арпанын теңи осурак. [А.В., 01.03.2003].
- 2437⁷ Жаманнын теңи жок,
Жакшынын кэми жок. [К.Б., 26.06.2002].
- 2438⁷ Жаманнын хастары жок,
Башында дастары жок. [А.Ә., 01.03.2003].
- 2439⁷ Жаманнын чапанын алсаң тойдо доолайт. [Н.Ш., 13.08.2001].
- 2440⁷ Жамгырда калган жаандан коркбойт. [М.-Ә.К., 01.06.2006].
- 2441⁷ Жамыраса да – бир аяк,
Жамыраваса да – бир аяк. [Ә.Э., 17.02.2003].
- 2442⁷ Жанга келгиче малга келсин. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 2443⁷ Жаныңды бер, сырыңды берве,
Тонунду бер, сыныңды берве. [М.-Ә.К., 26.09.1998].
- 2444⁷ Жаңгыз дарак бак болбойт,
Жаталак кулун ат болбойт. [А.О., 29.12.2003].
- 2445⁷ Жаңы шыпыргы таза шыпырат. [З.Т., 12.04.1998].

- 2446⁷ Жаңылвас жаак барвы,
Тайгылвас туйак барвы. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 2447⁷ Жаңылвас жаак жок,
Мүдүрүлвөс туйак жок. [Ө.У., 24.06.2006].
- 2448⁷ Жаңысы келсе базардан,
Эскиси түшөт нэзэрдэн. [Ж.Йу., 14.03.1999].
- 2449⁷ Жапа көрвөгөн вафа көрвөйт. [М.Т., 13.03.1999].
- 2450⁷ Жапа көрвөй салават жок,
Ынак болвой сээдэт жок. [А.-М.К., 26.06.1997].
- 2451⁷ Жапа чекбей, вафа жок,
Жаман болвой жакшы жок. [А.-М.К., 19.05.1998].
- 2452⁷ Жапайы чөп жердин өз баласы,
Эгин жердин өгөй баласы. [А.-М.К., 19.05.1998].
- 2453⁷ Жапкан нан – жалган нан,
Көмгөн нан – палван нан. [Ө.Э., 24.07.2001].
- 2454⁷ Жапасыны биз чектик,
Вафасыны башкалар көрдү. [А.-М.К., 02.02.1999].
- 2455⁷ Жар үчүн жеген тайактын жарасы болвойт. [А.-М.К., 04.11.1997].
- 2456⁷ Жара сакайса, тагы калат. [А.А., 19.11.1999].
- 2457⁷ Жараат өлтүрвөйт, жэрэткэн өлтүрөт. [М.-Ө.К., 01.10.2001].
- 2458⁷ Жарактуу күнү жоо келвейт. [Н.Ш., 13.08.2003].
- 2459⁷ Жаралуу кушка таш атба. [М.Т., 23.06.2001].

- 2460 Жарган – бөөрү, Тойгон – кузгун. [А.Ар., 26.01.2004].
- 2461 Жарды өлвөсө – байыйт,
Жалгыз өлвөсө – көвөйт. [Ө.Э., 29.09.1999].
- 2462 Жарды эт жесе – тишиге кирет,
Жевесе – түшүгө кирет. [Ө.Э., 02.04.2000].
- 2463 Жардылыгыны жәширген бай болбойт. [Ө.У., 23.07.2006].
- 2464 Жардынын байлыгы – тәнинин соолугу. [Ө.Э., 12.06.1999].
- 2465 Жардынын жакшы тойгону –
жарым байыганы. [А.А., 28.01.2003].
- 2466 Жардынын жалгыз аты – Бууданкөк. [М.А., 12.07.2003].
- 2467 Жардынын жалгыз атыга бөөрү тийет. [М.-А.К., 05.06.1997].
- 2468 Жарыктын түвү – караңгы. [З.Д., 11.10.2001].
- 2469 Жарым казан пат кайнайт. [М.-С.С., 29.01.2004].
- 2470 Жарытбасты жумшагычан,
тына-тына өзүң кыл. [К.О., 08.07.2004].
- 2471 Жат баласы баккан менен өз болбойт. [Ж.Йу., 05.06.1998].
- 2472 Жат баласын багышы багасын го – өз болбойт. [Ө.Э., 15.07.1998].
- 2473 Жат жарытбайт, өз өлтүрвөйт. [А.В., 19.10.2001].
- 2474 Жат жеринде жатык бол,
Өз жеринде өкүм бол. [М.-Ө.К., 10.01.2005].
- 2475 Жат менен жүрсөң жатык жүр. [Ө.Э., 21.11.1999].

- 2476 Жат элди көрмөйүнчө өз элиңнин хадырыны
билвейсиң. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 2477 Жата, жата – жамбашка,
Ково, ково – койунга. [А.-М.К., 15.07.2000].
- 2478 Жатак эдем жарывайт.
[Ө.Э., 13.06.2002].
- 2479 Жатка сырыңды берве,
Наамартка бел бэйлөвө. [А.А., 13.07.1998].
- 2480 Жаткан жыланнын куйругуну басба.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 2481 Жаткан кэсэл эмес, баккан кэсэл.
[А.В., 31.12.2003].
- 2482 Жаткан кэсэл эмес, баккан – кэсэл.
[А.-М.К., 19.05.1998].
- 2483 Жатканнын үйү кыйрайт.
[Ы.Э., 16.01.1998].
- 2484 Жатбай койсоң катын кетет,
Бакбай койсоң атың кетет.
[М.-Ө.К., 07.11.1997].
- 2485 Жатпараз эдем жарывайт,
Жэлэп катын хаарывайт.
[А.Э., 04.07.1999].
- 2486 Жатты өздөй сыйлагын,
Жат бойунан түңүлсүн.
[А.А., 19.06.2004].
- 2487 Жаттын көзү жакшы көрөт,
Жаттын кулагы жакшы угат.
[А.-М.К., 01.07.1998].
- 2488 Жатыны бөлөктү жамаса болвойт.
[Н.Ш., 19.02.2002].
- 2489 Жатып өлгүчө, атып өл.
[А.-М.К., 16.06.1998].
- 2490 Жатып өлсө, жән тэтти.
[Ө.Э., 21.04.2003].

- 2491¹ Жаш келсе – ишке,
Хары келсе – ашка.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 2492² Жэйилгэ сөз гечирмек зор.
[М.К., 18.11.2000].
- 2493³ Жэлэптин тоовасы ко...окту көргүчө.
[М.-С.С., 07.02.2003].
- 2494⁴ Жэлчимэнди Жэйчи жейт,
Жарты нанды койчу жейт.
[М.-С.С., 11.06.2001].
- 2495⁵ Жэн алгыч келсе, жэн алат,
Ууру келсе, мал алат,
Онон башка нени алат.
[М.-Э.К., 05.07.1997].
- 2496⁶ Жэн алгычтын качан келерин,
кантип аларын хич ким билвейт.
[Н.Ш., 31.12.2001].
- 2497⁷ Жэн жэнгэ жолдош.
[Ө.Э., 05.07.1999].
- 2498⁸ Жэн ичте, тери тышта,
Сыр ичте, нур үздө.
[Ө.Э., 24.06.2006].
- 2499⁹ Жэн кеткеннен кийин
йаасиндин пайдэси жок.
[Ж.Йу., 15.07.1997].
- 2500⁰ Жэн кеткиче мал кетсин.
[А.А., 04.07.1998].
- 2501¹ Жэн кыйналвай иш пүтбөйт.
[А.О., 28.05.2006].
- 2502² Жэн малды тават,
Мал жэнди тавөлвайт.
[Н.Ш., 24.07.2004].
- 2503³ Жэн – сенден,
Жэннэт – Худаадан.
[А.А., 31.12.1999].
- 2504⁴ Жэн тэндэ амаанат,
Дидээр – ганимат.
[Ж.Йу., 30.04.2003].

- 2505 Жән улук, жәндән кийин нан улук. [К.О., 08.01.2005].
- 2506 Жән – эр, жән – от. [Ө.Э., 22.01.2004].
- 2507 Жәнгә жән нәсип. [Ө.Э., 23.01.2004].
- 2508 Жәнгә келетыган бәлээ малга келсин. [Ө.Э., 30.12.2003].
- 2509 Жәнди берген дә Худаа, алган дә Худаа,
Пейиш менен дозокко салган дә Худаа. [М.-Ә.К., 18.01.1998].
- 2510 Жәнди худай берет,
Нанды бай берет,
Бәндәгә онон башка не керек?
[Ж.Йу., 04.01.2005].
- 2511 Жәндүүдә балык зор,
Жәнсиздә камыш зор. [Г.Ә., 03.07.2002].
- 2512 Жәни барда жавыккан,
Жаман эрдин ишин көр.
Жалы барда талыккан,
Жаман аттын ишин көр. [А.Ә., 02.04.2000].
- 2513 Жәни ооруган эшек аттан алдын келет. [З.Т., 12.04.1998].
- 2514 Жәнигә күч келсе, эшек аттан озот. [А.А., 04.07.1998].
- 2515 Жәнидә жок жатөлвайт. [А.Ә., 21.04.2003].
- 2516 Жәним деген – көп,
жәнини берген – жок. [А.-М.К., 13.05.1997].
- 2517 Жәниң барда жалынба. [Ж.Йу., 01.08.2002].
- 2518 Жәниңә ким күйсө, жән досуң шол,
Башыңа ким күйсө, мазарың шол. [А.Ә., 03.05.1999].

- 2519⁹ Жэниңэ ким күйсө, жэнээнэң шол.
[А.А., 13.05.2001].
- 2520⁰ Жэннэн кечбей, жэнэнгэ жетбейт.
[А.-М.К., 17.03.1998].
- 2521¹ Жэннэт бар болсо – Паамылдын тэгидө.
[Ө.У., 15.07.2002].
- 2522² Жэннэт дэ – бу дүнийә,
Жэхәннәм – дэ бу дүнийә.
[М.-Ө.К., 01.07.1999].
- 2523³ Жэңжэлдүү айылга жакын конбо.
[Ө.Э., 29.09.1999].
- 2524⁴ Жэрэшәм десең ат бер,
Жарышам десең кыз бер.
[М.-Ө.К., 20.04.2003].
- 2525⁵ Жэш әжәли жетсе өлөт,
Хары жетсе да өлөт, жетбесе да өлөт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 2526⁶ Жэш бала куштун көлөгөсүдө үшүйт.
[Ө.Э., 02.04.2000].
- 2527⁷ Жэш вахтыңда зэхмәтини көр,
Хаарыганда рахатыны көр.
[А.А., 02.04.2000].
- 2528⁸ Жэш вахтыңда ташыганың таш болсун,
Хаарыганда ашаганың тавак толо аш болсун.
[М.-Ө.К., 30.09.1998].
- 2529⁹ Жэш жетилет,
Жарды тетилет.
[Ө.Э., 14.07.1997].
- 2530⁰ Жэш жигиттин уйалганы – өлгөнү,
Жэш путактын ийилгени – сынганы.
[М.Т., 01.07.2002].
- 2531¹ Жэш зор эмес, әжәл – зор.
[Ө.У., 28.01.2003].
- 2532² Жэш курлаш эмес, көңүл – курлаш.
[А.-М.К., 28.12.1999].
- 2533³ Жәшидә – имам,
Хаарыганда – бир кап саман.
[Ж.Йу., 13.07.2004].

- 2534⁷ Жәшил солот, жәш зоройот,
Кызыл солот, кичик зоройот.
[З.Ө., 23.02.2004].
- 2535⁵ Жәшиңә ишенбе, башыңа ишен.
[Ж.Йу., 29.03.1998].
- 2536⁶ Жәшиңдә акыл үйрөн,
Хаарыганда кайып калва.
[А.-М.К., 14.10.1997].
- 2537⁷ Жәшиңдә галжоо болсон,
Хаарыганда мажгоо болосун.
[А.А., 23.07.2006].
- 2538⁸ Жәшиңни артар болвосо,
Ийләгәннән не пәйдә.
Гәвиңни угар болвосо,
Сүйлегеннен не пәйдә.
[А.А., 04.07.1998].
- 2539⁹ Жәшкә – мээнет,
Харыга – дөүлөт.
[М.-А.К., 15.05.1998].
- 2540⁰ Жәштик – омурдун бәэри.
[М.Т., 30.09.1998].
- 2541¹ Жәштин жакшысы болгон
харынын хадырлуусу болот.
[К.О., 13.06.2006].
- 2542² Жевеген аштын пулуну төлөвө.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 2543³ Жевейм, жевейм деп,
жеңдей көтөн түгөтөт.
[А.В., 27.04.2003].
- 2544⁴ Жевесе да май жакшы,
Бервесе да бай жакшы.
[Ө.Э., 28.07.2001].
- 2445⁵ Жеген билвейт, туураган билет,
Тапкан билвейт, баккан билет.
[М.-Ө.К., 07.11.1997].
- 2546⁶ Жеген билвейт, туураган билет,
Туткан билвейт, күткөн билет.
[М.К., 14.07.1998].

- 2547 Жеген бөөрү булуңда,
Жевеген бөөрү куугунда.
[А.А., 28.06.2002].
- 2548 Жеген кутулат,
Жугуну жэлэгэн тутулат.
[М.-А.К., 17.02.1998].
- 2549 Жегенге тойвогон жэлэгэнгэ тойоведе.
[Ж.Йу., 11.07.2002].
- 2550 Жегенде тойвогон жэлэгэндэ тойвойт.
[М.-Ә.К., 29.12.2003].
- 2551 Жейин деп жэшэвэ,
жэшэийн деп же.
[А.-М.К., 04.05.2099].
- 2552 Жел чыкбаса, жән чыгат.
[Ә.У., 24.06.2006].
- 2553 Жел чыкбаса, жән чыгат,
Мана – казы, шәрийәт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 2554 Желеде малың болсун,
Сандыкта зәриң болсун.
[Ж.Йу., 29.03.1998].
- 2555 Жемди аттан ашса, өгүзгө салат,
Жүктү өгүздөн ашса, атка салат.
[А.А., 31.12.2003].
- 2556 Жемирилген тамдан очок сурава,
Тул кәмпирдән чочок сурава.
[Н.Д., 01.08.2003].
- 2557 Женеден жеңеге калган кыз –
Жемеден жемеге келген кыз.
[А.В., 28.07.2001].
- 2558 Жененин оң путу әләл.
[Ә.Ә., 28.04.2003].
- 2559 Жеп тойвогон жәләп тойвойт.
[Ы.Ә., 07.07.1997].
- 2560 Жер әдәмди жейт,
Әдәм жерди жейт.
[Ә.У., 28.01.2003].

- 2561 Жер байы – эл байы. [Ө.У., 23.07.2007].
- 2562 Жер тамырынан эл тамыры көп. [Ө.У., 23.07.2006].
- 2563 Жер ээн болсо, доңуз дөвөгө чыгат. [А.В., 24.01.2004].
- 2564 Жер ээн деп осураверве,
Көтүң жаман үйрөнөт.
Үй ээн деп сүйлөйверве,
Оозуң жаман үйрөнөт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 2565 Жер ээн калса, доңуз дөвөгө чыгат. [А.-М.К., 02.08.2001].
- 2566 Жерге түшкөн гүл болот,
Отко түшкөн күл болот. [А.-М.К., 16.06.1998].
- 2567 Жерди бузган су:,
Эдәмди бузган гәп. [Ө.Э., 24.06.2001].
- 2568 Жерди бузган су:,
Элди бузган чуу. [Ө.Э., 12.06.1999].
- 2569 Жерди семирткен көң,
Атты семирткен жем. [Ө.Э., 21.11.1999].
- 2570 Жерди чукуган бай болот,
Элди чукуган хар болот. [А.Ө., 01.04.2001].
- 2571 Жердин да кулагы бар –
Эйтилгән гәп угулвай калвайт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 2572 Жердин кулагы жети кат,
Эйтилгән гәпти пүт угат. [Ө.У., 28.01.2003].
- 2573 Жери байдын эли бай,
Эли байдын кулу бай. [Т.К., 17.05.1997].
- 2574 Жериден аазыганга жети жыл жер жок. [А.А., 19.06.2004].

- 2575⁷⁵ Жериден айрылган – жетим,
Элиден айрылган – хор.
[М.Э., 18.05.1997].
- 2576⁷⁶ Жериден айрылган көнгүчө ийлэйт,
Элиден айрылган өлгүчө ийлэйт.
[А.-М.К., 15.05.1998].
- 2577⁷⁷ Жерин жаман деген гөргө патбайт,
Элин жаман деген жерге патбайт.
[М.-Ө.К., 02.07.2002].
- 2578⁷⁸ Жеринин топосу кара болсо,
элинин үзү ак болот.
[М.-Ө.К., 07.07.2000].
- 2579⁷⁹ Жерлини терли жеңет.
[Ө.Э., 02.04.2000].
- 2580⁸⁰ Жерлүү иттин куйругу чагарак.
[К.О., 09.07.2004].
- 2581⁸¹ Жетөлвай жатып калган жаман,
Атөлвай жазып калган жаман.
[А.В., 22.08.2003].
- 2582⁸² Жетөлвасаң – кувалава,
Өтөлвасаң – жәришбә.
[Ө.Э., 31.03.2000].
- 2583⁸³ Жетөлвасыңы билсең куува.
[А.В., 15.02.1998].
- 2584⁸⁴ Жетелеген ит ууга жәрәвәйт.
[А.Ж., 11.01.2005].
- 2585⁸⁵ Жетем деп, азыгың түгөтбө,
Кетем деп отунуң түгөтбө.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 2586⁸⁶ Жети атаңды билвесен, жегениң арам.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 2587⁸⁷ Жети атасында жокту жетелесе болвойт.
[Ж.Йу., 09.04.2003].
- 2588⁸⁸ Жети жергежээли бириксе,
бир койду сойөлвайт.
[А.-М.К., 05.06.1997].
- 2589⁸⁹ Жети журттун тилин бил,
Жетимиш түрлүү илим бил.
[Ө.Э., 24.06.2001].

- 2590⁷Жети чене да, бир кес. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 2591¹Жети хазиненин бири – ит. [Ө.Э., 31.03.2000].
- 2592²Жетиге киргиче жерден тайак жейт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 2593³Жетим ашын ичирвесин,
Жетим тонун кийгизбесин. [М.-А.К., 06.04.1999].
- 2594⁴Жетим жер көз, кэм сөз болот. [М.Т., 23.06.2001].
- 2595⁵Жетим ийлээк болот,
Жакшы гөп айтсөң дө,
Көздөрү жөшкө толот. [А.-М.К., 07.12.1999].
- 2596⁶Жетим кекчил болот,
Жетес тэкчил болот. [Ж.Йу., 08.01.2005].
- 2597⁷Жетим козу сүткө тойвойт. [Ө.Э., 19.11.1999].
- 2598⁸Жетим өз киндигини өзү кесет. [А.Э., 12.06.1999].
- 2599⁹Жетим өлвөсө жетилет –
Башы кирет катарга.
Арык өлвөсө тетилет –
Көзүң кыйвайт сагарга. [Ж.Йу., 09.04.2003].
- 2600⁰Жетимге дап берген көп,
Аш берген аз болот. [М.-Ө.К., 26.09.1998].
- 2601¹Жетимди жетим девенер,
Жетим акын жевеңер. [Ө.Э., 02.01.2000].
- 2602²Жетимди жеткен жети муштайт,
Жетбеген эки муштайт. [А.А., 24.07.2007].

- 2603 Жетимдин этегиге бу:дай салса, чэчилэт.
[А.Тан., 20.07.2006].
- 2604 Жетимнин акыны жеве,
Жетимди жетилбейт деве.
[Э.Э., 16.06.2003].
- 2605 Жетимнин жети карды бар.
[Н.Д., 01.08.2003].
- 2606 Жетимнин оозу ашка тийгенде
башы ташка тийет.
[А.А., 31.12.1999].
- 2607 Жетимнин ҳаккы жерде калвайт.
[И.Ч., 21.06.1997].
- 2608 Жетимнин ҳаккыны жеве,
Жесең тым калам деве.
[М.-А.К., 05.06.1997].
- 2609 Жетинин бири – хызыр.
[А.В., 16.05.1997].
- 2610 Жетисинде не болсо,
Жетимишинде дә шо болот.
[М.-Э.К., 01.05.2003].
- 2611 Жетсе – кавырга башы,
Жетбесе – көтүңдү кашы.
[Э.Э., 03.03.2003].
- 2612 Живек жокто бөз кыймат.
[Э.Э., 15.07.1998].
- 2613 Живекти тутэлвасаң – жүн болот,
Келинди күтэлвасаң – күң болот.
[Э.Э., 12.06.1999].
- 2614 Живекти хор тутсаң – жүн болот,
Катынды хор тутсаң – күң болот.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 2615 Живектин сырын уз чечет,
Жигиттин сырын кыз чечет.
[А.Э., 04.02.2001].
- 2616 Жигит болсоң, шок бол,
Шок болвосоң, жок бол.
[Г.А., 23.07.2006].

- 2617 Жигит – бөөрү,
Кыз – түлкү. [М.Т., 01.07.2002].
- 2618 Жигит жыйганыны жевейт,
буйруганыны жейт. [Ө.Э., 19.11.1999].
- 2619 Жигит өлсө – тону калат,
Өгүз өлсө – көнү калат. [А.А., 11.07.1998].
- 2620 Жигит сөзүдөн кайтбайт,
Жолворс жолудан кайтбайт. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 2621 Жигитке жетимиш өнөр – аз. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 2622 Жигитке намаз менен ар керек,
Жетеске короо толгон мал керек. [А.В., 10.04.1998].
- 2623 Жигитти токчулук кошот,
Токчулук болвосо, жокчулук кошот. [М-Ө.К., 11.01.2005].
- 2624 Жигиттин эсили бир сырлуу,
миң кырлуу болот. [К.О., 26.06.2004].
- 2625 Жигиттин уйалганы – өлгөнү,
Полоттун ийилгени – сынганы. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 2626 Жин бисмиллэдэн коркот. [А.-М.К., 13.06.1997].
- 2627 Жинди жеткенин муш менен урат,
Жетбегенин таш менен урат. [Ж.Йу., 15.07.1998].
- 2628 Житкен окту аткан ок тават. [А.В., 11.06.2001].
- 2629 Жоголгон пычактын савы алтын. [А.В., 30.05.2006].
- 2630 Жоголуп тавылган мал – олжо,
Ооруп сакайган жән – олжо. [Ө.Э., 12.06.1999].

- 2631 Жок¹ болгучаң пок болгун.
[Ж.Йу., 07.04.2003].
- 2632 “Жок” деген жоголот,
“Бар” деген оңолот.
[Э.Э., 03.07.1999].
- 2633 Жок десе, түшүп ичейин дейт,
Суйук десе, чалып ичейин дейт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 2634 Жок жерден гәп чыкбайт,
Кургак жерден су: чыкбайт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 2635 Жокко арга жок.
[Ы.Э., 16.01.1998].
- 2636 Жоктон бар болвойт.
[М.-Э.К., 07.07.2000].
- 2637 Жоктон көрү жогору.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 2638 Жокту суроо тават.
[Э.Э., 07.02.2003].
- 2639 Жоктук – таштан катык.
[А.-М.К., 04.11.1997].
- 2640 Жоктукту көрвөгөн барлыктын
хадырыны билвейт.
[М.Ч., 17.05.1997].
- 2641 Жоктуктун үзү – кара, боору – таш.
[А.А., 09.07.1998].
- 2642 Жоктун арманы – бир,
Бардын арманы – миң.
[Ж.Йу., 01.08.2002].
- 2643 Жоктун бир дәрди бар,
Бардын миң дәрди бар.
[А.-М.К., 16.06.1998].
- 2644 Жоктун жолу катык,
Өгүздүн мойну катык.
[Ж.Йу., 09.04.2003].

---

¹ Жок – кедей.

- 2645⁷Жоктун отуну дә жок, су:су дә жок. [А.А., 31.12.1999].
- 2646⁶Жоктун түвү бар болот,
Бардын түвү жок болот. [А.Тан., 23.07.2006].
- 2647⁷Жоктун чаарасы жок,
Бардын көңүлү ток. [З.Т., 12.04.1998].
- 2648⁸Жокчулук жоомарт эрдин жолун бэйлөйт. [Ө.Э., 31.03.2000].
- 2649⁹Жокчулук – таштан катык,
Барчылык – боктон сасык. [А.А., 19.06.2004].
- 2650⁰Жолава тойду –
Жолуга койду. [А.Ө., 21.04.2003].
- 2651¹Жол азагы – гөр азагы. [А.А., 27.12.2004].
- 2652²Жол жакынын ат билет. [А.Ө., 11.07.1998].
- 2653³Жол көрсөткөн азык бервейт. [З.К., 13.05.2001].
- 2654⁴Жол тапкыча жолдош тап,
Ат тапкыча энжәм тап. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 2655⁵Жолворс алат, жору жейт. [М.-А.К., 05.06.1997].
- 2656⁶Жолворс алат, түлкү жейт. [Ө.Э., 27.12.2003].
- 2657⁷Жолворс изинен кайтбайт,
Эр – сөзүнөн. [З.Т., 10.06.2003].
- 2658⁸Жолворс изинен кайтбаптыр,
Эр сөзүнөн кайтбаптыр. [К.О., 08.01.2005].
- 2659⁹Жолворстун оозудан жем талашба. [К.О., 29.01.2004].

- 2660 Жолворс ырсайса, күлдү деве.
[А.А., 19.06.2004].
- 2661 Жолдо сойлогон жылан,
түндө жойлогон улан бир бэлээни көрөт.
[М.-Ә.К., 05.07.1997].
- 2662 Жолдон калсаң кал,
жолдоштон калва.
[Ә.Э., 05.07.1999].
- 2663 Жолдон кошулган жолдош болбойт,
Туурадан кошулган тууган болбойт.
[А.-М.К., 03.07.1998].
- 2664 Жолдон кошулган жолоочу жолдош эмес.
[М.-А.К., 02.12.1998].
- 2665 Жолдон чыккан айып эмес,
кайтып жолго кирвеген айып.
[М.-Ә.К., 30.09.1998].
- 2666 Жолдон чыксаң – ак,
көпчүлүктөн чыкбагын.
[М.К., 29.12.2003].
- 2667 Жолдошу жакшы жоога түшбөйт.
[Ә.Э., 12.06.1999].
- 2668 Жолдошу жакшынын олжосу да жакшы.
[Ә.Э., 01.05.1999].
- 2669 Жолдошу жоктун олжосу жок.
[А.В., 30.09.1998].
- 2670 Жолдошу көптүн колдоосу көп.
[Ә.Э., 12.06.2002].
- 2671 Жолдошуга күйвөгөн жоога капталат.
[А.Ә., 31.03.2000].
- 2672 Жолдошун карга болсо,
жегениң не болооруну бил.
[Ж.Йу., 10.10.1998].
- 2673 Жолдошуң карга болсо,
Жегениң пок болот.
[М.-А.К., 05.06.1997].

- 2674⁷ Жолдошунду жоога тэштэвэ,
Досуңду доога тэштэвэ. [Ө.Э., 19.18.2001].
- 2675⁷ Жолоочуну жолудан калтырва. [А.А., 09.07.1998].
- 2676⁷ Жолоочуну эрчиген ит жолдо өлөт. [А.Тан., 09.06.2006].
- 2677⁷ Жолоочунун жолдогусу жакшы,
Жолдо болвосо, үйдөгүсү жакшы. [М.К., 29.12.2003].
- 2678⁷ Жолоочунун жолу бирге болсо да,
ырыскысы башка. [А.Ө., 01.04.2001].
- 2679⁷ Жолоочунун жолуну тосбо. [А.-М.К., 02.03.1999].
- 2680⁷ Жолу жакындын жүгү жеңил. [М.Т., 07.02.1999].
- 2681⁷ Жолуң болуп турганда,
Жорток кошсоң пэйгэ алат.
Жолуң болвой турганда,
Тулпар кошсоң кур калат. [А.Ө., 19.04.2003].
- 2682⁷ Жолуңнан калсаң кал,
жолдошуннан калва. [Ы.Э., 16.01.1998].
- 2683⁷ Жоо айаган жаралуу болот,
Катыны каралуу болот. [А.В., 10.04.1998].
- 2684⁷ Жоо айаган – жаралуу,
Көңүл аяган – санаалуу. [А.-М.К., 02.08.2001].
- 2685⁷ Жоо жокто жарак көп,
Жоо келгенде тайак да жок. [Ө.Э., 26.04.2003].
- 2686⁷ Жоо качканда баатыр көвөйөт. [А.В., 10.07.1998].

- 2687⁷ Жоо кеткеннен кийин
гылычыңны покко чап.
[А.В., 28.01.2004].
- 2688⁸ Жоо хадырыны жоо билвейт,
Оору хадырыны соо билвейт.
[М.-Ә.К., 24.02.2004].
- 2689⁹ Жоога сырыңы бергиче жәниңи бер.
[М.-А.К., 02.03.2003].
- 2690⁰ Жоодан качкан эр оңбойт.
[А.Ә., 03.05.1999].
- 2691¹ Жоодун харысыны өлтүр.
[Ә.Э., 05.03.2003].
- 2692² Жоолук болсо дә – жолго жакшы.
[А.Тан., 10.06.2006].
- 2693³ Жоолуктуунун бәәри эле катын эмес,
Калпактуунун бәәри эле баатыр эмес.
[Ә.Э., 24.06.2001].
- 2694⁴ Жоолуу көтөнгө жоо тыкба.
[А.В., 17.09.2002].
- 2695⁵ Жоом жок деве – жолунда,
Душманым жок деве – тушунда.
[Ә.Э., 01.05.1999].
- 2696⁶ Жоомарт жоктугун билдирвейт,
Күлүк токтугун билдирвейт.
[Ә.Э., 12.06.1999].
- 2697⁷ Жоон созулгуча ничке үзүлөт.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 2698⁸ Жоону айаган – жаралуу,
Катыны калат каралуу.
[А.Тан., 19.07.2006].
- 2699⁹ Жоонун түвү – эл,
Су:нун түвү – жел.
[М.-Ә.К., 07.11.1997].
- 2700⁰ Жоонун тышында болгуча ичинде бол.
[М.К., 29.12.2003].
- 2701¹ Жоонун хадырыны баатыр билет.
[М.-А.К., 05.07.2000].

- 2702²Жоонун харысыны өлтүр,
Харысы өлгөннөн кийин бээриси – кулуң.
[А.Тан., 12.06.2006].
- 2703³Жоорулуу жерде тарп калбайт.
[А.Ә., 11.07.1997].
- 2704⁴Жооштон жоон тоош чыгат.
[А.В., 20.08.2001].
- 2705⁵Жооштон жоон чыгат.
[М.-А.К., 08.04.2003].
- 2706⁶Жорго жол арвытат.
[Н.Ш., 14.04.2001].
- 2707⁷Жорго минген менен жолдош болво –
дәштә каласын;
Катыны сулуу менен катташ болво –
гәпкә каласын.
[М.-Ә.К., 30.09.1998].
- 2708⁸Жорго минген менен жолдош болво,
Докчул менен дос болво.
[Ө.Э., 03.08.2003].
- 2709⁹Жорго мингеннин жолдошу болвойт,
Көп жәшәгәннин курлашы болвойт.
[Ж.Йу., 08.01.2005].
- 2710¹⁰Жоргобоз жолду арвытат,
Жокчулук эрди хаарытат.
[Ж.Йу., 09.04.2003].
- 2711¹¹Жоргого жол каатбы,
Сулууга эр каатбы?
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 2712¹²Жоргодон туулган жорток бар,
Баатырдан туулган коркок бар.
[Ө.Э., 05.02.2000].
- 2713¹³Жоргону минген жолдо мас,
Күлүктү минген түндө мас.
[А.Й., 23.06.2006].
- 2714¹⁴Жоргонун жону кургавайт,
Жәләптин а...ы кургавайт.
[Ж.Йу., 14.03.1999].

- 2715⁵ Жоргонун пул болушу,
Жигиттин кул болушу жүрүшүнөн.
[Ө.Э., 12.06.1999].
- 2716⁶ Жоргонун тери кургавайт,
Эркенин – жэши.
[А.В., 13.07.1997].
- 2717⁷ Жоргонун тери кургавайт,
Эркенин көзү кургавайт.
[Ж.Йу., 20.04.2003].
- 2718⁸ Жоргонун хадыры желгенде билинет,
Жакшынын хадыры өлгөндө билинет.
[Ө.Э., 05.02.2000].
- 2719⁹ Жорток ат минбе,
Жорток ат минсең,
Жорго минген менен жол жүрвө.
[М.К., 29.12.2003].
- 2720⁰ Жорток аттуу менен жолдош болво.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 2721¹ Жөлөнгөн тооң бийик болсо,
мушуң – базган.
[А.-М.К., 12.05.1998].
- 2722² Жөн жүргөн бөөрүгө эйләнбэ.
[А.В., 05.10.1997].
- 2723³ Жөргөмүш жөргөлөйт,
Жөргөлөгөндү көрөлвөйт.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 2724⁴ Жулук уурдаган журтка патбайт.
[М.-Ө.К., 29.12.2003].
- 2725⁵ Жумшаган тилге кирвесе,
Кичикти арман кылваңар.
Питпити тэрмэл болвосо,
Ичикти арман кылваңар.
[К.О., 06.02.2003].
- 2726⁶ Жумшакта – көз оору,
Катыкта – тиш оору.
[Ж.Йу., 01.05.2003].

- 2727⁷Журт боору – жасы. [Ж.Йу., 30.04.2003].
- 2728⁸Жут болгондо ит күчөйт. [А.А., 13.07.2004].
- 2729⁹Жутаган журтуга келет. [Ө.Э., 17.02.2003].
- 2730⁰Жутаган журтуну мактайт,
Жүйөү калган атыны мактайт. [Ө.Э., 08.11.1997].
- 2731¹Жуткан жутавайт. [Ө.Э., 29.04.2003].
- 2732²Жуурат төгүлсө – жугу калат,
Сулуу хаарыса – сыны калат. [Ө.Э., 29.12.2003].
- 2733³Жууратты ичкен кутулат,
Жугуну жэлэгән тутулат. [А.Ө., 13.06.2006].
- 2734⁴Жууратты ичкен кутулуптур,
Жугуну жэлэгән тутулуптур. [Ж.Йу., 20.04.2003].
- 2735⁵Жууратты туз өлтүрөт,
Жигитти сөз өлтүрөт. [Ж.Йу., 23.09.2003].
- 2736⁶Жуураты төгүлсө да, жугу калат. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 2737⁷Жуурканыңа карап, путуңу сун. [А.А., 04.07.1998].
- 2738⁸Жуурканыңа ченеп, путуңу сун. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 2739⁹Жүгүргөн жәрим жолдо калат,
Маңган хаалаган жериге барат. [М.-А.К., 15.05.1998].
- 2740⁰Жүгүргөн жыгыла:рыны ойловойт,
Сүйлөгөн жаңыла:рыны ойловойт. [М.-Ө.К., 03.06.1997].
- 2741¹Жүгүргөн калат, буйруган алат. [А.-М.К., 01.08.2001].

- 2742² Жүгүртүп жүрүп, мүдүртүп ал.
[Ө.Э., 01.05.2003].
- 2743³ Жүз жолку ибаадаттан –
бир жолку сакаават.
[М.-Ө.К., 01.07.1999].
- 2744⁴ Жүзгөндү билвесен, сууга түшбө.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 2745⁵ Жүздү бирге кошбойт,
Бирди жүзгө кошот.
[А.А., 31.12.1999].
- 2746⁶ Жүйөү вахтында аттуунун алдынан чыкба.
[М.-Ө.К., 11.05.2001].
- 2747⁷ Жүйөү калваган ат хадырыны билвейт,
Ач калваган аш хадырыны билвейт.
[А.В., 13.07.1998].
- 2748⁸ Жүйөү калган өлгөн атыны мактайт.
[М.-А.К., 05.06.1997].
- 2749⁹ Жүйөү конок тынч уктайт.
[Ө.Э., 14.07.1997].
- 2750⁰ Жүк артбагын торпокко,
Жолдош болво коркокко.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 2751¹ Жүктүн оорун нар көтөрөт.
[А.В., 29.12.2003].
- 2752² Жүктүн ооруну нар көтөрөт,
Халктын ооруну хан көтөрөт.
[Ө.Э., 12.06.1999].
- 2753³ Жүнсүз болсоң – тайгансың,
Жоксуз болсоң – жалгансың.
[А.А., 28.01.2003].
- 2754⁴ Жүрөлвөгөн жол бузат,
Эйтөлвөгөн сөз бузат.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 2755⁵ Жүргөн барат,
Жүгүргөн жолдо калат.
[К.О., 26.06.2004].

- 2756 Жүргөн жериге чөп чыкбайт. [М.-А.К., 14.05.1997].
- 2757 Жүрөверсең, көрөвересин,
Көрөверсең, көнөвересин. [Ө.Э., 03.07.1999].
- 2758 Жүрөгүндө жүнү бардан жакшылык келвейт. [А.В., 25.01.2004].
- 2759 Жүрөктөгү сырды,
көздөгү нур билдирет. [Ө.Э., 14.07.1997].
- 2760 Жүрөктөн чыкбай, жүрөккө жетбейт. [Ө.Э., 03.07.1999].
- 2761 Жыгач кессең, узун кес,
Жоно-жоно кэлтэрэт.
Темир кессең, кэлтэ кес,
Сого-сого узарат. [Ж.Йу., 04.08.2003].
- 2762 Жыгач кессең, узун кес – кэлтэртиш асан,
Темир кессең, кэлтэ кес – узартгыш асан. [К.О., 09.07.2004].
- 2763 Жыгачты курт жейт,
Эдэмди дэрт жейт. [Ы.Э., 05.03.2003].
- 2764 Жыгачты нэм менен курт түгетет,
Эдэмди гам менен дэрт түгетет. [М.Э., 18.05.1997].
- 2765 Жыгачтын чыккан жери – пейиш. [М.-Ө.К., 01.07.1999].
- 2766 Жыгжым жыйылгыча,
Куралай курулгуча
Шабулут шаптап койот. [Ө.Э., 16.11.2002].
- 2767 Жыгыга тойвогон жугуга тойвойт. [Ж.Йу., 03.03.2003].
- 2768 Жыгылвайт, жыгылса коппойт. [К.О., 10.06.2003].

- 2769⁹ Жыгылган даракка куш конбойт.
[М.К., 14.07.1998].
- 2770⁰ Жыгылган күрөшкө тойбойт,
Бор жеген ойунга тойбойт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 2771¹ Жыгылган ооганга күлөт,
Жыртык тешикке күлөт,
Жыртаймыш кимге күлөт.
[С.В., 23.07.2006].
- 2772² Жыгылган ооганга күлөт,
Качкан кууганга күлөт.
[М.-Ө.К., 01.05.2003].
- 2773³ Жыгылган тамнан – очок,
Тул катыннан – чочок.
[Ж.Йу., 30.04.2003].
- 2774⁴ Жыгылган эрде дос болбойт.
[А.А., 03.07.2000].
- 2775⁵ Жыгылганды жер көтөрөт,
Өлгөндү эл көтөрөт.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 2776⁶ Жыгылганды тепбе,
Ийлэгэнди сөкбө.
[М.Ч., 17.05.1997].
- 2777⁷ Жыгылсаң, бөкөдөн жыгыл.
[А.Ә., 25.04.2003].
- 2778⁸ Жыгылсаң, төөдөн жыгыл,
Буйласыны кармап жыгыл.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 2779⁹ Жыгылып жаткан даракты
ким дэ болсо палталайт.
[М.-Ө.К., 01.07.1999].
- 2780⁰ Жыгыны жеп тойвогон
жугуну жэлөп тойбойт.
[Ө.Э., 28.05.2006].
- 2781¹ Жыгыны ичип, жугуну берет.
[А.А., 28.12.2003].
- 2782² Жыгыны ичип, жугуну тэштэвэ.
[Ө.Э., 01.02.2003].

- 2783³ Жыйып койсо – соңгулукка,
Жиреп койсо – сойгулукка. [А.Э., 05.03.2003].
- 2784⁴ Жыла, жыла сүйлөсө,
Жылан и:ннен чыгат.
Катык, катык сүйлөсө,
Мусулман диннен чыгат. [Ө.Э., 21.06.2004].
- 2785⁵ Жылан жылат путу жок,
Бегайрат эрдин шуту жок. [Ж.Йу., 20.10.2001].
- 2786⁶ Жылан чакбай койвойт,
Жылкы тепбей койвойт. [А.А., 24.07.2007].
- 2787⁷ Жыланды түшүндө көрсөң – генч,
Өңүндө көрсөң, жәнч. [А.А., 19.06.2004].
- 2788⁸ Жыланнын тышы жылма ичи зээр. [А.Э., 03.04.2011].
- 2789⁹ Жылгын жаккан жылывайт. [Ж.Йу., 06.07.1997].
- 2790⁰ Жылдыз – көп,
Ай – бүрөө. [З.Т., 28.03.1998].
- 2791¹ Жылкыда өт болвойт,
Жыланда пут болвойт. [Ө.Э., 03.07.1999].
- 2792² Жылкың бар – мүлкүң бар. [А.А., 06.06.1998].
- 2793³ Жылкынын кэни – Көлөп,
Койдун кэни – Ысар. [М.Э., 18.05.1997].
- 2794⁴ Жылуу, жылуу сүйлөсө,
Жылан и:ниден чыгыптыр. [А.Э., 01.10.2001].
- 2795⁵ Жылуу сөз жыланды и:ниден чыгарат. [М.-А.К., 08.04.2003].

- ²⁷⁹⁶Жылуу сүйлөсө, жылан и:ниден чыгат.
[М.-А.К., 28.07.2001].
- ²⁷⁹⁷Жылуу тон тэнди жылытат,
Жылуу сөз жэнди жылытат.
[Э.Э., 26.09.1999].
- ²⁷⁹⁸Жыртыгы чоң, жамагы кичик,
Карды чоң, тавагы кичик.
[Ж.Йу., 03.07.1998].
- ²⁷⁹⁹Жыртык тешикке күлөт,
Жыгылган ооганга күлөт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ²⁸⁰⁰Жыртык тешикке күлөт,
Жыртаймыш кимге күлөт.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- ²⁸⁰¹Жээк-жааттуу бол,
Дос-жардуу бол.
[М.-А.К., 03.07.2000].
- ²⁸⁰²Жээн жерде калвайт,
Жерде калса – тагасыны кэмбагал кылат.
[Э.Э., 10.07.2004].
- ²⁸⁰³Жээн жерде отурса,
тагасы кэмбагал болот.
[А.Э., 25.04.2003].
- ²⁸⁰⁴Жээн келгиче жети бөөрү келсин.
[А.В., 28.12.2000].
- ²⁸⁰⁵Жээн эл болвойт,
Желки аш болвойт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ²⁸⁰⁶Жээнин алган жетилвейт,
Өз алдынан тетилвейт.
[А.Э., 25.04.2003].

– 3 –

- ²⁸⁰⁷Заалым эшиктен кирсе,
адаалат түндүктөн чыгып кетет.
[А.В., 25.01.2004].

- 2808³Зайывы жок эдем – соолваган көлчөк. [А.А., 23.07.2006].
- 2809³Зайывың урушчаак болсо,
Заманнын тынччылыгыдан не пайдә.
Чокйуң кысып турса,
Дүнийәнин кеңдигиден не пайдә. [К.О., 24.02.2004].
- 2810³Заман ахыр болот,
Жер такыр болот,
Катын өктөм, эр пахыр болот,
Бөөрү менен ит бир гудуктан су: ичет. [З.К., 23.07.2006].
- 2811³Заман ахыр, жер такыр,
Катын өктөм, эр пахыр. [З.Д., 10.11.2003].
- 2812³Заман жаңы – эдем жаңы,
Жер жаңы – эл жаңы. [М.К., 03.07.1999].
- 2813³Заманына жәрәшә күлкүсү,
Тоосуна жәрәшә түлкүсү. [Ж.Йу., 04.07.1999].
- 2814³Заманына көрө эдәми,
Иманына көрө эдәви. [Ж.Йу., 25.01.2003].
- 2815³Заманың бөөрү болсо, жолворс бол. [А.В., 25.01.2004].
- 2816³Заманың кандай болсо,
Шапагыңы¹ шондой кий. [Ж.Йу., 01.04.2000].
- 2817³Зәкәтсиздин малы арам,
Ичкен-жегени хаалы² арам. [Ж.Йу., 26.09.2003].
- 2818³Зәләл зәәрдән ачык. [Ж.Йу., 02.05.1998].

---

¹ Шапак – ак кездемеден шырып тигилген допу; жука, жеңил, жөнөкөй баш кийим.

² Хаалы – бүтүн, толугу менен, баары.

- 2819 Зэлимгэ рэйим кылва,
зулум дэ кылва. [М.К., 11.05.2001].
- 2820 Зэлимгэ рэйим кылган,
бэчэрэгэ зулум кылган менен бэрэвэр. [М.-Э.К., 11.05.1998].
- 2821 Зэр масы көлгө көпүрө салам дейт,
Нан масы Мэкэгэ азыксыз барам дейт. [К.О., 12.06.2001].
- 2822 Зэр хадырын зэргэр билет. [А.В., 28.01.2004].
- 2823 Зэр хадырыны зэргэр билет,
Ок хадырыны мерген билет. [К.О., 09.07.2004].
- 2824 Зэргэрдин миң урганынан
темирчинин бир урганы. [А.-М.К., 03.07.1998].
- 2825 Зэхмэт¹ кылвай иш пүтбөйт. [М.К., 03.07.1999].
- 2826 Зэхмэти жок иш болвойт. [М.Т., 21.06.1997].
- 2827 Зэхматсиз омур –
Дат баскан темир. [З.Т., 07.07.1997].
- 2828 Зэхмэттин түвү – рэхмэт,
Хэрэкэттин түвү – бэрэкэт. [М.Т., 02.04.2001].
- 2829 Зор зорлугуну билвесе,
кичик кичиктигини билеви? [Ы.Э., 28.12.2000].
- 2830 Зор зорлугуну билсе,
кичик кичиктигини билвей койвойт. [А.А., 22.06.1997].
- 2831 Зор ойун бузат. [З.Т., 22.06.1997].

---

¹ Зэхмэт – мээнет, эмгек.

- ²⁸³²Зор үйдөгү күлсө,
Кичи үйдөгү мылыйат. [Н.Ш., 19.02.2002].
- ²⁸³³Зорго зордой, кичикке кичиктей бол. [А.О., 28.12.2003].
- ²⁸³⁴Зордон – ымдат¹,
Кичиктен – хызмат. [Ж.Йу., 30.04.2003].
- ²⁸³⁵Зордун да зору бар,
Пирдин да пири бар. [М.-С.С., 24.07.2001].
- ²⁸³⁶Зордун көтөргөн жүгү дэ зор. [А.О., 29.12.2004].
- ²⁸³⁷Зордун көтү тегирмен жүргүзөт. [А.В., 01.03.2003].
- ²⁸³⁸Зордун түвү хор болот,
Байдын түвү ачка өлөт. [Ө.Э., 25.01.2004].
- ²⁸³⁹Зулум эшиктен киргенде
эдээлэт түндүктөн чыга качыптыр. [А.А., 04.06.1997].
- И –
- ²⁸⁴⁰Изэт – кайтылуу,
Сый – сатылуу. [А.Э., 21.04.2003].
- ²⁸⁴¹Изэт – сеники,
Гөш – элдики. [Ө.А., 26.07.2002].
- ²⁸⁴²Изэтти билвес тууганнан,
Изэтти билген жат жакшы. [А.Э., 11.07.1997].
- ²⁸⁴³Издеген тапбай калбайт,
Күсөгөн алвай калбайт. [А.В., 13.07.1998].

---

¹ *Ымдат* – өтүнүч; жардам суроо.

- 2844 Издесең дос изде,
душман өзү тавылат. [К.О., 23.01.2003].
- 2845 И:ниге карап үргөн түлкү котур болот. [М.-Ә.К., 25.06.2004].
- 2846 Ийилген башты гылыч кесбейт. [Ы.Э., 03.06.1997].
- 2847 Ийлөвөгөн балага эмчек салвайт. [А.Ә., 03.05.1999].
- 2848 Ийлөгөн бала көрсөң, башыдан сыла. [М.-А.К., 05.06.1997].
- 2849 Ийлөгөн күлөт,
Ач калган тойунат. [А.В., 04.07.1999].
- 2850 Ийлөгөндө кыйшайваган ооз кайда миш. [А.Ә., 13.07.1997].
- 2851 Ийлөгөндөн пәйдө жок,
көзүннү артар болвосо. [Ж.Йу., 14.07.1998].
- 2852 Ийлөгөндөн сурава,
Күлгөннөн сура;
Билвегеннен сурава,
Билгеннен сура. [А.-М.К., 04.11.1997].
- 2853 Ийлөгөни пат, күлгөнү онон пат;
Урушканы пат, жэрәшкәни онон пат. [А.А., 02.05.1999].
- 2854 Ийләди деп гүнәә кәчилвейт. [М.К., 08.07.1997].
- 2855 Ийләйткән бала атасынын сакалы
менен ойнойт. [А.Ә., 11.07.1997].
- 2856 Ийләп сүйлөгөн катыннан корк,
Күлүп сүйлөгөн эркектен корк. [А.-М.К., 12.11.1997].
- 2857 Ийләп туруп сүйлөгөн катыннан түңүл,
Ачык туруп жааган күннөн түңүл. [А.Ә., 09.02.2003].

- 2858 Ийлээк бала – пок,
Чыйраак бала – ок. [А.Ар., 29.01.2004].
- 2859 Ийлэсэ энем ийлэйт,
алганы тимеле ийлэйт. [Ы.Э., 07.07.1997].
- 2860 Ийне берсең, саптап бер,
Күлүк берсең, таптап бер. [М.К., 08.07.1997].
- 2861 Ийне берсең, саптап бер дейт,
Саптап берсең, төшөгүмү каптап бер дейт. [М.-Ө.К., 03.05.1998].
- 2862 Ийне кайда болсо, жип шондо,
Эне кайда болсо, кыз шондо. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 2863 Ийне көздөн кетет,
Чечен сөздөн кетет. [А.Э., 19.09.2002].
- 2864 Ийне өткөн жерден жип өтөт. [А.Э., 10.06.2003].
- 2865 Ийненин учугун узун үзбө. [Г.Ч., 02.04.2001].
- 2866 Ийнеси кайда болсо,
савы шондо болот. [А.А., 30.12.1998].
- 2867 Ийри казыкка доной токмок. [А.В., 05.04.2003].
- 2868 Ийри отуруп, түз кеңеш. [М.К., 28.09.1999].
- 2869 Ийрү түздү сүйвөйт,
Жат өздү сүйвөйт. [М.-А.К., 17.02.1998].
- 2870 Ийрини ийри дегичен, өзүң тууру бол. [Ж.Йу., 11.07.2002].
- 2871 Ийрисини койуп, туурусуну айт,
Бузугуну койуп, түзүгүнү айт,
Укканды койуп, көргөннөн айт,
Билелекти койуп, билгеннен айт. [Ж.Йу., 04.07.2001].

- 2872 Илэвинин калыңына карава,
Гэвинин жагымына кара. [М.К., 03.07.1999].
- 2873 Илгери келген ит пок жейт,
Кийин калган келин ууру кылат. [З.Д., 11.11.2001].
- 2874 Илгери келердин ити от жейт. [Э.Э., 06.04.2003].
- 2875 Илим – зор дөүлөт,
Билим – хазинэ. [Э.Э., 30.05.2006].
- 2876 Илимдүү бэндэ ач калвайт,
Аттуу бэндэ кеч калвайт. [И.Ч., 02.04.2001].
- 2877 Илимдүү бэндэ – жарык,
Илимсиз бэндэ – гарып. [А.Тан., 23.07.2006].
- 2878 Илими бар хар болвойт,
Илими жокто ар болвойт. [Э.Э., 10.07.2004].
- 2879 Илими бардын билими бар,
Хаты бардын аты бар. [М.-А.К., 09.02.2003].
- 2880 Имандан акыл артык. [Э.С., 07.02.2003].
- 2881 Иниси сабырлуу болвойт,
Агасы хадырлуу болвойт. [А.Э., 05.02.2000].
- 2882 Инсавы жоктун иманы дэ жок. [З.Т., 04.02.2002].
- 2883 Интипак болвойт иш болвойт. [А.Э., 20.04.2003].
- 2884 Ирэйимсиз эдэмнэн ирэйимдүү ит жакшы. [А.-М.К., 03.07.1998].
- 2885 Ирэс сөзгө завал жок,
Анык сөзгө амал жок. [А.-М.К., 14.04.1998].

- 2886 Иришкендин иши пүтөт,
Ийлэгэннин тоошу пүтөт.
[Ж.Йу., 04.08.2003].
- 2887 Иса – өз жеринде Иса,
Муса – өз жеринде Муса.
[Ө.Т., 24.10.1999].
- 2888 Ит алдырашса, жардан секирет.
[А.А., 19.06.2004].
- 2889 Ит атайыны тартат,
Эр тагайыны тартат.
[А.В., 24.01.2004].
- 2890 Ит атасыны таанывайт,
ахмак – худайыны.
[Ж.Йу., 13.07.2004].
- 2891 Ит атасыны, эр тагасыны тартат.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 2892 Ит адэмгэ көнөт,
Мышык жерге көнөт.
[К.О., 13.06.2003].
- 2893 Ит баласы – күчүк,
Кой баласы – козу.
[М.К., 11.05.2001].
- 2894 Ит баласыны каап сүйөт,
Ат баласыны тээп сүйөт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 2895 Ит баласыны каап эркелетет,
Ат баласыны тээп эркелетет.
[А.Ә., 19.09.2002].
- 2896 Ит баласыны ыркырап сүйөт,
Куш баласыны чаркырап сүйөт.
[А.Ә., 23.08.2003].
- 2897 Ит ватаны – тойгон жери,
Куш ватаны – конгон жери,
Ат ватаны – көнгөн жери,
Эр ватаны – туулуп, өнгөн жери.
[Ж.Йу., 20.04.2003].
- 2898 Ит да – өз короосунун бийи.
[Ы.Э., 03.06.1997].

- 2899 Ит жадаса – үрөт,
Киши жадаса – күлөт.
[А.Тан., 12.06.2006].
- 2900 Ит жаманы каваак.
[Ө.Э., 03.08.2003].
- 2901 Ит итти жумшайт,
Ит куйругуну булгайт.
[К.О., 06.02.2003].
- 2902 Ит иттигине барат –
Итке тумар таксаң, адырда калат.
[А.Э., 29.04.2003].
- 2903 Ит иттигини кылат,
Кумайык болуп кетсе дә;
Кул кулдугуну кылат,
Башы көккө жетсе дә.
[А.Э., 20.04.2003].
- 2904 Ит капса, тууганнын ити капсын;
Тартса, тууганнын ити тартсын.
[М.-Ө.К., 22.07.2006].
- 2905 Ит кардына жоо жакбайт.
[М.К., 05.06.1997].
- 2906 Ит котур болсо, кашынат,
Кутурса, эң алдын ээсиге асылат.
[Ж.Йу., 18.04.2004].
- 2907 Ит кудан болсо,
пок менен той кыл.
[З.Д., 11.10.2001].
- 2908 Ит кутурса, өз башын жейт.
[Ж.Йу., 11.07.2002].
- 2909 Ит кутурса, ээси бар,
Эдэм кутурса неси бар?
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 2910 Ит кутурса, ээсини кават.
[А.Э., 04.02.2001].
- 2911 Ит кылганды итээли кылваптыр.
[А.В., 26.01.2004].

- 2912 Ит кышта сарай салам деп ойлойт да,
жазда унутуп калат. [А.В., 26.01.2004].
- 2913 Ит менен дос болсоң, жегениң пок болот. [Ж.Йу., 18.09.2003].
- 2914 Ит менен куда болсоң – пок менен той. [К.О., 06.02.2003].
- 2915 Ит не жесе, шону кусат. [А.Ә., 10.06.2003].
- 2916 Ит ойдо,
Бөөрү койдо. [З.Т., 11.07.1997].
- 2917 Ит оозуга сокто жэрэшбэйт,
Эшек башыга нокто жэрэшбэйт. [А.Ә., 04.07.1998].
- 2918 Ит оозуга сөөк жэрэшэт. [Т.К., 17.05.1997].
- 2919 Ит оонаса, тери жэйилэт,
Ат оонаса, бэрэкэ толот. [М.-Ә.К., 20.04.2003].
- 2920 Ит: “Пок жаман”, – десе,
Карга: “Поктон дагы жок жаман”, – дептир. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 2921 Ит пок жевесе башы ооруйт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 2922 Ит пок жегенин койвойт,
Пок жевесе карды тойвойт. [А.Ә., 23.08.2003].
- 2923 Ит сөөк жесе, көтү менен кеңешип жейт. [А.В., 16.05.1997].
- 2924 Ит сөөктү көтү менен кеңешип жейт. [Ж.Йу., 16.09.2003].
- 2925 Ит сураган дә ит,
Ит бервеген дә ит. [Ө.Э., 26.01.2004].
- 2926 Ит тойгон жерини онойт. [М.-А.К., 05.06.1997].

- 2927 Ит тойсо – үрөт,
Бала тойсо – күлөт.
[Ө.Э., 22.07.2006].
- 2928 Ит төрөсү – Ку:майык,
Куш төрөсү – Бу:дайык.
[А.В., 26.01.2004].
- 2929 Ит улуса – жаман хавар.
[З.Ө., 31.12.2003].
- 2930 Ит – үйдүн кулагы,
Ат – үйдүн бурагы,
Бала – үйдүн чырагы.
[А.Тан., 19.07.2006].
- 2931 Ит үрөверет,
Кэрвэн жүрөверет.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 2932 Ит үрөверет, кэрвэн өтөверет.
[Ш.Э., 25.01.2004].
- 2933 Ит хоруган жерге чычат.
[А.Э., 09.01.2005].
- 2934 Итээли кылганды ит дө кылвайт.
[М.-Ө.К., 28.05.1997].
- 2935 Итээли кылганды ит кылваптыр.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 2936 Ителгинин баласы илвей калвайт,
Ак шумкардын баласы алвай калвайт.
[А.Э., 23.08.2003].
- 2937 Итиң алгыр болсо –
Алтыннан каргы так;
Кушун алгыр болсо –
Күмүштөн боо так.
[Ө.Э., 27.12.2003].
- 2938 Итке арткан жүк талаада калат.
[А.Э., 04.08.2004].
- 2939 Итке – тойгон жери ватан,
Атка – көнгөн жери ватан,
Кушка – конгон жери ватан,
Эрге – туулган жери ватан.
[М.-А.К., 05.06.1997].

- 2940 Итке урган сөөк башыга тийет. [А.В., 30.03.2001].
- 2941 Итте акыл болсо, жылдызга карап үрөбү? [З.Т., 14.07.1997].
- 2942 Иттен тартынба, ээсиден тартын. [Ы.Э., 28.12.2000].
- 2943 Иттен тууган курвандыкка жэрэвэйт. [З.Д., 11.11.2001].
- 2944 Итти ким өлтүрсө, шо көмөт. [М.Т., 18.05.1997].
- 2945 Итти сураган да – ит,
Итти бервеген да – ит. [Ө.Э., 25.04.2003].
- 2946 Иттин алдыда – эдэм,
Эдэмнин алдыда – ит. [Т.К., 17.05.1997].
- 2947 Иттин атасы дэ – ит,
энеси дэ – ит. [Н.Д., 01.08.2003].
- 2948 Иттин баласы – ит,
Куштун баласы – куш. [М.К., 08.07.1997].
- 2949 Иттин ватаны – тойгон жери. [Ж.Йу., 11.07.2002].
- 2950 Иттин дэ итчелик акылы бар. [А.О., 28.06.2002].
- 2951 Иттин жаманы сэгэлэк,
Аттын жаманы жаталак. [А.В., 12.05.2001].
- 2952 Иттин ичине сары май жакбайт. [А.Ө., 04.07.1998].
- 2953 Иттин иши – үргөн. [Ө.Т., 01.01.2001].
- 2954 Иттин ойуга койсоң,
жолдо жолоочу жүргүзбөйт. [А.А., 27.08.2002].
- 2955 Иттин ойуга койсоң
поктон сарай салат. [М.-Ө.К., 01.10.2001].

- 2956 Иттин оозуна сөөк жэрэшэт,
Төөнүн оозуна – тикен.
[А.А., 30.12.1998].
- 2957 Иттин погу дэри болсо,
карагайдын башыга чычат.
[А.В., 24.07.2001].
- 2958 Иттин тилеги кабыл болсо,
Көктөн сөөк жаайт эде.
[М.-Ө.К., 01.10.2000].
- 2959 Иттин тукуму – ит.
[З.Т., 04.02.2002].
- 2960 Иттин түшүгө сөөк кирет,
Аттын түшүгө – арпа.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 2961 Иттин ыркырашканы – сыр сурашканы.
[Ж.Йу., 11.09.2002].
- 2962 Иттин ээси болсо,
бөөрүнүн теңири бар.
[А.Ә., 04.08.2004].
- 2963 Иттин ээси болсо,
бөөрүнүн худайы бар.
[А.-М.К., 07.07.1998].
- 2964 Ич оорутса – аш эмес,
Көңүл оорутса – дос эмес.
[А.-М.К., 12.11.1997].
- 2965 Ичи ала эдэмнэн чыгат,
Тышы ала – айваннан.
[А.В., 13.05.2001].
- 2966 Ичи караны ит кават,
Үзү караны худай тават.
[Ө.Э., 21.08.2003].
- 2967 Ичи өткөннүн ыштаны билет.
[А.А., 26.06.2002].
- 2968 Ичи тар катын ийнесин карматбайт.
[А.Т., 29.12.2003].
- 2969 Ичи тарга дүңйэ тар көрүнөт,
Ондо жок, элде бар көрүнөт.
[А.-М.К., 07.07.1998].

- 2970 Ичке паткан бала тышка дэ патат.
[З.Ө., 16.06.2003].
- 2971 Ичтин арамы жаман,
Бийдин сараңы жаман.
[М.Т., 18.05.1997].
- 2972 Иш бар жерге барвайт,
Аш бар жерден калвайт.
[З.Т., 02.03.2003].
- 2973 Иш бар жерде хатаа бар.
[М.Т., 21.11.1999].
- 2974 Иш башка, сөз башка.
[М.К., 08.07.1997].
- 2975 Иш кылэлваган кыз ийне тандайт,
Аш кылэлваган кыз тахта тандайт.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 2976 Иш кылваган палтак,
Жоолугуну кылат шалтак.
[З.Д., 12.06.2001].
- 2977 Иш кылган озот,
Иш кылваган тозот.
[А.Тан., 20.07.2006].
- 2978 Иш кылганнын ач жүргөнүнү ким көрдү,
Тэмбэлдин ток жүргөнүнү ким көрдү?
[А.А., 05.05.1999].
- 2979 Иш оңунан чыгарда,
Карга салсаң газ алат;
Иш кырсыгып калганда,
Шумкар салсаң боз алат.
[А.Ө., 26.05.2006].
- 2980 Ишенбегин достуңа,
Саман тыгат постуңа.
[Ө.Э., 24.07.2001].
- 2981 Ишенгениң турмуш,
Турмушту худай урмуш.
[А.В., 27.05.2001].

- 2982 Иши оңолоордун түшү оңолот.
[Ә.Э., 27.06.2002].
- 2983 Ишини билген эки ашат,
Ишини билвеген тыраң ашат¹.
[К.С., 26.05.2001].
- 2984 Ишиңди худайга кой,
Аталаңды койук чал.
[Ә.Э., 04.08.2003].
- 2985 Иштесең тиштейсиң,
иштевесең тиштевейсиң.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 2986 Иштин көркүнү чыгарган – эдэм,
Эдэмдин көркүнү чыгарган – иш.
[М.-Ә.К., 24.02.2004].
- 2987 Ишти кылган да жейт бир галдай,
Тышта турган да жейт бир галдай.
[Ж.Йу., 23.09.2003].
- 2988 Иштин агынан эмес,
Жигиттин багынан.
[А.Ә., 01.05.1999].
- 2989 Иштин оңойу жок.
[М.Т., 21.06.1997].
- 2990 Иштин тазасы – кооп сийген.
[А.В., 01.03.2003].

– Й –

- 2991 Йа – кэрим, йа – гөрүм.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 2992 Йа – овалы,
Йа – ахыры.
[А.Э., 08.04.2003].
- 2993 Йа – халктан,
Йа – халыктан.
[М.-А.К., 05.05.2000].

¹ Тыраң ашат – зыянга учурайт, утулат.

- ²⁹⁹⁴Йа, худаанын бөндөси –
Көтүдө бар элләси¹,
Кәлләсидә сәлләси.
[М.-Ә.К., 05.07.1997].
- ²⁹⁹⁵Йа – худайдан,
йа – бөндәдән.
[Ө.Э., 07.07.2000].
- К –
- ²⁹⁹⁶Каазы дә әдәминә карап өкүм кылат.
[Ы.Э., 10.04.1998].
- ²⁹⁹⁷Каазыга барсаң – дова,
Имамга барсаң – дува.
[М.-Ә.К., 18.01.1998].
- ²⁹⁹⁸Каап сүйлөвө, таап сүйлө.
[А.В., 30.12.2003].
- ²⁹⁹⁹Каары жок хан болвойт,
Кайгысы жок жән болвойт.
[А.В., 23.07.2006].
- ³⁰⁰⁰Каваак ит жолдо хаарыйт.
[М.-Ә.К., 24.02.2004].
- ³⁰⁰¹Каваак иттин, тевээк аттын жәнигә барва.
[М.Т., 30.09.1998].
- ³⁰⁰²Кавырга жеп карын тойвойт,
Карды жеп су:сун канбайт.
[Ж.Йу., 31.12.2003].
- ³⁰⁰³Кавырга жүнүн гапсайтып,
Бөрү арыгын билгизбейт.
[А.В., 29.04.2001].
- ³⁰⁰⁴Кагылышта хан өлөт,
Эрегиште эр өлөт.
[Ж.Йу., 01.05.2003].
- ³⁰⁰⁵Казаасы жетсе, хан өлөт,
Әжәли жетсе, әммә өлөт.
[Ж.Йу., 20.04.2003].

---

¹ Элләс – атлас (кездеме).

- ³⁰⁰⁶Казан капкагы менен,
Палта савы менен.
[З.Т., 03.07.1998].
- ³⁰⁰⁷Казан карасы кетет,
үз карасы кетбейт.
[А.Т., 29.12.2003].
- ³⁰⁰⁸Казанга нимне салсаң,
кашыкка шо чыгат.
[Н.Ш., 13.08.2003].
- ³⁰⁰⁹Казанга тийсең карасы жугат,
Жаманга тийсең жарасы жугат.
[Ә.Э., 12.06.2002].
- ³⁰¹⁰Казанда болсо, чөмүчкө чыгат.
[Н.Ш., 31.12.2001].
- ³⁰¹¹Казанды кызыткан – от,
Өдәмди кызыткан – гәп.
[М.-Ә.К., 30.09.1998].
- ³⁰¹²Казаннын гүвәси – чөмүч.
[А.-М.К., 21.10.1997].
- ³⁰¹³Казаннын карасы кырса кетет,
Кийинмин карасы жууса кетет,
Үздүн карасы өлсө дә кетбейт.
[Ч.О., 15.08.2002].
- ³⁰¹⁴Казаны башканын кайгысы башка.
[Ә.Э., 24.02.2004].
- ³⁰¹⁵Казаны башканын хамы башка.
[А.Т., 29.12.2003].
- ³⁰¹⁶Казаныга көрө чөмүчү.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- ³⁰¹⁷Казаның кайнап турса,
Хадырың жәйнәп турат.
[А.-М.К., 07.07.1998].
- ³⁰¹⁸Казаныңа нимне салсаң,
кашыгыңа шо чыгат.
[Ж.Йу., 04.01.2005].
- ³⁰¹⁹Казган ороңо өзүң түшөсүң.
[А.-М.К., 02.08.2001].

- ³⁰²⁰Кайагыдан карасаң кара,
Кандай кылып санасаң сана,
Казаннын кулагы – төрт.
[М.-А.К., 15.05.1998].
- ³⁰²¹Кайгыны гайраттуу жеңет.
[Ө.Э., 28.06.2002].
- ³⁰²²Кайгырган менен карзың азайвайт.
[М.К., 18.11.2000].
- ³⁰²³Кайгырганнан карз төлөнүп калбайт.
[К.О., 16.09.2004].
- ³⁰²⁴Кайгысы жок адам кара сууга семирет.
[А.Тан., 23.07.2006].
- ³⁰²⁵– Кайда барасын? – десе,
Дөүлат: – Ымдууга барам, – дептир.
[Ө.Э., 26.01.2004].
- ³⁰²⁶Кайда барсаң – Бабай Омурдун гөрү.
[Ө.Э., 25.04.2003].
- ³⁰²⁷Кайда барсаң да – Бабайы Омурдун гөрү.
[А.В., 28.07.2001].
- ³⁰²⁸Кайда барсаң – казаннын кулагы төрт.
[Ө.Э., 25.05.2003].
- ³⁰²⁹Кайда барсаң таш – таразы,
Казаннын кулагы – төрт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ³⁰³⁰Кайда болсоң, эсен бол,
Качалы десек – нечен жол.
[А.Э., 24.03.2015].
- ³⁰³¹Кайерде болсоң да эддиң бил.
[М.-Ө.К., 01.07.1999].
- ³⁰³²Кайнаганга кара казан чыдайт.
[Ж.Йу., 11.09.2002].
- ³⁰³³Кайнене-келиннин топосуну худай бир
жерден алат.
[Ж.Йу., 13.07.2004].
- ³⁰³⁴Кайнене менен келиннин топосу бир
жерден алынат.
[А.А., 05.07.2000].

- 3035 Кайрылып ичер гудукка какырва да түкүрвө.
[З.К., 23.07.2006].
- 3036 Кайрылып ичер су:уңа какырва да түкүрвө.
[З.К., 23.07.2006].
- 3037 Кайрылып чапкан жоо жаман,
Гапилет келген доо жаман.
[Ж.Йу., 11.09.2002].
- 3038 Кайсы жерди жердесең,
шо жердин су:уну су:ла.
[Ж.Йу., 19.04.2003].
- 3039 Кайсы жердин отун оттосоң,
шол жердин су:уну су:ла.
[Ө.Э., 19.11.1999].
- 3040 Кайсы казаннын көтү ак?
[А.-М.К., 0108.2001].
- 3041 Кайткан малдын хайырыны бер.
[Ө.Э., 26.04.2003].
- 3042 Кайтып келип иче:р су:на
какырва да түкүрвө.
[А.Т., 29.12.2003].
- 3043 Кайтып киретыган эшигиңи катык жапба.
[Ө.Э., 28.06.2002].
- 3044 Кайыш майы менен,
Кэлиш пайы менен.
[М.-А.К. 14.05.1997].
- 3045 Как чокого бир койсо,
Калвайт көңүл оосардан.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 3046 Как чокого бир салса,
Калвайт көөнүм оосардан.
[Г.Ч., 03.04.2001].
- 3047 Какшык гәп хадыр кетирет.
[А.-М.К., 14.05.1997].
- 3048 Какыр жерге чөп чыкбайт,
Чөп чыкса да көп чыкбайт.
[М.-Ө.К., 13.10.2001].

- 3049 Какырсыз жер болбойт,
Факырсыз эл болбойт.
[А.В., 07.02.1999].
- 3050 Каламда не болсо – шо.
[М.-А.К., 09.02.2000].
- 3051 Калэндәрдин хуржуну толбойт.
[А.-М.К., 15.07.1998].
- 3052 Калган ишти кар басат.
[Ы.Э., 01.06.2001].
- 3053 Калган көңүл – чыккан жән.
[Ө.Э., 08.07.1997].
- 3054 Калмак хаарыган сайын тетилет.
[З.К., 23.07.2006].
- 3055 Калмактан катын алсаң, иштеп берет,
Калганнан катын алсаң, тиштеп берет.
[З.К., 29.12.2003].
- 3056 Калову жәрәшсә, кар күйөт,
Эри жәрәшсә, кара катын ак болот.
[З.Д., 12.06.2001].
- 3057 Калоусу жәрәшсә, кар күйөт,
Багуусу жәрәшсә, кул бий болот.
[А.В., 13.05.2001].
- 3058 Калп – худаанын душманы.
[Ө.Э., 28.04.2003].
- 3059 Калпты чындай айтсә,
Чын чыдавай чыга качат.
[М.-А.К., 14.05.1997].
- 3060 Калптын мүүзү бар –
өзүдөн мурун мүүзү көрүнөт.
[М.-Ө.К., 11.07.2004].
- 3061 Калптын түвү тешик.
[М.-Ө.К., 31.12.2003].
- 3062 Калпытып айткән сөз жаман,
Хадырың билвес өз жаман.
[Ө.Э., 08.04.2003].
- 3063 Калпычынын айткәни –
ирәс болсо дә калп.
[А.Ө., 06.02.1999].

- ³⁰⁶⁴Калыңсыз кыз бар,
хаадасыз кыз жок. [Ж.Йу., 27.01.2003].
- ³⁰⁶⁵Калыңсыз кыз болсо болот,
хаадасыз кыз болбойт. [Ж.Йу., 18.09.2003].
- ³⁰⁶⁶Калыңсыз кыз болсо болор,
хаадасыз күйөө болбойт. [З.К., 12.05.2001].
- ³⁰⁶⁷Калыңы калса да, хаадасы калвайт. [А.Тан., 20.07.2006].
- ³⁰⁶⁸Калыс сөз катынга жакбайт,
Туура сөз тууганга жакбайт. [А.В., 04.07.1999].
- ³⁰⁶⁹Камгактан качсаң дөңөчкө. [Ө.Э., 14.07.1997].
- ³⁰⁷⁰Камчы – канат,
Куушкан – куват. [Ө.Э., 08.07.1997].
- ³⁰⁷¹Камчынын төрт кырлуу өрүлгөнү жакшы,
Катыннын бир сырлуу көрүнгөнү жакшы. [А.-М.К., 14.05.1997].
- ³⁰⁷²Камышты бош тутсаң, колунду кесет. [Ө.Э., 08.04.2003].
- ³⁰⁷³Камышты кармасаң, колуң кесилет. [А.-М.К., 21.10.1997].
- ³⁰⁷⁴Кан менен кирген жән менен чыгат. [А.-М.К., 30.10.1997].
- ³⁰⁷⁵Кан чыкты – жән чыкты. [М.Т., 02.04.2001].
- ³⁰⁷⁶Канаат карын тойгузат. [Ө.Э., 18.09.2003].
- ³⁰⁷⁷Канаат карын тойгузат,
Беканаат бээ сойгузат. [А.В., 05.10.1997].
- ³⁰⁷⁸Канааттуунун карды ток. [А.-М.К., 12.11.1997].

- 3079 Канаты кайкы шумкардын,
Туйагы жазы тулпардын. [Ж.Йу., 20.10.2001].
- 3080 Каны башканы кайнатса да эл болбойт. [Н.Ш., 27.02.2004].
- 3081 Каны бирдин жэни бир,
Тэги бирдин гэви бир. [М.-А.К., 20.04.2003].
- 3082 Каны биргенин жэни бирге,
Каны башканын жэни башка. [Ж.Йу., 27.04.2003].
- 3083 Каныңнан пүткөн балаңы,
Канаттууга кактырва,
Тумшуктууга чокутба. [А.В., 12.05.2001].
- 3084 Каңкайганга каңкайгын,
Башың көккө жеткичең.
Эңкейгенге эңкейгин,
Башың гөргө киргичең. [А.В., 24.07.2006].
- 3085 Кап дегеннен иш болбойт,
Кармаганнан кап толбойт. [А.Ә., 11.07.1997].
- 3086 Капта болсо, казанга түшөт,
Казанда болсо, чөмүчкө чыгат. [Ө.Э., 03.08.2003].
- 3087 Кар жааганда карга кутурат. [Ж.Йу., 13.07.2004].
- 3088 Кар көвөйтө:р – гыламык,
Ун түгөтө:р – буламык. [Ж.Йу., 01.05.2003].
- 3089 Кар көп жаап – бээргэ калвайт,
Караңгы түшүп – саарга калвайт. [М.-Ә.К., 30.09.1998].
- 3090 Кар түгөтө:р – гыламык,
Ун түгөтө:р – буламык. [А.В., 18.09.2002].

- ³⁰⁹¹Кар эресе, бээр келди деп, тонундү чечбе.
[Ж.Йу., 06.07.1997].
- ³⁰⁹²Кар эресе – бөөрдөн хавар келди де.
[М.-Ә.К., 27.12.1997].
- ³⁰⁹³Кара ак болвойт,
Сараң сак болвойт.
[А.-М.К., 15.07.1998].
- ³⁰⁹⁴Кара ак болвойт,
Эшек ат болвойт.
[Ж.Йу., 04.10.1997].
- ³⁰⁹⁵Кара аттын кашкасыдай,
Буурул аттын тамгасыдай бол.
[С.Г., 23.06.2004].
- ³⁰⁹⁶Кара жер ээләмди же:р.
[Ө.Э., 03.03.2003].
- ³⁰⁹⁷Кара жер ээләмди же:р,
Чаркың бузулсун, эй фэләк!
[Ж.Йу., 05.04.2003].
- ³⁰⁹⁸Кара – кара эле,
Ак – ак эле.
[Ө.Э., 10.06.2006].
- ³⁰⁹⁹Кара кул карды тойсо, катын издейт.
[Ө.Э., 29.12.2003].
- ³¹⁰⁰Кара кул карды тойсо,
ханга салам бервейт.
[Н.Ш., 13.08.2003].
- ³¹⁰¹Кара куш кардыга карайт.
[А.Тан., 19.07.2006].
- ³¹⁰²Кара кыздын кандай катын боло:ру –
агынан эмес, багынан.
[А.В., 30.09.1998].
- ³¹⁰³Кара су:да из болвойт,
Катын гыңшылап кыз болвойт.
[А.В., 10.04.1998].
- ³¹⁰⁴Кара су:да каймак болвойт,
Каймак болсо да жеп болвойт.
[М.К., 29.12.2003].

- 3105 Кара су:ду кайнатып,
каймак алган – шум шөйтөн. [Ө.Э., 08.07.1998].
- 3106 Кара үйдө туулган баланы,
Хан болбойт деп ким айтат. [Ө.Э., 09.07.1997].
- 3107 Кара үйдөн ханыша чыгат,
Канчекиси жөришө чыгат. [Ө.Э., 03.07.1999].
- 3108 Кара хавар калп болбойт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 3109 Кара эчкиге – жөн кайгы,
Касапчыга – мал кайгы. [А.-М.К., 02.08.2001].
- 3110 Кара эшектин башына
жүгөн каткан менен ат болбойт;
Кара катындын бетине
упа-эндик сүрткөн менен ак болбойт. [Ж.Йу., 15.07.1997].
- 3111 Каравай койсоң катының кетет,
Бакбай койсоң балаң да кетет. [Ө.Э., 15.07.1998].
- 3112 Караваса, катын кетет,
Бакбаса, бала кетет. [А.К., 28.07.2001].
- 3113 Каралуу көңүл – жаралуу көңүл. [Ө.Э., 24.02.2004].
- 3114 Караны кой да, акты кий. [Ж.Йу., 15.07.1997].
- 3115 Каранын каны чыккыча
сарынын жэни чыгат. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 3116 Караңгы жерге таш атба. [З.Т., 03.07.1998].
- 3117 Караңгы элге – капырдан молдо. [Н.Ш., 29.12.2003].
- 3118 Караңгыда калтырагыча,
Жарыкта жалтыра. [А.В., 20.08.2001].

- ³¹¹⁹Караңгыда көзүм жок,
Кимге тийсе, сөзүң жок.
[А.А., 24.07.2004].
- ³¹²⁰Караңгынын ахыры – жарык,
Жарыктын ахыры – караңгы.
[А.-М.К., 07.12.1999].
- ³¹²¹Карга баласыны аппагым дейт,
Кирпи баласыны жумшагым дейт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ³¹²²Карга карганын көзүнү чокувайт.
[А.-М.К., 30.10.1997].
- ³¹²³Карга гаркылдап учуп газ болбойт.
[Ж.Йу., 06.07.1997].
- ³¹²⁴Карга гаркылдаса –
Кышты кычырганы.
Газ гаркыдаса –
Жазды кычырганы.
[Ө.Э., 28.06.2002].
- ³¹²⁵Карга көкөлөп шумкар болбойт,
Кара эшек жүгүрүп тулпар болбойт.
[Ө.Э., 31.03.2000].
- ³¹²⁶Карга көөнү карк этет,
Гарып көөнүн хош этет.
[П.А., 27.04.2003].
- ³¹²⁷Карга мактанып шумкар болбойт,
Эшек мактанып тулпар болбойт.
[З.Ф., 23.07.2006].
- ³¹²⁸Карга менен дос болсоң,
мурдуңан пок кетбейт.
[Н.Ш., 30.12.2003].
- ³¹²⁹Карга пок чокумайынча тойбойт.
[А.В., 13.07.1998].
- ³¹³⁰Карга ээрчиген пок жейт,
Газ ээрчиген гөш жейт.
[Ө.Э., 23.06.2006].
- ³¹³¹Карга ээрчиген пок жейт,
Карчыга ээрчиген гөш жейт.
[А.В., 09.02.2003].

- 3132 Карганы канча баксаң шумкар болвойт,
Кара эшекти канча баксаң тулпар болвойт.
[Ж.Йу., 27.04.2003].
- 3133 Карганын башына бак консо,
Карчыга саламга келет.
[Ө.Э., 13.09.2003].
- 3134 Карганын бир көзү – окто,
бир көзү – покто.
[Ө.Э., 09.07.1997].
- 3135 Карганын кары-жашы билинбейт.
[Ж.Йу., 03.03.2003].
- 3536 Каргыштын катыгы шо:
“Өзүң билве, билгеннин тилини алва!”
[М.-Ө.К., 27.12.1997].
- 3137 Карды ачканга кара талкан май көрүнөт,
Катыны жокко кара катын ай көрүнөт.
[Ж.Йу., 15.07.1997].
- 3138 Карды ачканнын көзү казанга түшөт.
[Ө.Э., 13.09.2003].
- 3139 Карды ачканнын оноосуна карындаш келет.
[А.Ар., 24.01.2004].
- 3140 Карды тиктесең көзүң карыгат.
[Ы.Э., 10.04.1998].
- 3141 Карды тойсо да көзү тойвойт.
[Ө.Э., 23.01.2004].
- 3142 Карды токтун кайгысы жок.
[А.О., 29.12.2004].
- 3143 Кардым үчүн ийлөвөйм,
Хадырым үчүн ийлөйм.
[М.Э., 18.05.1997].
- 3144 Кардымдан башка качам жок,
Уйкумдан башка бәчәм жок.
[З.Д., 23.04.2003].
- 3145 Кардымын ачканыга ийлөвөйм,
Хадырымын качканыга ийлөйм.
[Ө.Э., 08.07.1998].

- 3146 Кардын башыны кар жейт,
Хандын башыны хан жейт.
[А.В., 09.02.2003].
- 3147 Кардын эригени –
бээрдэн хавар келгени.
[А.-М.К., 29.10.1997].
- 3148 Кардың ачса, карындаш изде.
[Ө.Э., 05.08.2001].
- 3149 Карз арасыга су: кирвейт.
[Ө.Э., 20.04.2003].
- 3150 Карз, карзды бермек – пэрз.
[Ө.Э., 01.04.2001].
- 3151 Карз кыл, катын ал,
Карзың төлөнөт, катының – пәйдә.
[А.В., 12.05.2001].
- 3152 Карздан качып кутулөлвайсың.
[А.Ө., 03.05.1999].
- 3153 Карзды күлүп туруп алат,
Кайтара:рда кавагыны салат.
[Ж.Йу., 01.01.1999].
- 3154 Карзыңды – берип кутул,
Душманыңды – жеңип кутул.
[Ы.Э., 24.06.2001].
- 3155 Кароолчуң көр болсо,
элинди жоо басат.
[А.В., 07.02.1999].
- 3156 Каруусуз адәмдин гайраты зэйә.
[Ө.Э., 19.11.1999].
- 3157 Карчыга баксаң – кардың тойот,
Карга баксаң – көзүңдү ойот.
[Ж.Йу., 13.06.2003].
- 3158 Карчыга казан кайнатат.
[Ө.Э., 08.07.1998].
- 3159 Карчыга: ”Пок жаман”, – дептир,
Карга: “Жок жаман”, – дептир.
[А.В., 18.05.1997].

- ³¹⁶⁰Карчыганын көзү эт менен ачылат,
Карганын көзү пок менен ачылат.
[М.-Э.К., 31.12.2003].
- ³¹⁶¹Карын ачы бэлээдүр –
Гам-кайгыга саладүр;
Карын тогу бэлээдүр –
Чаргәнәни чаладүр¹.
[А.Э., 24.06.2004].
- ³¹⁶²Карыш – карыш,
Сөөм – сөөм.
Карын – карын,
Бөөн – бөөн.
[А.Э., 19.09.2002].
- ³¹⁶³Карышты алыс, сөөмдү жакын көрвө.
[Ж.Йу., 06.07.1997].
- ³¹⁶⁴Касап досуга гөш көргөзүп, өпкө сатат.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- ³¹⁶⁵Катык эйткәнди карындаш сүйвөйт.
[Ө.Э., 09.07.1997].
- ³¹⁶⁶Катык эйтбә, жатык эйт,
Каап эйтбә, таап эйт.
[А.А., 02.05.1998].
- ³¹⁶⁷Катык жыгачты жумшак курт жейт.
[А.-М.К., 30.10.1997].
- ³¹⁶⁸Катык сөз карындашка дә жакбайт.
[А.К., 26.01.2003].
- ³¹⁶⁹Катылвагын улукка,
Алып чават чулукка.
[Ө.Э., 17.02.2003].
- ³¹⁷⁰Катылганнын катыгыны бер,
өзүң барып катылва.
[А.Э., 11.07.1997].
- ³¹⁷¹Катын алсаң – бэлээдә калсың,
Алвасаң – талаада калсың.
[А.В., 12.05.2001].

---

¹ Чаргәнәни чаладүр – чар тарапты чалдырат, ары-бери бастырат.

- 3172 Катын алсаң, карап ал,
Чэйип ичер болвосун.
Атты алсаң, карап ал,
Туруп чычар болвосун.
[Ж.Йу., 11.01.2005].
- 3173 Катын алсаң, отун ал,
Бир көтөрүм ашык ал.
[А.В., 12.05.2001].
- 3174 Катын билген кайсы болсун –
Казан боору карарвайт.
[К.О., 21.08.2003].
- 3175 Катын бир эрге тийерде,
бир жерге сийерде көзү көрвөй калат.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 3176 Катын бир эрге тийерде көр болот,
Бир жерге сийерде көр болот.
[А.Тан., 09.06.2006].
- 3177 Катын гыңшылап кыз болвойт.
[М.-А.К., 03.07.2000].
- 3178 Катын жакшы – эр жакшы,
Нөүкөр жакшы – хан жакшы.
[Ө.Э., 21.06.2004].
- 3179 Катын жакшысы арпа унду аш кылат,
Катын жаманы бу:дай унду таш кылат.
[Ж.Йу., 13.09.2002].
- 3180 Катын жакшысы – эрдин багы,
Эр жакшысы – элдин багы.
[К.О., 08.01.2005].
- 3181 Катын жаман болсо, түн узарат,
Атың жаман болсо, жол узарат.
[А.В., 24.10.1999].
- 3182 Катын жаманы эринини коруйт.
[Ө.Э., 23.07.2006].
- 3183 Катын калп айтбөйт, каңша:р угат.
[А.В., 28.12.2000].
- 3184 Катын каргышы эрге жетбептир,
Бөөдө каргыш бөөрүгө жетбептир.
[Ж.Йу., 13.06.2003].

- 3185 Катын көп болсо, казанды ит жэлэйт.
[А.Э., 05.02.2000].
- 3186 Катын менен жэришкэн эр не болсун,
Байтал менен жэришкэн ат не болсун.
[Ү.Д., 02.07.2002].
- 3187 Катын менен жэришкэн эр соо калвайт,
Байтал менен жэришкэн ат пэйгэ алвайт.
[А.В., 28.01.2004].
- 3188 Катын менен эр – кош өгүз.
[Ө.Э., 24.06.2006].
- 3189 Катын – мойун,
Эректе – баш.
[Ө.Э., 31.03.2000].
- 3190 Катын өлсө – кавы калат,
Эр өлсө – аты калат.
[З.Д., 10.11.2003].
- 3191 Катын – төлгөчү,
Бала – палчы.
[К.О., 26.06.2004].
- 3192 Катын тууганыны төрдөн тааны,
Эр тууганыны эшиктен тааны.
[Ө.Э., 03.08.2003].
- 3193 Катын үндүү эркектен түңүл –
Өзүнүн да, сөзүнүн да куваты болвойт,
Эркек үндүү катындан түңүл –
Эдирендеп, эрсинип, уйаты болвойт.
[М.-Ө.К., 02.07.2002].
- 3194 Катын эр болвойт,
Каксоо жер болвойт.
[А.-М.К., 21.10.1997].
- 3195 Катын эрден тават,
Эр пирден тават.
[Н.Ш., 19.02.2002].
- 3196 Катын – эрден,
Эр – пирден.
[А.А., 10.06.2002].

- 3197 Катын эрди карайт,
Эр жерди карайт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 3198 Катынга сырынды айтбэ. [Ө.Э., 02.07.2002].
- 3199 Катында акыл болвойт,
Акыл болсо, бегэнэгэ ыштан салавы. [Ж.Йу., 16.09.2004].
- 3200 Катындын тутуну көтөрсө, көтү сүйүнөт. [М.-Ө.К., 13.11.2001].
- 3201 Катыннын багы – эрден,
Эрдин багы – пирден. [Н.Ш., 24.06.2004].
- 3202 Катыннын кэсэпэти эриге тийет,
Эринен кийин элиге тийет. [А.Т., 29.12.2003].
- 3203 Катыннын сыры эриге мээлим,
Эрдин сыры элиге мээлим. [А.Э., 24.06.2006].
- 3204 Катыннын тулуну алва –
жэнидэ кулуну бар. [Ж.Йу., 21.02.2004].
- 3205 Катыны жакшы жигиттин,
Кайда жүрсө, көөнү ток;
Катыны жаман жигиттин,
Гарыпташып, шуту жок. [К.О., 12.06.2001].
- 3206 Катыны жакшынын гамы жок,
Катыны жаманнын ноому жок. [М.-А.К., 17.02.1998].
- 3207 Катыны жаманнын казаны сынык. [А.Э., 03.04.2011].
- 3208 Катыны жаманнын мийманы болвойт,
Баласы жаманнын ийманы болвойт. [Н.Ш., 19.02.2002].
- 3209 Катыны жок үйдөн борошо чыгат. [А.-М.К., 13.11.1997].

- 3210 Катыны менен урушкан күйөө
кайнагасыга салам бервейт. [Ж.Йу., 18.09.2003].
- 3211 Катыны өлгөн уктаптыр,
карды ачкан уктайэлваптыр. [Ө.Э., 18.09.2003].
- 3212 Катынына тарынган
кайнисине салам бервейт. [Ө.Э., 26.09.1998].
- 3213 Катының өлсө, камчы сап,
Кайран баштан садага. [А.В., 09.02.2003].
- 3214 Катының хаарыса, корооңо ит бакба.
[Ө.У., 12.03.2005].
- 3215 Катының хасхор¹ болсо – урду худай,
Атың хасхор болсо – берди худай. [М.-Ө.К., 30.12.2003].
- 3216 Качан көрсөм, тойдо көрөм.
[К.О., 02.02.2003].
- 3217 Качкан да, кууган да худай дейт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 3218 Качкан да худай дептир,
Кууган да худай дептир. [А.В., 06.07.2000].
- 3219 Качкан дөүлөт – учкан куш,
Кайтып келвейт ордуга. [А.Тан., 20.07.2006].
- 3220 Качкан жыгыла:рыга каравайт.
[Ж.Йу., 15.07.1998].
- 3221 Качканды кууган – наамарт,
Жыгылганды урган – наамарт. [А.А., 03.07.2000].
- 3222 Качса кутулган, кууса жетет.
[Ө.Э., 02.04.2000].
- 3223 Качырса – качба,
Качканды куува. [А.-М.К., 14.05.1997].

---

¹ *Хасхор* – соргок, опкок

- 3224 Кашташ тоодан чыгат.
[А.-М.К., 23.10.1997].
- 3225 Кашаң ат хаарыса, жоргосу чыгат.
[Ә.Э., 26.09.1998].
- 3226 Кашаң атка камчы жоо,
Жыртык үйгө тамчы жоо.
[Ә.Э., 06.10.1998].
- 3227 Кашаң атты мингиче,
Пийәдә жүргүн өлгүчө.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 3228 Кашаң устадан ылдам шегирт жакшы.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 3229 Кашаң эшектин жүгү көп.
[А.-М.К., 15.07.1998].
- 3230 Кашыга жәрәшә искеги.
[Ч.О., 06.09.2006].
- 3231 Кәвир¹ болгонунда сагыр болгонунду унутба.
[А.В., 24.02.2004].
- 3232 Кәл жакшысы башыны жәширвәйт.
[Ж.Йу., 25.01.2003].
- 3233 Кәл кәлди көрсө, башы кычышат.
[М.-А.К., 15.05.1998].
- 3234 Кәл кыз эжесинин чачини әйтип мактанат.
[М.-Ә.К., 01.10.2000].
- 3235 Кәл кыздын иши көп.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 3236 Кәләннин сүтү оозунда.
[А.-М.К., 06.10.1998].
- 3237 Кәлдин чәчи саналуу.
[А.В., 19.10.2001].

¹ *Кәвир* – жетим калган эркек бала 12 жашка толгонго чейин *сагыр* болуп эсептелген. Ал эми 12 жашка толуп, 13 жашка карагандан тартып, коомдогу статусу өзгөргөн да, *кәвир* деп аталган. Кәвир өз малына өзү ээ болуу, өз алдынча күн көрүү укугуна ээ болгон. Аны 13 жашка карады, *акылы баалык болду*, ал сагыр эмес, кәвир деп эсептешип, ага болгон мамиле жана коомдук талап да өзгөргөн [А.В., 24.02.2004].

- 3238 Кэлпэтин көр дэ сыр сура,
Бойуну көр дэ гөп сура. [А.Ә., 12.09.2002].
- 3239 Кэлпэтини көр дэ туз сура,
Койнуну көр дэ нан сура. [З.Д., 12.06.2001].
- 3240 Кэлтэ жип гүрмөөгө келвейт. [А.Ә., 31.03.2000].
- 3241 Кэмбагал аштык тапса, баштык тапбайт. [М.Э., 18.05.1997].
- 3242 Кэмбагал бай болсо,
жети жылгачэ кэмбагалдыгыны кылат,
Бай кэмбэгэл болсо,
жети жылгачэ байлыгыны кылат. [З.Д., 11.10.2001].
- 3243 Кэмбагал байга жетем дейт,
Бай худайга жетем дейт. [А.В., 28.12.2000].
- 3244 Кэмбагал болсоң көчүп көр,
Кара алачыгыңы чечип көр. [Ж.Йу., 15.07.1997].
- 3245 Кэмбагалды кэм чаглава,
Койнунда шишек ташы бар. [А.В., 12.05.2001].
- 3246 Кэмбагалдын ашы – тишке дова. [А.Ә., 11.07.1997].
- 3247 Кэмбагалдын бир тойгону – жэрим дөүлөт. [А.-М.К., 23.10.1997].
- 3248 Кэмбагалдын бир эшиги жавылса,
бир эшиги ачык. [А.О., 31.12.2003].
- 3249 Кэмбагалдын киндигини сары май менен
майласа, мас болот. [А.А., 12.05.2001].
- 3250 Кэмбагалдын кызы хыл болот. [Ө.Э., 17.09.2003].

- 3251 Кәмбагалдын тилегени – мал.
[К.О., 24.04.2003].
- 3252 Кәмпир баккан кэргэ жэрэвэйт.
[М.-Ә.К., 17.02.2002].
- 3253 Кәмпир бар жерде кафир бар.
[М.-Ә.К., 02.07.2002].
- 3254 Кәмпир бар үйдө кәпир бар.
[Н.Д., 01.08.2003].
- 3255 Кәмпир менен чал жатат,
Кәйиш менен таң атат.
Күйөө менен кыз жатат,
Күлкү менен таң атат.
[А.В., 23.07.2006].
- 3256 Кәмпир өлгөнүдөгүдөй болсо,
Келин келгенидегидей болсо,
Койчу копконудагыдай болсо.
[А.Ә., 13.06.2006].
- 3257 Кәр укканыны әйтәт,
Көр көргөнүнү әйтәт.
[Ж.Йу., 25.01.2004].
- 3258 Кәр – худаанын мээнети,
Көр – худаанын ләәнәти.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 3259 Кәрвәннин жолу бирге болсо дә,
ырыскысы башка.
[А.Тан., 23.07.2006].
- 3260 Кэргэ гәп угузба,
Көргө жол көрсөтбө.
[А.Ә., 11.04.1998].
- 3261 Кэргэ угузуп бак,
Көргө көрсөтүп бак.
[М.К., 29.12.2003].
- 3262 Кэргэ угузуп качба,
Көргө көргөзүп качба.
[А.В., 20.08.2001].
- 3263 Кәсәл өлтүрвөйт, әжәл өлтүрөт.
[А.А., 30.12.2003].

- 3264 Кәсәл сакты жөлөйт,
Таар капты жөлөйт. [А.Ә., 21.02.2004].
- 3265 Кәсәл туруп, сакты жөлөйт,
Таар туруп, капты жөлөйт. [Ө.У., 28.01.2003].
- 3266 Кәсәлди жәширсән,
өлүм әшкээрә кылат. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 3267 Кәсәли жеткен өлвөйт,
Әжәли жеткен өлөт. [Ж.Йу., 13.09.2002].
- 3268 Кекиликти дуураймын деп,
карга маңышыны унутуптур. [А.-М.К., 30.10.1997].
- 3269 Кекчил болво, эпчил бол,
Докчул болво, ыкчыл бол. [Ө.Э., 21.11.1999].
- 3270 Кел деген жерге – эринбе,
Кел девесе – көрүнбө. [Ж.Йу., 16.09.2003].
- 3271 Кел деген оңой, кет деген кыйын. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 3272 Кел демек бар, кет демек жок,
Кир демек бар, чык демек жок. [А.Ә., 03.05.1999].
- 3273 Келәлвәй жатып төр тандаганнан корк. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 3274 Келген – дөүлөт,
Кеткен – мээнет. [М-Ө.К., 11.01.2005].
- 3275 Келген – көңүл иши,
Кеткен – уруксат иши. [А.Ә., 31.03.2001].
- 3276 Келгин иттин куйругу чатыдан чыкбайт. [Ы.Э., 10.04.1998].

- 3277 Келе:ргинин гамыны жегичең,
Келиниңнин а...ыны же.
[А.В., 22.01.2004].
- 3278 Келе:ри – дос,
Кете:ри – душман.
[Н.Ш., 23.08.2003].
- 3279 Келе:ринде бу дөүлөт,
Үзгө туткан эйнектей;
Кете:ринде бу дөүлөт,
Көткө туткан дегнектей¹.
[К.О., 02.02.2003].
- 3280 Келе:ринде дүңйө,
Келинден мурда кыз туват;
Кете:ринде дүңйө,
Аталага тиш сынат.
[Ә.Ә., 19.02.2002].
- 3281 Келе:ринде дүңйө,
Үз көрүнгөн эйнектей;
Кете:ринде дүңйө,
Түвү түшкөн чэйнектей.
[А.В., 29.04.2001].
- 3282 Келин келгендегисини унутбайт.
[А.В., 06.08.2001].
- 3283 Келин келгенидегидей болсо,
Кэмпири өлгөнүдөгүдөй болсо.
[М.-А.К., 14.05.1997].
- 3284 Келин келгенидегидей болсочу,
Койчу копконудагыдай болсочу.
[З.Ф., 23.07.2006].
- 3285 Келин келгениндегидей болбойт.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 3286 Келин хаарыса – кыз,
Күйөө хаарыса – жээн.
[А.Ә., 11.04.1998].
- 3287 Келинди келгенде көр,
Кэмпириди өлгөндө көр.
[М.-С.С., 24.07.2001].

¹ Дегнек – таяк (түрк. deġenek – таяк).

- ³²⁸⁸Келиндин айагынан болот,
Койчунун тайагынан болот. [М.-С.С., 24.07.2001].
- ³²⁸⁹Келиндин айагынан,
Койчунун тайагынан. [Ө.Э., 27.12.2003].
- ³²⁹⁰Келиндин бетини ким ачса,
шол ысык көрүнөт. [А.Э., 04.02.2001].
- ³²⁹¹Кел-келиге алганда,
Келинден балдыр кыз туват;
Кет-кетиге алганда,
Аталага тиш сынат. [А.А., 13.05.2001].
- ³²⁹²Кел-келиге келгенде,
Келинден балдыр кыз туват;
Чык-чыгыга келгенде,
Аталага тиш сынат. [А.Э., 12.09.2002].
- ³²⁹³Келмек – коноктон,
Узатмак – үй эсинен. [А.А., 05.07.2000].
- ³²⁹⁴Келмек – көңүл иши,
Кетмек – уруксат иши. [Ж.Йу., 25.05.2003].
- ³²⁹⁵Келмектин кетмеги бар,
Чыкмактын түшмөгү бар. [М.-Ө.К., 01.07.1999].
- ³²⁹⁶Кемечини көргөндө
кайыкчы көтүнү кысат. [Ж.Йу., 25.01.2004].
- ³²⁹⁷Кең болгон кэм болвойт. [Ж.Йу., 26.08.2002].
- ³²⁹⁸Кең дүңйэни тар кылва. [К.О., 23.01.2003].
- ³²⁹⁹Кең кеңешип жыртылат,
Тар талашып жыртылат. [Ж.Йу., 16.09.2003].

- 3300 Кең кийим тозбойт,
Кеңештүү эл азбайт. [Ж.Йу., 25.01.2004].
- 3301 Кең пычкан кийим кеңешип жыргылат. [К.Й., 30.12.2003].
- 3302 Кеңешип кескен бармак оорувайт. [Ж.Йу., 25.01.2004].
- 3303 Кеңешип пычкан тон кэлтэ болвойт. [Э.Э., 02.04.2000].
- 3304 Кеңешип пычкан тон кең болот. [А.А., 05.07.2000].
- 3305 Кеңешсиз жерде теңдик жок. [З.Ф., 23.07.2006].
- 3306 Кеңештүүгө кең дүңйө,
Талаштууга тар дүңйө. [Ж.Йу., 22.08.2003].
- 3307 Кепенек кийген келет,
Кепин кийген келвейт. [Ж.Йу., 25.01.2004].
- 3308 Кереге угат,
Керегеден келин угат,
Келиннен элиң угат. [М.-Ө.К., 13.10.2001].
- 3309 Керегеде дә көз бар – көрөт,
Жерде дә кулак бар – угат. [К.О., 10.06.2003].
- 3310 Керегеде да кулак бар,
Кеңешер болсоң узак бар. [Н.Ш., 23.10.2005].
- 3311 Керегеде көз бар,
жерде – кулак. [А.-М.К., 02.03.1999].
- 3312 Керегем, сага айтәм,
Келиним, сен ук. [А.В., 15.05.2001].
- 3313 Керектүү таштын оору жок. [А.-М.К., 23.10.1997].

- 3314 Кет десе, ит да кетет.
[Ж.Йу., 25.01.2004].
- 3315 Кетбейт, кетсе келвейт,
Барвайт, барса кайтбайт.
[П.А., 12.05.2001].
- 3316 Кетемин деп, отунунду түгөтбө,
Жетемин деп, азыгыңды түгөтбө.
[Ө.С., 09.01.2005].
- 3317 Кетемин деп, отуңу өчүрвө,
Жетемин деп азыгыңы бүтүрвө.
[А.-М.К., 05.11.1997].
- 3318 Кетер кызды кемитип кал,
Чыгар кызды чымчып кал.
[Ө.Э., 01.03.2003].
- 3319 Кетирминге жер жаман,
Чыгырмынга эр жаман.
[Н.Ш., 23.08.2003].
- 3320 Кеткен келет, келген кетет,
Бу дүңйэ бээригэ жетет.
[М.К., 18.11.2000].
- 3321 Кеткен келет,
Кетменделген келвейт.
[А.-М.К., 14.04.1998].
- 3322 Кечинде туз сурава –
бергенге залал болот.
[З.К., 14.04.2001].
- 3323 Кечте пүтөткан ишиңи сааргыга калтырва.
[А.-М.К., 04.05.2099].
- 3324 Кечте пүтө:р ишиңи саарга калтырва.
[М.-Э.К., 07.10.1998].
- 3325 Кечээки кул – бүгүн бий,
Бүгүнкү бий – эрте кул,
Бу дүңйэ – мана шул.
[М.Т., 25.09.1998].
- 3326 Кештенин келмеги кыйын.
[З.Д., 10.11.2003].

- 3327 Кийиз кимдики болсо, билек шонуку.
[Ж.Йу., 25.01.2004].
- 3328 Кийиз салсаң, коңшуңа сал,
Бир четиге өзүң отурасын.
[А.Ә., 23.07.2006].
- 3329 Кийиз созулат,
Кичик зоройот.
[А.В., 05.07.2000].
- 3330 Кийик уулайм десең, тоого бар,
Балык уулайм десең, сууга бар.
[А.-М.К., 23.10.1997].
- 3331 Кийикти бир көрүнбөгөн атат,
Бир эринбеген атат.
[Ж.Йу., 25.01.2004].
- 3332 Кийимнин кири кетет,
Көңүлдүн кири кетбейт.
[Ж.Йу., 29.12.2003].
- 3333 Кийимине карап тосот,
Билимине карап узатат.
[А.Ә., 04.04.2011].
- 3334 Кийинги жуурагтан – азыркы эйрэн.
[М.-С.С., 27.05.2001].
- 3335 Кийинги пишман – көткө душман.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 3336 Кийинги пушман – көтүгө душман.
[А.-М.К., 06.10.1998].
- 3337 Ким алса, чэршэмби чэчини,
Конду колуга дөүлэт илэчини.
[З.К., 14.04.2001].
- 3338 Ким күлөт дэ, ким ийлэйт,
Хич ким ону билэлвайт.
[Ж.Йу., 03.07.1998].
- 3339 Ким күчтүү болсо – ҳак шонуку,
Ким бай болсо – бак шонуку.
[К.О., 04.08.2004].
- 3340 Кимге көп жакшылык кылсаң, шонон корк.
[М.Т., 12.07.1998].

- 3341 Кимдер келип, кимдер кеткен бу фэлэк,
Нелер болуп, нелер өткөн бу фэлэк. [А.А., 05.07.2000].
- 3342 Кимдин жерини жердесең,
Шонун ырыны ырда. [А.Ә., 01.08.2002].
- 3343 Кирвестен алдын чыгышыңды ойло. [Н.Ш., 24.06.2004].
- 3344 Киргенден мурун чыкканды ойло. [А.-М.К., 28.10.1997].
- 3345 Кирдин суусун жолго төкбөйт. [Г.Ч., 02.04.2001].
- 3346 Кирейин десе, жер катык,
Өлөйүн десе, жән тэтти. [А.Ә., 04.08.2001].
- 3347 Кирерде – эл, чыгарда – жоо. [О.Г., 28.05.2001].
- 3348 Кирери – эл, чыгары – жоо. [К.О., 09.02.2003].
- 3349 Киретыган эшигинди катык жапба. [А.-М.К., 05.11.1997].
- 3350 Киришчээктин келини урушчаак. [Н.Ш., 27.02.2004].
- 3351 Кирпи баласыны жумшагым дейт,
Карга баласыны аппагым дейт. [А.В., 12.05.2001].
- 3352 Кичик адәмнин көлөгөсү зоройсо,
Күн отургалы болуптур де. [К.В., 23.02.2004].
- 3353 Кичик жүрүп зор болгоннон корк,
Бахул жүрүп бай болгоннон корк. [Ж.Йу., 27.04.2003].
- 3354 Кичик зоройот,
Кийиз созулат. [Ө.Э., 26.05.2006].
- 3355 Кичик үйдүн жарыгы зор үйгө тийвейт,
Атасынын дәрдини баласы билвейт. [Ж.Йу., 01.05.2003].

- 3356 Кичиктен – хатаа,
Зордон – кечирим.
[М.-Ә.К., 07.10.1998].
- 3357 Кичикти мактап, зорду мин.
[Л.Г., 23.09.2003].
- 3358 Кичиктин кичик дэрти бар,
зордун – зор.
[Ы.Э., 10.04.1998].
- 3359 Киши акылы – кишен менен тушоо,
Өз акылың – өзөк менен тамыр.
[З.К., 23.07.2006].
- 3360 Киши акылы менен бай болгуча,
өз акылың менен гэдэй бол.
[А.-М.К., 13.11.1997].
- 3361 Киши аты – терчил,
Киши тону – кирчил.
[Н.Ш., 13.08.2003].
- 3362 Киши баласы кишендесең турвайт.
[М.-Ә.К., 20.04.2003].
- 3363 Киши баласыга
кишмиш берсе, эл болвойт.
[Ә.Э., 28.07.2001].
- 3364 Киши билгени – кишен менен тушоо,
Өзүңүн билгениң – өзөк менен тамыр.
[А.Ә., 26.05.2006].
- 3365 Киши болор кишинин,
Киши менен иши бар;
Киши болвос кишинин,
Киши менен не иши бар?
[А.В., 30.05.2006].
- 3366 Киши жакшысы – гәп көтөрүмдүү,
Кийим жакшысы – кир көтөрүмдүү.
[Н.Ш., 22.07.2001].
- 3367 Киши жумшагыны киши жейт,
Жыгач жумшагыны курт жейт.
[А.Ә., 01.08.2002].

- 3368 Киши иши менен көрүнөт,
Кийим – тышы менен. [Ж.Йу., 13.09.2002].
- 3369 Киши очогу тар,
Коп да, үйүңө бар. [О.Г., 25.08.2004].
- 3370 Кишинин баласыга
кишмиш берсе, эл болбойт. [Ө.Э., 01.02.2003].
- 3371 Кишинин өзүнөн алдын сөзүнү сына. [Ы.Э., 24.06.2001].
- 3372 Ково-ково – койунга,
Жата-жата – жамбашка. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 3373 Кожәйиннин карны ток,
Чәкәри¹ менен иши жок. [Ж.Йу., 27.01.2004].
- 3374 Кожосунун карны ток,
Кулу менен иши жок. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 3375 Кой – аксагы менен миң. [А.В., 12.05.2001].
- 3376 Кой ашыгы коногоч болсо – сака тут,
Өзүңнөн кичик билегеч болсо – әкә тут. [М.-Ө.К., 01.10.2001].
- 3377 Кой де:р хожом жок,
Хәй де:р атам жок,
Хич кимнен коркунчум жок. [Ө.Э., 22.02.2004].
- 3378 Кой жәйиләт талаага,
Койчу калат бәләәгә,
Кой тыгылат гүрткүгө,
Койчу калат түрткүгө. [Ж.Йу., 26.02.2004].

---

¹ Чәкәр – кул.

- 3379 Кой жок болсо, койчу жок,
Бай жок болсо, бэйвэй жок.
[А.А., 04.02.2001].
- 3380 Кой козусун басбайт.
[А.А., 29.01.2003].
- 3381 Кой көбөйсө – козу көп,
Катын көбөйсө – сөзү көп.
[Ж.Йу., 18.09.2003].
- 3382 Кой өз шыйрагыдан асылат.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 3383 Кой семизи койчунан.
[А.Ә., 04.08.2004].
- 3384 Кой семирсе – көтөрөт,
Ит семирсе – кутурат.
[Ж.Йу., 25.05.2003].
- 3385 Койго бөөрү дос эмес.
[Ж.Йу., 06.07.1997].
- 3386 Койдо акыл болсо,
бир короосу биригип,
бир эчкини эрчийви?
[М.-Ә.К., 31.12.1998].
- 3387 Койдо акыл болсо,
короону сэркэ баштайбы?
[А.-М.К., 01.06.1999].
- 3388 – Койдон койдун неси артык?
– Кол башындай гөшү артык.
– Эрден эрдин неси артык?
– Эки ооз айткэн сөзү артык.
[А.Ә., 01.08.2002].
- 3389 Койду койчу үчүн күтбөйт,
Койчуну кой үчүн күтөт.
[Ж.Йу., 01.05.1999].
- 3390 Койду серке баштайт,
Ойунду эрке баштайт.
[А.А., 24.07.2007].
- 3391 Койдун акы – кыймат,
өзү – арзан.
[А.Ч., 28.05.2006].

- ³³⁹²Койдун алды сууга кирсе,
аркасы токтовойт.
[А.А., 28.12.2003].
- ³³⁹³Койдун сүтү – коргошун,
Койго минген оңбосун.
Эчкинин сүтү – галай,
Эчкиге минген бетаалай.
[Ж.Йу., 25.01.2004].
- ³³⁹⁴Койнуну көр да, нан сура,
Кэлпэтини көр да, сыр сура.
[Н.Ш., 23.08.2003].
- ³³⁹⁵Койон – чапкандыкы,
Пул – тапкандыкы,
Бала – баккандыкы,
Кыз – жаккандыкы.
[Ж.Йу., 25.01.2004].
- ³³⁹⁶Койонду камыш өлтүрөт,
Эрди намыс өлтүрөт.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- ³³⁹⁷Койу жок, койу жоктун
бай болушка ойу жок.
[Ж.Йу., 25.01.2004].
- ³³⁹⁸Койуннан кетсе – кончко.
[А.В., 22.04.2003].
- ³³⁹⁹Койуннан төгүлсө – кончко.
[А.А., 13.01.2005].
- ³⁴⁰⁰Койуну айаган эт жевейт,
Атыны айаган жүйөү жүрөт.
[А.А., 11.04.1998].
- ³⁴⁰¹Койчу көңүлдүү болсо,
кочкордон да сүт чыгат.
[М.-С.С., 27.01.1004].
- ³⁴⁰²Койчу күткөнүн алат,
Ууру тутканын алат.
[А.О., 31.12.2003].
- ³⁴⁰³Койчуга берсең кызыңы,
Күттүрөт кой-козуну.
[Ж.Йу., 01.01.1999].

- ³⁴⁰⁴Койчунун кызы баласын козум деп сүйөт.
[А.Э., 25.05.2011].
- ³⁴⁰⁵Койчунун тайагыдан,
Келиннин айагыдан.
[К.О., 02.02.2003].
- ³⁴⁰⁶Кол ичиге ийилет.
[А.-М.К., 28.10.1997].
- ³⁴⁰⁷Кол колду жуват.
[И.Ч., 21.06.1997].
- ³⁴⁰⁸Кол колду жуват,
Кошулуп үздү жуват.
[А.-М.К., 05.11.1997].
- ³⁴⁰⁹Кол сынса – жең ичинде,
Баш айрылса – бөрк ичинде.
[А.Э., 24.07.2001].
- ³⁴¹⁰Кол тутат, көз көрөт.
[М.К., 18.11.2000].
- ³⁴¹¹Кол узатканга кол узатат,
Кол узаткан – зор изэт.
[М.-Э.К., 18.01.1998].
- ³⁴¹²Кол үстүгө кол жэрэткэн худайым,
Бэрəkəсин мол жэрэткэн худайым.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- ³⁴¹³Кол шилтевесе, гылыч кесбейт.
[А.А., 02.05.1998].
- ³⁴¹⁴Колдогу алтыннын хадыры жок.
[Ж.Йу., 26.04.2003].
- ³⁴¹⁵Колдон өттү – иш пүттү.
[А.-М.К., 06.10.1998].
- ³⁴¹⁶Колдон тарткан аз болот,
Путтан тарткан көп болот.
[П.А., 12.05.2001].
- ³⁴¹⁷Колдун тагы кетет,
Тилдин тагы кетбейт.
[М.-А.К., 15.05.1998].
- ³⁴¹⁸Колу ачык эрдин жолу ачык.
[К.О., 02.02.2003].

- 3419 Колу ачык эрдин жолу да ачык болот. [Ж.Йу., 26.04.2003].
- 3420 Колу ачыктын жолу ачык. [А.-М.К., 20.10.1998].
- 3421 Колу бош келген коноктун үзү кара. [М.-Ө.К., 11.05.2001].
- 3422 Колуда бардын оозу чэйнэйт,
Колуда жоктун көзү жэйнэйт. [М.-А.К., 09.11.1999].
- 3423 Колуда жоктун жолу да жок. [Ө.Э., 14.01.2005].
- 3424 Колуда жоктун үзү кара. [Ы.Э., 10.07.1998].
- 3425 Колуң менен жардам кылвасаң да,
оозуң менен жардам кыл. [Ө.Э., 23.01.2004].
- 3426 Колуң менен көтөрөлваган чомокту
белиңе бэйлэвэ. [Ж.Йу., 26.05.2001].
- 3427 Колуң менен кылганды
мойнуң менен көтөрөсүн. [А.Э., 04.08.2001].
- 3428 Колуң пок болвосо,
кардың ток болвойт. [Ж.Йу., 21.02.2004].
- 3429 Колуң толо пулуң болсо,
Галча тумшук кулуң болот. [Ж.Йу., 23.09.2003].
- 3430 Колуңда пурсат болсо – жакшылык кыл. [З.Т., 11.07.1998].
- 3431 Коногум, сен, эт деме,
Мен кет девейин. [Ж.Йу., 26.09.2003].
- 3432 Конок берсең – этиңди жейт,
Бервесең: “Бетиңди...” – дейт. [М.-Ө.К., 11.01.2005].

- 3433 Конок конбой кетбейт.
[А.В., 23.07.2006].
- 3434 Конок конгон жеринде.
[Ж.Йу., 27.05.2001].
- 3435 Конок сүйгөн адамнин
дасторкону бош калвайт.
[А.-М.К., 12.06.1997].
- 3436 Конок – сыйдын көркү,
Бала – үйдүн көркү.
[М.-Ә.К., 27.09.1999].
- 3437 Конокко карап дасторкон жэйэт.
[А.О., 29.12.2004].
- 3438 Коноксуз үй – су:суз тегирмен.
[М.-Ә.К., 31.12.1998].
- 3439 Коноктун өзүгө карап, атыга жем илет.
[А.А., 18.11.2000].
- 3440 Контукчу адам жарывайт.
[Ә.Э., 22.06.2006].
- 3441 Коңуз аталваганнын баласы доңуз атат.
[А.В., 15.04.2001].
- 3442 Коңултак өтүк пут жыртат,
Куру намыс көт жыртат.
[З.Д., 11.11.2001].
- 3443 Коңшу болсоң,
Бир-бириңе жөлөк бол,
Болалвасаң, бөлөк бол.
[А.В., 05.07.2000].
- 3444 Коңшу коңшуга мыйман болвойт.
[Ә.Э., 27.01.2004].
- 3445 Коңшу коңшунун күлүгө мүктөж.
[А.В., 26.01.2004].
- 3446 Коңшуга хош жок.
[Ә.Э., 08.06.2003].
- 3447 Коңшуну көөлөсөң – көчөт,
Отту көөлөсөң – өчөт.
[М.-С.С., 24.07.2001].

- 3448 Коңшунун акы – худаанын акы.
[Н.Ш., 01.06.2006].
- 3449 Коңшуң жаман болсо – көчүп кутул,
Жуваң жаман болсо – чечип кутул,
Бийиң жаман болсо – качып кутул,
Карзыңны алэлвасаң – кечип кутул.
[Ж.Йу., 15.07.1998].
- 3450 Коңшуң ит болсо да, “чып” деме,
Жолдошун эшек болсо да “хыт” деме.
[М.К., 14.07.1998].
- 3451 Коңшуң көр болсо,
бир көзүңдү жуумп жүр.
[А.В., 01.03.2003].
- 3452 Коңшуң көчсө – отуну артат,
Өлсө – катыны артат.
[М.-Ә.К., 17.02.2002].
- 3453 Коңшуңа күлсөң, башыңа келет.
[А.-М.К., 28.10.1997].
- 3454 Коңшуннун көзү көр болсо,
бир көзүңдү кысып чык.
[Ж.Йу., 08.01.2005].
- 3455 Коргошун оор салмактан,
Көн Тайчы өткөн калмактан.
[А.Тан., 12.06.2006].
- 3456 Корккон балдыр муштайт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 3457 Корккон мышыкка
чычканнын и:ни сарай көрүнөт.
[А.-М.К., 02.06.1998].
- 3458 Коркконго кош көрүнөт,
Кошу менен беш көрүнөт.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 3459 Коркконнон жүрөк чыкбайт,
Хош болгоннон маңдай айрылбайт.
[А.Ә., 21.04.2003].
- 3460 Коркок алдын муштайт.
[Ж.Йу., 25.05.2003].

- ³⁴⁶¹Коркок әдәм баатырдын гәвини көп кылат.
[З.Ө., 23.02.2004].
- ³⁴⁶²Коркок бир күндө он мәртә өлүп,
он мәртә тирилет.
[М.-Ә.К., 27.09.1999].
- ³⁴⁶³Коркок ит үйүгө конок келтирет.
[А.Ә., 24.06.2006].
- ³⁴⁶⁴Коркок көлөгөсүнөн да коркот.
[Ж.Йу., 25.07.2002].
- ³⁴⁶⁵Коркокко ишенбе –
Өрмөчүктү бөө кылат,
Кызыл питти төө кылат.
[М.-С.С., 29.01.2004].
- ³⁴⁶⁶Коркокко кол баштатба,
Көргө жол баштатба.
[Ж.Йу., 26.05.2001].
- ³⁴⁶⁷Коркокту көп кууса, баатыр болот.
[Ө.Э., 16.11.2002].
- ³⁴⁶⁸Короого бөөрү киргенде
жаман иттин уйкусу келет.
[А.А., 31.12.2000].
- ³⁴⁶⁹Короодо койу бардын
Мәкәда ою бар.
[А.-М.К., 09.11.1999].
- ³⁴⁷⁰Короодо козу туулса,
Коктуга бир тал шывак пүтөт.
[М.-А.К., 10.06.2006].
- ³⁴⁷¹Короондо малың болсо,
орондо дәниң болот.
[Ж.Йу., 27.04.2003].
- ³⁴⁷²Корооңо сак бол,
Коңшуну ууру тутба.
[А.В., 06.07.2000].
- ³⁴⁷³Короосудан адашкан койду бөөрү жейт.
[З.Т., 11.07.1998].
- ³⁴⁷⁴Короосунан адашкан козу – ууруга жем,
Ууруга болвосо, бөөрүгө жем.
[К.О., 31.12.2003].

- 3475 Короосунда койу жоктун ити сак. [Ж.Йу., 26.08.2002].
- 3476 Ко...огу жоон менен коңшу болво. [А.В., 15.05.2001].
- 3477 Котоз су:га тойвойт,
Ко...ок а...га тойвойт. [А.А., 29.12.2004].
- 3478 Котоздун өгүз баштуусун ал,
Эйдэмнин мөйдө таштуусун ал. [М.-Ө.К., 13.10.2001].
- 3479 Котур колдон жугат. [Ж.Йу., 25.07.2002].
- 3480 Котур короодон жугат. [Ж.Йу., 26.09.2003].
- 3481 Котур тэкэ короону булгайт. [Ж.Йу., 25.07.2002].
- 3482 Котур эчки кой баштайт,
Токол катын той баштайт. [Ж.Йу., 30.12.2003].
- 3483 Котур эчки коктуда,
Папыр эчки паанада. [З.Д., 11.10.2001].
- 3484 Кочкордун куугу түшөт деп, түлкү ачка өлөт. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 3485 Кочкору ак, козусу кара,
Худай урган замана. [М.-Ө.К., 27.12.1997].
- 3486 Кошо:рго пошо:р кылва¹. [Ө.Э., 23.02.2004].
- 3487 Кошот, кошот десе,
кой аксагы кошокко башын кошот. [А.Ө., 31.03.2001].
- 3488 Кошулмак зор, айрылмак оңой. [А.В., 05.07.2000].
- 3489 Кошулмак кыйын, айрылмак асан. [А.-М.К., 20.10.1998].

---

¹ Кошо:рго пошо:р кылва – сөздү апыргып айтпа д. м.

- 3490 Кошулмак оңой, ажырамак зор.
[З.Ф., 23.07.2006].
- 3491 Көз айывыны көргөн сайын ал.
[Э.Э., 24.04.2003].
- 3492 Көз жетбеген жерге сөз жетет.
[Ж.Йу., 26.05.2001].
- 3493 Көз – коркок дэ, кол – баатыр.
[Ж.Йу., 26.08.2002].
- 3494 Көз көрвөй, көңүл сүйвөйт.
[А.-М.К., 12.05.1998].
- 3495 Көз көрвөй, көңүл тынбайт.
[М.Э., 18.05.1997].
- 3496 Көз көрвөсө, көңүл түшбөйт.
[Ж.Йу., 01.01.1999].
- 3497 Көз көрвөсө, үз кызарвайт.
[М.К., 30.12.2000].
- 3498 Көз көргөнгө тойвойт,
Кулак укканга тойвойт.
[А.Э., 06.02.1999].
- 3499 Көз көрөт,
Көңүл сүйөт.
[М.Т., 12.07.1998].
- 3500 Көз көрөт,
Көңүл хаалайт.
[М.-Ө.К., 31.12.1998].
- 3501 Көз нуру менен,
Көңүл сыры менен.
[Ж.Йу., 26.09.2002].
- 3502 Көзгө айткәннин зээри жок.
[Ж.Йу., 27.08.2003].
- 3503 Көзгө жаккан миң киши,
Көңүлгө жаккан бир киши.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 3504 Көздөй тешиктен
көлдөй суук кирет.
[Ж.Йу., 18.09.2003].

- 3505 Көздөн узак болгон
көңүлдөн да узак болот. [К.О., 30.12.2003].
- 3506 Көздөн ыраак болгон
көңүлдөн да ыраак болот. [А.-М.К., 13.11.1997].
- 3507 Көздөн ыраак койсоң –
чукулдан табасын. [А.-М.К., 15.05.1998].
- 3508 Көздөн ыраак – көңүлдөн ыраак.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 3509 Көздөн ыраган көңүлдөн да ырайт.
[Ж.Йу., 26.05.2001].
- 3510 Көздүү мончок жерде жатбайт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 3511 Көздүү мончок жерде калбайт.
[А.Ә., 18.11.2000].
- 3512 Көзөө бир сапар гана сынат.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 3513 Көзсүз жэшәсә болот,
вәтәнсиз жэшәсә болвойт.
[К.О., 22.02.2004].
- 3514 Көзү жәштә,
Көкүрөгү дәрттә. [Ә.Э., 24.07.2001].
- 3515 Көзү жолдо,
Кулагы элде. [А.А., 12.05.2001].
- 3516 Көзү көр болгон көрөт,
Көкүрөгү көр болгон көрвөйт.
[А.Й., 30.12.2003].
- 3517 Көзү көр – тузу шор.
[А.В., 27.05.2001].
- 3518 Көзү көрүнбөгөн булактан су: ичбе.
[М.-Ә.К., 27.09.1999].
- 3519 Көзү тойвогоннун өзү тойвойт.
[А.-М.К., 15.05.1998].

- 3520 Көзүдө нуру жок –
Көкүрөгүдө сыры жок. [М.Т., 12.07.1998].
- 3521 Көзүм көрвөсө, көтүмдү бөөрү жесин. [Ө.Э., 30.12.2003].
- 3522 Көзүң көр болсо, болсун,
Көкүрөгүң көр болвосун. [А.В., 25.04.2003].
- 3523 Көзүң көр болсо да,
Жолуң тар болвосун. [М.-А.К., 20.08.2001].
- 3524 Көзүң көрөт миң киши,
Көңүлүң тават бир киши. [А.Ө., 01.08.2002].
- 3525 Көзүң менен көрүп,
колуң менен туткуча ишенбе. [А.-М.К., 20.10.1998].
- 3526 Көзүң ооруса колуңу тый,
Тишиң ооруса, тилиңи тый. [А.Ө., 31.03.2001].
- 3527 Көзүңө карап бас,
Көтүңө карап же. [Ж.Йу., 21.02.2004].
- 3528 Көйнөгү көөлүүнүн тамагы майлуу. [А.-М.К., 15.05.1998].
- 3529 Көйнөгүң көөлүү болсо,
тамагың майлуу болот. [К.О., 09.02.2003].
- 3530 Көйнөк кири жууса кетер,
Көңүл кири айтсә кетер. [Ш.Э., 25.01.2004].
- 3531 Көйнөк кири жууса кетет,
Көңүл кири айтсә кетет. [Ө.Э., 21.08.2003].
- 3532 Көлдө көпүрө болвойт,
Көпүрө болсо да өтүп болвойт. [М.К., 31.12.2003].

- 3533 Көлдөп келген дүниө селдеп кетет.
[Ж.Йу., 22.08.2003].
- 3534 Көлдүн кушу көлгө кетет,
Чөлдүн кушу чөлгө кетет.
[Ж.Йу., 13.09.2002].
- 3535 Көлөгөгө карап тон пычба.
[А.Ә., 23.07.2006].
- 3536 Көлөгөсүдөн корккон көп жэшөвөйт.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 3537 Көмүрчүнүн досу – темирчи,
Эмчинин досу – домчу.
[Ж.Йу., 26.06.2004].
- 3538 Көңүл барда пул жок,
Пул барда көңүл жок.
[М.-Ө.К., 11.05.2001].
- 3539 Көңүл кирин айтса кетет,
Көйнөк кирин жууса кетет.
[Ж.Йу., 26.09.2002].
- 3540 Көңүл козголсо көз жэшөрөт.
[М.-Ө.К., 31.12.1998].
- 3541 Көңүл көздөн билинет,
Акыл сөздөн билинет.
[Ы.Э., 10.07.1998].
- 3542 Көңүл ооруткан дос болбойт,
Ич ооруткан аш болбойт.
[З.К., 23.07.2006].
- 3543 Көңүл отко да түшөт,
покко да түшөт.
[Ж.Йу., 21.02.2004].
- 3544 Көңүл хаарывайт,
Аргымак аарывайт.
[А.А., 04.02.2001].
- 3545 Көңүл хаарывайт,
Көз тойбойт.
[М.Т., 01.07.2007].
- 3546 Көңүлдө бар, колдо жок.
[Ө.Т., 02.07.1999].

- 3547 Көңүлдөгү сырды көз билдирет. [Ж.Йу., 26.09.2003].
- 3548 Көңүлдүн агы – жәннэттин багы. [Ж.Йу., 01.08.2002].
- 3549 Көңүлдүн айнеги – көз,
Көздөн кийин – сөз. [Ә.Э., 27.06.2002].
- 3550 Көңүлдүн кирини көздүн жәши жуват. [А.В., 24.10.1999].
- 3551 Көңүлдүн козголгонуну көз билгизет. [З.Т., 11.07.1998].
- 3552 Көңүлсүз катыннын көт бергени дә курусун. [М.-Ә.К., 07.07.1997].
- 3553 Көңүлсүз кылган намаз кавыл болвойт. [А.-М.К., 01.07.1998].
- 3554 Көңүлсүздүн көт бергени курусун. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 3555 Көңүлсүздүн көт бергени жаман. [Н.Ш., 25.06.2004].
- 3556 Көңүлүң кимди сүйсө, сулууң ошол. [А.-М.К., 14.04.1998].
- 3557 Көңүлчөөк катындын көтү кургавайт. [А.В., 06.07.1997].
- 3558 Көңүлчөөк кулдун көтү ачык. [К.О., 28.01.2004].
- 3559 Көңүлчөөктүн көтү ачык. [А.В., 19.10.2001].
- 3560 Көөнө чапанга суусар жака,
Чолок атка алтын така. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 3561 Көп ахмактын агасы болгуча,
Бир жакшынын иниси бол. [А.В., 23.07.2006].
- 3562 Көп баскан ат арык болот,
Көңүлчөөк эр гарып болот. [Ж.Йу., 30.12.1997].

- 3563 Көп баскан аяк пок басат. [Ж.Йу., 18.04.2004].
- 3564 Көп баскан пут пок басат. [З.Д., 11.11.2001].
- 3565 Көп баскан түлкү терисинен ажырайт. [Ж.Йу., 26.06.2004].
- 3566 Көп берэлвасаң аз бер,
Зарыктырвай тез бер. [К.О., 02.03.2003].
- 3567 Көп билген көп,
Көптөн көп билген жок. [А.О., 20.12.2004].
- 3568 Көп билген көп тартат,
Көп тартканга кәсэл артат. [М.Т., 12.07.1998].
- 3569 Көп билген куш торго түз барып түшөт. [М.К., 30.12.2000].
- 3570 Көп билип, аз сүйлөш
акылдуу жигитке жәрәшәт. [М.-Ә.К., 27.09.1999].
- 3571 Көп бириксе гөлвөтөт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 3572 Көп болсо – сәксән, токсән,
Бир күнү бу дүңйәдә йоксән. [А.А., 31.03.2001].
- 3573 Көп гәп – эшекке жүк. [Ө.Э., 27.07.2003].
- 3574 Көп гәптин жалганы бар,
Көп ийләгәннин арманы бар. [Ж.Йу., 31.12.2003].
- 3575 Көп дос – жок дос,
Бир дос – пир дос. [М.-Ә.К., 27.12.1997].
- 3576 Көп жәшәгән не билет,
Көптү көргөн шо билет. [А.В., 04.03.2003].

- 3577 Көп жэшэгэнди эр ким хаалайт,
Хаарыганды ким хаалайт?
[Ж.Йу., 11.04.1998].
- 3578 Көп жэшэгәннән сурава,
Көптү көргөннөн сура.
[А.Ә., 01.08.2002].
- 3579 Көп жэшэгәннин курлашы болвойт,
Көңүлү каранын сырлашы болвойт.
[Ж.Йу., 27.05.2001].
- 3580 Көп жеген бөөрүнүн көтү көвөк.
[Ө.Э., 27.12.2003].
- 3581 Көп жеген кусуп тынат,
Көп иришкен бузуп тынат.
[А.Ар., 29.01.2004].
- 3582 Көп жегендин көтү көвөк.
[Ө.Э., 10.07.2004].
- 3583 Көп жегениң бэлээдүр,
Көтүң зикир саладүр.
[А.А., 24.07.2006].
- 3584 Көп жесе – көткө,
Аз жесе – бетке.
[М.-Ә.К., 01.06.2006].
- 3585 Көп жесең, көттөн чыгат,
Аз жесең, беттен чыгат.
[Ө.Э., 22.01.2004].
- 3586 Көп жойлогон түлкү тузакка түшөт.
[А.Ә., 02.04.2002].
- 3587 Көп көрвөй калвайт,
Бирдин билгенин билвей калвайт.
[Н.Ш., 24.06.2004].
- 3588 Көп күлгөн бала ийлөйт.
[Ө.Э., 26.05.2006].
- 3589 Көп күлгөн неменин акылы болвойт.
[А.Тан., 09.06.2006].
- 3590 Көп малдын эсаы көп,
Аз малдын азаы көп.
[Ж.Йу., 21.02.2004].

- 3591 Көп менен болгон – өсөт,
Көптөн бөлүнгөн – көчөт. [К.О., 24.04.2003].
- 3592 Көп менен көргөн күндүн арманы болбойт. [К.О., 02.02.2003].
- 3593 Көп ооруган эмчи болот. [А.Ә., 04.08.2001].
- 3594 Көп селкинин ичинде
төкөр келин билинбейт. [А.-М.К., 10.11.1998].
- 3595 Көп серендеген койон
койчуга жем боот. [А.О., 15.09.2002].
- 3596 Көп сөз баш оорутат. [А.О., 23.01.2004].
- 3597 Көп сөз – пок сөз,
Мээниси жок сөз. [А.В., 19.10.2001].
- 3598 Көп сөз – пок сөз,
Пайдәси жок сөз. [Н.Ш., 22.06.2006].
- 3599 Көп сугур и:н казбайт,
И:н казса да кең казбайт. [Ө.Э., 15.01.2003].
- 3600 Көп сүйлөгөн – тантык. [Ж.Йу., 26.09.2002].
- 3601 Көп ук, аз сүйлө,
Аз сүйлөсөң, саз сүйлө. [П.А., 12.05.2001].
- 3602 Көп уккан – улама,
Көптү көргөн – көсөм,
Көп окуган – аалым. [А.-М.К., 15.05.1998].
- 3603 Көп хаарыган не билет,
Көптү көргөн шо билет. [А.Ә., 05.03.2003].
- 3604 Көпкө жетем деп, аздан кур калва. [К.О., 02.03.2003].

- 3605 Көпкө келген – бәжэйи той.
[Н.Ш., 23.08.2003].
- 3606 Көпкө сал дә, өзүң бил.
[Э.Ч., 09.01.2005].
- 3607 Көпкө топо чэчбэ.
[Ж.Йу., 26.06.2004].
- 3608 Көпкө топо чэчэви – көптүн иши көп.
[Э.Э., 11.07.2004].
- 3609 Көпкөн – жэрилэт,
Толгон – төгүлөт.
[А.Ә., 02.04.2002].
- 3610 Көпкөн жигит – көңүлдүн кири.
[Ж.Йу., 11.07.1997].
- 3611 Көптөн качкан койон кутулвайт.
[А.-М.К., 18.11.1997].
- 3612 Көптү билген бэндэ көп,
Көптөн көп билген бэндэ жок.
[Н.Ш., 01.06.2006].
- 3613 Көптү билген киши тез хаарыйт.
[М.-Ә.К., 18.01.1998].
- 3614 Көптү билген көп,
Көптөн көптү билген ээлэмдэ жок.
[Э.Ч., 09.01.2005].
- 3615 Көптү билген таза көп,
Көптөн көп билген хич жок.
[М.-А.К., 18.11.1997].
- 3616 Көптү жаман деген көмүлвөй калат.
[Н.Ш., 22.06.2006].
- 3617 Көптү жамандаган көмүлвөй калат.
[А.-М.К., 10.11.1998].
- 3618 Көптү көргөн шо билет,
Көп сүйлөгөн не билет.
[А.-М.К., 01.12.1998].
- 3619 Көптү күсөгөн аздан куру калат.
[М.-Ә.К., 11.01.2005].
- 3620 Көптү сөккөн көгөрвөйт.
[Э.Э., 02.04.2000].

- 3621 Көптүн бири – көлдүн чети. [А.Э., 23.07.2006].
- 3622 Көпчүлүк менен көргөн – бәжәйи той. [Ө.Э., 27.08.2002].
- 3623 Көр инектин торпогуу көздүү болот,
Токол инектин торпогу мүүздүү болот. [Ж.Йу., 22.07.2004].
- 3624 Көр кәмпирдән учук сурава,
Түл кәмпирдән чочок сурава. [М.-Э.К., 07.07.1997].
- 3625 Көр көргөнүнү койвойт,
Саңыроо укканыны койвойт. [Ө.Э., 18.02.2002].
- 3626 Көр көрдү караңгыда тават. [Н.Ш., 22.07.2001].
- 3627 Көр мышыкка өлүк чычкан туш келет. [А.-М.К., 14.11.1997].
- 3628 Көр – орой,
Кәр – әкис. [З.Д., 11.10.2001].
- 3629 Көр – орой,
Кәр – кыйык. [М.-Э.К., 12.09.2002].
- 3630 Көр өзүгө жар тилейт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 3631 Көр сыймалап тааныйт,
Кәр тыңшоорлоп тааныйт. [А.В., 13.03.1999].
- 3632 Көр – худаанын ләәнәти,
Кәр – худаанын рәхмәти. [Ө.Э., 26.01.2003].
- 3633 Көр чымчыктын уйасыны Алла салат. [Ж.Йу., 03.07.1998].
- 3634 Көрвөгөн жердин ой-чукуру көп. [А.Э., 31.03.2001].
- 3635 Көрвөгөн кулга көсөө дә әжәйип. [Ж.Йу., 26.09.2003].

- ³⁶³⁶Көрвөгөн төөнү да көрвөйт.
[Ж.Йу., 04.07.1999].
- ³⁶³⁷Көрвөй туруп алва,
Көзүң кашайып калва.
[А.О., 31.12.2003].
- ³⁶³⁸Көрвөй туруп түңүлвө.
[Ж.Йу., 27.05.2001].
- ³⁶³⁹Көргө жол көрсөтбө,
Көргө гөп угузба.
[К.О., 21.08.2003].
- ³⁶⁴⁰Көргө көргөзбө,
Көргө угузба.
[Н.Ш., 22.06.2006].
- ³⁶⁴¹Көргө көргөзүп качба,
Көргө угузуп качба.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- ³⁶⁴²Көргө күн менен түндүн айрымы жок.
[А.-М.К., 28.10.1997].
- ³⁶⁴³Көргө түн дө бир, күн дө бир.
[А.-М.К., 01.06.1999].
- ³⁶⁴⁴Көргөн көздө жазык жок.
[Ө.Т., 03.05.1999].
- ³⁶⁴⁵Көргөн көздө,
уккан кулакта жазык жок.
[К.О., 12.07.2004].
- ³⁶⁴⁶Көргөн көздүн хаккы бар.
[М.-Ө.К., 27.09.1999].
- ³⁶⁴⁷Көргөн күнүң унутба,
Хам чарыгыңны курутба.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ³⁶⁴⁸Көргөн суктанат,
Көрвөгөн мактанат.
[А.Ә., 04.08.2004].
- ³⁶⁴⁹Көргөн – чын,
Уккан – гүмән.
[К.Й., 30.12.2003].

- 3650 Көргөн – чын,
Уккан – жалган. [А.-М.К., 14.11.1997].
- 3651 Көргөнгө – көз,
Укканга – кулак. [А.А., 31.03.2001].
- 3652 Көргөндү көт берген жеңет. [Ж.Йу., 26.09.2002].
- 3653 Көргөндү көттөгөн жеңет. [А.В., 27.12.1997].
- 3654 Көргөндү уккан жеңиптир. [З.Д., 11.11.2001].
- 3655 Көргөннөн көрелегиң көп,
Билгеннен билелегиң көп. [Ө.Э., 27.12.2004].
- 3656 Көргөнү жаман менен курлаш болво,
Досу көп менен сырлаш болво. [Ж.Йу., 26.06.2004].
- 3657 Көргөнүңө ишен,
укканыңа ишенбе. [А.Й., 30.12.2003].
- 3658 Көргөнүңү айтбай койуп,
укканыңы айтба. [А.-М.К., 05.10.1999].
- 3659 Көрдүм десең – тутулдуң,
Көрвөдүм десең – кутулдуң. [А.-М.К., 02.08.2001].
- 3660 Көрдүн аткан ташы
кэлдин башыга тийет. [А.А., 27.08.2002].
- 3661 Көрдүн досу – көр,
Кәрдин досу – кэр. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 3662 Көрдүн жөлөнгүчү – бир тайак. [А.-М.К., 28.10.1997].
- 3663 Көрдүн көзү көңүлүндө. [Ж.Йу., 26.09.2003].

- ³⁶⁶⁴Көрдүн ойудан көз кетбейт,
Кэлдин ойудан чөч кетбейт.
[М.-Ә.К., 31.12.1998].
- ³⁶⁶⁵Көрдүн тилегени – эки көз.
[А.-М.К., 14.11.1997].
- ³⁶⁶⁶Көрдүн хаалаганы – эки көз,
Кэлдин хаалаганы – тәрмөл чөч.
[А.А., 11.04.1998].
- ³⁶⁶⁷Көрдүн эңсегени – эки көз,
Бири кәж, бири түз.
[М.-Ә.К., 11.05.2001].
- ³⁶⁶⁸Көркү бар, наркы жок,
Тышы хош, ичи бош.
[Ә.Э., 07.07.2000].
- ³⁶⁶⁹Көрөсөңдү көрмөйүнчө
гөргө кирем деп ойлово.
[Ж.Йу., 27.08.2003].
- ³⁶⁷⁰Көрүмсүз кызга көк инек үстөк.
[Ә.Э., 25.08.2002].
- ³⁶⁷¹Көрүнгөн тоо ыраак эмес.
[А.-М.К., 21.04.1998].
- ³⁶⁷²Көрүнгөн тоонун ыраагы жок.
[А.Ә., 23.07.2006].
- ³⁶⁷³Көрүнөөдөгүсү кырда,
Көмсөөдөгүсү көйдө¹.
[А.Ә., 11.07.1998].
- ³⁶⁷⁴Көрүп алсаң – көрктүүнү ал,
Көрвөй алсаң – тектүүнү ал.
[З.К., 12.05.2001].
- ³⁶⁷⁵Көрүп туруп алсаң – көрктүүдөн ал,
Көрвөй туруп алсаң – тектүүдөн ал.
[А.В., 31.12.2003].
- ³⁶⁷⁶Көсөвү узуннун колу күйвөйт.
[Н.Ш., 23.08.2003].
- ³⁶⁷⁷Көсөө хаарыганыны,
ахмак аарыганыны билвейт.
[Ж.Йу., 27.04.2003].

¹ Террористтер жөнүндөгү ушул жаңы макалды өзү чыгарды. *Көй* – айыл.

- 3678 Көсөө хаарыганыны билвейт,
Ахмак аарыганыны билвейт. [Ө.Э., 27.12.2003].
- 3679 Көсөөнүн акылы түштөн кийин кирет. [Р.Т., 28.05.2001].
- 3680 Көсөөнүн хаарыганы билинбейт,
Койчунун аарыганы билинбейт. [Ж.Йу., 26.09.2003].
- 3681 Көсөөң узун болсо, колуң күйвөйт. [Р.Т., 28.05.2001].
- 3682 Көтөн жеген сен да окшош,
Көрө койгон мен да окшош. [А.В., 27.12.1997].
- 3683 Көтөн пышса, көз кызарат. [А.Э., 31.07.2003].
- 3684 Көтөндөшкөндүн көөнү калвайт. [А.В., 18.02.2002].
- 3685 Көтөрөм көтөрүлвөйт,
Көтөрүлсө, көч алдыга жол бервейт. [Н.Д., 01.08.2003].
- 3686 Көтөрөм көтөрүлвөйт,
Көтөрүлсө, көч астыны бервейт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 3687 Көтөрөм көтөрүлсө,
Көч алдыны бервейт. [А.В., 28.01.2004].
- 3688 Көттөшкөннүн көөнү калваптыр. [Н.Ш., 24.07.2004].
- 3689 Көтүгө бармак урса, тырмак өл болвойт. [А.О., 31.12.2003].
- 3690 Көч бара-бара түзөлөт. [Ж.Йу., 22.08.2003].
- 3691 Көчкөн журтту жаман деве –
Кайтып шондо барасың.
Көпчүлүкү жаман деве –
Каргышыга каласың. [Ж.Йу., 27.05.2001].

- ³⁶⁹²Көчкөн журттун хадыры
конгон журтта билинет. [А.В., 24.10.1999].
- ³⁶⁹³Көчкөн журтундун хадырыны
конгон журтта билерсиң. [З.Ф., 23.07.2006].
- ³⁶⁹⁴Көчмөк – элден,
Конмок – жерден. [Ж.Йу., 26.09.2003].
- ³⁶⁹⁵Көчөм деп, отунунду түгөтбө,
Жетем деп азыгыңды түгөтбө. [Ж.Йу., 30.04.2003].
- ³⁶⁹⁶Көчөттү ким тиксе, сайасыда о отурат. [А.-М.К., 02.08.2001].
- ³⁶⁹⁷Көчсөң – көсөөңө зэлэл. [А.А., 22.01.2004].
- ³⁶⁹⁸Куват барда пул жок,
Пул барда куват жок. [А.О., 28.06.2002].
- ³⁶⁹⁹Куда болгонгочо кулу-бийлигинди сынаш,
Куда болоннон кийин кул да болсо сыйлаш. [А.В., 05.07.2000].
- ³⁷⁰⁰Куда болгучаң кулу-бийинди сураш,
Куда болгоннон кийин кул да болсо ийләш. [А.В., 23.07.2006].
- ³⁷⁰¹Куда болгучаң кулу-бийинди сураш,
Куда болгоннон кийин кул да болсо сыйлаш. [А.В., 15.05.2001].
- ³⁷⁰²Куда – сыйы менен,
Куурума – майы менен. [Ж.Йу., 22.07.2004].
- ³⁷⁰³Куданы худай кошот,
досту – пайгамбар. [М.-Ә.К., 24.02.2004].
- ³⁷⁰⁴Куданы худай кошот,
Досту пәриштә кошот. [З.К., 12.05.2001].

- 3705 Куданыкыны худай берет. [А.Ә., 31.03.2001].
- 3706 Куданы курлашындай көр,
Кудагыйыңы сырлашындай көр. [Ж.Йу., 23.05.2004].
- 3707 Куданы курдашындай күт,
Кудагыйыңы сырдашындай күт. [З.К., 12.05.2001].
- 3708 Кудасы менен худай урган урушат. [Ж.Йу., 13.09.2002].
- 3709 Кудук көрсөң түкүрвө,
су:сун ичип кала:рсын. [К.Б., 26.06.2002].
- 3710 Кудуктун сувуну ич,
казган әдәмни унутба. [А.-М.К., 14.11.1997].
- 3711 Кузгун аш тандавайт. [Ж.Йу., 27.06.2004].
- 3712 Куйрукка карава, буйрукка кара. [Ж.Йу., 18.02.2002].
- 3713 Куйруктуу жылдыз кырк жылда бир көрүнөт. [З.Т., 11.07.1998].
- 3714 Кул бий болсо да кулдугун койбойт,
Бий кул болсо да бийлигин койбойт. [Ж.Йу., 01.05.2003].
- 3715 Кул көтү кууш. [Ө.Д., 28.08.2002].
- 3716 Кул кулга сәвәп,
Худаа бәәригә сәвәп. [М.Э., 18.05.1997].
- 3717 Кул кулдугуна барат,
Бий бийлигини алат. [А.Т., 29.12.2003].
- 3718 Кул кусуреуз болбойт. [А.О., 23.01.2004].
- 3719 Кул кутурса кооп сийет. [Н.Ш., 22.06.2006].

- 3720 Кул кутурса, кудукка сийет. [Ж.Йу., 30.12.1997].
- 3721 Кул кутурса, кудукка чычат. [А.В., 23.01.2003].
- 3722 Кул кутурса, сийип отуруп ырдайт. [А.А., 24.07.2004].
- 3723 Кул менен жеген куймак
кустурат да чычырат. [М.-А.К., 05.05.2000].
- 3724 Кул менен жеген куймак
кустурвай койбойт. [К.О., 02.03.2003].
- 3725 Кул пуштусудан коркот. [А.-М.К., 18.11.1997].
- 3726 Кулагы укбаганнын үзү кызарвайт. [М.-Ө.К., 02.04.2002].
- 3727 Кулак сал балам сөзүмө,
Кулак салвасаң сөзүмө,
Өз увалың өзүңө,
Эки кара көзүңө. [М.-Ө.К., 17.02.2002].
- 3728 Кулак уккан – көп,
Көз көргөн – төп. [М.-Ө.К., 13.10.2001].
- 3729 Кулак укса, курсак кайнайт. [А.В., 30.05.2006].
- 3730 Кулактан кирген суук сөз,
Көңүлгө барып муз болот. [Ж.Йу., 26.09.2003].
- 3731 Кулан – кырда,
Кундуз – су:да. [Ж.Йу., 27.02.2004].
- 3732 Кулда тил жок,
Сартта пир жок. [Ө.Т., 02.07.1999].
- 3733 Кулдай иште, бектей же. [А.-М.К., 01.12.1998].

- 3734 Кулдай иште, бийдей же.
[А.В., 23.07.2006].
- 3735 Кулдай иштеп, байдай же.
[А.А., 22.06.2001].
- 3736 Кулду кул десең – өлгүсү келет,
Бийди кул десең – күлгүсү келет.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 3737 Кулду худай урваса,
Чычып отуруп ырдайвы?
[М.-Ө.К., 11.01.2005].
- 3738 Кулун бэйлэгән ат минет,
Козу бэйлэгән тон кийет.
[А.Ар., 26.01.2004].
- 3739 Кулунунда кандай болсо,
Асыйында да шондой болот.
[Э.Ч., 09.01.2005].
- 3740 Кум биригип таш болбойт,
Кул биригип баш болбойт.
[М.-Ө.К., 12.07.2004].
- 3741 Кум биригип таш болбойт,
Хаарыган әдәм жәш болбойт.
[А.В., 10.04.1998].
- 3742 Кум зоройуп таш болбойт,
Кул зоройуп баш болбойт.
[Ж.Йу., 27.04.2003].
- 3743 Куптаннан качкан тәрәвәгә туш келет.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 3744 Куралай куралгыча
Шаабулут шаптап кетет.
[С.Б., 20.10.2005].
- 3745 Курап әйтсә – кулдуку эп,
Билвей әйтсә дә – бийдики эп.
[А.Ә., 24.06.2006].
- 3746 Кураштырып әйтсә – кулдуку жөн,
Бириктирип әйтсә – бийдики жөн.
[Ж.Йу., 06.05.2000].
- 3747 Кургак гәп курсак тойгозбойт.
[А.Й., 30.12.2003].

- 3748 Кургак жерден су: чыкбайт,
Куру жерден гәп чыкбайт. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 3749 Кургак жерден су: чыкбайт,
Куубаш өлсө чуу чыкбайт. [Ө.Э., 18.02.2002].
- 3750 Кургак сөз кулакка жакбайт. [А.Ж., 03.07.2001].
- 3751 Кургак таштан май чыгарган. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 3752 Курлаштуу кул азывайт,
Азыса дә тозувайт. [Ж.Йу., 25.01.2004].
- 3753 Курт жыгачты, дәрт әдәмди ичиден жейт. [Ж.Йу., 11.04.1998].
- 3754 Курт жыгачты ичиден жейт. [А.-М.К., 28.10.1997].
- 3755 Куру гайрат – жән душманы,
Курч пычак – кын душманы. [Ж.Йу., 27.02.2004].
- 3756 Куру дасторконго бисмиллә жок. [К.О., 17.06.2004].
- 3757 Куру жаргак – хумаркәш,
Нәсийе жаргак – нәсвейкәш. [А.Ә., 24.04.2003].
- 3758 Куру намыс көт жыртат. [Ж.Йу., 25.01.2004].
- 3759 Куру намыс көт жыртат,
Кургак чарык пут жыртат. [А.Ә., 26.07.2002].
- 3760 Куттуу үйдөн куру чыкбагын. [Т.Г., 27.12.2004].
- 3761 Кутурган иттин омуру – кырк күн. [М.-Ә.К., 12.03.1999].
- 3762 Куу жыгачка куш конбойт. [Ж.Йу., 25.02.2004].

- ³⁷⁶³Куубаш болор жигитке,
Туувас катын жолугат. [Т.Г., 24.07.2001].
- ³⁷⁶⁴Куувастан алдын качышыңды бил. [Ж.Йу., 23.09.2003].
- ³⁷⁶⁵Кууганды билген качканды да билет. [А.А., 31.12.2003].
- ³⁷⁶⁶Куунун сүтү жок,
Куланнын өтү жок. [А.Ә., 06.04.2003].
- ³⁷⁶⁷Куурай калаганнын колу тынбайт,
Эшек мингеннин – пугу. [Ө.Э., 24.01.2004].
- ³⁷⁶⁸Куурай калаганнын колу тынбайт,
Эшек мингендин пугу тынбайт. [А.А., 27.12.2004].
- ³⁷⁶⁹Куш жемиге какавайт. [А.А., 13.05.2001].
- ³⁷⁷⁰Куш жемиге келет. [А.-М.К., 15.05.1998].
- ³⁷⁷¹Куш канаты менен учат,
канаты менен конот. [А.Д., 23.07.2001].
- ³⁷⁷²Куш канаты менен учат,
куйругу менен конот. [А.Тан., 12.06.2006].
- ³⁷⁷³Куш көрвөгөнгө кулкултай – шумкар,
Ат көрвөгөнгө качыр да – тулпар. [М.-Ө.К., 22.07.2006].
- ³⁷⁷⁴Куш менен койонго санчы¹ болвойт. [А.Ә., 25.05.2011].
- ³⁷⁷⁵Куш төрөсү – Будаыйк,
Ит төрөсү – Кумайык. [Т.Г., 23.07.2006].

---

¹ Санчы – памир кыргыздарынын мергенчилик салтында ууга чыккан мергенчини жандап барган адамдар. Салт боюнча бир, эки же үч киши санчы болуп бара алган. Үчтөн ашык кишинин бир мергенчини санчы катары эрчип барышы мүмкүн болгон эмес. [А.Ә., 25.05.2011].

- ³⁷⁷⁶Кушту жем менен тутасың,
Кишини гәп менен тутасың.
[А.-М.К., 23.06.1998].
- ³⁷⁷⁷Кушу жокко турумтай,
Шумкар болуп көрүнөт.
Аты жокко котур тай,
Тулпар болуп көрүнөт.
[Ж.Йу., 27.06.2004].
- ³⁷⁷⁸Куштун алганынан дэ салганы кызык.
[А.Э., 09.01.2005].
- ³⁷⁷⁹Куштун пири – Буудайык,
Ит төрөсү – Куумайык¹.
[М.-Ә.К., 18.06.2004].
- ³⁷⁸⁰Кушуң көлгө түшкөннөн сактан,
Ишиң көөрүгө түшкөннөн сактан.
[К.Й., 30.12.2003].
- ³⁷⁸¹Күзгү каймакты күйөөңө берве.
[К.О., 21.08.2003].
- ³⁷⁸²Күзгү сүттү күйөөңө берве.
[Т.Г., 24.07.2001].
- ³⁷⁸³Күздө күн күркүрөсө да,
Жаздагыдай жамгыры жок.
Хары эдәм гайрат кылса да,
Жэш вахтындай магдыры жок.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- ³⁷⁸⁴Күйгөндөн күлбэтгээ чыгат.
[У.Г., 12.07.2004].
- ³⁷⁸⁵Күйгүзсө да күн жакшы,
Кэйисэ дэ бай жакшы.
[А.-М.К., 01.12.1998].
- ³⁷⁸⁶Күйөө – бала болвойт,
Ак – кара болвойт.
[А.Э., 24.06.2006].

¹ *Куумайык* – көбүнчө, *Кумайык* түрүндө айтылган мифоним. Маалыматчы Куумайык деп айтылышы туура экендигин, мурдатан ушундай айтылып келгендигин эскертти.

- 3787 Күйөө – жүз жылдык,
Куда – миң жылдык. [А.Ә., 02.04.2002].
- 3788 Күйөө келди – хан келди. [А.-М.К., 18.11.1997].
- 3789 Күйөө келсе, кыз тэйэр. [Ж.Йу., 25.02.2004].
- 3790 Күйөөнүн атыга күл ташы. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 3791 Күйөөң жаман болсо – кызыңан көр,
Келиниң жаман болсо – уулуңан көр. [А.-М.К., 08.12.1998].
- 3792 Күйүк – күйгүчө,
Үшүк – өлгүчө. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 3793 Күкүк өз атын өзү кычырат. [Ж.Йу., 27.02.2004].
- 3794 Күкүксүз да күн өтөт,
Сейнексиз да таң атат. [А.Ә., 06.04.2003].
- 3795 Күл кармасаң – күмүш кыл,
Топо кармасаң – алтын кыл. [Ж.Йу., 07.10.2000].
- 3796 Күл там болвойт,
Күйөө эл болвойт. [А.В., 13.05.2001].
- 3797 Күлэлвасаң ырсайва,
Билэлвасаң гәп кылва. [А.-М.К., 14.11.1997].
- 3798 Күлвө досуңа – келет башыңа. [Ж.Йу., 27.08.2003].
- 3799 Күлгөн күлө жетет,
Аркаңнан кува жетет. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 3800 Күлгөннүн билгени бар,
Ийлэгәннин өлгөнү бар. [К.О., 02.03.2003].

- 3801 Күлгөннүн көргөнү бардыр,
Ийлэгэннин өлгөнү бардыр.
[Ө.Э., 16.09.2002].
- 3802 Күлдү жыйган менен калаа болбойт,
Күйөөнү баккан менен бала болбойт.
[М.-Ә.К., 27.12.1997].
- 3803 Күлдүргөннүн бээри дос эмес,
Күйдүргөннүн бээри кас эмес.
[Т.Г., 27.12.2004].
- 3804 Күлкү бар жерде ий дэ бар.
[А.О., 23.01.2004].
- 3805 Күлкү менен ийдин
энеси бир, атасы башка.
[Ж.Йу., 01.01.1999].
- 3806 Күлсөң, күлө жетет,
Аркаңан кува жетет.
[А.В., 28.01.2004].
- 3807 Күлүк болсоң – аяактууга жол берве,
Чечен болсоң – жаактууга жэй берве.
[Ж.Йу., 25.02.2004].
- 3808 Күлүк озбойт, бак озот.
[К.О., 22.08.2003].
- 3809 Күлүктү бир бакканда көр,
бир чапканда көр.
[Ж.Йу., 27.02.2004].
- 3810 Күлүп кирип, күңгүрөнүп чыкканнан корк.
[К.О., 24.02.2004].
- 3811 Күлүп туруп сүйлөгөн адэмнэн түңүл,
Тийип туруп жааган күннөн түңүл.
[А.Э., 04.08.2001].
- 3812 Күлүп туруп сүйлөгөн эрден корк,
Тийип туруп жааган күннөн корк.
[Н.Ш., 24.04.2006].
- 3813 Күлүшкөннүн бээрин досум деве,
Урушкандын бээрин касым деве.
[К.О., 02.03.2003].

- 3814 Күмүш үйлүү күйөө
камыш үйлүү кайнатадан үмүт кылат. [Т.Г., 24.07.2001].
- 3815 Күн королосо – күрөк алып талаага чык,
Ай королосо – айгыр ат минип, ууга чык. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 3816 Күн көрүнсө – муз эрийт,
Күйөвү көрүнсө – кыз эрийт. [М.-Э.К., 02.04.2002].
- 3817 Күн патса – пат,
Күн чыкса – чык. [З.Т., 14.07.1998].
- 3818 Күн тийвеске күн тийсе,
Күндүз чырак жарытат. [А.В., 23.02.2004].
- 3819 Күн узуну – иш,
Түн узуну – түш. [Ж.Йу., 13.09.2002].
- 3820 Күндөй жарык бол,
Су:дай тунук бол. [М.Т., 08.07.1998].
- 3821 Күндөштүү үйдө күндө азап. [А.-М.К., 21.04.1998].
- 3822 Күндүз чырак жаккан
кеч караңгыда калат. [К.О., 16.09.2004].
- 3823 Күндүзү кылган ишин не болсо,
Түндөсү көргөн түшүн да шо. [Ө.Э., 22.01.2004].
- 3824 Күндүк жолго чыксаң,
Айлык азыгың болсун. [Т.Г., 28.07.2001].
- 3825 Күндүн жаманы кетет,
Эдэмнин жаманы кетбейт. [З.Д., 11.10.2001].
- 3826 Күннүн чыкканы – салаамат,
Күннүн патканы – бэлээмэт. [М.-Э.К., 24.06.2001].

- 3827 Күннүн ыссыгыны билвеген
көлөкөнүн хадырыны билвейт.
[А.А., 22.06.2001].
- 3828 Күнү кучакташат,
Авсын пычакташат.
[Аг.Э., 04.04.2011].
- 3829 Күнү күйүшөт,
Авсын аңдышат.
[А.Э., 02.04.2002].
- 3830 Күнү күндөн Күндү айайт.
[З.Т., 14.07.1998].
- 3831 Күнү күнүлөп, күнүсүнүн күнү пүтсө дейт.
[А.-М.К., 14.05.1997].
- 3832 Күнүгө келген – күл ичет,
Айда келеген – аш ичет.
[Н.Ш., 24.07.2004].
- 3833 Күнүм бар – күнүм жок,
Тилим бар – тилим жок.
[М.Т., 08.07.1998].
- 3834 Күнүн кылып күлдүргүчөн,
Айын кылып эйттир.
[А.-М.К., 04.08.2001].
- 3835 Күнүнүн күлү дэ жоо.
[Э.Г., 26.09.2002].
- 3836 Күнүң өткөн жерде күл ташы.
[А.О., 20.08.2001].
- 3837 Күнчүлүк жолго чыксаң,
айчылык азык ал.
[К.О., 21.08.2003].
- 3838 Күң бэйвиче болсо,
сокунун атыны тапбайт.
[А.Э., 04.08.2004].
- 3839 Күңгө күлүп койсоң,
күндө келип чэй ичет.
[М.-Э.К., 11.07.2004].
- 3840 Күңгө күн эйтсэ –
күндүз чырак жарытат.
[Аг.Э., 04.04.2011].

- 3841 Күндүн баласы эрке болсо,
күндүз чырак жарытат. [Ж.Йу., 19.04.2003].
- 3842 Күңнүн неси бар,
Күмүш таргагы бар. [А.В., 18.02.2002].
- 3843 Күңнүн нимнеси бар,
Күмүштөн таргагы бар. [Т.Г., 23.07.2006].
- 3844 Күрөккө пок каатбы,
Күңгө эр каатбы. [Т.Г., 23.07.2006].
- 3845 Күч атасыны таанывайт. [А.-М.К., 08.12.1998].
- 3846 Күч күйөөнүн жатканы илдет. [Ө.Э., 24.06.2006].
- 3847 Күч күйөөнүн жатып уктаганы дә илдет. [А.А., 13.05.2001].
- 3848 Күч эшиктен баш бакса,
Адаалат керегенин көзүдөн чыга качат. [А.-М.К., 12.06.1997].
- 3849 Күченген жеңбейт, күчтүү жеңет. [Ж.Йу., 27.06.2004].
- 3850 Күчтүү гүнэкэр болвойт,
Алдуу айыпкэр болвойт. [Ж.Йу., 03.07.1998].
- 3851 Күчтүү менен күрөшбө,
Алдуу менен алышба. [А.Ө., 02.04.2002].
- 3852 Күчтүү менен күрөшбө,
Шамал менен жэришбэ. [Э.Ч., 09.01.2005].
- 3853 Күчү көп жеңбейт,
Күчөгөн жеңет. [Т.Г., 23.07.2006].
- 3854 Күчүк күчүгүм, күчүгүм десе,
чочогуну чыгарат. [А.-М.К., 15.07.2000].

- 3855 Күчүктү күчүгүм, күчүгүм десе,
сигини чыгарат. [Ө.Э., 07.02.2003].
- 3856 Күчүк зоройсо – ит,
Ходик зоройсо – эшек. [А.А., 22.06.2001].
- 3857 Күчүң жетбеген ишке киришбе. [К.Б., 26.06.2002].
- 3858 Күчүң жетбеген ташты көтөрөм деве. [М.-Ө.К., 12.03.1999].
- 3859 Күчүңө ишенбе, ишиңе ишен. [Ж.Йу., 29.01.2001].
- 3860 Кыз алган жар – кыйаматтык мүлк. [М.-А.К., 14.05.1997].
- 3861 Кыз алган зайып – кыйаматтык жар. [А.В., 26.01.2004].
- 3862 Кыз алам десең, бойуну сына,
Бойунан кийин хуйуну сына,
Хуйу жаман болсо, чукулдавай ыра. [А.В., 30.12.1999].
- 3863 Кыз алсаң, зордон ал,
Кыз берсең, паска бер. [А.Ө., 24.06.2006].
- 3864 Кыз алсаң, өзүңнөн эгизден ал,
Кыз берсең, өзүңнөн паска бер. [Н.Д., 01.08.2003].
- 3865 Кыз бала – атага амаанат,
Вахтыда бервесе, мойнуда калат. [Ж.Йу., 25.09.1998].
- 3866 Кыз бала тарынса, калыңы көп болот. [Ө.Э., 08.04.2003].
- 3867 Кыз бала тарынса – келет калың,
Уул бала тарынса – кетет малың. [М.-Ө.К., 10.07.1997].
- 3868 Кыз бала тарынса –
Улактуу эчки пәйдә болот,
Уул бала тарынса –
Улактуу эчки зийән болот. [Ө.Э., 26.09.1999].

- 3869 Кыз бала – үйдүн көркү,
Уул бала – элдин көркү. [А.-М.К., 25.11.1997].
- 3870 Кыз берсең – паска бер,
Келин алсаң – эгизден ал. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 3871 Кыз ватаны – түшкөн жери,
Уул ватаны – пүткөн жери. [Ж.Йу., 22.07.2004].
- 3872 Кыз жакшы жерге түшсө – ээрлеген ат,
Жаман жерге түшсө – котур болгон ит. [М.-Э.К., 24.02.2004].
- 3873 Кыз – көңүлдүн сыры,
Бала – көздүн нуру. [Ж.Йу., 11.07.1997].
- 3874 Кыз – кылыгы менен,
Айак – ашы менен. [Ө.Э., 15.07.1998].
- 3875 Кыз кылыгы менен жагат. [А.В., 12.05.2001].
- 3876 Кыз кылыгы менен жагат,
Уул үрмәти менен жагат. [А.В., 01.05.1998].
- 3877 Кыз өссө – үйдүн жуту,
Уул өссө – үйдүн куту. [А.Э., 04.07.1998].
- 3878 Кыз сынасаң, бойуга кара,
Бойу жэрәшсә, хуйуга кара,
Хуйу жэрәшсә, пулуңу сана. [Ө.Э., 27.01.2004].
- 3879 Кыз тарынса – кырк күндүк ырыскысыга нуксан¹,
Уул тарынса – улактуу эчкиге нуксан. [А.А., 27.08.2002].
- 3880 Кыз тарынса – улактуу эчки кирим,
Уул тарынса – улактуу эчки чыгым. [А.В., 05.05.2000].

---

¹ Нуксан – кем, кемдик, кемчилик (түрк. noksan – кемчилдик).

- 3881 Кыз – үйдөгү конок,
вахты келсе, өз үйүгө кетет.
[А.О., 29.12.2004].
- 3882 Кызарганнын бээри манат эмес,
Гыңшыганнын бээри санат эмес.
[М.-Ә.К., 17.02.2002].
- 3883 Кызга бергис жуван бар,
Атка бергис гунан бар.
[А.В., 06.07.2000].
- 3884 Кызга – кырк жерден кысуу,
кымызга – пышуу.
[А.Ә., 06.02.1999].
- 3885 Кызга кырк үйдөн кысуу бар.
[А.А., 24.07.2004].
- 3886 Кызга кысуу керек,
Кымызга пышуу керек.
[А.Ә., 23.07.2006].
- 3887 Кызга хырдар болот,
Атка хардар болот.
[А.А., 22.01.2004].
- 3888 Кызга эненин бокчосу керек,
Уулга атанын жүгөн менен ноктосу керек.
[Ж.Йу., 23.05.2004].
- 3889 Кызда кырк жигиттин күчү бар.
[З.Д., 12.06.2001].
- 3890 Кыздуу айылдын ити жатбайт.
[Ө.Э., 01.04.2001].
- 3891 Кыздуу киши – наздуу киши.
[Ж.Йу., 03.05.1999].
- 3892 Кыздуу кыраң ашат,
Уулдуу тыраң ашат.
[Ө.А., 26.07.2002].
- 3893 Кыздуу үйдө кыл жатбайт,
Келиндүү үйдө гөп жатбайт.
[А.В., 06.07.2000].

- 3894 Кыздуу үйдө кыл жатбайт,
Келиндүү үйдө күл жатбайт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 3895 Кыздуу үйдө кыл калвайт,
Келиндүү үйдө күл калвайт. [А.Ә., 08.04.2003].
- 3896 Кыздуу үйдө кыңыр сүйлөвө. [Н.Ш., 22.06.2006].
- 3897 Кыздуу үйдө кырк ат бэйләнэт. [А.-М.К., 08.12.1998].
- 3898 Кыздуу үйдүн жеңеси парктуу. [А.Ә., 25.09.1998].
- 3899 Кызды бешикке сал,
Әнжәмине тешикке сал. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 3900 Кызды кылыгы менен берсин,
Уулду әдәви менен берсин. [Ә.Ә., 02.04.2000].
- 3901 Кызды сураганга бер,
Этти туураганга бер. [К.О., 22.08.2003].
- 3902 Кызды хырдарга бер,
Атты хардарга бер. [М.-Ә.К., 28.06.2002].
- 3903 Кыздын көөнү кызылда. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 3904 Кыздын кыз экени кылыгыдан билинет. [А.-М.К., 13.11.1997].
- 3905 Кыздын кылыгы көп чыгат,
Кырк эшекке жүк чыгат. [А.В., 27.04.2003].
- 3906 Кыздын сулуусу көрүнсөм дейт,
Келиндин сулуусу бөлүнсөм дейт. [М.-Ә.К., 12.03.1999].
- 3907 Кыздын тойуну кынга сүрт. [А.Ә., 24.04.2003].
- 3908 Кыздын түвү – катын. [С.Г., 23.06.2004].

- ³⁹⁰⁹Кызы бардын назы бар дейт.
[З.Д., 12.06.2001].
- ³⁹¹⁰Кызы бардын назы бар,
Кызыл-тазыл бөзү бар.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ³⁹¹¹Кызы үйүндө болсо,
Кылыгы төрүндө болот.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ³⁹¹²Кызы үйүндө – кылыгы төрүндө.
[А.А., 22.01.2004].
- ³⁹¹³Кызыл кекиртек, хыйла жерге секиретет.
[А.В., 06.07.2000].
- ³⁹¹⁴Кызыл мончок жерде калвайт.
[Ә.Э., 11.09.2002].
- ³⁹¹⁵Кызыл от кысыр калвайт.
[Ә.Э., 12.09.2002].
- ³⁹¹⁶Кызың жакшы болсо – жакандагы кундузуң,
Уулуң жакшы болсо – төвөңдөгү жылдызың.
[Ж.Йу., 01.02.2003].
- ³⁹¹⁷Кызың кылыктуу болсун,
Уулуң усулдуу болсун.
[А.А., 11.04.1998].
- ³⁹¹⁸Кыймылдаган кырды ашат.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- ³⁹¹⁹Кыйшык арава жол бузат,
Мэжго¹ адам сөз бузат.
[А.-М.К., 15.12.1998].
- ³⁹²⁰Кылдырып ишини көр,
Күлдүрүп тишини көр.
[З.Д., 10.11.2003].
- ³⁹²¹Кылыгы жок кыз – ашы жок аяк.
[Ж.Йу., 04.10.1997].
- ³⁹²²Кылыксыз кыз болвойт.
[И.Ч., 07.11.1997].

¹ *Мэжго* – тантык, сөзгө чоркок, сөзү орунсуз инсан.

- ³⁹²³Кылып ичкен – кыйын аш,
Гыдырып ичкен – оңой аш.
[Ө.Э., 14.03.1999].
- ³⁹²⁴Кыныгалган куртка,
Жана келет журтка.
[А.Э., 10.09.2002].
- ³⁹²⁵Кыңыр иш кырк жылдан кийин да билинет.
[А.В., 06.07.2000].
- ³⁹²⁶Кыр кырга жетишбейт,
Әдәм әдәмгә жетишет.
[А.В., 24.07.2006].
- ³⁹²⁷Кыргыз экәм баш бакбайт,
Баш бакса, кирвей койвойт.
[А.Э., 05.03.2003].
- ³⁹²⁸Кыргыз байыса – катын алат,
Сарт байыса – там салат.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ³⁹²⁹Кыргыз баш баккан жериге кирвей койвойт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ³⁹³⁰Кыргыз болот, кымыз ичбейви.
[Ө.Э., 25.02.2004].
- ³⁹³¹Кыргыз жакшысыны көрөлвайт,
Жаманыны асырайөлвайт.
[Ө.Э., 10.02.2003].
- ³⁹³²Кыргыз жылкы мүнөз:
Чукул келсе – тиштешет,
Узап кетсе – кишнешет.
[Ө.Э., 29.12.2003].
- ³⁹³³Кыргыз кызыны малга берет,
Көзү кызыл чалга берет.
[З.К., 13.05.2001].
- ³⁹³⁴Кыргыз кыл ичет,
Сарт бүргө ичет.
[А.В., 27.12.1997].
- ³⁹³⁵Кыргыз кыр әйләнгичә,
Сарт там әйләнгичә.
[А.В., 05.10.1997].

- ³⁹³⁶Кыргыз кырдагы кийикке казан асат.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- ³⁹³⁷Кыргыз түжжэрлик кылса,
кыйамат кайың болот.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ³⁹³⁸Кыргыздын атыдан айрылганы –
Канатынын кайрылганы.
[А.-М.К., 15.05.1998].
- ³⁹³⁹Кырк жыл кыргын болсо,
Бэйэжэл чымын өлвөйт.
[Ө.Э., 29.12.2004].
- ³⁹⁴⁰Кырк жылдык шөйиттиктэн
бир күндүк тириглик аала.
[А.А., 23.07.2006].
- ³⁹⁴¹Кыркыга чыдаган кырк бириге да чыдайт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ³⁹⁴²Кыркыга чыдап, кырк бириге чыдаваптыр.
[Ө.Э., 08.07.1998].
- ³⁹⁴³Кыска сөз – нуска сөз.
[М.-Ө.К., 24.07.2006].
- ³⁹⁴⁴Кычырваган тойго баргыча,
Кыйалай басып койго бар.
[Ө.Э., 06.10.1998].
- ³⁹⁴⁵Кычырваса барвагын,
Кычырган жерден калвагын.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ³⁹⁴⁶Кычырган жерге бар,
Кычырваган жерде нимнең бар.
[Ө.Э., 01.04.2001].
- ³⁹⁴⁷Кычырган жерге барганнан эринбе,
Кычырваган жерге хич көрүнбө.
[И.А., 30.12.2003].
- ³⁹⁴⁸Кычырган жерге – эринбе,
Кычырваган жерге – көрүнбө.
[Ч.О., 06.09.2006].
- ³⁹⁴⁹Кычырган жерден калва,
Кычырваган жерге барва.
[А.-М.К., 05.08.2001].

- ³⁹⁵⁰Кычырганда келвеген
кыңырайа басып өзү келет.
[А.О., 20.08.2001].
- ³⁹⁵¹Кычырганда келвеген
кытыр-кытыр басып өзү келет.
[Ө.Э., 13.06.2002].
- ³⁹⁵²Кычырганнын аты улук.
[А.Тан., 19.07.2006].
- ³⁹⁵³Кычырылваган конок
шыпырылваган жерде отурат.
[А.-М.К., 15.05.1998].
- ³⁹⁵⁴Кычырып барган – бэлэи худаа,
Өзү барган дэрэи худаа.
[Г.А., 24.01.2004].
- ³⁹⁵⁵Кыш жууркансыз калва,
Жаз жууратсыз калва.
[А.-М.К., 14.05.1997].
- ³⁹⁵⁶Кыш камыны жазда көр.
[А.Э., 23.07.2006].
- ³⁹⁵⁷Кыш кырга конбо,
Жаз сайга конбо.
[Ө.Э., 31.12.2000].
- ³⁹⁵⁸Кыш кыштай болсун, жаз – жаздай,
Кыз кыздай болсун, уул – уулдай.
[А.А., 22.06.2001].
- ³⁹⁵⁹Кыш кыштыгыны кылваса,
Жаздын жаз экени билинбейт.
[Ө.Э., 21.11.1999].
- ³⁹⁶⁰Кышта кысыласын,
Жазда жазыласын.
[Ө.Э., 06.10.1998].
- ³⁹⁶¹Кышта отунсуз калва,
Хаарыганда катынсыз калва.
[М.-А.К., 11.06.2001].
- ³⁹⁶²Кыштын гамыны бээрде көр,
Кечтин гамыны саарда көр.
[А.-М.К., 17.03.1998].

- ³⁹⁶³Кыштын камыны жазда көр.
[М.К., 14.07.1998].
- ³⁹⁶⁴Кыштын көзү караңгы.
[Ә.Э., 29.12.2004].
- ³⁹⁶⁵Кыштын суугу тэндэн өтөт,
Жаздын суугу жэндэн өтөт.
[А.-М.К., 23.06.1998].
- ³⁹⁶⁶Кыштын суугуга тоңбогон
Жаздын ысыгыга чыдавайт.
Жаздын ысыгыга күйвөгөн
Кыштын суугуга чыдавайт.
[М.-Ә.К., 15.02.1998].
- ³⁹⁶⁷Кышын оттун кашында,
Жазын тоонун башында –
Жэнбакты әдәм курусун.
[Ы.Э., 10.07.1998].

– Л –

- ³⁹⁶⁸Лакамсыз эр барвы,
Такасыз ат барвы?
[Ә.А., 26.07.2002].
- ³⁹⁶⁹Лакамсыз эр барвы,
Бакансыз үй барвы?
[А.Ә., 24.04.2003].
- ³⁹⁷⁰Ләәнәт ушу заманга,
Халк хор болду жаманга,
Арпа чәйнәйт эшектер,
Ат зәр болду самага.
[Ж.Йу., 11.07.1998].
- ³⁹⁷¹Лөлү кызы катын болвойт,
Тиленбесе, карды товойт.
[М.-Ә.К., 01.06.2006].
- ³⁹⁷²Лөлүдө үй жок,
Вахыда бий жок,
Сартта сый жок.
[А.-М.К., 15.05.1998].

– М –

- ³⁹⁷³Май – майга, су: – су:га.
[Ө.Э., 18.02.2002].
- ³⁹⁷⁴Мактаган өлүк кепинге чычат.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- ³⁹⁷⁵Мактанчаактын үйүгө барва,
Текэбүрдүн тойуга барва.
[А.-М.К., 25.11.1997].
- ³⁹⁷⁶Мактоо жеткирет,
Чагуу өлтүрөт.
[Т.Г., 28.07.2001].
- ³⁹⁷⁷Мал аласы – ала,
Әдәм аласы – бэлээ.
[А.Ә., 03.08.2003].
- ³⁹⁷⁸Мал аласы – ала,
Сөз аласы – жалаа.
[М.-Ә.К., 27.12.1997].
- ³⁹⁷⁹Мал аман болсо – ээсини тават,
Эр аман болсо – элини тават
[Ж.Йу., 25.02.2004].
- ³⁹⁸⁰Мал арыгыны баксаң –
Оозу-мурдуң жов этет.
Әдәм арыгыны баксаң –
Оозу-мурдуң пок этет.
[А.В., 23.02.2004].
- ³⁹⁸¹Мал арыгыны семиртсең – ооз майлайт,
Әдәм арыгыны семиртсең – төвө кандайт.
[А.Ә., 12.01.2005].
- ³⁹⁸²Мал ачыгы – жән ачыгы.
[А.О., 30.04.2003].
- ³⁹⁸³Мал әйләнип ээсини тават.
[А.А., 05.03.2003].
- ³⁹⁸⁴Мал баасын базар пычат.
[М.-Ә.К., 10.01.2005].
- ³⁹⁸⁵Мал баасын базарга әйдәп саткан билет,
Жән баасын кәсәл болуп жаткан билет.
[К.О., 30.12.2003].

- ³⁹⁸⁶Мал – байдыкы,
Жэн – худайдыкы. [Ө.Э., 24.06.2006].
- ³⁹⁸⁷Мал байынан жер байы. [Ө.Э., 11.09.2002].
- ³⁹⁸⁸Мал баккан бармагыны жэлэйт. [Ө.Э., 24.04.2003].
- ³⁹⁸⁹Мал – баккандыкы,
Кыз – жаккандыкы. [Ө.Э., 28.06.2002].
- ³⁹⁹⁰Мал балада калат,
Бай талаада калат. [Ж.Йу., 25.07.2002].
- ³⁹⁹¹Мал баласы энеден жер карап түшөт,
Куш баласы тухумнан көк карап чыгат. [К.О., 02.02.2003].
- ³⁹⁹²Мал жакшысы бэйлөөдө,
Эр жакшысы кыйноодо. [Ж.Йу., 13.10.2001].
- ³⁹⁹³Мал жакшысы – котоз,
Жер жакшысы – турук. [Ө.Э., 13.09.2003].
- ³⁹⁹⁴Мал жардысы – жарды,
Акыл жардысы – шорлуу. [Ж.Йу., 25.02.2004].
- ³⁹⁹⁵Мал кайда, бэй-бэй шондо. [З.Ө., 23.02.2004].
- ³⁹⁹⁶Мал көтөрөт өлүмдү,
Дос көтөрөт көңүлдү. [Ж.Йу., 27.02.2004].
- ³⁹⁹⁷Мал малга окшойт,
Әдәм әдәмгә окшовойт. [Ж.Йу., 27.06.2004].
- ³⁹⁹⁸Мал мүүзүнөн бэйләнәт,
Әдәм сөзүнөн бэйләнәт. [Ж.Йу., 27.08.2003].
- ³⁹⁹⁹Мал орду толот, жән орду толвойт. [А.В., 13.05.2001].

- 4000 Мал, пул – жэндин нэштэри.
[Ө.Э., 23.02.2004].
- 4001 Мал, пулдун бары – бир бэлээ,
жогу – бир бэлээ.
[Ө.Э., 23.02.2004].
- 4002 Мал сатсаң – короодон сат,
Дан сатсаң – ородон сат.
[Ж.Йу., 22.07.2004].
- 4003 Мал сырын тапкан билвейт, баккан билет.
[Ө.Э., 30.12.2003].
- 4004 Мал тавылат, жэн тавылвайт.
[А.О., 26.01.2003].
- 4005 Мал тапкыча бакмачы тап.
[А.Тан., 23.07.2006].
- 4006 Мал тапкыча хадыр тап.
[Т.Г., 27.12.2004].
- 4007 Мал тапмак зор,
Эдэм тапмак онон дэ зор.
[А.В., 24.06.2001].
- 4008 Мал ээсини тартат,
Тартбаса – арам өлөт.
[А.Ө., 25.04.2003].
- 4009 Малга жарды кылса, кылсын,
жэнгэ жарды кылвасын.
[К.О., 02.03.2003].
- 4010 Малга сүт киргенде үйгө кут кирет.
[Ж.Йу., 16.09.2003].
- 4011 Малдуу эдэм – хырдарлуу эдэм.
[М.-Ө.К., 12.09.2002].
- 4012 Малдуунун кызын алва,
арлуунун кызын ал.
[Ж.Йу., 11.09.2002].
- 4013 Малдуунун сөзү, тантык да болсо – өтөт,
Малсыздын сөзү, таамай да болсо – талаага кетет.
[М.-Ө.К., 28.06.2002].
- 4014 Малдуунун үзү – жарык,
Малсыз эдэм – гарып.
[К.О., 21.08.2003].

- 4015 Малдуунун үзү жарык,
Малсыздын үзү чарык.
[З.Д., 11.11.2001].
- 4016 Малды әдәм тават,
әдәмди мал тапбайт.
[А.О., 09.02.2003].
- 4017 Малды бай берет,
Жәнди худай берет,
Башканын колудан не келет?
[Ә.Э., 27.06.2002].
- 4018 Малды бакканга бер,
Кызды жакканга бер.
[Ч.О., 06.09.2006].
- 4019 Малды билгенге бактыр,
Отунду алганга жактыр.
[Ж.Йу., 27.02.2004].
- 4020 Малды мал тават,
Пулду пул тават.
[М.К., 30.12.2000].
- 4021 Малды малдан, жәнди жәндән айрыва.
[Ы.Э., 24.06.2001].
- 4022 Малды сүтүнү ичкилик кылсын,
Этини жегилик кылсын,
Баккылык кылвасын.
[М.Ш., 30.12.2003].
- 4023 Малды тапмак – оңой,
бакмак – кыйын.
[Н.Ш., 23.08.2003].
- 4024 Малдын көрү жолго кирвейт,
Әдәмнин көрү гәпкә кирвейт.
[Ж.Йу., 04.01.2005].
- 4025 Малы бар кулга сарт келет,
Малы жок кулга дәрт келет.
[К.Й., 30.12.2003].
- 4026 Малы бардын сөзү өтөт,
Малы жоктун неси өтөт.
[Ж.Йу., 16.09.2003].

- 2027 Малы жок деп, эрден түңүлвө,
Чөвү жок деп, жерден түңүлвө. [Ж.Йу., 26.06.2004].
- 4028 Малы жоктун дэрти бир,
Малы бардын дэрти он бир. [З.Т., 14.07.1998].
- 4029 Малы жоктун уйкусу көп,
Ары жоктун күлкүсү көп. [Ж.Йу., 25.07.2002].
- 4030 Малым барда мана дос,
Мал колумнан кеткенде,
Малым бар деген кана дос? [З.Д., 12.06.2001].
- 4031 Малың барда мана дос,
Малың жокто кана дос? [А.-М.К., 15.12.1998].
- 4032 Малың барда мана дос,
Малыңнан кийин кана дос? [Ө.Э., 26.05.2006].
- 4033 Малың болвосо да, арың болсун. [К.О., 02.03.2003].
- 4034 Малың миң болгуча,
карындашың миң болсун. [С.А., 01.07.2002].
- 4035 Малың миңге жеткиче,
досуң миңге жетсин. [Т.Г., 28.07.2001].
- 4036 Малың талоонго түшсө,
сен дә бир жагынан тала. [А.А., 22.06.2001].
- 4037 Малыңы түгөткүң келсе – пул кыл,
Аштыгыңы түгөткүң келсе – ун кыл. [Ж.Йу., 04.07.1999].
- 4038 Маңдайга не жазылса, шо болот. [М.К., 30.09.1998].
- 4039 Маңдайы тердевегендин казаны кайнавайт. [Ж.Йу., 11.07.1997].

- 4040 Маңдайыңа не жазылса, шону көрөсүн.
[Ы.Э., 26.09.1998].
- 4041 Март чыкмайынча дэрт чыкбайт.
[А.О., 23.01.2004].
- 4042 Марттын бергенини көрүп,
Бахулдун ичи ооруйт.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 4043 Мастан жинди коркот.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 4044 Мәйдәнің кең болсо,
пәйгәң жакын болот.
[З.Т., 03.08.2003].
- 4045 Мэйлисте өз ордуна отур –
Ээси келип, тур буйерден девесин.
[А.-М.К., 03.11.1998].
- 4046 Мэрт әдәм аркаңнан урвайт.
[З.Т., 06.10.1998].
- 4047 Мэрт бир алса, эки берет,
Ого бэрәкә өзү келет.
[Ч.О., 06.09.2006].
- 4048 Мэрт жигит көрсөң арка бол.
[Ы.Э., 26.09.1998].
- 4049 Мэрт менен үлпәттәш болгон
Ахыры бир күн мэрт болот,
Наамарт менен үлпәттәш болгон
Ахыры бир күн бийаван-кәрд¹ болот.
[Ж.Йу., 11.04.1998].
- 4050 Мэрт өзүдөн көрөт,
Наамарт шеригиден көрөт.
[А.А., 15.02.1998].
- 4051 Мэрттән бир кетет,
Жимириден эки кетет.
[М.-Ө.К., 13.10.2001].
- 4052 Мэрттән бир чыгат,
Жимиридән эки чыгат.
[А.-М.К., 13.05.1997].

¹ *Бийаван-кәрд* – чөлдөй какшып калуу, тыптыйпыл болуу.

- 4053 Мэртти майдэндә көр.
[М.-Ө.К., 17.02.2002].
- 4054 Мэртти не кылсаң дә мэрт бойдон калат.
[М.-Ө.К., 14.03.1999].
- 4055 Мэрттин дасторкону жыйылвайт.
[П.А., 27.04.2003].
- 4056 Мэрттин көзү ток болот,
Наамарттын көзү ач болот.
[М.Т., 05.06.1998].
- 4057 Мэсилээткә кыйанат болвойт.
[М.-Ө.К., 24.06.2001].
- 4058 Мэтәлдә хатаа болвойт.
[З.Т., 06.10.1998].
- 4059 Медети жок тууганнан
белдешип турган жат жакшы.
[С.К., 27.08.2003].
- 4060 Мен кимденмин деве,
менден ким де.
[М.-Ө.К., 12.03.1999].
- 4061 Мен күйөмүн балама,
Балам күйөт баласыга.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 4062 Мен, мен деген шәйтәнгә жәрәшәт.
[М.-Ө.К., 24.06.2001].
- 4063 Менде болсун де,
Менде болвосо да,
Элде болсун де.
[Ж.Йу., 27.07.2003].
- 4064”Мени баксаң, сени багам”,
Дейт имиш тууган балаң.
[Ж.Йу., 01.01.1999].
- 4065 Менменсиген катындын,
Бешик берсин жазасын.
Эр хорлогон катындын,
Тулчулук берсин жазасын.
[З.Д., 12.06.2001].

- 4066 Мergenчи болуш – атадан,
Атадан дэ эмес – жетеден.
[М.-Ә.К., 12.03.1999].
- 4067 Мийман аз отурса да, көп сынайт.
[А.-М.К., 21.04.1998].
- 4068 Мийман мийманды хаалавайт,
Үй ээси бээрини хаалавайт.
[А.В., 06.07.2000].
- 4069 Миймандын көөнү кылдан ничке.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 4070 Мийманнын атыга – арпа,
өзүгө – шорпо.
[М.Т., 02.04.2001].
- 4071 Мийманнын келмеги – өзүнөн,
кетмеги – сеннен.
[А.-М.К., 12.05.1998].
- 4072 Мийманым, сенде жазык жок,
Менде берер азык жок.
[Ж.Йу., 27.08.2003].
- 4073 Мийманын сыйлаваган катын
баласын урат же үйүн шыпырат.
[М.-Ә.К., 13.11.2001].
- 4074 Мингениң жорго болсун,
Кийгениң торко болсун.
[М.-А.К., 09.07.1997].
- 4075 Миң дос – аз,
бир душман – көп.
[Ы.Э., 26.09.1998].
- 4076 Миң жылдызга – бир Ай,
Муну жэрэткэн – Худай.
[А.-М.К., 02.12.1997].
- 4077 Миң каргага – бир шумкар,
Миң жылкыга – бир тулпар.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 4078 Миң киши бир кишинин оозун карайт.
[А.В., 29.12.2003].

- 4079 Миң койлууга бөөрү тийсе,
Бир койлуу пычак алып жүгүрөт. [Н.Д., 01.08.2003].
- 4080 Миң койлуунун бир койлууга күнү түшөт. [А.А., 22.06.2001].
- 4081 Миң күндүк мүсибэттен бир күндүк иззэт. [А.Э., 25.04.2003].
- 4082 Миң күндүк шәйиттиктән
бир күндүк тирикчилик аала. [К.О., 02.03.2003].
- 4083 Миң нәсийеттен бир мүсибэт. [А.Э., 25.04.2003].
- 4084 Миң өлчөп, бир кес,
Миң ойлоп, бир сүйлө. [Т.Г., 31.12.2003].
- 4085 Миң сайгыча бир чап. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 4086 Миң сиз-бизден бир чыз-выз артык. [Ж.Йу., 27.07.2003].
- 4087 Миң тилләң болгуча бир досуң болсун. [Э.Э., 07.07.2000].
- 4088 Миң түзүктүн ырыскысыга бир бузук чычат. [М.-Э.К., 02.04.2002].
- 4089 Миң тыңша, бир сүйлө. [З.Т., 06.10.1998].
- 4090 Миң уккан бир көргөнгө жетбейт. [А.-М.К., 22.12.1998].
- 4091 Миң укканнан – бир көргөн. [А.Тан., 20.07.2006].
- 4092 Миң укканнан бир көргөн артык. [К.О., 05.04.2003].
- 4093 Миң уккучаң бир көр. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 4094 Миң чеченди бир тантык жеңет. [М.-Э.К., 12.07.2004].
- 4095 Минди әйдәйт, бирди минет. [Ж.Йу., 27.12.2003].

- 4096 Миңди сыртынан тааныгыча,
бирдин атыны бил. [Ж.Йу., 27.07.2003].
- 4097 Митээм катын миң ийләп, миң басылат,
Өзү ойноп алып, эриге асылат. [Ә.Э., 25.02.2004].
- 4098 Мойнунан бэйлэгән ит ууга жәрәвәйт. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 4099 Мокок пычак кол кесет,
Мокок палта пут кесет. [А.-М.К., 14.11.1997].
- 4100 Мокок пычак кол талдырат,
Кашаң ат пут талдырат. [К.О., 04.01.2005].
- 4101 Молдо алышыны билет,
Беришини билвейт. [А.-М.К., 25.11.1997].
- 4102 Молдо бар жерде тилиңи тый,
Уста бар жерде колуңу тый. [Ж.Йу., 10.06.2002].
- 4103 Молдо бээрин билет,
Кооп туруп су:га сийет. [А.В., 12.05.2001].
- 4104 Молдо билгенини окуйт,
Карга тапканыны чокуйт. [Н.Д., 01.08.2003].
- 4105 Молдо билгенини окуйт,
Тоок көргөнүнү чокуйт. [А.Ә., 25.04.2003].
- 4106 Молдо билиши билет,
Билип туруп су:га сийет. [А.Э., 13.06.2006].
- 4107 Молдо болуш оңой,
Әдәм болуш кыйын. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 4108 Молдо дүңйәнин бээрини билет,
Кооп туруп су:га сийет. [Т.Г., 23.07.2006].

- 4109 Молдо жок жерде молдомун,
Молдо бар жерде – жолдомун. [Ө.Э., 22.07.2006].
- 4110 Молдо көвөйсө, кой арам өлөт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 4111 Молдо көп болсо, кой арам өлөт. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 4112 Молдо өлсө – хаты калат,
Жакшы өлсө – аты калат. [Ж.Йу., 30.04.2003].
- 4113 Молдо тапканыны окуйт,
Карга тапканыны чокуйт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 4114 Молдолордун кылганыны кылва,
эйткэнини кыл. [Н.Д., 01.08.2003].
- 4115 Молдону молдо кылган хаты,
Чавандазды чавандаз кылган аты. [З.К., 29.12.2003].
- 4116 Молдону эшегинен тааны,
Катынды төшөгүнөн тааны. [М.-Э.К., 24.02.2004].
- 4117 Молдонун эйткэнин кыл,
кылганын кылва. [Т.Г., 28.07.2001].
- 4118 Молдонун урган жериге гүл чыгат. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 4119 Моллонун үйдөн аш чыкбайт,
Көрдүн көздөн жэш чыкбайт. [М.-Э.К., 15.02.1998].
- 4120 Молло байывайт,
Уста тойвойт. [А.Ө., 29.09.1999].
- 4121 Момунду мээнет чырмаса,
Залым менен дос болот. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 4122 Момундун ишин теңирим оңдойт. [Т.Г., 31.12.2003].

- 4123 Мөвэлүү даракка куш конот.
[А.А., 15.02.1998].
- 4124 Мөвэлүү дарактын шагы ийри.
[М.-А.К., 31.12.2003].
- 4125 Мөңгүсү жок зоо зообу,
Кийиги жок тоо тообу?
[М.-А.К., 03.07.2000].
- 4126 Мурунгу келген кол кесет,
Кийинги келген пут кесет.
[Ө.Э., 23.02.2004].
- 4127 Мурунгу чыккан кулактан,
Кийинги чыккан мүүз озот.
[Т.Г., 23.07.2006].
- 4128 Мурунгунун мээсин,
Кийинги берсин сээсин.
[А.Э., 30.09.2000].
- 4129 Муруту майлангандын оозу бэйлэнэт.
[М.-Ө.К., 12.03.2005].
- 4130 Мусапыр болвой, мусулман болвойт.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 4131 Мусапыр иттин куйругу бооруда.
[А.Э., 25.04.2003].
- 4132 Мусапыр иттин куйругу кыпчылуу.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 4133 Муштагандан кезеген жаман.
[Т.Г., 31.12.2003].
- 4134 Мүлэйим әдәм салаамат болот.
[М.К., 30.09.1998].
- 4135 Мүмсүктү талап алса –хэлэл.
[М.-Ө.К., 12.09.2002].
- 4136 Мүнөзүң таштай оор,
Жүрүшүң куштай жеңил болсун.
[М.-А.К., 13.05.2001].
- 4137 Мыйман келсе аш койгун,
Эки колуну бош койгун.
[Т.Г., 23.07.2006].
- 4138 Мыйман мыйманды хаалавайт,
Үй ичи бээрини хаалавайт.
[А.В., 09.04.2003].

- 4139 Мыйман тойводум девейт,
сойводу дейт. [Т.Г., 31.12.2003].
- 4140 Мыйман – үч күн мыйман,
Үч күннөн кийин – найман. [С.К., 28.08.2002].
- 4141 Мыйманга аш кой,
Эки колуну бош кой. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 4142 Мыймандын алдыга аш кой,
Эки колун бош кой. [Ө.Э., 27.08.2002].
- 4143 Мылтыгы жокко кийик учурайт. [А.-М.К., 14.11.1997].
- 4144 Мылтыгыңнын күмүшүнү айтбэ,
тийишини айт. [Ж.Йу., 26.06.2004].
- 4145 Мылтык алсаң, атып ал,
Туура тийер¹ болвосун.
Катын алсаң, сынап ал,
Тушка сийер болвосун. [А.Э., 24.06.2006].
- 4146 Мышык баласыны жакшы көрсө, жеп алат. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 4147 Мышык гөшкө хэмрә² – алганга пулу жок. [Г.Ч., 13.01.2005].
- 4148 Мышык майга жетбей, сасык дейт. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 4149 Мышык өлгөн күнү – чычканга мэйрэм. [З.Ө., 25.06.2004].
- 4150 Мышык уктаса, түшүгө чычкан кирет. [А.-М.К., 17.02.1998].
- 4151 Мышыкка ойун, чычканга кыйын. [М.-С.С., 24.07.2001].

¹ *Туура тийер* – кароолу бир жагына жантык жасалгандыктан, аткан ок мелжеген нерсеге эмес, анын оң же сол жагына ооп тийген, колдонулушу татаал мылтык.

² *Хэмрә* – көңүл каалоо, талгак болуу.

- 4152 Мээнет басканды пит басат. [Ж.Йу., 03.03.2003].
- 4153 Мээнет дарактын башында эмес –
кавагың менен кашыңда. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 4154 Мээнет кавак менен каштын ортосуда. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 4155 Мээнет каш менен кавак арасыда. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 4156 Мээнет каш менен кавактын ортосунда. [А.В., 26.01.2004].
- 4157 Мээнет кылваган малдын баасы арзан. [Ө.Э., 22.01.2004].

– Н –

- 4158 “Наавай өлүптүр”, – десе,
“Койнуда наны барвеке?” – дейт. [Н.Д., 01.08.2003].
- 4159 Наадан билэн өткөн омуруң на:рыса хар¹. [З.К., 23.07.2006].
- 4160 Наадан менен жолдош болво. [М.-А.К., 13.05.2001].
- 4161 Наадан тууганыңнан зирек досуң жакшы. [А.В., 24.07.2001].
- 4162 Наамарт мәрт болвойт,
Кыргыз сарт болвойт. [Ө.Т., 04.06.1997].
- 4163 Наамарт эректеге
жоомарт катын туш келсе – оңолот,
Жоомарт эректеге
наамарт катын туш келсе – жоголот. [Ж.Йу., 27.02.2004].
- 4164 Наамарт эркектен жоомарт катын аала. [М.-Ө.К., 23.10.2005].
- 4165 Наамэрткө күн салбасын. [М.-А.К., 14.04.2001].

¹ На:рыса хар – парс. эшек сыңары.

- 4166 Наамартка муктаж болво. [Ө.Т., 04.06.1997].
- 4167 Наамартты бир көр,
эки көрсөң – өзүң наамартсын. [А.-М.К., 07.10.1997].
- 4168 Наамартты жоомарт кылган – катын. [Ж.Йу., 26.08.2002].
- 4169 Наамарттын көзүн каратбасын де. [М.-А.К., 12.05.2001].
- 4170 Нан – ысыгында,
Базар – кызыгында. [А.В., 15.04.2001].
- 4171 Нандын жакшы болмогу – хамырынан,
Хамырдын жакшы болмогу – эзеден. [Ы.Э., 26.09.1998].
- 4172 Наны жок чэйи курусун,
Хайыры жок байы курусун. [А.А., 28.06.2002].
- 4173 Нар баласы бук девейт,
Эр баласы гыңк девейт. [Ж.Йу., 01.01.2001].
- 4174 Нар өткөн жерде жүк калвайт. [Ж.Йу., 27.05.2001].
- 4175 Нардын жүгүн нар тартат,
Эрдин жүгүн эр тартат. [Ы.Э., 24.06.2001].
- 4176 Насбей чеккен – мас,
Насбей чекбеген – пас. [А.Ө., 25.05.2011].
- 4177 Нэйүмүт – шэйтэн. [З.Т., 01.01.1999].
- 4178 Нэкэзгэ карз болво. [Ө.Т., 04.06.1997].
- 4179 Нәпси жаман тамагыдан илинет. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 4180 Нәпси – иманга душман. [Ж.Йу., 26.08.2002].

- 4181 Нәпси келгенде көз карарат,
Нәпси кеткенде үз карарат.
[А.А., 31.12.1997].
- 4182 Нәсивиң не болсо,
чөмүчкө шо чыгат.
[М.-Ә.К., 28.06.2002].
- 4183 Насивиңдә болсо – аласын,
Насивиңдә жок болсо,
Жүткүнсөн дә каласын.
[Ж.Йу., 30.12.1997].
- 4184 Нәсийә жеве гөштү –
Сөөгү тешет дөштү.
[А.Ж., 03.07.2001].
- 4185 Нәсийә куйруктан – азыргы өпкө.
[Ә.Э., 10.01.2005].
- 4186 Нәсийәдән нак болгону жакшы,
Үвәдәнин так болгону жакшы.
[М.К., 30.09.1998].
- 4187 Нәсийәтти укканга әйт,
Мээсиге жукканга әйт.
[З.Т., 06.10.1998].
- 4188 Ниетиң кандай болсо,
Жолуң шондой болот.
[Ә.Э., 22.07.2006].
- 4189 Нимнени харласаң,
шогон зәр болосун.
[Ж.Йу., 25.02.2004].
- 4190 Нимчә молло кәфирәст¹.
[А.Ә., 24.07.2002].
- 4191 Нолок әдәм курусун:
Каргага аткан ташы балага тийет,
Балага тийвесе, кәлөгә тийет.
[А.-М.К., 03.08.2001].

¹ Нимчә молло кәфирәст – парс. чала молдо – каапыр.

4192 Ноокүсөгө¹ карздар болво,
Катыныңа сырынды айтбә,
Сыпайы менен дос болво.
[А.В., 26.01.2004].

– О –

4193 О тоо менен бу тоонун отун тең оттойм
деген кийик ачка өлөт.
[М.-Ә.К., 10.07.1997].

4194 Овал башта – тән соолук,
Ондон кийин – ак жоолук,
Ондон кийин – жүз соолук.
[М.Т., 02.04.2001].

4195 Овал гөрүш, онон кийин билиш.
[А.А., 24.06.2001].

4196 Овал – дээм, энэн – каләм.
[А.-М.К., 03.08.2001].

4197 Овал жолдош тап, анан жолго чык.
[Ө.Э., 24.07.2001].

4198 Овал келген баш кесет,
Кийин келген пут кесет².
[А.Тан., 12.06.2006].

4199 Овал – нан, анан кийин – иман.
[А.-М.К., 03.08.2001].

4200 Овал – нан, онон кийин – каләм.
[Н.Д., 01.08.2003].

4201 Овал ойло, анан сүйлө.
[Ы.Э., 31.12.1998].

4202 Овал өзүң үйрөн,
энэн башкага үйрөт.
[А.-М.К., 03.08.2001].

4203 Овал – салам,
саламнан кийин – калам.
[М.-Ә.К., 14.03.1999].

¹ Ноокүсө – эч нерсени көзгө илбеген наадан; көпкөлөң.

² Мурунку келгенге баш, кийинки келгенге шыйрак тартылат д. м.

- 4204 Овал – тээм,
 онон кийин – калам.
 [М.Т., 29.03.1998].
- 4205 Овал – тэн соолук,
 Аркасыдан – ак жоолук,
 Онон кийин – боз соолук.
 [Т.К., 17.05.1997].
- 4206 Овал түсүнү көр,
 түсүнөн кийини ишини көр.
 [Ө.Э., 25.01.2004].
- 4207 Овал – хыш¹,
 Бээдээз² – дэрвиш.
 [А.О., 28.05.2006].
- 4208 Овал – хыш,
 Онон кийин – дэрвиш.
 [Ө.Э., 28.05.2006].
- 4209 Овал – хыш,
 Экинчи – дэрвиш.
 [М-Ө.К., 28.02.2004].
- 4210 Овал эсавыны берет,
 Онон кийин казавыны көрөт.
 [Ж.Йу., 14.03.1999].
- 4211 Овал эсапта, онон кийин харчта.
 [К.О., 21.06.2004].
- 4212 Овалгы дөөлөт – тэн соолук,
 Экинчи дөөлөт – ак жоолук,
 Үчүнчү дөөлөт – беш соолук.
 [А.В., 12.05.2001].
- 4213 Овалгы кызыңы жакшы узат,
 Кийинги кызыңа жуучу келсин.
 [Ж.Йу., 12.01.2005].
- 4214 Овалгы сөзүң ирәс болсо,
 Кийинги сөзүң өтүмдүү болот.
 [Ө.Э., 28.06.2002].

¹ *Хыш* – тууган, жек-жаат.

² *Бээдээз* – анан, андан соң.

- 4215 Овалгынын мээсин,
кийинги берет сээсин. [Ө.Э., 24.04.2003].
- 4216 Овалы ким, ахыры ким,
Узагы ким, жакыны ким,
Эң алдын шуну билиң. [А.-М.К., 05.06.1998].
- 4217 Огу жокко кулан жолугат. [А.А., 13.05.2001].
- 4218 Озунган алвайт, буйруган алат. [М.-А.К., 15.09.2002].
- 4219 Ойго консоң сел алат,
Тоого консоң жел алат. [А.В., 13.03.1999].
- 4220 Ойго түшсө, ууру алат,
Тоого чыкса, бөөрү алат. [М.-Ө.К., 30.12.2003].
- 4221 Ойдо жатсаң, селден сактан,
Тоода жатсаң, желден сактан. [М.-Ө.К., 13.11.2001].
- 4222 Ойдо он кэлэнин мүүзү сынса,
Кырда кырк кэлэнин мүүзү зыркырайт. [Ж.Йу., 25.02.2004].
- 4223 Ойдо осурган көтүң тойдо да осурат. [З.К., 29.12.2003].
- 4224 Ойловогон жерден түлкү чыгат,
Ойновогон жерден күлкү чыгат. [А.-М.К., 02.08.2001].
- 4225 Ойловой жеген оорудан өлөт,
Ойловой сүйлөгөн оорувай өлөт. [А.-М.К., 22.12.1998].
- 4226 Ойловой сүйлөп ойулва. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 4227 Ойловой сүйлөсөң, оорувай өлөсүң. [А.В., 24.07.2006].
- 4228 Ойлонбогон баштын оорусу болбойт. [А.А., 31.12.1997].

- 4229 Ойлоп сүйлөвөсөң ойуласың.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 4230 Оймокчо көтүн тыйа албайт,
Кыз сактавай куруп кал.
[С.Г., 23.06.2004].
- 4231 Ойнойөлваган бала энесинин көтүгө
чий сайып ойнойт.
[А.В., 15.04.2001].
- 4232 Ойнойөлваган бала энесинин көтүнү чукуйт.
[Э.Э., 09.02.2003].
- 4233 Ойнойөлваган бала энесинин көчүгүгө
сайгылагылап ойнойт.
[М.-А.К., 27.06.2004].
- 4234 Ойноп айтэм деп осол гәп сүйлөвө.
[Э.Э., 09.02.2003].
- 4235 Ойноп айтсәң дә, ойлоп айт.
[К.О., 24.04.2003].
- 4236 Ойноп айттим деп,
ойудагыны айтәт.
[Ж.Йу., 16.09.2003].
- 4237 Ойноп гәп кылсаң да,
ойлоп гәп кыл.
[А.-М.К., 05.01.1999].
- 4238 Ойноп сураса да, чындап жовап бер.
[Ж.Йу., 25.05.2003].
- 4239 Ойноп сүйлөсөң дә ойлоп сүйлө.
[Э.Э., 06.06.1998].
- 4240 Ойнош барып эр болот,
Ойун барып чын болот.
[Ж.Йу., 04.01.2005].
- 4241 Ойнош – оттон кызык,
Көңүлү калса – поктон дә сасык.
[С.Г., 23.06.2004].
- 4242 Ойнош эр болуп жарытбайт,
Ортак дос болуп жарытбайт.
[Э.Э., 16.06.2003].

- 4243 Ойноштон эр болвойт,
Ортактан дос болвойт. [М.Т., 29.03.1998].
- 4244 Ойношуга ишенген эрсиз калат. [М.-Ө.К., 15.02.1998].
- 4245 Ойношуңа ишенип эрсиз калва. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 4246 Ойумдагы – башка,
Үйүмдөгү – башка. [Ы.Э., 26.09.1998].
- 4247 Ойунга боло ойундагысыны айтат. [Ө.Э., 22.02.2004].
- 4248 Ойунда ийлэгэн кэл болот. [Н.Ш., 23.07.2006].
- 4249 Ойундун түвү – чын,
Шайтэндин түвү – жин. [Ж.Йу., 27.07.2003].
- 4250 Ойуннан от чыгат,
Оноодо жок чыгат. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 4251 Ойуннан от чыгат,
Осурактан жыт чыгат. [Ө.Э., 07.07.2000].
- 4252 Оксузга кулан жолугат,
Бир эмес, улам жолугат. [А.А., 28.01.2003].
- 4253 Октой түз тур, жаадай ийилве. [М.Т., 29.03.1998].
- 4254 Окуганнын бээри молдо эмес,
Молдо болуш колдо эмес. [А.А., 29.01.2003].
- 4255 Окуусу бар – озот,
Окуусу жок – тозот. [М.-Ө.К., 28.06.2002].
- 4256 Олуту бузук оңолвойт,
Түвү бузук түзөлбөйт. [А.А., 13.07.2004].

- 4257 Омпо ойун бузат,
Оосар тойун бузат. [Ы.Э., 01.06.2001].
- 4258 Омпо ойун бузат,
Тантык жыйын бузат. [Ж.Йу., 16.09.2003].
- 4259 Омур деген кэлтэ саптуу ийне. [Ө.Т., 10.07.1997].
- 4260 Омур өтөт, сөз калат. [Ы.Э., 26.09.1998].
- 4261 Омур хаары, көңүл жэш. [З.Т., 01.01.1999].
- 4262 Омур хаарыса да көңүл хаарывайт. [Ж.Йу., 25.07.2002].
- 4263 Он бешиде эр болгон
отузуда шер болот. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 4264 Он катым ойло,
Бир катым сүйлө. [А.-М.К., 27.11.1997].
- 4265 Он мәртэ ойлонуп,
бир мәртэ айт. [А.О., 30.04.2003].
- 4266 Он ойло, бир сүйлө. [Ө.Э., 31.12.2003].
- 4267 Он эки мүчөң соо болсо,
Сөүлэт эмей нимне.
Отурган жериң төр болсо,
Дөүлэт эмей нимине. [Ж.Йу., 26.04.2003].
- 4268 Онусу болвосо, мунусу болсун,
Экөөнүн бириси болсун. [К.О., 17.06.2004].
- 4269 Оң келвеген ишке өкүнбө. [А.А., 31.12.1997].
- 4270 Оң кол сол колго муктаж,
Сол кол оң колго муктаж. [К.О., 04.08.2004].

- 4271 Оң колуннун ачуусуну
сол колуң менен бас. [И.Ч., 13.07.1997].
- 4272 Оң колуннун бергенин
сол колуң билвесин. [М.-Ә.К., 15.02.1998].
- 4273 Оңой олжо оңолтбойт,
Жеңил олжо жетилтбейт. [Ж.Йу., 26.08.2002].
- 4274 Оңуга карава, солуга карава,
Үстүндөгү тонуга карава,
Көзү менен үзүгө кара,
Анан айткән сөзүгө кара. [Ж.Йу., 06.02.1999].
- 4275 Ооган менен дос болво,
Оосар менен айыл конбо. [М.-Ә.К., 12.09.2002].
- 4276 Ооганга салам бер,
Жүз теңгә тован бер. [Н.Ш., 23.08.2003].
- 4277 Ооганнын чапанын алсаң, айтта доолайт,
Айтта доолава, тойдо доолайт. [К.О., 02.02.2003].
- 4278 Ооз – айгак,
Тил – тайгак. [Ы.Э., 01.06.2001].
- 4279 Ооз деген дарваза,
чыга берет андаза. [З.Д., 11.10.2001].
- 4280 Ооздон чыккан башка тийет. [З.Т., 01.01.1999].
- 4281 Ооздун айткәнини кулак туйвайт. [А.О., 28.06.2002].
- 4282 Оозу ачыктын малын көзү ачык жейт. [Ө.Э., 22.01.2004].
- 4283 Оозу баатыр, колу коркок,
Сөзү баатыр, көзү коркок. [А.В., 30.12.1999].

- 4284 Оозу болсо – ач,
Тили болсо – кач. [Ы.Э., 28.05.2006].
- 4285 Оозу жок жара оңдурвайт,
Жарылган жара жаңырвайт. [Ж.Йу., 13.10.2001].
- 4286 Оозу карага да барасын,
Оозуң ачылып каласын. [А.В., 18.05.1997].
- 4287 Оозу карага да барасың,
Оозунду ачып да турасың. [С.К., 28.08.2002].
- 4288 Оозу кыйшык болсо да,
байдын уулу сүйлөсүн. [А.В., 20.08.2001].
- 4289 Оозу тарткан өвүшөт,
Оң көзү тарткан көрүшөт. [А.В., 24.02.2004].
- 4290 Оозудан бал тамганнын,
Көңүлүдөн зээр тамат. [А.-М.К., 17.02.1998].
- 4291 Оозума келди деп, дейверве,
Алдыма келди деп жейверве. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 4292 Оозу-мурду кыйшык болсо да,
байдын уулу сүйлөсүн. [Ж.Йу., 20.10.2001].
- 4293 Оозуна алы жетбеген – осол,
Тамагын тыйылваган – кэсэл. [Ж.Йу., 26.04.2003].
- 4294 Оозуна келгенди сүйлөгөн – осол,
Ордунан туралваган – кэсэл. [Ж.Йу., 27.01.2004].
- 4295 Оозунда эзили жоктун,
колунда чомогу тэйэр. [Ж.Йу., 27.12.2003].

- 4296 Оозуң бек болсо,
үзүң ак болот. [А.В., 31.12.2003].
- 4297 Оозуң кайсы десе,
мурдун көргөзүп калат. [З.Д., 10.11.2003].
- 4298 Оозуң менен айткэнди
мойнуң менен тартасын. [Ж.Йу., 28.08.2003].
- 4299 Оозуңа келгенди отгойверве,
Мурдуңа келгенди жыттайверве. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 4300 Оозуңу ачба, көзүңү ач,
Тилиңи ачба, дилиңи ач. [Т.К., 17.05.1997].
- 4301 Оозуңу шамалга тут,
Шамал дэ келсе, чэйнэп жут. [А.-М.К., 05.01.1999].
- 4302 Оокат, оокат деп жүрүп,
катыга жеткиче өзүң катып каласың. [Ө.Э., 29.04.2003].
- 4303 Оомат келсе осолго,
Ой, дүңйэ, ошондо. [М.-С.С., 27.01.2004].
- 4304 Ооматы кеткен эдэмнин
оозу ашка тийерде
тумшугу ташка тийет. [Н.Ш., 24.06.2004].
- 4305 Оор эдэм – алтын калаа,
Жеңил эдэм – башка бэлээ. [М.-Ө.К., 24.02.2004].
- 4306 Оор эдэм отурвайт,
отурса турвайт. [Ы.Э., 24.06.2001].
- 4307 Оор жүктүн кандай экенин качыр билет. [А.-М.К., 16.10.1997].

- 4308 Оорду нар көтөрөт,
Эзилди жар көтөрөт.
[Ж.Йу., 29.05.2001].
- 4309 Оорлукту жер көтөрөт,
Кайгыны эл көтөрөт.
[А.В., 23.07.2006].
- 4310 Оору – аштан,
Ой – баштан.
[Ж.Йу., 27.12.2003].
- 4311 Оору эдэм бээри эдэмди оору көрөт.
[М.К., 06.02.1999].
- 4312 Оору эдэм күлкү сүйвөйт,
Ит күлүгүн түлкү сүйвөйт.
[Ж.Йу., 04.07.1999].
- 4313 Оору болсоң, өлүп кутуласың,
Карздар болсоң, берип кутуласың.
[А.-М.К., 23.06.1998].
- 4314 Оору калат, адат калбайт,
Хайал калат, хыйал калбайт.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 4315 Оору ооруну тез тааныйт,
сараң – сараңды.
[М.-Ә.К., 14.03.1999].
- 4316 Оору патмандап кирет,
мыскалдап чыгат.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 4317 Оору үстүгө чыйкан болвосун.
[А.А., 11.07.2004].
- 4318 Оору хадырыны соо билвейт,
Ач хадырыны ток билвейт.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 4319 Ооруган баш – сайдагы кара таш.
[Ө.Э., 26.05.2006].
- 4320 Оорувас башка он төөн болво.
[Ө.Э., 24.04.2003].
- 4321 Ооруган жериң кайсы болсо,
жэниң шо жерде.
[А.-М.К., 01.08.2001].

- 4322 Ооруган көңүл – чыккан жән,
Калган көңүл – өлгөн жән. [А.Ә., 06.02.2003].
- 4323 Ооруну тоготбогон өлүп кутулат,
Доону тоготбогон төлөп кутулат. [Ж.Йу., 27.12.2003].
- 4324 Оорунун башы – ашта,
Аштан кийин – башта. [Ж.Йу., 10.06.2003].
- 4325 Ордолуу жылан менен ойношбо. [Ж.Йу., 28.08.2003].
- 4326 Ордосу болвой эл болвойт,
Өрдөгү болвой көл болвойт. [А.-М.К., 15.05.1998].
- 4327 Орок орөлваганнын нан жешини көр,
Отун алөлваганнын от жагышыны көр. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 4328 Орто жериң жык болсо,
Эки колун шок болот. [Т.Г., 28.07.2001].
- 4329 Орток аттын жону – жоор, бели – бураң. [М.-Ә.К., 02.04.2002].
- 4330 Орундуу гөптин оройлугу билинбейт. [Ж.Йу., 18.09.2003].
- 4331 Орус оноосундагыны кылат,
Хытай кылыгыдагыны кылат. [Ә.Э., 26.06.2002].
- 4332 Орус оноосундагыны кылат,
Хытай хыйалындагыны кылат. [А.В., 27.05.2001].
- 4333 Орустан атаң болсо,
колунда палтаң болсун. [А.В., 04.03.2003].
- 4334 Осол жыгач шагыны көтөрөлвайт,
Осол жигит багыны көтөрөлвайт. [Ж.Йу., 27.01.2004].

- 4335 Осол “Отур” деген жерден он күн кетбейт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 4336 Осолдун тапканы – осурак,
Жамандын тапканы – жапалак.
[З.Д., 12.06.2001].
- 4337 Осуракка арпа талкан баана.
[З.Д., 10.11.2003].
- 4338 Осуракка арпанын уну баана.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 4339 Осурактын азасы – күлкү.
[А.Ә., 24.04.2003].
- 4340 Осурган кыз осурбаган кызды муштайт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 4341 Осурган кыз отурган кыздын бетин аймайт.
[Ө.Д., 28.08.2002].
- 4342 От болвосо, түтүн чыкбайт,
Ой болвосо, пүтүм чыкбайт.
[Ы.Э., 24.06.2001].
- 4343 От көрүнгөн жерге барва,
ит үргөн жерге бар.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 4344 От менен ойново,
Күчтүү менен күрөшбө.
[А.В., 01.03.2003].
- 4345 От менен ойношбо,
Осол менен достошбо.
[М.-А.К., 10.02.1998].
- 4346 От менен ойногон бала – күйөт,
Суу менен ойногон бала – сийет.
[А.О., 20.08.2001].
- 4347 От менен ойногон болвойт.
[М.К., 30.12.2000].
- 4348 От менен суу: – тилсиз жоо,
Ат менен ит – жән жолдош.
[И.Ч., 21.06.1997].

- 4349 От түшкөн жерин өрттөйт,
Оору турган жерин сыздатат. [А.А., 31.12.1997].
- 4350 От – үйдүн аваты,
Ат – эрдин канаты. [Ө.Э., 24.01.2004].
- 4351 Отко жакын шиш күйөт,
Энеге жакын кыз күйөт. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 4352 Отко кошсоң ат жевейт,
Этке кошсоң ит жевейт,
Теги муну нимне дейт? [М.-Ө.К., 05.07.1999].
- 4353 Отту көүлөйверсе өчөт,
Коңшуну көүлөйверсе көчөт. [Ж.Йу., 04.01.2005].
- 4354 Отту көүлөсөң өчөт,
Коңшуну көүлөсөң көчөт. [А.В., 10.03.2003].
- 4355 Отту пүйлөгөн жагат,
Акылды ойлогон тават. [А.В., 24.07.2006].
- 4356 Оттун жэйи – очок,
Суунун жэйи – агын. [М.-Ө.К., 14.03.1999].
- 4357 Оттун жана:р жери да очок,
Бара:р жери дө очок,
Өчсө, күл болуп кала:р жери дө очок. [Ж.Йу., 01.01.1999].
- 4358 Оттун сэрэсин кийик билет. [Ө.Э., 06.06.1998].
- 4359 Отуз күндүк орозонун үч күндүк айты бар. [А.-М.К., 17.02.1998].
- 4360 Отуз ойло, бир сүйлө. [М.-Ө.К., 27.12.1997].
- 4361 Отуз өлчө, бир кес. [З.Ө., 15.09.2003].

- 4362 Отуз уулду бир ата асыраптыр,
Отуз уул бир атаны асырайэлваптыр.
[Ж.Йу., 27.01.2004].
- 4363 Отузгача ок атып көрвөгөн,
кыркында гылыч чавэлвайт.
[Н.Ш., 22.06.2006].
- 4364 Отузунда ордо бузбаган
кыркында кыр ашэлвайт.
[Ө.Э., 01.07.2002].
- 4365 Отун албастын от жагышына кара,
Кетмен чапбастын нан жешине кара.
[А.В., 15.05.2001].
- 4366 Отун алып, от жакбас,
Оокатыга хош жакбас.
[А.Э., 01.03.2003].
- 4367 Отун жыйсаң – пул болот,
Отко жаксаң – күл болот.
[А.-М.К., 05.01.1999].
- 4368 Отундун хадырын алган билет,
Базардын хадырын барган билет.
[Ж.Йу., 08.06.2003].
- 4369 Отурган кыз ордуну тават,
Алдыраш кыз апасынын жэнидэ калат.
[З.К., 12.05.2001].
- 4370 Отурган кыз ордуну тават,
Оолуккан кыз бэлээгэ калат.
[А.В., 28.05.2001].
- 4371 Отурса – төрү бир,
Өлсө – гөрү бир.
[Ж.Йу., 28.03.2003].
- 4372 Отуруп сийген – орус,
Кооп сийген – дурус.
[Ө.Э., 17.02.2003].
- 4373 Очок оңолгондо көмүр түгөйт,
Иш оңолгондо омур түгөйт.
[Ж.Йу., 12.01.2005].
- 4374 Очором катын он айда туват.
[М.-С.С., 24.07.2001].

– Ө –

- 4375 Өгөй – өөнчүл,
Жетим – кекчил. [М.-Э.К., 24.07.2006].
- 4376 Өгөй эне боорсак –
Гөрдө жатып кол булгайт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 4377 Өгөй эне өз болвойт,
Эски пахта бөз болвойт. [Ж.Йу., 13.10.2001].
- 4378 Өгөй эне – өөнчүл,
Жетим бала – кекчил. [М.-Э.К., 28.06.2002].
- 4379 Өгүз баштаса, өлөңдүү сазга апарат,
Инек баштаса ийри жарга апарат. [М.-Э.К., 12.07.2004].
- 4380 Өгүз баштаса – өлөңдүү сазга,
Инек баштаса – ийри жарга. [М.У., 13.09.2002].
- 4381 Өгүз өлөлвай жатып, көтү чоор тартат. [А.В., 08.04.2003].
- 4382 Өгүз өлдү – ортак айрылды. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 4383 Өгүз өлсө көнү калат,
Чечен өлсө сөзү калат. [М.К., 06.02.1999].
- 4384 Өгүз өлсө, нашы артат,
Өгөй өлсө, неси артат? [М.-Э.К., 13.11.2001].
- 4385 Өгүз сазга патканнан кийин
жол көрсөткөн көп чыгат. [А.А., 05.03.2003].
- 4386 Өгүздүн башыга келген
торпоктун да башыга келет. [Ж.Йу., 27.12.2003].

- 4387 Өз агасыны агалайэлваган,
Киши агасыны сагалайт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 4388 Өз айывы өлгүчө билинбейт,
Киши айывы кирип чыккыча билинет.
[М.Ш., 30.12.2003].
- 4389 Өз айывың өзүңө билинбейт.
[И.А., 30.12.2003].
- 4390 Өз айывың өлгүчө билинбейт,
Киши айывы – кирип чыккыча.
[Г.Э., 24.07.2002].
- 4391 Өз акылың – акыл,
Өзгө акылы – бири жок, бири маакул.
[Ж.Йу., 29.05.2001].
- 4392 Өз акылың менен бол,
Ич кимге бел бэйлэвэ.
[М.К., 30.12.2000].
- 4393 Өз атасыны жамандаган уулдан өлгүчө кач.
[М.-А.К., 28.06.2002].
- 4394 Өз балаң өлгүчө кетбейт,
Киши баласы кишендесең дә турвайт.
[Ж.Йу., 28.03.2003].
- 4395 Өз жэнин гана ойлогон
өлгүчө жарывайт.
[Ж.Йу., 27.01.2004].
- 4396 Өз жериңде өктөм бол,
Жат жеринде жатык бол.
[М.-Э.К., 10.07.1997].
- 4397 Өз ийлэшкэнгэ жакшы,
жат – сыйлашканга.
[А.Тан., 23.07.2006].
- 4398 Өз ишиге калганда
Өгүз мойун күчү бар.
Киши ишиге калганда
Элдэтоор иши бар.
[Э.Э., 15.09.2002].

- 4399 Өз ишиге өгүздөй,
Киши ишиге кийиктей. [А.Ә., 01.03.2003].
- 4400 Өз кэмчилдигиң өлгүчө билинбейт. [М.-Ә.К., 12.09.2002].
- 4401 Өз колуң менен кылганды
өз башың менен тартасын. [А.-М.К., 07.12.1999].
- 4402 Өз колунда болвосо,
Өлдүм десең, ким берет. [Ж.Йу., 10.06.2002].
- 4403 Өз кордугу жат кордугудан жаман. [А.-М.К., 15.05.1998].
- 4404 Өз оозуң менен айткэнди
өз башың менен тартасын. [З.Т., 01.01.1999].
- 4405 Өз өлтүрвөйт, жат айавайт. [М.-Ә.К., 09.08.2001].
- 4406 Өз тууганын хорлогон
душманыга хор болот. [М.-Ә.К., 11.07.2002].
- 4407 Өз үйүңнүн кулу болсоң,
Өзгөлөрдүн бийи болосуң. [Ы.Э., 03.05.1999].
- 4408 Өз элим – өлөң төшөгүм,
Өз жерим – алтын бешигим. [Ж.Йу., 27.12.2003].
- 4409 Өзгө акылын ук,
өз акылың менен бол. [М.К., 04.02.2001].
- 4410 Өзгө жаккан жатка да жагат,
Азга жаккан көпкө да жагат. [М.-А.К., 18.11.1997].
- 4411 Өзгө кыйваганды жатка кыйва. [М.Т., 29.12.1997].
- 4412 Өзгөнү кой, өзүңдү бил,
Башканы кой, башыңды бил. [А.В., 15.04.2001].

- 4413 Өздү жаттай сыйлагын,
Жат бойунан түңүлсүн.
[А.В., 24.06.2006].
- 4414 Өздү жаттай сыйлагын,
Жат жэнинэн түңүлсүн.
[А.В., 18.02.2002].
- 4415 Өзөктүү башта өлүм бар.
[А.В., 28.05.2001].
- 4416 Өзөндүү жер талсыз калвайт,
Өлвөгөн кул малсыз калвайт.
[М.Э., 18.05.1997].
- 4417 Өзөндүү жерге тал пүтөт,
Өлвөгөн кулга мал пүтөт,
Мал пүткөндө ал кетет.
[Ж.Йу., 27.01.2004].
- 4418 Өзөндүү су:га тал пүтөт,
Өлвөгөн кулга мал пүтөт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 4419 Өзү билвейт,
Билгеннин тилини алвайт.
[А.А., 13.01.2003].
- 4420 Өзү билген – өзөк менен тамыр,
Киши билген – кишен менен тушоо.
[А.В., 13.05.2001].
- 4421 Өзү бир пулдук,
Дымагы миң кулдук.
[Ж.Йу., 08.06.2003].
- 4422 Өзү болөлвайт,
Болгонду көрөлвайт,
Муну худай неге алвайт.
[А.В., 13.07.1998].
- 4423 Өзү гурбэттэ, көзү ватанда.
[М.К., 06.02.1999].
- 4424 Өзү жамандын сөзү жаман,
Тэги жамандын гэви жаман.
[Ж.Йу., 27.01.2004].
- 4425 Өзү жыгылган өзү колот.
[Ө.Т., 10.07.1997].

- 4426 Өзү иттей жэлэнгэн,
ити кайдан тойунсун. [А.В., 22.01.2004].
- 4427 Өзү казган гудукка төвөсүнчө түшөт. [Ж.Йу., 30.04.2003].
- 4428 Өзү казган орого өзү түшөт. [А.В., 01.05.1998].
- 4429 Өзү катылган бала ийлэвэйт. [А.А., 13.07.2004].
- 4430 Өзү катылган бала ийлэвэйт,
ийлэсэ сооройт. [А.А., 13.07.2004].
- 4431 Өзү кылэлвэйт,
Кылганды көрэлвэйт. [А.-М.К., 19.01.1999].
- 4432 Өзү кыңырдан коркбо,
Сөзү кыңырдан корк. [Ж.Йу., 28.02.2003].
- 4433 Өзү сүйлөп, өзү күлгөннөн түңүл. [М.-Ө.К., 03.02.2001].
- 4434 Өзү сүйлөп, өзү угат,
Өзү айтип, өзү күлөт. [Ж.Йу., 06.02.1999].
- 4435 Өзү таппаган малдын хадыры болвойт. [А.А., 18.12.1997].
- 4436 Өзү тойвогондун берген кешиги кайсы болсун. [А.В., 18.09.2002].
- 4437 Өзү тойвогоннун кешиги кайсы. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 4438 Өзү ууру, элдин бээрин ууру деп ойлойт. [А.-М.К., 15.05.1998].
- 4439 Өзү үйгө кирсе, кэлишини төрдөн көр. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 4440 Өзү хаары болсо дә, көңүлү жэш. [М.-Ө.К., 01.01.2000].
- 4441 Өзү хор, дымагы зор. [А.-М.К., 15.05.1998].

- 4442 Өзү чычкан пок сасыбайт,
Сасыса дә өзүгө билинбейт.
[А.К., 12.07.2006].
- 4443 Өзү эшек болсо да,
төөгө жол көрсөтөт.
[Ж.Йу., 28.08.2003].
- 4444 Өзбек өлсө – аччылык,
Казак өлсө – токчулук.
[А.Ч., 28.05.2006].
- 4445 Өзүгө күйвөгөн башкага күйвөйт.
[И.А., 23.06.2004].
- 4446 Өзүм билем деген өлгүчө жарыбайт.
[Ж.Йу., 28.02.2003].
- 4447 Өзүм иттей жэләнәм,
итим кайдан тойунсун.
[А.В., 12.05.2001].
- 4448 Өзүмөн мурун атама көрүнсүн.
[А.В., 05.04.2003].
- 4449 Өзүмсүгөн өлгүчө жарыбайт.
[Ж.Йу., 18.06.2004].
- 4450 Өзүн өзү кылгандын чаарасы жок.
[А.-М.К., 04.05.2009].
- 4451 Өзүндө дә жок,
Сөзүндө дә жок,
Көзүндө дә жок,
Бу адәм – нолок.
[М.-Ә.К., 15.02.1998].
- 4452 Өзүнөн башка киши жок,
Киши менен иши жок.
[З.Д., 12.06.2001].
- 4453 Өзүнү зор көрсөтмөк – пәстиктин белгиси.
[Ж.Йу., 12.04.1998].
- 4454 Өзүнү мактаган – өзгөчө тантык,
Баласыны мактаган – баш тантык,
Алганыны мактаган – адак тантык.
[М.К., 11.06.2001].
- 4455 Өзүнү мактаган өлүмнөн ыраак.
[А.Ә., 01.03.2003].

- 4456 Өзүнү сыйлаваган өзгөнү сыйлап жарытбайт.
[Ө.Э., 07.07.2000].
- 4457 Өзүнүн үйдө көйнөк пычөлваган,
Кишинин үйдө түлкү ичик пычат.
[И.Ч., 02.04.2001].
- 4458 Өзүнүн элини жамандаганнан өлгөнчө кач.
[А.Ж., 17.06.2004].
- 4459 Өзүң бил,
билвесен билгеннен сура.
[А.А., 24.06.2001].
- 4460 Өзүң бил,
билвесен, билгеннин тилиге кир.
[Ж.Йу., 27.09.1998].
- 4461 Өзүң билвеген ишке колуңу узатба.
[М.Ч., 17.05.1997].
- 4462 Өзүң билвесен, билгеннен сура,
Билэлвасаң дагы сура.
[М.Т., 29.12.1997].
- 4463 Өзүң билген – билген,
Өзүң көргөн – көргөн.
[М.-Ө.К., 28.06.2002].
- 4464 Өзүң көтөргөн чомок өзүңө тийет.
[А.Ө., 04.08.2004].
- 4465 Өзүң кылган арыл,
Иче-иче жарыл.
[А.В., 12.05.2001].
- 4466 Өзүңдө жок – ээлэмдө жок.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 4467 Өзүңдө турса айып,
кайакка барасың кыңырайып.
[А.-М.К., 27.11.1997].
- 4468 Өзүңдө бар айып,
кайда барасың кыңырайып.
[А.А., 21.06.2004].
- 4469 Өзүңдү эр билсен,
башканы шер бил.
[А.В., 24.06.2001].

- 4470 Өзүңдү эр билсең,
бүрөөнү шер бил.
[К.Сеч., 30.05.2006].
- 4471 Өзүңнөн зорго катылва,
Алып чават чулукка,
Ата-энең келгиче,
Жем болосун балыкка.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 4472 Өзүңнөн күчтүү менен күрөшкө чыкба.
[К.О., 05.04.2003].
- 4473 Өзүңнү өзүң сурайалсаң – шээр сурайсың.
[М.Т., 01.07.2007].
- 4474 Өзүңнүн билгениң – өзөк менен тамыр,
Кишинин билгени – кишен менен тушоо.
[А.В., 24.07.2006].
- 4475 Өзүңнүн билгениң – өзөк менен тамырдай,
Кишинин билгени – кишен менен тушоодой.
[Ж.Йу., 28.03.2003].
- 4476 Өзүңнүн жамандыгың өзүңө билинбейт.
[А.К., 12.07.2006].
- 4477 Өзүңө азыр бол,
Коңшунду ууру тутба.
[С.К., 28.08.2002].
- 4478 Өзүңө он пайдеси болуп,
башкага бир зэләли болсо – о ишке кирве.
[М.-Ә.К., 01.01.2000].
- 4479 Өзүңнүн билгениң – өзөк дә тамыр,
Кишинин билгени – кишен дә тушоо.
[К.О., 22.08.2003].
- 4480 Өйдө түкүрсөм – мурутум булганат,
Ылдый түкүрсөм – сакалым булганат.
[А.А., 18.12.1997].
- 4481 Өйдөдөгүгө карап гам тарткыча,
Ылдыйдагыга карап дәм тарт.
[М.-Ә.К., 01.01.2000].

- 4482“Өл, өл...” дейверсең,
өлгөнүнү көрөсүн. [Ж.Йу., 01.05.1999].
- 4483Өлөлвай жатып, өгүздүн көтү чоор тартат.
[А.В., 10.03.2003].
- 4484Өлөлвай жатып, өлөң эйтэт.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 4485Өлөлвай жатып, өлөң эйтэт,
Көтү гыжек тартат.
[Ж.Йу., 08.01.2005].
- 4486Өлвөгөн кул алтын аяктан су: ичет.
[Ж.Йу., 10.06.2003].
- 4487Өлвөй жүрүп өчүнү ал,
Кетбей жүрүп кегини ал.
[Ж.Йу., 19.10.2001].
- 4488Өлвөсөң көптү көрөсүн,
Аарывасаң узак барасын.
[Н.Д., 01.08.2003].
- 4489Өлвөсөң көптү көрөсүн,
Аарывасаң ыраак барасың.
[М.Э., 18.05.1997].
- 4490Өлгөн инек сүттүү болот.
[А.-М.К., 19.11.1997].
- 4491Өлгөн кайтып тирилет,
Өчкөн кайтып тутанат.
[М.-Э.К., 27.12.1997].
- 4492Өлгөн кой бөөрүдөн коркову?
[Э.Т., 29.07.2001].
- 4493Өлгөн көрвөйт, калган көрөт.
[З.Т., 01.01.1999].
- 4494Өлгөн менен өлүнбөйт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 4495Өлгөн – тирилет,
Өчкөн – тамгат.
[А.В., 13.03.1999].
- 4496Өлгөн төөгө жүк артбайт.
[Ы.Э., 31.12.1998].

- 4497 Өлгөн төөнүн башы менен
тирик төөнү коркутат.
[Т.Г., 23.07.2006].
- 4498 Өлгөндү сурасаң –
Тирилгендей болот,
Кэсэлди сурасаң –
Сакайгандай болот.
[А.В., 25.09.1999].
- 4499 Өлгөндүн вэсийэти өзү менен кетет.
[М.-Ә.К., 01.01.2000].
- 4500 Өлгөннөн кийин жакшы де.
[А.-М.К., 19.01.1999].
- 4501 Өлгөннөн кийин ийлэгичэ,
өлелегиде сыйла.
[А.-М.К., 24.11.1998].
- 4502 Өлгөннөн кийин ыман асык атбайт.
[С.К., 23.07.2006].
- 4503 Өлгөннүн аркасыдан өлмөк жок.
[А.В., 30.12.2003].
- 4504 Өлгөннүн жэзэси көмгөн.
[М.-Ә.К., 01.08.2002].
- 4505 Өлгөннүн өзүнүн шору:
Бала калса – мал тават,
Катын калса – эр тават.
[Ж.Йу., 18.06.2004].
- 4506 Өлгөннүн үстүгө көмгөн кылва.
[Н.Ш., 24.06.2004].
- 4507 Өлгүсү келген чычкан
мышыктын куйругуга асылат.
[М.-Ә.К., 30.12.2003].
- 4508 Өлдү – тирилвейт,
Өттү – билинбейт.
[М.-А.К., 04.03.2003].
- 4509 Өл, тал, алатканымы ал.
[Ж.Йу., 11.07.1998].
- 4510 Өлмөйүнчө иш пүтбөйт.
[А.В., 13.03.1999].

- 4511 Өлмөк бар,
өлгөннөн кийин дә келмек бар. [М.К., 06.02.1999].
- 4512 Өлө жегичең бөлө же. [Ж.Йу., 06.05.2000].
- 4513 Өлө тантык өзүнү мактайт,
Баш тантык баласыны мактайт,
Айаккы тантык алганыны мактайт,
Мактанчаак эдэм хич кимге жакбайт. [А.Ә., 01.03.2003].
- 4514 Өлөр кэсэлдин өлгөнү жакшы,
Үйдөгүнүн тынганы жакшы. [М.-Ә.К., 01.08.2002].
- 4515 Өлөр кэсэлдин өлгөнү –
үйдөгүнүн тынганы. [Ә.Э., 17.02.2003].
- 4516 Өлөр чычкан мышыктын куйругу менен ойнойт. [Ж.Йу., 28.08.2003].
- 4517 Өлөтыган кэсэлдин балдыр өлгөнү жакшы. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 4518 Өлөтыган эчки койчунун тайагыга сөйкөнөт. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 4519 Өлсө, өлгөндөй өлсүн,
Калса, калгандай калсын. [А.-М.К., 05.05.1998].
- 4520 Өлсө – төлөйм,
Жыгылса – жөлөйм. [Ж.Йу., 30.04.2003].
- 4521 Өлсөм, гөрүм тең болсун. [Ә.Э., 25.08.2002].
- 4522 Өлсөң, гөрүң кең болсун. [А.В., 23.02.2004].
- 4523 Өлсөң, гөрүң кең болсун,
Өз бойуңа тең болсун. [А.В., 23.02.2004].

- 4524 Өлсөң не кетет:
Эки хаары бөз кетет,
Өлүптүр деген сөз кетет.
[М.-Ә.К., 11.01.2005].
- 4525 Өлтүргөн – ок, аткан – гүнээкэр.
[М.Т., 29.03.1998].
- 4526 Өлүгүгө жэрәшә – ый,
Хадырыга жэрәшә – сый.
[А.А., 24.07.2006].
- 4527 Өлүк болуп көрдө жок,
Тирик болуп санда жок.
[Ж.Йу., 08.06.2003].
- 4528 Өлүккө гөр тавылат,
Тирикке үй тавылат.
[Ө.Т., 02.07.2000].
- 4529 Өлүккө да – үч күн,
Тирикке да – үч күн.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 4530 Өлүкбү десе гөрдө жок,
Тирикби десе санда жок.
[А.В., 30.04.1999].
- 4531 Өлүктөй жаткан, өгүздөй жейт.
[М.Т., 12.06.1998].
- 4532 Өлүктүн боору суук,
Тириктин каары суук.
[К.Ф., 20.06.2004].
- 4533 Өлүктүн дагын көтөрөсүн,
Тириктин дагын көтөрмөк зор.
[М.К., 30.12.2000].
- 4534 Өлүм: “Бардын малыны чөчөм,
Жоктун көтүн ачам”, – дейт экен.
[Н.Д., 01.08.2003].
- 4535 Өлүм бардын малыны чөчөт,
Жоктун эвийрини ачат.
[А.Ә., 03.08.2003].
- 4536 Өлүм деген – өрт,
өзөккө түшкөн дэрт.
[А.В., 25.09.1999].

- 4537 Өлүм жәшкә каравайт. [А.-М.К., 06.10.1997].
- 4538 Өлүм жер тандавайт,
Жетим кыз эр тандавайт. [Ж.Йу., 28.03.2003].
- 4539 Өлүм менен күлкү – аякташ,
Жакшы менен жаман – савакташ. [Н.Ш., 22.07.2001].
- 4540 Өлүм өксүтөт, кәсәл кәмитәт. [Ж.Йу., 18.06.2004].
- 4541 Өлүм, өлүм дейверсе,
Омурдан бәрәкә качат. [Ж.Йу., 29.05.2001].
- 4542 Өлүм –таштан катык,
Көңүл – пахтадан жумшак. [А.А., 24.07.2004].
- 4543 Өлүмдү мал көтөрөт,
Кызматын эл көтөрөт. [К.О., 24.04.2003].
- 4544 Өлүмнүн чээрәси жок,
Әжәлгә арачы жок. [Ы.Э., 31.12.1998].
- 4545 Өлүү башка чөп пүтөт,
Тирүү башка мал пүтөт. [М.-Ә.К., 12.09.2002].
- 4546 Өнөр – агып турган булак,
Билим – жанып турган чырак. [Ж.Йу., 28.05.2001].
- 4547 Өнөр билгеннин колу алтын,
Өлөң билгеннин гәви алтын. [Ж.Йу., 04.07.1999].
- 4548 Өнөрдө чек жок,
Өнөрсүздө эп жок. [М.-А.К., 12.07.2006].
- 4549 Өнөрдүн алды – кызыл тил. [А.-М.К., 19.01.1999].
- 4550 Өнөрлүү кул ач калвайт. [Ж.Йу., 28.05.2001].

- 4551 Өнөрмән өлвөйт,
ич жерде хар болвойт. [Ж.Йу., 10.11.2001].
- 4552 Өнөрмән өлмәс,
ҳич жерде хар болмәс. [М.Т., 28.08.2003].
- 4553 Өнөрмәндин өзү өлсө дә, ноому өлвөйт. [Ә.Ә., 14.03.1999].
- 4554 Өнөрүң болсо, өөдө чап,
Туушуң болсо, туура чап. [Ә.Ә., 15.09.2002].
- 4555 Өнөрүң болсо, өргө чап,
Туушуң болсо, туура чап. [Ж.Йу., 10.11.2001].
- 4556 Өндү көргөндө үз тайат,
Үздү көргөндө көз тайат. [Ә.Ә., 27.04.2003].
- 4557 Өөдө тартса, өгүз өлөт,
Ылдый тартса, арава сынат. [Ж.Йу., 10.11.2001].
- 4558 Өрдөк жокто чулдук баш,
Бийлер жокто кулдар баш. [А.-М.К., 02.08.2001].
- 4559 Өрдөк зоройуп газ болвойт,
Катын гыңшылап кыз болвойт. [А.А., 18.12.1997].
- 4560 Өрдөк – өрдөк, газ – газ. [З.Т., 01.01.1999].
- 4561 Өрдөктүн өзү чөлдө болсо да, көзү көлдө. [А.О., 28.05.2006].
- 4562 Өсбөйткан бала өз атасыны жамандайт. [Ж.Йу., 11.01.2005].
- 4563 Өсбөйткан бала өнбөйткан доону доолайт. [Ж.Йу., 28.05.2001].
- 4564 Өсө:р эл өзүн сыйлайт,
Өсбөс эл жатын сыйлайт. [Ә.Ә., 04.01.2005].

- 4565 Өтбөйт деве, бүлөп бак,
Бервейт деве, сурап бак. [Ч.О., 06.09.2006].
- 4566 Өтбөйткан омур жок,
Ийилвейткан темир жок. [Ө.Т., 18.11.2000].
- 4567 Өтбөс пычак кол кесет.
[А.В., 24.06.2001].
- 4568 Өтбөсө да бүлөп бак,
Бервесе да сурап бак. [Ө.Э., 10.02.2003].
- 4569 Өткөн ишке салават.
[А.Ө., 26.07.2002].
- 4570 Өткөн күн – кеткен күн.
[Ө.Э., 08.04.2003].
- 4571 Өткөн күндүн белгиси жок.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 4572 Өткөн күннүн белгиси жок,
Көзгө айткәннин тамгасы жок. [Ж.Йу., 29.02.2004].
- 4573 Өткөн омур – агып кеткен суу.
[А.-М.К., 23.02.1999].
- 4574 Өткөн омур – өчкөн көмүр.
[А.-М.К., 27.11.1997].
- 4575 Өткөнгө өкүнүп болбойт,
Жетбести кууп болбойт. [Н.Ш., 24.04.2006].
- 4576 Өткүл пычак тез мокойт.
[Ж.Йу., 12.01.2005].
- 4577 Өткүр сөз – аткан ок.
[А.-М.К., 04.12.1997].
- 4578 Өтө кызыл пат оңот,
Өтө кескин пат мокойт. [Т.К., 17.05.1997].
- 4579 Өтө кызыл тез оңот,
Өпкө кызыл кеч оңот. [Ж.Йу., 30.12.2003].

4580 Өтүгү жаман төр булгайт,
Оозу жаман эл булгайт.
[А.В., 24.07.2006].

4581 Өчкөн оттун түтүнү жок.
[А.-М.К., 02.08.2001].

4582 Өчкөн тамат,
Өлгөн тирилет.
[Ж.Йу., 18.06.2004].

– II –

4583 Падыша хар дорэд,
Хари нөүкэр дорэд¹.
[А.Й., 22.07.2006].

4584 Пайгамбар худаа эмес,
Худаанан жүдээ эмес.
[А.В., 06.07.2000].

4585 Пакыр эчки паанада,
Котур эчки даанада.
[А.В., 12.05.2001].

4586 Пал деле салва,
Палсыз да калва,
Төлгө деле салва,
Төлгөсүз да калва.
[М.-Ө.К., 01.08.2002].

4587 Палван-палван сүйлөвө – башыңа тийет.
[Ө.Т., 27.12.1997].

4588 Палвандык – билектен,
Баатырлык – жүрөктөн.
[К.О., 26.06.2004].

4589 Палга ишенбе, палсыз да калва.
[А.-М.К., 24.11.1998].

4590 Палта көтөргүчө дөнөч эс алат.
[А.-М.К., 05.08.2001].

4591 Палчыдан – пал,
Алладан – пәрмән.
[З.Т., 12.03.1999].

---

¹ *парс.* Падышанын эшеги бар, Эшегинин нөөкөрү бар д. м.

- 4592 Пас жердин чымчыгы да ач болот. [А.Д., 23.07.2001].
- 4593 Пат ачылган гүл пат куурайт. [Ө.Т., 29.07.2001].
- 4594 Патаалуу кул аарывайт,
Патаасыз кул жарывайт. [Ж.Йу., 28.05.2001].
- 4595 Патаалуу кулга бак конот. [Ж.Йу., 29.05.2001].
- 4596 Паткан күндү аткан таң чыгарат. [Ө.Э., 01.07.2002].
- 4597 Патмачык тапса, басып жейт,
Баатыр тапса, бээри жейт. [Ж.Йу., 06.04.2003].
- 4598 Пәйдәнин зәләли дә болот,
Зәләлдин пәйдәси дә болот. [М.К., 13.03.1999].
- 4599 Пәйдәси тийвеген көтөн погу менен куурасын. [А.В., 09.07.1997].
- 4600 Пәйшәмби күнү доңуз түгүнү тәштәвәйт¹. [З.К., 14.04.2001].
- 4601 Пәлит арыктан таза су: акбайт. [М.-Ө.К., 31.12.2003].
- 4602 Пәнткәш әдәм әр ойго салат,
Баатыр, баатыр деп жәнинди алат,
Мәрт, мәрт деп малыңды алат. [А.В., 30.12.1998].
- 4603 Пәнткәш әдәм бүрөөнүн колу менен
жылан кармап, чок шилейт. [Ж.Йу., 03.05.1999].
- 4604 Пәри билвегенди хары билет. [Ө.Э., 13.09.2003].
- 4605 Пәриштәнин ашыга шәйтән кызганат. [М.-Ө.К., 24.07.2006].

---

¹ фраз. чач алдырганга болбойт д. м.

- 4606 Пейиштин ашыны жемек бар, чычмак жок.
[М.-Э.К., 28.06.2002].
- 4607 Пейиштин жолу беш эшик.
[Ж.Йу., 11.07.1998].
- 4608 Пейли жаман бэлээгэ жолугат,
Пүтбөйтган санаага жолугат.
[Ж.Йу., 28.02.2003].
- 4609 Пейли кең әдәм хар болвойт.
[Ә.Ә., 29.09.1999].
- 4610 Пейли тар киши бай болвойт,
Пейли кең киши хар болвойт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 4611 Пейли тойвогоннун карды тойвойт.
[К.О., 25.01.2004].
- 4612 Пес пести караңгыда тават.
[А.В., 28.05.2001].
- 4613 Пешенеге жазылваса, бәләә келвейт.
[М.-Э.К., 10.07.1997].
- 4614 Пешенеңе жазылган бәләәдән качәлвайсын.
[Ж.Йу., 11.07.1997].
- 4615 Пикири жаманнын зикири дә жаман.
[А.Ә., 08.06.2003].
- 4616 Пикири оңолвогоннун
зикири дә оңолвойт.
[Ч.О., 06.09.2006].
- 4617 Пирине таш атба.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 4618 Питиге өчөшүп, көйнөгүнү отко салыптыр.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 4619 Питине өчөшүп ыштаныңды отко салва.
[Ж.Йу., 01.02.2003].
- 4620 Питке өчөшүп, ыштаныны отко салыптыр.
[А.Ә., 22.07.2006].
- 4621 Покту чапса, бетке чәчиләт.
[А.В., 27.04.2003].
- 4622 Покту чапсаң, бетиңе чәчиләт.
[М.-С.С., 24.07.2001].

- 4623 Покту чукуган жытыга чыдайт. [М.-Ө.К., 11.07.2002].
- 4624 Покту чукусаң сасыгы чыгат. [А.А., 05.03.2003].
- 4625 Поктуу жерде карга семирет. [М.-Ө.К., 18.06.2004].
- 4626 Поктуу жерден карга үзүлвөйт. [А.А., 31.12.2003].
- 4627 Полот гылыч кыныда жатбайт,
Болвос жигит элиге патбайт. [М.Т., 01.07.2007].
- 4628 Пул алсаң, санап ал,
Ат алсаң сынап ал. [З.К., 14.04.2001].
- 4629 Пул болду – күл болду. [Ө.Й., 09.01.2005].
- 4630 Пул болсо – базар,
Пул болвосо – мазар. [А.В., 18.05.1997].
- 4631 Пул болсо, жэңгэлдэ шорпо. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 4632 Пул жумшаган кул жумшайт. [А.В., 30.12.2003].
- 4633 Пул иштеткен, кул иштетет. [М.К., 04.02.2001].
- 4634 Пул тапкыча акыл тап,
Ат тапкыча энжэм тап. [Ө.Э., 01.03.2003].
- 4635 Пул тапкыча эсап тап. [А.-М.К., 23.02.1999].
- 4636 Пул тапмак оңой,
тутмак кыйын. [М.-Ө.К., 11.07.2002].
- 4637 Пулду эдэм тават,
эдэмди пул тапбайт. [А.О., 26.01.2003].

- 4638 Пулду пул тават,
Малды мал тават.
[Ж.Йу., 13.10.2001].
- 4639 Пулду пул тават,
Сырды сыр ачат.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 4640 Пулдун көзү жок,
Бахулдун үзү жок.
[А.-М.К., 04.12.1997].
- 4641 Пулдуу адәм – тилдүү адәм,
Пулсуз адәм – тилсиз адәм.
[Ә.Э., 22.01.2004].
- 4642 Пулдуунун сүйлөгүсү келет,
Пулсуздун ийлэгиси келет.
[Ж.Йу., 13.11.2001].
- 4643 Пулдуунун үзү жарык, сөзү өктөм.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 4644 Пулсуз базарга барва,
Имансыз – мазарга.
[Ж.Йу., 22.07.2004].
- 4645 Пулу бардын үзү жарык,
Пулу жоктун үзү – чарык.
[А.О., 22.01.2004].
- 4646 Пулу көптүн карды ток, капасы жок.
[Ә.Э., 10.01.2005].
- 4647 Пулуң болсо, бери кел,
Пулуң болвосо нары бар.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 4648 Пулуң болсо – жәңгәлдә шорво.
[А.Ж., 03.07.2001].
- 4649 Пулуңун кеткениге карава,
Ишиңин пүткөнүгө кара.
[А.В., 30.04.1999].
- 4650 Пурсат дэйимә эле колдо болвойт.
[М.Т., 07.11.1997].
- 4651 Пурсат – канаттуу куш,
учурвай карма.
[А.А., 08.11.1997].

- 4652 Пүт жүгүрүгү ашка,
Тил жүгүрүгү башка. [Ж.Йу., 30.04.2003].
- 4653 Пүтү жаман төр булгайт,
Көтү жаман эл булгайт. [М.-Э.К., 01.08.2002].
- 4654 Пүтудан мүдүргөн турат,
Тилиден мүдүргөн турвайт. [Н.Ш., 24.06.2004].
- 4655 Пүтунан тайыгылган турат,
Тилинен тайгылган турвайт. [А.А., 13.08.2003].
- 4656 Пүйлөгөн карын сасыбайт,
Ийлеген тери катыбайт. [Ө.Э., 05.03.2003].
- 4657 Пүткөн ишке сынчы көп,
Пүткөн тойго ырчы көп. [Ж.Йу., 28.05.2001].
- 4658 Пүтбөйткан ишке кол тийвейт. [М.-А.К., 21.05.1997].
- 4659 Пычагы бар көңүлү сүйгөндү жейт,
Пычагы жок колуга тийгенди жейт. [Ж.Йу., 29.02.2004].
- 4660 Пычак берсең, кындап бер,
Көңүлүңнөн чындап бер. [А.Й., 27.05.2006].
- 4661 Пычак жарасы сакайт,
Тил жарасы сакайбайт. [Ө.Э., 29.01.2004].
- 4662 Пычак майга жүрөт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 4663 Пычак өткүр болуп, өз савыны кесбейт. [М.-А.К., 09.11.1999].
- 4664 Пычакты өзүңө ур, ооруваса бүрөөгө ур. [А.-М.К., 26.06.1997].
- 4665 Пышкан ашка – бөкөөл,
Тэйэр ашка – жасоол. [А.Э., 04.04.2011].

- 4666 Пышкан аштын күйүтү жаман.
[К.О., 13.06.2006].
- 4667 Пышкан көмөч насипкэ карайт.
[М.-Ә.К., 29.12.1997].
- 4668 Пышкангаче чыдап,
Чыгарарыга чыдаваптыр.
[З.Т., 10.06.2003].
- С –
- 4669 Сааның – сарттын бээси,
Таңда келет ээси.
[А.А., 08.07.2004].
- 4670 Саап ичсең – миң күндүк,
Сойуп жесең – бир күндүк.
[Ж.Йу., 25.09.1999].
- 4671 Саар жалган айткән әдәм
кеч дә жалган айтәт.
[М.-А.К., 21.10.1997].
- 4672 Саар калп айткән әдәм
кеч дә калп айтәт.
[Ә.Т., 27.12.1997].
- 4673 Саар кетет, кеч келет,
Ток кетет, ач келет.
[А.-М.К., 12.05.1997].
- 4674 Саар кооп жүрвөсө,
Шәйтән минет мойнуга,
Сары ит сийет койнуга.
[А.Ә., 25.05.2011].
- 4675 Саар кооп, коңшуңду кара.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 4676 Саар копкон әдәмнин ырыскысы ашык,
Саар копкон эззенин бир иши ашык.
[Ы.Э., 01.06.2001].
- 4677 Саар копконнун иши көп,
Түштө копконнун түшү көп.
[Ж.Йу., 12.01.2005].

- 4678 Саар тойвогон кеч да ач калат. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 4679 Сааргаче ким бар дэ ким жок. [Ы.Э., 03.05.1999].
- 4680 Сааргы булут кызарса –
Самарканды жоо алгандай.
Кечки булут кызарса –
Келиндер уул туугандай. [А.А., 13.05.2001].
- 4681 Сааргы жегениң – нэштэ,
Кечки жегениң – мушта. [А.А., 05.03.2003].
- 4682 Сааргы нэштэдэн калва,
Кечки муштадан калва. [Ө.Э., 21.08.2003].
- 4683 Сааргы сууктан коркбо,
кечки сууктан корк. [М.-Ө.К., 23.10.2005].
- 4684 Саарлап үргөн иттен корк. [А.-М.К., 23.02.1999].
- 4685 Саары тумандуу болсо,
Күнү гүмөндүү болот. [М.-Ө.К., 11.07.2002].
- 4686 Савалап жааган жаан жэндөп өтөт,
Севелеп жааган жаан жэндөн өтөт. [А.-М.К., 09.03.1999].
- 4687 Савы сараңдын бири сараң,
Кавы сараңдын бээри сараң. [Н.Ш., 22.07.2001].
- 4688 Савыр – жәннэттин ачкычы. [З.Т., 12.03.1999].
- 4689 Савыр кылган муратына жетет. [А.А., 08.11.1997].
- 4690 Савыр кылсаң ишиңе,
Хайыр келет башыңа. [М.-Ө.К., 03.02.2001].

- 4691 Савыр кылсаң салаамат болосун,
Савыр кылвасаң, бэлээмэт болосуң. [А.-М.К., 05.06.1998].
- 4692 Савыр, савыр,
Савырдын жеткирген жери – кавыр. [Ж.Йу., 13.11.2001].
- 4693 Савыр, савырдын соңу – хайыр. [М.К., 13.03.1999].
- 4694 Савырдуу эдэм көп жэшэйт. [М.-Ә.К., 04.02.2000].
- 4695 Савырдын түвү – салаамат,
Шэшкэннин түвү – бэлээмэт. [З.Ө., 31.12.2003].
- 4696 Савырдын түвү – сары алтын. [Ә.Э., 21.04.2003].
- 4697 Савырлуу болсоң, озорсуң,
Савырыз болсоң, тозорсуң. [З.Т., 12.07.2004].
- 4698 Савыры жокко дөүлөт конбойт. [Ж.Йу., 28.05.2001].
- 4699 Сагызган иине тааптыр,
Сайа:рга жер тапбаптыр. [Ж.Ю., 29.02.2004].
- 4700 Сагызган сактыгынан – калат,
Суктугунан – өлөт. [А.В., 24.07.2006].
- 4701 Сагызган сактыгыдан өлвөйт,
суктугудан өлөт. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 4702 Сагызган чокулайт – тойвойт. [Ж.Йу., 23.06.2001].
- 4703 Сагыр, сагыр зоройсо – кэвир. [А.В., 24.02.2004].
- 4704 Сагырдын этегиге бу:дай салса,
алды кооп кетип төгүп алат. [А.А., 27.12.2004].

- 4705 Сай бойуна эккен эгиннин күнүнү сел көрөт,
Атымьштан ашканда алган кыздын күнүнү
эл көрөт. [З.Д., 11.11.2001].
- 4706 Сайак жүргөн тайак жейт. [Ж.Йу., 28.05.2001].
- 4707 Сайэлваган ийне тандайт,
Саптайэлваган учук тандайт. [А.В., 24.07.2006].
- 4708 Сайга конойун дейт – селден коркот,
Кырга конойун дейт – желден коркот. [Ж.Йу., 01.05.1999].
- 4709 Сайды сел бузат,
Ушак эл бузат. [Ө.Э., 30.12.2003].
- 4710 Сак карга сагагыдан илинет. [Ж.Йу., 29.07.2003].
- 4711 Сакайа:р дэрттин довасы оңой тавылат. [М.К., 13.03.1999].
- 4712 Сакайа:р дэрттин тавывы өзү келет. [З.Т., 12.03.1999].
- 4713 Сакайаткан кэсэлдин довасы издетбей тавылат. [Ж.Йу., 08.06.2003].
- 4714 Сакайаткан оорунун тавывы өзү келет. [А.-М.К., 04.12.1997].
- 4715 Сакалга ак киргенде,
Көңүлгө дак кирет. [Ж.Йу., 29.02.2004].
- 4716 Сакалдуу койчу жарытбайт. [Р.Т., 28.05.2001].
- 4717 Сактанганды хурай сактайт. [А.-М.К., 09.03.1999].
- 4718 Сактанганды хурайым өзү сактайт. [Ж.Йу., 12.01.2005].
- 4719 Салам эйтип келмек коноктон,
Сый-үрмат кылмак үй ээсиден. [М.-А.К., 04.03.2003].

- 4720 Салам эйтса, элик ал,
“Арыва” десе, “Бар бол” де.
[М.К., 04.02.2001].
- 4721 Саламга – элик,
Совалга – жовап.
[Ө.Э., 06.06.1998].
- 4722 Саламды элик алганга эйт.
[Ж.Йу., 10.01.2005].
- 4723 Саламды кандай берсе, шондой алик ал.
[М.-А.К., 09.11.1999].
- 4724 Саман салат постуңа,
Ишенбегин достуңа.
[А.-М.К., 04.08.2001].
- 4725 Саманга от кетиптир десе,
Самарканды жоо чааптыр дейт.
[А.В., 31.12.1997].
- 4726 Санаа эдэмди, курт жыгачты
ичиден жеп пүтүрөт.
[Ж.Йу., 06.02.1999].
- 4727 Санаа сароору дэртгэн жаман.
[М.-Ө.К., 02.04.2002].
- 4728 Санаалуу эрде уйку жок.
[Ж.Йу., 28.05.2001].
- 4729 Санаасы жок сарт семиз,
Пикири жок пит семиз.
[А.Э., 08.04.2003].
- 4730 Санавай туруп саныны эйтбэ.
[А.-М.К., 19.11.1997].
- 4731 Саны бар, сапаасы жок,
Сагырга вафаасы жок.
[М.-Ө.К., 11.01.2005].
- 4732 Сараң айдан коркот,
Бээз-бээз Худайдан коркот.
[Ө.Т., 27.12.1997].
- 4733 Сараң эдэм бий болвосун,
Сараң эдэм бий болсо,
Халкыны Худаа колдосун.
[Ж.Йу., 12.04.1998].

- 4734 Сараң болсоң дә бактың болсун,
Бактың болсо, бээридән озосуң.
[М.-Ә.К., 01.01.2000].
- 4735 Сараң катындан арам бала туулат.
[А.О., 31.12.2003].
- 4736 Сараң менен жолдош болсоң, сараң болосун.
[А.О., 22.01.2004].
- 4737 Сараң чомок жыйат.
[Ы.Э., 07.07.1997].
- 4738 Сараңга эр күн той.
[Ж.Йу., 18.06.2004].
- 4739 Сараңдын аты да сараң,
эшеги дә сараң;
Сараң дә болсо – бала,
жүрөверсин аман.
[М.-Ә.К., 29.03.1998].
- 4740 Сараңдын бэйлэгәнин акылдуу чечөлвайт.
[А.О., 12.01.2005].
- 4741 Сараңдын санаасы жок.
[А.-М.К., 09.12.1997].
- 4742 Сараңы болвой эл болвойт,
Сазы болвой көл болвойт.
[Ж.Йу., 27.09.1998].
- 4743 Сарапра соң көтөрөт,
Тымырсык туруп пут көтөрөт.
[А.Ә., 27.08.2002].
- 4744 Сарт тааныганыны сыйлайт.
[Ә.Э., 05.08.2001].
- 4745 Сарт урганга дос.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 4746 Сарт хаарыса, кырга чычат,
Бүргүт хаарыса, паска түшөт.
[А.А., 24.07.2004].
- 4747 Сарт харысыны көтөндөйт,
Харысы бээрисини көтөндөйт.
[Ә.Э., 24.04.2003].

- 4748 Сартты саймайынча билвейт,
Түрктү түртмөйүнчө билвейт.
[А.В., 05.10.1997].
- 4749 Сарттын аты жемхор болсо,
Торвонун түвүн тешет.
[Ө.Э., 25.02.2004].
- 4750 Сарттын аты өзү осуруп, өзү туйлайт.
[Ө.Э., 18.06.2004].
- 4751 Сарттын аты өзү осуруп, өзү үркөт.
[А.Э., 04.08.2004].
- 4752 Сарттын палазыны теш.
[Ө.Э., 18.02.2002].
- 4753 Сарттын эшеги өзү осуруп, өзү туйлайт.
[Ж.Йу., 12.06.1999].
- 4754 Сарымсак, сарымсак,
сарымсак жегеннин тэни сак.
[А.-М.К., 09.03.1999].
- 4755 Сасык көтөн кара газ,
О көлдү дэ булгайт,
бу көлдү дэ булгайт.
[Ө.Э., 17.06.2004].
- 4756 Сасыткы тухумнан палапан чыкбайт.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 4757 Сэвэп кыл дэ тэлэп кыл.
[Ө.Э., 26.01.2004].
- 4758 Сэдэлик – аваттыктын белгиси.
[М.К., 04.05.1999].
- 4759 Сэк – бафа,
Зэн – жафа¹.
[А.Тан., 12.06.2006].
- 4760 Сэлэвэтини көрүп салам эйт.
[А.-М.К., 06.10.1997].
- 4761 Сэллэси чоң, башы кичик,
Дасторкону чоң, ашы кичик.
[А.-М.К., 19.11.1997].

¹ *парс.* Ит – опоо, Аял – жапаа д. м.

- 4762 Сейревеген таш баш жарат.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 4763 Сел болуп келген дөүлөт,
Жел болуп кайтып кетет.
[Ө.Э., 30.06.2002].
- 4764 Сел толкуса, эл тосот,
Эл толкуса, ким тосот.
[М.-Э.К., 11.07.2002].
- 4765 Селди тоссоң тоссорсуң,
элди тосалвэйсиң.
[Ж.Йу., 19.10.2001].
- 4766 Семиздикти кой көтөрөт.
[Ж.Йу., 25.09.1999].
- 4767 Семиздин айагы сегиз.
[Ө.Т., 02.08.2001].
- 4768 Сен да бир киши,
О дө бир киши,
Кимнин ким менен иши.
[З.Ө., 23.02.2004].
- 4769 Сен менин үзүмү бир агарт,
Мен сенин үзүнү эки агартайын.
[А.А., 04.10.1997].
- 4770 Сен раазы, мен раазы,
Экөөүздү не кылат каазы.
[М.-Э.К., 29.03.1998].
- 4771 Сен таш эсаптасаң,
эл кум эсаптайт.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 4772 Сен түз бол,
ийри өз жэзэсини өзү тават.
[Ж.Йу., 11.07.1998].
- 4773 Сен эгесиң, балдарың орот,
Сен көчөсүн, балдарың конот.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 4774 Серке кайда болсо, кой шондо.
[А.-М.К., 01.08.2001].

- 4775 Сиз бололуң, биз бололуң,
Гыңшылашып, кыз бололуң.
[Ж.Йу., 13.06.2003].
- 4776 Сойсо, козу өлөт,
Сойвосо, өзү “өлөт”.
[Ж.Йу., 28.05.2001].
- 4777 Сокур атка котур ат үйүр.
[Ж.Йу., 28.07.2003].
- 4778 Сокур – орой,
Таз – кыйык.
[М.Т., 06.06.2001].
- 4779 Сокурдун айылыга барсаң,
бир көзүңү жумуп бар.
[Ө.Т., 18.11.2000].
- 4780 Сокурдун тилегени эки көз,
Жоктун тилегени бир кары бөз.
[А.Ә., 03.08.2003].
- 4781 Соо вахтын хадырыны хаста билет.
[Ө.Т., 27.12.1997].
- 4782 Соогаттан тоомат жакшы,
Дап бергенден урган жакшы.
[М.-Ә.К., 11.07.2004].
- 4783 Соодада достук жок.
[А.-М.К., 26.03.1999].
- 4784 Соодагердин жолу бир,
ырыскысы бөлөк.
[А.-М.К., 19.11.1997].
- 4785 Соодагердин жолу бир,
эсаы башка.
[Ы.Э., 11.06.2001].
- 4786 Соодагерчылык, болсо – чылык,
Болвосо – оварачылык.
Мергенчылык, болсо – чылык,
Болвосо о да – оварачылык.
Чарвадарчылык, болсо да – чылык,
болвосо да – чылык.
[М.-Ә.К., 06.04.2003].

- 4787 Соолгон көз ордуга келвейт.
[А.В., 31.12.2003].
- 4788 Сооп тавам деп, гүнээгэ патба.
[З.Т., 12.03.1999].
- 4789 Соргок жегенин эйтэт.
[А.-М.К., 09.12.1997].
- 4790 Соргокко казан астырва,
Үшүкчөөлгө от жактырва.
[Ы.Э., 05.03.2003].
- 4791 Соргоктун көзү талканда,
Баатырдын көзү калканда.
[К.Й., 30.12.2003].
- 4792 Соргоктун көөнү казанда,
Сопунун көөнү азанда.
[А.-М.К., 24.11.1998].
- 4793 Соргоктун көөнү сүтмашта.
[А.В., 18.09.2002].
- 4794 Соргоктун күсөгөн ашыны ким берет.
[Ж.Йу., 29.02.2004].
- 4795 Соргоктун күсөгөнүн ким тават.
[М.-Ө.К., 01.05.2003].
- 4796 Соргоктун өзү тойсо да, көзү тойбойт.
[М.-Ө.К., 01.06.2006].
- 4797 Сөз атасы – ыр,
Сөз хатаасы – чир.
[М.-Ө.К., 18.06.2004].
- 4798 Сөз берве, берсең аткар.
[А.А., 42.06.2001].
- 4799 Сөз берген бөз бервейт.
[З.К., 14.04.2001].
- 4800 Сөз бергенге жәнэшбэ,
Бөз бергенге жәнэш.
Сөз мээнет болот,
Бөз көйнөк болот.
[Ж.Йу., 28.07.2003].
- 4801 Сөз бергенге уста,
Аткара:рда хаста.
[Ж.Йу., 27.09.1998].

- 4802 Сөз берем деп айтба,
 Айтсаң сөзүңнөн кайтба. [Ж.Йу., 12.06.1999].
- 4803 Сөз жакшысын кулак билет,
 Кыз жакшысын унак билет. [Н.Ш., 30.12.2003].
- 4804 Сөз көп жерде жалган бар. [З.Т., 12.03.1999].
- 4805 Сөз кууган бэлээгэ жолугат,
 Из кууган хазинеге жолугат. [Ж.Йу., 29.07.2003].
- 4806 Сөз – күмүш, сүкүүнэт – алтын. [М.-Ә.К., 04.02.2000].
- 4807 Сөз сэрэсини ырчылар билет. [Ә.Э., 13.05.2001].
- 4808 Сөз сөөктөн өтөт, тайак – эттен. [Ж.Йу., 06.05.2000].
- 4809 Сөздү бетке айткән – жигиттик. [К.О., 16.09.2004].
- 4810 Сөздү сөздөмөк керек,
 Алды-кийинини көздөмөк керек. [М.-Ә.К., 01.08.2003].
- 4811 Сөздү чыгарган сөз. [Ж.Йу., 25.09.1999].
- 4812 Сөздүн ачыгы зээрдән бэтэр. [А.А., 04.10.1997].
- 4813 Сөздүн жообу – сөз,
 Сыйдын жообу – сый. [М.Т., 07.11.1997].
- 4814 Сөздүн көркү – мэтэл,
 Үздүн көркү – сакал. [Ж.Йу., 28.07.2003].
- 4815 Сөздүн көркү – санат,
 Куштун көркү – канат. [А.В., 25.09.1999].
- 4816 Сөздүн кыскасы жакшы,
 Гэптин нускасы жакшы. [К.О., 13.06.2003].

- 4817 Сөздүн пышыгы жакшы,
Наннын ысыгы жакшы. [А.-М.К., 26.03.1999].
- 4818 Сөздүн сәрәси – санат. [М.-А.К., 26.01.2004].
- 4819 Сөзөмөл – чечен,
Көзөмөл – мерген. [А.Т., 29.12.2003].
- 4820 Сөзү баатырдын өзү коркок. [К.О., 26.06.2004].
- 4821 Сөзү жаманнын өзү жаман. [Ж.Йу., 10.06.2003].
- 4822 Сөзүң менен ишиң бир болсун. [Ө.Т., 02.05.1998].
- 4823 Сөзүң өлгүчө өзүң өл. [А.Ә., 04.08.2004].
- 4824 Сөйөйтканы бар болсо,
Сөөк жутса да какавайт. [Ж.Йу., 01.01.2001].
- 4825 Сөөгү жакшы сөктүрвөйт,
Түвү жакшы түртүрвөйт. [М.-Ә.К., 11.06.2001].
- 4826 Сөөгү таза сөктүрвөйт,
Әсли таза айттирвөйт. [А.В., 30.04.1999].
- 4827 Сөөк жерде калбайт. [М.К., 13.03.1999].
- 4828 Сөөк мүлжүвөй этке тойвойт,
Коно жатбай гәпкә тойвойт. [Ж.Йу., 18.06.2004].
- 4829 Сөөктү гажаган менен май чыкбайт. [А.-М.К., 02.08.2001].
- 4830 Сөүләтиңә ишенбе, мээнетиңе ишен. [Н.Ш., 14.04.2001].
- 4831 Сугалак катын сурамчы,
Соргок катын тилемчи. [Ж.Йу., 25.09.1999].

- 4832 Сугар арасыга сигер киргизбе.
[А.В., 09.02.3002].
- 4833 Сук эдэмнин өзү тойсо дэ көзү тойвойт.
[С.К., 23.07.2006].
- 4834 Сук ит ач иттин көтүнү жэлэйт.
[А.-М.К., 09.12.1997].
- 4835 Сук семирвейт, ууру байывайт.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 4836 Сук тойвойт,
Колтукчу байывайт.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 4837 Сук тойвойт,
Уста байывайт.
[М.-Э.К., 11.01.2005].
- 4838 Сулайманга калваган дүңйө кимге калат,
Бээри эдэм көрүгө жалаңач барат.
[А.А., 04.10.1997].
- 4839 Султан сөөгүнү корловойт,
Тулпар этини оорловойт.
[М.-Э.К., 12.03.2005].
- 4840 Сулууга нимне эле кийсе жэрэшэт.
[Ж.Йу., 22.08.2003].
- 4841 Сулуулук үзүндө эмес, сөзүндө,
Бойунда эмес, ойунда.
[А.-М.К., 14.10.1997].
- 4842 Сунган мойунду гылыч кесбейт.
[Э.Э., 01.07.2002].
- 4843 Сунган мойунду сууруган гылыч кесбейт.
[А.В., 30.12.1999].
- 4844 Сунулган мойунду гылыч кесбейт.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 4845 Суранганнын су:суну канбайт.
[А.Э., 24.06.2006].
- 4846 Сурай, сурай Мэкэгэ барасың.
[Э.Э., 07.02.2003].
- 4847 Сурай, сурай Мэкэ барыптыр.
[М.-Э.К., 30.12.2003].

- 4848 Суракчы келсе, мал алат,
Жэналгыч келсе, жэн алат. [А.Тан., 19.07.2006].
- 4849 Сурамчынан – тилемчи,
Айылчыдан – хайырчы. [Ө.Э., 26.04.2003].
- 4850 Сурап бергиче уруп бер. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 4851 Сурап ичтиң – су: ичтиң,
Тартып өптүң – жел өптүң. [А.О., 20.12.2004].
- 4852 Суратбай берсе – март,
Суратып да бервесе – сарт. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 4853 Сус бусурманнан чурс¹ кэпир жакшы. [Ө.Э., 06.04.2003].
- 4854 Су: агат, агат, агыныны тават. [А.А., 22.06.2001].
- 4855 Су: агып-агып тунат,
Көч барып-барып түзөлөт. [Ж.Йу., 13.11.2001].
- 4856 Су: аккан сайга су: келет. [М.Э., 18.05.1997].
- 4857 Су: аш болвойт,
Сулуу карындаш болвойт. [А.А., 12.05.2001].
- 4858 Су: болгон эдэм жамгырдан коркбойт. [А.-М.К., 02.08.2001].
- 4859 Су: ичкен гудугуна түкүрвө. [А.-М.К., 11.12.1997].
- 4860 Су: кайакка акса, кошулуп ак. [Ө.Э., 27.08.2002].
- 4861 Су: каптаса жар болот,
Сулуунун түвү гар болот. [Ж.Йу., 19.10.2001].
- 4862 Су: менен отко дова жок. [З.Т., 30.04.1999].

---

¹ Чурс – орой, сөз укпаган.

- 4863 Су: мурдарды дэ пэк кылат.
[М.-Ә.К., 04.02.2000].
- 4864 Су: төгүлсө, киресе кирет,
Туз төгүлсө, чыгаса чыгат.
[М.Э., 18.05.1997].
- 4865 Су: уктаса да душман уктавайт.
[А.-М.К., 05.12.1997].
- 4866 Су: чэчишкэн суук көрүнөт,
Ун чэчишкэн жуук көрүнөт.
[М.-А.К., 27.05.2005].
- 4867 Су: чэчкэн суук көрүнөт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 4868 Су:га салса – чөкбөйт,
Отко салса – күйвөйт.
[Ж.Йу., 12.04.1998].
- 4869 Су:дай тунук бол,
Оттой жарык бол.
[А.-М.К., 22.09.1999].
- 4870 Су:дан өткүчө: “Энемди берейин”,
Су:дан өткөндө: “Немемди берейин”.
[Э.А., 26.07.2002].
- 4871 Су:луу жердин газы бар,
Сулуулардын назы бар.
[Ж.Йу., 29.07.2003].
- 4872 Су:ну көрвөй, путуңну чечбе.
[А.А., 13.01.2003].
- 4873 Су:ну көрвөй, чарыгыңны чечбе.
[А.Э., 27.05.2006].
- 4874 Су:ну көрүп, путуңу чеч.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 4875 Су:ну сиңген жерге сеп,
Гэпти уккан жерге айт.
[М.-Ә.К., 11.06.2001].
- 4876 Су:нун дэ сурагы бар.
[И.Ч., 21.06.1997].
- 4877 Су:суз жерде жэшөө жок.
[М.-Ә.К., 03.02.2001].

- 4878 Су:суз жерде тегирмен болвойт. [Ә.Ә., 31.12.2003].
- 4879 Су:суну су:лаган жердин отуну да отто. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 4880 Суук хавар балдыр угулат. [Ж.Йу., 10.01.2005].
- 4881 Сүйвөгөнгө сөйкөнбө,
Жактырбаганды жандаба. [А.В., 05.05.2000].
- 4882 Сүйлөгөн күмүш болсо,
сүйлөвөгөн – алтын. [А.-М.К., 26.03.1999].
- 4883 Сүйлөсөң, билип сүйлө. [А.В., 30.12.1999].
- 4884 Сүйүнгөннөн маңдай айрылбайт,
Жыгылгандан билек сынбайт. [А.В., 21.04.2003].
- 4885 Сүйүнчүнү сүйүнгөндө бер. [А.Ә., 23.08.2003].
- 4886 Сүмбүлө түшсө, су: кирет. [Ж.Йу., 29.09.1999].
- 4887 Сүрөтүгө бакбагын,
сиирэтигә¹ бак. [М.-Ә.К., 25.06.2004].
- 4888 Сүт менен кирген пейил,
Жән менен кошо чыгат. [Н.Ш., 24.06.2004].
- 4889 Сүт менен кирген
сөөк менен чыгат. [М.Т., 15.07.1997].
- 4890 Сүт менен кирген хыйал
сөөк менен чыгат. [Ж.Йу., 06.05.2000].
- 4891 Сүт менен сиңген хыйал
сөөк менен кетет. [Ж.Йу., 08.06.2003].

---

¹ *Сиирэт* – ички сыр.

- 4892 Сүткө оозуну күйгүзгөн
эйрэнди пүйлөп ичет.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 4893 Сый сыйда кайтат.
[Ө.Э., 01.02.2003].
- 4894 Сый сыйда кайтат,
Изэт изэттө кайтат.
[Ө.Э., 06.10.1998].
- 4895 Сыйлашканга жат жакшы,
Ийлөшкөнгө өз жакшы.
[Ж.Йу., 02.07.2000].
- 4896 Сыйытка да сын керек.
[М.-Ө.К., 24.02.2004].
- 4897 Сыпайы менен дос болво.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 4898 Сыпайы сырыны жэширвэйт,
Гэп эйтэр болсоң, элэйт эйт.
[З.Т., 30.04.1999].
- 4899 Сыр аяктын сыны бар,
Сыны кетсе, сыры бар.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 4900 Сырдашканга өз жакшы,
Өбүшкөнгө кыз жакшы.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 4901 Сырды сыр ачат, үздү нур ачат.
[Ж.Йу., 06.02.1999].
- 4902 Сырлашканга дос жакшы,
Сыйлашканга жат жакшы.
[Т.К., 17.05.1997].
- 4903 Сырыны билвес байталдын
сырт жагыга жолово.
[А.Э., 28.01.2003].
- 4904 Сырыны билип сырдаш бол,
Жэшини билип курлаш бол.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 4905 Сырыңды алган жоо
кырыңды да алат.
[М.Т., 01.07.2002].

– Т –

- ⁴⁹⁰⁶Таалайсыздын талаасыга
Бу:дай эйдэсэ, арпа чыгат. [А.Ар., 24.01.2004].
- ⁴⁹⁰⁷Таанываган жерде тон сыйлуу. [Ж.Йу., 29.09.1999].
- ⁴⁹⁰⁸Таап ичкен – тамак,
Талап ичкен – арам. [А.Ар., 29.01.2004].
- ⁴⁹⁰⁹Таап ичсең – тамам,
Талап ичсең – жаман,
Таргып ичсең – арам. [М.-Ә.К., 10.07.1997].
- ⁴⁹¹⁰Тавак тамагы менен көрктүү,
Баатыр жарагы менен көрктүү. [Ж.Йу., 01.04.2001].
- ⁴⁹¹¹Тавыпты тавып кылган – кэсэл. [Ө.Т., 02.05.1998].
- ⁴⁹¹²Тавышыны да бил,
Багышыны да бил;
Учушуну да бил,
Конушуну да бил. [М.Ч., 17.05.1997].
- ⁴⁹¹³Тагага жээн таш атбайт. [Ө.Э., 07.02.2003].
- ⁴⁹¹⁴Тагаңа таш атба – пириң болот. [М.-С.С., 24.07.2001].
- ⁴⁹¹⁵Газ таздан таргак талашат. [А.-М.К., 02.08.2001].
- ⁴⁹¹⁶Газ тарангыча той таркайт. [А.-М.К., 13.10.1998].
- ⁴⁹¹⁷Газ тарангыча той таркап кетиптир. [З.Д., 10.11.2003].
- ⁴⁹¹⁸Газ тарангыча той узайт. [А.В., 28.07.2001].
- ⁴⁹¹⁹Газды эр болвойт деве,
Сазды жер болвойт деве. [А.-М.К., 11.12.1997].

- 4920 Таздын көөнү болвосо,
кыздын көөнү жок беке.
[А.-М.К., 26.03.1999].
- 4921 Таздын көөнү болвосо,
кыздын көөнү бар.
[А.В., 18.09.2002].
- 4922 Таздын көөнү девесен,
кыздын көөнү де.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 4923 Таздын неси бар,
жэрти таргагы бар.
[Э.Э., 07.02.1999].
- 4924 Таздын таздан талаша:ры – жэрти таргак.
[Ж.Йу., 30.12.1997].
- 4925 Тай ат болсо, ат азат болот.
[М.-А.К., 09.11.1999].
- 4926 Тайак дөөнү коркутат.
[М.-Э.К., 18.06.2004].
- 4927 Тайак эки учтуу.
[Э.Э., 09.07.1997].
- 4928 Тайак эки учтуу –
бир учу сага да тийет.
[А.А., 21.06.2004].
- 4929 Тайак эттен өтөт,
Сөз сөөктөн өтөт.
[Т.К., 17.05.1997].
- 4930 Тайакты чавэлваган өзүгө түйгизет.
[Ж.Йу., 29.09.1999].
- 4931 Тайактын көгү кетсе кетет,
Тилдин көгү өлгүчөң кетбейт.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 4932 Тайактын көгү кетет,
Тилдин көгү кетбейт.
[А.А., 24.07.2006].
- 4933 Тайгылып жыгылган тайанып кобот.
[Ж.Йу., 10.01.2005].
- 4934 Тайында туйлаваган ат болуп жарывайт.
[М.-Э.К., 01.06.2006].

- 4935 Так берсе дә бак бервесе кыйын.
[М.-Ә.К., 04.02.2000].
- 4936 Таканы атыга карап кагат,
Чапанды эдэмигэ карап жават.
[Ж.Йу., 03.05.1999].
- 4937 Такты бөндө жасайт,
Бакты – Худаа.
[Ы.Э., 03.05.1999].
- 4938 Такты бергенче бакты берсин.
[З.Т., 30.04.1999].
- 4939 Тактың кетсе кетсин,
бактың кетбесин.
[М.-Ә.К., 05.07.1999].
- 4940 Тактысыны берсе,
бактысы менен кошо берсин.
[К.О., 05.04.2003].
- 4941 Талаада калганга моло да жолдош.
[А.-М.К., 09.11.1999].
- 4942 Талаада таш элэл,
Койчунун колу элэл.
[А.В., 05.06.1997].
- 4943 Тама-тама көл болот,
Ага-ага сел болот.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 4944 Тама-тама көл болот,
Тамбай калса, чөл болот.
[А.-М.К., 20.04.1999].
- 4945 Тамагы көптүн ынагы көп,
Койу көптүн коногу көп.
[М.-Ә.К., 29.12.1997].
- 4946 Тамагың болсо, дымагың болот.
[А.В., 30.12.2003].
- 4947 Тамак көп вакта ит күчалат,
Тамак жок вакта пит күчалат.
[М.-А.К., 09.11.1999].
- 4948 Тамак көптө ынак көп.
[А.-М.К., 16.10.1997].

- 4949 Тамак кылсаң, бир чөмүчүн ашык кыл –
Коңшуң кошо жесин.
[Ө.Э., 30.05.2006].
- 4950 Тамактан өткөн үздөн көрүнөт.
[М.-Ө.К., 11.07.2002].
- 4951 Тамактуу айылда ит көвөйөт,
Тамаксыз айылда пит көвөйөт.
[А.В., 30.04.1999].
- 4952 Тамакты бир тууш ичет,
бир кууш ичет.
[А.А., 24.07.2007].
- 4953 Тамчы су: тал көгөртөт.
[А.-М.К., 13.10.1998].
- 4954 Тамчы тама-тама таш жэрэт,
Тантык гөп бара-бара баш жэрэт.
[Н.Ш., 31.12.2001].
- 4955 Тамчы тама-тама таш тешет.
[З.Т., 10.07.2004].
- 4956 Тамчы тамчылайверсе, таш жэрилэт,
Тантык тантырайверсе, баш жэрилэт.
[Ж.Йу., 30.12.2003].
- 4957 Тамшанган менен дээмгө жетбейсиң,
Суктанган менен сулууга жетбейсиң.
[М.-С.С., 29.01.2004].
- 4958 Тандаган тазга жолугат.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 4959 Тандаган – тазга,
Тайгылган – музга.
[Ж.Йу., 16.09.2004].
- 4960 Тандаган тазга туш болот.
[Ө.Э., 13.05.2001].
- 4961 Тантык бир айткэн гэвини эки айтэт.
[К.О., 08.01.2005].
- 4962 Тантык бир гэвини эки сүйлейт.
[С.Г., 23.06.2004].
- 4963 Таң атбайын дейт – Күн койвойт,
Калп каптайын дейт – чын койвойт.
[Ж.Йу., 28.07.2003].

- 4964 Тапкан – атасы,
Жаткан – баласы;
Жыйган – атасы,
Чөчкөн – баласы,
Бу дүнийэ өзү галаты. [М.-Ә.К., 29.03.1998].
- 4965 Тапкан билет,
жеген билвейт. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 4966 Тапканда тойгуча же,
таппаганда ачка жүр. [Ж.Йу., 11.07.1998].
- 4967 Тапканың – талас,
Жыйганың – жылас. [З.Д., 11.10.2001].
- 4968 Тар жерде аш жегиче
кең жерде муш же. [А.-М.К., 06.10.1997].
- 4969 Тар жерде тавышкан
кең жерде көрүшөт. [Ж.Йу., 29.02.2004].
- 4970 Тарга жесең – тай артат,
Койо жесең – кой артат,
Койвой жесең не артат? [Ж.Йу., 28.07.2003].
- 4971 Тарткан зэхмэт бошуга кетбейт. [М.-Ә.К., 04.02.2000].
- 4972 Тарчылык болвой,
Кеңчилик болвойт.
Кеңчилик болвой,
Теңчилик болвойт. [Ж.Йу., 29.04.2001].
- 4973 Тарынган тууганнан үмүт кыл. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 4974 Тарынган тууганнан үмүт тарт. [А.В., 31.12.2003].

- 4975 Тарынган тууганныңнан үмүтүнү үзбө. [М.-А.К., 26.01.2003].
- 4976 Тарынганга т...шак жок. [Э.Э., 01.03.2003].
- 4977 Тарынганнын ашы тэтти. [М.-Э.К., 01.03.2003].
- 4978 Тарынчаак кыздын себи көп. [А.В., 03.07.2000].
- 4979 Таш жыйылып бел болбойт,
Кул жыйылып эл болбойт. [Ж.Йу., 01.08.2002].
- 4980 Таш, ташты живиткен аш. [Ж.Йу., 29.07.2003].
- 4981 Таш түшкөн жериде оор. [Э.Э., 11.07.2004].
- 4982 Ташка дә тил пүтөт. [Ы.Э., 30.09.1999].
- 4983 Таштаса, таш тийвейт,
Муштаса муш тийвейт. [Ж.Йу., 12.06.1999].
- 4984 Таштуу жердин булагы тунук,
Баштуу элдин балдары сылык. [Ж.Йу., 13.11.2001].
- 4985 Ташты таш кылган дә таш,
кум кылган дә таш. [З.Т., 30.04.1999].
- 4986 Таштын кичиги дә баш жэрэт. [М.К., 04.02.2001].
- 4987 Тээрэтти көргөндө тэймэм¹ көтүнү кысат. [Э.Э., 28.01.2003].
- 4988 Тэги душман дос болбойт,
Өпкө-боор гөш болбойт. [А.-М.К., 20.04.1999].
- 4989 Тэги жакшыдан жамандык күтбө. [А.А., 09.07.1997].

---

¹ *Тэймэм* – ар. тайаммум; суунун табылышы таптакыр мүмкүн болбогон жерде кум, топрак менен ниетинде даарат алуу.

- 4990 Тэги жакшынын ташыны ташы,
Тэги жаманнын ашыны дә ичбе. [Т.К., 17.05.1997].
- 4991 Тэги жаманга камчы берсең не пәйдә. [З.Т., 05.05.1999].
- 4992 Тэги караны жууган менен агарвайт. [А.О., 29.12.2004].
- 4993 Тэгини билвеген – кул,
Тэгини танган – наамарт. [М.-Ө.К., 11.04.1998].
- 4994 Тэйәр ашка жасоол,
Пышык ашка бөкөөл. [А.Ә., 21.04.2003].
- 4995 Тэйәр ашка саламчы көп,
Тэртиптүү кызга жуучу көп. [К.О., 01.06.2006].
- 4996 Тэйеже койну тәтти дейт,
Таң аткыча жатгы дейт. [Ө.Э., 28.04.2003].
- 4997 Тәкә болсун, сүт берсин. [А.-М.К., 02.08.2001].
- 4998 Тәкә болсо да, сүтү болсун,
Койон болсо да, эти болсун. [Ж.Йу., 29.04.2001].
- 4999 Тәктүүнү тәксиз десең – күлөт,
Тәксизди тәксиз десең – өлөт. [А.В., 03.07.2000].
- 5000 Тәмбәл ашты көргөндө ишти унутат,
Жазды көргөндө кышты унутат. [М.-А.К., 09.11.1999].
- 5001 Тәмбәл әдәм курусун,
Иш бар жерге барвайт,
Аш бар жерден калвайт. [М.-Ө.К., 12.07.1997].
- 5002 Тәмбәл әдәм курусун,
Кышта ач, жазда жалаңач. [Ж.Йу., 28.09.1998].

- 5003 Тэмбэл: “Жаз болсо, кыш болвосо,
Аш болсо, иш болвосо”, – дейт.
[Аг.Э., 03.04.2011].
- 5004 Тэмбэл жарывайт,
Жэлэп хаарывайт.
[Ж.Йу., 12.06.1999].
- 5005 Тэмбэл – иттен көлөгө талашат.
[М.-А.К., 09.11.1999].
- 5006 Тэмбэл угушу угат,
Укканы бир кулагыдан кирип,
бир кулагыдан чыгат.
[Ж.Йу., 01.05.1999].
- 5007 Тэмбэл эркек жаталак,
Кайсар катын көталак.
[А.А., 09.07.1997].
- 5008 Тэмбэлгэ Худда бервейт,
Берсе дэ карды тойвойт.
[З.Т., 05.05.1999].
- 5009 Тэмбэллик – жэннин бэлээси.
[А.-М.К., 14.10.1997].
- 5010 Тэн соолук – эң зор ниймэт.
[М.-Ә.К., 30.03.2001].
- 5011 Тэн хаарыйт, жэн хаарывайт.
[Т.К., 17.05.1997].
- 5012 Тэндин – сагы,
Үздүн – агы,
Үвэдэнин – тагы.
[А.-М.К., 09.11.1999].
- 5013 Тэни башканын жэни башка,
Жэни башканын бээри башка.
[Ж.Йу., 11.07.1997].
- 5014 Тэниң сакта мал ширин,
Кэсэл вахта жэн ширин.
[М.-Ә.К., 01.08.2002].
- 5015 Тэниң соо туруп жардымын деве,
Жолдошун көп туруп жалгызмын деве.
[А.Ә., 11.04.1998].

- 5016 Теги́рменчи тойдум девейт.
[Ө.Э., 10.06.2006].
- 5017 Те́жип дә кетбе,
Тегеренип дә калва.
[З.К., 04.08.2004].
- 5018 Тез келген дөүлөттин зовалы бар.
[А.-М.К., 11.12.1997].
- 5019 Те́ке бошөд,
Ши́р бошөд¹.
[А.-М.К., 13.10.1998].
- 5020 Те́ке ташка чыкбаса туйагы сасыйт.
[Ж.Йу., 02.07.2000].
- 5021 Те́менени өзүңө сайып көр,
Ооруваса, ийнени башкага сай.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 5022 Те́мир чокто сыналат,
Жигит жокто сыналат.
[Ж.Йу., 17.09.2001].
- 5023 Те́мирди дат жейт,
Омурду дэрт жейт.
[Н.Ш., 13.08.2003].
- 5024 Те́мирди кескен дә темир,
жәнчкән дә темир.
[А.А., 14.07.1997].
- 5025 Те́мирди кетилткен да таш,
жетилткен да таш.
[Ж.Йу., 19.10.2001].
- 5026 Те́мирди кызуусунда сок,
Гэпти кызуусунда эйт.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 5027 Те́мирди нам түгөтөт,
Әдәмди гам түгөтөт.
[Ы.Э., 30.09.1999].
- 5028 Те́мирди темир кесет,
омурду – өлүм.
[Ж.Йу., 17.09.2001].

---

¹ *парс.* Теке болсун, сүтү болсун

- 5029 Темирди темир менен кесет.
[Ә.Т., 02.05.1998].
- 5030 Темирчи көмүрчүгө үйүр,
Азанчы газалчыга үйүр.
[Ж.Йу., 29.09.1999].
- 5031 Темирчиден көмүр сурава,
Отунчудан палта сурава.
[А.О., 31.12.2003].
- 5032 Тентек менен тең болво,
Тентек менен тең болсоң,
Тең этегиң пок болот.
Жаман менен тең болво,
Жаман менен тең болсоң,
Жарты этегиң пок болот.
[Ү.Д., 02.07.2002].
- 5033 Тентек теңини билвейт.
[М.Э., 18.05.1997].
- 5034 Тентекке аш берсең да иш берве.
[А.О., 31.12.2003].
- 5035 Тентектин ишин теңирим оңдойт.
[М.-Ә.К., 25.06.2004].
- 5036 Тентектин ишини теңирим түзөлтөт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 5037 Тең жегенди теңирим сүйөт.
[М.-Ә.К., 24.07.2006].
- 5038 Тең теңи менен,
Тезек кавы менен;
Пай пайы менен,
Пайпак кавы менен.
[М.-С.С., 28.07.2001].
- 5039 Терек, теректин ичи көвөк.
[З.Ө., 15.09.2003].
- 5040 Теректей бой бергичен,
теменече акыл берсин.
[А.В., 19.08.2001].
- 5041 Тижэрэттин башы дэ – инсап,
ахыры дэ – инсап.
[А.-М.К., 03.11.1998].

- 5042 Тийвегенге тийишбе,
Билвегенге киришбе. [А.А., 29.01.2003].
- 5043 Тикендүү жердин хадырыны төө билет. [Ж.Йу., 04.10.1997].
- 5044 Тикеннин ордуга тикен чыгат,
Оттун ордуга – от. [А.А., 13.08.2003].
- 5045 Тикеннин учу да зээр, түвү дэ зээр. [А.А., 31.12.2003].
- 5046 Тил билвеген тэжик болво,
Жол билвеген гэдик болво. [Ө.Э., 08.06.2003].
- 5047 Тилэзэр,
тилэзэрдэн худаа безер. [К.С., 15.04.2001].
- 5048 Тилде сөөк жок. [А.В., 03.05.1999].
- 5049 Тилден бал дэ тамат,
зээр дэ тамат. [Ж.Йу., 10.01.2005].
- 5050 Тилден келген колдон келвейт. [М.-Ө.К., 23.10.2005].
- 5051 Тилден келген колдон келсе,
Ойдо болгон үйдө болсо. [М.-Ө.К., 03.02.2001].
- 5052 Тилдин сөөгү жок,
эмэ зээри сөөктөн өтөт. [А.А., 14.07.1997].
- 5053 Тилдин сөөгү жок,
Кайда бурсаң кетеврет. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 5054 Тилдүүнүн үйүнү нары тик,
Тилсиздин үйүнү бери тик. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 5055 Тилемчи тиленбесе карды тойвойт. [Ө.Т., 02.07.2000].

- 5056 Тилемчинин тилеген ашыны ким берет.
[Ж.Йу., 29.04.2001].
- 5057 Тилемчинин халтасы толвойт,
Сурамчынын канааты болвойт.
[Ө.Т., 29.07.2001].
- 5058 Тили ачыктын башы жэрилэт,
Колу ачыктын хаалаганы тавылат.
[Ө.Т., 02.08.2001].
- 5059 Тили узуннун акылы кэлтэ.
[М.К., 04.05.1999].
- 5060 Тили чүчүктүн боору таш.
[А.-М.К., 13.01.1998].
- 5061 Тили ширин аш жейт,
Тили ачуу муш жейт.
[А.-М.К., 20.04.1999].
- 5062 Тилинде бар, колунда жок,
Ойунда бар, үйүндө жок.
[Ж.Йу., 19.10.2001].
- 5063 Тилинде не болсо, дилинде шо,
Зикринде не болсо, пикиринде шо.
[М.-Ө.К., 11.07.2002].
- 5064 Тилинен келгеннин колунан да келет.
[Ж.Йу., 21.02.2004].
- 5065 Тилиң менен жыккыча,
Билим менен жык.
[Ж.Йу., 01.01.2001].
- 5066 Тилиң узун болгуча
колуң узун болсун.
[А.В., 30.12.1999].
- 5067 Тиригиде кылваса иззэт,
Өлгөннөн кийин
кылвасаң жок бир казан пат.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 5068 Тиригинде сыйы жоктун
өлгөндө ыйы көп.
[М.-Ө.К., 30.12.2003].

- 5069 Тирик башка мал пүтөт,
Өлүк башка чөп пүтөт.
[А.Ә., 06.02.2003].
- 5070 Тирик болуп төрдө жок,
Өлүк болуп гөрдө жок.
[Ж.Йу., 08.06.2003].
- 5071 Тирик болуп элде жок,
Өлүк болуп жерде жок.
[А.-М.К., 25.05.1999].
- 5072 Тирик десем – төрдө жок,
Өлүк десем – гөрдө жок.
[Ө.Э., 25.02.2004].
- 5073 Тиши жок ооз – ташы жок тегирмен.
[А.-М.К., 23.07.2006].
- 5074 Тиши жоктун ырыскысы жок.
[А.Тан., 23.07.2006].
- 5075 Тишим кетик болсо дә, көөнүм тетик.
[Т.К., 17.05.1997].
- 5076 Тишин барда бу:дай чэйнэ,
Тишин жокто бу:дай кайда.
[А.Ә., 24.07.2002].
- 5077 Тишин барда таш чэйнэ,
Тишин жокто аш кайда.
[А.Ә., 08.06.2003].
- 5078 Тишин ооруса, тилиңди тарт,
Көзүң ооруса, колунду тарт.
[Ж.Йу., 30.04.2003].
- 5079 Товәкәл ишти мәрт кылат,
Төрт тәңгәсин жоготуп,
Тоомат ишти сарт кылат.
[П.Ж., 19.06.2004].
- 5080 Товаккәлчи таш жәрәт,
Тантык гәп баш жәрәт.
[Ж.Йу., 29.07.2003].
- 5081 Товотбогон чомок башка да тийет,
көткө да тийет.
[А.В., 25.01.2003].

- 5082 Тоголок кара жип бээринин башыга келет.
[А.Ар., 25.01.2004].
- 5083 Тогуз кават торкодон токтучагым териси аала.
[Ө.Э., 01.07.2002].
- 5084 Тогуз коргоол – токчулук,
Уйум тууду – шумчулук.
[М.К., 11.06.2001].
- 5085 Тозуган газды топтолгон карга алат.
[М.Э., 18.05.1997].
- 5086 Той өткөннөн кийин
ырчыңнын кереги не,
Жоо кеткеннен кийин
гылычыңнын кереги не.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 5087 Той тополоңсуз болбойт,
Той шээниси – тополоң.
[Ө.Т., 02.07.2000].
- 5088 Тойго барган тойуп барат,
Гүзэрэнди бир күнгө койуп барат.
[Ж.Йу., 29.09.1999].
- 5089 Тойго барсаң, тойуп бар,
Айтка барсаң ач бар.
[А.В., 10.03.2003].
- 5090 Тойгон кыз төркүнүнү таанывайт.
[Ж.Йу., 02.07.2000].
- 5091 Тойгондо токтунун гөшү топо татыйт.
[А.А., 21.06.2004].
- 5092 Тойгоннун тоовасы бар,
Байыганнын зэкэти бар.
[Ө.Э., 08.04.2003].
- 5093 Тойдон кийин да тон керек,
Айттан кийин да аш керек.
[Ө.Э., 23.06.2006].
- 5094 Тойдуву девейт, сойдуву дейт,
Арттывы девейт, тарттывы дейт.
[Ө.А., 26.07.2002].

- 5095 Тойдун болгонуна да болот-болоту кызык.
[Ж.Йу., 23.10.1999].
- 5096 Тойдун шээниси – тополоң.
[А.Ә., 12.01.2005].
- 5097 Тойдун шылтагы менен тон пүтет.
[А.А., 13.01.2003].
- 5098 Ток эдэм ач болоруну ойловойт.
[А.-М.К., 13.10.1998].
- 5099 Ток болсоң, ач болоруну ойло.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 5100 Ток бөөрү улувайт.
[А.-М.К., 04.07.1998].
- 5101 Ток – тоовачыл, ач – коугачыл.
[А.-М.К., 09.11.1999].
- 5102 Токко – тоова, ачка – гоуга.
[М.-Ә.К., 29.12.1997].
- 5103 Токой аралаган үйчү болот,
Топ аралаган сынчы болот.
[Ж.Йу., 09.01.2005].
- 5104 Токой өрттөнсө –
чынар да күйөт,
чырпык да күйөт.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 5105 Токойго өрт кетсе –
куругу да күйөт,
өлү да күйөт.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 5106 Токойлуу жерде шамал жок,
Шамалдуу жерде токой жок.
[М.-Ә.К., 13.05.2001].
- 5107 Токочтуу бала сүйгүнчүк.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 5108 Толуп турган качаны бир тамчы ашырат.
[Ж.Йу., 24.06.2004].
- 5109 Тон жылуусун кийген билет,
Кыз сулуусун сүйгөн билет.
[А.В., 30.09.1999].

- 5110 Тон пүткөндө сынчы көвөйөт,
Той пүткөндө ырчы көвөйөт.
[М.-А.К., 09.11.1999].
- 5111 Тон пүткөндө сынчы көп,
Той пүткөндө ырчы көп.
[М.А., 23.07.2002].
- 5112 Тон тозот, акыл озот.
[Ж.Йу., 02.07.2000].
- 5113 Тондун ысыгыны ээси билет.
[А.А., 21.06.2004].
- 5114 Тоңгон тон жаман дейт,
Аазыган жол жаман дейт.
[Ж.Йу., 23.10.1999].
- 5115 Тоо башында туман бар,
Топ ичинде жаман бар.
[Ж.Йу., 22.08.2003].
- 5116 Тоо белгиси таш болот,
Бар белгиси аш болот,
Азар элдин балдары,
Бир бириге гаш болот.
[Ж.Йу., 30.09.2000].
- 5117 Тоо гуласа ашуу болот,
Жар гуласа кечүү болот.
[Ж.Йу., 10.01.2005].
- 5118 Тоо канчалык бийик болсо да ашуусу болот.
[Н.Ш., 30.12.2003].
- 5119 Тоо – кийиги менен тоо,
Зоо – мөңгүсү менен зоо.
[З.Т., 30.04.1999].
- 5120 Тоо тоога жетишбейт,
Өдөм өдөмгө жетишет.
[М.-Ө.К., 01.08.2002].
- 5121 Тоо тоого тайанат,
Өдөм – өдөмгө.
[М.-Ө.К., 30.03.2001].
- 5122 Тоо эгиз болуп күндү тосөлвайт.
[А.-М.К., 01.08.2001].

- 5123 Тоова – токтукта,
Коуга – ачтыкта. [А.А., 14.07.1997].
- 5124 Тоога барсаң палтаңы ал,
Шээрэгэ барсаң халтаңы ал. [Ө.Э., 26.05.2006].
- 5125 Тоода жэшэгэн ток болот,
Су:да жэшэгэн сук болот. [М.-С.С., 29.01.2004].
- 5126 Тоодагы малды бөөрүдөн сакта,
Түздөгү малды уурудан сакта. [М.-Ө.К., 10.09.2002].
- 5127 Тоодай бойуң болгуча
томуктай акылың болсун. [А.-М.К., 05.12.1997].
- 5128 Тоодан аккан таш булак,
О дө куйат деңизге,
Жаманнан жакшы чыкты деве,
О дө кетет негизге. [Ж.Йу., 23.10.1999].
- 5129 Тооктун тууганы бир тухум,
пүт айылга жар салат. [А.-М.К., 13.06.1997].
- 5130 Тоолуу жерде бөөрү бар,
Ойлуу жерде ууру бар. [М.-Ө.К., 12.09.2002].
- 5131 Тоолуу жерде бөөрү көп,
Ойлуу жерде ууру көп. [М.-Ө.К., 09.07.2004].
- 5132 Тоонуку тоога, су:нуку су:га,
Байдыкы байга, кулдуку кулга. [Ж.Йу., 03.05.1999].
- 5133 Тоонун башыны көр да,
түвүгө барва;
Жакшынын өзүнү көр да,
үйүгө барва. [Ж.Йу., 01.01.2001].

- 5134 Тоосу кандай болсо,
жаңырыгы шондой. [А.-М.К., 04.07.1998].
- 5135 Тоотбогонго – токмок жилик,
Хаалаваганга – хаары жилик. [Ө.Э., 03.03.2003].
- 5136 Тоош эки колдон тең чыгат. [О.Г., 28.05.2001].
- 5137 Топ ойногон тозуйт,
Ашык аткан азыйт. [М.К., 11.06.2001].
- 5138 Тополоң болвой той болвойт. [З.Т., 10.06.2003].
- 5139 Топон су: каптаса,
тоотбостун томугуга чыкбайт. [Ж.Йу., 30.09.2000].
- 5140 Топчудан калган көңүл
төө берсең да жазылвайт. [А.-М.К., 06.10.1997].
- 5141 Тотуйайи тээжи сэр¹ –
Жакшынын айагыдан өпсөң ар эмес. [Г.Ч., 03.04.2001].
- 5142 Төлгө салва, төлгөсүз дө калва,
Пал салва, палсыз дө калва. [М.-Ө.К., 09.07.2004].
- 5143 Төлгөгө ишенбе, төлгөсүз да калва. [А.В., 09.04.2003].
- 5144 Төө бойдо, үрмэт койдо. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 5145 Төө зор болсо да жегени от,
Кыргыйек кичик болсо да жегени эт. [Ж.Йу., 12.06.1999].
- 5146 Төө канча болсо, жүгү ошончо. [М.-Ө.К., 11.06.2001].
- 5147 Төө минген кой аркасында жэшинэлвэйт. [А.-М.К., 25.05.1999].

¹ *парс.*, тутийа – сурма; тээжи – таажы, сэр – баш.

- 5148 Төө өлсө, кому калат,
Эр өлсө, ноому калат. [М.Т., 15.07.1997].
- 5149 Төө силкинсе, он эшекке жүк болот. [А.-М.К., 06.07.1998].
- 5150 Төө талга тойбойт,
Соодегер малга тойбойт. [А.-М.К., 27.07.1998].
- 5151 Төө чэйнэгэнини билет,
жутканыны билвейт. [А.В., 27.05.2001].
- 5152 Төөгө минип алып ийнесини издеген – ахмак. [Т.Г., 28.07.2001].
- 5153 Төөдө така болбойт,
Кепинде жака болбойт. [Ж.Йу., 21.02.2004].
- 5154 Төөдөй бой бергиче,
төөндөй акыл берсин. [М.-Ө.К., 12.07.1997].
- 5155 Төөдөй бойуң болгуча,
төөндөй акылың болсун. [Ж.Йу., 11.07.1997].
- 5156 Төөдөй болгон бой бергичең,
төөндөй болгон акыл берсечи. [Ө.Э., 07.02.1999].
- 5157 Төөдөн качсаң, тикенге кач,
Жыландан качсаң, чөлгө кач. [А.-М.К., 13.01.1998].
- 5158 Төөдүн мазар менен иши нимне. [Ө.Э., 27.01.2004].
- 5159 Төөлөс төрүнү бервейт,
Өлсө гөрүнү бервейт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 5160 Төөлөскө төөнүн хадыры жок,
Кесекке келиндин хадыры жок. [А.В., 12.05.2001].

- 5161 Төөнү сел алса, эчкини асманда көр.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 5162 Төөнү чөйчөк менен су:гарвайт.
[А.-М.К., 14.05.1997].
- 5163 Төөнүн мазары-шәрип менен иши не?
[А.В., 23.02.2004].
- 5164 Төөнүн өзү дә зор, жүгү дә зор.
[З.Т., 05.05.1999].
- 5165 Төөнүн тилегени – тикендүү чөл,
Баканын тилегени – балырлуу көл.
[М.-Ә.К., 10.09.2002].
- 5166 Төөңү шамал учурса,
Эчкиңен үмүт кылва.
[М.-Ә.К., 30.03.2001].
- 5167 Төөсүнү минип алып издейт,
Тонуну кийип алып издейт.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 5168 Төрдө орун барда төмөнгө отурва.
[Ж.Йу., 23.10.1999].
- 5169 Төрдүн көркү – курак,
Тоодун көркү – булак.
[Ж.Йу., 04.02.2001].
- 5170 Төркүнү жакын катыннын
Төшөгү жыйылвайт;
Төшөгү жыйылса да,
Айагы тыйылвайт.
[А.А., 24.07.2004].
- 5171 Төрт кырлуу бол,
Бир сырлуу бол.
[М.-Ә.К., 13.11.2001].
- 5172 Төшөгүнө карап путунду сун.
[М.-Ә.К., 24.07.2006].
- 5173 Төшөгүнө ченеп путунду сун.
[А.В., 03.05.1999].
- 5174 Төшөктүн тарлыгы – тарлык,
Көңүлдүн тарлыгы – хорлук.
[Ж.Йу., 30.09.2000].

- 5175 Тузу шор – көзү көр,
Ичи тар – түвү хар. [Ө.Э., 22.01.2004].
- 5176 Тузуну ичкеннен корк. [Ө.Э., 27.12.2003].
- 5177 Тузуну ичип, туздугуна чычканнан сактан. [М.-А.К., 05.06.1998].
- 5178 Тул кэмпирдэн чочок сурава. [А.-М.К., 25.05.1999].
- 5179 Тулдун карды – тулку чанач. [Ж.Йу., 01.02.2003].
- 5180 Тулпар баласыны берте тепбейт,
Берте тепсе да керте тепбейт. [А.В., 05.04.2003].
- 5181 Тулпар минип,
куш зылпоочтогоннун да күнү өтөт;
Эшек минип,
хыт-хыттаганнын да күнү өтөт. [Ө.Э., 16.09.2002].
- 5182 Тулпар минип,
куш куштаганнын да күнү өтөт,
Эшек минип,
хыт-хыттаганнын да күнү өтөт. [Ө.Э., 16.09.2002].
- 5183 Тулпар тушта туйлайт,
Тууганды күндө сыйлайт. [А.А., 24.07.2006].
- 5184 Тулпардын өз туйагы өзүгө аш. [Ө.Э., 04.08.2003].
- 5185 Тулпардын тепкени ар эмес,
Эшектин тепкени – ар. [Н.Д., 01.08.2003].
- 5186 Тур-турдан хавар келсе,
уйкунун мээси кетет. [Ж.Йу., 10.06.2003].
- 5187 Турумтай – тушка,
Палапан – башка. [Ө.Э., 13.08.2001].

- 5188 Туруп чычар үйрөтбөгүн атыңды –
аарыганда жаман.
Эки жатып үйрөтбөгүн катынды –
хаарыганда жаман.
[М.-Ә.К., 12.07.2004].
- 5189 Тууган ай – туураган май.
[Ж.Йу., 23.10.1999].
- 5190 Тууган – барында тууган,
жогунда – душман.
[Ө.Э., 08.06.2003].
- 5191 Тууган – берсең тууган,
бервесең – бегәнә.
[М.-С.С., 29.12.2003].
- 5192 Тууган жок болсо – берэлвайт,
Бар болсо – көрөлвайт.
[Ө.Э., 25.02.2004].
- 5193 Тууган күйүндүрө айтат,
Душман сүйүндүрө айтат.
[Ө.Э., 24.07.2001].
- 5194 Тууган тууган менен тавышбай койбойт.
[А.Э., 26.07.2002].
- 5195 Тууган эсап эмес, турган эсап,
Аткан эсап эмес, арткан эсап.
[А.-М.К., 22.06.1999].
- 5196 Тууганды тууган бычактайт,
Туруп кайта кучактайт.
[М.-Ә.К., 29.03.1998].
- 5197 Тууганнан алыс, су:га жакын кон.
[Т.К., 17.05.1997].
- 5198 Тууганнан безген эр оңбойт,
Туурудан безген куш оңбойт.
[М.-А.К., 09.11.1999].
- 5199 Тууганнын адаты шо:
Жакын болсо – тиштешет,
Узак болсо – кишнешет.
[Ө.Э., 16.11.2002].

- 5200 Тууганнын боору тарынса да, мурду тарынбайт.
[О.Г., 24.07.2006].
- 5201 Тууганнын кандай экени бир жамандыкта,
бир жакшылыкта билинет.
[Ө.Э., 27.06.2002].
- 5202 Тууганнын каны бир,
Достун жэни бир.
[Ө.Э., 18.09.2003].
- 5203 Тууганнын мурду тарынса да боору тарынбайт.
[Ө.А., 30.07.2003].
- 5204 Тууганнын өзү тарынса да, боору тарынбайт.
[М.-Ө.К., 11.06.2001].
- 5205 Тууганнын погу сасывайт.
[А.А., 12.05.2001].
- 5206 Тууганнын урушу –
торконун жыртылышы.
[А.А., 21.06.2004].
- 5207 Тууганыга патбаган душманына жалынат.
[Ж.Йу., 10.01.2005].
- 5208 Тууганын жаман деген жалчывайт.
[А.А., 13.01.2005].
- 5209 Тууганына бурганы –
Бийди худай урганы.
[Ж.Йу., 01.04.2001].
- 5210 Туулган жердин топосу алтын.
[Ж.Йу., 08.06.2003].
- 5211 Туурадан кошулган
тууган болуп жарытбайт.
[А.О., 20.12.2004].
- 5212 Туурдуктун жакшы-жаманы,
Кыш түшкөндө билинет.
Тууганнын жакшы-жаманы,
Иш түшкөндө билинет.
[М.-Ө.К., 30.12.2003].

- 5213^ТТууру эдэм бээрини тууру деп ойлойт,
Ийри эдэм бээрини ийри деп ойлойт.
[Ж.Йу., 12.04.1998].
- 5214^ТТууру эдэм көргөнүнү эйтэт,
Куур эдэм бергенини эйтэт.
[Ө.Т., 29.07.2001].
- 5215^ТТууру гөп тууганга жакбайт.
[А.-М.К., 05.08.2001].
- 5216^ТТууру жолдо жыгылган тез коовт.
[М.К., 04.05.1999].
- 5217^ТТууру жолду көрүп туруп,
ийри жолго түшкөн – ахмак.
[А.Э., 08.06.2003].
- 5218^ТТууру жүргөннүн лэвизи күйвөйт.
[Ж.Йу., 20.11.1999].
- 5219^ТТууру сөз таш жарат,
Натууру сөз баш жарат.
[М.Т., 05.06.2006].
- 5220^ТТууру сөз тууганга жакбайт.
[А.-М.К., 06.10.1997].
- 5221^ТТууру сөздүү тууганыга жакбайт.
[А.В., 24.06.2001].
- 5222^ТТууру сүйлөгөн тууганга патбайт.
[Н.Ш., 24.06.2004].
- 5223^ТТууру сүйлөгөннүн тууганы болвойт.
[Ш.Э., 25.01.2004].
- 5224^ТТуурусун эйтсөн тууганың жоо болот.
[А.В., 22.01.2004].
- 5225^ТТухумда түк болвойт,
Чымчыкта сүт болвойт.
[М.-Ө.К., 03.02.2001].
- 5226^ТТүвү бирге кошулат,
Учу бирге жазылат.
[А.А., 24.07.2006].
- 5227^ТТүвү бирге түтбөйт.
[М.-Ө.К., 10.09.2002].
- 5228^ТТүвү бөлөктүн түйшүгү бөлөк.
[И.Ч., 13.07.1997].

- 5229 Түвү душман түзөлвөйт. [А.А., 30.08.2003].
- 5230 Түвү жакшы түрттүрвөй билет,
Атасы жакшы эйттирвэй билет. [М.-Ө.К., 29.12.1997].
- 5231 Түвү жакшыдан түңүлвө. [Ж.Йу., 23.05.2004].
- 5232 Түвү жаман түрүдөн билинет,
Түвү жакшы сүрүдөн билинет. [К.О., 04.08.2004].
- 5233 Түвү көрүнбөгөн идиштен су: ичбе. [Ж.Йу., 27.09.1998].
- 5234 Түз болсо, ок кыл, ийри болсо – жаа. [М.Т., 15.07.1997].
- 5235 Түзөш үчүн бузуш керек. [А.-М.К., 02.08.2001].
- 5236 Түйдөк түйгөннүн аты чыкбай,
Аркан эшкеннин аты чыгат. [З.Д., 23.04.2003].
- 5237 Түйдөкчүнүн аты чыкбайт,
Аркан эшкеннин аты чыгат. [Ө.Э., 26.02.2004].
- 5238 Түйүлсө, түйүнчөккө патбайт,
Жэйилсө, жэхэнгэ патбайт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 5239 Түйүндү кесип алва, чечип ал. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 5240 Түктүү айван чарс болот,
Бэндэгэ оомат келгенде,
Көтөрөлвай мас болот. [А.В., 26.01.2004].
- 5241 Түлкү жатарында жер тандавайт,
Кыз тийеринде эр тандавайт. [Ж.Йу., 30.09.2000].
- 5242 Түлкү и:нине жолборс патбайт. [Ө.Э., 22.01.2004].
- 5243 Түлкү и:нини карап үрсө, котур болот. [А.В., 28.05.2001].

- 5244 Түндүктү көтөргөн кереге менен уук. [М.-Ә.К., 12.03.2005].
- 5245 Түндүктүү үйдөн кур чыкбайт. [Ә.Э., 19.02.2002].
- 5246 Түннүн аркасыдан күн келет,
Күннүн аркасыдан – түн. [Ж.Йу., 11.07.1998].
- 5247 Түрктү түртмөйүнчө билвейт,
Сартты саймайынча билвейт. [А.Ә., 26.07.2002].
- 5248 Түрткөннүн түвүдө калгыча,
Арсланнын оозуда кал. [Ә.Э., 06.02.2003].
- 5249 Түстүүдөн түңүлвө, нарктуудан ырава. [Ә.Э., 23.01.2004].
- 5250 Түсү жакшыдан түңүлвө. [Ә.Э., 19.02.2002].
- 5251 Түсү жарыктан түңүлвө. [А.В., 29.05.2001].
- 5252 Түш көргөндөй болбойт,
жорогондой болот. [М.-А.К., 31.12.2003].
- 5253 Түш өзү пилдей,
мойну кылдай¹. [З.К., 14.04.2001].
- 5254 Түштүк омуруң болсо,
Кечтик малың болсун. [Ж.Йу., 20.11.1999].
- 5255 Түштүн мойну кылчалык. [М.-Ә.К., 25.06.2004].
- 5256 Түшү бузулганнын иши бузулат. [М.-Ә.К., 09.07.2004].
- 5257 Түшүң жаман да болсо,
жакшыга жоро. [А.Ә., 06.02.1999].

¹ Түштү кылдат, жакшы ниеттүү адамга жорутуу керек экендигин, канчалык жакшы түш болсо да, жоруган адамдын орунсуз сөзүнөн улам бузулуп кала тургандыгын билдирет.

- 5258 Түшүң – түлкүнүн погу. [Ж.Йу., 02.10.2000].
- 5259 Түшчөлүк омуруң болсо,
кеччелик гамың болсун. [А.-М.К., 22.06.1999].
- 5260 Тынбасты жумшагыча
тына-тына өзүң кыл. [Ө.Э., 26.06.2002].
- 5261 Тынч жүргөн бөөрүгө эйлөнбө. [Ө.Э., 21.04.2003].
- 5262 Тышта иштеп, үйдө же. [А.-М.К., 13.01.1998].
- 5263 Тышы каранын ичи дэ кара. [З.К., 23.07.2006].
- 5264 Тышыны көрүп, ичины бил,
Карасыны көрүп, күчүны бил. [Ж.Йу., 20.11.1999].

– У –

- 5265 Увайым түвү – гудук,
Түшөсүн дэ кетесин.
Товэkkэл түвү – кайык,
Түшөсүн дэ өтөсүн. [Ж.Йу., 04.02.2001].
- 5266 Узак кетсең да, жакындыгыңы унутба. [Н.Д., 01.08.2003].
- 5267 Узак койсоң – чукулдан аласын. [Ө.Э., 28.03.2003].
- 5268 Узактагы туугандан жакынкы дос жакшы. [А.-М.К., 22.06.1999].
- 5269 Узундун ачуусу келгиче
годоонун жэни чыгат. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 5270 Уй мурдуну сасык деп кесип тэштэвэйт. [Ө.А., 26.07.2002].
- 5271 Уй, торпоктун барар жери саманкана. [А.В., 19.08.2001].

- 5272 Уйдада бир, учканда башка.
[М.-Ә.К., 11.06.2001].
- 5273 Уйдада нени көрсө,
Учканда шону алат.
[Ж.Йу., 10.01.2005].
- 5274 Уйалсаң, гэвиң ким сүйлөйт,
Зериксең, ишиң ким кылат?
[Н.Д., 01.08.2003].
- 5275 Уйаң әдәм уйалчаак,
Уйатсыз әдәм суранчаак.
[Ж.Йу., 02.10.2000].
- 5276 Уйат – өлүмдөн катык,
Өлүм таштан катык.
[Ж.Йу., 23.06.2001].
- 5277 Уйгур – урукташ,
Казак – кандаш,
Сарт – жандаш.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 5278 Уйку жер тандавайт,
Сойку тең тандавайт.
[Ж.Йу., 29.04.2001].
- 5279 Уйку – көңүл иши,
Копкон – акыл иши.
[Ә.Э., 05.03.2003].
- 5280 Уйку – түгөвөйт, омуру – түгөйт.
[М.-А.К., 09.11.1999].
- 5281 Уйку – шишек,
шишегин уктасаң нимшеги калат,
Нимшегин уктасаң шумшишеги калат,
Шумшишегин уктасаң хурту калат,
Хурттан кайтып шишекке чыгат¹.
[А.Ә., 10.09.2002].
- 5282 Укбайт деп ушак әйтбә,
Көрвөйт деп ууру кылва.
[А.В., 24.06.2001].

¹ Ооганстанда колдонулган салмак өлчөмдөрү: *шимшек* – 2 кг, *нимшек* / *нымшек* – 1 кг, *шумшишек* – 0,5 кг, *хурт* – 250 гр.

- 5283 Уккан кулакка жазык жок. [М.-Ө.К., 24.07.2006].
- 5284 Уккан – ушак,
Көргөн – чын. [А.В., 30.12.2003].
- 5285 Укканнан айтбә,
көргөннөн айт. [Ж.Йу., 30.12.1997].
- 5286 Укканыңа ишенбе,
көргөнүнө ишен. [Ө.Э., 13.05.2001].
- 5287 Укканыңы айтбә,
көргөнүнү айт. [И.Ч., 17.01.1998].
- 5288 Укканыңы кылва,
көргөнүнү кыл. [М.-Ө.К., 31.12.2003].
- 5289 Улагы жок тойу курусун,
Серкеси жок койу курусун. [А.А., 21.06.2004].
- 5290 Улакчыга ат каатбы,
Жәни жокко мал каатбы? [А.А., 18.06.2004].
- 5291 Улароту, мамыры –
Умуму чөптүн тамыры. [К.О., 23.07.2006].
- 5292 Улугу баштайт,
Кичиги хоштойт. [Ж.Йу., 20.11.1999].
- 5293 Улугу осол болсо –
Уулдан үрмәт кетет,
Келиннен кәлпәт кетет. [М.-Ө.К., 10.09.2002].
- 5294 Улугун сыйлаваган эл узавайт. [А.В., 03.05.1999].
- 5295 Улугунун сөзүнү укбаган улуп калат. [З.Т., 05.05.1999].

- 5296 Улук болсоң, кичик бол.
[А.-М.К., 22.06.1999].
- 5297 Улук болсоң, сылык бол.
[М.-Ә.К., 12.07.1997].
- 5298 Улуу сөзгө кичи тоова.
[Э.К., 19.06.2004].
- 5299 Улуу тоонун башына
Уча-уча кыраан да чыгат,
Жыла-жыла жылан да чыгат.
[Ж.Йу., 29.04.2001].
- 5300 Улууга – үрмэт,
Кичикке – иззэт.
[М.-А.К., 27.04.2003].
- 5301 Улууну үрмэттө –
кичиктер сени дө үрмэттэсин.
[А.А., 09.07.1997].
- 5302 Урөлваган чомок өз башыңа тийет.
[М.Т., 12.06.1999].
- 5303 Урганнан гезеген жаман.
[А.Ә., 21.04.2003].
- 5304 Урганнан демиткен жаман.
[К.О., 22.08.2003].
- 5305 Урук-тууган бир өлүктө, бир тирикте.
[А.-М.К., 19.10.1999].
- 5306 Уруш пүткөндө баатыр көвөйөт.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 5307 Уруш пүткөннөн кийин баатыр көп.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 5308 Урушбай айрылган уйалвай кошулат.
[Ж.Йу., 31.12.1999].
- 5309 Урушбас уул, керишбес келин болвойт.
[Ы.Э., 11.06.2001].
- 5310 Урушбаса уул болвойт,
Киришбесе келин болвойт.
[А.Ә., 03.08.2003].
- 5311 Урушканнын бээрин касым деме,
Көрүшкөннүн бээрин досум деме.
[Ж.Йу., 08.07.2004].

- 5312 Урушмак асан, жэрэшмэк зор,
Чабышмак асан, табышмак зор.
[А.В., 03.07.2000].
- 5313 Урушсаң ченеп уруш,
жэрэшкэнгэ үзүң болсун.
[М.-Ө.К., 03.02.2001].
- 5314 Уста байывайт,
Тегирменчи тойвойт.
[Ө.Э., 17.09.2003].
- 5315 Уста Дөүт пайгамбар,
Мылтык кылган эмесби.
Кулагыны бир жакка
Кынтык кылган эмесби.
[М.-Ө.К., 18.06.2004].
- 5316 Уста кандай болсо,
шегирт шондой болот.
[А.А., 24.07.2006].
- 5317 Уста көрүнсө, тогоо үзүлөт.
Бакшы көрүнсө, хастанын көзү сүзүлөт.
[Ж.Йу., 29.04.2001].
- 5318 Уста менен тегирменчи тойвойт.
[Н.Д., 01.08.2003].
- 5319 Устадан дат калат,
Молдодон хат калат.
[А.В., 05.06.1998].
- 5320 Устадан шегирт озот,
Аттан тай озот.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 5321 Устаны узанганда көр.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 5322 Устанын тогоосу жок,
Бекердин чоло:су жок.
[А.А., 21.06.2004].
- 5323 Устанын тогоосу жок,
Тэмбэлдин чоло:су жок.
[А.-М.К., 06.07.1998].

- 5324 Ут жакшы келсе – ут,
Жаман келсе – жут. [Ж.Йу., 26.02.2004].
- 5325 Ут, кетмен башын тут. [З.Ө., 19.02.2002].
- 5326 Ут, кетменнин савыны тут. [Ж.Йу., 26.02.2004].
- 5327 Ут кирди, арык койго сүт кирди. [Ж.Йу., 19.02.2002].
- 5328 Уу башы – улак,
Суу – башы булак. [А.В., 08.04.2003].
- 5329 Уу жесең урууң менен же. [А.А., 29.01.2003].
- 5330 Уу ичкен бир өлөт,
Ууру кылган миң өлөт. [Ж.Йу., 02.10.2000].
- 5331 Уул жакшы чыкса,
атанын малын не кылат. [М.К., 04.05.1999].
- 5332 Уул жакшысы – ар,
Уул жаманы – шор. [К.О., 12.06.2001].
- 5333 Уул жакшысы октой,
Уул жаманы поктой. [Ж.Йу., 12.06.1999].
- 5334 Уул жакшысы – омур,
Кыз жакшысы – эвийр. [М.-Ә.К., 30.12.2003].
- 5335 Уул – орнотулган туу. [Ж.Йу., 04.02.2001].
- 5336 Уул тилесең, күчтүүсүн тиле,
Кыз тилесең, иштүүсүн тиле. [Ж.Йу., 31.12.1999].
- 5337 Уул туудум, уйатыны кошо туувадым,
Кыз туудум, хыйалыны кошо туувадым. [Ж.Йу., 10.01.2005].

- 5338 Уулга узун, кызга кызыл – төрт тәрәви кывла.
[Ж.Йу., 18.02.2002].
- 5339 Уулдун күчтүүсү жакшы,
Кыздын иштүүсү жакшы.
[Ж.Йу., 29.07.2003].
- 5340 Уулдун – үрмәти,
Келиндин – хызматы.
[М.-А.К., 27.05.2002].
- 5341 Уулдуудан хавар жок,
Кыздуу өзү дап чалат.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 5342 Уулу бардын өзү бар,
Кызы бардын изи бар.
[А.Ә., 11.07.1998].
- 5343 Уулу бардын сөзү бар,
Кызы бардын назы бар.
[А.А., 24.07.2006].
- 5344 Уулу жакшы болсо – ата тетилет,
Кызы жакшы болсо – эне тетилет.
[З.Д., 12.06.2001].
- 5345 Уулу жаман мас деп кутулат,
Кызы жаман жәш деп кутулат.
[М.-Ә.К., 09.07.2004].
- 5346 Уулу жаман чыкса,
атасы дэртгән өлөт.
[М.К., 04.02.2001].
- 5347 Уулу жоктун бууну жок,
Кызы жоктун изи жок.
[Ж.Йу., 18.06.2004].
- 5348 Уулу жоктун бууну жок,
Пулу жоктун куну жок.
[М.-Ә.К., 10.09.2002].
- 5349 Уулун ашык болсо – көктү кара,
Кызың ашык болсо – жерди кара.
[А.-М.К., 03.02.1998].
- 5350 Уулун зоройсо –
уйаттуу менен айыл кон,

- Кызың зоройсо –
кылыктуу менен айыл кон.
[Ж.Йу., 02.10.2000].
- ⁵³⁵¹Уулуң көңүлчөөк болсо –
атынын шору.
Кызың көңүлчөөк болсо –
көтүнүн шору.
[Ж.Йу., 29.07.2003].
- ⁵³⁵²Уулуң өсө:рдө уйаттуу менен коңшу бол,
Кызың өсө:рдө кылыктуу менен коңшу бол.
[Ж.Йу., 11.01.2005].
- ⁵³⁵³Уулуң өсө:рдө уулу жакшы менен жүр,
Кызың өсө:рдө кызы жакшы менен жүр.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- ⁵³⁵⁴Уулуң өсө:рдө уулу жакшы менен отур,
Кызың өсө:рдө кызы жакшы менен отур.
[А.Ә., 01.06.2006].
- ⁵³⁵⁵Уунун сырын атканнан сура,
Жоонун сырын чапканнан сура.
[М.-Ә.К., 01.03.2003].
- ⁵³⁵⁶Ууру алган малга – ээси гүнә:кәр,
Арам өлгөн малга – койчу гүнә:кәр.
[А.-М.К., 05.12.1997].
- ⁵³⁵⁷Ууру бирөө гана,
гүмән – азар түмән.
[Т.Г., 23.07.2006].
- ⁵³⁵⁸Ууру бирөө, гүмән – азар.
[А.Ә., 08.02.2003].
- ⁵³⁵⁹Ууру жок десе – үй түвүндө,
Бөөрү жок десе – бөрк алдында.
[А.Ә., 23.10.1999].
- ⁵³⁶⁰Ууру кылган жер карайт,
Гарлык кылган көк карайт.
[А.В., 02.03.2003].
- ⁵³⁶¹Ууру – миң өлөт,
Уу ичкен – бир өлөт.
[А.В., 12.06.1999].

- 5362 Ууру – түн ашкыча,
Бөөрү – кыр ашкыча. [Ж.Йу., 18.11.2000].
- 5363 Ууру, ууру гезэндө,
Эки көзү казанда. [Ө.Э., 22.06.2006].
- 5364 Ууру уурулугуну койсо да,
Ууру аты калвайт. [Ж.Йу., 31.12.1999].
- 5365 Ууру ууруну колдойт,
тууруну колдовойт. [Ж.Йу., 17.09.2001].
- 5366 Ууру хаарыса, сопу болот,
Бөөрү хаарыса кетип жоголот. [А.А., 21.06.2004].
- 5367 Ууру элди тонойт,
Ууруну каракчы тонойт. [А.-М.К., 27.07.1998].
- 5368 Ууру элдин бээрин ууру деп ойлойт. [А.О., 20.12.2004].
- 5369 Ууруда акыл болвойт,
Эйткән гәпкә макул болвойт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 5370 Ууруда уйат болвойт:
Уурдап алдым эле девейт,
Уйат болуп калдым эле девейт. [М.-Ө.К., 29.12.1997].
- 5371 Уурудан кароолчу болвойт,
Дудуктан жуучу болвойт. [А.-М.К., 01.08.2001].
- 5372 Уурулук кылсаң жаңгыз кыл,
Жолдошуң айгак болвосун. [А.Ө., 10.06.2003].
- 5373 Ууруну ууру тават,
Тууруну тууру тават. [А.-М.К., 02.08.2001].

- 5374 Уурунун акылы кэм болот.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 5375 Уурунун жоросу гезэндэ.
[Э.Э., 22.06.2006].
- 5376 Уурунун корккону – Ай,
Онон кийин – бай.
[А.-М.К., 27.07.1998].
- 5377 Уурунун көөнү короодо,
Дыйканнын көөнү ородо.
[А.-М.К., 03.02.1998].
- 5378 Уурунун көтү кууш, гэви калта.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 5379 Уурунун уйаты жок,
Уурдаган сайын көөнү ток.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 5380 Уурунун улугу баштайт,
кичиги коштойт.
[Э.Э., 07.02.1999].
- 5381 Уурусу жок эл болвойт,
Бөөрүсү жок бел болвойт.
[А.А., 13.01.2003].
- 5382 Уурусу күчтүү болсо,
ээсини доого жыгат.
[Ж.Йу., 12.06.1999].
- 5383 Уурусу күчтүү келсе, ээсини өлтүрөт.
[З.Д., 23.04.2003].
- 5384 Учардын – учасы,
Качардын – карчыгасы¹.
[З.К., 14.04.2001].
- 5385 Учбас – тоок,
Качбас – там.
[А.Э., 10.06.2003].
- 5386 Учканды билип,
Конгонду билвептир,

¹ Мергенчи ууга чыкканда жандап барган адамды санчы дешкен. Санчыга мергенчи “качар” (кийик, элик ж. б.) атса - карчыгасын, “учар” (кекилик, улар ж. б.) атса, учасын бериши керек делип эсептелген.

- Жүгүргөндү билип,
Маңганды билвептир. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 5387Учу бирге – жазылат,
Түвү бирге – кошулат. [Ө.Э., 12.06.2002].
- 5388Ушакты айткәннин бир бети кара,
укканнын эки бети кара. [Ө.Э., 30.06.2002].
- 5389Ушактын көзү жок, сөзү көп. [А.-М.К., 14.10.1997].
- 5390Ушактын түвү – гоога. [Ө.Э., 29.12.2004].
- 5391Ушакчы бирди эки кылат,
экини – төрт. [К.О., 26.06.2004].
- 5392Ушакчы менен ымдашба,
Бузуку менен сырдашба. [Ж.Йу., 30.04.2003].
- 5393Ушакчы тырмакка да түк чыгарат. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 5394Ушакчыдан узак отур,
Уруш-талаш аз болот. [Ө.Э., 27.12.2004].
- 5395Ушакчынын оозу тынбайт,
Урунун көзү тынбайт. [М.-Ө.К., 12.07.2004].
- Ү –
- 5396Үз – көңүлдүн эйнеги. [З.Т., 13.06.1999].
- 5397Үздүн каралыгы жаман эмес,
Ичтин каралыгы жаман. [Ж.Йу., 02.05.1998].
- 5398Үзүң кыйшык болсо, күзгүгө каранба. [А.-М.К., 02.08.2001].
- 5399Үзү кандай болсо, өзү дә шондой. [Ө.Т., 28.09.1998].

- 5400 Үзүм кара болсо да, мандайым жарык.
[М.Т., 12.07.1997].
- 5401 Үзүмө карап, алымы сура.
[К.О., 17.06.2004].
- 5402 Үзүң кара болсо да, мандайың жарык болсун.
[А.Ә., 10.06.2003].
- 5403 Үй туткасы – катын,
Эл туткасы – эр.
[К.О., 10.01.2005].
- 5404 Үй ээн деп осуруп,
Көтүндү жаман үйрөтбө,
Жер ээн деп, оолугуп,
Оозунду жаман үйрөтбө.
[А.В., 27.05.2001].
- 5405 Үй ээсини төрүдөн тааны.
[А.В., 24.07.2001].
- 5406 Үйгө киргиче мийман уйалат,
Киргеннен кийин үй ээси уйалат.
[З.Т., 02.03.2003].
- 5407 Үйдө баатыр, жоода жок.
[А.В., 28.05.2001].
- 5408 Үйдө баатыр, жоуда жок,
Сөздө баатыр, доуда жок.
[М.-Ә.К., 23.06.2006].
- 5409 Үйдө баатыр, жоуда жок,
Үйдө чечен, доуда жок.
[Ж.Йу., 01.04.2001].
- 5410 Үйдө бир күн уруш болсо,
Кырк күндүк бэрэкэ кетет.
[Ә.Э., 26.02.2004].
- 5411 Үйдө кылган эсапты
базардагы баа бузат.
[Ж.Йу., 18.11.2000].
- 5412 Үйдө чечен, доода жок,
Куру-бекер сэйрэгэн.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 5413 Үйдөгү ойду базардагы баа бузат.
[А.Ә., 10.06.2003].

- 5414 Үйдөн чыкканды ит капбайт.
[А.-М.К., 19.10.1999].
- 5415 Үйдү жарыткан – шам,
Үздү жарыткан – иман.
[А.А., 09.07.1997].
- 5416 Үйдүн аваты – от,
Эрдин канаты – ат.
[Ө.Э., 24.01.2004].
- 5417 Үйдүн жакшы-жаманын,
Кыш түшкөндө билесиң.
Кимдин алыс-жакынын,
Иш түшкөндө билесиң.
[Ж.Йу., 31.12.1999].
- 5418 Үйдүн көркү – мээдим,
Эшиктин көркү – эректе.
[М.-А.К., 09.11.1999].
- 5419 Үйрөнгөн адат калавы,
Уйга жүгөн салавы.
[А.В., 09.02.2003].
- 5420 Үйрөнгөн жол – каттоого жакшы.
[А.Э., 10.07.2004].
- 5421 Үйрөнгөн жоо атышарга жакшы.
[Ж.Йу., 05.02.2000].
- 5422 Үйү бөлөктүн гөрү бөлөк,
Тобу бөлөктүн эли бөлөк.
[М.-Ө.К., 12.03.2005].
- 5423 Үйү жакын иттин куйругу чагарак.
[Ш.Э., 25.01.2004].
- 5424 Үйүдө – арслан,
тышта – түлкү.
[М.К., 04.05.1999].
- 5425 Үйүдөн чыкбаган эректенин
катыныга хадыры болбойт.
Айылыдан чыкбаган эректенин
халкыга хадыры болбойт.
[Ж.Йу., 30.12.2003].
- 5426 Үйүндө ашы жоктун келерге досу жок.
[Ж.Йу., 04.02.2001].

- 5427 Үйүндө ашы жоктун көңүлүндө хошу жок.
[Ж.Йу., 18.11.2000].
- 5428 Үйүндө баш болгон жыйында да баш болот.
[Ж.Йу., 31.03.2001].
- 5429 Үйүң тар болсо да, пейлиң кең болсун.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 5430 Үйүң тар болсо, дүнийэнин кеңдиги билинбейт.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 5431 Үйүңө кирген адәмни кур чыгарва.
[А.-М.К., 09.11.1999].
- 5432 Үйүр-үйүр мал берсин,
Үйүң толо дән берсин.
[М.-А.К., 28.01.2004].
- 5433 Үмүт өчбөйт,
Күйүт кечбейт.
[З.Т., 05.05.1999].
- 5434 Үмүтсүз жәшөө дә жок,
Күйүтсүз жәшөө дә жок.
[А.-М.К., 11.05.2006].
- 5435 Үмүтүң үзүлгөндө көзүң сүзүлөт.
[Ы.Э., 30.09.1999].
- 5436 Үндөвөгөн ооздо бәләә бар.
[Ө.Э., 25.08.2002].
- 5437 Үндөвөй келген конокту ит тосот.
[М.-Ө.К., 30.03.2001].
- 5438 Үндөвөсөң, үйдөй бәләэдән кутуласын.
[А.А., 24.07.2006].
- 5439 Үндөгөннүн үйүгө бар,
Жүр дегеннин жәнигә бар.
[Ө.Э., 29.04.2003].
- 5440 Үрәлваган ит үйгө конок келтирет.
[А.В., 18.09.2002].
- 5441 Үргөн иттин бәэринә таш атсалар
дүнийәдә таш калвайт әде.
[Ж.Йу., 12.06.1999].

- 5442 Үргөндү билвеген ит бөөрү кычырат,
Күткөндү билвеген койчу ууру кычырат. [М.-Ә.К., 11.07.2002].
- 5443 Үргөндү билвеген ит бөөрүнү короого киргизет,
Күткөндү билвеген койчу ууруга жол көргөзөт. [Ж.Йу., 12.06.2002].
- 5444 Үркөрлүү айдын бээри – кыш. [Ж.Йу., 05.02.2000].
- 5445 Үрө жүгүргөн ит каппайт,
Үндөвөй жаткан ит кават. [М.-Ә.К., 04.02.2000].
- 5446 Үрөгөн ит кабаак болбойт. [Ж.Йу., 18.11.2000].
- 5447 Үстү каралуунун көңүлү жаралуу. [М.-Ә.К., 11.01.2005].
- 5448 Үттүү мончок жерде калбайт. [Э.Ч., 09.01.2005].
- 5449 Үшкү баштыкы – үч тиллэ,
Кынды кызылдыкы – кырк тиллэ,
Парпар баштын – баасы жок. [А.Ә., 20.04.2003].
- 5450 Үшүгөнгө от жактырва,
Ууруга мал бактырва. [Ж.Йу., 11.01.2005].
- 5451 Үшүкчөөлгө от калатба. [Ж.Йу., 05.02.2000].
- Ф –
- 5452 Факир дос ишке жарайт,
Бай дос малын айайт. [Н.Ш., 14.04.2001].
- 5453 Фукаранын үзү – суук. [Ж.Йу., 21.02.2004].

– X –

- ⁵⁴⁵⁴Хаалаваса, ханга жаккан аш кулга жакбайт.
[М.-А.К., 10.02.1998].
- ⁵⁴⁵⁵Хаалап келгенге кара алачык да кең,
Хаалавай келгенге хандын үйү да тар.
[М.-А.К., 28.05.2001].
- ⁵⁴⁵⁶Хаарыган эдэмгө күлгөн – өзүгө күлөт.
[З.Т., 05.07.1999].
- ⁵⁴⁵⁷Хаарыган кэлэ пычактан коркбойт.
[А.-М.К., 19.10.1999].
- ⁵⁴⁵⁸Хаарыганда аттын тезеги алтын көрүнөт,
Койдун корголу инжи көрүнөт.
[А.-М.К., 10.12.1997].
- ⁵⁴⁵⁹Хаарыганда катын жоо,
Баштагыдай гәп укбайт,
Бала менен келин жоо.
[Ө.Э., 25.01.2004].
- ⁵⁴⁶⁰Хаарыганда катының өлүп,
тул калгандан сактасын.
[Ж.Йу., 13.10.2001].
- ⁵⁴⁶¹Хаарыганда не кетет:
Хадырлән болгон эл кетет,
Көзүңнөн жәшиң сел кетет,
Кайкалаган бел кетет,
Белден күмүш кур кетет,
Кара көздөн нур кетет,
Көңүлдө жүргөн сыр кетет.
- Хаарыганда не келет:
Харылык деген жоо келет,
Кайтбас кара доо келет,
Өш-пәшигә каравай,
Өзрәйил пәриштә,
Ахырыда шо келет.
[М.-Ө.К., 28.12.2000].

- 5462 Хаарыганда шәкуулу,
Карды ашка тойвойт дейт,
Гарлыгыны койвойт дейт.
[З.К., 04.08.2004].
- 5463 Хаарысаң мендей болосуң,
Өлсөң, кара гөрдөй болосуң.
[М.-Ә.К., 24.07.2006].
- 5464 Хадымгыдай заман жок,
Кайгырваган әдәм жок.
Илгергидей заман жок,
Ийләвэгән әдәм жок.
[З.Ө., 17.09.2002].
- 5465 Хадыр билвегенге хадырыңды кетирве.
[Ж.Йу., 23.06.2001].
- 5466 Хадырлән хаарыса да кыз көрүнөт.
[К.О., 24.04.2006].
- 5467 Хадырыңа жеткеннин эшигиде кулу бол.
[Т.К., 17.05.1997].
- 5468 Хадырыңы билгенге сал,
Гәвиңи укканга әйт.
[Ж.Йу., 30.12.2000].
- 5469 Хайалсыз инсан – мөмөсүз дарак.
[Ы.Э., 06.07.2000].
- 5470 Хайыр – Алладан,
Шер – шәйтәндән.
[З.Т., 05.07.1999].
- 5471 Хайыр бер, хайырын көр.
[А.А., 22.06.1997].
- 5472 Хайыр тиле коңшуңа,
Хайыр келсин башыңа.
[М.-Ә.К., 11.05.1998].
- 5473 Хайырлуу ишке жакын бол,
шерден – узак.
[Ж.Йу., 14.03.1999].
- 5474 Хайыры жок байдан кач,
Бәйири жок жәйдән кач.
[Н.Ш., 30.12.2003].

- 5475 Хайыры жок байдан не пайдә,
Наны жок чәйдән не пайдә.
[Н.Ш., 27.02.2004].
- 5476 Хайыры жок байы курусун,
Наны жок чәи курусун.
[А.Ә., 24.07.2002].
- 5477 Халк әйтбәйт,
халк әйтсә, калп әйтбәйт.
[Ө.Ә., 30.12.2003].
- 5478 Халкка жакбаган халыкка да жакбайт.
[Ж.Йу., 05.02.2000].
- 5479 Халкында жаманың болсо –
Кармашканың шол.
Элиңде жаманың болсо –
Эрмегиң шол.
[М-Ә.К., 24.07.2006].
- 5480 Халысы бар элдин кайгысы болвойт,
Халысы жок элдин хазинасы толвойт.
[А.В., 25.09.1998].
- 5481 Хам жегеннен бөөрү өлвөйт,
Калп әйткәндән эр өлвөйт.
[Ө.Ә., 03.08.2003].
- 5482 Хамырдан кыл чыкмасы зор,
Молдодон пул чыкмасы зор.
[Ж.Йу., 03.03.2003].
- 5483 Хан уулуга кавак менен каш керек,
Кул уулуга кәттә тавак аш керек.
[Ө.Ә., 28.07.2001].
- 5484 Хан үйү тар, өзүңнүн үйүңө бар.
[А.Тан., 10.06.2006].
- 5485 Ханай мәрдүм жәннәт әст¹.
[Ө.Ә., 12.06.1999].
- 5486 Хандын аркасыдан да гәп болот.
[А.В., 07.04.2003].

¹ *парс.* “Бирөөнүн айылы жаннат” дегенди билгизет.

- 5487 Хандын башын хан жейт,
Кардын башын кар жейт. [Ж.Йу., 13.06.2003].
- 5488 Хандын иши – хааламай,
Бийдин иши – дооламай. [А.-М.К., 27.07.1998].
- 5489 Хандын койнуда калтырап жаткыча,
Кулдун койнуда кутуруп жат. [А.Тан., 12.06.2006].
- 5490 Хандын кызы хайа кармаса, колу каваарыйт. [А.В., 26.01.2004].
- 5491 Хандын нээти бузулса – халкынын шору,
Халктын нээти бузулса – ханынын шору. [З.Т., 10.07.2004].
- 5492 Хандын тузу да өксү болот. [Ж.Йу., 20.04.2003].
- 5493 Ханы жок халк болбойт,
Бийи жок эл болбойт. [А.Т., 29.12.2003].
- 5494 Харидарда¹ көз болсо,
түжжэр ачкадан өлөт. [Ж.Йу., 12.03.1999].
- 5495 Харидардын көзү болсо,
касап ачкадан өлмөк. [А.-М.К., 14.01.1998].
- 5496 Хары эдэмнин жакшысы
Ак өргөдө жэйлэнэт,
Хары эдэмнин жаманы
Отоодон кетбей эйлэнэт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 5497 Хары бар жерде пәри бар. [Ж.Йу., 01.03.2000].
- 5498 Хары билгенди пәри билвейт. [А.А., 18.06.2004].

---

¹ Харидар – кардар.

- ⁵⁴⁹⁹Хары билгенди пәри дә билвептир.
[М.Э., 18.05.1997].
- ⁵⁵⁰⁰Хары жакшы,
харынын бары жакшы.
[Ж.Йу., 31.03.2001].
- ⁵⁵⁰¹Хары жатсам дейт,
Жәш маңсам дейт.
[Ж.Йу., 30.12.2000].
- ⁵⁵⁰²Хары келсе – ашка,
Жәш келсе – ишке.
[А.О., 22.01.2004].
- ⁵⁵⁰³Хары киши катыны –
о дә киши катыны,
Бала киши катыны –
о дә киши катыны.
[А.О., 29.12.2004].
- ⁵⁵⁰⁴Хары койдун кәлләси пышкычаң,
Токту койдун кәлләси араша болот.
[Ж.Йу., 01.03.2000].
- ⁵⁵⁰⁵Харылыгы курусун,
Эки колдон иш кетет,
Ооздон отуз эки тиш кетет,
Белден куват, күч кетет.
[Л.Г., 27.06.2004].
- ⁵⁵⁰⁶Харылык келди, кетбейт,
Жәштик кетти, келвейт.
[М.Т., 05.07.1997].
- ⁵⁵⁰⁷Харылык кычыртбай келет,
Келгеннен кийин калат,
О дүнийәгәчә көтүңнөн барат.
[Ы.Э., 06.07.2000].
- ⁵⁵⁰⁸Харынын бир айагы төрдө,
бир айагы гөрдө.
[Ә.Э., 08.06.2003].
- ⁵⁵⁰⁹Харыга – үрмәт,
Жәшкә – хызмат.
[Ж.Йу., 09.01.2005].

- 5510 Харый, харый газ болот,
Улгай, улгай уз болот. [А.Э., 06.04.2003].
- 5511 Хас кылып кырган менен эл соолвойт,
Кашыктап чэчкэн менен көл соолвойт. [К.О., 02.02.2003].
- 5512 Хаста жаткан асан, хаста баккан зор. [Ө.Т., 28.09.1998].
- 5513 Хастанын сырдашы хаста,
Сараңнын сырдашы сараң. [А.-М.К., 05.10.1999].
- 5514 Хооруң кайдан болсо, катарың шонон. [М.-Ө.К., 11.07.2004].
- 5515 Хорлук көрүп жэшэгичэн,
Эрлик кылып өлүп ал. [Ж.Йу., 30.12.2000].
- 5516 Хош болгоннон маңдай айрылвайт,
Коркконнон жүрөк айрылвайт. [Ө.Э., 23.07.2006].
- 5517 Худда бэндэсигэ бир ооз, эки кулак бериптир,
Бир мэртэ сүйлөп, эки мэртэ уксун дептир. [М.К., 11.05.2001].
- 5518 Худда бервесе бэрэкэ болвойт. [М.-Ө.К., 12.07.1997].
- 5519 Худда бервесе, кулу не кылсын. [З.Т., 22.06.1997].
- 5520 Худда билвесе бэндэ андааза кыллалвайт. [Ө.Э., 13.05.2001].
- 5521 Худда деген кур калвайт,
Ат бэйлэгэн жүйөү калвайт. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 5522 Худда тоосуга карап кар берет,
Дэрийэсигэ карап сал берет. [М.-Ө.К., 04.07.2000].
- 5523 Худда, худда деген кул кур калвайт. [М.-Ө.К., 31.12.1997].

- 5524 Худаага койсо – кулдуку жөн,
Кулуна койсо – бийдики жөн.
[Ч.О., 15.08.2002].
- 5525 Худай аларда, овал акылды алат,
Акылды алганнан кийин нимне калат.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 5526 Худай берер бэндэнин эки досу тең келет,
Худай урар бэндэнин эки жоосу тең келет.
[Н.Ш., 24.04.2006].
- 5527 Худай берсе, гулап келеверет,
Нэсивигэ жэрэшэ ичип-желеверет.
[Ж.Йу., 01.03.2000].
- 5528 Худай деген кул куру калваптыр,
Алла деген кул ач калваптыр.
[Н.Ш., 23.07.2006].
- 5529 Худай мээнетти батмандап берип,
мыскалдап алат.
[М.-Ә.К., 23.06.2006].
- 5530 Худай нэсип кылваса,
Баккан малың – бегэнэгэ жем.
[Ә.Э., 07.02.1999].
- 5531 Худай сүйгөн бэндэнин,
Эки мыйманы тең келет.
Худай урган бэндэнин,
Эки карзы тең келет.
[А.Ә., 23.07.2006].
- 5532 Худай таала бир улак жэрэткэн,
жэнигэ – бир түп гөдөө.
[Ә.Э., 04.08.2003].
- 5533 Худай урган бэндэнин,
Эки доосу тең келет,
Экөвүнү тең берет.
[Ә.Э., 30.06.2002].
- 5534 Худай урган оңолсо, оңолот,
Арвак урган эсти оңолвойт.
[М.Э., 18.05.1997].

- 5535 Худай эки кулак, бир тил бериптир,
Бир мөртө сүйлөп, эки мөртө уксун дептир. [М.Т., 05.07.1997].
- 5536 Худайга доо жок. [Ө.Э., 27.05.2006].
- 5537 Худайга ишиң кой,
Аталаңды койук чал. [А.Э., 06.02.1999].
- 5538 Худайда хатаа жок,
Жерде жафаа жок. [Ө.У., 23.07.2006].
- 5539 Худайдын буйругу болвойунча
кумурсканын путу сынбайт. [Ж.Йу., 08.07.2004].
- 5540 Худайы коноктун нәсиви башка. [А.О., 30.04.2003].
- 5541 Худайы коноктүн өз нәсиви болот. [А.А., 22.06.1997].
- 5542 Хурдайым бала берсин –
Брыс-кешиги менен берсин. [Г.Ч., 02.04.2001].
- 5543 Худайым билип, эшекке мүүз бервеген. [А.-М.К., 02.08.2001].
- 5544 Худайым ганы,
Бергени каны? [А.Э., 26.07.2002].
- 5545 Худайым кулум десин,
Мухәммәт үммәтим десин. [М.-А.К., 28.12.2000].
- 5546 Худайым: “Нәмәгимди төкбөсө,
Шамалымды сөкбөсө,
мурадыга жеткизем”, – дейт. [З.К., 14.04.2001].
- 5547 Хырдарласа, тырдарлайт¹,
Жаманды худай неге алвайт. [А.В., 08.04.2003].

---

¹ Сыйласа, сыйга татыбайт д. м.

- 5548 Хытай менен шагайдай,
Орус менен ногойдой,
Кыргыз менен кыпчактай ымдуу бол.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 5549 Хытай хыйалындагыны кылат,
Орус ойундагыны кылат.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- X –
- 5550 Хавадан келген жел менен кетет,
Судан келген сел менен кетет.
[К.О., 04.08.2004].
- 5551 Хак буйруган болсо,
бөөрү кой кайтарат.
[М.К., 04.02.2001].
- 5552 Хакыйкат ийилет, сынбайт,
Харам иштин аягы ырвайт.
[Ә.Э., 11.07.2004].
- 5553 Халыны билвеген хэлэк болот.
[А.Ә., 23.06.2001].
- 5554 Хэм мыкка ур, хэм – такага,
Хэм балага айт, хэм – атага.
[А.Й., 27.05.2006].
- 5555 Хэр ким пейлиге жэрэшэ болот,
Пейли түз эдэм оңот.
[А.Ә., 30.09.2000].
- 5556 Хэр ким пейлиден тават,
Пейил хэр немеге сэвэп.
[Ә.Э., 23.10.2005].
- 5557 Хэр кимдики өзүгө,
Ай көрүнөт көзүгө.
[А.Ә., 10.06.2008].
- 5558 Хэр кимдин чыккан тоосу – өзүгө бийик,
Хэр кимдин туулган жери – өзүгө ыйык.
[Ә.Э., 27.12.2003].
- 5559 Хэр кимнин гүнээ-совавы, арам-элэли өзүгө.
[М.-Ә.К., 18.01.1998].

- 5560 Ҳәрәкәт кылвасаң, бәрәкәт жок. [Ө.Э., 23.10.2005].
- 5561 Ҳәрәкәт кылсаң, бәрәкәт болот. [А.Ә., 08.06.2003].
- 5562 Ҳич ким наамартка муктаж болвосун. [Ы.Э., 06.07.2000].
- 5563 Ҳич ким өз айывыны билвейт. [З.Т., 11.07.1997].
- Ч –
- 5564 Чавал өрдөк алдын учат. [Ч.О., 15.08.2002].
- 5565 Чавышмак – асан,
Тавышмак – кыйын. [Ө.Э., 25.08.2002].
- 5566 Чайкап сүйлөвө, алды-аркаңы пайкап сүйлө. [Ө.Э., 09.01.2005].
- 5567 Чакмагыңды чак, бала,
Кардың ачса, от кала. [Ө.Э., 05.03.2003].
- 5568 Чакырган жерге барганнан эринбе,
Чакырмаган жерге өзүң барып көрүнбө. [А.А., 24.09.1999].
- 5569 Чал кайда – чатак шондо,
Кәмпир кайда – кәпир шондо,
Бай кайда – бәйвәй шондо. [И.А., 30.12.2003].
- 5570 Чал, чалдын сөзү – бал. [Ө.Э., 25.08.2002].
- 5571 Чала жорго жол бузат,
Чала молдо дин бузат. [И.Ч., 21.06.1997].
- 5572 Чала табып жэнгә зэләл,
Чала молдо дингә зэләл. [Ж.Йу., 12.06.2002].

- 5573 Чалдардыкы – чалма баш,
Жигиттики – жигде баш.
[Ө.Э., 05.08.2001].
- 5574 Чалдывар тамдан очок сурава,
Тул кәмпирдән чочок сурава.
[П.А., 27.04.2003].
- 5575 Чаң созулат таманнан,
Жакшылык келвейт жаманнан.
[Т.Г., 28.07.2001].
- 5576 Чап башка, кычыр ашка.
[Ө.Э., 19.02.2002].
- 5577 Чапаннын жаңысы жакшы,
Достун эскиси жакшы.
[А.-М.К., 19.10.1999].
- 5578 Чапанчандууну чапса,
көйнөктүүгө зор кетет.
[А.Э., 12.01.2005].
- 5579 Чатактуу үйдө бәрәкә турвайт.
[Ө.Э., 26.02.2004].
- 5580 Чәйнәвәй жуткан тамактын дәәми билинбейт.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 5581 Чәйнәвәй жутсаң, кепшевей өлөсүң.
[А.-М.К., 26.10.1999].
- 5582 Чәчиләтыган элдин зору ахмак,
кичиги тохмок болот.
[М.К., 11.05.2001].
- 5583 Чәчкә ак түшсө, көңүлгө дак түшөт.
[М.-А.К., 23.01.2004].
- 5584 Чәчмәк оңой, жыймак зор,
Бузмак оңой, курмак зор,
Әйтмәк оңой, кылмак зор.
[Ө.Э., 09.07.1997].
- 5585 Чәчтараз менен сырдашсаң,
Устара менен кайрагын әйтәт.
Соргок менен сырдашсаң,
Саар жеген майы менен каймагын әйтәт.
[М.-Ә.К., 01.03.2003].

- 5586 Чэчтэн гәп кылса, кәл тап тартат¹. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 5587 Чевер бар жерде колунду тый,
Чечен бар жерде тилинди тый. [Ж.Йу., 17.09.2001].
- 5588 Чечен әдәм аз сүйлөйт дә, эп сүйлөйт,
Нолок әдәм гәп тавәлвай көп сүйлөйт. [Н.Ш., 30.12.2003].
- 5589 Чечен әдәм эптүү сүйлөйт. [А.Тан., 23.07.2006].
- 5590 Чечен доо башында,
Баатыр жоо кашында. [Ә.Ә., 08.07.1998].
- 5591 Чечен жигит сөз баштайт,
Чыгаан жигит эл баштайт. [Ә.Ә., 28.03.2003].
- 5592 Чечендин сөзү өткүл,
Чевердин көзү өткүл. [Ә.Ә., 25.08.2002].
- 5593 Чечендир отун жакбаска тоова,
Чегитир кызын алваска тоова. [Ә.Ә., 15.09.2002].
- 5594 Чирдин түвү – мээнет,
Ымдын түвү дөүлөт. [М.-Ә.К., 09.07.2004].
- 5595 Чириген жыгач мык тутбайт. [М.-Ә.К., 01.03.2003].
- 5596 Чок кармаганнын колу күйөт. [М.-А.К., 23.02.2004].
- 5597 Чолок көрдү көргөндө,
шунчалыгыга шүгүр дейт. [П.А., 30.12.1999].
- 5598 Чоң жесең же, чоң сүйлөвө. [М.-Ә.К., 10.01.2005].
- 5599 Чоң сүйлөвө, жөн сүйлө,
Тоң сүйлөвө, оң сүйлө. [Ы.Э., 07.07.1997].

---

¹ *Тап тартат* – тарткынчыктайт, уялат.

- 5600 Чоң токоч пышып болгуча
кичик токоч күйүп калыптыр.
[А.-М.К., 14.01.1998].
- 5601 Чондун түвү хор болот,
Хордун түвү зор болот.
[А.Тан., 12.06.2006].
- 5602 Чоркок адам төөнү дө жаза муштайт.
[И.Ч., 02.04.2001].
- 5603 Чөлдө камыш болвойт,
Чөлөттө намыс болвойт.
[Э.Э., 06.10.1998].
- 5604 Чөлөттү жейт, жейт десе,
жендей көтөн түгөтөт.
[Ж.Йу., 27.04.2003].
- 5605 Чөмүч менен төө су:гарвайт.
[М.К., 01.05.1998].
- 5606 Чөп да башынан куурайт.
[Э.Э., 28.03.2003].
- 5607 Чөптү харласа көзгө түшөт.
[Э.Э., 03.03.2003].
- 5708 Чулдурдун тилини энеси билет.
[А.-М.К., 03.02.1998].
- 5609 Чыга:р кызды чымчып кал,
Кете:р кызды кемтип кал.
[Э.Э., 23.07.2006].
- 5610 Чыгасага ээси сөвөп.
[Н.Д., 01.08.2003].
- 5611 Чыгымыдан корккон хайыр көрвөйт.
[М.Т., 04.05.1999].
- 5612 Чыгымыдан корксоң той кылва,
Чычкагыдан корксоң кой кылва.
[М.-А.К., 25.01.2003].
- 5613 Чыгымына чыдасаң той кыл,
Өлүмүнө чыдасаң кой кыл.
[Э.Э., 26.04.2003].
- 5614 Чыгырмын болсо, эр жаман,
Кетирмин болсо, жер жаман.
[А.Э., 10.09.2002].

- 5615 Чыгышы оңой, түшүшү кыйын. [А.-М.К., 26.10.1999].
- 5616 Чык-чыгыга калганда,
Аталага тиш сынат.
Кел-келиге калганда,
Келинден мурда кыз туват. [Ар.Э., 26.05.2011].
- 5617 Чык-чыгыга келгенде,
Аталага тиш сынат.
Кел-келиге келгенде,
Келинден мурда кыз туват. [А.Э., 18.11.2000].
- 5618 Чыкбаган жэндән үмүт үзүлвөйт. [Ө.Э., 08.07.1998].
- 5619 Чыккан көз ордуга келвейт. [А.А., 30.08.2003].
- 5620 Чыккан күн патат, паткан күн чыгат. [М.-Ө.К., 09.07.1998].
- 5621 Чыккан кыз чийден тышкары. [Ө.Э., 27.06.2002].
- 5622 Чыккан кырың эгиз болсо,
Урган ташың узак түшөт. [Ж.Йу., 11.01.2005].
- 5623 Чыккан тоосу бийик болсо,
Ыргыткан ташы ырак түшөт. [Ы.Э., 07.07.1997].
- 5624 Чыкбаган жэндә үмүт бар. [А.В., 18.11.2000].
- 5625 Чыкбаган жэндән үмүт үзүлвөйт. [А.В., 30.09.1999].
- 5626 Чылпагыны алам деп көзүнү чукуйт. [А.-М.К., 02.08.2001].
- 5627 Чылымда – тамеки, чыныда – чэй. [Ө.Э., 02.07.2002].
- 5628 Чымчык семирп, патман болвойт,
Патман болсо да, казан толвойт. [А.Тан., 10.06.2006].

- 5629 Чымчык учса, чий калат,
Катын өлсө, үй калат.
[Ы.Э., 11.06.2001].
- 5630 Чымчыкты качан тут – жутта тут.
[Ө.Э., 19.09.2003].
- 5631 Чымчыкты качан тут – карда тут.
[Ө.Э., 19.09.2003].
- 5632 Чымчыма – соргок,
Гыңшыма – гар.
[Ө.Э., 27.08.2002].
- 5633 Чымын акка да конот,
покко да конот.
[Ж.Йу., 12.06.2002].
- 5634 Чындаган мээнет чырмаса – койвойт.
[А.Э., 03.04.2011].
- 5635 Чындап ийлэсэ, соолган көздөн дә жэш чыгат.
[И.Ч., 21.06.1997].
- 5636 Чыныда – чэй,
Чылымда – тәмеки.
[Ө.Э., 14.01.2005].
- 5637 Чыра түвү – караңгы,
Жән жагы – жарык.
[А.В., 23.07.2006].
- 5638 Чырак жарываса, башыга пәрвәнә әйләнбәйт.
[Ж.Йу., 28.09.1998].
- 5639 Чыракты пүйлөсөн, сакалың күйөт,
Чырдын гәвин сүйлөсөн иманың күйөт.
[А.-М.К., 14.01.1998].
- 5640 Чырактын жарыгы түвүгө тийвейт.
[Ж.Йу., 10.06.2003].
- 5641 Чырактын түп жагы караңгы.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 5642 Чырпыгында ийри өскөн
чынар болгондо да түзөлвөйт.
[Н.Ш., 24.04.2006].

- 5643 Чычкан болуп бир жыл жэшәгичә,
Жолборс болуп бир күн жәшә.
[А.-М.К., 12.01.1999].
- 5644 Чычкан и:ниге кирәлвай жатып,
куйругуга калвыр бәйләйт.
[М.-А.К., 25.01.2004].
- 5645 Чычканга – кыйын,
Мышыкка – ойун.
[З.К., 12.05.2001].
- 5646 Чычканнын и:ни – өзүгө сарай.
[А.-М.К., 14.01.1998].
- 5647 Чычканнын и:ни өзүгө сарай көрүнөт.
[Ү.Д., 02.07.2002].
- 5648 Чычканнын өлгүсү келсе,
Мышыктын куйругуга асылат.
[А.-М.К., 10.21.1999].

– III –

- 5649 Шаа өз жолуда, гәдәә өз жолуда.
[З.Д., 11.10.2001].
- 5650 Шамал жүрвөсө, терек термелвейт.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 5651 Шамал кыйак күчү жок,
Кайда болсо жаманнын,
Халкка сыйак иши жок.
[К.О., 31.12.2003].
- 5652 Шамалга карап түкүрсөң, үзүңө чәчиләт.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 5653 Шамалга түкүрсөң үзүңө чәчиләт.
[Ы.Э., 05.03.2003].
- 5654 Шамалды сөксө болвойт,
Тузду төксө болвойт.
[З.К., 14.04.2001].
- 5655 Шатавар кыймат, чыт арзан,
Шәәни кеткен бул элдин,
Катыны кыймат, кызы арзан.
[Ө.Э., 23.07.2006].

- 5656 Шээр көргөн эшектен кач.
[А.-М.К., 26.10.1999].
- 5657 Шэйтэн болвосо, кой менен бөөрү дос эде.
[М.К., 03.07.1999].
- 5658 Шэйтэн: “Жемэ, ичмэ сен бахул,
Худаа бермэсэ мен кэпил”, – дейт экен.
[Ө.Э., 01.03.2003].
- 5659 Шэрэпра шаң көтөрөт,
Тымырсык туруп пут көтөрөт¹.
[А.Э., 28.01.2003].
- 5660 Шэрийэт кескен бармак оорувайт.
[А.В., 28.07.2001].
- 5661 Шэрийэтгэ шэрим жок.
[А.А., 22.01.2004].
- 5662 Шэшкэн кыз эрге жетбейт,
Эрге жетсе да этек-жеңи жерге жетбейт.
[К.О., 10.01.2005].
- 5663 Шилвиден катык шиш барвы,
Тууганың душман чыкканда,
Мунан да катык иш барвы?
[З.Д., 10.11.2003].
- 5664 Шир чарыгың курутба,
Көргөн күнүң унутба.
[Ө.Э., 18.02.2002].
- 5665 Шиш да күйвөсүн,
кэвэк да күйвөсүн.
[А.-М.К., 05.08.2001].
- 5666 Шорпо ичкен да ууру,
Гөш жеген да ууру,
Сенин гэвинг тууру.
[Ө.Э., 27.12.2003].
- 5667 Шорпо ичкен шыпаа тааптыр,
гөш жеген – бэлээ.
[Ө.Э., 30.12.2003].
- 5668 Шорпо ичтим – шыпаа таптым,
Эт жедим – бэлээ жедим.
[Ө.Э., 15.09.2002].

¹ Шэрэпра – ачык-айрым, шайыр; тымырсык – тымпыйган, жоошсунган.

- 5669 Шумкарды учушунан тааны,
Тулпарды жүрүшүнөн тааны. [З.Т., 07.07.1997].
- 5670 Шыйвылчак жеке – шыйвырт болосуң. [З.К., 14.04.2001].
- 5671 Шылтоокэчтин шылтоосу түгөвөйт,
Эринчээктин эртеси түгөвөйт. [А.А., 17.05.1997].

– Ы –

- 5672 Ый менен күлкү тавакташ,
Бай менен гэдэй савакташ. [А.Тан., 23.07.2006].
- 5673 Ым бар жерде дөүлөт бар. [М.-Ө.К., 30.12.2003].
- 5674 Ым бириксе, ырыскы кирет,
Ым кетсе, ырыскы кетет. [А.В., 12.06.1999].
- 5675 Ым кетсе, ырыскы да кетет. [Ө.Э., 23.01.2004].
- 5676 Ымдуу болсоң ырыскың ашат,
Чирдүү болсоң ырыскың качат. [А.В., 30.12.2003].
- 5677 Ымдуу жерде дөүлөт бар,
Ымы жок жерде мээнет бар. [А.О., 29.12.2003].
- 5678 Ымдуу эл озот, ымы жок эл азат. [К.О., 09.07.2004].
- 5679 Ымдуу эл озот, ымы жок эл тозот. [Ө.Э., 23.01.2004].
- 5680 Ымдуу элден бэрәкә кетбейт,
Ырыстуу жерден мээрәкә кетбейт. [Ө.Э., 09.01.2005].
- 5681 Ымы жок жердин бийинен,
Ымдуу жердин кулу артык. [Ж.Йу., 17.09.2003].
- 5682 Ынтымагы бар элдин,
Жәрилә сүйлөйт чечени,

- Ынтымагы жок элдин,
Жавыла сүйлөйт нечени.
[А.Тан., 21.07.2006].
- ⁵⁶⁸³Ынтымак бар жерде ырыскы бар.
[Ө.Э., 01.03.2003].
- ⁵⁶⁸⁴Ыңырчакта сыр жок,
Кыңыракта кын жок.
[М.-А.К., 21.05.1997].
- ⁵⁶⁸⁵Ыркырайсың, капбайсың,
Менен жакшы тапбайсың.
[А.В., 10.03.2003].
- ⁵⁶⁸⁶Ырчы менен элчиге хорлук жок.
[Ж.Йу., 20.10.2001].
- ⁵⁶⁸⁷Ырчынын оозуга шәйтән сийет.
[Ж.Йу., 20.10.2001].
- ⁵⁶⁸⁸Ырчысы болвой той болвойт.
[З.Т., 28.03.1998].
- ⁵⁶⁸⁹Ыры жок той болвойт.
[М.Т., 23.06.2001].
- ⁵⁶⁹⁰Ырымдуу жерде дәрт күчөйт,
Ымы жок элде сарт күчөйт.
[М.-Ө.К., 30.12.2003].
- ⁵⁶⁹¹Ырыскы качса, тууш койвойт.
[З.К., 04.08.2003].
- ⁵⁶⁹²Ырыскыга: “Кайда барасын?” – десе, –
“Ымдууга барам”, – дептир.
[А.О., 29.12.2003].
- ⁵⁶⁹³Ырыскыны Алла берет.
[Ч.О., 15.08.2002].
- ⁵⁶⁹⁴Ырыстуу элдин бири – баш,
Бири – аяк,
Бири – куйрук,
Бири – канат.
[Ө.Э., 25.08.2002].
- ⁵⁶⁹⁵Ырысы жоктун ырымы күч.
[А.Тан., 10.06.2006].
- ⁵⁶⁹⁶Ысыктын суумагы оңой,
сууктун ысымагы зор.
[А.В., 05.06.1998].

- 5697 Ышкы көздө болот,
Нур үздө болот,
Сылыктык сөздө болот.
[М.Т., 13.03.1999].
- 5698 Ышкырыгы таш жэрэт,
эйдэгэни беш эчки.
[Ж.Йу., 20.10.2001].
- 5699 Ыштаны жоктун түшүгө,
Эки хаары бөз кирет.
[М-Ө.К., 11.01.2005].
- 5700 Ыштаныга чычкан колуну айавайт.
[Ө.Э., 27.07.2003].
- Э –
- 5701 Эви бар бала эл баштайт,
Эви жок бала не баштайт.
[М.-Ө.К., 12.07.1997].
- 5702 Эви жоктун гэви дэ жок,
Гэви жоктун тэгидэ жок.
[Ж.Йу., 13.07.1997].
- 5703 Эвини тапкан эки ашайт.
[Ө.А., 26.07.2002].
- 5704 Эвини тапкан эки ашайт,
Эвини тапбаган тыраң ашат.
[А.Тан., 23.07.2006].
- 5705 Эвини тапсаң эки аша.
[Ө.Э., 30.03.2001].
- 5706 Эгэсиз маллар вармы,
Лакамсыз куллар вармы,
Тикэсиз жоллар вармы.
[Ж.Йу., 08.01.2005].
- 5707 Эгиз отуруп, пас сүйлөгүчөң,
пас отуруп, эгиз сүйлө.
[Ө.Э., 24.01.2004].
- 5708 Эгин жакшысы бой өстүрөт,
Тамак жакшысы ой өстүрөт.
[Ы.Э., 01.06.2001].

- 5709⁹Эгиннин кири жууса кетет,
Көңүлдүн кири айтса кетет.
[А.Ә., 04.07.1999].
- 5710⁰Эже кийген боорткону сиңди дә кийет.
[Ә.Ә., 24.06.2006].
- 5711¹Эже кирген жолго сиңди да кирет.
[М.-А.К., 25.04.2003].
- 5712²Эжеси кийген боорткону сиңдиси да кийет.
[А.Ә., 29.04.2003].
- 5713³Эжеси эрге тийсе,
эскисини сиңдиси кийет.
[А.Ә., 24.06.2006].
- 5714⁴Эжесиге ишенген кыз эрсиз калат.
[Ә.Ә., 26.01.2004].
- 5715⁵Эки аяк бир мәстигә патбайт.
[М.Ч., 17.05.1997].
- 5716⁶Эки аралжы су: келсе,
Жардын көтү бүлкүлдөйт.
Эки ойношу бир келсе,
Гардын көтү бүлкүлдөйт.
[З.К., 04.08.2003].
- 5717⁷Эки арыктан су: келсе,
Жардын көтү бүлкүлдөйт.
Эки досу бир келсе,
Гардын көтү бүлкүлдөйт.
[Ж.Йу., 12.06.2002].
- 5718⁸Эки ат бир казыкка бэйләнбәйт.
[М.Т., 01.07.2002].
- 5719⁹Эки әдәм сүйлөшкөн жерде үчүнчүсү болво.
[М.Т., 05.01.2000].
- 5720⁰Эки әдәмди дос кылган да тил,
гаш кылган да тил.
[А.Ә., 24.06.2006].
- 5721¹Эки әдәмди дос кылып,
кучакташтырган да – тил;

- Хас кылып,
пычакташтырган да – тил. [М.-Ә.К., 01.03.2003].
- ⁵⁷²²Эки эдәмди кучакташтырган да – тил,
пычакташтырган да – тил. [А.Ә., 24.06.2006].
- ⁵⁷²³Эки бай куда болсо,
Арасында жорго жүрөт.
Эки гэдэй куда болсо,
Арасында торво жүрөт.
Бир бай менен бир гэдэй куда болсо,
Эйрилэлвай зорго жүрөт. [М.-Ә.К., 19.09.2002].
- ⁵⁷²⁴Эки бай куда болсо,
Арасында жорго жүрөт.
Эки жетес куда болсо,
Арасында торво жүрөт.
Бай менен жетес куда болсо,
Ажырайэлвай зорго жүрөт. [З.К., 04.08.2004].
- ⁵⁷²⁵Эки баш – каты баш,
Иттин погу – аш. [А.В., 22.08.2003].
- ⁵⁷²⁶Эки бийи болгон элдин доосу төртөө. [К.О., 08.01.2005].
- ⁵⁷²⁷Эки болсоң бириң менен кеңеш,
Жалгыз болсоң, товуң менен кеңеш. [М.Т., 06.06.2001].
- ⁵⁷²⁸Эки булбул бир шакка конбойт,
Эки жакшы эр-зэйип болбойт. [Ж.Йу., 31.12.2003].
- ⁵⁷²⁹Эки гылыч бир кынга патбайт. [М.-Ә.К., 23.10.2005].
- ⁵⁷³⁰Эки дэрт бир келсе, эжэлиндин жеткени,
Эки доо бир келсе, эвийриндин кеткени. [Н.Ш., 23.10.2005].

- 5731 Эки жакшы биригер күн кайда бар,
Бир жакшыда бир жаман эр кайда бар.
[Н.Д., 01.08.2003].
- 5732 Эки жакшы бириксе,
Омур бойу дос болот,
Эки жаман бириксе,
Эртеси күнү гаш болот.
[А.Ә., 25.09.1998].
- 5733 Эки жакшы коңшу болсо – ырыс,
Эки жаман коңшу болсо – уруш.
[М.-Ә.К., 09.07.2004].
- 5734 Эки жакшы урушбайт,
Урушса да хасташбайт.
Эки жаман бирикбейт,
Бириксе да достошбойт.
[М.-Ә.К., 01.03.2003].
- 5735 Эки жакшы урушса, жамандашбайт,
Эки жаман урушса, саламдашбайт.
[М.-Ә.К., 11.07.2004].
- 5736 Эки жаман бириксе – уруш,
Бир жакшы, бир жаман бириксе – дурус,
Эки жакшы бириксе – ырыс.
[М.-Ә.К., 31.12.1997].
- 5737 Эки жаман эр кайда бар,
Эки жакшы тушугар күн кайда бар.
[З.Д., 11.10.2001].
- 5738 Эки жарты – бир пүтүн,
Эки жарды – бир түтүн.
[А.-М.К., 16.10.1999].
- 5739 Эки жерде эки – төрт.
[А.-М.К., 10.02.1998].
- 5740 Эки жоору бир-бирини экэ дейт.
[А.А., 27.12.2004].
- 5741 Эки карга чокушса,
Бир кузгунга жем болот.
[А.Ә., 23.06.2006].

- 5742²Эки катын алганнын досу үйүндө.
[А.Тан., 21.07.2006].
- 5743³Эки катын алганың –
Эки бөлөөгө калганың.
[Ө.Э., 15.01.2003].
- 5744⁴Эки кэл мушташып жатыптыр –
Талашкандары жерти таргак.
[А.-М.К., 16.02.1999].
- 5745⁵Эки кочкордун башы бир казанга патбайт.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 5746⁶Эки көздүүдөн коркбо,
Эки үздүүдөн корк.
[Ө.Э., 31.12.2003].
- 5747⁷Эки көңүл бир болсо,
чак түш – караңгы.
[А.А., 30.08.2003].
- 5748⁸Эки күнгө ээси бервейт,
Бир күнгө өгүз өлвөйт.
[З.Ф., 23.07.2006].
- 5749⁹Эки наның болсо, бүрөөнү өзүн же,
бүрөөнү худаанын жолуга бер.
[М.К., 05.06.1997].
- 5750⁰Эки он беш – отуз.
[А.-М.К., 05.08.2001].
- 5751¹Эки ооз бир болсо,
бир ооз не кылалат.
[М.Т., 18.05.1997].
- 5752²Эки пешинди кайрып,
Эрдинди кесе тиштеп,
Эки билегинди шымалап түрүп,
Тууган сүйүнгүдөй,
Душман күйүнгүдөй болуп гүзэрэн кыл.
[Ж.Йу., 07.04.2003].
- 5753³Эки пут бир өтүккө патбайт.
[Ө.Т., 24.10.1999].
- 5754⁴Эки путуну бир өтүккө салва.
[З.Т., 29.12.1997].

- 5755 Эки сараң кошулса, соодай болот,
Эки акылдуу кошулса, тоодай болот.
[А.Ә., 13.07.1997].
- 5756 Эки токоч, бир нанды,
Пәйдә болсо, кыл, балам,
Зәләл болсо, кой, балам.
[К.С., 15.05.2001].
- 5757 Эки токоч, бир нанды,
Пәйдә болсо, кыл,
Зийән болсо, кой, балам.
[А.Ә., 26.05.2006].
- 5758 Эки токоч, бир нанды,
Пәйдә көрсөң, кыл, балам,
Зийән көрсөн, кой, балам.
[А.Ә., 26.05.2011].
- 5759 Эки тоо көрүшбөйт,
эки әдәм көрүшөт.
[Ж.Йу., 08.07.2004].
- 5760 Эки тоонун отуну эңсеген кийик ачка өлөт.
[А.Ә., 10.07.2004].
- 5761 Эки туйгун бир келсе, газдын шору,
Эки чымын бир консо, таздын шору.
[А.Ә., 26.05.2011].
- 5762 Эки үздүү әдәм элди бузат.
[М.-А.К., 26.01.2003].
- 5763 Эки үздүү эл бузат.
[А.Тан., 12.07.2006].
- 5764 Эки үйдүн эшигини караган ит ачтан өлөт.
[З.Т., 10.07.2004].
- 5765 Эки хары бир-бирини ата дейт.
[А.В., 05.04.2003].
- 5766 Экөөгө бирөө патәлвайт,
Аттууга жүйөү жетәлвайт.
[Ж.Йу., 30.12.2003].
- 5767 Экөөнө бергис бирөө бар,
Эгөөгө бергис бүлөө бар.
[Ы.Э., 23.07.2006].

- 5768^{Эл – аман, төвө – түз.}
[Ө.Э., 25.01.2003].
- 5769<sup>Эл бар жерде эр бар,
Эр бар жерде эл бар.</sup>
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 5770<sup>Эл бар жерде эт бар,
Эт болвосо гөп бар.</sup>
[Ө.Э., 27.08.2002].
- 5771^{Эл жатбайынча ит тынбайт.}
[А.Ө., 26.05.2006].
- 5772<sup>Эл жериде бий болгучаң,
Өз жериңде кул бол.</sup>
[М.-А.К., 21.10.1997].
- 5773<sup>Эл жеринде шаа болгучаң,
Өз жериңде гэдээ бол.</sup>
[Ө.Э., 17.09.2003].
- 5774<sup>Эл ийлэсэ ийлэ, эл күлсө күл,
Эл менен болуп, эл ичинде жүр.</sup>
[М.К., 05.06.1997].
- 5775<sup>Эл кайда болсо – мен шондо,
Мен кайда болсом – сен шондо.</sup>
[М.-А.К., 20.05.1997].
- 5776^{Эл козголсо – тахты бузулат.}
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 5777<sup>Эл көчөт, тоолор калат,
Су: кетет, агын калат.</sup>
[М.Т., 02.01.2000].
- 5778^{Эл не болсо – биз дэ шо.}
[З.Т., 11.07.1997].
- 5779^{Эл не болсо, сен дэ шо бол.}
[А.К., 15.05.2001].
- 5780^{“Эл не дейт?” деген кыз эрсиз калат.}
[Ж.Йу., 31.12.2003].
- 5781<sup>Эл оозуга элгек тутавысың,
Халк оозуга халвыр тутавысың?</sup>
[М.-С.С., 24.07.2001].

- 5782^{Эл оозуну тыйалвайсын.}
[Ы.Э., 28.12.2000].
- 5783<sup>Элге баккан хор болбойт,
Малга баккан ач калвайт.</sup>
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 5784^{Элге жаккан ээлэмгэ жагат.}
[А.О., 12.01.2005].
- 5785^{Элге ийлөгөннин көзү кургавайт.}
[А.В., 05.05.2000].
- 5786^{Элге кылган жакшылык жерде калвайт.}
[А.В., 18.11.2000].
- 5787<sup>Элгек бер десе кап берет,
Эл эшикке чыкканда,
Ашканага дап берет.</sup>
[З.Д., 12.06.2001].
- 5788^{Элгек ичиге су: турвайт.}
[А.Э., 01.05.1999].
- 5789^{Элгекке барып эрге тийет.}
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 5790<sup>Элде болгон байда жок,
Байда болсо да пайдэ жок.</sup>
[Т.К., 17.05.1997].
- 5791^{Элден кичик болгучакды иттен күчүк бол.}
[Э.Э., 01.02.2003].
- 5792^{Элди айыптап сүйлөгөннүн тэгидэ айып бар.}
[М.-Э.К., 01.05.1998].
- 5793<sup>Элди эрчи – кайда барсаң,
Көчтү эрчи – адашып калсаң.</sup>
[М.-А.К., 05.01.1999].
- 5794^{Элдин жүгүрүгүнөн өзүмнүн мүдүрүгүм.}
[Т.Г., 27.12.2004].
- 5795<sup>Элдин көзү – көрөгөч,
Эл акылы – билегеч.</sup>
[М.Т., 02.01.2000].
- 5796<sup>Элдин ноомуну эр сактайт,
Эрдин ноомуну жар сактайт.</sup>
[А.Э., 26.05.2006].

- 5797⁷Элдин эбинен чыкба,
Эстүүнүн гэвинэн чыкба. [Ж.Йу., 10.06.2003].
- 5798⁸Элдин эчкисиге кара санасаң,
Өзүңнүн төөңнөн көрүнөт. [Ы.Э.,23.07.2006].
- 5799⁹Элдүү жерде ууру бар,
Малдуу жерде бөөрү бар. [А.Ө., 26.05.2011].
- 5800⁰Элдүү жерде элиң бар,
Элсиз жерде нимнең бар? [И.Ч., 02.04.2001].
- 5801¹Элдүү, жердүү түлкү өлвөйт. [Ж.Йу., 30.04.2003].
- 5802²Элдүү түлкү ачтан өлвөйт. [А.Ө., 24.07.2002].
- 5803³Эли бар түлкү ачка өлвөйт. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 5804⁴Эли жаман жерин мактайт,
Тэги жаман эрин мактайт. [Ж.Йу., 01.10.2001].
- 5805⁵Эли жок деп эрден түңүлвө,
Чөвү жок деп жерден түңүлвө. [А.В., 23.07.2006].
- 5806⁶Элиге жаккан жигит хар болвойт. [З.Ф., 23.07.2006].
- 5807⁷Элиге жаккан эр өлвөйт,
Эр өлсө дә ноому өлвөйт. [Ы.Э., 23.07.2006].
- 5808⁸Элиге патбаган гөрүгө дә патбайт. [М.-А.К., 15.05.1997].
- 5809⁹Элиден азыган эр гарып,
Башы жок калган эл гарып,
Эйтилвэгэн сөз гарып,
Короодо калган кой гарып,
Кэмпири өлгөн чал гарып,

- Үйдө калган кыз гарып,
Татываган туз гарып.
[А.В., 22.01.2004].
- 5810 Элиден азыганга эки жылы эл жок,
Жериден азыганга жети жылы жер жок.
[З.Ф., 23.07.2006].
- 5811 Элиден безген эр оңбойт,
Көлүдөн безген газ оңбойт.
[Ж.Йу., 08.07.2004].
- 5812 Элиден безген эрдин шору көп.
[М.-Ө.К., 01.03.2003].
- 5813 Элик жылда эл жаңы,
Жүз жылда жер жаңы.
[Ж.Йу., 01.10.2001].
- 5814 Элинен азган эр шорлуу,
Үйрүнөн азган ат шорлуу.
[Ж.Йу., 17.09.2003].
- 5815 Элини санапас эр барвы,
Желесини санапас ат барвы?
[А.Ө., 03.08.2003].
- 5816 Элини санапас эр жок,
Үйүрүнү санапас ат жок?
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 5817 Элини санапас эр барвы,
Үйүрүнү санапас ат барвы.
[М.-Ө.К., 29.12.2003].
- 5818 Элини санапас эр,
үйүрүнү санапас ат болбойт.
[Ж.Йу., 30.12.2003].
- 5819 Элини санапас эр болвос,
Үйүрүнү санапас ат болвос.
[Ө.Г., 26.09.2003].
- 5820 Элиң кайда болсо, сен дэ шондо бол.
[М.-Ө.К., 01.10.2000].
- 5821 Элиң кайда болсо – сен шондосун.
[А.-М.К., 03.08.2001].

- 5822²Элиңде жаман ким болсо,
эрмегиң шол болот. [Ө.Э., 06.02.2003].
- 5823²Элиңде жаманың болсо – эрмегиң шол. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 5824⁴Элчи келсе, жок делвейт. [З.Т., 29.12.1997].
- 5825⁵Элчиликке өлүм жок,
Жуучулукка хорлук жок. [М.-Ө.К., 12.07.2004].
- 5826⁶Эмгек кылганга жер сэйи¹. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 5827⁷Эмгектүү озот, эриккен тозот. [А.Э., 26.05.2006].
- 5828⁸Эмчек берген нары жат,
Амчак берген бери жат. [А.В., 05.04.2003].
- 5829⁹Эмчек жеке – энең өлүп калат,
Мөөрсүн жеке – тагаң өлүп калат. [А.В., 14.04.2001].
- 5830⁰Эне менен атанын каргышы – ок. [А.В., 31.12.2003].
- 5831¹Эне менен бала – эт менен тырнак. [М.-Ө.К., 01.10.2000].
- 5832²Энеден кийин төркүн жок,
Эрден кийин жыргал жок. [М.К., 29.12.2003].
- 5833³Энелешим, ээрге мин,
Аталашым, аттан түш. [А.В., 05.06.1997].
- 5834⁴Энелүү козу – кыналуу козу. [Ө.Т., 24.10.1999].
- 5835⁵Энелүү козунун куйругу зор,
Элиге жаккан ханнын бийлиги зор. [Ы.Э., 07.07.1997].

---

¹ Сэйи – жакшы.

- 5836 Энелүү улак жарда ойнойт,
Энесиз улак жерде ойнойт.
[Ж.Йу., 23.05.2004].
- 5837 Эненин аккы – худаанын аккы.
[И.Ч., 02.04.2001].
- 5838 Эненин каргышы – пок,
Атанын каргышы – ок.
[Н.Д., 01.08.2003].
- 5839 Эненин көөнү балада,
Баланын көөнү талаада.
[И.Ч., 02.04.2001].
- 5840 Эненин савыры – савыр.
[А.А., 16.05.1997].
- 5841 Энеңнин айткән гәвини эки кылва,
Атаңнын айткән гәвини алвэй койво.
[М.-Ә.К., 05.10.1997].
- 5842 Энеңнин сүтүнү,
атаңнын үмүтүнү акта.
[З.Т., 11.07.1997].
- 5843 Энеси жакшы кыз – эстүү,
Атасы жакшы кыз – баштуу.
[И.Ч., 07.11.1997].
- 5844 Энеси жакшы уул эстүү болот,
Атасы жакшы уул нарктуу болот.
[Ә.Э., 30.03.2001].
- 5845 Энеси жакшы – эстүү,
Атасы жакшы – нарктуу.
[А.Ә., 08.06.2003].
- 5846 Энеси жаман болсо, кызыны алва,
Эшиги жаман болсо, үйүгө кирве.
[М.-Ә.К., 31.12.1997].
- 5847 Энеси кандай болсо, кызы шондой.
[Ы.Э., 05.03.2003].
- 5848 Энеси мактаган кызды алва,
Эл мактаган кыздан калва.
[М.-Ә.К., 19.09.2002].

- 5849⁹Энеси өгөйдүн тойу бузулат.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 5850⁰Энеси өткөн көпүрүктөн кызы дэ өтөт.
[А.О., 28.12.2003].
- 5851¹Энеси тектүү кыз – нарктуу,
Атасы тектүү кыз – парктуу.
[И.Ч., 17.01.1998].
- 5852²Энеси тепкен кулундун эти оорувайт.
[А.Ә., 27.05.2006].
- 5853³Энесиз бала – үйдө хор,
Атасыз бала – тойдо хор.
[Ж.Йу., 02.05.1998].
- 5854⁴Энесиз козу мээрэвэйт,
Энесиз бала ийлэвэйт.
[Ж.Йу., 17.09.2003].
- 5855⁵Энесиз кыздын эмчеги чоң,
Атасыз уулдун алды жагы чоң.
[А.В., 30.12.2003].
- 5856⁶Энесинен көрвөгөн кыз
эки дүнийэдэ оңолвойт.
[М.-Ә.К., 05.10.1997].
- 5857⁷Энесини көр да, кызыны ал,
Эшигини көр да, төрүгө өт.
[А.В., 22.04.2003].
- 5858⁸Энесини көрүп, кызыны ал,
Тоосуну көрүп, түзүнү ал.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 5859⁹Энесини көрүп, кызыны ал,
Эшигини көрүп, төрүгө өт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 5860⁰Эңкейгенге эңкейгин,
Башың жерге тийгичең.
Каңкайганга каңкайгын,
Башың көккө тийгичең.
[А.В., 27.05.2001].
- 5861¹Эптүү жигит бир таш менен эки койон урат,
Эби жок жигит колудагы койонду качырып тынат.
[Ж.Йу., 01.02.2003].

- 5862 Эпчил эдэм хар болвойт,
Кекчил эдэм зор болвойт.
[Н.Ш., 30.12.2003].
- 5863 Эпчил темене тартып, төө алат.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 5864 Эр азыгы белинде,
Бөөрү азыгы жолунда.
[З.Ф., 23.07.2006].
- 5865 Эр аман болсо, алтын аяктан су: ичет.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 5866 Эр аты менен,
Куш канаты менен.
[Ө.Т., 24.10.1999].
- 5867 Эр эйлэнип элин тават,
Ат эйлэнип, үйүрүн тават.
[К.О., 10.01.2005].
- 5868 Эр эдэм эйтбэйт,
Эйтсэ, гэвинэн кайтбайт.
[А.Э., 16.01.1998].
- 5869 Эр башы эсен болсо,
алтын аяктан су: ичет.
[А.В., 07.04.2003].
- 5870 Эр башына не келвейт.
[М.Т., 02.04.2001].
- 5871 Эр менен аттын башына не келвейт.
[Ж.Йу., 16.01.1998].
- 5872 Эр ватаны – туулуп-түшкөн жери,
Ит ватаны – жувунду ичкен жери.
[М.Э., 18.05.1997].
- 5873 Эр жаңылса – колго түшөт,
Куш жаңылса – торго түшөт.
[К.О., 30.12.2003].
- 5874 Эр жаңылып, колго түшөт,
Куш жаңылып, торго түшөт.
[А.Э., 27.05.2006].
- 5875 Эр жэш болуп улан болвойт,
Ат жэш болуп гунан болвойт.
[А.В., 12.06.1999].

- 5876^oЭр жигит – жарагы менен,
Аш – тавагы менен.
[А.Тан., 12.06.2006].
- 5877^oЭр жигитти жоо жакадан алганда көр.
[Ы.Э., 23.07.2006].
- 5878^oЭр жигитти мөйдөндө көр,
Эңилип улак алганда көр.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 5879^oЭр жигиттин атынан айрылганы –
канатынын кайрылганы.
[Ө.Э., 27.05.2006].
- 5880^oЭр жигиттин башыга эр иш келет,
Эси болсо, бээрини жеңет.
[Ө.Э., 26.02.2004].
- 5881^oЭр жолдошу – товаккэл.
[А.Ө., 25.09.1998].
- 5882^oЭр, катыннын ортосуна эси кеткен киришет.
[Ө.Э., 27.06.2002].
- 5883^oЭр кишини хаарытбаган жакшы ээзе,
аарытбаган – жакшы ат.
[М.-Ө.К., 17.05.1997].
- 5884^oЭр менен катын урушат,
Эртеси күнү жэрэшөт.
[А.Ө., 16.01.1998].
- 5885^oЭр мойнуда кыл аркан.
[Ө.Э., 24.04.2003].
- 5886^oЭр мүдүрүлвөй эл таанывайт,
Ат мүдүрүлвөй жер таанывайт.
[Ч.О., 15.08.2002].
- 5887^oЭр намыз кылып, жоога тийет,
Катын намыз кылып кара кийет.
[А.Тан., 23.07.2006].
- 5888^oЭр ноомуну эр сактайт,
Онон кийин жар сактайт.
[А.Ө., 30.12.1998].
- 5889^oЭр – от,
Ээзе – суу.
[М.К., 11.05.2001].

- 5890 Эр өлтүргөн – эриш бузган.
[М.К., 29.12.2003].
- 5891 Эр сыйлаган эшикте калвайт.
[А.Ә., 23.06.2001].
- 5892 Эр тагайыны тартат,
Ит атасыны тартат.
[М.-А.К., 21.05.1997].
- 5893 Эр тууганы эшиктен,
Өззе тууганы төрдөн.
[К.Ч., 27.01.2003].
- 5894 Эр хаарып, жолдош болвойт,
Куш хаарып, тууруга конбойт.
[А.А., 12.05.2001].
- 5895 Эр хаарып, эшек түшөвөйт,
Катын хаарып, пахта түшөвөйт.
[А.В., 24.02.2004].
- 5896 Эр хаарыса, баласыга шылдың.
[Ә.Э., 28.12.1999].
- 5897 Эр хаарыса, казанчы болот,
Эшэн хаарыса, азанчы болот.
[А.Ә., 16.01.1998].
- 5898 Эр хаарыса – казанчы,
Бүргүт хаарыса – чычканчы.
[А.Ә., 05.02.2000].
- 5899 Эр хаарыса – чөл¹,
Бээ хаарыса – көл.
[Ә.У., 12.03.2005].
- 5900 Эр хадырыны эл билет,
Зэр хадырыны зэргэр билет.
[А.Тан., 21.07.2006].
- 5901 Эр хич көрвөйм деген жерин үч көрөт,
Ат хич басбайм деген жерин үч басат.
[А.Ә., 30.12.1998].
- 5902 Эр чекишбей, пекишбейт.
[А.В., 18.11.2000].
- 5903 Эр эки өлвөйт, бир өлөт.
[А.Ә., 01.05.1999].

---

¹ Чөл – соргок.

- 5904<sup>Эр – элден,
Уул – белден.</sup> [А.А., 01.01.1999].
- 5905<sup>Эр элем деп мактанба,
Эрди көрсөң ийесиң,
Ыштаныңа сийесиң.</sup> [М.-С.С., 24.07.2001].
- 5906<sup>Эрге келет бир нооват,
Жерге келет бир нооват:
Эрге нооват келгенде,
Эшигинин түвүгө,
Эки күлүк тең бэйлөйт.
Жерге нооват келгенде,
Жер жэшәрип, гүл чэйлөйт.</sup> [А.А., 24.07.2004].
- 5907<sup>Эрге нооват бир келет,
Жерге нооват бир келет:
Эрге нооват келгенде,
Эки күлүк бир бэйлөйт.
Жерге нооват келгенде,
Күнгөй, тескей гүл жәйнөйт.</sup> [А.В., 19.08.2001].
- 5908<sup>Эрге оомат үч келет,
Үчтөн кийин күч келет.</sup> [М.-Ө.К., 31.12.1997].
- 5909<sup>Эрден ашмак бар,
Элден ашмак жок.</sup> [М.Т., 02.04.2001].
- 5910<sup>Эрден өтмөк бар,
Элден өтмөк жок.</sup> [А.Ә., 04.08.2004].
- 5911<sup>Эрден чыгып эрге тийген – бет карасы,
Эри өлүп, эрге тийген – эл хаадасы.</sup> [З.К., 13.05.2001].
- 5912<sup>Эрден эрге – нәп,
Элден элге – гәп.</sup> [А.А., 26.06.2002].

- 5913 Эрден эшек үркбөптүр.
[Ә.Э., 19.02.2002].
- 5914 Эрди лакамынан тааны,
Элди мэтэлинэн тааны.
[Ы.Э., 03.06.1997].
- 5915 Эрди сапарда сына,
Атты пөйгөдө сына.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 5916 Эрди эр кылган да – зайып,
Эрди гөр кылган да – зайып.
[А.А., 31.12.2003].
- 5917 Эрди эр кылган да – катын,
жер кылган да – катын.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 5918 Эрдин атын аты чыгарат,
Атыдан кийин катыны чыгарат.
[А.Э., 30.12.1998].
- 5919 Эрдин атыны алыстан ук,
жэнигэ барсаң – бир киши.
[Ж.Йу., 01.10.2001].
- 5920 Эрдин атыны чыгарган – катын,
Катындын атыны чыгарган – жатын.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 5921 Эрдин байлыгы – элдин байлыгы.
[А.Э., 03.07.2000].
- 5922 Эрдин даңкыны алыстан ук,
Жэнигэ барсаң – бир адэм.
[А.Э., 03.08.2003].
- 5923 Эрдин көркү – мал,
Өзөннүн көркү – тал.
[А.В., 23.07.2006].
- 5924 Эрдин көркү – сакал,
Сөздүн көркү – мэтэл.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 5925 Эрдин күчү – эшектин осурагы.
[А.В., 23.07.2006].

- 5926° Эрдин лакамы болот,
Үйдүн баканы болот.
[А.Ә., 24.04.2003].
- 5927° Эрдин малы – элдин малы.
[А.Ә., 01.05.1999].
- 5928° Эрдин ноомуну мал чыгарат.
[М.-Ә.К., 05.10.1997].
- 5929° Эрдин ноомуну чыгарган – мал.
[А.-М.К., 20.11.1997].
- 5930° Эрдин хадырыны эр билет,
Зордун хадырыны зор билет.
[А.А., 16.05.1997].
- 5931° Эрдин хуну да түгөйт,
Нардын пулу да түгөйт.
[Ө.Э., 24.04.2003].
- 5932° Эрдин эрлигини билвесен,
Худаанын бирлигини билвейсиң.
[Ө.Г., 28.08.2003].
- 5933° Эректе тууганы эшиктен кайтат,
Өззе тууганы төрдөн кайтат.
[М.-А.К., 18.02.2002].
- 5934° Эректенин атын атаса, куту сүйүнөт,
Катындын атын атаса, көтү сүйүнөт.
[М.-Ө.К., 13.10.2001].
- 5935° Эр-зайып – кош өгүз.
[Ө.Э., 09.01.2005].
- 5936° Эр-зайып урушат,
Эртеси күн табышат.
[К.О., 23.01.2003].
- 5937° Эр-зайып урушат,
Эси кеткен болушат.
[М.-А.К., 06.02.1999].
- 5938° Эр-зайыптын ортосуга,
Эси кеткен киришет.
Ага-ининин ортосуга
Алды каткан киришет.
[М.-Ө.К., 01.06.2006].

- 5939 Эр-зайыптын ортосуга,
Эси кеткен киришет.
Ата-баланын ортосуга,
Алды каткан киришет.
[А.В., 19.08.2001].
- 5940 Эр-зайыптын топосу бир жерден алынат.
[М.-А.К., 09.10.1997].
- 5941 Эри гурбэттэ, катыны гүлпэттэ.
[А.В., 05.05.2000].
- 5942 Эри жок катын – жүгөнсүз айгыр.
[А.А., 27.12.2004].
- 5943 Эри жок катын – жүгөнү жок ат,
Катыны жок эркек – нашы жок бука.
[М.-Ә.К., 01.05.1998].
- 5944 Эри жок катынга этеги душман.
[М.Э., 18.05.1997].
- 5945 Эри гайраттуу болсо,
Катыны уйаттуу болот.
[А.Тан., 21.07.2006].
- 5946 Эриге жаккан катын элиге да жагат.
[М.Э., 18.05.1997].
- 5947 Эрикбеген уста болот,
Әр немеге пухта болот.
[А.Ә., 20.11.1999].
- 5948 Эриккен ит энегин жэләйт.
[З.Ө., 25.06.2004].
- 5949 Эриккен койчу энегини ушалайт.
[М.-Ә.К., 19.09.2002].
- 5950 Эриккен койчуга эси кеткен жолоочу жолугат.
[А.В., 09.07.1997].
- 5951 Эриккен кыз энесинин көтүнү карайт.
[А.О., 10.06.2006].
- 5952 Эриксең, ишиң ким кылат,
Уйалсаң, гэвиң ким сүйлөйт.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 5953 Эрикчээл бир ишини эки кылат.
[А.-М.К., 16.10.1999].

- 5954^{Эрикчээл катындын этеги жыртык.}
[З.Т., 02.03.2003].
- 5955^{Эрикчээл кулдун эртеси түгөвөйт.}
[Ж.Йу., 12.06.2002].
- 5956^{Эрикчээлдин эртеси түгөвөйт.}
[А.Ә., 09.01.2005].
- 5957^{Эрини баккан катын элини дэ багат.}
[А.В., 18.11.2000].
- 5958<sup>Эркек аз уктаса, ырыскы келет,
Катын аз уктаса, бэрэкэ келет.</sup>
[А.Ә., 20.11.1999].
- 5959<sup>Эркек – сел,
Әззе – көл.</sup>
[Ы.Э., 03.06.1997].
- 5960<sup>Эркек соргогу – көл,
Катын соргогу – чөл.</sup>
[З.Д., 11.10.2001].
- 5961<sup>Эркек үздүү әззеден түңүл,
Әззе үздүү эркектен түңүл.</sup>
[М.-А.К., 20.05.1997].
- 5962^{Эркектин баасы – миң тиллэ.}
[Ө.Э., 26.06.2002].
- 5963<sup>Эркектин казанчысы жаман,
Катыннын базарчысы жаман.</sup>
[А.Ә., 03.07.2000].
- 5964<sup>Эркелериң болвосо,
Эмшиндеп ийләп не пәйдә.</sup>
[М.Т., 01.06.2001].
- 5965^{Эрки бардын бөркү бар.}
[Ө.Э., 30.06.2002].
- 5966<sup>Эрсиз катын үйдө турвайт,
Боосуз оймок колдо турвайт.</sup>
[А.Ә., 20.11.1999].
- 5967^{Эрте айтбәгәнгә кечке жок.}
[З.Д., 11.10.2001].
- 5968<sup>Эрте оңбогон кеч оңбойт,
Кеч оңбогон эч оңбойт.</sup>
[А.-М.К., 01.08.2001].

- 5969 Эртегиң эсиңнен чыкбасын,
Овалгың оноуднан чыкбасын.
[Ө.Э., 15.01.2003].
- 5970 Эртегинин хамыны жегичең
энеңин а...ыны же.
[Ж.Йу., 27.04.2003].
- 5971 Эртелеп келген жаз жаман,
Энесиз өскөн кыз жаман.
[Ж.Йу., 13.01.2005].
- 5972 Эртеңгинин гамыны жегичең
энеңин а...ыны же.
[А.В., 23.07.2006].
- 5973 Эртеңки куйруктан бүгүнкү өпкө аала.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 5974 Эсавы так болгон эдэмнин үзү ак болот.
[Ө.Э., 24.01.2004].
- 5975 Эсавы так болгоннун үзү ак болот.
[А.А., 01.01.1999].
- 5976 Эсавын так туткан дос айрылбайт.
[А.В., 19.08.2001].
- 5977 Эсавын тапкан жигитке,
Эрдин куну көп эмес.
[А.Э., 04.07.1999].
- 5978 Эсавың так болсо,
үзүң дә ак болот.
[Т.К., 17.05.2005].
- 5979 Эсап, эсаптан балдыр инсап.
[М.-Ө.К., 31.12.1997].
- 5980 Эсапдар болво, эсапка так бол.
[М.Т., 21.11.1999].
- 5981 Эсапташкан дос болвойт,
Эски пахта бөз болвойт.
[А.Э., 10.07.2004].
- 5982 Эсаптын зору-кичиги болвойт.
[Ж.Йу., 24.06.2004].
- 5983 Эсенби деген жерде эки күн жатат,
Аарыва деген жерде алты күн жатат.
[Ж.Йу., 31.03.2001].

- 5984<sup>Эси жок болсо алганы –
Эр жигиттин арманы.</sup> [Ы.Э., 01.06.2001].
- 5985<sup>Эси жок кыз элгек сурайм деп барып,
эрге тийип кетет.</sup> [М.-А.К., 29.12.2004].
- 5986<sup>Эси жоктун эртеси түгөвөйт,
Акылы жоктун аптасы түгөвөйт.</sup> [М.Э., 18.05.1997].
- 5987<sup>Эсиң барда элинди тап,
Күн жарыкта жолунду тап.</sup> [А.Э., 20.11.1999].
- 5988^{Эсиң барда этегинди жап.} [А.В., 24.02.2004].
- 5989<sup>Эсиң кетсе, эчки бак,
Эчки тууйт эки улак.</sup> [А.А., 29.07.2003].
- 5990<sup>Эски дэртти козгово,
Эски гэпти жаңыртба.</sup> [Ж.Йу., 15.07.1998].
- 5991<sup>Эски дос эстен кетбейт,
Эмдиги дос хадырга жетбейт.</sup> [А.В., 01.07.1999].
- 5992<sup>Эски журттун хадыры
жаңы журтта билинет.</sup> [А.А., 30.08.2003].
- 5993<sup>Эски журттун хадыры
көчкөндө билинет,
Эски эгиндин хадыры
чечкенде билинет.</sup> [Ж.Йу., 04.07.2001].
- 5994<sup>Эски пахта бөз болвойт,
Эзэли душман дос болвойт.</sup> [Ж.Йу., 17.09.2003].
- 5995<sup>Эски пахта бөз болвойт,
Эзэли ийри түз болвойт.</sup> [А.В., 03.07.2000].

- 5996 Эстүү – элчил,
Эселек – менчил.
[М.-Ә.К., 01.03.2003].
- 5997 Эт жеген айваннын эти желвейт.
[А.А., 01.01.1999].
- 5998 Эт жеген куштун эти желвейт.
[М.К., 05.06.1997].
- 5999 Эт менен тырнак арасыга кирве.
[З.Т., 04.02.2002].
- 6000 Эт этке кетет, шорпо бетке кетет.
[Ж.Йу., 13.07.1997].
- 6001 Эт – этке, шорпо – бетке.
[М.Т., 01.07.2002].
- 6002 Этеги жаманды ит кават,
Ичи жаманды худай тават.
[М.-Ә.К., 11.01.2005].
- 6003 Этек эмес, жең эмес,
Экөү бирдин теңи эмес.
[Ы.Э., 03.06.1997].
- 6004 Этекти кессең, жең болбойт:
Бирөөнүн эли эл болбойт,
Пәриштә болуп кетсе дә,
Өз элиңе тең болбойт;
Бирөөнүн жери жер болбойт,
Пейиш болуп кетсе дә,
Өз жериңе тең болбойт.
[Ж.Йу., 16.09.2003].
- 6005 Эти сеники болсун,
сөөгү – меники.
[М.Т., 21.11.1999].
- 6006 Эттен өткөн тайактан,
сөөктөн өткөн гәп жаман.
[А.Ә., 03.07.2000].
- 6007 Этти жесе, эл жеди,
Эмгегине кыз калды.
[К.О., 24.04.2003].

- 6008<sup>Эттүү жерде ит күчөйт,
Этсиз жерде пит күчөйт.</sup> [М.-Ә.К., 05.03.2003].
- 6009<sup>Эттүүнүн эти түшкүчөн,
арыктын көтү түшөт.</sup> [А.А., 29.01.2003].
- 6010<sup>Эчки айрәни, ат гөшү –
амалы жоктун оокаты.</sup> [К.О., 25.01.2004].
- 6011<sup>Эчки келсе, кой ковод,
Эшан келсе, бай ковод.</sup> [А.А., 24.07.2007].
- 6012<sup>Эчки койго сынтагат,
Куйругуга кыл тагат.</sup> [А.-М.К., 01.08.2001].
- 6013<sup>Эчки койго тең эмес,
Тең болвосо да кэм эмес.</sup> [Ө.Э., 30.06.2002].
- 6014<sup>Эчки өзү тувөлвай жатып,
койго арачы кирет.</sup> [А.В., 18.11.2000].
- 6015<sup>Эчки туруп, кой баштайт,
Энеси туруп, кыз баштайт.</sup> [З.К., 23.07.2006].
- 6016<sup>Эчки – шәйтән, пири жок,
Эки кыркым жүнү жок.
Сааса сүтү булактай,
Сойсо саны калактай.</sup> [А.А., 27.12.2004].
- 6017<sup>Эчкиде эт жок,
Мейманга карар бет жок.</sup> [Ө.Э., 18.02.2002].
- 6018<sup>Эчкинин әжәли келсе,
койчунун тайагыга сөйкөнөт.</sup> [М.-С.С., 24.07.2001].
- 6019<sup>Эчкиси туруп, кой баштайт,
Энеси туруп, кыз баштайт.</sup> [М.-С.С., 24.07.2001].

- 6020 Эшеги жатайын дейт,
Ээси кетейин дейт.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 6021 Эшеги жатсам дейт,
Ээси жетсем дейт.
[З.Д., 11.10.2001].
- 6022 Эшегиге жэрэшә тушагы,
Эшигиге жэрэшә төрү.
[А.В., 27.04.2003].
- 6023 Эшегиң жакшы болсо, дулдулум де.
[М.-Ө.К., 05.10.1997].
- 6024 Эшек баласы тулпар болвойт,
Карга баласы шумкар болвойт.
[М.Т., 12.06.1999].
- 6025 Эшек башыга нокто жэрэшбәйт,
Ит оозуга сокто жэрэшбәйт.
[А.В., 07.04.2003].
- 6026 Эшек зоройуп ат болвойт.
[А.Ә., 08.06.2003].
- 6027 Эшек мас болсо, ат менен тевишет.
[Ө.Э., 31.12.2003].
- 6028 Эшек минип,
хытхыттаганнын да күнү өтөт,
Тулпар минип,
куш куштаганнын да күнү өтөт.
[Ө.Э., 27.01.2003].
- 6029 Эшек өлсө талаада,
Ээсиге зэлэлдир.
Мыймандардын жегени
Эне сүттөн элэлдир.
[З.Ө., 26.08.2002].
- 6030 Эшек сайда дыңылдайт,
Мээлим болот ылайда.
[М.-А.К., 23.06.2001].
- 6031 Эшек сайда зыңкылдайт,
Мээлим болот ылайда.
[А.В., 25.04.2003].

- 6032 Эшек – эшек,
Ат – ат.
[А.-М.К., 20.11.1997].
- 6033 Эшек эшекти: ”Эй, узун кулак”, – деп кычырат.
[М.-Ә.К., 03.05.1998].
- 6034 Эшекке алың жетбесе – ур паланды,
Катыныңа алың жетбесе – ур балаңды.
[Г.Ә., 24.07.2002].
- 6035 Эшекке арпа берсең,
ат богуз кетип өлөт.
[К.О., 29.01.2004].
- 6036 Эшекке нокто жэрэшбэйт,
Итке сокто жэрэшбэйт.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 6037 Эшекке ээр токуган менен ат болвойт.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 6038 Эшекти отко эйдэсэң, покко качат,
Эси жокту барга эйдэсэң жокко качат.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6039 Эшектин жэни ооруса аттан озот.
[К.О., 31.12.2003].
- 6040 Эшектин жүгү жеңил болсо, жатак болот.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6041 Эшектин жүгүрүгү ат болвойт.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 6042 Эшектин кулагы узун болсо да,
туйагын карап басат.
[М.-С.С., 27.01.2004].
- 6043 Эшектин сүтү – арам, күчү – элэл.
[А.В., 24.04.2006].
- 6044 Эшигини көр да, төрүгө өт,
Айагыны көр да, ашыны ич.
[З.К., 12.05.2001].
- 6045 Эшигини көр дэ, төрүгө өт,
Энесини көр дэ, кызыны ал.
[З.Д., 23.04.2003].

- ⁶⁰⁴⁶Эшик – кар, үй – тар.
[М.К., 05.06.1997].
- ⁶⁰⁴⁷Эшикке чыкса – сер сүүлэт,
Үйгө кирсе – пок бурайт.
[К.О., 24.04.2006].
- ⁶⁰⁴⁸Эшиктен келип, төр меники деме,
Төмөнтөн келип, өр меники деме.
[А.Ә., 04.07.1999].
- ⁶⁰⁴⁹Ээр-токумнун патканын,
Ээси билвейт, ат билет.
Эр-жигиттин жакшысын,
Эли билвейт, жат билет.
[М.Т., 05.06.2006].
- ⁵⁰⁵⁰Ээси атыны таанываса,
аты ээсини тааныйт.
[П.А., 24.09.1999].
- ⁶⁰⁵¹Ээси берсе, көзүнү ой.
[Г.Ә., 24.07.2002].
- ⁶⁰⁵²Ээси келсе, бээсини алат,
Бээсиден кийин несини алат.
[Ә.Ә., 04.08.2003].
- ⁶⁰⁵³Ээси келсе, бээсини бер.
[А.В., 23.07.2006].
- ⁶⁰⁵⁴Ээсиге асылган ит талаада калат,
Атасыга асылган жигит бөлөөдө калат.
[А.А., 30.08.2003].
- ⁶⁰⁵⁵Ээсини сыйласаң, итиге сөөк сал,
Атасыны сыйласаң, баласыга салам бер.
[А.В., 07.04.2003].

2. ЛАКАПТАР

1. Колдонуу кырдаалы баяндалган лакаптар

⁶⁰⁵⁶ Айаз, хэддинди бил,
Өзгөнү кой да, өзүндү бил...

1. Хадым чакта бир Айаз деген адэм бар экен. 2. Наайати кэмбагал экен. 3. Анан жүрө түшүп келип, замандар өтүп анан бай болуптур. 4. Куунан куу бир чарыгы бар экен. 5. Ону үйүнүн как пешанэсигэ илип коёт экен. 6. Сээл өзүн унута түшөт экен да, инсандык кылып. 7. Шондо өзүгө:

Айаз, хэддинди бил,
Өзгөнү кой да, өзүндү бил,
Куу чарыгыңды курутба,
Көргөн күнүңдү унутба, – дейт экен.

[М.К., 25.07.2002].

⁶⁰⁵⁷ Айана:рым калвады,
Анткор молдо таркылдат...

1. Бир молдо адэм бир эчтеме көрө элек жэш кызды азгырып, ого жакындайт экен. 2. Жакындап анан молдо ишини кылып жатканда кыз алданганыны билип калыптыр. 3. Аргасы куруп анан: “Айана:рым калвады, Анткор молдо таркылдат”, – деген экен. 4. Бу сөз шонон калыптыр.

[Ө.С., 07.02.2003].

⁶⁰⁵⁸ Айывы эле очуке дегендей...

1. Бир мээдим эрини көп мактаптыр. 2. Ондой жакшы адэм, мундай жакшы адэм деп, анан ахырыда: “Айывы эле очуке дэ”, – деп койуптур. 3. Шонон лакам болуп калган.

[М.-Э.К., 26.01.2003].

⁶⁰⁵⁹ Алла демэк асан эмээс дегендей...

1. Бир сарт “Алла-а-а...” деп азан эйтип баштаганда аркасыдан үн чыгып кетиптир. 2. Ону уккандар күлүп мазактаса: “Алла демэк асан эмээс, көтөнинэ зыл кетэди”, – деп эйткэн экен. 3. Шонон “Алла демэк асан эмээс...” деген лакам эйтилип калыптыр.

[Ж.Йу., 09.04.2003].

⁶⁰⁶⁰ Арпа мәдийән ичмэгәнләр ичти чэй,
Эшектин ходигини минмэгәнләр минди тай ...

1. Балдыр бай бай бойдон, гэдэй гэдэй бойдон эле жүрчү эде. 2. Кийин анан тижээрэт кылып, о кылып, бу кылып, гэдэйләр дә тетилип кетти. 3. Баазы хич бир немеси жок адәмдәр зор эле бай болуп кетти. 4. Шону көргөн бирөө: “Арпа мәдийән ичмэгәнләр ичти чэй, Эшектин ходигини минмэгәнләр минди тай”, – деп әйткән экен. 5. Азыр дә шол анан – гэдэй бай болгон заман.

[Ө.Э., 26.01.2004].

⁶⁰⁶¹ Ат – байдыкы, жән – хурайдыкы,
Чававер, балам, чававер...

1. Паамылда бир адәм баласынын не өзүнү, не атыны айавай улак чаап жатканын көрүп: “Ат – байдыкы, жән – хурайдыкы, чававер, балам, чававер”, – деп какшык әйткән экен. 2. Шол анан лакам болуп әйтилип калган.

[А.К., 28.07.2001].

⁶⁰⁶² Ат тапбадым, ат тапсам, аркан тапбадым,
Аркан тапсам, атымы арканда:рга дэш тапбадым...

1. Бир гэдэй адәм бар экен. 2. О онон-мунан кылып бир ат алыптыр. 3. Аттуу болдум, энди жүйөү жүрвөйм деп отурса, кеч атыны арканда:рга арканы жок экен – балдыр ат аркандап көрвөсө. 4. Анан ойак-буйагыдан сурамжылап жатып аркан тааптыр. 5. Кеч анан, аркан да таптым, эми атымы аркандайын деп жетелеп чыкса, дэштө онун атыны арканда:рга жер калваптыр. 6. Аты барлар балдыр эле ээлеп алыптырлар. 7. Шондо гэдэй арман кылып: “Ат тапбадым, ат тапсам, аркан тапбадым, Аркан тапсам, атымы арканда:рга дэш тапбадым”, – деген экен. 8. Гэдэй ат алган менен эле аттуу болуп калвайт экен дә. 9. Шо гәп элде әйтилип калгандай.

[Ж.Йу., 16.01.1998].

⁶⁰⁶³ Ата, как! Ата, как! дегендей...

1. Бир байдын баласы бар экен. 2. О бойго жетип, бай ого бир зайып алып бериптир. 3. Баласы кочкор менен котоздун бир эле секирип түшүп кеткенин көрүп жүрчү экен... 4. Шонтип анан кочкор менен котозду туурап, зайывыга бир асылып туруп эле, анан жатып уктап калат экен... 5. Бай анан баласын кычырып алып: “Балам, бүгүн түндө сен зайывыңын үстүнө чыккын. 6. Анан түшүп кетбей тур. 7. Мен бир казык кагамын, мен казыкты ар урган сайын бирден итенип турасың”, – дептир. 8. Баласы макул болуптур. 9. Түндө анан бай эшикке чыгып, “дом, дом, дом” дедирип казыкты кага баштаптыр. 10. Баласы да зайывынын үстүнө чыгып алып, ар урган сайын бирден итенип туруптур. 11. Анан кызып кетип, чыдавай: “Ата как! Ата как! Ата, как!” – деп бакырып жүгөрүптүр... 12. Шондон азыр “Ата, как! Ата, как!” деген мэтэл бар.

[А. В., 12.05.2001].

⁶⁰⁶⁴Атадан сызылса да, сендей сызылса,
Энеден туулса да, сендей туулса...

1. Шэйимнин байма тобунан Ороз деген болгон экен. 2. Ону “Шэйтэн Ороз сәч куват” дешет экен. 3. Басканда аркасынан ит жетбей аарып калат экен. 4. Төөдүн өркөчүгө тумакты койуп, анын үстүдөн ыргыт экен. 5. Ал Аратыш деген жерден жылкы айдөп качкан экен. 6. Аркасыдан эллик-алтымыш аттуу кууп келет экен. 7. Кууп келип жеткенде анан жылкыларды бир чукурга имерип койуп, өзү дөңгө чыгып урушкан экен. 8. Урушуп анан жаңгы адәмдәр аарыптырлар. 9. Шондо жылкылардын ээси: “Атадан сызылса да, сендей сызылса, энеден туулса да, сендей туулса, бул ат эне сүтүннөн элэл, айдөп кет” – деп, кайтып кетеверген экен.

[О.Г., 28.04.2003].

⁶⁰⁶⁵Атасы чымчыктын желини бар экен десе,
баласы оозума сүтү тамды дептир...

1. Хадымда бир ата-бала көп калп айтат экендер. 2. Бир күн халк топтолгон жерде тамаша кылавыз деп, экөөнү гәпкә салып койуптурлар. 3. Шондо атасы: “Силерге калп, мага чын, чымчыктын дә желини болот экен”, – дептир. 4. Десе, баласы хәммән: “Хә, ата, болсо болот, о күнү үстүмөн учуп бара жаткан чымчыкты карадым эде, сүтү оозума тамгандай болду”, – дептир. 5. Олор шонтип бирин бири колдоп калп айтат экендер. 6. Шонон анан бүрөө адәм ишенбейтканирәэк гәп айттип, бүрөө ону коштоп калса, лакам кылып: “Атасы чымчыктын желини бар экен десе, баласы оозума сүтү тамды дептир”, – деп калат эделер.

[М.-С.С., 24.07.2001].

⁶⁰⁶⁶Ахыры бир күн келерсиң, Көкүш,
Әсәлдин кунун берерсиң, Көкүш.
Буйругуң болсо, келерсиң, Көкүш.
Мунжуктун кунун бересиң, Көкүш дегендей...

1. Мунжук, Әсәл деп эки бир тууган экен: бири әкәси, бири карындашы. 2. Бул өкөөнү бир Көкүш деген адәм өлтүрүп туруп качып кетип калган экен. 3. Каякка кеткени билинбептир. 4. Анан бир әззе ийләп айткән экен. 5. Бир ишти кылып койуп, колго түшбөй жүргөн адәмдәр болот ко, шондойлорго качангаче качып жүрөт эден, бир күн келесиң дегенчелик кылып айтат эделер.

[Ә.У., 20.10.2001].

⁶⁰⁶⁷Әблеч, эмгегиң – эч дегендей...

1. Паамылда бир Әблеч деген адәм болгон экен. 2. Ол ууга чыгып, аткан кийиктеринин жинин төгүп, шонон турук кылам деп, бәэрин бир жерге көтөрүп барып төгөт экен. 3. Таза көп болуптур, әмә турук болвоптур дә. 4. Шонон элде: “Әблеч, эмгегиң – эч”, – деген сөз калган.

[М.-Ә.К., 20.10.2001].

⁶⁰⁶⁸Эй, вэтэн, вэтэн,
Вэтэн деп жүрүп,
Чувалды көтөн...

1. Эзирети Сулайман пүтүн дүңйөгө пааша болгон. 2. Пүтүн дүңйэнин эммә-сигә пааша болуп турганда бир чымчыкты тутуп алып багыптыр, күмүш капаска салып. 3. О чымчыкка жесин деп, шу дүңйәдә бар болгон нерсенин эммәсин алдыга алып келип төгүп берет экен. 4. Чымчык жеп-жеп анан: “Өтгән әәй, вэтән ә вэтән” деп коёт экен. 5. Эзирети Сулайман: ”Мен муну шундай кылып баксам, анан бу “Вэтән, вэтән” эле дейт. 6. Бу кандай вэтән болду экен. 7. Шунун вэтәнини бир көрсөм экә”, – деп, жаңгы кушту капастан чыгарып коё берип, анан өзү аркасынан эрчип жүгүрүп отуруптур. 8. Кетип бара жаца, жаңгы чымчыктын алдынан бир күйкө чыга калып, тээп өтүптүр. 9. Чымчыктын көтөнү чувала түшүптүр, шонон жаралуу болуптур да, жүрүп отуруп бир таштын кычыгыга барып конуптур. 10. Эзирәти Сулайман барса: “Эй, вэтән, вэтән, Вэтән деп жүрүп, Чувалды көтән”, – деп солуп отурат имиш. 11. Ол вэтәнини караса, бир кыңыр таштын жарыгы экен, тайгылып өзү да ондуу отуралыйт экен. 12. Бар вэтәни шол экен.

13. Шончолук астына әр немелерди алып келип бакса болвой, арзу кылганы шо кыңыр таштын жарыгы экен. 14. Ар кимге өз вэтәни жакшы көрүнөт экен. 15. Ватан деген шундай бир ширин неме экен да. 16. Чымчыкка да өз вэтәни керек экен, әдәмди анан әйтпәй эле кой да.

[М.-Ә.К., 01.10.2001].

⁶⁰⁶⁹Әкәң Курумбай келди,
Молдо Нийәз, көзүңдү ач деген экен...

1. Илгери Молдо Нийәз деген зор, атактуу әдәм бар экен. 2. Кийин кәминистин увагында баласы Курумбай чоң чыккан экен. 3. Ол атасыга келип: “Әкәң Курумбай келди, Молдо Нийәз, көзүңдү ач”, – дептир. 4. Бу гәп шонон калган.

[М.-Ә.К., 06.04.2003].

⁶⁰⁷⁰Әмтәри бу кәш дегендей...

1. Мәмәсәйит деген бир киши жолдо келе жатса, бир карта-а-аң сарт капташып кетиптир. 2. О сарт жолдун ортосуга аты менен туурасынан туруп алыптыр. 3. Анан Мәмәсәйит гыжыры келип кетип: “Алжыган пәлит, әмтәри бу кәш!”, – деп бакырган экен, гәвинин жәримини кыргызча, жәримини парсыча кылып. 4. О сарт болсо не кыргызчаны түшүнөт экен, не – парсычаны. 5. Шонон анан чалып сүйлөгөндөргө Мәмәсәйиттәй болвой деп күлөт әделер.

[Ж.Йу., 18.09.2002].

¹ “Алжыган пәлит, әмтәри бу кәш” – “Алжыган шакмар, тарт мындай” деп которууга болот.

⁶⁰⁷¹Эр кимдин вэтэни өзүгө ширин...

1. Бир пааша бар экен. 2. О бир чымчык тутуп алыптыр. 3. Ону алтын капеске койуп багыптыр. 4. Кондурса, гүлгө кондурат экен. 5. Шондой жакшы көрөт экен. 6. Чымчык болсо: “Вэтэн, вэтэн, вэтэн”, – эле дейверет экен. 7. Бир канча жыл өткөннөн кийин “Мунун вэтэнини бир көрөйүнчү мен” деп, пааша чымчыкты койовериптир. 8. Чымчык учуп кетиптир. 9. Жаңгы пааша аркасыдан барыптыр. 10. Барса, суу алып кеткен жардын кылоосунда бир уйасы бар экен. 11. Шого барып конуп: “Эй, вэтэн”, – деп анан уктап калган экен. 12. Анан пааша: “Эр кимдин вэтэни өзүгө ширин”, – деген экен.

[О.Г., 28.04.2003].

⁶⁰⁷²Этэйи Алайдан Паамылга келип,
бир сугур алып жейэлвадың дегендей...

1. Хадымда Паамылга Алайдан көп адэм келет эде. 2. Айылчылап, тууганчылап келет эде. 3. Шо заманда бир алайчынын ити өзү менен кошо келиптир. 4. Паамылда көпкө жүрүп, анан үйүнө кайтып кетип бара жатып: “Этэйи Алайдан Паамылга келип, бир сугур алып жейэлвадың”, – деп итини урган экен. 5. Паамылда сугурдан көп неме жок эмесби анан.

[Ө.Ай., 18.09.2002].

⁶⁰⁷³Бас, Молдо Эрмек, бас,
алапа улак менен комузга жамандык кылвайт...

1. Паамылда бир мээрекеде эл улак чаап жатса, Молдо Эрмек да кызып улакка кирип кетиптир. 2. Онткенини Мэмэй казы көрүптүр да: “Бас, Молдо Эрмек, бас! 3. Алапа улак менен комузга жамандык кылвайт. 4. Бас, Молдо Эрмек, бас!” – дептир. 5. Шол сөз лакам болуп айтилип кеткен экен. 6. Шу кэмдө дө: “Алапа улак менен комузга жамандык кылвайт”, – деп айтип калаттар.

[О.Г., 04.08.2001].

⁶⁰⁷⁴Бел аша:р Ташбек болуп...

1. Жапаркул ээжи көп киши менен отурса, кеч киргенде бирөө келиптир. 2. “Кимсин?” десе: “Ташбекмин”, – дептир. 3. “Кайсы Ташбексин? 4. Бел аша:р Ташбексинби?” – дептир. 5. Шонон анан Бел аша:р Ташбек атанып кеткен экен. 6. Бел аша:р дегени көп көчүп жүргөн киши экен. 7. Бүрөө улам-улам көчөверсе, “Бел аша:р Ташбек болуп кеткендейсин” дейт эделер.

[З.Т., 10.07.2004].

⁶⁰⁷⁵Бир бэлээси болвосо,
Чөлдө куйрук жатавы...

1. Бир түлкү чөлдө а-а-ач келе жатса, жолдун бойуда бир куйрук жатат миш. 2. Түлкү ояагыга өтүп карап, буйагыга өтүп карап, жегенге даайэлваптыр. 3. Кап-

касы бар экенин билип калгандай экен. 4. Шонон анан, эки жагыны караса, бир чөө кетип баратыптыр. 5. О дэ а-а-ач экен. 6. Түлкү чөөнү кычырып: “Мананда бир куйрук жатат, бирини мен жедим, мунусуну сен жеп кой”, – дептир. 7. Ач калган чөө шэрт куруктун үстүгө секириптир. 8. Секиргенде капка чаап калып, куйрук оозудан ыргып кетиптир. 9. Түлкү: “Э сараң чөө, ойловойсунбу, Бир бэлээси болвосо, Чөлдө куйрук жатавы?” – деп, куйрукту жевалып кетевеириптир. 10. Бу лакам шонон калган экен.

[М.-С.С., 24.07.2001; Ж.Йу., 18.09.2002].

⁶⁰⁷⁶Бир окко дагы эдэм өлөвү дептир...

1. Кайышбай, Карамолдо деген казактар бар эде. 2. Олор келип Токтосун хандыкына мийман болуп жатып калыптыр... 3. Саар копсо эле казактардын аты жок... 4. Анан о шонун аркасыдан кувалап баравыз деп, мылтыгыга ок салып алып, бир топ коңшуларыны эрчитип алып жолго чыккан экен. 5. Кетип бара жатканда, Токтосун хан бешатар мылтыгыны өңөрүп алган экен, онон ат мүдүрүп кетсе, мылтык кыймылдай түшкөндө кармай калам деп, колу мылтыктын чакмагыга тийип кетиптирчи. 6. Огу барып Ибрэйим деген эдэмгэ тийген экен. 7. Ок кавырганын алдынан тийип, мыноу дэлинэн чыгыптыр экен. 8. Анан шого кырк улактын өпкөсүн тартып атып, өлвөй, сакайып кетиптирчи. 9. Кырк улак берип, Токтосун хан эдеп улак сойуп берип, шонун өпкөсүн тарттырып, шо сакайгычанды караптыр. 10. Өлвөй калып анан онун аты шонон Ибрэйим өлвөс болуп кетиптир. 11. Кийин анан Токтосун хандарды орус атып тэштэптир. 12. “Токтосун ханды орус атып тэштэптир, шэйит кетиптир”, – дегенде шо Ибрэйим: “Эй, нээмэрт эй, бир окко дагы эдэм өлөвү?” – деген экен.

[А.В., 12.05.2001].

⁶⁰⁷⁷Бозночум болсо – ботом өлвөйт эде,
Кайнарым болсо – карегим өлвөйт эде.

1. Хадымда бир улукман эким деген эдэм бар экен. 2. О кэсэл эдэмдэрди чөп менен сакайтат экен. 3. Шол эдэм бээри кэсэлдин довасыны таап, өзүнүн баласы менен келини кэсэл болгондо олордун довасыны тавэлвай койгон экен. 4. Көп заман өтүп, анан бозноч, кайнар деген гийэнин дэрилигини билгенде шонтип арман кылып эйткэн экен. 5. Шо баласы кэсэлигэ бозноч, келининин кэсэлигэ кайнар дова экен дэ. 6. Бир неме керек вахтында жок болуп калса, шонтип эйтэвиз.

[М.К., 01.08.2002].

⁶⁰⁷⁸Бойлуудан сурасаң, төөдөн сура,
Сакалдуудан сурасаң, тэкэдэн сура,
Эдэмнэн сурасаң, менен сура...

1. Бир адэм келип, эшиктеги балага: “Өй, бала, үйдө адэм барбы?” – дептир. 2. Бала: “Бар, мен турам го”, – дептир. 3. “Сенен зору жокбу? 4. Сакалдуу бирөө болсо, сурайткан гэвим бар эде”, – дептир. 5. Бала: “Ээ, экэ, гэвиңи бойлуудан сурайм десең, анау төөдөн сура, сакалдуудан сурайм десең, манау тэкэдэн сура, адэмнэн сурайм десең, алдыңда турган менен сура”, – деген экен. 6. Адэм гэпкэ жыгылганыны билип, атыдан дэ түшбөй, гэвини дэ суравай кетип калыптыр. 7. Шонон лакам болуп айтилип калган гэп бу.

[К.О., 04.01.2005].

⁶⁰⁷⁹“Бу дүңйэ өтөр-кетер,
Кэмпирим, путунну көтөр” дептир...

1. Бир чал, кэмпир бар экен. 2. Кэмпир: “Ээ чал, ону кылсаң, ондой болот эдек, муну кылсаң, мундай болот эдек. 3. Ич айткэнди кылвадың”, – десе, чалы: “Бу дүңйэ өтөр-кетер, кэмпирим, путунну көтөр”, – деп, өзүнүн ишиге киришкен экен.

[Э.Э., 16.09.2002].

⁶⁰⁸⁰Бу Мэмэйдin путу жок,
Мунан чыгып кетбеген
Арзыканнын шуту жок...

1. Мэмэй каазы путу майып адэм эде. 2. Озү нооруз эде. 3. О мына Конокбайдын атасы эде. 4. Ол анан элди күлдүргели өзүнүн путун ырдайт эде. 5. “Бу Мэмэйдin путу жок, мунан чыгып кетбеген Арзыканнын шуту жок”, – деп, анан: “Кандай айтиппин э?” – деп калат эде. 6. Эл күлүп калат эде. 7. Онон эр ким, эр ким айтэверип, мэтэл болуп кеткен, Мэмэй казы айткэндэй деп.

[Ж.Йу., 30.04.2003].

⁶⁰⁸¹Булкак толгон айрэндэн,
Куйулганы шул экен.
Булун-Көл толгон наймандан,
Буйурганы шул экен дегендей...

1. Бир эззе Булуң-Көлдөгү наймандарга келин болуп барган экен. 2. Тийген эри көңүлүгө жакбаптыр. 3. О кэмдэ эзелер хаалавадым деп кетип калалвайт экен. 4. Шонон анан жэшөп жүрүп, бир күнү чыдавай, арман кылып: “Булкак толгон айрэндэн, Куйулганы шул экен. Булуң-Көл толгон наймандан, Буйурганы шул экен”, – деп ырдаган экен. 5. Шо гэп анан шо бойдон айтилип калыптыр.

[М.-Э.К., 26.05.2006].

⁶⁰⁸²Бурук да биздин жездевиз,
Жырык да биздин жездевиз...

1. Мәмәй каазы өзүгө, эр кимге кэлтэ-кэлтэ ырларды чыгарып, мазак кылат экен да. 2. Өзүнүн күйөөлөрүнү дө ырадаган экен.

3. Өтәмәттин тырмагы жок.

Камаридиндин бармагы жок.

– Ого ким кыз берди?

– Биз кыз бердик, –

Ол эм биздин жездевиз.

4. Мамасадык өзү жакшы эдем,

Баласынын оозу жырык.

– Ого ким кыз берди?

– Биз кыз бердик, –

Бул эм биздин жездевиз.

5. Бурук да биздин жездевиз,

Жырык да биздин жездевиз, –

дептир экен. 6. Шол анан эл айтәверип, мәтәл болуп калган.

[Ж.Йу., 30.04.2003].

⁶⁰⁸³Ван, Ван, түш да, жан...

1. Ван дүнийәнин жәннәти миш экен. 2. Вандын әдәмдәри дө көп жакшы миш экен. 3. Кийин анан Ванга башка жактан әдәмдәр көп көчүп келип, овалкысындай болбой калыптыр. 4. Шого анан: “Хадымда акыретте иман, дүняда Ван дейт эдек, эми Ван, Ван, түш да, жан”, – болду деген экен дө бирөү. 5. Биз көчүп келгеннен кийин шу гәпти угуп, анан гүзәрәндән кыйналганда шолорду туурап: “Ван, Ван, түш да, жан”, – деген шу анан деп калавыз.

[Ө.Ә., 12.07.1997].

⁶⁰⁸⁴Гарсылдасаң гарсылда,

Үмәрбекке гарсылда дегендей...

1. Паамылда көп әдәм бир жакка жөнөптүрлөр. 2. Бәэринән зору Үмәрбәк деген әдәм экен. 3. Ол әдәм топтун башы экен. 4. Бара жатсалар жолдо бир әдәм чыгып, Үмәрбек эмес, башка эле бирөөгө катык-катык гәвуравериптир. 5. Шондо ол әдәм алдырашып: “Гарсылдасаң гарсылда, Үмәрбәккә гарсылда”, – деген экен.

[З.Ө., 16.06.2003].

⁶⁰⁸⁵Гөл кыргыз гөшкө болду,

урдум ишкәмбәни¹ дегендей...

¹ *парс., ишкәмбә* – ич эт, ичеги-карын.

1. Бир топ кыргыз бир жерде кой сойуп, этини пышырыптырлар. 2. Ичтеринде бир сарт бар экен. 3. Эт пышканда кыргыздар эттүү, майлуу жерлерин мүчөлөп жептирлер. 4. Сарт болсо, ичеги-карынын жеген экен. 5. Шону анан кийин о сарт мактаныч кылып: “Гөл кыргыз гөшкө болду, урдум ишкэмбэни”, – деп айттиптир. 6. Бу гөп шонон калган. 7. “Маңыроо кыргыз эт менен алек болуп жатканда ич эттин баарын өзүм жеп алдым” дегенди билдирет.

[Ө.Э., 15.09.2002].

⁶⁰⁸⁶Гөр кыргыз болду гөшкөнөгө,
Өзүм болдум ишкөнөгө дегендей...

1. Бу парсыча, кыргызча аралаш “Гөрдөй кыргыз эт менен элек болду, мен болсо, жыргап ич этини жедим” деген гөп. 2. Бир сарт кыргыздар менен кошулуп эт жегенин шонтип айткэн экен. 3. Кыргыздар жиликтерин жеп жатса, ал ичек менен карынды жеп алып сүйүнгөн экен.

[З.Д., 12.06.2001].

⁶⁰⁸⁷Дар пэдэри эжгеи
Хыдырмышла лаанат,
Күнү мара пэрэ кэрд...

1. Бир Уста Гэдээ деген уста адэм, өзү ооган эде. 2. Паамылга иш кылгалы келип, Кыдырмыш деген адэмнин үйүдө жатып калыптыр. 3. Ол анан таза эжгей берип миймандаптыр. 4. Эртеси турса эле Гэдээнин ичи катып, адырда бошойэлвай жүрөт миш. 5. Анан Гэдээ шондо: “Дар пэдэри эжгеи Хыдырмышла лаанат, Күнү мара пэрэ кэрд”, – деген экен. 6. Бу парсыча “Хыдырмыштын эжгейинин атасыга лээнэт, чычарымны пэрэ-пэрэ кылды” деген гөп. 7. Шонтип айткэн экен.

[Ө.Э., 18.02.2002].

⁶⁰⁸⁸Дүнийэ Сулайманга калган эмес...

1. Сулайман пайгамбар алей салам дүнийэнин бээрин сураган экен. 2. Хэм-мэ дүнийэ шонуку экен. 3. О дэ өлүп, бу дүнийэдэн хич неме алып эткен эмес дэ. 4. Худайым мал-мүлк, дүнэнин бээрин шо Сулайман пайгамбарывызга берген экен. 5. Шонон анан дүнийэнин эле гэвини кылаверген баазы адэмдэр болот. 6. Шолорго шонтип коёвуз, “Дүнийэ Сулайманга калган эмээээс, ой” деп. 7. Бу дэ бир мэтэл.

[М.Т., 18.02.2002].

⁶⁰⁸⁹Досум келсе мэйлигэ,
Бөз калтасы келвесин дегендей...

1. Бир адэмнин кэмбагал досу бар экен, шону суранып келеви деп коркуп айткэн экен. 2. Досунун бөз калтасы дэ таза кэттэ экен.

[А.Ө., 21.04.2003].

⁶⁰⁹⁰Жааз менен көөрүктөй болуп...

1. Паамылда Гожокелди, Жакып деген эки адәм бар эде. Гожокелдинин лакамы Көөрүк эде, Жакыптын лакамы Жааз эде. 2. Көөрүк Гожокелди, Жааз Жакып дейтер эде. 3. Бир күн Гожокелди Жакыптыкына айылчылап барыптыр. 4. Жакыптын койлоруну көрүп: “Койлорун тим эле арык, жааз болуп калыптыр. 5. Нимнеге мындай арык э?” – дептир. 6. Десе, Гожокелди: “Бу жылга бир көөрүктөй болгон жер экен, суук шамалы бар, шого арык болду”, – дептир...

[М.-Ә.К., 26.01.2002].

⁶⁰⁹¹Жаз болсун, өзүмө бир сарай салвасам дегендей...

1. Ит жылыга кыштын суугуда калып, таза үшүйт экен. 2. Үшүп анан жылыга: “Шу кыштан эптеп чыгайын. 3. Жаз болсун, өзүмө бир сарай салвасам. 4. Эмдиги кышта шо сарайда жыргап жатбасам, жыпжылуу гана, карап тур”, – дейт экен. 5. Анан жаз болгондо күн ысып, о айткэндәрини жылыга унутуп калат экен. 6. Шонон анан жазда жатаверип, кышта кыйналган жалкоо адәмдәргә лакам кылып айтәт эделер.

[Ә.Э., 25.04.2003; Ж.Йу., 20.10.2001].

⁶⁰⁹²Жыгжым жыйылгыча,
Куралай курулгуча
Шабулут шаптап койуптур...

1. Хадымда жыгжым, куралай деген эки уруктун адәмдәри онтип-мунтип камынгыча шабулут деген уруктун азыраак эле адәми келип, экөөнү тең чаап, малдарыны талап кеткен экен. 2. Шонон лакам болуп айтилип калган сөз экен.

[Ә.Э., 16.11.2002].

⁶⁰⁹³Ит сураган мен да ит,
Ит бервеген сен да ит дегендей...

1. Бир адәм сәэл колуда жогураак экен. 2. Аштыгы түгөп анан коңшусунун тайганыны сурап, бир койон дә болсо карматып келейин деп ойлоптур. 3. Коңшусуга барып айтсә: “Тайганыным арык, койонго жетәлвайт”, – деп бервей койуптур. 4. Шондо хапа болуп: “Ит сураган мен дә ит, Ит бервеген сен дә ит”, – деген экен. 5. Шонон бери айтилип калган гәп экен.

[Ә.Э., 25.04.2003; Ж.Йу., 20.10.2001].

⁶⁰⁹⁴– Ити го ит, тей дегени нимнеси?
– Сәги го сәк, кей дегени нимнеси?

1. Кесек Гожохан бай сындырык кылып, тейит Султан бийге: “Тей-ит деген нимне болот? 2. Ити го ит, тей дегени нимнеси?” деген экен. 3. Султан бий хәм-мән: “Хә, кей-сәк деген нимне болот? 4. Сәги го сәк, кей дегени нимнеси? 5. Кери

сәк деген бекен э?” – деген экен. 6. Парсычада “сәк” ит, “кери сәк” иттин куугу деген эмесби.

[А.А., 08.07.2004].

⁶⁰⁹⁵Карга баласыга: “Бир карап, эки чоку” десе,
Баласы каргага: “Эки карап, бир чоку” дептир...

1. Бу бир тәмсил гәп. 2. Карга баласынын карды тойсун деп: “Балам, азыраак карап, көбүрөөк же”, – дегендей. 3. Баласы энесинин кардыны ойлойведе, энем азыраак, мен көбүрөөк жейин деп: “Ене, сен көбүрөөк карап, азыраак же”, – дегендей. 4. Өз кардыны эле ойлоп, ата-энесинин кардыны ойловогон балдарга шу карганы мисал кылып айтгәвиз, мәтәл кылып.

[А.-М.К., 21.10.1997].

⁶⁰⁹⁶Карга колуму сындырды,
Кара оокаттан тындырды.

1. Карга, Күчән деген ага-ини әдәмдәр бирөөнү уруп, колун сындырып койгон экендер. 2. Сынык колу менен иш кыләлвай жатып: “Карга колуму сындырды, Кара оокаттан тындырды. Күчән колуму сындырды, Күч оокаттан тындырды”, – деп айткән экен. 3. Шо гәп айтилип калган.

[З.Д., 11.10.2001].

⁶⁰⁹⁷Каргайын десем жалгызсын,
Каргавайын десем жән алгычсын дептир...

1. Бир әдәмнин жалгыз баласы бар экен. 2. Ону кәмпери экөө жалгыз балавыз деп, таза эркетип багыптырлар. 3. Ол анан тил алваган, өз билгенини кылаверген, эәнбаш бала болуп зоройуптур. 4. О десе ого, бу десе буга хич көнбөптүр. 5. Шондо чал: “Каргайын десем жалгызсын, Каргавайын десем жән алгычсын”, – деп ийләгән экен.

[М.-Ә.К., 07.07.1997].

⁶⁰⁹⁸Келдивек эсапдән,
Келдивектен да келиндери эсапдән...

1. Паамылда бир Келдивек деген әдәм бар экен, о эсапдән экен – жылдыздарга карап, күннүн кандай боло:рун айтип берет экен. 2. Баазан үйдө Келдибек жок болсо, келиндери деле күн кандай болот деп сурап келген кишиге манандай болот деп, кайнатасынын ордуга жовап береверишет экен. 3. Олордун айткәндәри дә туура чыгат экен анан. 4. Шонон анан, эл жөн койоведе: “Келдивек эсапдән, Келдивектен да келиндери эсапдән”, – деген сөз чыгыптыр. 5. Келдибек дә, келиндери дә түгөп кетти, о сөз лакам болуп шу азыр дә бар.

[М.-Ә.К., 09.08.2001].

⁶⁰⁹⁹Келишбеген шум бактым,
Келип-келип су:га актым дегендей...

1. Хадымда бир мээдим эрге тийет экен. 2. Тийгеннен кийин эрини чанып, токтовой кетип калат экен. 3. Дагы бир эрге тийип, анан ону да жактырваптыр. 4. Мээдим: “Кетем”, – дептир. 5. Эри: “Мэйли, кетем десең, жазда кетбей, суу тар-тылган күздө кет”, – дептир. 6. Десе, унаваптыр. 7. “Кетем дедим, кетем”, – деп, чыгып анан түйүнчөгүн көтөрүп дэрийэдэн өтөм десе, су: алып кетиптир. 8. Ху-даанын эмири менен су:нун наркы четине чыга түшүптүр. 9. Чыгып анан караса, үстүдө көйнөгүдөн башка ичтеме калваптыр. 10. Түйүнчөгүдөгүлөрдүн бээри су:га агып кетиптир. 11. Шондо анан тагдырыга тарынып: “Келишбеген шум бактым, Келип-келип су:га актым”, – деп ийлэгэн экен. 12. Шол сөз лакам болуп айтилип калыптыр.

[А.Э., 12.09.2002; Ж.Йу., 20.10.2001].

⁶¹⁰⁰Кыргызои чи бэло эст...

1. Уста Гэдээ деген ооган:

“Дэни йэк сигирит,
Пушти йэк кап:
– Күжэ мери?
– Айылдап!
Кыргызои чи бэло эст?”

деген экен. 2. Шо парсыча эйтип, күлүшөт эде.

Кыргызчасы:

Оозунда бир сигарет,
Жонунда бир кап:
– Кайда барасың?
– Айылдап.
Кандай балээ бу кырыз.

[А.А., 11.07.2004].

⁶¹⁰¹Колуң иттин колундай,
Путуң иттин путундай,
Талоо жесең өлүп кал дептир...

1. Бир киши бир айылга итин эрчитип барса, иттер талап калыптыр. 2. Жаңгы эдэмнин ити коркуп, атты эйлэнип качыптыр. 3. Шондо анан, иттин иттен качканыга гыжыры келип: “Сенин шо иттерден нимнең кэм? 4. Колуң иттин колундай, путуң иттин путундай, талоо жесең өлүп кал. 5. Сен дэ шолордой итсин анан”, – деп, итини жемелеген экен. 6. Ону уккандар лакам кылып, эдэмдэргэ карата эйтип калыптыр.

[Ж.Йу., 20.10.2001].

⁶¹⁰²Көп кыргыз гөшкө болгондо, урдум ишкәнәни...

1. Хадымда көп кыргыздын арасыга бир сарт кошулуп, бирөөнүкүдө мийман болуп калыптыр. 2. Кой союптурлар. 3. Эт пышыптыр. 4. Эт пышканда анан хәр кимге өз-өз жилигини тартыптырлар. 5. Жаңгы сарт жилигине каравай, ичек менен карынды жейвериптир. 6. Кийин о сарт мактаныч кылып айткән экен шонтип.

[М.-С.С., 30.09.2001].

⁶¹⁰³Көргөннөн гәп кылайымбы, укканнанбы...

1. Сейиткасым деген бир күлдүргүч әдәм Ороз Әәжимин үйүгө айылчылап барыптыр. 2. Ороз Әәжим үйүдө жок экен. 3. Зайывы бир аяк әйрән куйуп бериптир Сейиткасымга. 4. Анан отуруптур, отуруптур, о бир маалда Ороз Әәжим келиптир. 5. Зайывы май сызгырган экен, толто алып келип койуптур. 6. Толтодон биртке жеп анан отуруп калышыптыр. 7. Анан шамга чукулдаганда Ороз Әәжим: “Ой, Сейиткасым, үндөвөй эле отурвересиңби, онон-мунан гәп кылып бервейсиңби?” – деп әнән шондой дептир. 8. Сейиткасым: “Әәжим, гәп кылганнан асан не бар, көргөннөн гәп кылайымбы, укканнанбы?” – дептир. 9. “Көргөннөн гәп кыл әнән, укканнан гәп кылсаң ушак болвойву”, – дептир Ороз Әәжим. 10. “Көргөннөн гәп кылсам, баяа келдим эде, зайывың бир аяк әйрән берди, ону көрдүм. 11. Сен келгеннен бери биртке толто жедик өкөвүз, онон башка бир неме көргөнүм жок. 12. Башка нени гәп кылайын?” – дептир...

[О.Г., 28.05.2001].

⁶¹⁰⁴Куруди куруди...

1. Бир курут көрвөгөн пушту кыргыздар шәәргә курут апарганда алып жеп, таза жактырган экен. 2. Дагы жеп келейин деп Паамылга барыптыр. 3. Жамгыр жаап бәәри-жок су: болуп турган вахты экен. 4. О әдәм Паамылда курутту талаадан терип алат деп ойлоптур. 5. Эки жагыны караса, бир агарган неме жатат. 6. “Ә, шу курут экен”, – деп алып жеп көрсө, дәәми окшовойт. 7. Шондо:

Куруди куруди,
Бавранки сәлиди,
Мәзә телиди, –

деген экен. 8. О иттин погуну жеп алган экен.

Кыргызчасы:

Куруту го курут экен,
Жаан жааган экен,
Мазесин алган экен (*пушт.*)

[А.В., 18.02.2002].

⁶¹⁰⁵Куш жемиге какайвы...

1. Бир кызы бар экен бир эдэмнин. 2. Анан бир күн о жаңгы кызыга бир неме тээлип болот. 3. Анан ого берет анан. 4. Зор эдэм экен. 5. “Ээ, палэнигэ мен кызды бердим, бэйвиче, бүгүн. 6. Эрте келип той кылатыган болду”, – дейт. 7. “Ээ, сен ого берип, о зор неме бу кичик немени өлтүрүп таштәйт...” – дейт. 8. ”Ээ, бэйвиче, куш жемиге какайвы, ичтеме болвойт”, – дейт. 9. Шонон әйтилип калган гәп бул.

[Ж.Йу., 19.06.2004].

⁶¹⁰⁶“Күн кимдики?” – дегенде:

“Күн Көксеректики”, – деген экен...

1. Хадымда бир Көксерек деген эдэм болгон экен. 2. О нимнени көрсө, бээри-ни меники дейверет экен. 3. Кимдики дегенде Көксеректики девесе, жазыгыны төлөтөт экен. 4. Бир күн бир эдэмнән: “О күн кимдики?” – деп сураса, алдырашып: “Күнбү, о дә Көксеректики”, – деп ийген экен. 5. Күн худайдыкы, бээригә бирдей анан. 6. Шонон анан икәйә болуп калыптыр.

[М.-Ә.К., 22.07.2006].

⁶¹⁰⁷Кызылгорум жәй болду әй,

Мусага Тиллә пай болду әй...

1. Хадым вахтыда ачарчылыктан Муса, Тиллә деген ага-карындаш өлүп, шону бирөө шунтип әйткән экен. 2. Пайы менен же эки-үч эдэмгә жамандык өлүм бир келсе, шондо лакам кылып әйтәт эделер.

[А.Ә., 27.05.2006].

⁶¹⁰⁸Мен ахмак болуп сага бердим,

Сен акылдуу болуп кайтып бер дегендей...

1. Бир эдэмнин жакшы жорго аты бар экен. 2. Бир күн бир таанышы келип, жоргонду бир күнгө берип тур, паска түшүп келейин, келе:рим менен атыңды алып келип берем дептир. 3. “Ондо-мунда бир неме сураган жән эмес эден, берсе берейин”, – деп, атыны бир күнгө бериптир. 4. Атты минген бойдон кетиптир жангы эдэм. 5. Бир күн өтүптүр – ат жок, эки күн өтүптүр – ат жок. Анан о ат сураган эдэмнин үйүгө барыптыр. 6. Барса: “Э, кандай ахмак эдәмсин, атыңы сойуп жеп ала тургансып жетип келипсин, ишим пүтсө берет эдем дә”, – дептир. 7. Шондо аргасы түгөп: “Атымы мен ахмак болуп сага бердим, сен акылдуу болуп кайтып бер эми”, – деген экен.

[П.А., 04.03.2003].

⁶¹⁰⁹Мен бар вахта шундай болсун,

Мен жок вахта кандай болсо, шондой болсун...

1. Бир хаарыган эдэм балдарыга муну мындай кылгыла десе, гэвини тыңшавайт экен, атасы эйтэт экен, балдары бээрини өз билгенидей кылаверишет экен. 2. Шонон анан о эдэмнин доvasы таш болуп, “Балдарым, мен бар вахта шундай болсун. 3. Мен жок бахта кандай болсо, шондой болсун, өзүңөр хааландай кылавергиле” деген экен. 4. Бу шонон калган гөп экен.

[А.-М.К., 02.12.1998].

⁶¹¹⁰Мен көргөн Алай,
Гөдөсүн тарткан Алай...

1. Бир алайчы: “Алай ондой эде, Алай мундай эде, Алайдай жер жок, этгэн Алай эй...” – деп көп эйтиптир. 2. Анан жэниндө угуп отурган эдэм: “О Алай, Алай эле дейсин дэ. 3. Сенин Алайдан башка гэвиң жокбу? 4. Мен көрвөгөн Алай болсо эке. 5. Мен көргөн Алай, Гөдөөсүн тарткан Алай”, – дептир. 6. Өзү Алайга барып көргөн эдэм эмес экен. 7. Шонон лакам болуп эйтилип калыптыр.

[М.-Э.К., 25.08.2002].

⁶¹¹¹Молдого бер деген жакбайт, ал деген жагат...

1. Су:га аккан молдого: “Бер колуңу”, – десе, бервептир, “Ал колуму” десе, колуну узатып, жаңгы су:дан чыгарып алыптыр. 2. Шонон анан молдого бер деген гөп жакбайт, ал деген гөп жагат дейттер.

[А.В., 26.01.2004].

⁶¹¹²Молло Эшир экэм молосу,
Качан тийет чолосу...

1. Молло Эшир деген эдэмнин хич баласы жок экен. 2. Бир бала берведи мага худай деп, шонон анан эр жерге балага окшоштуруп, таштан моло тигеверет экен. 3. Шол лакам болуп эйтилип калыптыр. 4. Пэйдэсиз иштен колу бошовогон эдэмдэргэ эйтилэт.

[З.К., 23.07.2006].

⁶¹¹³Орозосуну мен туттум,
Айтыны байлар айттады деген экен...

1. Бир кэмбагал эдэм бар экен. 2. Орозо жазга туура келген экен. 3. Көп кыйналып жүрүп отуз күндүк ороzonу калтырвай тутуптур. 4. Орозо пүтүп, айт болгон күнү эгининен тартынып, айтгайэлвалптыр. 5. Байлар жаңы эгиндерин кийип алып айттап жүрөт экен. 6. Шондо доvasы куруп эйткэн экен. 7. Мээнетини бирөө кылып озуруну башка эдэм көргөндө эйтэвиз.

[А.-М.К., 02.08.2001].

⁶¹¹⁴Очуке жүрүш...

1. Очуке деген уруунун эдөмдөри атын камчылап, дэйим алдыраш жүрүшөт экен. 2. Шонон “Очуке жүрүш” деген лакам болуп калган.

[М.-Э.К., 26.01.2003].

⁶¹¹⁵Өгүздөй жейт, торпоктой жатат,

Бул энди кайакка патат деп кайгырган экен...

1. Бир эдөмнин шөөрдө бир досу бар экен. 2. О досунун бир баласы бар экен. 3. Бир күн досу: “Э досум, эйэш балаңы үйүңө алып келип берейин, ону-муну үйрөт, мал баккан, гүзэрэн кылган кандай болот, көрсүн”, – дептир. 4. О: “Макул досум”, – дептир. 5. О шөөрдик досу анан бир күнү жаңгы баласыны алып келип тэштэптир. 6. О бала караса, көп дөвөрдөс бала экен, эмө орнудан ич турвайт экен. 7. “Эйэш ата, карным ачты”, – дейверет экен, не берсе, түгөгүчө жейверет экен. 8. Гүзэрэн менен ич иши жок экен. 9. Аштыгынын бөөрин жеп түгөтөткан болуптур. 10. Шондо анан не кыларыны билвей: “Өгүздөй жейт, торпоктой жатат, Бул энди кайакка патат”, – деп кайгырган экен. 11. Бу шо кэмдөн калган гөп экен.

[Ө.Т., 10.07.1997].

⁶¹¹⁶Өзүвүздүн эле тору аттын погу...

1. Бир эззе тамак пышырып жатса, аттын погу шамалга учуп келип, казаныга түшүп калыптыр. 2. Каатчылыгыраак заман экен, төгүп тэштөп башка тамак пышырэлваптыр. 3. Ону эри көрүвалыптыр. 4. Көрүвалып: “Э, катын, бу нимне кылганың, казанга покту салып”, – десе: “Ээ, өзүвүздүн эле тору аттын погу, не болот эде, жейверевиз”, – дептир. 5. Шонон анан бирөө-жөрим өзүнө жакын бирөөнүн жаман эле бир немесин боловерет деп калса, шонтип: “Өзүвүздүн тору аттын погу десең, э”, – деп калышат эде.

[Ж.Йу., 20.10.2001].

⁶¹¹⁷Өлсө, байдын малы өлөт,

Тарт, Жумабай, чоорду,

Жалпакта куйрук, боорду...

1. Бу мөгөмдө жөнини баккан койчулардан калган гөп. 2. Кийин мэтэл болуп өйтилип калган.

[М.-С.С., 24.07.2001].

⁶¹¹⁸Палта деген жоо чыкты, савы өзүвүздөн...

1. Токойдо гөп чыгыптыр дейт: “Бир палта деген неме чыгыптыр, бөөри жыгачты чекесинен кесип, талкалап келе жатат”, – деп. 2. Шондо бир хары жыгач өйтөт дейт: “Эй шо палтанын савы өзүвүздөн беке э, палта өзү эле болсо ончолук

кылалвайт эде”, – деп. 3. Караса, чын эле палтанын савы жыгачтан экен. 4. Савы болвосо, палтанын өзү бир чырпыкты да кесе алвайткан экен.

[Ә.Э., 13.06.2002].

⁶¹¹⁹Сакалдуу десең, тэкэдөн гәп сура,
Чоң десең, төөдөн гәп сура...

1. Бир әдәм үйдүн жәнигә бастырып келип: “Ой, бала, үйдө ким бар, сакалдуу бирөө барвы, чоңураак әдәм барвы?” – дептир. 2. Бала: “Нимне кылат әдениз?” – дептир. 3. Жаңгы әдәм: “Гәп сурайт әдем”, – дептир. 4. Бала: “Сакалдуу десең, мана тэкэдөн гәп сура, чоң десең, мана төөдөн гәп сура, гәп билген десең, мана менен сура”, – деп уят кылыптыр.

[Ә.Г., 28.08.2003].

⁶¹²⁰Сен корксоң, буйагыма жат,
Сен корксоң, буйагыма жат,
Әкәң баатыр ортодо деген экен...

1. Үч әдәм ууга чыгыптырлар. 2. Үчөөнүн эң кәттәси таза коркок экен. 3. Кеч кирип, жатар вахты болгондо берки экөөнө: “Эми силер менен көп кичиксиңер, түн караңгы, коркуп калвагыла. 4. Сен корксоң, буйагыма жат, сен корксоң, буйагыма жат, әкәң баатыр ортодо болсун”, – дейт имиш.

[А.Ә., 23.10.1999].

⁶¹²¹Тазамда кайсы кара гөр әдем,
он беш жәрим нан чыла...

1. Бир әдәм көп соргок экен, ашыга көп нан чылап жейт экен. 2. Ол анан бир күн кәсәл болуптур. 3. Кәсәл болуп онтоп жатса, бир досу аш кылып, алын сурап келиптир. 4. Анан: “Ашыңа канча нан чылайын, досум”, – дептир. 5. Кәсәл: “Тазамда кайсы кара гөр әдем, он беш жәрим нан чыла”, – дептир. 6. Таза увагында он алты нан чылап жеп жүрчү экен.

[К.С., 08.09.2001].

⁶¹²²Тарт Жумабай чоорду,
Жалпакта куйрук, боорду,
Өлсө, байдын малы өлөт...

1. Башка бирөөнүн малыны же буюмуну өзүнүкүндөй көрвөгөн әдәмдәргә әйтәт. 2. Бирөөнүн иши үчүн жәнини кыйнавагандарга да шонтип әйтәт. 3. Бир койчу Жумабай деген шеригиге: “Көп жәниңи кыйнава, өлсө байдын малы өлөт, жәннвизди жакшылап багаверели”, – деген экен. 4. Шонон анан әйтилип калыптыр.

[А.В., 25.04.2003].

⁶¹²³Тәрбийәсти әләләст,
Лагарәсти арамәст...

1. Памылда бир Жәйчибек деген әдәм бар эде. 2. Ондо Әбдибәйит әкәнин койлору болчу эде. 3. Бир күнү бир жүсак арыктап өлүп калыптыр. 4. Жәйчибек өзү жок болуп, үйүдөгү сарт мууздаган экен. 5. Сарт мууздады, арам дегенсип, онун гөшүнү Жәйчибек балдарыга жедирвептир. 6. Анан бир күнү бир семиз жүсак өлүптүр. 7. Ону да сарт мууздаптыр экен. 8. Онун гөшүнү балдарыга: “Муну жеги-ле”, – деп жедире бериптир. 9. Шундай болгонуну Әбдибәйит экә угуп калыптыр. 10. Әнән ону мазактап, әлге мынтип әйтиптир: “Жәйчибек дә чоң молдо, – дептир, – семиз жүсак өлгөндө китәп караптыр. 11. Сарт мууздаган жүсактын гөшү арам-би, әләлви деген жерин караса: “Тәрбийәсти әләләст, лагарәсти арамәст” (“Семиз болсо, алал болот, Арык болсо, арам болот”) деп жазылган экен. 12. Ону балдарыга окуп бериптир. 13. Зәйиви сүйүнүп кетип: “Атанардын илиминен айланайын, сакалынан садага кетейин, атанардын илими болбосо, семиз жүсактын эти кетти эде дә”, – дептир балдарыга.

[О.Г., 28.05.2001].

⁶¹²⁴Тогуз абдалга бир тавак, бир кашык жетиптир...

1. Хадымда абдал дегендер бар экен. 2. Олор шу дәрвиштәргә окшош хыдырып жүрүшөт окшойт мэгәмдә. 3. Бәәри канча болсо, бир тавак, бир кашык менен гүзәрән кылаверет экен. 4. Шогон анан: “Тогуз абдалга бир тавак, бир кашык жетиптир”, – деп койушат эде. 5. Азыр да, киши көп, кача аз болсо, мәтәл кылып әйткәндәр бар.

[Ж.Йу., 27.09.1998].

⁶¹²⁵Тогуз уулун тәштәп, Товар кеткен...

1. Тогуз уулун тәштәп, Товар кеткен, Әйдәрбектин алчы кыз Тумар кеткен, Кылым менен бир тууган Зийнәт кеткен, Кыңырылып, калганга ийләп кеткән дегендей, кетбей калган ич ким жок. 2. Бул гәп бирөө-жәримнин көзү өтсө, әйтиләт.

[Ж.Йу., 20.10.2001].

⁶¹²⁶Тойлубулун, Тоошкан,
Мунжукту шондо сойушкан...

1. Илгери Тойлубулун, Тоошкан деген жерлерди талашып, туугандары Мунжук деген хаары әдәмди өлтүрүп, анан о жерлерди ажыратып алышкан экен. 2. Шондон әйтилип калыптыр.

[М.-Ә.К., 20.10.2001].

⁶¹²⁷Төө та...акка тарынат болуп...

1. Маклуктун бәәри сырасы менен келип, өзүгө мүнәсип жән жерин алып жатыптыр дейт. 2. Сырада ат, аттан кийин төө экен. 3. Атка таза зору тийиптир.

4. Төөгө кичирээги тийип калыптыр. 5. Шондо төө атка зоруну берип, мага кичигини бердиң деп, алвай тарынып качкан экен. 6. “Сага буйруганы шол, ал ой”, – деп бургаганда, жаңгы неме аркасыга барып жабышып калыптыр. 7. Шо шо мойунча жүрөт дейт. 8. Шонон анан жаңгы гөп эйтилип калыптыр.

[А.В., 08.04.2003].

⁶¹²⁸Төрдө жэй жок, төмөнгө отуралвайм...

1. Бир адам мээрэкөгө кеч келиптир экен. 2. Аксакал адам экен. 3. Бээри кел, кел, отур деп калыптырлар. 4. Лекин төрдө отургандар орундарыдан козголвоптур. 5. Шондо жаңгы адам: “Төрдө жэй жок, төмөнгө отуралвайм”, – дептир. 6. Шондо анан төрдөн орун бошотуп беришкен экен. 7. Эр ким өз сыйыга жэрэшө жэйини алсын деген гөп.

[А.-М.К., 04.05.2099].

⁶¹²⁹Тынчываган тилиме бэйлө...

1. Бир сарт менен бир кыргыз дос болуптурлар. 2. Кыргыз атыны минип алып шээргө барыптыр. 3. “Ээ, менин досум бар эде, шону бир көрүп өтөйүн”, – деп ойлоп, сарттын үйүгө барыптыр. 4. Сарт: “Ой, досум, кел, бир-эки күн мийман болуп кет, кетбе”, – деп, таза асылыптыр. 5. Кыргыз: “Ээ, досумун көңүлүн калтырвай, бир-эки күн мийман болсо болуп кетейин”, – деп анан: “Мэйли, досум, калса калайын, асылып калдың”, – деп атыдан түшсө, атыны алган адам жок дейт. 6. “О, досум, атымы кайерге бэйлэйн?” – десе, досу: “Тынчываган тилиме бэйлө”, – деген экен.

[А.Ә., 24.06.2006].

⁶¹³⁰Уул ала паратаң, кызыл ала паратаң...

1. Балдыргы увакта бир жерде бир жаш бала чэрчөп калган экен. 2. Мусулман вужуду эмесби, жаназа намазын түшүрүп туруп, ана көргө коёлу дептирлер. 3. Деген менен онун намазын түшүргөнгө ич адам тавылваптыр. 4. Анан, бир көп узак жерде палээни деген молдо бар деп угуп, ого адам жүгөрүптүрлөр. 5. Шо бир күнчүлүк жолго адам жүгөрүп о молдону кычырып келиптирлер. 6. Молдо эртеси келиптир. 7. Келгенде анан: “О кел, молдом, манау бала өлүп калып, ич кимибиз намаз түшүргенди билвейт экенбиз, сизди кычырттык эдек”, – десе: “О, бой-бой эй, кандай бир ооз гөпти билвейсинер, уул бала болсо, “Уул ала паратаң” дейт, шо болот. 8. Кыз бала болсо, “Кызыл ала паратаң” дейт, шону менен көргө койулат. 9. Шончолук гөп анан дептир. 10. Күнчүлүк жерден келген молдонун билгени шол экен. 11. Баланы о молдо шондой: “Уулала паратаң. 12. Омийин”, – дептир да, көргө койуптур. 13. “Аллаахум-мажалхү ленаа фаратан...” – дейт эмесби, шо бир паратаңы да бар анан. 14. О молдо шону уккан экен.

[М.-Ә.К., 09.06.2002].

⁶¹³¹Хан үйүнүн тардыгы эй,
Кара алачыгымнын кеңдиги эй...

1. Бир колу жукараак эдэмдин кызыны бир байдын баласы алган экен. 2. Барган күннөн тартып, байдын үйдө эр кимиси ону ондой кыл, муну мундай кыл, ону онтбе, муну мунтбе деп, билген эле немелерини үйретевериптирлер. 3. Мэ-гэмдэ, жардынын кызы не билет деген дэ. 4. Бир күн анан аарып: “Хан үйүнүн тардыгы эй, Кара алачыгымнын кеңдиги эй”, – деген экен.

[А.А., 24.07.2004].

⁶¹³²Ханга жаккан ашым тазга жакбады,
Элге жаккан гэвим гөлгө жакбады...

1. Бир ханнын жакшы кызы бар экен. 2. Ого башка жактагы бир хандан жуучу келиптир, баласыга алып берем деп. 3. Хан мэйли деп, анан кызыны бериптир. 4. Кызды көчүрүп барса, бир кайнагасы кэл экен, бир кайниси гөл экен. 5. Кэл кайнагасы күндө: “Сен келгели аш ичип терлеведим”, – дейт экен. 6. Гөл кайниси болсо, не десе, түшүнбөй, үнүнүн жетишиче бакырат экен. 7. Онун не дегенини ханнын кызы да түшүнбөйт экен. 8. Бир күнү анан: “Ханга жаккан ашым тазга жакбады, Элге жаккан гэвим гөлгө жакбады”, – деп арман кылган экен.

[А.-М.К., 02.08.2001].

⁶¹³³Хурдани хурданас,
Бурдани чи гө хурданас?

1. Кыргыздар аш-тойго келгенде өзүгө тартылган тамакты жеп, анан кешигине дагы бирнемелерди кошуп түйүп кетип жаткандарын көрүп, Уста Гэдээ:

Хурдани хурданас,
Бурдани чи гө хурданас? – деген экен.

Кыргызчасы:

Жегени го жегени,
Алып кеткени не бок жегени?

[А.А., 11.07.2004].

⁶¹³⁴Хурути хурут эст...

1. Бир ооган Паамылдын курутудан жеген экен. 2. Хошуга кетиптир. 3. “Бу хурут талаада эле боло берет окшойт, барып таза жеп тойуп келейин”, – деп, Паамылга келиптир. 4. Жаан жаап өткөн экен, караса, талаада бир ак неме эзилип жатат миш. 5. “Ө, хуруту шудур”, – деп, алып жеп көрсө, хич окшовойт миш. 6. Ол иттин погу экен. 7. Шондо:

Хурути хурут эст,
Магзы бурдэст,

Боран зэдэст, –
деп айткэн экен.

Кыргызчасы:

Куруту го курут экен,
Мааниси кеткен экен,
Жамгыр эзген экен

[А.В., 18.02.2002].

⁶¹³⁵Чавышып ойнойт бостондор,
Чаңына жетбейт тоскондор...

1. Хадымда бир ырчы бостондорду шонтип ырдаган экен. 2. Ол ырчы көп ырдаган экен. 3. Оноодо калганы шол анан. 4. Бостондордон гөп башталган жерде чокум айтилаткан мэтэл сөз бу.

[А.А., 05.07.1999].

⁶¹³⁶Чакмак, чакмакты атка берген ахмак...

1. Илгери бир эдөм чакмагын атка деңиштирип ийген экен. 2. “Чакмак арзан, ат кыймат, көп пөйдө таптым”, – деп сүйүнүп кетеве­риптир. 3. Анан бир жерге барганда карды ачып, от калап, чай кайнатып ичейин десе, чакмагы жок. 4. Эч айласын тавөлвай, ач калып, до­васы таш болгондо ушинтип айткэн экен.

[А.В., 14.04.2001].

⁶¹³⁷Чакты Чакмактын көлүндө көр...

1. Эблеч менен Чак Кашкарда бири хан бири бек болуп турган вахтында Чак: “Бул кылганым эчтеме эмес, эттэңө, Чакмактынын көлүндө болсом, шондо көрөр эдеңер”, – деп гыжынаверет экен. 2. “Бул шунтип гыжынаверет, Чакмактынын көлүндө болсо, не кылат эке, көрөлү”, – деп анан Чакты кой­ве­ришет экен. 3. Чак шонон туура салып отуруп, Чакмактынын көлүгө келиптир. 4. Аркасыдан кууп келе­ве­ришет экен. 5. Чак ону билип, анан шондогу кыргыздарга айтип, эр жерге топ-топ кылып көп отун топтотуптур. 6. Терскен, шы­вак кылып, таза көп отун жыйдырыштыр. 7. Аркасыдан келгенде анан, Чак өзү кэтгэ жадачы эдөм экен, күндү жадалап жүгөрүптүр. 8. Пүтүн борошо, суук болуп анан куугунчулар жаңгы отундарга барып корго­лоп, жылынып жатканда Чак келип, бөөрин кырып таштэгэн экен. 9. Паамылда Чакмактынын көлү деген зор көл азыр да бар.

[М.-Э.К., 04.02.2000].

⁶¹³⁸Чотой өлүмүш...

1. Бир той болгон экен. 2. Тойдо... отунчу, кочкор салгылашып кеткен экен. 3. Салгылашканда анан Чотой качкан экен. 4. Качып бераак келип анан жыгылып,

өлүмүш болуп калыптыр. 5. Анан Суран деген бир алак бар эде...: “Ээ, Чотой, бул өлгөнүң жалгандыр. 6. Эгэр бул өлгөнүң ирэс болсо, териң менен тең пул болдун”, – деген экен. 7. Чотой өлүмүш шонон калган.

[А.А., 26.06.2002].

⁶¹³⁹Чыныны гөү басты дегендей...

1. Илгери эки адам бир-бирини доуга жыгам деп казыга барыптырлар. 2. Олордун бирөөү казынын казыга бир чыны бериптир, ришвэт кылып. 3. Бергиси ону туйуп калып, казынын короосуга бир инек, – тэжиктэр инекти гөү дейт, – бэйлөп бериптир. 4. Анан казы сурак кылып жатканда чыны ришвэт берген адам: “Чыныдай чыңкылдап сүйлөн, казым”, – дептир. 5. Десе, казы: “Чыныны гөү басты”, – деген экен.

[Ж.Йу., 13.01.2005].

⁶¹⁴⁰Шабайдын бөлөсү көп,
Молло Эширбектин – молосу.

1. Шабай деген адам бар экен, бээрин эле бөлө дей берет экен. 2. Молло Эширбек балам жок деп эр жерге моло кылавериптир Памылда. 3. Анан шого эл эй-типтир: “Шабайдын бөлөсү көп, Молло Эширбектин молосу көп”, – деп.

[А.К., 15.05.2001].

⁶¹⁴¹Шу чымыннын да атасы бар веке...

1. Бир адам баласыга катын алып бериптир. 2. Баласы кызыгып, катыны менен таза жатаверип, ушу кетип, мурдудан потласы агып калыптыр. 3. Эшикте ушу кетип отурса, бир чымын келип, эддөп потласыга конот дейт, эйдэсө болвой. 4. Шондо жаңгы: “Шу чымыннын да атасы бар веке, жән койвойткан болду, буга бир катын алып барсе”, – деп эйтөт дейт.

[А.В., 04.07.1997].

⁶¹⁴²Ырда десең ырава,
Ак чэй эмес сирова,
Быйылкы алым сурава.

1. Атасы ток, баласы ач экен. 2. Атасы: “Балам алың кандай?” – десе, шунтип жовап берген экен. 3. Шондон лакап болуп калыптыр.

[Ж.Йу., 20.10.2001].

⁶¹⁴³Эки жору бир бирини ата дейт миш...

1. Жору көп жэшөйт экен. 2. Тээ көп жэшөгөн жорулар бир-бирине окшоп калат экен да, айрымасы жок болуп, бир-бирине ата дейверишет экен. 3. Эки башка эле адам бир-бирине окшош экенбиз дейверсе, шогон эйтөт.

[Ө.Э., 06.04.2003].

⁶¹⁴⁴Элге – көзү кара, калам каш,
Мага – пычык мурун, бака баш...

1. Бир байбэчэ хич кыз жактырвайт экен. 2. Эр сулуу кыздарды көрсөтөт экендер, хич кимиси көңүлүгө туура келвептир. 3. Бир күн анан ортого алып: “Сен неге кыз жактырвайсын? 4. О ондой жакшы кыз, бу мундай жакшы кыз, элдин бээригө жагат дэ, неге сага жакбайт?” – дептирлер. 5. Шондо бала этэт дейт: “Катынды силер аласыңарвы, мен аламбы? 6. Элге көзү кара, калам каш көрүнгөн, мага пычык мурун, бака баш көрүнсө не кылайын”, – деп.

[Ж.Йу., 14.02.1998].

⁶¹⁴⁵Эптесең эпте, эптевесең сартка бер...

1. Бир кыргыз шээрде тилемчилик кылып отурган экен. 2. Бирөөү көрүп, көзүгө таза жаман учураптыр. 3. Жэнигэ басып барып: “Ой, бу тилемчиликти дэ кылалган кылат. 4. Эптейэлар векесин? 5. Эптесең эпте, эптевесең, сартка бер, шо кылсын”, – деп айткэн экен.

[А.Ж., 17.06.2004].

⁶¹⁴⁶Эрим эр болголу, элгек менен бир чапты...

1. Бир эззе эрини кантип мактаарыны билвей: “Эрим эр болголу, элгек менен бир чапты”, – деген экен. 2. Шонон анан лакам болуп айтилип кеткендей.

[А.Э., 20.04.2003].

⁶¹⁴⁷Эчки койго: “Уйал, көтүң көрүндү”, – дегендей...

1. Кой агыннан ыргып өткөндө куйругу өйдө боло түшсө, эчки айтат дейт: “Уйал, көтүң көрүндү”, – деп. 2. Өзүнүкү түз жерде дэ давамлы көрүнүп жүргөнүнү билвейт экен. 3. Шого, өз айывыны билвей, башкалардын айывын чукуган адәмдэргэ айтат.

[Ж.Йу., 13.01.2005].

2. Колдонуу кырдаалы баяндалбаган лакаптар

⁶¹⁴⁸Аарыган алат,
Ары жок, Бегмат!

[А.Э., 25.04.2003].

⁶¹⁴⁹Ак кыйадан тынч өтсөм,
Ала өгүзүм назыры.

[Ж.Йу., 01.03.2000].

⁶¹⁵⁰Ак таш, көк таш,
Мәмэтээли чандыр баш...

[Ө.Э., 05.08.2001].

- 6151 Акбай кетти,
Акбайдын аркасыдан
Токбай кетти.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6152 Алты нанды жеп келет,
Атэлвадым деп келет.
Жети нанды жеп келет,
Жетэлвадым деп келет.
[А.В., 13.07.1997].
- 6153 Ап девей, уп девей,
Арстаным неден жыгылды.
[А.В., 25.01.2003].
- 6154 Атыны Болот койсо да болвоптур.
[М.-С.С., 28.07.2001].
- 6155 Ашык болсоң потуламнан жэлә.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6156 Эйдәр, мама бул алда,
Гарып кутан не алда.
[М.-Ә.К., 12.03.2005].
- 6157 Эйт, эйт, көгала сакалды эйт.
[Ә.Э., 12.06.1999].
- 6158 Эл-кыссасу Миналхак.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6159 Эттәң, эттәң дегиче, эйтип эле
жүгөрвөйсүмбү?
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6160 Басып урганың кайсы,
асып урганың кайсы.
[Ж.Йу., 26.02.2004].
- 6161 Бир бала деп, бакшы менен дос болдум.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6162 Бир баланын дәрдинән
бакшы менен дос болдум.
[А.В., 05.06.1997].
- 6163 Бир бөдөнөнүн гөшүгө
кырк найман кол жууптур.
[М.-С.С., 24.07.2001].

- ⁶¹⁶⁴Бир бөдөнөнүн гөшүгө
кырк тейит гүптү болуптур. [А.-М.К., 01.08.2001].
- ⁶¹⁶⁵Бир бөдөнөнүн гөшүнө
алтымыш найман кол жууптур;
аркасында алтымыш найман гүптү болуптур. [Ө.Э., 28.03.2003].
- ⁶¹⁶⁶Бурма сепек сепилдеп,
Оң колунда токулдак. [А.В., 04.03.2003].
- ⁶¹⁶⁷Досум келсе, келсин,
Куш халтасын ала келвесин. [З.Ө., 25.06.2004].
- ⁶¹⁶⁸Досумдун көңүлүнү айап, бойума болду. [А.В., 22.08.2003].
- ⁶¹⁶⁹Досумун көөнү деп жүрүп, бойума болду. [М.-С.С., 24.07.2001].
- ⁶¹⁷⁰Жаз бар, кыш бар,
Кәлим, саңа хэр иш бар. [А.А., 27.08.2002].
- ⁶¹⁷¹Жаманнын шалтагыга жыгылдым. [А.-М.К., 02.08.2001].
- ⁶¹⁷²Жәнэрәси жәннән бош,
Мукаравы мунан бош. [М.-Ө.К., 05.07.1999].
- ⁶¹⁷³Жеп-жевей нимнең калды,
бир түп алмаң калды. [Ө.Э., 27.04.2003].
- ⁶¹⁷⁴Жеп-жевей нимнең калды,
эки түп үзүмүң калды. [Ж.Йу., 27.04.2003].
- ⁶¹⁷⁵Жеримде экенде
жейрен сакал бий эдем;
Жеримден ажырап,
жети боолуу кул болдум. [М.-С.С., 24.07.2001].

- 6176 Жусуп күрөшсө, Жумабай су:сайт.
[М.-Ә.К., 11.07.2004].
- 6177 Кара уруштун башы эдең,
Кадамың мындай катарвы...
[А.Ә., 08.02.2003].
- 6178 Карын ачса, бэлээдүр,
Чэйгэ нанды саладур.
[Ә.Э., 11.07.2004].
- 6179 Карын ачса, бэлээдүр,
Чэргәнәни¹ чаладур.
[Ә.Э., 27.01.2003].
- 6180 Койду го сойдум,
тогуз катыны кандай жувам.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6181 Койчунун кызы Коңургаз,
Кой келгенде иш кылат.
[Ар.Э., 25.05.2011].
- 6182 Колуңа тийсе, Кошонду кошуп өлтүр.
[Г.Ә., 24.07.2002].
- 6183 Көт бер, көтөрүп бер,
Көтүм сынса, төлөп бер.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6184 Көтөн жеген сен да окшош,
Көрө койгон мен да окшош.
[А.В., 27.12.1997].
- 6185 Көтөрүп атка мингизгениң курусун,
Көтүмө колуңу сала койгонуң курусун.
[Г.Ә., 24.07.2002].
- 6186 Көтүдө ыштаны жок,
Көсөө менен камчыланат.
[Ж.Йу., 20.08.2001].
- 6187 Көтүдө ыштаны жок,
Кызынын аты Секетбүбү.
[А.В., 01.03.2003].
- 6188 Көтүдө ыштаны жок,
Кызынын аты Шекербүбү.
[А.В., 05.10.1997].

¹ *парс. чаргәнә* – төрт тарап.

- 6189 Көтүндү бер, көтөрүп бер,
Көтүм сынса, төлөп бер. [А.В., 27.05.2005].
- 6190 Кулбэчиктин койундай. [М.-Ө.К., 11.07.2004].
- 6191 Күнүм сага калган жок,
Күрөң тайым өлгөн жок. [Ө.Э., 22.02.2004].
- 6192 Күрөң тайым өлгөн жок,
Күнүм сага калган жок. [Ө.Э., 25.04.2003].
- 6193 Кызый, кызий Кызылешмеге барыптыр. [А.В., 30.09.1999].
- 6194 Кызыл туу, Бэрки кысыкта,
Кызылайак болвосо,
Кырылат эдек ысыкта. [К.Ол., 28.05.2006].
- 6195 Кызыл туунун кызыкта,
Кызылайак болвосо,
Кырылат элек ысыкта. [М.-Ө.К., 18.06.2004].
- 6196 Малы-пулу курусун,
Малга саткан Мурзакулу курусун. [З.Ө., 23.02.2004].
- 6197 Мени саткан сатты, алган алды,
Бир башыман башка нимнем калды. [Ж.Йу., 03.05.1999].
- 6198 Мунан жаманымда Носор бардым. [А.В., 19.08.2001].
- 6199 Он эки карыш тон пычар,
Олжобайдын чоң чычар. [З.К., 23.07.2006].
- 6200 Отуз уулум болгуча,
Осурак чалым болсочу эй. [А.Ө., 03.08.2003].
- 6201 Пада бакканда бир эдек,
Жанак чакканда бөлүндүк. [М.-С.С., 24.07.2001].

- 6202 Пугуда жок чарыгы,
Кызынын аты Мээржэн.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6203 Тандап алган зайывың,
Тайлак ат минип жүрвөйвү,
Көрөлөп алган зайывың,
Көнөчөк көтөрүп жүрвөйвү.
[З.Д., 23.04.2003].
- 6204 Ташта тагайың барведе эй,
Жерде жээниң барведе эй?
[Ө.Э., 01.02.2003].
- 6205 Теке тагда, ит багда,
Кишимжэн, сага гөп кайда.
[Ө.А., 08.04.2003].
- 6206 Токто, балам, тоочун пышат.
[Ж.Йу., 11.01.2005].
- 6207 Токту тойвос, чөмүч кургавас,
үнүң кырланч катуулан.
[А.В., 23.01.2004].
- 6208 Тоова, тоова дейт экен,
Тоң майды да жейт экен.
[Ө.Э., 01.02.2003].
- 6209 Тунуктун берген нээри,
Туздуу экен зээри.
[Аг.Э., 26.05.2011].
- 6210 Уругу жок Худайберди жер сугарат.
[М.-С.С., 29.01.2004].
- 6211 Худайберди уругу жок эле жер су:гарат.
[Н.Д., 01.08.2003].
- 6212 Чакылва мендей бойдокко,
Чаап чыгам мойнокко.
[А.А., 17.06.2004].
- 6213 Чектим ачык тэмеки,
Курусун мундай эмеки.
[Ө.Э., 04.08.2003].
- 6214 Чотой, Бетей, Салтанат,
Чоктой отко кактанат,
Чогулушуп мактанат.
[Ж.Йу., 05.04.2003].

- 6215 Чөп түгөп, жөргөмүш калыптыр,
Эл түгөп, Эдэхэм калыптыр. [А.В., 23.01.2004].
- 6216 Чыгып келдим пастан,
Чектирип койгун, насван. [А.Э., 25.05.2011].
- 6217 Чычба, жетим, көтүңө сайам... [Ө.Э., 06.03.2003].
- 6218 Чээндир отун жакбаска тоова,
Чегитир кызын алваска тоова. [Ө.Э., 01.07.2002].
- 6219 Шорпо экэ, сага тэн жок. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 6220 Эжем деп барсам,
ээгимди созуп койоверди. [А.В., 05.04.2003].
- 6221 Эжеме ишенип эрсиз калдым. [Ж.Йу., 11.01.2005].
- 6222 Эки жаман бир кетти,
Эсен келсе хуп эде. [З.Д., 23.04.2003].
- 6223 Эки жаман тең кетти,
Эсен келсе хуп эде ай. [Ө.Э., 27.01.2003].
- 6224 Эки катын алыпсын,
Не бэлээгэ калыпсын. [Ө.Э., 15.01.2003].
- 6225 Эки кокуй, бир нээлэт,
Эми мени ким алат. [З.Д., 10.11.2003].
- 6226 Эки күндүк баламын,
Эрте кетип каламын. [Ө.Э., 11.09.2002].
- 6227 Эки тентек бир кетти,
Эсен-аман келсеке. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 6228 Эл жатса да
Эсенбай чунак жатбайт. [А.В., 15.04.2001].

- 6229 Эл түгөп, Алпамыш калдывы?
Журт түгөп, Эсенбай калдывы?
Чөп түгөп, жөргөмүш калдывы?
[З.К., 04.08.2004].
- 6230 Эл түгөп, Эсенбай калдывы?
Журт түгөп, Алпамыш калдывы?
Чөп түгөп, жөргөмүш калдывы?
[С.В., 12.05.2001].
- 6231 Эр түгөп, Эрмемиш калдывы?
Чөп түгөп, жөргөмүш калдывы?
[А.В., 21.04.2003].

3. Стилистикалык лакаптар

- 6232 Айу:дан качып, дөнөчкө туш болуптур.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 6233 Ак кочкордон кара кашка козу тууптур.
[Ж.Йу., 13.07.1997].
- 6234 Акылдуу ойлонгуча ахмак су:дан өтүптүр.
[З.Т., 04.02.2002].
- 6235 Алты бала нан дейт, Эзрэйил жән дейт.
[Ө.У., 04.08.2003].
- 6236 Арпа ичинде бир бу:дай болуп...
[З.К., 23.07.2006].
- 6237 Арслан айда, түлкү ток,
Жесе-жевесе, көөнү ток деп түлкү эйтэт имиш.
[М.-Ө.К., 11.07.2004].
- 6238 Асман басып турса,
Алдында жатып палоо жейт.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 6239 Ат тааптыр, арканда:рга дэш тапбаптыр.
[Ж.Йу., 18.02.2002].
- 6240 Ат таптым, аркандаарга дэш тапбадым.
[А.В., 16.05.1997].
- 6241 Атам өтө хаары эмес,
Атама катын дары эмес.
[М.-С.С., 24.07.2001].

- 6242 Атамын өлөрүнү билсем,
бир кап кевекке сатат эдем.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6243 Атамын өлөрүнү билсем,
бир такчы кевекке сатбайведем.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 6244 Атты такалап жатса,
эшек путуну көтөрүптүр.
[К.О., 10.06.2006].
- 6245 Өйтөйин дейм – тилим күйөт,
Өйтбөйин дейм – ичим күйөт.
[А.А., 06.07.1997].
- 6246 Баатырсынган немени
жоо келгенде көрөрмүн.
[Ө.Т., 18.11.2000].
- 6247 Баш жууганда багыша:рың барвы,
Кир жууганда кирише:риң барвы?
[Ж.Йу., 05.04.2003].
- 6248 Бир бөлөөдөн кутулам деп,
эки бөлөөгө тутулуптур.
[Ы.Э., 07.07.1997].
- 6249 Бойуну төөдөн жөширөт,
Тоошуну ала кырдан ашырат.
[А.Ө., 26.07.2002].
- 6250 Бөркүнү ал десе, башыны кесиптир,
Чылпагыны ал десе, көзүнү чукуптур.
[А.-М.К., 02.08.2001].
- 6251 Бөөрү: “Жалгыз койчу жаман койчу,
Эки койчу эрмек койчу,
Бир токтуну бере койчу,
Үч койчу, эң кичиги көрө койчу”, – дейт имиш.
[А.Ө., 21.04.2003].
- 6252 Гулжанын куугу түшөт деп,
Куу түлкү ачка өлүптүр.
[Т.Г., 24.07.2001].
- 6253 Жаандан кутулуп, жамгырга тутулуптур.
[А.-М.К., 02.08.2001].

- ⁶²⁵⁴Жаз болсо, кыш болвосо,
Аш болсо, иш болвосо деген экен.
[Аг.Э., 03.04.2011].
- ⁶²⁵⁵Жалганчынын үйү өрттөндү десе,
ҳич ким ишенбептир.
[А.К., 13.06.2006].
- ⁶²⁵⁶Жаман да болсо, өз козумнан кочкор койом.
[А.В., 30.03.2001].
- ⁶²⁵⁷Жейт, жейт десе, жеңдей көтөн түгөтүптүр.
[Ж.Йу., 27.04.2003].
- ⁶²⁵⁸Жети жергежээли биригип,
бир кой сойөлваптыр.
[А.В., 04.03.2003].
- ⁶²⁵⁹Жээн келгиче жети бөөрү келсечи.
[А.В., 28.12.2000].
- ⁶²⁶⁰Ийигимдин аты илгич,
Илип алып жолго түш.
[А.В., 15.04.2001].
- ⁶²⁶¹Ийнесин издейм деп, төөсүн жоготуптур.
[Ы.Э., 28.12.2000].
- ⁶²⁶²Кай борсок бизге жакчу эмес,
Кескен аш биздин теңивиз эмес.
[А.В., 06.08.2001].
- ⁶²⁶³Караганым бир бука,
Караң калсын кол жука.
[Ө.Э., 05.08.2001].
- ⁶²⁶⁴Карганы урса, кэлэгэ тийиптир.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- ⁶²⁶⁵Касап досуга гөш көргөзүп, сөөк бериптир.
[А.-М.К., 21.10.1997].
- ⁶²⁶⁶Катын катынды уравы,
Катын карап туравы.
[М.-Ө.К., 25.01.2004].
- ⁶²⁶⁷Кашысам кан чыгат,
кашывасам жән чыгат.
[Ж.Йу., 14.03.1999].

- 6268 Кечеги көргөн жарды эдең,
бүгүн кайдан байыдың. [А.В., 21.04.2003].
- 6269 Кечээ тиккен дарактын көлөгөсүндө
бүгүн отурам дептир. [А.-М.К., 02.08.2001].
- 6270 Койон: “Койонегим шорпосу койук шорпо,
Кой жаманнын шорпосу суйук шорпо”, – дейт экен. [А.О., 15.09.2002].
- 6271 Куптаннан качам деп,
тэрэвэгэ туш келиптир. [А.-М.К., 02.08.2001].
- 6272 Кыргыз уулуда иттипактан –
Жаныбек менен Тыныбек өткөн.
Памылда иттипактан –
Жапаркул менен Үмәркул өткөн. [М.Т., 01.07.2002].
- 6273 Малым болсо, мамам багат. [М.-Ә.К., 01.06.2006].
- 6274 Мен да сендей кыз эдем,
тепек тешти көтүмдү. [А.-М.К., 22.12.1998].
- 6275 Мен да сенче бар эдем,
тепек тешти көтүмдү. [А.В., 08.04.2003].
- 6276 Мен билвеген энеңнин канча ойношу
бар эде дептир. [А.В., 04.07.1997].
- 6277 Мен көрвөгөн алваң барвы,
Көтү тешик торвоң барвы. [С.К., 28.08.2002].
- 6278 Мен меники дейм,
жаталак меники дейт. [К.О., 23.06.2004].
- 6279 Менин атым бараверсин,
Сенин атың тура турсун. [А.Ә., 24.07.2002].

- 6280 Наавай өлүптүр десе,
Койнунда наны барбекен дептир.
[Н.Д., 01.08.2003].
- 6281 Ойнош эде эр болду,
Ойун эде чын болду.
[Ө.Э., 16.06.2003].
- 6282 Өвө:рүңө жок эде, теве:риңе тавылды.
[А.В., 01.05.1998].
- 6283 Өгүз өлөлвай жатып, көтү чоор таргат.
[А.В., 08.04.2003].
- 6284 Өлөлвай жатып, өгүздүн көтү чоор таргат.
[А.В., 10.03.2003].
- 6285 Өлөлвэй жатып, өлөң айтат.
[А.-М.К., 03.08.2001].
- 6286 Өлөлвэй жатып, өлөң айтат,
Көтү гыжек таргат.
[Ж.Йу., 08.01.2005].
- 6287 Өлүп тапкан баламы
өрдөк чокуп өлтүрдү.
[Ө.Э., 10.06.2006].
- 6288 Өлүп тапкан ботомду
өрдөк чокуп өлтүрдү.
[А.Ө., 04.08.2001].
- 6289 Сагызган ийне тааптыр,
Сайарга жер тапбаптыр.
[Ж.Йу., 29.02.2004].
- 6290 Сен ким, мен ким,
Теги сага тең ким?
[М.-Ө.К., 04.02.2000].
- 6291 Суйук да болсо, көп болсун
деген экен бир ит.
[Ө.Э., 16.09.2002].
- 6292 Сулуу менен күлүккө
суктанылвай калавы.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6293 Су:га салсаң кайыкмын,
Эр кайсыга лайыкмын.
[А.Ө., 27.08.2002].

- 6294 Сынык арава су: кечет болуп... [Ө.Э., 25.04.2003].
- 6295 Таалайсыздын талаасыга бу:дай эйдэсэ,
арпа чыгыптыр. [А.Ар., 24.01.2004].
- 6296 Таз таздан таргак талашыптыр. [А.-М.К., 19.11.1997].
- 6297 Төө көрвөгөн кутургур
Төөгө минсе не болот? [А.-М.К., 04.07.1998].
- 6298 – Төө көрдүңбү?
– Жок.
– Бээ көрдүңбү?
– Жок. [А.-М.К., 02.08.2001].
- 6299 Төөгө минип, эчкиге жэшинэт. [Т.Г., 28.07.2001].
- 6300 Тул кэмпирдэн чочок сурагандай болуп... [А.-М.К., 25.05.1999].
- 6301 Тумагын алып кел десе,
кэлдэсин кесип келет. [З.Д., 12.06.2001].
- 6302 Тууган тууган тавышты,
Туурадан не бөлээ жавышты. [А.Э., 26.07.2002].
- 6303 Хары бээге жэш айгыр,
Кара көзүң кашайгыр. [З.Т., 02.03.2003].
- 6304 Хырдарласа тырдарлайт. [М.-А.К., 29.12.2004].
- 6305 Хэм тегирмен бузук, хэм бу:дай өл. [А.Ж., 25.06.2004].
- 6306 Ыры түгөп, жомокко калыптыр. [А.-М.К., 14.08.2001].
- 6307 Эжем эрге тийди,
эскиси мага калды. [А.В., 12.06.1999].

- ⁶³⁰⁸Эжем эрге тийсеке,
Эгини мага калсаке.
[А.-М.К., 16.10.1997].
- ⁶³⁰⁹Эки катын алыптыр десе,
Эми чындап бэлээгэ калыптыр деген экен.
[А.Э., 26.05.2006].
- ⁶³¹⁰Эки тоонун отуну эңсеген кийик ачка өлүптүр.
[А.Э., 10.07.2004].
- ⁶³¹¹Элгек сурайм деп барып,
эрге тийип кетиптир.
[Э.Э., 07.02.1999].
- ⁶³¹²Элгек сурап барып,
эрге тийип кетиптир.
[А.В., 08.04.2003].
- ⁶³¹³Элгек сурап келем деп барып,
эрге тийип кетиптир.
[Ч.О., 15.08.2002].
- ⁶³¹⁴Элди көрүп, эрчип кайда барасың,
Көчтү көрүп, тентип кайда барасың?
[М.-С.С., 29.08.2001].
- ⁶³¹⁵Эрте жазда куймак жеп,
кеч күздө кекириптир.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- ⁶³¹⁶Эси кеткенге эрмек болуптур,
Эки путуну көтөрүп,
Бермек болуптур.
[Л.Г., 23.06.2004].

4. Афористтик сөз айкаштары – макал менен лакаптын стилистикалык арсеналы

- ⁶³¹⁷Аарывактан балдыр аарыдым,
Хаарывактан балдыр хаарыдым.
[З.Д., 10.11.2003].
- ⁶³¹⁸Азапта менин жэним,
Айалуу сенин жэниң.
[Ы.Э., 30.03.2001].

- 6319 Айда:рга малым жок,
Айа:рга жәним жок. [А.Ч., 28.05.2006].
- 6320 Айыл-аймактуу эдек,
Бото-тайлактуу эдек... [А.Ә., 04.07.1997].
- 6321 Айылдын ашы пыштывы,
Чәйип-чүйүп ичтиви. [Ө.Э., 14.01.2005].
- 6322 Айылы – аралаш,
Ашы – жоролош. [А.Ә., 24.06.2006].
- 6323 Айылы – аралаш,
Койу – короолош. [А.Ә., 19.04.2003].
- 6324 Ал тилиге алдап,
Гөл тилиге гөлдөп. [З.К., 14.04.2001].
- 6325 Аласалуу эдем, береселүү болдум. [З.Т., 31.03.2000].
- 6326 Аласам дә жок, бересем дә жок. [М.К., 20.11.1999].
- 6327 Алвадым дә берведим,
Көрвөдүм дә билведим. [М.Т., 01.06.2001].
- 6328 Алварсты касамын ичип жалынып... [М.-Ө.К., 09.07.2004].
- 6329 Алипти билиптир,
Бени билвептир. [А.-М.К., 23.10.1999].
- 6330 Алса, жесе, бервесе,
“Ал” деген жерден келвесе. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 6331 Араларынан су: өтбөйт. [М.К., 06.05.2000].
- 6332 Ат аарытып, тон тозутуп,
Кыдырманы кыдырып,
Кыйла жерди сыдырып... [И.Ч., 02.04.2001].

- 6333 Аты дә жок, жыты дә жок,
Өзү дә жок, изи дә жок.
[З.Т., 01.10.2000].
- 6334 Аш бергенге муш берип...
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 6335 Аша:рыны ашап,
жәшә:рини жәшәп...
[М.Т., 01.07.2002].
- 6336 Ашыгы алчы түшкөн.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6337 Ашыктан азып,
томпойдон тозуп калганда...
[Г.Ә., 03.07.2002].
- 6338 Ашың жок болсо,
кавак-кашың да жокбу?
[А.Ә., 12.06.1999].
- 6339 Өдәмнин баласы – хам сүт эмген.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6340 Эйдә:ргә мал жок, айа:рга жән жок.
[А.А., 26.06.2002].
- 6341 Эйтәверип, тамакайым так болду,
көмөкөйүм көк болду, унавады.
[Ө.Э., 16.11.2002].
- 6342 Эйткән гәп кулагыдан кирип,
көтүдөн чыгат.
[М.-А.К., 17.09.2002].
- 6343 Балдыр туулуп, кийин калган.
[А.А., 08.01.2005].
- 6344 Башы дә жок, айагы дә жок.
[З.Т., 30.12.1997].
- 6345 Башыга тартса, айагыга жетбейт,
Айагыга тартса, башыга жетбейт.
[А.Й., 23.06.2006].
- 6346 Башыда мазары барведе?
[А.В., 27.12.1997].
- 6347 Бәэривиз бир теринин пучкактарывыз.
[М.-Ә.К., 31.12.2000].

- 6348 Бээривиз бир уянын куштарывыз.
[З.Т., 14.02.1998].
- 6349 Бээрини чогултса,
бир пычакка сап болвойт.
[Ө.Э., 29.04.2003].
- 6350 Бекер ооз, белен кыргыз – сүйлөйверет.
[Ө.Э., 30.12.2003].
- 6351 Бели бешиктен чыга элек,
Боортка боорунан кете элек.
[З.Д., 23.04.2003].
- 6352 Берсең – жейм, урсаң – өлөм,
Башыма не келсе, шону көрөм.
[К.О., 13.06.2006].
- 6353 Бешиктен бели чыга элек,
Боорткадан бойу чыга элек.
[А.Ө., 24.04.2003].
- 6354 Бир башымда миң бэлээ.
[А.-М.К., 29.05.1997].
- 6355 Бир путу – төрдө,
Бир путу – гөрдө.
[А.-М.К., 29.05.1997].
- 6356 Бир хыйалың ойлосом,
Гөрүнө барып жаткыдай.
Бир хыйалың ойлосом,
Гөрүң башыга чычкыдай.
[А.Ө., 28.05.2011].
- 6357 Бири бириге сынтагып,
куйругуга кыл тагып....
[Ж.Йу., 20.10.2001].
- 6358 Биривиз бээривиз үчүн,
Бээривиз биривиз үчүн.
[М.-Ө.К., 09.07.1998].
- 6359 Бойу төөндөй,
Сөзү бөөндөй.
[Ж.Йу., 01.04.2001].
- 6360 Болгону шул, болотканы дэ шул.
[Ж.Йу., 29.03.1998].

- 6361 Бөөдөй¹ бүрүшүп, иттей тырышып. [А.В., 28.07.2001].
- 6362 Бөөрү ичигин тетири кийип... [Э.Э., 12.09.2002].
- 6363 Булагы куурап калган. [М.-Э.К., 09.08.2001].
- 6364 Буйрукка карайысын, куйрукка? [Э.Э., 27.01.2003].
- 6365 Гәп бир кулагыдан кирип,
бир кулагыдан чыгат. [М.-А.К., 18.02.2002].
- 6366 Гәп – сенен, кулак – менен. [А.Э., 24.03.2015].
- 6367 Гәп – сизден, кулак – бизден. [З.Ф., 23.07.2006].
- 6368 Гөрвөгөнүм гөр болду,
Жевегеним пок болду. [А.В., 25.01.2004].
- 6369 Дәлви дивана болуп... [М.-С.С., 24.07.2001].
- 6370 Дәлиндә кура бактыңбы? [А.В., 12.05.2001].
- 6371 Дәлиндә пал бактыңбы? [М.-С.С., 29.01.2004].
- 6372 Дәрт бүрөө болсо гана эле. [Ы.Э., 13.05.2001].
- 6373 Доуздуң мурдунан түшкөндөй хортулдайт. [З.К., 14.04.2001].
- 6374 Дос десем, достой эмес,
Кас десем, кастай эмес. [П.А., 30.12.1999].
- 6375 Дөө минип, жылан камчыланып... [З.Т., 02.03.2003].
- 6376 Дүнүйәни курутуп, түлкү такалап... [З.Д., 12.06.2001].

---

¹ Бөө – жөргөмүштүн бир түрү.

- 6377 Жатып ичип, жамбаштап чычып... [А.В., 25.04.2003].
- 6378 Жэни жокко мал каатбы? [А.О., 09.02.2003].
- 6379 Жэнкечтиге мал каатбы? [А.В., 06.08.2001].
- 6380 Жэни көп кичириптир. [Г.Э., 03.07.2002].
- 6381 Жэшә:ринди жэшәпсин,
Ашыңды ашапсын,
Уулуң улан болуптур,
Кызың жуван болуптур. [Ө.Э., 24.06.2006].
- 6382 Жәшини жәшәп,
ашыны ашап пүткөн. [Ө.Э., 21.08.2003].
- 6383 Же өзү жевейт,
же бүрөөгө бервейт. [З.Ө., 16.06.2003].
- 6384 Же өлөм, же калам. [М.К., 18.11.2000].
- 6385 Жеген бөөрү көпбү,
Жедирген кой көпбү? [А.В., 09.07.1997].
- 6386 Жеген дә арманда,
жевеген дә арманда. [А.А., 13.07.1998].
- 6387 Жер каймактаган увак. [Ж.Йу., 03.03.2003].
- 6388 Жерде жээниң барвы,
Ташта тагайың барвы? [Ө.Э., 25.04.2003].
- 6389 Жердин астыны дә билет,
үстүн дә билет. [Ы.Э., 24.06.2001].
- 6390 Жол ава тойду,
Жолуга койду. [А.Ө., 21.04.2003].

- 6391 Жолдун кашкасын ал¹.
[Э.Э., 13.06.2006].
- 6392 Жөргөктө тийген жөтөл,
Күлтүктө күйгөн көтөн.
[М.-Ө.К., 24.02.2004].
- 6393 Жүлүн жэрэ кесип сүйлөйт².
[З.Ө., 16.06.2003].
- 6394 Жыгыга тойвой, жугуга тойову.
[Ж.Йу., 03.03.2003].
- 6395 Жылкынын тезегини кургатбай...
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6396 Замана түгөп калган.
[З.Т., 02.03.2003].
- 6397 Илэйи шүгүр, кардыма жүгүр.
[А.Ө., 24.07.2002].
- 6398 Инс дә эмес, жинс дә эмес,
Өдөм дә эмес, айван дә эмес.
[А.А., 16.05.1997].
- 6399 Ит азавыны көрдүк.
[П.А., 24.09.1999].
- 6400 Ит болуп пок жеведим,
Мал болуп чөп жеведим.
[Э.Э., 01.03.2003].
- 6401 Ит болуп, пок жевей,
Кой болуп, чөп жевей...
[А.В., 11.07.1997].
- 6402 Ит көтөр кылып көтөрүп...
[Э.Э., 15.07.1998].
- 6403 Иттен илгери, кишиден кийин.
[А.В., 28.12.2000].
- 6404 Иттин дә тилини билет,
Дозоктун дә жолуну билет.
[М.-Ө.К., 17.05.1997].
- 6405 Ичим ийлөйт, тышым күлөт.
[А.-М.К., 05.08.2001].

¹ Жолдун кашкасын ал – тез жөнө, жолуна түш д.м.

² Так, даана, өтө акыйкат, эч кимге тартпай сүйлөө.

- 6406 Иш, ишке капташып,
ыштан көткө чапташып¹. [Ө.Э., 24.04.2003].
- 6407 Иши чэчидэн көп. [М.К., 28.09.1999].
- 6408 Ыа маңа, йа саңа. [Ө.Э., 15.07.1998].
- 6409 Ыа менин шорум,
йа онун шору. [А.-М.К., 29.10.1997].
- 6410 Ыа өлөт, йа калат. [Ж.Йу., 04.10.1997].
- 6411 Ыа сынат, йа кирет. [М.Т., 12.06.1999].
- 6412 Кавырга берет колуга,
катыра берет бооруга. [З.Д., 12.06.2001].
- 6413 Казан майвы, чөмүч майвы? [А.-М.К., 08.07.1997].
- 6414 Кап бошото:р, кайа жумшата:р². [А.А., 21.06.2004].
- 6415 Кара аттын кашкасындай,
Буурул аттын тамгасындай. [С.Г., 23.06.2004].
- 6416 Кара су:дан каймак алган нэйветим. [П.А., 29.12.2000].
- 6417 Кара таштан жүн кыркып алат,
Кара су:дан каймак калпып алат. [М.-Ө.К., 13.05.2001].
- 6418 Кара тилге салып сүйлөйт. [З.Т., 02.03.2003].
- 6419 Келген аяк өзүмдүкү,
Кеткен аяк өзүмдүкү... [Ө.Э., 21.04.2003].

---

¹ Шашылып, ашыгып д. м.

² Илээнди аял.

- 6420 Керегеде пучкак,
кеви жаман чычкак. [Ө.Э., 27.04.2003].
- 6421 Кечээ келген гелдирге,
бүгүн келген бүлдүргө. [Ж.Йу., 27.04.2003].
- 6422 Койгон жерини билвеген,
Койчусуну тилдеген. [М.-С.С., 24.07.2001].
- 6423 Колдон кетти кызыл гүл,
Ха ийлә, ха күл. [М.-С.С., 27.01.2004].
- 6424 Колума карга чычат. [Ө.Э., 26.01.2003].
- 6425 Короодо койу дыр берген,
Хожойу хызыр сыр берген. [Ө.Э., 28.06.2002].
- 6426 Көзүм жолдо калды. [Ж.Йу., 01.05.1999].
- 6427 Көзүнү карап, көтүнү жэләп... [М.-Ө.К., 09.08.2001].
- 6428 Көйстан көргөн эр эдең. [М.-Ө.К., 17.02.2002].
- 6429 Көктөн издегени жерден тавылыптыр. [А.-М.К., 10.11.1998].
- 6430 Көктөн күткөнү жерден тавылат. [А.Э., 12.01.2005].
- 6431 Көктөн түшкөн эмес, көттөн түшкөн. [Ө.Э., 06.10.1998].
- 6432 Көкүрөгү көк тиреп, көтү жер тиреп... [З.Д., 23.04.2003].
- 6433 Көңүлү өлүп калган¹. [А.А., 29.12.2004].
- 6434 Көр котоздой... [Ж.Йу., 06.04.2003].

---

¹ Сексуалдык сезимдери мокоп калган д. м.

- 6435 Көрвөйүн да күйвөйүн.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6436 Көргөн дэ арманда,
көрвөгөн дэ арманда.
[А.А., 11.04.1998].
- 6437 Көргөн көчөтү (үлгүсү) шол.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6438 Көргөн-бакканы – көгала койдун көтөнү.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6439 Көргөнүм дэ жок, укканым дэ жок.
[Ж.Йу., 25.09.1998].
- 6440 Көргөнүң – көгала койдун көтөнү.
[Ө.Э., 07.02.2003].
- 6441 Көрдү жарга кыстагандай...
[А.В., 09.04.2003].
- 6442 Көтү көтүгө каткан,
Көтү шиңгилдек аткан.
[А.В., 01.03.2003].
- 6443 Көч эрчиген иттей болуп...
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6444 Куйушканга кыпчылган поктой болвой...
[А.В., 27.04.2003].
- 6445 Курап-сурап тон кылсам,
Кулундуу бээге бергисиз.
[Ы.Э., 05.03.2003].
- 6446 Куштун сүтү эле жок.
[Ө.Э., 05.03.2003].
- 6447 Күлгө чапкан көтөндөй.
[Ж.Йу., 09.04.2003].
- 6448 Күлгө чапкан көтөндөй болду.
[А.В., 07.04.2003].
- 6449 Күнээ дэ эмес, совап дэ эмес,
Арам дэ эмес, элэл дэ эмес.
[М.-Ө.К., 18.01.1998].
- 6450 Кыз тууп койгонсуп...
[Н.П., 01.08.2003].

- 6451 Кыздын баласыдай гана... [М.-С.С., 24.07.2001].
- 6452 Кыздын баласындай,
колдун салаасындай. [А.Ә., 19.09.2002].
- 6453 Кымызынан да кызы. [А.В., 27.12.1997].
- 6454 Кырк жолдун кыйырыны баскан. [П.А., 04.03.2003].
- 6455 Кычышкан жериге тийди. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 6456 Кычышкан жерин пит жеген,
Кыздыгыны ит жеген. [Ж.Йу., 05.04.2003].
- 6457 Мәктәп окуваган,
майкана басбаган. [Ә.Ә., 17.02.2003].
- 6458 Мен әйтбәдим, сен укбадың,
Мен берведим, сен алвадың. [М.К., 30.12.2000].
- 6459 Мен көргөндү сен көрвө,
Мен укканды сен укба. [К.О., 22.02.2004].
- 6460 Мурдунун учудан нары жагыны көрвөйт. [М.Т., 05.06.1998].
- 6461 Не учу бар, не түвү,
Не башы бар, не айагы. [М.К., 30.12.2000].
- 6462 Огу ташка тийди. [З.Т., 01.01.1999].
- 6463 Ойноп әйтәм оозум шок,
Олло биллә, көөнүм жок. [Ә.Ә., 09.02.2003].
- 6464 Олондо жок, куйушканда жок. [А.В., 15.05.2001].
- 6465 Омурум орто, жәшим жәрим болду. [З.Д., 12.06.2001].

- 6466 Онон алдым бир кучак,
Мунан алдым бир кучак,
Журтта калган ыңырчак.
[Г.Ч., 03.04.1001].
- 6467 Оң колуга салып ойнотуп,
сол колуга салып сойлотуп.
[Ж.Йу., 07.04.2003].
- 6468 Оңду, солду каравайт.
[Ө.Т., 10.07.1997].
- 6469 Оозу ымандуу, бети кандуу.
[М.Й., 20.08.2001].
- 6470 Оозум тийвеген кашык,
мүрүм тийвеген эшик калвады.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6471 Оозуна төө тепкендей...
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6472 Оозуна төө тептиви?
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6473 Оозуну ачты, көзүнү жумду.
[А.О., 28.06.2002].
- 6474 Оттун бойунда калаверген...
[М.-Ө.К., 09.08.2001].
- 6475 Өгүздөй өкүрүп,
инектей мөөрөп келдик.
[А.А., 13.01.2003].
- 6476 Өзү ченейт, өзү пычат,
Өзү бүгөт, өзү тигет.
[К.О., 12.07.2004].
- 6477 Өзүм кылдым өзүмө,
Күл чэчилди көзүмө.
[П.Ж., 19.06.2004].
- 6478 Өлвө-житбе, төрүвүздөн кетбе.
[К.О., 13.06.2003].
- 6479 Өлгөн тирилгендей,
Өчкөн тамгандай...
[Ө.Э., 14.01.2005].
- 6480 Өлгөннүн намазын түшүргөндөй...
[З.К., 14.04.2001].

- 6481 Өлдүм, талдым,
өрттөй жандым,
алатканымы алдым.
[Ж.Йу., 11.07.1998].
- 6482 Өлүгүнү ит жевей калыптыр.
[А.В., 25.04.2003].
- 6483 Өлүп-талып, өлвөгөн жерде калып...
[М.Т., 18.01.1998].
- 6484 Өрттөнгөн дарактай болдук,
Төөсү өлгөн эрәптэй болдук.
[Ж.Йу., 25.09.1998].
- 6485 Пәйдә, зәләли жок,
Арам, әләли жок.
[Ы.Э., 03.05.1999].
- 6486 Питини сыгып, каныны жәләйт.
[М.-А.К., 06.08.2001].
- 6487 Питтин ичегисиге бижи куйган.
[А.В., 06.08.2001].
- 6488 Питтин ичегисиге кан куйган.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 6489 Погуга мүдүргөн.
[А.О., 12.01.2005].
- 6490 Пок жолуга кетет.
[А.О., 30.04.2003].
- 6491 Покту жейт.
[Ә.Э., 19.09.2002].
- 6492 Сайда саны жок, кумда изи жок.
[Ә.Э., 28.07.2001].
- 6493 Саламыны укбай,
кәрәмәтини кандай билдиң?
[А.-М.К., 24.11.1998].
- 6494 Саныга сийген сарала.
[А.В., 23.01.2004].
- 6495 Сен аттуусун мен жүйөү,
Сен экөөсүн мен бирөү.
[М.-Ә.К., 05.07.1999].
- 6496 Сен әйткән жоксун,
Мен уккан жокмун,

- Сен берген жоксун,
Мен көргөн жокмун. [Ж.Йу., 06.02.1999].
- ⁶⁴⁹⁷Сен мана тийве,
мен саңа тийвейм. [Ж.Йу., 13.11.2001].
- ⁶⁴⁹⁸Сен ондой болсоң, мен мундаймын,
Тегирменге тарткан ундаймын. [А.-М.К., 02.02.1999].
- ⁶⁴⁹⁹Су:га апарып, су: ичирвей апкелет. [Ө.Т., 02.05.1998].
- ⁶⁵⁰⁰Су:га апарып, су:гарвай келет. [А.-М.К., 03.08.2001].
- ⁶⁵⁰¹Су:дан өл болвой чыдат. [А.-М.К., 03.08.2001].
- ⁶⁵⁰²Су:дан кургак чыгат. [А.А., 04.10.1997].
- ⁶⁵⁰³Сууру сууп,
Сууткусу канып,
Нары-бери маңып,
Гуздары гуздап,
Т...шагы муздап калган чагы. [А.Ә., 09.02.2003].
- ⁶⁵⁰⁴Сүйлөмөк менен болсун,
Тыңшамак сенен болсун. [А.-М.К., 02.02.1999].
- ⁶⁵⁰⁵Сүрөтү бар, акылы жок. [З.Д., 11.10.2001].
- ⁶⁵⁰⁶Таалайы тавактай экен. [А.В., 23.01.2004].
- ⁶⁵⁰⁷Таалайың ташка, тайгылган музга. [А.В., 15.04.2001].
- ⁶⁵⁰⁸Таар жүгүрүп жүрдүм эле. [А.А., 08.01.2005].
- ⁶⁵⁰⁹Такымына таш тоолап. [Ө.Э., 11.09.2002].

- 6510 Такымыңды тарайм. [Ө.Э., 12.09.2002].
- 6511 Таман эт, маңдай тер менен тапкан мал. [Ө.Э., 26.01.2003].
- 6512 Таманым тайкы болду,
Этегим кайкы болду. [Ө.Э., 06.03.2003].
- 6513 Ташта тагайың барвы,
Жерде жээниң барвы? [Ө.Э., 27.12.2004].
- 6514 Таштан үн чыкса чыгат,
ондон үн чыкбайт. [К.О., 04.08.2004].
- 6515 Ташты сыкса, су: чыгарат. [М.-Ө.К., 05.07.1999].
- 6516 Ташты талкан кылган,
музду бу:дай кылган. [А.В., 04.03.2003].
- 6517 Тегирменге салсаң, бүкүлү чыгат. [А.-М.К., 03.08.2001].
- 6518 Тили – чүчүк, боору – таш. [А.В., 24.04.2006].
- 6519 Тоошу тоо жэрэт. [А.А., 17.06.2004].
- 6520 Топосу бир жерден. [З.Т., 05.05.1999].
- 6521 Төө жанак чычкан маал. [Ж.Йу., 07.04.2003].
- 6522 Төө минип, жылан камчыланган. [А.В., 18.11.2000].
- 6523 Төө тал чэйнэгэндэй сүйлөйт. [А.-М.К., 02.08.2001].
- 6524 Тузу шор, көзү көр. [М.-А.К., 02.03.2003].
- 6525 Тузуңу ичейин, туздугуңа чычайын. [Ө.Э., 27.12.2003].
- 6526 Тузуну ичип, туздугуга чычып... [А.-М.К., 01.08.2001].

- 6527 Тутам пәйчә көк жалпак. [А.Ә., 19.09.2002].
- 6528 Тухум кыстап... [А.Ж., 17.06.2004].
- 6529 Түндүктөн түшүп... [М.-С.С., 24.07.2001].
- 6530 Түндүктүү үйдү түрө кезип. [А.В., 27.12.1997].
- 6531 Тырнакты эттен ажыраткандай. [М.Т., 15.07.1997].
- 6532 Тышы эйэй, ичи бэйвэй. [К.О., 21.08.2003].
- 6533 Угушу го угат,
укканы бир кулагыдан кирип,
бир кулагыдан чыгат. [Ж.Йу., 01.05.1999].
- 6534 Уйдун мыйрыгы, койдун шыйрагыдай... [Ы.Э., 11.06.2001].
- 6535 Устара бүлөөдөй. [Ы.Э., 11.06.2001].
- 6536 Ууга бэйлөгөн улактай. [Ы.Э., 05.10.1997].
- 6537 Үзү ак, ичи кара,
Сөзү бал, өзү зээр. [М.-Ө.К., 03.02.2001].
- 6538 Үзү үз эмес – төөнүн тапаны. [М.К., 04.02.2001].
- 6539 Ҳайалым су:га кетти. [Ж.Йу., 07.04.2003].
- 6540 Чакмак менен, куу сенен. [Ы.Э., 07.07.1997].
- 6541 Чамгарагыга таш кой... [З.Ө., 06.03.2003].
- 6542 Чамгарагыга чэй кайнат... [Ө.Э., 06.03.2003].
- 6543 Чегилвеген чечектей,
Жарылваган жарадай. [А.Ә., 16.09.2002].

- 6544 Чөмүчкө карап кетти.
[Э.Э., 16.11.2002].
- 6545 Чөмүчкө карап сүйлөйт.
[Э.Э., 16.11.2002].
- 6546 Чыгырыктан чыктым,
Не күндөрдү көрдүм.
[З.Д., 12.06.2001].
- 6547 Чымын тийвес, чык этбес.
[А.В., 29.05.2001].
- 6548 Чымын тийвес, чык этбес,
Карга тийвес, как этбес.
[А.Э., 01.03.2003].
- 6549 Чырайыга шорпо куйуп ичеведең.
[А.-М.К., 10.02.1998].
- 6550 Чырайыны чылап ичеведең?
[А.В., 27.05.2001].
- 6551 Ысыгы, суугу жок.
[А.А., 13.07.1998].
- 6552 Ысык-суугу жок.
[Ы.Э., 05.10.1997].
- 6553 Ысык-суукту билвеген,
Ымдаганга көнбөгөн.
[П.А., 05.07.2000].
- 6554 Эгини парылдайт,
Карды гурулдайт.
[З.Т., 11.07.1997].
- 6555 Эки жэшөвэй,
бир тишевей жатып...
[М.-Э.К., 12.01.2005].
- 6556 Эки көзүнүн бири,
Эгизинин сыңары.
[А.Э., 26.05.2011].
- 6557 Эки путуну бир өтүккө кийгиз...
[З.Т., 29.12.1997].
- 6558 Эне сүтү оозуга келди.
[Ы.Э., 03.06.1997].

- 6559 Эне сүтү оозудан кетелек,
Борткосу боорудан түшелек.
[З.Т., 29.12.1997].
- 6560 Эне сүтүнү оозуна келтирем,
Жетсем, желкеңнен мууздап өлтүрөм.
[А.-М.К., 12.05.1997].
- 6561 Энесинин сүтү оозуна келди.
[М.Т., 02.01.2000].
- 6562 Эриккенде эрмегим,
Эт жегенде гездигим.
[А.Ә., 16.09.2002].
- 6563 Эсенби десе, эки күн жатып,
Аарыва десе, алты күн жатып...
[Ө.Э., 28.03.2003].
- 6564 Этеги жаман жерден жыртылган.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6565 Этегим кайкы, таманым тайкы болду.
[Ө.Э., 26.01.2004].
- 6566 Эшеги үч теңге, токуму беш теңге.
[А.-М.К., 01.08.2001].
- 6567 Эшек ылайдан өттү.
[М.-С.С., 24.07.2001].
- 6568 Эшиктен төрчөлүк жерди ойловойт да,
эшекте туйагыны карайт.
[Ө.С., 27.08.2002].

КОРУТУНДУ

Памир кыргыздарынын элдик оозеки чыгармачылыгындагы паремиологиялык жанрлар түзүмүнүн эң бай курамдык бөлүктөрүнөн болгон макал, лакаптар (жана алардын тилдик-стилистикалык арсеналын түзгөн афористтик сөз айкаштары) – келип чыгышы, калыптанышы, колдонулушу, мазмуну жана көркөм түзүлүшү жагынан, филологиялык илимдер тутуму гана эмес, бүткүл социалдык-гуманитардык илим тармактары үчүн да булактык кызмат өтөөгө жарамдуу фольклордук-этнологиялык жана тилдик казына. Макал, лакаптардын мындай өзгөчөлүктөргө ээ экендиги, эл оозунан максаттуу түрдө лингвофольклористикалык булак катары жыйналып алынып, көлөм жагынан 6568 паремиологиялык бирдикти (5055 макал, 260 лакап, 251 афористтик сөз айкаштары) түзгөн жандуу өрнөктөрдөн ачык көрүнүп турат.

Келип чыгышы жагынан, адамзат тарыхы качан пайда болсо, ошондой көөнө; калыптанышы жана өнүгүшү жагынан, элдин пикир алышуу практикасында дайыма өз ордун жоготпой келген; азыр, өзгөчө социолингвистикалык кырдаал өкүм сүрүп турган чакта да, өзүнө таандык жанрдык-функционалдык сапаттарынан оолактабаган; тескерисинче, коомдук турмуштун, аң сезимдин өнүгүшүнө жараша жаңы өрнөктөр менен толукталып жүрүп отурган бул паремиологиялык мурас, эң алды менен, текстологиялык жактан так, лингвофольклористикалык изилдөөлөрдү жүргүзүүгө жарамдуу булак даярдоо мүдөөсүн көздөп жыйналды, тартипке салынды жана сыпатталды. Илимий ойдун өнүгүшүнүн азыркы деңгээлинде мына ушундай, таянган булактык негизинин тактыгына, ишенимдүүлүгүнө өзгөчө маани берилген эмгектердин аткарылышы – илимий кадамдын эң башкы талабы.

Социалдык-гуманитардык илимдердин кайсы гана тармагы болбосун, макал, лакаптардын негизинде илимий изилдөөлөрдү жүргүзүү, андан объективдүү корутунду чыгара билүү үчүн, эң алды менен, аны жыйноого коюлган талап так аткарылган ишенимдүү булактарга таянуунун эң башкы шарт экендигин биздин жандуу паремиологиялык процесстин үстүнөн жүргүзгөн көп жылдык байкоолорубуз да ачык көрсөттү. Паремиологиялык жанрларга тиешелүү тексттерди илимий булак катары жыйнап, иреттөөдө, аналитикалык талдоо жүргүзүүдө кетирилген ката жана өксүктүктөрдү кичине же чоң, маанилүү же маанисиз деп бөлүп кароого болбойт, анткени алардын себептерине, көлөмүнө карабастан, андагы ар бир орун алган так

эмстик паремиологиялык чыгарманын көркөм турпатына, мазмунуна сөзсүз доо кетирбей койбойт.

Тарыхый жаралышынан тартып бүгүнкү күнгө чейин үзгүлтүксүз өмүр сүрүп, ар бир доордун, мезгилдин таасирин, калтырган издерин өз боюна катмарланта жыйнап келген бул паремиологиялык жанрлар этностун ойлорунун өнүгүү этабын, тилинин өнүгүшүн; космосту, жаратылышты, коомду жана адам акыл-оюн таанып билүү тажрыйбаларын көркөм сөз аркылуу чагылдырган тилдик, фольклордук-этнологиялык булак катары жаңыча илимий-теориялык мамилеге муктаж бойдон калып келүүдө.

Памир кыргыздарынын макал менен лакаптары, келип чыгышы жана калыптанышы жагынан, этностун коомдук аң-сезиминин, когнитивдик тажрыйбасынын, турмуштук-практикалык жана назарий таанып билүү жыйынтыктарынын жалпылаштырылган шекилин коротпой сактап келген, көркөм туюнтуучу стилистикалык трафареттери, клишелери калыптанып бүткөн; лексикалык жактан көп түрдүү түшүнүк, категория, концепт түзүмдөрүнө ээ болгон жанр катары, изилдөөчүлөрдөн комплекстүү мамиле жасай билүү жөндөмү менен деңгээлин күтүп жатат.

Мына ушул көз караштарга негизги басым коюу менен памир кыргыздарынын макал, лакаптарын илимий жактан өздөштүрүүнүн жакын арада ишке ашырылышы керек болгон негизги багыттарын төмөнкүдөй аныктоого болот:

1. Макал, лакап өрнөктөрүн (элдик паремиологиянын бардык түрлөрүн) алар жандуу речте колдонулуп жаткан учурунда, тилдик-маданий, коммуникациялык контексттен ажыратпай туруп каттоого алуу жагын баштоо жана жолго коюу;

2. Жыйналган өрнөктөрдүн тилдик турпатына, вербалдык гана эмес, басым, интонация, үндүн тону, тембри ж. б. маани аныктоочу жана маани өзгөртүүчү каражаттарга өзгөчө көңүл буруу керектигин кабылдоо, аңдоо жана изилдөө иштеринде жетекчиликке алуу;

3. Паремиологиялык бирдиктердин, анын ичинде макал менен лакаптардын жандуу колдонулуш бычынындагы тилдик эмес каражаттардын: мимика, жест, кол жаңсоо, поза ж. б. вербалдык эмес элементтердин айтылган тексттин угуучу тарабынан кабыл алынышына тийгизген таасирин эске алуу;

4. Макал, лакаптардын угуучуга, коммуникациялык процесстин жүрүшүнө тийгизген таасирин бардык көп түрдүүлүктөрү менен кошо каттоого алуу;

5. Макал, лакаптардын колдонулушу, кабыл алынышы, көркөм түзүлүшүндөгү этномаданий, этнолингвистикалык, этнопсихологиялык, когнитивдик жактарын комплекстүү изилдөөнү колго алуу;

6. Макал, лакаптардын көркөм курамын, поэтикалык түзүлүшүн вербалдык жана жогоруда айтылган вербалдык эмес каражаттар менен бирге, бири-биринен ажыратпай, бир бүтүндүк катары кароо;

7. Этностун когнитивдик тажрыйбасынын, дидактикалык ойломунун, эстетикалык ойдун өнүгүү тарыхы жана натыйжалары менен байланышта, бирин бири шарттап турган көрүнүштөр катары талдоого алуу.

Келечекте, атайын кесипкөй даярдыктан өткөн, фольклорчу же тилчи гана эмес, этнолог, этнофилософия, этнокультурология маселелерин терең билген адистин же ушул багыттар боюнча даярдалган адистер тобунун биргелешкен эмгеги гана ийгиликтерге жетише алат.

Бул илимий бийиктиктерди багынтуу үчүн, адегенде, төмөнкү лингвофольклористикалык жумуштардын аткарылышы зарыл:

1. Макал, лакаптардын, эң жок дегенде, вербалдык негизин текстологиялык жактан так, туура, ишенимдүү деңгээлде жыйнап, даярдоо;

2. Тексттин тереңдиктерине үнүлүп кирүү үчүн фольклордук лексикографиянын тажрыйбасын колдонуу менен жыйналган материалдардын конкордансын түзүү, лексикалык бирдиктердин семантикалык диапазонун аныктоо;

3. Макал, лакаптарда урунулган когнитивдик лингвистика категорияларын колдонуу аркылуу талдоо жана этнолингвистикалык, этнопоэтикалык корутундулар чыгарууга жетишүү.

Бул китепте эң алгач жасала турган илимий даярдыктын – (1) текстологиялык жактан такталган вербалдык булак даярдоо жумушунун өтөсүнө чыктык десек болот; (2) ал эми тексттин конкордансын даярдоо жана когнитивдик лингвистиканын жетишкендиктерин колдонуу менен талдап чыгуу жагын ушул китептин автору өзүнүн кезектеги милдетим деп эсептейт.

Макал, лакаптарды, дегеле улуттук паремиологияны жогоруда белгиленген багыттар боюнча андан ары тереңдете изилдөө, бир эле этностун материалдары менен чектелип калбастан, аларды жалпы адамзаттык паремиологиялык контекстте талдоого алуу келечек муундарга ыроолонгон аманат катарында кала берет.

РЕСПОНДЕНТТЕР

- А.А. – Аашым Адыгүзел Дәрийәбай уулу
А.Ар. – Аманулла Арыкан Сәйипбай уулу
А.Ә. – Абдулгапур Эржийес Әдил уулу
А.В. – Абдулхалим Ватан Молло Аса уулу
А.Ж. – Абдулбаки Жанвер Достмухаммед уулу
А.-М.К. – Абдулмалик Кутлу Әәжи Рахманкул Хан уулу
А.К. – Абдибайит Кутлу Әәжи Рахманкул Хан уулу
А.Л. – Абдыракуп Левент Мергенбай уулу
А.О. – Атабек Окан Абдилхадыр уулу
А.Т. – Абдулкайым Токер Мәмәдәйип уулу
А.Тан. – Мәмәттурду Тандоган Нәрмәт уулу (Алакбай)
Аг.Э. – Агачахан Эржийес Әдил кызы
Ә.А. – Әкибай Айтач Әдәләт уулу
Ә.Б. – Әбдилбакы Бахадыр Сәтәркул уулу
Ә.Г. – Әлимә Гөксу Сатывалды кызы
Ә.Д. – Әйсә Динчер Турдукул уулу
Ә.Й. – Әнас Йейтим Абдырахман уулу
Ә.С. – Әбдилбәйит Барборос Сәтәркул уулу
Ә.Т. – Әбдижәләл Түрк Кала уулу (Жәл)
Ә.У. – Әйтмәхәммәт Улу Турсун уулу
Ә.Э. – Әйдәр Эрдем Орозмамбет уулу
Г.А. – Гуламнәви Алпер Таштанбек уулу
Г.Ә. – Гөвөр Ақтулга Әдил кызы
Г.Ч. – Гүләндән Челик Шәмши кызы
Ж.Йу. – Жәәнбек Йурдакул Пәрмән уулу
З.Д. – Зүлпүйән Дурухан Әнәпийә кызы
З.К. – Зәйир Кошар Токур уулу
З.Ө. – Зунун Өздин Молло Әширкул уулу
З.Т. – Зәйир Туфан Худайберди уулу
З.Ф. – Зәйир Фидан Әмирә уулу
И.А. – Исламберди Акчай Мәмәшәрип уулу
И.Ч. – Идайахан Чаглар Төрөбек кызы
К.Б. – Кудаш Балжы Ташбек уулу
К.В. – Касымбек Варол Шәкир уулу
К.Й. – Көчөр Йылдырым Ороз Әәжи уулу

К.О. – Көчөбай Огуз Жутаңкы уулу
К.Ол. – Кәмәл Олгун Әәмәт уулу
К.С. – Козубай Санжактар Касым Әәжи уулу
К.Сеч. – Кудайар Сечилмиш Субанкул уулу
К.Ф. – Келдибек Фидан Әмирә уулу
К.Ч. – Карыбек Чаглар Әәжи Әбдиллә уулу
Л.Г. – Ләлә Гүчлү Эшенкул уулу
М.-Ә.К. – Мамыт Әәжи Фырат Козубай уулу
М.Й. – Мәмәтемин Йылдырым Ороз Әәжи уулу
М.К. – Мәстәнә Кескин Мәәткабыл кызы
М.А. – Мәхәммәд Акын Осмонбай уулу
М.-А.К. – Мухаммедакбар Кутлу Әәжи Рахманкул Хан уулу
М.-С.С. – Мухаммедсалих Санжактар Касым Әәжи уулу
М.Т. – Мәмәтжума Долунай Төрөбек уулу
М.У. – Мәмәтосмон Угурел Шәйик уулу
М.Ч. – Мама Чагры Шермәәмәт кызы
М.Э. – Мәмәзийә Эргүрк Нәжмидин уулу
Н.Д. – Нур Махаммат Долунай Осмонбай уулу
Н.Ш. – Нимәтиллә Шанлы Молло Халык уулу
О. Г. – Осмонаали Галиб Жеенбек уулу
П.А. – Патма Айдемир Тагай кызы
П.Ж. – Пистәбиби Жейхун Ләлә кызы
С.А. – Сәйитбай Арыкан Хадырберди уулу
С.Б. – Садык Балжы Ташбек уулу
С.В. – Сайым Ватан Молдо Аса уулу
С.Г. – Сәнәм Гүчлү Субанкул кызы
С.К. – Саадат Кайакесер Молло Әширкул уулу
Т.Г. – Турдаалы Гөрожак Толубай уулу
Т.К. – Тәжибай Билгич Кудайкул уулу
У.Г. – Учу Гүвен Толубай Әәжи кызы
Ү.Д. – Үсөн Дарйа Турсунбай уулу
Ч.О. – Чынар Окан Шакир кызы
Ш.Э. – Шермәхәммәт Эржан Әбил уулу
Ы.Э. – Ыдырыс Эрчетин Курбанали уулу
Э.К. – Эгемберди Коркмаз Әәжи Мукарап уулу
Э.Ч. – Эргешбай Челик Мәмәжүнүс уулу

АДАБИЯТТАР

1. Жергеталдык кыргыздардын эл оозеки чыгармалары / Түз.: Токомбаева А. – Фрунзе: Илим, 1987. – 236 б.
2. *Закиров С.* Кыргыз элинин макал, лакаптары. – Фрунзе: Кыргыз ССР илим. акад. басмасы, 1962. – 126 б.
3. *Закиров С.* Эл чыгармачылыгы – эл кенчи: Адабий сын макалалар. – Фрунзе: Кыргызстан, 1981. – 76 б.
4. *Кайытов С.* Айран, жуурат жана сүзмө (памир кыргыздарынын тамактануу салтында) // Наука и новые технологии. – Бишкек, 2011. – № 5. – 154–158-б.
5. *Кайытов С.* Аш – памир кыргыздарынын ысык тамагы // Известия вузов. – Бишкек, 2011. – № 7. – 123–130-б.
6. *Кайытов С.* Боорсок жана токоч (памир кыргыздарынын ритуалдык тамактарынан) // Наука и новые технологии. – Бишкек, 2010. – № 7. – 152–156-б.
7. *Кайытов С.* Быштак, эжигей жана ширине // Социальные и гуманитарные науки. – Б., 2011. – № 3–4. – 3–7-б.
8. *Кайытов С.* Дан-эгин, мөмө-жемиш жана жашылчалар (памир кыргыздарынын тамактануу системасында): этнографиялык изилдөө. – Бишкек: Бийиктик, 2011. – 160 б.
9. *Кайытов С.* Жок жерден жомок жаралбайт (же кыргыз демократиясынын улуттук уңгусу, азыркы абалы жөнүндө сөз): илимий-популярдуу жана көркөм публицистикалык ой толгоо. – Бишкек: Бийиктик, 2011. – 184 б.
10. *Кайытов С.* Жылга бергис жарым күн (же санат ырдан сарыккан ойлор): Илимий-популярдуу баян. – Бишкек: Учкун, 2006. – 204 б.
11. *Кайытов С.* Каймак жана анын түрлөрү (памир кыргыздарынын тамактануу салтында) // Известия вузов. – Бишкек, 2009. – № 10. – 3–7-б.
12. *Кайытов С.* Канаттуулардын эти, жумурткасы жана балыктан жасалган тамактар (памир кыргыздарынын тамактануу маданиятынан) // Кыргызстан тарыхынын маселелери. – Бишкек, 2011. – № 4. – 111–121-б.
13. *Кайытов С.* Көмөч, жалчиман жана алардын түрлөрү (талаа материалдарынын негизинде) // Наука и новые технологии. – Бишкек, 2010. – № 7. – 144–149-б.
14. *Кайытов С.* Курут – жагымдуу азыкзат, өтүмдүү товар катары // Известия вузов. – Бишкек, 2009. – № 10. – 8–13-б.
15. *Кайытов С.* Күрүчтөн жасалган тамактар // Известия вузов. – Бишкек, 2010. – № 8. – 3–7 б.
16. *Кайытов С.* Кыргыз тамактануу салты жана табыпчылык (памир кыргыздарынын мисалында) // И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жарчысы: Филологиялык илимдер. Алтынчы чыгарылышы. – Бишкек, 2011. – 75–84-б.
17. *Кайытов С.* Мал союу, эт сактоо жана мүчө тартуу салттары: (памир кыргыздарынын мисалында) // Наука и новые технологии. – Бишкек, 2011. – № 4. – 201–206-б.

18. *Кайытов С.* Мешке, сары май жана толто (памир кыргыздарынын тамак-аш системасында) // Наука и новые технологии. – Бишкек, 2011. – № 4. – 194–198-б.
19. *Кайытов С.* Мөмө-жемиш, жашылча жана кактар (памир кыргыздарынын тамактануу системасында) // Социальные и гуманитарные науки. – Бишкек, 2010. – № 5–6. – 10–15-б.
20. *Кайытов С.* Нан памир кыргыздарынын дасторконунда (салт жана анын жаңыланышы) // Социальные и гуманитарные науки. – Бишкек, 2010. – № 5–6. – 23–28-б.
21. *Кайытов С.* Памир кыргыздары урунган ашкана буюмдары (фольклордук-этнографиялык булактардын негизинде) // Известия вузов. – Бишкек, 2011. – № 5. – 200–207-б.
22. *Кайытов С.* Памир кыргыздарынын жандооч тамактары // Социальные и гуманитарные науки. – Бишкек, 2011. – № 3–4. – 8–11-б.
23. *Кайытов С.* Памир кыргыздарынын сүттөн жана эттен жасалган тамак-аштары: этнографиялык изилдөө. – Бишкек: Бийиктик, 2011. – 220 б.
24. *Кайытов С.* Памир кыргыздарынын тамактануу этикети жөнүндө // Известия вузов. – Бишкек, 2010. – № 8. – 8–13 б.
25. *Кайытов С.* Памир кыргыздары ойногон ордо // Кыргызстан тарыхынын маселелери. – Бишкек, 2012. – № 2/3. – 182–190-б.
26. *Кайытов С.* Памир кыргыздарынын тарыхый-этнографиялык бейнеси // Кыргызстан тарыхынын маселелери. – Бишкек, 2012. – № 2/3. – 165–181-б.
27. *Кайытов С.* Памир кыргыздарынын тамактануу системасы: Ритуал жана турмуш, салттуулук жана жаңылануу: этнологиялык изилдөө. – Бишкек: Бийиктик, 2011. – 180 б.
28. *Кайытов С.* Ритуалдар жана аларды аткарууда колдонулган тамак-аш түрлөрү (Талаа материалдарынын негизинде) // Кыргызстан тарыхынын маселелери. – Бишкек, 2011. – № 4. – 122–139-б.
29. *Кайытов С.* Түркияда жашаган памир кыргыздарынын тамак-аш маданияты: тарыхый-этнографиялык изилдөө (XX к. аягы – XXI к. башы) / 07.00.02 – Ата Мекен тарыхы; 07.00.07 – этнография, этнология жана антропология адистиктери боюнча тарых илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын алуу үчүн жазылган диссертация. – Бишкек, 2012. – 371 б.
30. *Кайытов С.* Ууз жана андан жасалган тамактар (памир кыргыздарынын тамак-аш маданиятынын мисалында) // Известия вузов. – Бишкек, 2011. – № 5. – 212–215-б.
31. *Кайытов С.* Чаваты менен каттаманын түрлөрү (памир кыргыздарынын мисалында) // Наука и новые технологии. – Бишкек, 2011. – № 5. – 145–149-б.
32. *Кайытов С.* Чай жана памир кыргыздарынын тамак-аш системасы // Кыргызстан тарыхынын маселелери. – Бишкек, 2011. – № 3. – 125–136-б.
33. *Кайытов С.* Шорпо – памир кыргыздарынын салттуу тамагы (синхрондук-диахрондук сереп) // И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жарчысы: Филологиялык илимдер. – Алтынчы чыгарылышы. – Бишкек, 2011. – 84–97-б.

34. *Кайытов С.* Эт бышыруунун эң көөнө ыкмалары (памир кыргыздарынын тамак-аш маданиятынан) // Известия вузов. – Бишкек, 2011. – № 7. – 112–119-б.
35. *Кайыпов S.* Avesta ve Orta Asya Türk Folkloru // VI. Milletler Arası Türk Halk Kültürü Kongresi: Son Elli Yılda Türkiye Dışındaki Türk Halk Kültürü Çalışmaları Seksiyon Bildirileri. – Ankara, 2002. – S. 165–175.
36. *Кайыпов S.* Bir Didaktik Türkünün Derleş Öyküsü (veya benim yıla bedel yarım günüm) // Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi. – İzmir, 2009. – Cilt: 4. – Sayı: 1. – S. 87–123.
37. *Кайыпов S.* Ethnological Review of the Van Kyrgyz // International Journal of Central Asian Studies, Seoul, 2010. – Volum 14. – P. 181–199.
38. *Кайыпов S.* Kırgız Halk Oyunlarından *Ordo*'nun Tarihsel Çağışmaları CİÉPO 19: Osmanlı Öncesi ve Dönemi Tarihi Araştırmaları II / Editörler: İlhan Şahin – Hikari Egawa – Emine Erdoğan Özünlü – Tuncay Ögün. – İstanbul. – 2014. – S. 1069-1081.
39. *Кайыпов S.* Kırgızlar: Hanlıktan Cumhuriyete, Folklerden Edebiyata // Prof. Dr. Sulayman Kayıпов. Folklor Üzerine Yazılar. – Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları: 124; İlmi Yayınlar Dizisi: 12. – 2009. – S. 77–118.
40. *Кайыпов S.* Ölöñ ve Dürö Türküleri Üzerine // Prof. Dr. Sulayman Kayıпов. Folklor Üzerine Yazılar. – Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları: 124; İlmi Yayınlar Dizisi: 12. – 2009. – S. 167–194.
41. *Кайыпов S.* Ölüm Türküleri Üzerine // Prof. Dr. Sulayman Kayıпов. Folklor Üzerine Yazılar. – Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları: 124; İlmi Yayınlar Dizisi: 12. – 2009. – S. 195–204.
42. *Кайыпов S.* Sözlü Gelenek Ürünlerinin Senkretizmi (Derleme, Arşivleştirme ve Müzeleştirme Sorunları Üzerine) // Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi: Sempozyum Bildirileri. – Ankara, 2004. – S. 36–45.
43. *Кайыпов S.* Türk Dünyasında Nevruz // Prof. Dr. Sulayman Kayıпов. Folklor Üzerine Yazılar. – Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları: İlmi Yayınlar Dizisi: 12. – 2009. – S. 29–38.
44. *Кайыпов S.* Van Kırgızlarına Etnolojik Bir Bakış // Prof. Dr. Sulayman Kayıпов. Folklor Üzerine Yazılar. – Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları: 124; İlmi Yayınlar Dizisi: 12. – 2009. – S. 147–164.
45. *Кайыпов S.* Van Kırgızlarının Sözlü Geleneğinde *Ölöñ* ve *Dürö* // Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı. – İzmir, 2005. – S. 445–466.
46. *Кайыпов S.* Ulupamir Kırgızları // Türk Edebiyatı. – Ankara, 2003. – Sayı: 358. – S. 56–57.
47. *Кайыпов S.* Yüzyıllardır Devam Eden Söz Sanatı // Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi. – Cilt: 31. – Kırgız Edebiyatı–I. – Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2005. – S. 13–24.
48. *Кайыпов S.* Folklor Üzerine Yazılar. – Bişkek: Kırgız-Türk Manas Üniversitesi Yayınları: 124; İlmi Yayınlar Dizisi: 12. – 2009. – 331 s.
49. *Керимжанова Б.* Кыргыз элинин макал жана лакаптары. – Фрунзе, 1955. – 100 б.
50. Кыргыз макал, лакаптары / Түз.: Усупбеков III. – Фрунзе: Кыргызстан, 1982. – 222 б.

51. Кыргыз макал, лакаптары / Түз.: Төлөев Ж. – Фрунзе: Кыргызстан, 1985. – 69 б.
52. Кыргыз элинин оозеки чыгармачылык тарыхынын очерки. – Фрунзе: Илим, 1973. – 704 б.
53. *Nazif Shahrani*. The Kirghiz and Wakhi of Afghanistan: Adaptation to closed frontiers and war / With a new preface and epilogue by the author. – Seattle and London: University of Washington Press, 2002.
54. *Маанаев Э. Ж., Жумабаев Б. М.* Памир кыргыздары: тарыхый-этнограф. очерк. – Бишкек: КНУ, 2009. – 188 б.
55. *Маанаев Э. Ж., Каратаев О. К.* Кыргыз элинин этникалык өнүгүшү. – Бишкек: КНУ, 2003. – 268 б.
56. *Маанаев Э. Ж.* Этническая история кыргызского народа. – Бишкек: БГУ, 2008. – 212 с.
57. *Маанаев Э.* Из истории памирских киргизов // Уч. зап. ист.- юрид. фак. КГУ. Сер. “Историческая”. – Фрунзе, 1963. – Вып. 7. – С. 161–168.
58. *Маанаев Э.* К вопросу о переселении кыргызов на Памир // Материалы по истории и экономики Киргизии. – Фрунзе, 1963. – С.75–77.
59. *Маанаев Э.* Кыргызстандан тышкары жашаган кыргыздардын тарыхы. – Фрунзе: Кыргызстан, 1969. – 86 б.
60. *Маанаев Э.* Памирские киргизы (историко-этнографический очерк): автореф. дис. ... канд. ист. наук. – Фрунзе, 1963. – 24 с.
61. *Маанаев Э., Плоских В. М.* На “крыше мира”: Исторические очерки о памиро-алайских киргизах. – Фрунзе: Мектеп, 1983. – 142 с.
62. *Маслова Ж.Н.* Поэтическая картина мира и ее репрезентация в языке. Тамбов: Издательский дом ТГУ им. Г.Р. Державина, 2010. 280 с.
63. *Маслова Ж.Н.* Когнитивная концепция поэтической картины мира [электронный ресурс]: М.: ФЛИНТА, 2012. 420 с.
64. *Rémi Dor*. ”Si Tu Me Dis: Chante! Chante!... Documents Pour Servir a la Connaissance de la Tradition Orale Des Kirghiz Du Pamir Afghan / Rémi Dor: These pour le Doktorat Es-Lettres par Rémi Dor Presentee le 22 Desembre 1980. – Paris, 1980. – Т. 1. – P. 602.
65. *Rémi Dor*. Sontribution a l’etude Des Kirghiz Du Pamir Afghan (Sahiers Turkcica, 1). – Paris, 1975. – 341 p.
66. *Реми Дор*. Ооган Памириндеги кыргыздар [Текст]: тарыхый-этнографиялык баян / Реми Дор; түз. П. Казыбаев. – Бишкек: Кыргызстан, 1993. – 104 б.
67. *Spiro R.J. & Jehng J.* Cognitive flexibility and hypertext: Theory and technology for the non-linear and multidimensional traversal of complex subject matter. // D. Nix & R. Spiro (eds.). Cognition, Education and Multimedia. Hillsdale. – NJ: Erlbaum, 1990.

**Түркияда жашаган памир
кыргыздарынын макал, лакаптары**

Лингвофольклористикалык булак катары

Корректору: *Г. Абдрахманова*

Дизайн жана верстка: *А. Тостокова*

Форматы 70x100 1/16. Көлөмү 35,5 б. т.

Офсеттик кагаз. Офсеттик басма.

Нускасы 500.

«V.R.S. Company» ЖЧКсында басылды.

Бишкек ш., Кыргыз Республикасы.

КАЙЫПОВ СУЛАЙМАН ТУРДУЕВИЧ

Фольклорчу, этнограф, филология илимдеринин кандидаты, тарых илимдеринин доктору, профессор Кайыпов Сулайман Турдуевич 1952-жылдын 15-июлунда Ош областынын Сузак районуна караштуу Ак-Тоок айылында туулган. 1970-жылы № 62 Кыз-Көл орто мектебин бүтүрүп, Кыргыз мамлекеттик университетинин Филология факультетине өткөн жана аны 1975-жылы бүтүрүп, ошол эле жылы, адегенде Кыргыз ССРинин Мамлекеттик китеп палатасында библиограф, андан соң Кыргыз ССР Илимдер Академиясынын Тил жана адабият институтунда кенже илимий кызматкер болуп эмгек жолун баштаган.

1978-1980-жылдары СССР Илимдер академиясынын А. М. Горький атындагы Дүйнөлүк адабият институтунун Оозеки чыгармачылыкты изилдөө бөлүмүндө стажировкадан өтүп, 1981–1984-жылдары ошол эле институттун аспирантурасында окуган жана “Эр Төштүк” жомогунун көркөм элес түзүү каражаттары (Кыргыз жана башка түрк тилдүү элдердин версияларынын мисалында) аттуу кандидаттык диссертациясын коргогон.

1985–1991-жылдары Кыргыз ССР Илимдер академиясынын Тил жана адабият институтунда кенже илимий кызматкер, ага илимий кызматкер жана сектор башчысы болуп кызмат өтөгөн. Ошол эле учурда В. М. Маяковский атындагы Кыргыз мамлекеттик кыз-келиндер педагогикалык институтунун Филология факультетинде иштеген, фольклордук экспедицияларга жетекчилик кылган, 1987–1988-окуу жылында Москвадагы СССР Жазуучулар союзуна караштуу А. М. Горький атындагы Адабият институтунда “Элдик оозеки чыгармачылык” сабагын өткөн.

1992–1995-жылдары Бишкек гуманитардык университетинде Түркология факультетинин куруучу деканы, университеттин биринчи проректору кызматтарын аркалаган. 1996-жылдын сентябрь айында Чүй университетине профессорлук кызматка алынган. 1997-жылдын май айынан 2007-жылдын 1-февралына чейин Чүй университетиндеги проректорлук кызматын улантуу менен, Түркия Республикасынын Ван шаарындагы 100-жыл университетинин Түрк тили жана адабияты бөлүмүндө профессор болуп иштеген. Бул жылдары Ванда жашаган памир кыргыздарынын тили, фольклору, этнографиясына тиешелүү булактарды жыйнады. Окумуштуунун памир кыргыздарынын тамак-аш маданиятын изилдөөгө арналган ондогон макалалары жана үч монографиясы анын 2011-жылы корголгон докторлук диссертациясынын негизин түздү.

С. Т. Кайыповдун кыргыз, орус, түрк тилдеринде жарык көргөн илимий эмгектеринин циклы 2008-жылы Кыргыз Республикасынын Илим жана техника жагынан Мамлекеттик сыйлыгына татыктуу болгон. Ошол эле жылы ага ХХI кылымдын интеллектуалдык өнүгүшүнө кошкон жекече салымы үчүн Эл аралык Сократ сыйлыгы ыйгарылып, ал жетектеген Кыргыз-Түрк “Манас” университетине “Европа Сапаты” сыйлыгы берилген, өзү болсо, Европа Ректорлор Клубунун мүчөлүгүнө кабыл алынган.

С. Т. Кайыпов 2007-жылдын 1-февралынан 2011-жылдын 7-сентябрына чейин Кыргыз-Түрк “Манас” университетинин ректору, 2011-жылдын 7-сентябрынан 2014-жылдын 19-августуна – эмгек өргүүсүнө чыкканга чейин Чүй университетинин ректору болуп эмгектенди.

2015-жылдын 1-январынан баштап, Түркиядагы Ардахан университетинин профессору болуп, ошол эле жылдын 1-сентябрынан баштап, Шинжаң Педагогикалык Университетинин “Манас” изилдөө борборунда профессор кызматын өтөп келе жатат.

С. Т. Кайыпов – эки жүздөн ашуун кыргыз, орус, түрк, англис, казак ж. б. тилдерде жарыяланган илимий изилдөөлөрдүн, илимий жана көркөм публицистикалык чыгармалардын автору.